שו״ת · אחרונים

חכם צבי

רבי צבי הירש אשכנזי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חכם צבי

רבי צבי הירש אשכנזי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חכם-צבי/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

תשובה א 6
תשובה ב 18
תשובה ג 25
תשובה ד 38
תשובה ה 48
תשובה ו 59
תשובה ז 62
תשובה ח 63
תשובה ט 64
תשובה י 66
תשובה יא 68
תשובה יב 71
תשובה יג 73
תשובה יד 76
תשובה טו 80
תשובה טז 81
תשובה יז 82
תשובה יח 85
תשובה יט 87
תשובה כ 89
תשובה כא 92
תשובה כב 95
תשובה כג 95
תשובה כד 97
תשובה כה 99
תשובה כו 100
תשובה כז 104
תשובה כח 104
תשובה כט 108
תשובה ל 109
תשובה לא 110
תשובה לב 117
תשובה לג 119
תשובה לד 120
תשובה לה 120
תשובה לו 121
תשובה לז 122
תשובה לח 124
תשובה לט 128
תשובה מ 133
תשובה מא 135
תשובה מב 159
תשובה מג 159
תשובה מד 161
תשובה מה 165
תשובה מו 172
תשובה מז 177
תשובה מח 178
תשובה מט 179
תשובה נ 181
תשובה נא 181
תשובה נב 182
תשובה נג 183
תשובה נד 187
תשובה נה 189
תשובה נו 190
תשובה נז 192
תשובה נח 195
תשובה נט 195
תשובה ס 198
תשובה סא 199
תשובה סב 212

תשובה סג 216
תשובה סד 219
תשובה סה 221
תשובה סו 222
תשובה סז 224
תשובה סח 226
תשובה סט 227
תשובה ע 228
תשובה עא 231
תשובה עב 231
תשובה עג 232
תשובה עד 236
תשובה עה 238
תשובה עו 240
תשובה עז 243
תשובה עח 261
תשובה עט 262
תשובה פ 262
תשובה פא 265
תשובה פב 267
תשובה פג 269
תשובה פד 270
תשובה פה 274
תשובה פו 276
תשובה פז 280
תשובה פח 280
תשובה פט 281
תשובה צ 281
תשובה צא 282
תשובה צב 282
תשובה צג 284
תשובה צד 285
תשובה צה 286
תשובה צו 295
תשובה צז 296
תשובה צח 297
תשובה צט 298
תשובה ק 299
תשובה קא 299
תשובה קב 300
תשובה קג 301
תשובה קד 303
תשובה קה 305
תשובה קו 306
תשובה קז 309
תשובה קח 311
תשובה קט 313
תשובה קי 313
תשובה קיא 314
תשובה קיב 316
תשובה קיג 318
תשובה קיד 320
תשובה קטו 329
תשובה קטז 334
תשובה קיז 337
תשובה קיח 338
תשובה קיט 339
תשובה קכ 340
תשובה קכא 341
תשובה קכב 341
תשובה קכג 342
תשובה קכד 343
תשובה קכה 356
תשובה קכו 358

תשובה קכז 359
תשובה קכח 359
תשובה קכט 360
תשובה קל 362
תשובה קלא 363
תשובה קלב 367
תשובה קלג 373
תשובה קלד 374
תשובה קלה 380
תשובה קלו 386
תשובה קלז 386
תשובה קלח 387
תשובה קלט 388
תשובה קמ 389
תשובה קמא 389
תשובה קמב 392
תשובה קמג 393
תשובה קמד 398
תשובה קמה 402
תשובה קמו 403
תשובה קמז 410
תשובה קמח 414
תשובה קמט 416
תשובה קנ 417
תשובה קנא 426
תשובה קנב 427
תשובה קנג 428
תשובה קנד 428
תשובה קנה 428
תשובה קנו 428
תשובה קנז 429
תשובה קנח 429
תשובה קנט 430
תשובה קס 430
תשובה קסא 430
תשובה קסב 434
תשובה קסג 434
תשובה קסד 436
תשובה קסה 439
תשובה קסו 440
תשובה קסז 441
תשובה קסח 441
תשובה קסט 444

תשובה א

א ראובן נשא את דינה אלמנת שמעון ובתורת נדוני' הכניסה לו שני אלפים ליטרי' והוא הוסיף לה אלף ליטרי' וכתב לה בכתובתה שלשת אלפים ליטרי' ויהי היום וראובן מת בלי זש"ק וחיים לישראל שבק ודינה נשארה זקוקה לד' יבמים וגדול שבהם אחר שמל את עצמו הלך לצרפת והוא עובד ע"ז והג' אחים העומדים במקום שדינה עומדת הקטן שבהם נשוי אשה. והשנים האחרים אומרים עליהם שהם נשואים לנכריות ואוכלי' מאכלות אסורות וכיוצא. ואחר עבור איזה ימים אחרי מות ראובן באו הג' אחין ואמרו לדינה בבקשה ממך שלא תרצי להיות אפטרופיא בנכסי בעלך אחינו ראובן ודתי המקום שאלמנה יורשת חצי נכסי בעלה ואדרבה אמרי נא בפני עדים שאין את רוצה לצאת ולבא בנכסי המת והיא לא היתה רוצה לתת להם רשות שיהיו אפטרופסים בנכסי בעלה ונפלה קטטה על זה ביניהם עד שנתפשרו שהם יפרעו לה סך כתובתה משלם וא' מהם יחלוץ לה בזמן אשר החכם מרא דאתרא השם ישמרהו יאמר כי הוא זה וכן עשו שנתחייבו בשטר חיוב ע"י סופר מפורס' הנקרא נוטריא פובליק"ו על כל הנז' ויהי כמשלש חדשי' פרעו לה כל סכי כתובתה משלם כאשר נתחייבו. וכאשר ארכו הימים יותר על הצ"א ימים למיתת ראובן שלחה דינה להג' אחים לקיים כל מה שנתחייבו והם השיבו כי לא נאה להם משפט החליצה כי אם לאחיהם הגדול אשר בצרפת ושתמתין דינה עד כי יבא משם והיא טוענת שכיון שהגדול איננו פה לגדול שבאלו הג' יאות לחלוץ יורינו מורינו הדין עם מי. עוד הקול נשמע שהג' אחים הנז' אומרי' שאינן רוצים לחלוץ וכוונתם שתפסיד דינה. ותפזר ממון הרבה בדיני' ובמשפטים ובעש"ג ומקללי' ומבזים אותה בפני רבי' ואומרי' שרוצים שתתיבם ודינה טוענת שאינה רוצה להתיבם לשום א' מהם באמרה שכבר נתאלמנה ב' פעמים ותולה ברוע מזלה שהיא קטלנית ולכן אינה רוצה להתיבם. ועוד כי הגדול אשר בצרפ' הוא נכרי גמור ועובד הפסל ופזרן גדול שהון עתיק לא יספיק לו לזמן מועט: והא' מהג' אחין יש לו אשה ובנים ודינה אינה רוצה לדור עם נחש בכפיפה וכו'. עוד טענו הג' אחין שכיון שדינה היתא אלמנה כשנשאת לראובן אחיהם אין נוגע לה שום תוספ' וכו'. עוד שאלה דינה אם באולי תפטר היא בעודה זקוקה אם יזכו היבמים בנכסי' שכיון שהם נתחייבו לפרוע לה ופרעו לה כתובתה סילקו עצמן מכל זכות ותביעה שיש להם עליה יורינו מורינו הדין עם מי: תשובה זו השבתי להאלוף המרומם הרב הגדול מוהר"ר שלמה אאיליון אב"ד ור"מ דק"ק ספרדיים יע"א שבאמשטרדם בימי חרפו בהיותו אב"ד בק"ק לונדון שבארץ ענגליקיירא הנקראת ענגיל לנד בשנת תי"ו נו"ן וא"ו לפ"ק: ומשנה לא זזה ממקומה:

ב ב"ה אלטונא בסדר ויהי אלקים עמך תנ"ו: האלף לו שלומו'. לדכיילי בכילא רבא ובאמות מרוחות לא מצומצמות. מדותיו שלימות. ותרומותיו תרומות. החכם הכולל הוותיק כבוד מוה' שלמה נר"ו משמי' יענו את שלומו ויהי ה' עמו:

ג אני איני כדאי ששלח מעכ"ת אלי ואיננו צריך למודעי. כי עמו עוז ותושיה כשמעי ורעי. אך ענותו תרבני אחוה דעי. גם אני ולהפקת רצונו כי אין מסרבין לגדול אמרתי עם הספר יראה להיכן דעתי הקצרה נוטה. ואם ייטבו דברי בעיני כת"ר הנני מוכן לדבר עם חכמי הספרדי' שבכאן או עם אחד מהם ולעשות הטוב בעיניו: והרינו בא בקצרה כי לא אוכל מלט משא ישיבת הבקר בגמפ"ת ושיעורן של חכמים רבותינו בעל הטורים והב"י נוחי נפש אשר אנו עוסקים בהם תמידין כסדרן וכל זה בחברת חבירים מאריות גברו. וגם אחרי כן אשר יבואו בחורי חמד ללמוד קביעותם בבקיאות וכיוצא בהם. והנני מקצר ועולה בכל פרטי השאלה על סדר קונדריסו: ראשונה טענת האחין שתמתין היבמה עד כי יבא המומר. הדבר ברור כמה שכתב מכ"ת שאין בדברי היבמי' ממש. וגדולה מזו חוכך אני בחליצת מומר. אפילו במקום שאין שם אח אלא הוא. דלמ"ד זוקק אפשר לומר דאינו פוטר בחליצתו. דאיכא למיחש כיון דמומר הוא אדעתא דידי' קעביד: ומנא אמינא לה מההיא דתנן הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חש"ו. ופריך בגמרא והא לאו בני דעה נינהו. אמר רב הונא והוא שהיה גדול עומד על גבן א"ל רב נחמן אלא מעתה נכרי וישראל עע"ג הכי נמי דכשר וכ"ת ה"נ והתניא נכרי פסול. נכרי לדעתיה דנפשיה קעביד. והא ודאי דמומר גרע מנכרי. וא"כ נימא נמי במומר דאדעתי' דנפשי' קעביד. וע"כ היכא דקעביד אדעתא דנפשי' בחליצה אינו מתירה. מדקשי' להו להתוספות יבמות ק"ד בד"ה והא לאו בני דיעה נינהו למאי איצטריך קרא למעוטי חש"ו תיפוק ליה דלאו בני כוונה נינהו. ואי סלקא דעתך דסתמא כשר דילמא שאני התם דסתמא נמי כשר. וקטן כסתם דמי. ואף דיש לדחות ראיה זו: נראה לי ראיה מכרעת מההיא דכתבו התוספות בהחולץ בשם ר"ת דמת היבם אחר ג' צריכה להמתין ג' חדשים דטפי קרובה היבמה לביאה מארוסה ואי ס"ד דסתם ארוסה לאו לגירושין עומדת וסתם יבמה לחליצה עומדת. היכא קאמר ר"ת דסתם יבמה קרובה לביאה טפי מארוסה: ואפילו בלא שום ראי' היה נ"ל פשוט דסתם יבמה לאו לחליצה עומדת למ"ד מצות יבום קודמת. ומהך ראי' נראה לי שאפילו למ"ד מח"ק נמי ס"ל לר"ת שסתם יבמה קרובה לביאה טפי מארוסה מדסתם ופסק. ואיהו ז"ל ס"ל דהלכה כמ"ד מח"ק וגם כל ההולכי' בשיטתו בענין מח"ק סתמו והביאו דבריו. משמע דלעולם ס"ל הכי. ומ"מ שמעינן מדברי התוספות הנ"ל דנתכוונה היא ולא הוא אינה חליצה מדאורייתא דאי ס"ד מדאורייתא חליצה היא מיהא לפסול

מאי קשי' להו למה לי' איש למעוטי קטן כיון דחליצת קטן אינה כלום אפי' לפסול על האחין. וחליצה שלא בכוונה עכ"פ פסלה מדאורייתא א"ו דלהתוספות חליצה שלא בכוונה נמי לא פסלה כלל מדאורייתא. ואע"ג דבההיא דאתי' לקמיה דרחב"א שא"ל חלוץ לה ובכך אתה כונסה והדר א"ל מינך איפסלה לה. י"ל דההיא פסולה מדרבנן היא. דלא תהא גרוע' מרקיק' דגזרו בה רבנן: וכיון דהוכחנו דלדעת התוספות חליצה שלא בכוונה פסולה מדאורייתא. ודאי איכא למיחש בה טובא בחליצת מומר דגרע מנכרי. דאמרינן ביה אדעתיה דנפשי' קעביד. וכה"ג איכא למיחש נמי בנתינת גט מומר: וכבר עלו בלבי כמה חילוקי' בין גט לחליצה: אלא שנמנעתי לאומר' מההי' דתני' פ' מ"ח דק"ו חליצה מעושה פסולה גט מעושה כשר ופריך עלה ה"ד אי דאמר רוצה אני אפי' חליצה נמי. ואי ס"ד דאיכא לפלוגי בין כונת גט לכונת חליצה. נימא דהיינו נמי טעמא דאיכא בין גט מעושה לחליצה ואע"פ שיש לדחות ראי' זו אין נ"ל כלל לחלק בין גט לחליצה. וא"ל שכיון דבפיו הוא אומר שרוצה לפוטרה בחליצה או בגט זה לא חיישינן למה שמהרהר בלבו דדברים שבלב אינן דברי'. וכאותה שאמרו בהאיש מקדש דף נ' אמתני' דמעילה הבא לי מן החלון והביא לו אע"פ שאומר בעה"ב לא היה בלבי אלא מזה ב"ה מעל ואע"ג דנאמן במאמרו מ"מ בתר פומי' אזלינן. וביותר היכא דכונת הלב סותרת לדיבור פיו. כההיא דאמרינן לעיל מיני' אמתני' דאע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו אינה מקודשת. אע"ג דאכתי סד"א דבעלמא דברים שבלב הויין דברי'. הכא לאו כלום נינהו. דלא כל כמיני' דעקרא לה התנאים א"כ ה"נ נימא כיון שאומר בפי' שכונתו לפוטרה בחליצה. אף את"ל דבלבו מחשב לדברי' אחרים, אין כונת לבו עוקרים דברים המפורשים בפיו. דא"כ תיקשי לך גבי נכרי נמי נימא כיון שאומר בפי' שכותב לשמו ולשמה. וחזינן נמי דכותב שמו ושמה שם עירה מה לנו ולדעתו. אלא ודאי כיון דאנן סהדי דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד ה"ל כאלו פירש דאדעתא דנפשי' קעביד. א"כ במומר נמי נימא הכי. וגם א"ל דסתם אשת מומר לגירושין עומדת כיון דאסורה לו. שהרי כתבו התוספות ריש זבחים דאפי' זינתה תחתיו מ"מ לאו להתגרש בגט זה עומדת. וגם אם ירצה הבעל לא יגרשנה. ותרווייהו איתנהו בגט מומר. וגם בחליצה י"ל אם ירצה לא יחלוץ לה. ועוד איכא למימר בתרווייהו שמא יחזור בתשובה. ואף דבחליצה איכא לפקפוקא למ"ד אינה זקוקה לו. דאף לאחר חזרה אסורה לו. מ"מ אנן למ"ד דמותרת וזקוקה לו כישראל לכל דבריו קיימינן. ולדידיה ודאי מותרת לו אפי' מדרבנן כשיחזור: וצריך חקירת חכם אי הך כוונה דבעינן בחליצה. היינו מטעם דמצוה היא וכעין כוונות המצות דפסקו רוב הפוסקים דמצ"כ: או כעין כוונת ההקנאות דבעינן דעת קונה ומקנה.

וכאותה שאמרו העודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן לא קני. משום דלא קא כיון למיקני: והנה אם הכוונה האמור' כאן הוא ע"ד כוונת המצות. ודאי צריכה שתהיה בשעת מעשה ממש להתירה. כעין כל המצות. וכאותה שאמרו נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע לא יצא עד שמתכוון שומע ומשמיע: ואמר ליה ר"ז לשמעיה איכוין ותקע לי. ובודאי אחר כוונת הלב הן הן הדברים: אבל אם הכוונה האמור' כאן אינה אלא כדרך כוונת ההקנאות. נלע"ד שאף אם לא כיון בשעת מעשה להתירה לשוק. אלא שהוא יודע שבחליצת מנעלו ניתרת לשוק. והוא חולץ לה בלי שום אונס. אין אנו חוששין לדברים שבלבו אז באותו הזמן דדשב"ל בכל ההקנאות לאו דברים נינהו: והנלע"ד דכוונה זו האמורה בענין חליצה אינה אלא מטעם הקנאה. ובהכי ניחא לי מה דקשה להו להתוס' פמ"ח אמאי אמרינן דקטנה חולצת בפעוטות והא לאו בת דיעה היא. ולדידי ל"ק משום דכיון דמתורת הקנאה אתינן עלה. והרי היא זוכה לעצמה מה"ת היכי דדעת אחרת מקנה אותה וכמה שכתבו התוספ' ריש פ' בן סורר ומורה: ובקטן נמי לא קשי' לי אמאי סד"א דחלץ אי לאו משום דאיש כתיב בפרשה דס"דא כיון דאיהו לא קעביד מעש' אלא דדחיס לכרעי'. הדר הוה ליה היבם כקטנה המקבלת גיטה דלאו דעתה בעינן וזכתה לעצמה. ה"נ לא בעינן דעתו כלל להקנות. ולהכי איצטריך איש. ולהרמב"ם בלא"ה לק"מ דחליצה שלא בכוונה פוסלת על האחין מה שאין כן חליצת קטן:

ד וראיתי להרב מהרי"ט בתשו' שכתב וז"ל איברא דלא אמרינן בגמ' עד שיכונו שניהם אלא לאפוקי חליצה מוטעית וכו'. אבל היכי דסברו ליה וסבר שבחליצה זו נפטרת ממנו א"צ שיהיה בכוונת לב באותה שעה וכו'. דכה"ג אמרינן בחולין י"ב מאן תנא דלא בעינן כוונה לשחיטה וכו'. אלמא רבנן דבעו כוונה לשחיטה היינו לאפוקי כוונת נעיצה בכותל ובפ"ק דקדושין דרשינן ושחתה וכו' אלמא עד שיכוין דאמרי רבנן עד שידע שהוא מפילה לבד אעפ"י שאין לו כוונה להזיק. ה"נ עד שיתכוון עד שידע שבחליצה זו היא נפטר'. ותדע שהרי הרמב"ם ז"ל הביא דין חליצה מוטעית ולא הביא דין שיבונו אלמא כל שאינה מוטעית זו היא כוונתם. עכ"ד הרב ז"ל: ואני תמה על דברי הרב ז"ל איך נעלם מעיני חכמתו ז"ל שהרמב"ם הביא ההיא דעד שנתכוונו שניהם באותו פ' שהביא חליצה מוטעית למעלה ממנו דין ט"ז: גם על עיקר ראיי' הרב נפלאתי. דמאי מייתי מדרבנן דרבי נתן. דהתם לא קאמרי רבנן דבעינן כוונה כלל אלא ה"ק דנפלה סכין וכו' פסולה. ואנן הוא דקאמרינן דבעי כוונת חתיכת סימנים. אבל מנלן דהיכא דהוזכרה כוונה סתם דסגי בכוונה קלה כאותה של הרב ז"ל: וגם אותה ראיי' של קידושין אין לי לב להבין דאדמסייעי' מדרבנן לפרוך מרשב"ג. ובודאי רבנן ורשב"ג לא פליגי בפי' מלת כוונה אלא

התם בקרא פליגי. אי דרשינן ושחתה או לא. ובאמת כוונת טובא איתנהו אלא דרבנן מוקמי מיעוט' דושחתה אמאי דמסתבר טפי. דהיינו הושיט ידו למעי שפחתו דלא מכוין כלל. ולרשב"ג הך נפקא ליה מושחת ושחתה. אבל היכא דאשכחן דבעינן כוונה סתם היכי ידעינן אופן הכוונה. וכיון דאיכא למימר לקולא ולחומר' לחומר' אמרי': וכנראה שאף הרב הרגיש בחולשת ראיות הללו. ועיקר סמיכתו על השמטת הרמב"ם היא: וכיון שהרמב"ם הביאה בביאור כמה שכתבנו. ע"כ כוונה מעלייתא בעינן: וביותר אני תמה על הרב ז"ל שהרי הסמ"ג כתב בהדי' וצריך שיתכוונו שניהם לשם התרת חליצה: גם מה שכתב הרב ז"ל טעם למניעת האוננת מחליצה להרב מהראנ"ח משום דהיא מצוה ואונן פטור מכל המצות האמורות בתורה: תמיה לי טובא. דא"כ היכי תיסק אדעתי' דקטנה שהגיעה לעונת הפעוטות חולצת. והא כיון דקטנה היא פטורה מכל מצות האמורות בתורה וזיקת' ודאי זיקה גמורה היא. וגדולה מזו תמה אני על הרב ז"ל אם כדבריו אין לך אשה שכשירה ליבום שהרי הוא והיא נעשים אונני': ואף היבום הוא א' ממ"ע וקי"ל כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה: ואין להק' מזמן ההבחנה. דההיא ודאי דרבנן ואם יבא עליה אף מדרבנן שרי' לאפוקי אוננין לדברי הרב. דלעולם אינן בני חליצה ויבום. וא"ל דא"כ איסור אשת אח נמי ליכא. דודאי בעונשין ואזהרות לא שני בין אונן לאחר. ואם כדבריו אונן שגירש לא יהי' גיטו גט. שגם הגט היא אחת מכל מצות ה'. שכן מנאה הרמב"ם בכלל המצות. ונראה דאף פיטור האונן מדרבנן בעלמא הוא ולחומרא בעלמא הוא שאמר' הרב ז"ל. אבל לענ"ד לא מן השם הוא זה. שגם מקח וממכר מנאה הרמב"ם ז"ל בכלל המצות ואף דיני גיטין וקידושין וחליצות כמוהו וכולן דין אחד להם ובכולן מעשה אוננ' קיימין: וע"ד התוס' הדבר ברור ופשוט שיש לה. ואין בזה שום שייכות למנהג. כאותה ששנינו בריש אעפ"י אם רצה להוסיף מוסיף וכן שנינו מתנה ש"ח להיות כשואל. ומה מקום למנהג בזה. ואי הוה המנהג שכותבין תוספת לאלמנה ואעפ"י כן לא הי' גובין אותה בשום אלמנה אז היה מקום לבא עליה בטענת מנהג והיינו צריכין לחקור עליו אם הוא מנהג פשוט וברור. ושאר תנאים הצריכין למנהג אבל בנ"ד אין מקום למנהג וזה ברור: ובמה שטוענת שהיא קטלנית כבר האריכו רבותינו האחרונים ז"ל הלא בספרתם: ואני יצאתי לדון בדבר החדש והוא שלא כנראה מדברי האחרונים ז"ל כי מהנראה בתשובותיהם אלו היינו אומרים דשייך דין קטלנית ביבמה היו כופין אותו לחלוץ. לפ"ד הרא"ש שסובר שכופין אותו להוציא מטעם חמירא סכנתא וכו'. ולי נראה בהיפך דאי איכא דין קטלנית ביבמה אין כופין אותו. לא לייבמה שהרי היא קטלנית. ואדרבה מוחין בידו. ולא לחלוץ

שהרי כל עיקר מה שאנו כופין על החליצה הוא משום לתא דידה שאין חוסמין אותה. ולא תיעגן ותיתב: ואע"ג דאמרינן בגמ' כל שהוי מצוה לא משהיני ע"כ לאו היינו טעמא דכפיי' משום דכופין על כל מ"ע. וכההי' דתני' בהכותב במ"ע כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו דע"כ לא אמרינן הכי אלא במ"ע שאינה תלויה בדבר וא"א להפטר ממנה בשום ענין, אבל במ"ע התלויי' בידי אדם כגון חליצה שאם היא רוצה להתעגן וגם הוא אינו הקפיד אנן לא איכפת לן. במ"ע כזו, אין כופין אי לאו משום עיגון דידה. וכההיא דאמרינן באלו נערות דף מ' אלו אמרה לא בעינא ליה מי איתא לעשה כלל. ופירש הר"ן דעשה קיל הוא יע"ש. ואע"ג דלענין ממון מיתינן ליה ס"ל להפשטן דודאי תביעת ממון לא גריעה ממ"ע גמורה, דהכי אמרינן באשר תשים לפניהם אלו כלי הדיינים מקל ורצועה, ואמרינן נמי כנגד מקל ורצועה תהא זריז, ועיקר מצות שופטים ושוטרים כך היא בד"מ כמו בדיני נפשות ואלו הן שוטרי' הרודין ע"י הדייני', אלא שסבור הי' רב כהנא דפריך לר"פ לדידך דאמרת פריעת ב"ח מצוה אמר לא ניחא לי דאיעבד מצוה מאי וכו' דיש לכפייתו קצבה וקפריך ליה אי קביל עלי' עונש עובר על המצוה מאי אהני ליה למלוה. וקמשני ליה דכיון דאשכחן כפיה במצוה דעלמא שאין לידו לבטלה, עד שתצא נפשו, ה"נ במידי דממון אף שביד המלוה למחול מ"מ כל זמן שאינו מוחל מסתברא דכופין אותו עד שתצא נפשו דאל"כ לא שבקת חיי'. אלא שהקשה ע"ז מההיא דרמי בר תמרא דכל הבשר ק"י דאמר שבקוהו דתניא כל מצות עשה שמתן שכרה בצידה וכו' ואם אית' תיפוק לי' דבלא"ה לא כייפינן דהאב שמחל על כבודו כבודו מחול: אבל היותר נראה לי נכון הוא דבכל המצות כופין מלבד בגיטין וחליצות הוא דאין כופין. אלא משום עיגון דידה או כל הנך שמנו חכמים בפי' אבל אינך לא משום דאית ביה ריעות' שהרי גט מעושה פסול וכן חליצה מעושה, ואף שבמקום שהוא כדין הם כשירים, מ"מ לא ראו חכמים לכפות עליהם אלא משום עגונה, או משום הנך שמנו חז"ל, וזה מוכח מדברי התוס' ריש פ' המדיר דף ע' ובפ' הבא על יבמתו דף ס"ד בד"ה יוציא ויתן כתובה, בין לפי' ר"י ובין לפי' ר"ח ודו"ק, וכן כתב הנ"י דשהוי מצוה לא משהינן ולא נענן אותה: וכיון דכל עיקר הכפיי' איננה אלא בשבילה, כגון זו שלפנינו אין כופין, שהרי אינה ראוי' להנשא, ומוטב שתהא אגידה בזיקה ולא תנשא לאחר משניתן מכשול לפניה לצוד אנשים, ועכ"פ אין לנו לכוף על החליצה אלא אמרינן לה זילי לא תקטלי לאינשי: ובעיקר ראיותיו של הרב מהר"ר לנ"ח אינני נסכים עמי אף שהוא ז"ל כתב עליהם ותו לא מידי. וזה כי ראיי' הראשונה. שלא הזכירו חז"ל הקטלנית בתוך אותן החולצות ואינן מתייבמות. י"ל דבאיסורא קמיירי, בסכנתא לא קמיירי: והשנייה

ממתניתין דפ' ד' אחין זו הוא ששנינו וכו' שהיא מוברת לדעתו ז"ל. נלע"ד שג"כ איננה ראיי'. דה"נ י"ל שהיא מותרת משום איסור אשת אח וצרת ערוה. אבל אסורה משום קטלנית וכעין אותה ששנינו בחולין ד' נ"ח אכלה סם המות או שהכישה נחש מותרת משום טריפה ואסורה משום סכנת נפשות. ואע"ג דהכא לא קתני מותרת משום צרת ערוה ואסורה משום קטלנית י"ל דהכא בפלוגת' לא קמיירי אע"ג דבדוכתי אחריני סתם לן תנא כוותי' וכההי' דקפריך ליה לוי לרבי בפ"ק דף ט' וליתני שש עשרה ומשני ליה בפלוגת' לא קמיירי ואע"ג דהלכתא כרבנן ועוד דהכא לא קתני הרי זו מותרת דתשמע מיניה דמותרת לגמרי אפי' משום קטלנית. אלא דמפרש מתניתין דלעיל דקתני וכולן שמתו או נתגרשו צרותיהן מותרת ולעיל כבר אפשר לאוקמי בב' אחין וכבר פרכי לה התוס' עיין עליו: וגדולה מזו שנינו פ"ז דשקלים. נמצא בגבולין אברים נבלות חתיכות מותרות ופרכינן מינה בפ' גיד הנשה צ"ה לרב דאמר בשר שנתעלם מן העין אסור ומשנינן הא אתמר עלה רב אמר מותרות משום נבילה ואסורות באכילה ואף שהת"ט כתב שרב לא מדין המשנה אסר אלא משום חומרא. א"א לומר כן לפום הך שקלא וטריא דכולה סוגין דפגיה"נ: ודברי הרמב"ם בפי' המשנה שכתב דמתני' איירי באין בה אפי' גוי א' כו' תמוהין לפי סוגיא דתלמודא ואין כאן מקום להאריך בזה: נקוט מיהא לפום פשטא דתלמודא קתני במתני' מותרות אעפ"י שאינן מותרות לגמרי ואעפ"י שאסורות באכילה אלא דכיון שאינן מטמאות ואין לוקין עליהן משום נבילה קתני מותרות ה"נ דכוותא ובהכי מתרצא לי מאי דקשיא להתו' בפ' נושאין על האנוסה צ"ז ד"ה וכל היכא דאיכא כו' דמותר אינו כולל כנושאין: ומ"ש הרב ז"ל דשומ' מצוה לא ידע דבר רע מאן לימא לן דלא שכיחא היזיקא מקרי וכסולם רעוע דספ"ק דקידושין וסוף חולין דאף שלוחי מצוה ניזוקין בו: וכיון שדחינו ראיות הרב ז"ל אביא ראיות מפורשות כנגדו מתרי קרא זצוק' ה"ה רש"י ז"ל והרמב"ן ז"ל בפ' וישב אצל הייבום הראשון שהי' בעולם שכ' רש"י כי אמר כלומר דוחה הי' אותה בקש שלא היה בדעתו להשיאה לו כי אמר פן ימות מוחזקת היא זו שימותו אנשים: ורמב"ן כתב עליו ולא ידעתי למה יתבייש יהודה והיא אסורה לשלה כמו שאמרו נישואין בתרי זימני הוה חזקה: ש"מ דלדידי נמי ס"ל דאף ביבום אסורה הקטלנית ודווקא יהודה שהיה יודע כי בניו חטאו וישלחם כו' ואין לומר דשאני מצווה ועושה דלא תהא גרועה מצוה דאורייתא שרצו אבותינו לקיימה ממצוה קלה דרבנן דאמרינן בה שלוחי מצוה אינן ניזוקין ואם אנו מצווין על מצות דרבנן מלא תסור הרי כתב הרמב"ן בהשגותיו על ס' המצות דאינו אלא אסמכתא בעלמא ולא תסור לא להכי אתא כלל אלא שהורשו כל חכמי דור ודור לתקן כאשר יראה בעיניהם לתיקון

וסייג כ"ש באבותינו הק' ע"ה שרצו לקיים גופי התורה אשר נשתבח בזה אבינו הראשון ע"ה באמרו כי ידעתיו ושמרו דרך ה' כו'. ונא' עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי ודאי שמי מהם השומר מצוה לא ידע דבר רע אלא ודאי שאין כאן ענין לשומר מצוה כיון דשכיח היזיקא ומי שירצה לדחות כל זה עכ"פ די לנו שאין ראי' מכרחת לשלא נחוש לקטלנית ביבמה וממילא הדרינן לכללין דספק סכנתא לחומרא. ומ"ש מעכ"ת וז"ל ואם מאן ימאן כו' בודאי שכוונתו לעגן בת ישראל ודיין אלמנות יפרע מן המעגנים אותה עכ"ל ובמחילת כת"ר איני יודע כאן מקום עיגון שהרי היא בעצמה טוענת שהיא קטלנית ולכן אינה רוצה להנשא וא"כ איזה עיגן שייך כאן: ומ"ש עוד מעכ"ת וז"ל אבל הכא ביבמ' דקילא מנשואה בכל אמתלא שתתן די וכופין אותו לחלוץ ולמדתי חילוק זה מדברי הרא"ש שבכלל מ"ד כתב שאין להוסף על מה שאמרו חז"ל: ובכלל נ"ב סי' א' גבי יבמ' פסק דיחלוץ לה עכ"ל ואי לסברת רש"י קאמר כת"ר לא היה צריך ללמדו מדברי הרא"ש אלא מפשיטות דברי רש"י ז"ל בהחולץ הכי משמע וכן הבינו התוס' ז"ל שם בדבריו כדמוכח שם בד"ה אמר רב אין כופין וכן הבינו כל מביאי דברי רש"י ז"ל. אבל בתשו' הרא"ש איני רואה שום סיוע להבנת מעכ"ת דהתם שאני שהרי הוא הי' בחליצה ולא ביבום אלא שהיה רוצה ממון כדי לחלוץ ואנן קיי"ל דמצוה ללה"נ להכי כופין כיון שכבר הוא רוצה בחליצה. אבל כשהוא רוצה ליבם והוא באה באמתלא כל דהו לחלוץ. חלילה להרא"ש לסבור דכופין דא"כ קשי' דהרא"ש דידיה אדידיה שהרי כתב בנו הטור ז"ל דמסקנת אביו דאין כופין לחלוץ ומ"ש הטור דלר"ת כופין היינו ע"כ במילי כמ"ש הב"י ולא בשוטים לאפוקי מדעת הב"ח שכתב דבידוע שאינו מתכוון לשם מצוה כופין בשוטים לחלוף ודלא כהב"י אלא כהמ"כ שהביא הב"י עכ"ל:

ה ואחר המחילה מהרב ב"ח לא דק בדההיא איירי באינו רוצה לא לחלוץ ולא לייבם דההיא כופין כמ"ש התוס' אבל ברוצה לייבם אלא שאינו מתכווין לשם מצוה אין בידינו לכופו בשוטים ודברי הב"י נכונים ואף שהרא"ש בתשו' הביא דברי רש"י לאו משום דס"ל כותי' אלא לסניף בעלמא שהרי סיים בדבריו: אמנם בפסק זה רבו החולקי' כו' וסיים עוד ובנדון זה כופין אותו לחלוץ בחנם עכ"ל. דבנדון דידי' ליכא מחלוקת כיון שהוא רוצה בחליצה אלא שתובע ממון או דההיא כפי' היינו במילי אבל העיקר הוא הפי' הראשון שכתבתי: ואשר יפלא בעיני מעכ"ת על הנ"י והריב"ש שרצו לומר דההיא דאין חוסמין היינו שאין כופין אותה להתיבם. אבל אין כופין לחלוץ דהאיך תיסק אדעתין לומר דאין כופין לחלוץ דהא אפילו בנשואה כופין אותה לגרשה כ"ש בזקוקה

ליבם דקילא טפי שכופין אותו לחלוץ עכ"ל: ולדידי אי משום הא לא אירי' דבשלמא בנשואה כדין כופין מפני שממיקתו אבל בזקוקה אין בשרו נימוק ואף משום צערא דידה ליכא כולי האי כיון שכל עיקר המצוה אינה אלא ביאה אחת וכמ"ש בעזה"י: וכבר הי' אפשר להשיאה לדרך אחרת וכאותה שאמרו בסוף הגוזל קמא ק"י יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה כו' אנן סהדי דמינח ניחא לה. וע"ד הרמ"ה ז"ל שהביא הטור ריש סי' קנ"ד דבסת' נמי היכא דידעה מחלה אלא שאין צורך כי הדבר ברור כמ"ש: ואי איכא לאקשויי הכי הוא דאמאי אצטריך למילף לי' מסמכו ענין לו דאין כופין אותה להתיבם תיפוק לי' דבלא"ה אפי' היא רוצה אין מניחין אותו ליבם שהרי כשהיא כבר נשואה ועומדת ושניהם רוצי' ואומרי' לדבק טוב אין אנו מניחין אותן כ"ש כשהיא אינה רוצה ולא נישאת לו עדיין שאין ב"ד מניחין אותן להינשא: וכד דייקינן הא נמי לאו קושיא היא דסד"א דבביאה אחת לא שייך למימר המק בשרו ויבעול ביאה ראשונה ותכף יוציא אשמעינן רב ששת דאין חוסמין אותה ואפי' ביאה ראשונה נמי לא: ובעיקר קושיות התוס' על רש"י בראיות אלו שהרי הן מאותן שכופין להוציא נלע"ד דמההיא דמוכה שחין שפיר יליף רש"י ועל פי הדרך שכתבתי למעלה דע"כ ההיא דיבמה שנפלה לפני מוכה שחין לא דמי' למשנתינו דא"כ קרא ל"ל אלא ודאי אף דבביאה אחת ליכא למימר מפני שממקתו אעפ"כ אין חוסמין וא"כ שמעינן אפי' באמתלא שאינה דומה למשנתינו כופין וגם מההיא דאח בורסקי י"ל דהכי יליף כיון דהתם כבר נשואה לבורסי אחיו א"כ הרי היא כאלו קבלה עליה וחכמים ס"ל דקבלה מהני אלא שטענה זו דלאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל היא טענה ואמתלא כל דהוא ואפ"ה כופין ש"מ דבכל טענה ואמתלא כופין זה נ"ל בדעת רש"י ז"ל: ומש"כ כת"ר וז"ל דס"ל לרש"י דתנא ושבקה ואפ"ה פליגי ב"ש וב"ה דלב"ש נצ"ב בחזקת הבעל ולב"ה בחזקת יורשי האשה ע"כ תורף דברי מעכ"ת. ואחר המחילה מכת"ר א"א לומר כן משני טעמי' האי דאי ס"ד פליגי ב"ש אב"ה למה לא גילו דעתם. דבשלמא אי אמינא דבכלל יחלוקו היינו נמי נצ"ב אתי שפיר אבל לומר ששאלו מה יעשו בכתובתה ובנכסי' כו' והשיבו על הא' ועל אחרת לא עם היותם בלתי מסכימים עם ב"ה זה א"א לומר וזאת שנית דא"כ קשה אב"ה היכי קאמרי סתמא נכסים בחזקתן ורצונם לומר בחזקת יורשי האשה כיון דע"כ לב"ש חזקת נכסים היא ליורשי הבעל ודו"ק ואשר ישוב יתפלא על הר"ן ושאר האחרונים ז"ל שכתבו דלפי דברי רש"י יחלוקו בנ"מ שנפלו לה תחתיו דבעל מאי חזו דסמכי אההיא דהחולץ ולא אמ"ש רש"י בפרק הכותב: ולדידי הדבר ברור ומוכרח דכיון דלענין פסקא דדינ' ס"ל לרש"י כבר קפרא בפ' מי שמת בנצ"ב יחלוקו וא"כ א"א לומר דנ"מ שנפלו

לה תחתיו דבעל יהיו בחזקת יורשי הבעל יותר מנצ"ב ומאי דקש' ברש"י דידיה אדידיה נ"ל חדא מתרתי או דההיא דהחולץ היא אליבא דבר קפרא דאמר יחלקו בנצ"ב וכוותי' קי"ל וההיא דהכותב אתיא כמ"ד בחזקת יורשי הבעל ולאו דסמכא היא עכ"ח שהרי כל הפוסקי' פסקו בפ' מי שמת כבר קפרא דאמר יחלוקו אלא שחולקים הם בפירוש משנתינו אי בחדא מחתא מחתינהו בהדי האי דמי שמת או לא או שנאמ' דמאי דפי' רש"י בהכותב דלרבא דאמר ידו עדיפי מידה לכ"ע. ואם מתה כשהיא שומרת יבם אין ליורשיה בהן כלום ר"ל דלב"ש אין ליורשיה בהן כלום דכי היכי דב"ש מאלמי כח יורשי הבעל בנפלו לה נכסים כשהיא שומרת יבם ה"נ מאלמי כחם בנפלו לה תחתיו דבעל אבל לב"ה דגרעי כח יורשי הבעל בנפלו לה כשהיא שומרת יבם לא מסקי להו אלא חד דרגא בנפלו לה תחתיו דבעל ולא ירתי אלא פלגא ואף שיקשה עלינו דרב ז"ל טעמא דב"ש אתא לאשמעינן או אפשר דט"ס יש ובין כולם לכלום איתחלף וכצ"ל ואין ליורשיה כלום: ואיך שיהיה דברי הר"ן ושאר אחרונים נוחי נפש נכונים ומוכיחים בדעתו של רש"י לענין פסקא דדינא. ואם באנו להפקיע זכות היבמ' מכח תנאי כתובה להחזיר החצי שפתי הר"ן ברור מללו שאין לנו להוסיף בתנאים ודבריו נראים מאד. וראיתי לרב מהרי"ט בשניות סי' מ"ה רצה לחלק בין הפרקים בין כשהוא בלשון חיוב אז יש לדון כדברי הר"ן דכ"ע מודו לדבריו וכשהוא ע"ד תקנת טוליטולא אז יש לדון כדברי הרשב"א שכיון שנסתלק הבעל האיך יירש היבם הבא מכוחו ועשה לה סמוכות מאותה שאמרו דבאין עליו משני צדדים אם אחיו יורש יקבור את אשתו כו' ואני בעניי איני רואה שום הכרח דהתם הא אמרינן דניתנה כתובה לגבות מחיים. לענין זה דאמרינן מינה דידה קא ירית כתובה ולא מאחיו וכשהיינו באין עליו משני צדדים היינו לומר ממ"נ אם הוא יורש מכחה עליו לקברה ואם הוא יורש את אחיו ולא מכחה אלא מכח אחיו עכ"ל דלא באת לידי גיבוי והרי הוא כאלו אחיו קיים א"כ יקבור כמו שהיה אחיו קובר אבל בדין השיור יכול הוא לומר דכאלו באת לידי גיבוי ואין רואין כאלו אחיו קיים אלא מינה דידה קירית נצ"ב כדאמרינן במנה ומאתים וא"כ אין לנו מקום לבא עליו משני צדדים כאשר זה מוכרח שם בתו' וגם ברש"י פ' החולץ. ובזה עלו כהוגן דברי הרב מוהר"ש הכהן שנתקשה בהם מהרי"ט שם ואיך שיהיה כבר תברי' הרב ז"ל לגזיזי' בסוף תשובתו והביא דברי הרב אביו ז"ל שכתב לעשות פשרה קרובה לדברי הר"ן ז"ל ונענע לו ראשו. ומש"ע מכ"ת נראה שאפי' בחצי נצ"ב לא יזכו יורשי הבעל מאחר שסילקו עצמן מנכסי' ופרעו לה כל כתובה בההיא הנאה שלא תרצה להיות אפוטרפיא ושלא תירש חצי נכסי עזבון כדת ודאי מחלה וכו' ודמי למ"ש הרא"ש בתשובה הביאה מהרמ"ט בח"ב סי' קנ"ח

עכ"ל. במחילת כת"ר איני רואה כאן שום סילק ופטור ואי משום שפרעו לה כל כתובתה דילמא לא עשו אלא כדי שתאכל פירותיהן כל זמן שהיא קיימית וכההיא דאמרינן בפ' הכותב פ"ג ותימא ליה מכל מילי סליקת נפשך. אמר אביי יד בעל השטר על התחתונה ואף רב אשי דאמר התם בנכסייך ולא בפירותי' כו' לאו משום דפליג עליה דאביי כאשר יפה הוכיח מהרי"ק בתשו' דאף ר"א מודה לאביי אלא דס"ל דכאן אין אנו צריכין לטעמו של אביי ואם בסילוק מפורש כך בנ"ד שאין שם שום סילוק מהיכי תיתי לומר שסיללקו עצמו מאחר שפרעו לה סכי כתובתה ואף דהתם אמרינן דממכירה ונתינה סילוק עצמו הכא בודאי טפי ניחא להו שתאכל פירותיהן והקרן קיימת דטבא להו ואמדינן דעתייהו ואותה תשובת הרא"ש בידינו היא בכלל י"א סי' ו' אבל אינה ענין לנ"ד לפע"ד דהתם סילקו עצמן בפירוש מכל זכות שהיה להם עליה לאפוקי בנ"ד דליכא סילוק כלל. ואין לומר נמי דנדיינם לנצ"ב הללו כנכסים שנפלו לה בעודה שומרת יבם שהרי מדינא לא היה לה כח לגבותם אלא שהיבמי' מרצון נפשם הגבום לה והרי הם אצלה כנ"מ שנפלו לה בעודה שומרת יבם דאין ליבם שום זכות בהם ליכא למימר הכי דבשלמא בנ"מ שנפלו לה בעודה שומרת יבם לא היה לה ולא לבעלה שום זכו' בנכסי' הללו מעול' עד עתה בהיותה שומרת יבם שנפלו ובאו לה ממקום אחר ואם כן כיון שמעולם לא ידע בהן הבעל ולא זכה בהן ואפילו היא עצמה לא זכתה בהן א"א לומר שיזכה בהן היבם הוא מכח נישואי אחיו אבל בנצ"ב הללו שכבר היו שלה בחיי הבעל והגיע זכו' הבעל עליהם וגם היבם הבא מכח אחיו זכה בהן לא נפקע זכותו בנתינתו אותן לידה הא למה זה דומה לבעל שנתן ופרע לאשתו כתובתה בעודה תחתיו שבשביל זה לא הפסיד זכו' שיש לו בה ודבר זה ברור ומוכרח מכל הפוסקים שדברו בנדון זה. ובר מכל דין אעיקרא דדינ' נ"ל שאף את"ל שהפרעון שפרעו לה כתובת' היא ראייה למחילת זכותם בה בנ"ד כלא חשובה כיון שהיא רצתה למנעם מלהיותם אפוטרופי' בנכסי אחיהם וגם רצתה לירש חצי הנכסי' כחוק דתי המלכות וא"כ אין לך אונס גדול מזה וקי"ל דמחילה כמתנה כדברי הרמב"ם ז"ל ועמו הסכמת כל הפוסקים ז"ל ובמתנה הדבר פשוט דאפילו בלא מסירת מודעה אי איכא עדים דידעי באונסיה אין במתנה כלום דדוקא בתליוה וזבין זביניה זבינא דאגב אונסא וקבלת זוזי גמר ומקנה לאפוקי במתנה וזה פשוט בתלמוד ובכל הפוסקים ואין לומר דמדינא נמי לא היו היבמים יכולים לירד לנכסי' דכל נכסי המת אחראין לכתובתה ולא היו יכולין למכור מנכסי אחיהם כלום כאותה ששנינו בפ' האשה שנפלו התינח אם נכסי אחיו קרקעות אבל אם הם מטלטלים כאשר נראה בודאי בלא רשותה נמי אין אוסרין נכסי אחיהם עליהם בשביל תקנת הגאונים כמ"ש כל זה הרמב"ם

ז"ל בה' אישות פ' כ"ב דין י"ג וז"ל הניח מעות ומטלטלין הכל של יבם ומשתמש בהן כמו שירצה שהמטלטלין אין הכתובה נגבית מהן אלא בתקנת הגאונים ואין כח בתקנה זו למונעו מנכסי אחיו לאוסרן עליו באחריות זו שלא ישא ויתן בהם עכ"ל. ואף למ"ש הריב"ד דבכתב לה שיעבוד מטלטלי' אג"ק אפי' מטלטלים ילקח בה' קרקע. יש לדון עכשיו דקי"ל כתקנת השוק דהרא"ש ז"ל ואין אנו חוששין לכתובת מטלטלי אג"ק ואף את"ל דבכה"ג דליכא משום תקנת שוק השיעבוד דמטלטלי אג"ק במקומו עומד עדיין יש לדון דבשלמא אם היא היתה אומרת ילקח בהם קרקע והם אומרים יתנו לנו הייתי אומר אבל עתה שהיא היתה רוצה בדתי הנכרים לירש החצי ולהעשות אפטרופא אשר לא כדת משה וישראל ובעבור זה נתנו זה כתובתה כמבואר בשאלה ודאי אין לך אונס גדול מזה. ואף שמהרי"ק שורש קפ"ו הביא דברי ר"י ב"ב שכתב אפילו היכא דידעינן באונסיה והוא לא מסר מודעה ומכר או נתן נתקיים המעשה ומזה רצה מהרי"ק להוכיח דאפי' במתנה בעינן מסירת מודעה אף דידעינן באונסיה ולו יהיה כדברי מהרי"ק דדעת ר"י ב"ב הכי אין שומעין לו שכל חכמי ישראל חלוקים עליו ולא עוד אלא דאפשר לישב דעת רי"בב מוסכמת לכל הפוסקים ומכר או נתן דאמר ר"ל דרך פשרה שהיא כמכר לענין מודעא סוף דבר לית דחש למהרי"ק בהא גם ראייתו שהביא מתשו' הרא"ש ההובאה בטא"ה סי' קי"ח איני יודע לה מקום דהתם ודאי לא ידענו שרצה לגרשה כי אם על פיה שאומרת כן עכשיו אחר המחילה ולו היתה אומרת כן קודם המחילה בפני עדים דהיינו מסירת מודעא קודם המחילה אף דלא ידענו באונסה היא נאמנת אבל לאחר מעשה אין שומעין לה. גם מ"ש מהרי"ק עוד שם דמקבל מקצת הנאה תמורת מה שהוא נותן אף שהמתנה שוה כפלי כפליים ואפי' במטלטלים דינה כמכר ואפי' בכופה על סכום המעות הוא היפך כל פוסקי הלכות שבידינו וגם בזו אין שומעין לו. והראיה שהביא מקדושי אשה דחוי' מעיקרא דהתם כל הנשים דרכן בכך דאשה נקנית בפרוטה וכן כתב הנ"י בשם הריטב"א הביאה רבינו בב"י ואף דעת אחרים החולקים ומדמים קרקע לאשה ונראה דהוא דעת ר' יונה שהביא הטור היינו דוקא קרקע ולא כפהו על סכום המעות אבל במטלטלים אי כפהו על סכום המעות לאו כלום הוא אפילו לא מסר מודעא. גם הראי' שהביא מהרשב"א נקל לדחותה אשר ע"כ תבנא לדיננא דבמתנה וידעינן באונסה א"צ למסירת מודעא. וגם בקבל מקצת הנאה לא מהני לשווייי כמכר נמצא דאין תפיסתה כדין וגם אין פירעון כתובתה ראי' לשום מחילה אלא דאי דיינינן לה כדין מורדת עכ"פ מוציאין ממנה אלף לטרי' שהוא התוספת דבהם אין לה שום זכות ואף למ"ש מהרי"ק שורש פ"א דתוספת שליש הנהוג בינינו דין צ"ב יש לו ע"כ אינו אלא בתוס' בתולה

הנהוג בכל אבל בתוספ' אלמנה כנ"ד שזה כתב לה לפי חיבתו אף למהרי"ק ז"ל דין תוס' כדין עיקר כתובתה ואינה נוטלתו דוק ותשכח. אמנם באלפיים לטרי' שכבר תפוסה היא אין מוציאין מידה ואם מכרה ונתנה קיים כדעת הרב מהר"ל נ"ח ז"ל ואעפ"י שהרב מהרמ"א בהגהותיו לא כתב כן אנן אמהר"ל נ"ח סמכינן כיון שהיא מוחזקת. אמנם מה שלא נתנה בחיי' אין בידינו להפקיע ירושתו אם לא בחליצה. את זה ראיתי ונתון אל לבי לאהבת מעכ"ת כי אחי מהר"ר בנימן נר"ו אשר הוא דורש בשלום מעכ"ת הרבה לספר בשבח האדון וגם האהוב ידי"נ כהר"ר אברהם במהר"ר נתן כל היום תהלתו בפיו וע"כ ביותר כי עיני ראו אור מנגה נגדו כי יהל בקונדריס זה כוננו ידיו קדש נפל נהורא ואידלי יומא חשכה כאורה ואם באיז' ענין נטתה ימיני כך היא דרכה של תורה וכת"ר היושב על המשפט לו משפט הבחירה דקי"ל בדרבנן יש ברירה וכס' כבוד מע"ת יגדיל יאדיר כנפשו הרמה גם חסידה בשמי' נפש יקרה ונפש א' אחוז בחבלי עבותות אהבתו הצעיר צבי הירש בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב אשכנזי זלה"ה.

תשובה ב

א זה לשון החכם המשיב ראשונה.

ב ע"ד השאלה ששאילת קדמי וזה טופסו אשה אחת שהוחזקה בחזקת אלמנה ונישאת לא' ונכנסה עמו לחופה ולא נבעלה באומר' שהיא פירסת נדה ולמחרת יום חופתו בא כתב מחכם א' איך שהיא בחזקת איסור עגונה כי אין לה עדיין עדות ברורה שבעלה מת ואין לה עדיין התרה משום ב"ד וכעת בעלה רוצה לגרשה והיא אינה רוצה לקבל גיטה ושאל השואל אם יש רשות ביד בעלה לגרשה בע"כ אם לא ע"כ זהו תשובתי פשוט בעיני שהרשות ביד בעלה לגרשה בע"כ ואין כאן שום חשש ונדנוד משום תקנות ר"ג ואינו צריך לפנים ואין מהצורך להאריך בדבר זה רק להוציא חלק א"א ולא זו שהבעל יכול לגרשה בע"כ אף זו אם הבעל מרוצה ורוצה לקיימה כופין אותו להוציאה הואיל שבתחלת הנשואין היתה באיסור וגרע זה ממה שאמרו חז"ל בקידש בתוך ג' או בתוך כ"ד למניקות שצריך לגרשה וכן מבואר בפ' ג' דכתובות עלה כ"ב ע"ב דאמר ר' מנחם בר' יוסי אם נישאת קודם שבאו עדים לא תצא ואם אחר שבאו נישאת תצא וטעמו דאם נישאת אחר שבאו עדים הואיל דלכתחילה דינה שלא תנשא משום דאיכא תרי ותרי ונשאת באיסור לכך אף אם נשאת תצא ס"ל לר' מנחם ואף רבנן לא פליגי עלי' אלא בנשאת לאחד מעדי' כדתני עלה וגם היא אומרת ברי לי שמת בעלה אבל בלאו הכי מודו רבנן לר' מנחם היכא שנשאת באיסור אף דליכא חשש באשם תלוי תצא הואיל

שעברה ונשאת באיסור משא"כ כאן דליכא חשש איסור גמור רק משום דאיכא תרי ותרי לכתחילה לא תנשא לכך אם ניסת בדיעבד סברי רבנן לא תצא כאשר אבאר בסמוך בע"ה רק תחילה צריך אני לבאר מה שכתבתי דטעמו של ר' מנחם בנשאת אחר שבאו עדים תצא הואיל שנשאת באיסור לכתחילה זה הטעם מבואר ממה שכתבו תוס' בשמעתין דאהא דמשני שנשאת לאחד מהעדים בד"ה כגון שנשאת וכו' הרגנוהו לא ישא את אשתו וכו' לכאורה מאי קושי' הא אמרינן התם אם כנס אין מוציא וא"ל שמקשי' למ"ד אם כנס מוציא זהו דוחק גדול דלא הוה להו למסתם אלא לפרש אלא ודאי פשוט הוא שקושייתם הוא אליבי' דר' מנחם וס"ל לתוס' הטעם לר' מנחם בבאו עדים ואח"כ נשאת תצא הואיל שנשאת לכתחילה באיסור וע"ז מקשי' תוס' שפיר דהא ע"כ אף כשנשאת ואח"כ באו עדים עברה על איסור שהרי ע"כ נישאת לא' מהעדים ואמרינן לא ישא את את אשתו הרי להדיא דס"ל לתוס' אליבא דרבי מנחם דלכך אף אם נשאת תצא משום דנשאת לכתחילה באיסור וכבר כתבתי דגם רבנן מודו בזה לר"מ וע"כ לא פליגי עלי' אלא בנשאת לאחד מהעדים והיא אומרת ברי לי אבל בלא"ה אף דליכא חשש אשם תלוי כיון שיש חשש איסור לכתחילה מודו לר"מ תצא א"כ כ"ש בנד"ד שהיא בחזקת א"א ובעלה בחזקת קיים ודאי נשאה בעבריינות ולכ"ע תצא וכופין אותו לגרשה ואף לדברי רש"י שפי' באומרת ברי לי אין לבי נוקפי שברי לי אלו הי' קיים הי' בא וא"כ איכא למימר בנ"ד לרבנן לא תצא דלא נשאת בעבריינות דמצית למימר אין לבי נוקפי בדבר זה ואף אם לא אומרת כן אינה נאמנת דאין אדם משים עצמו רשע ואף לענין להפסידה כתובתה לא אמרינן א"א משים עצמו רשע הא בנ"ד לא איירי להפסידה כתובתה ומטעם זה נמי אידחי הסברא לומר שהיא תצא מצד שעברה על דת דזיל בתר טעמא כמו שכתבו הפוסקים הואיל שהכשילתו באיסור יש לחוש שלהבא נמי תכשלנו עוד משא"כ בנ"ד לפי מה שכתבנו דמצית למימר ברי לי ואין לבי נוקפי כפי' רש"י א"כ לא הכשילתו עדיין בשום איסור אבל כבר הוכחתי בספרי דעיקר כפי' הר"ן שהיא אומרת ברי שיודעת בודאי שמת בעלה וא"כ בנ"ד לא איירי בכה"ג אמנם צריך אני להביא לפני' כי מתוך פי' תוס' בהך שמעתין מוכח לכאורה דהפי' אליבא דר' מנחם הוא דלא כמו שכתבתי ולפי אותו פי' אין כאן מקום לומר לכפות אותו להוציאה והוא זה כי תוס' כתבו בד"ה הבא עלי' באשם קאי תימ' דבחטאת קאי וכו' ואור"ת דאיכא חזקה דדייקא ומנסבא וכו' וצריכין לפרש למה דקי"ל היכא דאיכא תרי עדים לא דייקי והרי ה"נ איכא תרי עדים וא"כ לא קדייקת והדרא קושי' התוס' לדוכתה וצ"ל כיון דאיכא נמי תרי דמכחשו להנהו תרי ודאי דייקת וכן כתבו תוס' בהאי פרקין דף כ"ו ע"ב ומעתה חל עלינו חובת ביאור לר' מנחם דאמר כשהעדים

שאמרו מת באו תחילה ונשאת לא תצא אף דכה"ג לא דייקת וא"כ אליבי' הדרא קושית התוס' לדוכתה וצריכין לפרש דהתוס' ס"ל לר' מנחם אם נשאת מתחילה בהיתר אין כאן חזקת א"א שהרי כבר יצאת מחזקת א"א ומחזקת בעלה הראשון וא"כ אין מקום כלל לקושית התוס' אליבא דר' מנחם ובזה מיושב מה ששמעתי מקשי' דמה שמפרש רבא אליב' דר' מנחם בגירושין דהיא מעיזה פניה וא"כ היא לא דייקת ולא קאי תרוצים של תוס' אליב' דר"מ בגירושין אבל למה שכתבתי הוא מיושב דהפי' הוא בר"מ כשנשא אחר שבאו עדים יצאת מחזקת א"א ואין מקום לקושי' התוס' כנ"ל ולפי פי' זה איכא לפרש אליבא דר"מ דס"ל דבשום מקום לא אמרינן דייקא הן בגירושין הן במיתה רק החילוק הכי הוא אם נשאת ואח"כ באו עדים לא תצא משום דכבר יצאת מחזקת א"א אבל באו עדים ואח"כ נשאת תצא משום דנשאת באיסור היא קיימת בחזקת א"א וא"כ אף שנשאת לאחד מהעדים תצא דהעד נמי בחנק קאי כדמפורש בתוס' וא"כ לפ"ז אין כאן הוכחה כלל לנ"ד מדברי ר"מ וכ"ש לרבנן אמנם האמת יורה דרכו וע"כ דורשין תחילות והפי' ראשון הוא אמת והלחץ זו הדחק אשר הכריחני לזה הוא כדי לישב קושית התוס' אליבא דר"מ בלא"ה לק"מ דר"מ איירי בנשאת ואחר כך באו עדים כולם וא"כ בשעת נשואין לא היה לה עדים כלל וע"כ דייקת וקאי תרוצ' כהוגן אף אליבא דר"מ וא"ל מאי משני אם שנשאת לאחד מהעדים א"כ האיך יבא אח"כ אותו עד להעיד הא אין לך נוגע גדול מזה זה לק"מ דאיירי שבא עד אחד תחילה והעיד ונשאת לו ואח"כ באו שאר העדים כולם וא"כ הוא מיושב קושי' התוס' אליבא דר"מ ואין צריכין לישוב הראשון אליבא דר"מ (וב' ישובים האלה הערני בני הנבון ר' משה שי') אמנם ע"כ מוכרח דהפי' הראשון הוא אמת וברור דס"ל לר"מ כל היכא דנשאת באיסור לכתחילה אף בדיעבד תצא כי העליתי מרגניתא לישב דברי התוס' והרמב"ם אליבא דאמת והוא דהרמב"ם פוסק אם שני עדים מכחישים זה את זה דהיינו א' אומר מת וא' אומר לא מת ובאין אף בבת א' לכתחילה לא תנשא אבל בדיעבד לא תצא והוא לנגד תוס' בהך שמעתין ולדעתו קשה מאי מקשה הגמ' אי הכי אפילו לכתחילה נמי דלמא ר"י איירי בבאו בבת אחת ולכך לכתחילה לא תנשא ואומר אני דהכי פי' דוודאי א"ה אפילו לכתחילה נמי לאו דברי מקשה הם אלא דברי אביי עצמו הם כי אביי רוצה לתרץ דברי ר"י אליבא דכ"ע לא כרבא דמפרש בתר הכי וכבר אמרינן לר' מנחם כל היכא דלכתחילה אסור אף בדיעבד תצא ואמר אביי למה שאני מפרש אליבא דכ"ע קשה א"ה אפי' לכתחילה דאם לכתחילה יהי' אסור ע"כ בדיעבד נמי אסור למאי דס"ל לר"מ והוא מותיב והוא מפרק משום דרב אסי ר"ל דוודאי מצד הדין אף לכתחילה מותרת רק משום לעז בעלמא אסור לכתחילה ולפ"ז עולין דברי

הרמב"ם כהוגן ובעיני ישוב נכון ובד"ז ישבתי לנכון דברי תוס' בד"ה אי הכי וכו' ומההיא דיבמות ליכא לאקשויי דהתם איירי בבת א' ואף בדיעבד תצא ולכאורה קשה ל"ל לתוס' לפרש זה ומנ"ל לפרש זה כי באמת לפי המסקנא דהכא בשמעתין אף לכתחילה אסור ע"כ מוכרחים לפרש כפירושם דזה ע"כ חילוק בין באו בבת א' דאף בדיעבד תצא ובין באו בזה אחר זה דבדיעבד לא תצא אבל לפי ה"א של המקשה דהכא יהי' אף לכתחילה מותר וא"כ יש לחלק ביניהם לענין לכתחילה ואין לומר דא"כ קשה מאי מקשה דלמא איירי בבת אחת ולכך לכתחילה אסור ובדיעבד לא תצא כולה מוקשה הוא באמת על המקשה כמו שהקשיתי לעיל בסמוך לפי פי' הרמב"ם אבל למה שכתבתי ניחא דא"ה אפילו לכתחילה נמי לאו דברי המקשה הם אלא דברי אביי והכי מקשה לדידי שאפרש ר"י לכ"ע ע"כ אפילו לכתחילה נמי דאל"כ לא יתפרש אליבא דרבי מנחם וא"כ לק"מ על המקשה דאף דהוא מוקים לה בבת אחת סוף סוף הקושיא במקומו עומדת דע"כ בבאו בבת אחת לכתחילה אסור וא"כ לא יתפרש אליבא דרבי מנחם כדפרישית הכל לעיל ולפ"ז אתי' נמי שפיר מה שפירשו דבבת אחת אפילו דיעבד תצא דאל"כ לפי המסקנא מה חלוק יש בין בבת אחת ובין התירוה וא"ל דיש חלוק בהתירוה אינו אסור רק משום לעז ובבת אחת אסור מצד הדין זה התירוץ רק אליבא דרבי מנחם אבל אליבא דרבנן אין צריכין לתירץ דרב אסי דבלא"ה לק"מ קושית אי הכי דלא מקשה רק שלא יתפרש אליבא דרבי מנחם וא"כ אליבא דרבנן י"ל שאסור לכתחילה מצד הדין וע"כ מה חילוק יש בין התירוה ובין בבת אחת לכך מוכרחים לפרש דבבת אחת אפילו בדיעבד תצא ובהתירוה בדיעבד לא תצא הרי מבורר ומבואר ברור כשמש דהפי' הראשון אליבא דר"מ הוא אמת וא"כ כ"ש בנידון דידן שבוודאי כופין אותו להוציא. ובהא סלקו ובהא נחתין הואיל שנשאת באיסור גרע מקידש תוך ג' או כ"ד למינקת וכופין אותו להוציא וראוי לנדות ע"ז ואפילו למאן דמחלק בין קידש לנשא ולשיטת הרמב"ם שהחופה שהאשה נקנית ע"י היינו דוקא יחוד לפיכך אם פרסה נדה אסורה להתיחד עמו אז אין החופה קונה ולמד כן מההיא דריש כתובות פרסה נדה אין מעלה לה מזונות דאי בלא יחוד נמי מקרי חופה אמאי אין מעלה לה מזונות לפי"ז בנ"ד שהיתה פרסה נדה לא מקרי אלא קידש הרי כבר דחה הרא"ש ז"ל דברי הרמב"ם ז"ל דלאו ראיה היא דהא דחשב לה אונס לא בשביל שיהיה אסור לכנוס אלא דמצי למימר למה אכניס הכל יודעין כלה למה נכנס לחופה וכו' ואף בחדושי מטרני כתב דראיות הרמב"ם ז"ל מדמדמי בגמ' פרסה נדה להגיע זמן באחד בשבת והא טובא איכא דהכא יכול לכנס מתי שירצה משא"כ בהגיע זמן באחד בשבת זהו תורף דבריו אין דבריו מוכרחי' דאי משום הא לק"מ דהאי לפיכך

דאמר לאו משום דמדמי להו לגמרי אלא הכי פירושו דכיון דקתני במתני' הגיע זמן ולא נשאת אוכלת משלו וע"כ לאו דוקא קתני במתניתין דהא אם הגיע זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות אלא ע"כ לאו דוקא קתני וה"נ אמר לפיכך חלה הוא או חלתה היא או שפרסה נדה וכו' ולאו משום דמדמי להו להדדי אלא דמשמע ליה מסברא דנפשי' הכי דאין מעלה לה מזונות רק בא להורות דמתני' ע"כ לאו בכל גווני איירי וביותר למאי דקתני לא נשאו משמע אפילו דמעכבין אנהו וקאמר כיון דע"כ לשמואל לאו בכל גווני איירי ה"נ י"ל חלה היא וכו' נמי אינו מעלה לה מזונות ואפשר שלזה כיון רש"י שכתב דהאי לפיכך רב יוסף קאמר ליה ולא ניחא ליה לפרש דשמואל בעצמו קאמר לה אבל למאי דפרישנא דהאי לפיכך לא דמי להו באמת אלא דלמד ממנו רק דמתני' לאו בכל גוונא איירי א"כ ע"כ לאו שמואל בעצמו קאמר דא"כ קשה מנ"ל כולה באמת דלמא אף בהגיע זמן באחד בשבת מעלה לה מזונות כפשטה דמתני' דאיירי בכל גוונא ואם נאמר דס"ל לשמואל פשוט דמתני' לאו בכל גוונא איירי אינו מיושב לשון לפיכך דהא בלא"ה משמע ליה דמתני לאו בכל גוונא איירי לכך מפרש רש"י דרב יוסף קאמר לה ויליף מדברי שמואל כנ"ל ודו"ק. אלא דבהא פירקן בסוגי' דבועל בעילת מצוה משמע כדברי הרמב"ם דאמרינן מכניס את המת להחדר ואת החתן והכלה להחופה ובועל ב"מ ופורש. וצ"ל למה באמת התירו חז"ל לבעול בעילת מצוה בשעת אנינות וכי משום פסידא התירו חז"ל לבעול ולא די בחופה לחוד אלא ודאי כדברי הרמב"ם דס"ל כל חופה שאינו ראוי לביאה לאו חופה היא ואי הוה אסור לבעול אף חופה לא הוה קונה וק"ל ודוחק לומר שהיה מנהגם לעשות סעודה הראשונה בשעת בעילה ואי לא התירו לבעול הוה פסידא לעשות עוד סעודה אחרת זהו דוחק אבל כבר העליתי בספרי דמ"ש הרא"ש בשמעתין דבועל ב"מ אינו ראי' ולקצר אני צריך. ואגב אזכיר מה שהב"ח הקשה על דברי הרמב"ם מהך שמעתין דבועל ב"מ וע"כ בעבר ונשא איירי והאיך אפשר למצא בנדה שבעל קודם וכו' ודבריו כזר נחשבים מה ענין קושיתו לדברי הרמב"ם ז"ל ולא אוכל לעמוד על דעתו וגם הקושי' שהקשה דס"ל לחלק בין אבילות דקודם חופה מת ובין לאחר חופה מת דרב יוסף רצה לפרש הברייתות וכן נדה כשלא בעל אבל בעל ולענין אבילות א"א לפרש הברייתות בענין זה דהכא במת קודם החופה איירי ובעל אבל לענין נדה אפשר לפרש הברייתא בכה"ג בלא בעל וזהו פשוט. ועיין עוד בב"ח שהקשה למה דאמרינן בירושלמי אילן דנסבין ארמלין בע"ש צריכין לכנוס מבע"י שלא יהיה כקונין קנין בשבת ואי אמרינן כדעת הרמב"ם דאף בתולה צריכה יחוד מאי האי דנקט אלמנה דוקא הלא אף בתולה צריכין לכנוס מבע"י בע"ש ומאי מפרש הב"ח דאלמנה בעי ביאה משא"כ בתולה עכ"ל

ובעקבותיו הלכו האחרונים המחברים ואשתמיטו להו תשובת הריב"ש בתשובות סי' כה"ג כתב המטרני וכן משמע מדברי המגיד והוא פשוט שבתולה דינה לכנוס ברביעי וליכא לאשכוחי דתנשא ביום ו' משא"כ באלמנה איכא לאשכוחי באדם בטל או משום דבתולה אסור לבעול בשבת כדס"ל להירושלמי וכן כתב הרב מטרני ואין כאן כלל תפיסה מן הירושלמי על הרמב"ם מ"מ לענין דינא בטל דעת הרמב"ם בכל הפוסקים שכן דעת הר"ן במס' יומא עלה י"ג דלא כהרמב"ם ע"ש ובשמעתין דבועל בעילת מצוה אכתוב עוד מזה ע"ש. והנה אם נאמר מלבד זה יש לכוף אותה לקבל גיטה בע"כ מהטעם שעברה על דת שכוונה להכשילו והיא גורמת ומנעה אותו מתשמיש לישא אשה אחרת אמנם דבר זה תלוי במחלוקת רש"י והר"ן כי לדברי רש"י לאו עוברת על דת היא דמצי למימר אין לבי נוקפי בדבר זה אבל לדברי הר"ן מורדת ועוברת על דת כדפר"י הכל לעיל והנה בספרי העליתי והוכחתי בראי' ברורה ונאמנה שמחלוקת רש"י והר"ן הוא אם מוקמינן להבעל בחזקתו שהוא קיים לדברי הר"ן מוקמינן ליה בחזקת קיים ולרש"י לא מוקמינן בחזקת קיים וכל זה הוכחתי בראיות ברורות וכאן אקצר ובתשובות מהרי"ן לב פסק בפשיטות דבספק מת מוקמינן ליה בחזקת קיים כדברי הר"ן וא"כ בנ"ד ודאי מורדת ועוברת על דת היא ואף שהבעל הט"ז בי"ד חולק עליו בסי' שצ"ז ומה שהש"ך בנקודת הכסף חולק על דבריו אין דבריו נראין לי ואל אאריך רק אתפוס ראי' אחד מה שהביא הט"ז מפ' המדיר אמר רב יהודה א"ש המחליף פרה בחמור ומשך בעל חמור את הפרה וכו' על בעל החמור להביא ראי' וק' למה צריך ראיה ליקום בחזקת שהוא קיים והשתא הוא דמת וכן במסקנא שם דאמר רמי ב"י על בעל הפרה להביא ראיה כיון שהספק נולד ברשותו תיפוק ליה בלא"ה צריך להביא ראיה דמוקמינן ליה בחזקת חי עד עתה ע"כ ע"ז כתב בנקדה"כ וז"ל דהתם איכא חזקה כנגדה די"ל העמיד חזקה ראשונה שלא היתה הפרה קנויה לבעל החמור וכן מחלוקת תוס' להדי' בהשואל עלה ק' ד"ה הא מני סומכוס היא ע"ש עכ"ל ואני מתמי' במאוד על שכ' ע"ש תוס' בהשואל דודאי כיון לדברי התו' שכ' דאיכא חזקת מעוברת כנגדה ותירצו חזקת מרא קמא חשיב טפי ואם לזה כיון איני יודע מאי קאמר דהא מסקי תוס' שם דהיכא דהוי חזקת ממון עם חזקת קיימת לכ"ע עדיף מחזקת מרא קמא וכאן דברי ר"י אמר שמואל איכא חזקת ממון וחזקת קיימת א"כ האיך כ' הש"ך חזקת מרא קמא עדיף ואין לתרץ דזה שכ' תוס' שבחזקת ממון עדיף היינו לפי המסקנא זה אינו דה"מ חזקת ממון לחוד יש לתרץ הכי כמו באמת תירצו תו' בהמדיר עלה ע"ז ד"ה על בעל החמור אבל עם חזקת קיימת ליכא לשנויי הכי כמו שכ' תו' והוכיחו זה מההיא דריש מוכר פירות ע"ש והנה בדברי הט"ז הנ"ל אנחות

לי חדא ואתקפת לי חדא מה שכתבתי דאין מקום לתפיסת הש"ך עליו הוא נכון ויפה הקשה מדברי ר"י א"ש אבל אתקפת לי מה שהקשה מן המסקנא דרמי בר יחזקאל דודאי צריכין להאי טעמא שהספק נולד ברשותו ול"ל הטעם בחזקת קיימת כיון שיש לבעל הפרה חזקת ממון עדיף מחזקת קיימת כמבואר בתו' דבור הנ"ל ולא לירד לסוף דעתו והנה דברי הט"ז הן דברי התו' בכתובות הנ"ל אבל הם לא הקשו אלא על דברי ר"י א"ש ולא לפי המסקנא וגם תמיהני מה הוכחה יש כאן הא יש לחלק כדברי ריב"א דמחלק בין היכא שטענתו ודאי דאז מהני חזקה וכונתו ודאי חזקת מרא קמא עדיף מחזקת קיימת ומה איכא למימר דהכא איכא נמי חזקת ממון ע"ז כתב דאין חזקת ממון ואולי לזה כיון הש"ך אלא שלא היה לו להביא תוס' בהשואל אלא תוס' בכתובות ואולי ט"ס יש בדבריו וחסרון ע"ש ומעתה דברי הט"ז דחוי' מתחילה ועד סוף דבסוף לפי המסקנא כבר כתבו דלק"מ וגם מעיקרא מדברי ר"י א"ש כבר תירצו ריב"א וגם תוס' בהשואל עלה ק' דבור הנ"ל כתבו בסוף דבריהם דאמרינן בחזקת שהיא קיימת ש"מ דחזרו ממה שכ' בכתובות וס"ל עיקר כריב"א ואף למ"ש מהרש"ל בפ' השואל בדיבור הנ"ל דהך סברא דמוקמינן אחזקה דעד עתה היתה מעוברת אינו לכ"ע דרשב"ם לא ס"ל הכי ולדעתי דברי מהר"י לב אינם מוכרחים דהך חזקה וחזקת דעד עתה היתה קיימת חד הוא אבל כבר כתבתי בספרי נב"מ דלא כדברי מהרש"ל כאשר הארכתי שם בראיות ברורות וכאן אתפוס חדא כי מה שהעלה מהרש"ל דרשב"ם לא ס"ל הך סברא דחזקת מעוברת מהני אבל תו' לא ס"ל הך דרשב"ם מההיא דהמניח והוכחתו מדקאמר אלא סותרי' תו ההיא דהכא איכא נמי חזקת מעוברת להכי לא מצי למימר אלא דא"א לאוקמי ברשות לוקח ע"ש זהו תורף דבריו ולי דבריו אינם מוכרחי' דהאיך אפשר לומר דתו' לא ס"ל הך דרשב"ם א"כ קשה מאי מקשים תו' מההיא דהשואל דשם איכא תרי חזקות ופליג סומכוס מאי קושי' דלמא ההיא דמהני תרי חזקות בההיא דשור שנגח דהיינו אם כל אחד טוען ברי והא דקתני התם ואינו יודע י"ל שאין ידוע לנו איך הוא אבל הם טוענים ברי וכה"ג כתבו תו' בכמה מקומות שיש לפרש שהם טוענ' ברי אף דנקיט אינו יודע בבבא קמא וא"כ מאי מקשים תוס' מהשואל אע"כ צ"ל דתוס' ס"ל דהתם בההיא דשור שנגח ע"כ איירי שהם טוענים שמא ושמא דאי בברי וברי קשה הא התם איכא חזקת ממון וחזקת ממון מהני בברי וברי כמו שהקשו התוס' בשור שנגח וע"ש במהרש"א שמפרש שם שתו' לא חששו לקושיא דהתם דמוקמינן למתני' דהתם בשמא ושמא וע"ז הוכיחו דתרי חזקות מהני אפי' בשמא ושמא וקשי' להו מההיא דהשואל ומעתה אם נפרש כפי' מהרש"ל דס"ל אליבא דתוס' דתרי חזקות מהני חולקין אפילו על רשב"ם וא"כ אם אמרינן דחזקת

ממון לא מהני ודאי נוכל לומר דמתני' דהתם בשור שנגח אייר בברי וברי וא"כ קשה מאי מקשו תוס' מההיא דהשואל ובוודאי לפי מהרש"א ניחא כמה שכתבתי דהתוספות אזלי לשיטת הרשב"ם בזה מיושב מה שמקשים תוס' הכא משור שנגח אההיא דהשואל דהלא אין מקום לקושיא זו בכאן אבל לפי דברי מיושב דקושיא זו שייכא דוקא לפי רשב"ם אבל לפי' מהרש"ל קשה וצ"ע ועוד הארכתי בספרי ודחיתי דברי מהרש"ל בשתי ידים וכיון דדברי מהרש"ל דחוים דברי מהר"י בן לב בנוים ודברי הר"ן שרירין וקיימין. וא"כ בנ"ד ודאי עוברת על דת ומורדת וכופין אותו לגרשה בע"כ ומלבד זה ראיתי א' מן החכמים שלימים שר"ל שכופין אותה דהבעל יכול לומר אף אם יהיה לה התרה לבי נוקפי בדבר זה וכו' ובאמת דבר כזה נמצא בתשובות מהר"מ פאדוי סי' י"ד אבל לדין יש תשובה כי אמרינן בגמ' דכתובות כנסה ונמצאו בה מומין במידי דקפדי אינשי הוי קפידא אבל במידי דלא קפידי אינשי לא הוי קפידא וכן פסקו הפוסקים אפי' במתנה על המומין ולא פרט אותם ומבואר בשמעתין שהבאתי לעיל בכתובות דמקשה בגמ' א"ה אפי' לכתחילה נמי ומשני משום דרב אסי וכו' ופסקו הפוסקים הך דרב אסי אינו אלא עצה טובה קמ"ל ושמעינן מזה במקום דלא אמרו חז"ל הך דרב אסי אפי' עצה טובה ליכא וא"כ ודאי לא מקרי קפידא וגם תשו' מהר"ם פאדוי הנ"ל אין ראיה לפי הטעם שכתב שם לא שייכי הכא הנך טעמים מ"מ כבר כתבתי שברור ופשוט אצלי פשיטא אם הבעל רוצה להוציאה הרשות בידו אלא אפילו אם רוצה להוציאה כופין אותו בע"כ להוציאה וכל מה שהארכתי לא היה מן הצורך אלא לרווחא דשמעתא כתבתי ודו"ק. כל זה כתבתי מנחיצה רבה כי טרידנא טובא כי זה יוצא וזה נכנס והשואל שאל והלכתא רבתא לפסח מ"מ מבוקשי מאת פני כל מעיין שיעיין הטיב בדברי וימצא מרגוע לנפשו אף כי לענין גוף הדין לא היה האריכות מן הצורך כי הדין פשוט מאוד מ"מ הארכתי קצת

תשובה ג

א אודיעך דעתי בפסק א' שנכתב מאחד מחכמי הזמן ועם היותי טרוד למלאות רצונך העברתי עיוני עליו ובמעט עיון ראיתי בו שגיאות ע"כ אמרתי צריך לדקדק אחריו והנני מגלה אזניך ואבא על סדר קונדריסו וז"ל שאלה אשה א' שהוחזקה בחזקת אלמנה ונכנסה עם א' לחופה ולא נבעלה באומרה שפירסה נדה ולמחרת יום חופתה בא כתב מחכם א' שהיא בחזקת איסור עגונה כו' וכעת בעלה רוצה לגרשה כו' אם יש רשות בידו לגרשה בע"כ כו':

ב תשובה פשוט בעיני שהרשות בידו לגרשה בע"כ כו' אף אם הבעל רוצה לקיימה כופין אותו להוציאה הואיל שתחילת הנשואין היתה באיסור וגרע מקידש תוך ג' או תוך כ"ד למינקת שצריך לגרשה עכ"ל. תחילת דברי פיהו אינו מדוקדק באומרו הואיל שתחילת הנשואין היתה באיסור משמע אף אם עכשיו הותרה בב"ד עפ"י עדות הראשונים מ"מ כופין לגרש והא ודאי ליתא דאף אם בשעת הנשואין לא התירה חכם בפירוש ע"פ העדויות שכבר הוגבו באותו הזמן כיון שאח"כ דקו חכמים בסהדותא ואישתכח מהימן בוודאי אין כופין לגרש שהרי איגלאי מילתא למפרע דבהיתר נישאת ואם נפשיך לו לומר כיון שבאותו הזמן עדיין לא התירה חכם אף שכבר הורבו העדויות נקנסנה ותצא עליך הראיה ולא די שאין לדבר זה ראיה אדרבא מקידש תוך ג' וכ"ד חדש ראיה לסתור דהתם אמרינן בפירוש דאף אם מתחילה קידש וכינס תוך הזמן ונשתהא הדבר ולא נידוהו ולא כפוהו להוציא עד שעבר הזמן מותרת היא לו ולא עוד אלא אף בנידוהו להוציא ועמד בנידוייו עד עבור הזמן שרינן ליה כמבואר בדברי הפוסקים ז"ל ה"ה. ועוד דאי מקידש תוך ג' וכ"ד חודש ילפת לה אף אנו נאמר דערוקיה מסתייה כי התם ולדעת הרב ב"י ז"ל אין צריך לברוח למקום רחוק. עוד כתב וז"ל וכן מבואר בכתובות עלה כ"ב דאמר ר"מ ב"י כו' דאמר אם אחר שבאו עדים נישאת תצא וטעמא הואיל דלכתחילה דינה שלא תינשא משום דאיכא תרי ותרי ונישאת באיסור לכך אף אם נישאת תצא לר"מ ב"י ואף רבנן לא פליגי עליה אלא בנישאת לא' מעדיה וגם היא אומרת ברי לי אבל בלאו הכי מודו רבנן לר"מ היכא שנישאת באיסור אף דליכא חשש אשם תלוי תצא הואיל ועברה ונישאת באיסור משא"כ כאן דליכא חשש איסור גמור רק משום דאיכא תרי ותרי לכתחילה לא תינשא לכך אם נישאת בדיעבד סברי רבנן לא תצא עד כאן לשונו:

ג דברים אלו אין להם שחר דמנ"ל לומר דרבנן מודו היכא דנישאת באיסור תצא הא כל הגירושין הפסולין שמנה הרמב"ם ז"ל לא תינשא ואם נישאת לא תצא אף שנישאת באיסור כמ"ש בפ"י מהלכות גירושין וכן בכל הנך בעיי דלא איפשטו בדיני עגונה פסק ז"ל דלא תנשא ואם נישאת לא תצא וכן במים שאין להם סוף דאמרו רבנן אשתו אסורה ואם נישאת עבדא איסורא ואפ"ה אמרינן בגמ' בהדיא אי נסיב לא מפקינן מיניה וכן בפ' כיצד א"א איכא טובא דאמרינן לא יכנוס ואם כנס אין מוציאין מידו ומה לי להביא ממקומות אחרים והלא מבואר הוא בכאן דבתרי ותרי לא תנשא ואם נשאת לאחד מעדיה והיא אומרת בריא אף דעבדא איסורא שהרי בפירש אמרינן לא תנשא על כל זה לא תצא ומה שכתב אבל בלא"ה מודו רבנן לר"מ דברים בטלים הם דבאיזה מקום יודו אם בכאן שהוא איסור דאורייתא ואחר הבא עליה באשם תלוי קאי ואמרו בפירוש שלא

תנשא אפילו לאחד מעדיה אפ"ה אם נישאת לאחד מעדיה לא תצא באיזה מקום יאמרו אם נשאת תצא ואם כיון לכל שאר ספיקות דאורייתא דאמרינן בהו לא תינשא ואם נישאת תצא מה צורך לתלותן בחבלי השוא והנה כל התלמוד והפוסקים מלאים מזה ואם לקידש תוך ג' וכ"ד הרי הביאו בפי' לעיל וכבר אמרנו דאין לדמותם גם מ"ש משא"כ כאן דליכא חשש איסור גמור רק משום דאיכא תרי ותרי עכ"ל דברי רוח הם והאיך לא יקרא חשש איסור גמור דאילו בא עלי' אחר קאי באשם תלוי והלא בחזקת א"א קיימא וכמ"ש התוס' דתרי ותרי ספיקא דרבנן אלא דמכח חזקת אשה דייקא ומינסבא מפקינן לה מחטאת ומחנק ומוקמינן לה באשם תלוי ואם זה לא יקרא איסור גמור איזהו איסור גמור ואפ"ה אי לאו דבאשם תלוי קאי לא הוי מתמהינן אמאי לא תצא אפי' בלא נישאת לאחד מעדיה אלא דמשום דהבא עלי' באשם תלוי קאי מוקמינן ליה בנישאת לא' מעדיה כמבואר בגמ' ומש"ע וז"ל זה הטעם מבואר ממ"ש התוס' ד"ה כגון שנישאת כו' לכאורה מאי קושי' הא אמרינן התם אם כנס אינו מוציא וא"ל שמקשי' למ"ד כינס מוציא זהו דוחק דלא הוה להו למסתם אלא לפרש אלא ודאי פשוט הוא שקושיתם אליבא דר"מ וס"ל לתוס' הטעם לר"מ בבאו עדים ואח"כ נישאת תצא הואיל שנשאת לכתחלה באיסור וע"ז מקשי' התוס' שפיר דהא ע"כ אף כשנשאת ואח"כ באו עדים עברה על איסור שהרי ע"כ נישאת לא' מהעדים ואמרינן לא ישא אשתו הרי להדיא דס"ל להתוס' אליבא דר"מ דלכך אף אם נישאת תצא משום דנישאת לכתחילה באיסור וכבר כתבתי דגם רבנן מודו בזה לר"מ כו' כיון שיש חשש איסור לכתחילה מודו לר"מ דתצא עכ"ל:

ד ודברי שגגה הם מתחילתן ועד סופן דעיקר קושייתו לאו כלום היא דלא לבד מטעם דלא הוצרכו התוס' לפרש דקושייתם אליבא דמ"ד אם כינס מוציא כיון דלאידך מ"ד לא קשה מידי לפי דבריו אלא מטעם דודאי קשה להו לתוס' שפיר אפילו למ"ד אם כינס אינו מוציא דהא ע"כ כיון דמוקמינן לה כשניסת לא' מעדיה הא דתניא הרי זו לא תנשא ואם נישאת לא תצא היינו לא' מעדיה א"כ מאי אירי' שנים אומרים לא מת הא אפי' בשנים אומרים מת לחודייהו ולא אתו בי תרי אחריני דאמרי לא מת נמי לא תנשא בזה האופן דהיינו לא' מעדים ואם נישאת לא תצא נמצא דקושיית התוס' היא בין למ"ד התם אם כינס מוצי' ובין למ"ד כינס אינו מוציא למ"ד כינס מוציא הא הכא אפילו בשנים אומרים לא מת נמי אמרינן אם כינס אינו מוציא ולמ"ד כינס אינו מוציא נמי קשה מאי אירי' הכא משום דאתו בי תרי דאמרי לא מת לא תנשא לא' מעדיה הא אפי' בשנים אומרים מת נמי לא תנשא לא' מעדיה וכי תימא דבלא תצא אשמועינן רבותא דאפי' שנים אומרים לא מת לא תצא עכ"ז קשה לא תינשא למה לי הא בלא"ה אסורה להנשא לפי הס"ד ולא

מסתבר להו להתוס' למימר דלא תנשא קאי לכ"ע ואם נישאת לא תצא קאי לאחד מעדיה בחד אופן קמיירי אף דמילתא דפשיטא הוא דלכ"ע אסורה מכח ק"ו דא' מעדיה מ"מ מתניתא מסתמא בחד אופן מיתניא ולא תינשא דומיא דאם נישאת לא תצא קתני דבא' מעדיה קמיירי וביותר שהתוס' לא נכנסו בדוחקים ולא המציאו ענין חדש מכח קושי' זו אלא דקושטא דמילת' קמפרשי ואזלי דאין צריך לדחות בכאן ולומר דלמ"ד התם אם כינס אינו מוציא מתני' דהכא בתרי טעמי קמיירי ולא תינשא קאי לאחרים ולא לאחד מעדיה דלא' מעדיה בלא"ה אסורה ואם נישאת לא תצא קאי לאחד מעדיה דוקא דליתא אלא אפילו בחד טעמא מצינן לאוקמי ולא תינשא נמי קאי לאחד מעדיה ואפילו הכי לא קשיא מאי אירי' כי אתו תרי דאמרי לא מת כו' וכמ"ש התוס' וזהו ברור לכל מבין ואף לפי דבריו דלא נחית לעומקא והקשה דלא ה"ל להתו' לסתום אלא לפרש דקושייתם היא אליבא דמ"ד כינס מוציא: א"כ תירוצו אינו כלום דמה תירץ שהתוס' לא הקשו אלא לר"מ ולא אלייהו דרבנן דהרי קושייתו במקומו עומדת דלא ה"ל להתוס' למסתם דקושייתם בסתמא נראה דקשיא אליבא דכ"ע ולפי דבריו לא קשיא אלא לרבי מנחם: וגם סוף דבריו מופרכים מאליהם והם סותרים את עצמם דהאיך כתב הרי להדי' כו' וכבר כתבתי דגם רבנן מודו בזה לר' מנחם כו' והרי ע"כ רבנן חולקין בזה ארבי מנחם דהרי לפי פירושו בקושית התוס' אי ס"ד דבנשאת לכתחילה באיסור תצא התם נמי הוי לן למימר דתצא כיון דבהרגנוהו לא ישא את אשתו לכתחילה ותירצו התוס' דאה"נ דבהרגנוהו דהתם כיון דלכתחילה אסור אף בדעבד תצא אלא דבשני' אפילו לכתחילה שרי וא"כ לדידן דקי"ל כמ"ד כינס אינו מוציא כדאמר התם בהדי' תני להו רב זוטי דבי רב פפי כדברי האומר כינס אינו מוציא וכן א"ל רב אשי לרבנן מתני' היא דלא יכנוס ואם כנס אינו מוציא וא"כ ע"כ רבנן פליגי עלי' דר"מ שהרי לפי דבריו לר"מ היכא דאמרינן לא ישא אם נשא מוציא וחכמים אומרים בפירוש אם כנס אינו מוציא ואני תמה מזה החכם איך לא שת לבו גם לזאת וכל זה הוא אי ס"ל להתוס' דההיא סוגי' דכנס אינו מוציא קאי נמי אעד א' מה שאינו ברור דאי"ל דס"ל להתוס' דבעד אחד לכ"ע אם כנס מוציא אלא שאין אנו צריכין לזה כאן: ומש"כ וז"ל ואף לדברי רש"י שפי' באומרת ברי לי אין לבי נוקפי כו' וא"כ איכא למימר בנ"ד לרבנן לא תצא דלא נישאת בעברינות דמצי"ל אין לבי נוקפי בדבר זה ואף אם לא אומרת כן אינה נאמנת דא"א משים עצמו רשע כו' ומטעם זה נמי אידחי הסבר' לומר שהי' תצא מצד שעברה על דת דזיל בתר טעמא שכתבו הפוסקים הואיל שהכשילתו באיסור כו' משא"כ בנ"ד דמצית למימר ברי לי ואין לבי נוקפי כפי' רש"י א"כ לא הכשילתו עדיין בשום איסור אבל כבר הוכחתי בספרי שהעיקר כפי' הר"ן

דמפרש שהיא אומרת ברי לי שיודעת בודאי שמת בעלה ובנ"ד לא מיירי בכה"ג עכ"ל: ויש בו שיבושים רבים חדא דלפי"ד ס"ל לרש"י דבלא אתא שום עד שאמר מת בעלה וגם היא אינה יודעת שמת בעלה אלא שאומרת אין לבי נוקפי שאלו היה קיים היה בא תהא מותרת להישאר בנישואיה ישתקע הדבר ולא יאמר על שום בר בי רב דחד יומא מכ"ש על פה קדוש מאוה"ג רש"י ז"ל וחוששני לו מחטאת בדבר זה דהדבר פשוט דאינה קיימת באשם תלוי אלא בחטאת קבועה בין היא בין בעלה ואם במזיד שניהם בחנק הם כיון שאין כאן שום עדות על מיתת בעלה הרי היא בחזקת א"א כמות שהיתה וע"כ לא קאמר רש"י דברי לי ואין לבי לוקפי מהני אלא בדאתו בי תרי דאמרו מת ואף דאיכא בי תרי אחריני דאמרי לא מת כיון דאין כאן אלא אשם תלוי שהוא ספק איסור ואינו בא אלא על ספק הלב אבל כשאין לבו נוקפו אין כאן אשם אבל בדלא אתא שום עד דאמר מת וגם היא אינה אומרת כן אלא שאומרת אין לבי נוקפי שאלו הי' קיים היה בא חלילה חלילה שיאמר שום אדם שאם נישאת לא תצא:

ה ועוד דאף לפי דמיונו דנ"ד דומה לנדון הגמ' מש"כ דלרבנן לא תצא דמצית למימר ברי לי ואין לבי נוקפי ואף אם לא אומרת כן אינה נאמנת דאין אדם מע"ר: הוא טעות גדול מכמה טעמים חדא דע"כ לא אמרינן אין אדם מע"ר אלא במקום שאין אנו יודעין דבר רע ולא שום ריעותא כההיא דמודה שהאכילתו שאינו מעושר אבל כשיש ריעותא לפנינו כגון פנוי' או ארוסה שעיברה דאע"ג דקי"ל דבאומרת לכשר נבעלתי נאמנת כשאין הארוס מכחישה או שאין הארוס לפנינו אפ"ה כשאומרת שנבעלה לפסול לה שאומרת לא ידענא הולד ספק ממזר הוי וכמ"ש כל הפוסקים ולא אמרינן דא"א מע"ר ואינה נאמנת לומר שנבעלה לאחר שאינו כשר אף דהתם בארוס איכא נמי קצת איסורא וכן בפנויה לכשר לה איכא נמי קצת איסורא וא"כ תרצה לומר מדעל כרחך עבדא איסורא זוטא נאמנת נמי לומר דעבדא איסורא רבה בנ"ד נמי הא אמרינן דלכתחילה לא תינשא והרי עכ"ח עברה ונישאת בעבריינות שלא כדברי חכמים שאמרו לא תינשא ותהא נאמנת לומר דעבדא איסורא רבה: ועוד דע"כ לא אמרינן אין אדם מע"ר אלא מה שכבר עשה וגם שלא לעשות עצמו חשוד ופסול לעדות אבל במכאן ולהבא לשוויי נפשי' חתיכה דאיסורא נאמן אפילו במקום שהוא עושה עצמו רשע תדע דבאומרת טמאה אני לך אפילו ברצון נאמנת אי לאו משום דחיישינן שמא עיני' נתנה באחר ובאיכא רגלים לדבר אפילו למשנה אחרונה נאמנת לפ"ד מהרמ"א בהג"ה ואין לך רגלים לדבר יותר מנ"ד והדבר פשוט כיון דשויא נפשה חתיכא דאיסורא אסורה מכאן ולהבא אלא דבאינו מאמינה מותרת משום חשש דעיניה נתנה באחר אבל בכאן הרי הבעל צווח ורוצה

לגרשה ופשיטא דהיא נאמנת אם אומרת שאינו ברי לה ושלבה נוקפה ועוד אעיקרא דדינא לא שייך כאן למימר אין אדם מע"ר דדילמא בשעת הנשואין לה היה לבה נוקפה אבל עתה נכנס ספק בלבה ולבה נוקף וכיון דהכל תלוי בנקיפת הלב האיך נאכילנה איסור אשם תלוי בכל ביאה וביאה. ועוד טעה טעות גדולה אפי' אם יהבינן לי' כל הטעיות הנזכרו באומרו דלרש"י לא הכשילתו בשום איסור דיכול לומר אין לבי נוקפי כו' נהי דהא מהני לגבי דידה אבל לגבי הבעל וודאי באשם תלוי קאי בכל ביאה וביאה כדאמרינן בהדי' בהך סוגי' תרי ותרי נינהו הבא עליה באשם תלוי קאי אמר רב ששת כגון שנישאת לא' מעדים היא גופה מאשם תלוי קאי באומרת ברי ש"מ שבין שהבעל יודע והיא אינה אומרת ברי לי ובין שהיא אומרת ברי לי והבעל אינו יודע אותו שאינו יודע לעול' באשם תלוי קאי ומ"ש שהוכיח כדברי הר"ן הרחיק עדיו ובעיני דברי רש"י ז"ל נכונים מאוד במשמעות לשון הגמ' ודברי הר"ן ז"ל אין בהם הכרח בדבר זה:

ו ומה שהקשה עוד לפי מ"ש התוס' לקמן דף כ"ו ע"ב בד"ה אנן אחתינן ליה דבתרי לחוד לא דייקא אלא דבתרי ותרי נמי דייקא כיון דמכחישין זא"ז א"כ לרבי מנחם היכא דנישאת ע"פ שני עדים הראשונים ואחר הנישואין באי שנים האומרים לא מת אמאי לא תצא הא לא דייקא ומכח קושיא זו נכנס בשבושים גדולים כמו שאבאר בעזה"י ותחילה צריך אני להראותו שבמקום שחשב לא עמד ולא ישב והקושיא היא חסרון ידיעה שהרי התוס' כתבו בפירו' דמש"ה לא אמרינן בבי תרי דדייקא משום דלא שייך בה לומר מתוך חומר שהחמרת עלי' בסופה שהרי היא מותרת לחזור לו והיינו כרבי שמעון וכרב דפסק כוותי' התם ושקלי וטרי התוס' לאסוקי שמעתתא כוותייהו נמי אף דאנן לא קי"ל הכי וכל זה מבואר נמצא דמה שנישאת ונבעלה עפ"י שנים עדים הראשונים עד שלא באו האחרונים הרי היא אנוסה ולא קנסינן לה ומותרת לחזור לבעלה הראשון אבל תיכף ומיד כשבאו העדים האחרונים האומרים לא מת אם תעמוד עם בעלה ותבעל לו עוד אחר העדת העדים האחרונים הרי היא נאסרת לבעלה הראשון כשיבא וכל הדרכים האלו בה נמצת דהחמרת עלי' בסופה וכין שכן והיא אומרת עדיין ברי לי אף לאחר העדאת העדים האחרונים בודאי דייקא והך חזקה דאשה דייקא ומינסבא לאו דוקא אתחלת הנשואין אלא מכל שעה ושעה שהיא עומדת בנישואיה ועומדת עם בעלה השני אמרינן הכי וזה ברור נמצא כל מה שכ' בענין זה עד גמיר' הכל הבל ולא היה מהצורך להשיב עליו אלא מפני שהוא מבהיל השומעים והרואים בכתבו אברר כל הטעיות עד מקום שידי מגעת בעזה"י אף לפי"ד אחת לאחת: מ"ש דלרבי מאיר בנישאת ע"פ עדים הראשונים יצאה מחזקת א"א ומחזקת בעלה הראשון כו' אמת הוא שכן כתבו התוס'

לקמן בדבור הנ"ל בשם ר"י ב"ב אבל ר"י בעל התוס' חולק עליו וע"כ לרבנן נמי היכא דנישאת ע"פ שני עדים ואחר כך באו אחרים והכחישום לא תצא והוא פשוט ומבואר מעצמו וכן מוכח ממ"ש התוס' לקמן ריש דף כ"ג ד"ה מ"ש בשם י"מ דכיון דלא מפליג כו' ש"מ רבנן היא ואי ס"ד דלרבנן הוא איפכא דבנישאת ע"פ ב' ואח"כ באו עדים תצא אכתי קשה לפלוג לאידך גיסא דבבאו שנים תחילה וניסת על פיהם ואחר כך באו ב' אחרים והכחישום תצא א"ו דלרבנן לעולם לא תצא והוא פשוט בגמ' ובכל הפוסקים ואם כדברי זה החכ' תקשי ליה לר"י אמאי לא תצא כיון דע"כ לא דייקא והעדאת העדים הראשונים אינה מועילה יותר מהאחרונים וחזקת אשה דייקא ומנסבא ליכא וא"כ העד נמי בחנק קאי כמ"ש התוס' והכא ליכא לשנויי דהעדאת העדים הראשונים הוציאוה מחזקת א"א כדס"ל לר"י ב"ב דהא אנן אליבא דר"י בעל תוס' קיימינן דהוא הוא הסובר טעם ההיתר מכח אשה דייקא ומנסבא כמ"ש בפירוש לקמן בדבור הנ"ל דבשלמא ברבי מנחם ב"י יכול הייתי לדחוק ולומר דס"ל כסברת ר"י ב"ב אף שאין זו דרך ישרה אבל לרבנן ואליבא דר"י בעל התוס' שהוא סובר בפירו' כן לכל הפחות אליבא דרבנן מאי איכא למימר: גם מ"ש ששמע מקשי' למאי דמוקים רבא לרבי יוחנן כרבי מנחם דבשנים אומרים נתגרשה כו' קאי כרבי מנחם ומשמע דבנישאת בתחילה על פי שניים האומרים נתגרשה ואחר כך באו שנים ואמרו שלא נתגרשה ס"ל נמי לרבי מנחם ב"י דלא תצא ואמאי כיון דהיא מעיזה פניה ולא דייקא ואי אפשר לתרץ כתירוץ התוס': אמרתי שגם זה הבל שהרי כתבו התוס' בפירוש לקמן בדבור הנ"ל דבשנים אומרים נתגרשה וב' אומרים לא נתגרשה אף דלא דייקא וגם מעיזה פנים כו' דמ"מ דייקא שיראה שיוזמו העדים או יפסלו אותם בגזלנותא והדר הוה ליה נתגרשה כמו מת בעלה: ומה שרצה עוד לתרץ על קושייתו הנזכרת דעד כאן ל"ק רבי מנחם ב"י דלא תצא אלא בשבא עד אחד תחילה שאמר מת ונישאת לו ואחר כך באו השלשה עדים אחרים דהיינו העד השני שאומר מת והשני עדים אחרים שאומרים לא מת בזה דוקא הוא דאמר רבי מנחם דלא תצא אבל אם באו שני עדים האומרים מת תחילה ונישאת לאחד מהם ואחר הנישואין באו שנים אחרים האומרים לא מת בזה תצא אליבא דרבי מנחם: אלו דבריו והם דברי הבאי ואין כדאי להשיב עליהם דכל מתחיל הרואה בגמרא יצחק לו: ואף אי יהבינן ליה טעותו בדברי ר"מ אכתי ברבנן מה יאמר שהם ע"כ ס"ל דאף בבאו שני עדים תחילה והעידו שמת ונישאת ואחר כך באו ב' אחרים ואמרו לא מת לא תצא וכמ"ש למעלה: ועוד דבריו מבולבלים וסותרים זא"ז דאם תירוץ זה אמת לפי"ד תיקשי הרי הוא סותר את דינו שהרי הוא רוצה לומר למעלה מכח שיטת התוס' דלרבי מנחם היכא דנשאת לעד אחד שהעיד

לה בלבד תצא כיון שנשאת לו באיסור דהרגתיו לא ישא את אשתו וע"ז בנה יסוד דינו ועכשיו הוא בא לחזק את דבריו מכח זה הפירוש המשובש והרי סותר את עצמו: ומה שהקשה להרמב"ם דס"ל באחד אומר מת ואחד אומר לא מת דאם נישאת לאותו שהעיד לה לא תצא מהאי דאביי תשובה גנובה היא הלא כתובה על ספר הישר להרמב"ם ז"ל בפי' הרב המגיד בשם הרמב"ן ולא באופן שכתבה זה החכם שהוא טעות גמור שהרי אי אפשר לבעל התלמוד לומר דמיירי בבאו בבת אחת כיון דמייתי לדעולא דעל כרחיך מיירי בבאו בזה אחר זה אעיקר אוקמתא דאביי אמאי לא מוקי לה אביי גופיה בבאו בבת אחת וכמו שמבואר בה"ה יע"ש וכבר תירץ הרב המגיד ז"ל בטוב טעם יעויין עליו ואני הוספתי נופך על דברי ה"ה ז"ל דעל כרחך לא מצי לאוקמי בבאו שנים בבת אחת ונישאת לאותו העד שהעיד לה שמת דאם כן מאי אורי' שבא עד שני והעיד שלא מת תיפוק ליה דבלא"ה לא תנשא לאותו העד כדתנן מת לא ישא את אשתו אלא ודאי בבאו זא"ז ולא תנשא היינו לעלמא ודוק כי זה כפתור ופרח אבל דברי זה החכ' לא ניתנו ליאמר: גם מה שהרבה דברים בתוס' ד"ה אי הכי כו' עבר על בל תשחית הנייר והדיו שמפרש דהתוס' סוברים דהסוגי' דאביי דפריך עלי' א"ה אפי' לכתחילה נמי ומאי דמשני משום דרב אסי הוא דוקא לרבי מנחם ב"י ולא לרבנן דברי חלומות הם ואלמלא יראת האריכות ואיבוד הזמן הייתי משיב עליו אף לפי"ד ומ"ש על דברי הרב מהרי"ט בריש כתובות דברים פשוטי' הם שדברי הרב נכונים שהרי בגמר' אומר לפיכך חלה הוא כו' משמע להדי' דמהתם יליף לי' ואי לאו דדמי היכי מצי יליף לה. ומה שהביא ראי' לדעת הרמב"ם דלא כהרא"ש דאין חופה אא"כ ראויה לביאה מדאמרינן בועל בעילת מצוה ופורש ולמה התירו לו לבעול יכנוס ואל יבעול אלו דבריו ואין בהם ממש שכבר נשמר הרא"ש מזה באומרו מאחר שאינה ראויה לביאה למה אכנוס הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה וכתב עוד שלא רצה לישא כל זמן שאינה ראויה לביאה משום תוחלת ממושכה אלו דברי הרא"ש ז"ל הרי שלא היה דרכם לכנס אא"כ תהא ראויה לביאה כי לא שמחה היא לו אלא צער הוא לו. ומה שהרבה דברים על האחרונים שלא ראו תשו' הריב"ש תלי"ת כבר נתפרסם זה על ידינו בבית מדרשינו זה שנים רבות והדברים מבוארים בחדושי מהרי"ט ז"ל ריש כתובות: ומש"ע ודבר זה תלוי במחלוקת רש"י והר"ן דברים בטלים הם כמ"ש למעלה: ומש"ע והביא מחלוקת האחרונים ז"ל בענין שמעו בו שמת ואינו ידוע אם הוא תוך ל' או אחר ל' אם מתאבלין עליו או לא אע"פ שאינו ענין לנ"ד ולא דמי להדדי כי אוכלא לדנא כדי שלא יראו התלמידים ויטעו הריני מברר הדברים בעזה"י כאשר תשיג ידי יד כהה בס"ד: מה שתמה על דחיית בעל נקדה"כ בסי' שצ"ז את ראיית הט"ז

מההיא דהמחליף פרה מכח מה שכתבו התוס' בהשואל דף ק' ע"א ד"ה הא מני וז"ל ואני מתמיה במאוד וכו' דודאי כיון לדברי התוס' שכתבו כו' דחזקת מרא קמא חשיב טפי: ואם לזה כיון איני יודע מאי קאמר דהא מסקי תוס' שם דחזקת ממון עם חזקת מעוברת לכ"ע עדיף מחזקת מרא קמא וכאן בדברי רבי יהודא א"ש איכא חזקת ממון וחזקת קיימת א"כ האיך כתב הש"ך חזקת מרא קמא עדיף ואין לתרץ דמה שכתבו תוס' כו' היינו לפי המסקנא דזה אינו דהני מילי בחזקת ממון לחוד יש לתרץ הכי כו' אבל עם חזקת קיימא ליכא לשנויי הכי כמ"ש תוס' והוכיחו זה מההיא דריש המוכר פירות ע"ש כו': והנה עם שאני מסכים להוראת הט"ז כמו שאני עתיד לבאר בעזה"י מ"מ הריני מגיד לו שתמיהא זו אין בה ממש דהדברים פשוטים דכוונת הנקדה"כ להוכיח מהתוס' דהשואל דחזקת מרא קמא לפי האמת חשובה מחזקת קיימת וכיון דחזקת בעל החמור בהפרה איננה כלום וכמ"ש ריב"א ז"ל בתוס' מטעם דהוה בספק לפי הסלקא דעתין דהשתא א"כ אין לנו אלא חזקת מרא קמא כנגד חזקת קיימת וחזקת מרא קמא עדיף ומ"ש דהתוס' מסקי דחזקת ממון עם חזקת מעוברת עדיף מחזקת מרא קמא לא דק דהתם בפרה שנגחה את השור הא בעל הפרה איהו ניהו מרא קמא וקמסייע לי' נמי חזקת מעוברת דוק ותשכח: גם מ"ש אבל עם חזקת קיימת ליכא לשנויי הכי כמו שהוכיחו התוס' מהמוכר פירות דברים בטלים הם דעד דלא קים להו להתוס' בין מחליף למוכר שור ונמצא נגחן וס"ל דתרווייהו שוים בטענותם ובחזקתם הקשו מכח כ"ש דבהמחליף לא הוה לן לאוקמי בחזקת מרא קמא אפי' אם לא היה לו חזקת קיימת כי ההיא דהמוכר דאין להמחזיק שום חזקה בעזרתו אדרבא הרוב הוא כנגדו ואפ"ה מועלת לו חזקתו דהשתא כ"ש בהמחליף דחזקת קיימת מסייעית לו ואפי' אם לא היה לו סיוע זה בעזרתו ג"כ הוה קשה מהמוכר פירות אבל לפי פירוש ריב"א דתפיסת בעל החמור אינה תפיסה כלל כי היא מספק לא שמענו להו להתוס' לומר שחזקת מרא קמא לפי הס"ד דהשתא אינה חשובה יותר מחזקת קיימת וא"כ אין תמיהתו על ספר נקדה"כ כלום: ומה שהק' על הט"ז שהביא ראיה מן המסקנא דרמב"י וז"ל דודאי צריכין להאי טעמא שהספק נולד ברשותן ולי"ל הטעם בחזקת קיימת כיון שיש לבעל פרה חזקת ממון עדיף מחזקת קיימת כמבואר בתוס' עכ"ל ואין זה כלום דודאי השתה לפי האמת כיון שבעל החמור מוחזק בפרה א"כ אין כאן חזקת מרא קמא מועלת כלום וכדמוכח בהשואל וכמ"ש התוס' לעיל בד"ה על בעל וא"כ אף אף אם יהיו כוחותם וחזקותם שוה בפרה היה לו לזכות את בעל החמור מטעם חזקת קיימת כך היא כוונת הט"ז ז"ל אלא שמטעם אחר אני אומר אין ראיה זו מכרעת דמאי אילמא הך חזקה דקיימת דהוה לבעל התלמוד לומר אותה

טפי מהך טעמא דמי שנולד ספק ברשותו כיון דבהך טעמא דמי שנולד ספק ברשותו אשמועינן מילתא חדתא וה"ק אפילו אי לא הוה לן חזקת קיימת אפ"ה מי שנולד ספק ברשותו עליו הראיה וביותר לפימ"ש התוס' בד"ה ותנא תונא כלה אלא שדברי הט"ז ז"ל ע"כ לפי פשוטה של שמועה ולפי פירשיז"ל הם אומרים ואעפ"כ אינם מוכרחים כאמור: ומש"ע וז"ל מעתה דברי הט"ז דחויים כו' מעיקרא מדברי ר"י א"ש כבר תירצו ריב"א וגם תוס' בהשואל כו' כתבו בסוף דבריהם דאמרינן בחזקת שהיא קיימת ש"מ דחזרו ממ"ש בכתובות וס"ל עיקר כריב"א עכ"ל ודברי נערות הם חדא דמה לו לבקש עזר מהתוס' דהשואל הרי התוס' בכתובות באותו הדיבור עצמו החזיקו בפירוש ריב"א מכח קושיות גדולות. ועוד דמהשואל אין שום ראיה דהתם אליבא דסומכוס קיימינן ואיכא למימר למאי דסליק אדעתין השתא אפשר דרבנן פליגי עליה נמי בהא גם מ"ש דס"ל עיקר כריב"א אינו כלום דאף לריב"א נמי שפיר יש להוכיח סברת הט"ז דקשה אמאי אזיל בתר חזקת מרא קמא אף את"ל שתפיסת בעל החמור את הפרה היא בספק אכתי מהני ליה נמי חזקת הגוף דהחמור הוא בחזקת קיים וכיון דאית לי' חזקת גוף החמור עם תפיסתו אף שהיא בספק אמאי מוציאין מידו אלא ודאי דחזקת גוף החמור לאו חזקה אלימתא היא דכיון שמת עכשיו לפנינו אזדא לה החזקה למפרע ואף שהתוספות דחו טעם זה והחזיקו בפירוש ריב"א היינו לומר דכל דבר שיהא כשעת מציאותו כודאי גמור אף למפרע עד שנוציא ממון מכח זה זה ודאי דחו והקשו דדוקא משום חומרת קדשים הוא דאמרינן כל הטומאות כשעת מציאותן ולכאורה הוא תמוה דהא לקולא נמי אמרינן במחט שנמצאת מלאה חלודה ובשרץ שנמצא שרוף ע"ג הזיתים ובמטלית המהוהא טהור כדתנן סוף פ"ט דטהרות ומייתי לה ריש נדה אלא ודאי דה"ק דכשעת מציאותו לאו ודאי גמור הוא: תדע דהא לא מטמאינן אלא בקדשים אבל בחולין לא כיון דאיכא נגד זה חזקת האדם הנוגע דאוקי גברא בחזקת טהור וכן במחט ושרץ ומטלית איכא נמי חזקת טהרות דמסייע לשעת מציאותו ולהכי אזלינן בתרה אפילו להקל אבל להוציא ממון מכח שעת מציאותו אין לנו כיון שאינו אלא ספק דנהי דאזדא לה חזקת חי אף למפרע עכ"ז לית לן חזקה שהיה מת למפרע עד שמכח זה נוציא ממון ולהכי פירש ריב"א דהתפיסה של בעל החמור את הפרה לא חשיבא כיון שהוא עצמו מסופק אבל עכ"ז אי הוה חזקת חי חזקה גמורה לא הוי מפקינן מיניה דהמחזיק עתה פקח עיניך והבן:

ז ומה שהק' על מהרש"ל בספר חכ"ש בפ' השואל בדבור הנ"ל דתוס' לא ס"ל כרשב"ם ורשב"ם לא ס"ל כהתוס' דא"כ מאי פרקי התוס' בסוף ד"ה הא מני סומכוס היא מההיא

דהשואל על ההיא דהפרה דילמא ההיא דהפרה מיירי בשניהם טוענין ברי ולהכי מהני להו חזקת מעוברת וחזקת ממון לאפוקי בהשואל דשניהם טוענים שמא ובזה הרבה דברים ואין בזה ממש דמלבד דמדקתני ואין ידוע משמע שהדבר ספק דאל"ה הוה למיתני זה אומר לא כי כו' כדתנן לעיל בסוף המניח עוד לא הועלנו כלום לרבא דאמר בהך שמעתתא כי אמר סומכוס בשמא ושמא אבל ברי וברי לא אמר וא"כ ע"כ מתני' דהפרה בשמא ושמא היא וז"ב למבין וכיון שדחינו כל דברי זה החכם מעתה נבאר דעתינו לענין דין האבלות אם יש לנו לפסוק כדעת הרב בעל ט"ז ז"ל לקולא ונלע"ד דהלכתא כוותי' אלא שבשעברו הרבה יותר מל' יום משעה שיודע שהיה בודאי חי אזי בודאי פטור מלהתאבל אבל אם עונה אחת או פחות ממנה עודף על הל' יום אז מספק פטור מלהתאבל כי התוס' הק' בפ"ק דחולין דף י' בד"ה ודילמא דאמאי מטמאינן בודאי הנכנס בבית מוסגר אף שחסר לבסוף ונ"ל לתרץ משום דודאי טפי שכיח שיחסר הנגע בכל ז' ימי הסגרו משיחסר בשעה קטנה שבין ראיית הנגע להסגרו ואפילו בהלך לביתו והסגיר ובכל כי האי מוקמינן אחזקה ואמרינן בודאי בשעה קטנה כזו לא החסיר אלא עמד בעיניו ואף שמצאנו את הנגע חסר לאחר הז' אמרינן שבאורך שבעת ימי הסגרו נחסר ולכן הנכנס בתוך ימי הסגרו טמא אף שנכנס בסוף זמן ההסגר קודם ראות הכהן דגזה"כ היא שאף אם נתמעט אחר שהסגירו הכהן יהא טמא עד שיחזור הכהן ויראנו וכמ"ש ריש פ"ק דנדה ע"ב ד"ה התם תרתי לריעותא והיינו טעמא דיש חילוק בין ראהו חי מבערב ללא ראהו דבלא ראהו דאיכא למתלי טפי שבזמן רב שעבר מת תלינן אבל בראהו חי מבערב דע"כ בשעה מועטת יצא מחזקת חי למת אמרינן שמא השתא הוא דמת והו"ל ספק ובר"ה טהור אבל בלא ראהו מבערב הו"ל כי ודאי דבערך זמן מועט לגבי זמן רב הו"ל כי ודאי היכא דמת לפנינו אע"ג דהו"ל חזקת חי באיזה זמן. ואני תמה על מ"ש התוס' שם בנדה וז"ל וי"ל דגבי מקוה רגילות להתחסר מעט מעט ולכך אי"ל דמעיקרא חסר אבל הנגע רגילות להתחסר בב"א פחות מכגריס עכ"ד ז"ל ואינם מובנים לי דגבי מקוה החסרון שהוא בין מ' סאה לפחות ממ' סאה גם הוא מתחסר בב"א וע"כ בחסר אפילו טיפה א' אינו טובל וכדאמרינן בפ"ק דר"ה במ' סאה הוא טובל במ' סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול וכתבו התוס' דלאו דוקא דאפי' חסר טיפה אינו טובל אלא ע"כ כיון שהוא חסר לפנינו ממ' סאה הרבה יותר מטיפה א' אף שחסרון אותה הטיפה נעשה בב"א מ"מ החסרון הגדול שהוא לפנינו ע"כ לא נעשה בב"א אלא חסר ואתא חסר ואתא ואיתרע לה חזקה מקמי הכא טובא ולא ידעינן מאימת וכמ"ש רש"י ז"ל א"כ בנגע נמי כשהוא נגע גדול כסלע או כטפח או כאמה אף שתיכף כשנחסר מכמותו

נטהר מ"מ כשרואין בסוף ז' ימי הסגרו שנחסר הרבה מכמותו הראשון ע"כ לא בב"א נחסר שזה הוא דבר שהשכל והחוש מנגדו שנגע גדול יהא רגיל לילך בב"א וא"כ ע"כ מקמי הכי טובא איתרע ליה חזקתו וא"ל דשאני מקוה דאף שמתחיל להתחסר קודם שיחסר ממ' סאה אינו פסול ועכ"ז איתרע חזקתו מאותה שעה שהתחיל להתחסר נמצא דקודם חסרונו ממ' סאה נמי לא הו"ל חזקת כשרות לאפוקי נגע דלא מתרע חזקתיה כלל מקמי חסרונו אלא בשעת חסרונו וכיון שחסרונו בא בב"א אמרינן השתא הוא דאיתרע דהניחא אם אינו חסר אלא כ"ש מכמותו הראשון דאמרינן השתא הוא דחסר אבל כשחסר הרבה מכמותו הראשון ע"כ לאו בב"א חסר וא"כ רואה אני הדברים ק"ו השתא ומה במקוה דאפילו תימא שהתחי' להתחסר זה זמן רב אפ"ה אין הכרח שמאותו זמן שהתחיל להתחסר נפסל דמסתמא לא היו המ' סאה מצומצמות ועכ"ז אמרינן הרי חסר לפניך ולמפרע הוא בחזקת חסר ממ' סאה בנגע שע"כ משהתחיל להתחסר תומ"י הוא טהור אינו דין שנאמר שכיון שהוא חסר לפנינו הרבה ומסתמא זה הכמות הרב אינו נחסר בפע"א ע"כ נאמר שזה זמן שהיה חסר והיה טהור בודאי שהרי תכף שהתחיל להתחסר הוא טהור וא"כ איתרע ליה חזקתו שהרי מקמי הכי טובא התחיל להתחסר. וניחא לי דלא קפדינן אלא שלא יהא בשעת הסגרו פחות מכגריס דא"כ אינו נגע ואין הסגרו הסגר וכמ"ש רשיז"ל בחולין אבל כשהוא כסלע אף את"ל שנחסר מכסלע קודם הסגרו מ"מ שם נגע עדיין עליו וצריך הסגר. נמצא דהסגרו הסגר גמור הוא דאף דבנפחת מכסלע לאחר הסגרו אף שיש בו כגריס הוא טהור משום שלא עמד בעיניו וכמ"ש התוס' בחולין ד"ה אלא לאו משום דאמרינן אוקמה אחזקי' ה"מ לאחר הסגרו אבל קודם הסגרו אף שנפחת מכסלע ועמד על כגריס הסגרו הסגר וכדין מטמאין אדם הנכנס בו נמצא דחמור קודם הסגרו מאחר הסגרו בענין החסרון באופן דכל עיקר החשש אינו אלא שלא יהא בשעת ההסג' פחות מכגריס דאז אין הסגרו הסגר כלל וע"ז שפיר כ' התוס' דהנגע רגילות להתחסר פחות מכגריס בב"א דאותו שיעור מועט אמרינן השתא הוא דנחסר ולא איתרע החזקה כלל למפרע ואכתי קשה לי בהלך לו כל הנגע בסוף שבוע אמאי מטמאינן לאדם הנכנס שם באותו שבוע שהרי אין דרך לחסר כל הנגע בב"א אף שאפשר להיות מ"מ אינו רגיל ודוחק לומר דס"ל להתוס' דרגילות הוא להתחסר כל הנגע כולו בב"א וצ"ע אבל לפי"מ שכתבתי אני ניחא דודאי מסתבר לתלות שנחסר בז' ימי ההסגר מלתלותו בשעה קלה שבין ראיה להסגר ואפשר דבמקוה נמי אם תיכף לאחר שמדדוהו והיה בו מ' סאה טבל בו א' אף שלאחר ימים נמדד ונמצא חסר אותו אדם שטבל לאחר המדידה הראשונה בסמוך לה אפשר שיהיה טהור אלא שבזה לא דברה המשנה. ואיך

שיהיה הרי ראיה מבוררת לפנינו מנגע בא' בלילה ולא ראהו חי מבערב דכודאי טמא משוינן ליה כיון דהשתא מת לפניך אמרינן זה זמן רב שמת וכן בשרץ שנמצא במבוי מטמא למפרע עד שעת כבוד ול"א השתא הוא דמת. ואפילו אם תרצה לדמותו לראהו חי מבערב ע"כ מידי ספיקא לא נפקא וקי"ל ספק אבילות לקולא ולא מבעיא אי ס"ל דמתני' מיירי אפילו לענין חולין וכדמשמע מפשטא דמתני' דמטמא לה אפילו בר"ה בלא ראהו חי מבערב כדמוכח בתוספתא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל סופי"ח מה' שאר אבות הטומאה וכיון דמטמאין ליה אפי' בר"ה ע"כ ודאי טומאה היא ואפי' בחולין נמי טמא והכי משמע מדכ' הרמב"ם ז"ל ריש פט"ו ספק החולין כו' כיצד אוכלי חוליהן בטהרה שנולד להן ספק כו' הרי אלו טהורין ואין להן טומאה אלא טומאה ודאית ובריש פי"ח כתב זה הכלל כל ספק בר"ה טהור עד שיאמר נטמאתי בודאי ומדמטמאינן בנגע בא' בלילה ובשחר מצאו מת אפי' בר"ה ש"מ דטומאתו ודאית ואפי' בחולין נמי טמא ודלא כמ"ש התוס' ריש פ"ק דנדה דדוקא לענין קדשים מיירי וראיית התוס' אינה מכרחת לע"ד דאף דמקרי אינה בדוקה מ"מ לא מיקרי אינה בדוקה כ"כ כמו בנגע בא' בלילה. ואפשר דאינה ממש כמו קופה שאינה בדוקה דבקופה שאינה בדוקה שורפין עלי' את התרומה ובמעל"ע תולין דהלל בהדרגה קפריך ליה לשמאי כיון דבקופה שאינה בדוקה שורפין דין הוא שבאשה לכל הפחות תולין כיון שאינה בדוקה ממש וכעין זה כ' התוס' דף ד' סוף ד"ה שכל הטומאות. ועוד יש לדחות באופנים אחרים ואין להאריך בהם. ואיך שיהיה לא מבעי' אי נגע בא' בלילה ובשחר השכים ומצא מת טמא מדאו' כדמשמע מפשט הענין פשיטא דבנ"ד אינו חייב להתאבל שהרי לא ראהו חי זה כמה ואפי' אם נדמהו לראהו בערב הא ע"כ ספיקא דאו' הוי וספק אבילות לקולא. אלא אפי' לדברי התוס' שכ' שהוא מדרבנן הא אשכחן במת תוך ל' יום שאין מתאבלין עליו אע"ג דרוב נשי' ולד מעלי' ילדן ורובא דאורייתא ועדיף מחזקה ואפ"ה מתאבלין וכמ"ש התוס' בהחולץ דף ל"ו ע"ב ד"ה הא לא שהא א"ה בנ"ד אף את"ל דמדרבנן הוא אין מתאבלין עליהן ועוד שהרי כ' התוס' בנדה דף ד' ע"א ד"ה שכל הטומאות דבדאיכא חזקה בהדי שעת מציאתן הוא מדאו' ואפי' לקולא והוא פשוט בעצמו וא"כ בנ"ד נמי יש לאדם זה החי חזקת שאינו חייב להתאבל וחזקת שהוא חייב בכל המצות עד עתה. וגם הרי מת לפניך דאיכא תרתי לטיבותא דלכ"ע מדאו' אזלינן בתרה דאין לומר חזקה זו של החי שהוא בחזקת שאינו חייב להתאבל ע"כ איתרע שהרי ודאי מת המת ותיכף במיתת המת איתרעו ליה חזקת החי לענין אבילות ולענין פטור כל המצות הא ודאי לאו כלום הוא דכל זמן שלא נודע לו שמת לא חל עליו אבלות כלל ולא איתרע ליה חזקת החי מעולם כדקי"ל בסי' ת"ב דמי

שמת לו מת ואינו יודע מותר להזמינו לשמחת נשואין וכל שמחה כיון שאינו יודע וא"ל דאיסור מטומאה לא ילפינן דהא אבילות קילא מכל דיני טומא'. ועוד דבגמ' מדמינן מקוה לחבית וחבית אסורא הוא ובחולין ילפינן כל החזקות מבית המוסגר וז"ב: ובענין עיקר הדין לענין גרושי אשה זאת אם מותרת לבעלה אף אם תהיה לה התרת חכם מחמת עדות שהיה לה קודם שנישאת הדבר פשוט שאין קונסין אותה ומותרת לבעלה דלא גריעא מההיא דאמר רב נחמן האלקים אכלוהו כוורא לחסא מדבורא דרב נחמן אזלא דביתהו דר"נ ואינסבא ולא אמרו לה ולא מידי ולא אמרינן מדלא התירה חכם בפירוש תצא. ורואה אני הדברים ק"ו שהרי זו יש לה עדות מספקת והאריכות בזה אך דבר שפתי ועי' בהגה"ה מרדכי סוף יבמות. ובענין אם הבעל יכול לגרשה בע"כ תומ"י בטענת ביטול פריה וריביה ומניעת תשמיש כל זמן שאין לה התרה קחזינא הכא דעד שאתה שואלני אם יכול לגרשה בע"כ כיון שעדיין אין לה התרת חכם שאלני אם היא מותרת או אסורה כיון שבאם היא ועדי' עמה כידוע ונחזי אנן מה טיבה של ריבה זו ואם עדי' נכוני' ומספיקין להתירה לישב עם בעלה מדוע נתיר לו לגרש בע"כ לעבור על תקנת רגמ"ה ז"ל כי תלי"ת יש אלקים שופטים לדון ולהורות אם לא שיראה בעיני החכמים לקנסה משום הוראת שעה כדי שלא תהיינה בנות ישראל מהומות להנשא ונוסרו כל הנשים ודבר זה צריך אסיפה ומנין גדול מחכמים הבקיא' בדבר הלכה. הנלע"ד כתבתי והשי"ת ברחמיו יאיר עינינו במאור תורתו צבי הירש בכמוהר"ר יעקב זלה"ה אשכנזי מאובין:

תשובה ד

א ראובן שמעון ולוי היו שותפים זה זמן רב ואופן שותפותם היה שראובן יסע למדינה א' לקנות שם אבנים טובות ומרגליות וישלחם ליד שותפיו והרווחים היו מחלקים ביניהם לשני חצאין שוין דהיינו החצי הא' היה לוקח ראובן לבדו והחצי האחר היו לוקחים שמעון ולוי אחר זה נשתתפו אלו הג' שותפים עם נפתלי בשטר שותפות שזה נוסחו הן אמת וצדק שאנחנו ח"מ התקשרנו בקשר אמיץ וחזק בכל אופן המועיל בתנאי' המבוארי' לשטר שותפות זה דהיינו שכל אבנים טובות ומרגליות מקטון ועד גדול יהיה מה שיהיה שיקנה האלוף כהר"ר פלוני במוהר"ר פ' במקום פ' או במדינה פ' מהיום תוך ה' שנים יהיה הכל השליש הן לריוח או להפסד ח"ו להאלוף נפתלי ושני השלישים להאלופים ראובן שמעון ולוי ח"מ נגד זה ישלם נפתלי הנ"ל חלקו שליש המעות המגיעין לחלקו ועוד נוסף על זה מחויב האלוף נפתלי הנ"ל ליתן ממעותיו לשותפות ארבעה אלפים ר"ט בנקו בלי שום ריבית ופרי בעולם והנשאר מחויבים הג' שותפין ח"מ הנ"ל לשלם

מכיסן נגד זה השתעבד נפתלי הנ"ל שלא יקנה במקום פ' או במדינה פלוני' שום אבנים טובות ומרגליות בעולם הן ע"י עצמו הן ע"י אחר הן יהודי או ערל להבדיל בלי שום ערמה או מרמה בעולם וגם מה שיקנו השותפין הנ"ל במקום פ' או במדינ' פ' מאב"ט ומרגליות הן ע"י עצמן או ע"י אחרים הן ערלים או יהודים להבדיל יהיה ג"כ השליש להאלוף כהר"ר פלוני הנ"ל כמבואר למעלה ג"כ בלי שום ערמה או מרמה בעולם ולאחר ה' שנים מהיום הברירה ביד הג' שותפין ח"מ לקיים השותפות הנ"ל עוד ה' שנים או לא וכן יתנהגו השותפין ובאמת ובצדק ובכל כחן כל מה דאפשר לטובת השותפים אך מטעמים ונמוקים הכמוסין לנו הותנה בינינו באם שיהיה שהאלופים ג' שותפין ח"מ יקנו איזה דבר במקום פ' או במדינה פ' עם האלוף כמוהר"ר פלוני רשות בידן רק כל מה שיגיע לחלקם הן לריוח או להפסד ח"ו יהיה השליש להאלוף כהר"ר פ' הנ"ל רק שיתן המעות השייך לחלקו כל הנ"ל קבלנו עלינו ח"מ בכל כח אופן המועיל השייך לקניית השותפי' ובהטלת מעות לכיס אחד ובת"כ במקום קנין סודר בלי שום תנאי או אמתלא שאינן מבוארים בשטר שותפות זה ובפיסול כל מודעי ומודעי דנפקא מגו מודעי עד סוף כל מודעי ואל יפסול שטר זה גרר או מחק טשטוש או טיוט או לשנא דמשתמע לתרי אפא אלא הכל יהא נדרש לזכות ולטובת השותפים כאלו נעשה בבי דינא דרבנא אשי נעשה יום ו' כ"ט סיון תנ"ג לפ"ק והכל שריר וקיים ראובן בן יעקב שמעון בן יעקב נפתלי בן יעקב וקודם שהגיע סוף זמן הכתוב בשטר זה החדש נתרצו הג' שותפין הראשונים לחלוק ויפרדו איש מעל אחיו וזה גלוי לכל ושמעון א' מהשותפים הראשונים נשתתף עם אנשים אחרים וקנה אב"ט ומרגליות ע"י אחרים באותה מדינה המבוארת בשטר זה החדש שכל מה שיקנו הג' שותפין יהיה השליש לנפתלי ועתה נפתלי בא ותובע את שמעון הנ"ל באומרו שהשליש מן האבנים טובות ומרגליות שקנה שמעון במדינ' פלונית ראויי' לו כי בזמן שקנית האב"ט עדיין לא כלה זמן השטר שביניהם אף שבזמן התביע' כבר כלה זמן השטר מ"מ בזמן הקנייה עדיין לא כלה הזמן והשליש שייך לי ושמעון משיב לו כשנתפרדנו אני ושותפי ראובן זמ"ז גם ממך נתפרדנו בפירוש וחלקנו בינינו כל מה שהיה לנו בשותפות ואת נתרצית בכך בפירוש ואני תבעתי ממך הכתב יד של השותפות שבינינו והבטחתני לתנו לי או לקורעו וחשבתי שקרעתו ולא חששתי להפציר בך על דרך הכת"י של שותפות כי אמרתי כיון שאינו שטר חוב שלי אלא כת"י של שותפות בעלמא לעולם אני נאמן לומר שנתפרדה החבילה אף אם הכת"י של השותפות קיים בידך ועוד טוען שמעון הדבר ידוע כי מעולם לא נשתתפתי עמך אלא על דעת שנהי' שותפין עם ראובן שותפי הראשון כי ראובן הוא היה הולך ונוסע

למדינה הנ"ל להסתחר שם והוא היה העיקר והיסוד בהשותפות החדש שבינינו לבינך ומעתה כיון שנתפרדנו מראובן הנ"ל ממילא בטלה השותפות שבינינו לבינך כיון שבטל העיקר בטלה הטפל' ועוד אפילו אם לא היה ראובן העיקר בשותפות הלזו לא יהא אלא ג' או ד' שותפין בעלמא כיון שנפרד א' מהם מסתמא בטלה שותפות השאר שהרי כ"א יכול לומר מעיקרא לא נשתתפתי אלא על דעת שנהיה כלנו שותפים דמזלא דבי ד' עדיף ממזלא דבי תלתא וכיון שנפרד א' מן החבורה בטלה החבורה כולה ועוד טוען שמעון יש לי מיגו אילו הייתי רוצה לשקר הייתי אומר שמעולם לא נשתתפתי באותן אבנים טובות ומרגליות לצורך עצמי אלא לאיש אחר בקומיסיאן שנותן לי א' או ב' למאה ונתתי לך חלקך המגיע מן הקומיסאן:

ב ועוד מיגו אחר כיון שעתה בשעת התביע' הוא זמן רב אחר תשלום זמן השותפות יכול הייתי לומר שחלקנו בינינו ונטלת אתה חלקך באב"ט ומרגליות אחרות ואני נטלתי לחלקי אלו האב"ט או שקניתי חלקך ממך בדמים כדרך שעושין מעשים בכל יום שני שותפין החולקים ביניהם. ועוד טוען שעיקר השותפות כבר נתבטל זה זמן רב שהרי עיקר השותפות היתה ע"ד שתתן אתה שליש המעות מהסחורות שנקנה במדינ' פולנית נוסף ע"ז תתן ד' אלפים ר"ט באנקו והרי לא נתת מאומה ואם באיזה זמן שעבר נתת איזה דבר לשותפות אח"כ חזרת והוצאת הכל מן השותפות ולא נשאר לך בשותפות שום דבר ולא עוד אלא שנסתרת איזה ימים מחמת לחץ הנושים בך עד שנתפשרת עמהם ונכנסו ערבים בעבורך וא"כ ל"ה לך שום דבר ליתן ובאיז' פנים רצונך לומר שנהיה שותפים עמך כיון שאין לך בשותפות בידי אפי' פרוטה א' וזה היה אלו לא חלקנו בפירוש עאכ"ו שבפירוש נתפרדתי ממך כשנתפרדתי מן שותפי ראובן הנ"ל והכתב שבידך אינו ראיה מהטעמים הנ"ל עתה ילמדנו רבינו הדין עם מי ושכרו כפול מ"ה:

ג תשובה רואה אני אה דברי שמעון ראשונה במה שטען שלא חשש להניח כתב ידו מהשותפות ביד נפתלי כבר ידוע מחלוקת הפוסקים ז"ל בהוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו ורוב הפוסקים ס"ל דנאמן לומר פרעתי כמ"ש הרב בש"ך ז"ל החפץ ימלא ידו בספרו וכן פסק הוא ז"ל שהיה אחרון וראה דברי כולם והביא דברי הרב הגדול מהר"ם מלובלין שכתב שכן נוהגין להורות דנאמן לומר פרעתי והרבנים ז"ל היו אחר מהרש"ל ופסקו דלא כוותיה ומי האיש החכם עיניו בראשו אשר ירים ידו להוציא ממון מיד המוחזק נגד דעת הגאונים ראשונים והרי"ף. ואף שבנ"ד קניית האבנים היתה תוך זמן הכתוב בכת"י השותפים וזה פשוט שאף האומרים דבכת"י נאמן לומר פרעתי היינו בכת"י שאין בו זמן או שעבר זמנו אבל תוך זמנו הדבר פשוט שאינו נאמן לומר פרעתי

דלא יהא אלא הלואה בע"פ בעדים תוך זמנו אינו נאמן לומר פרעתי בנ"ד כיון שהתביעה היתה לאחר זמן הכתוב בשטר אף שהקנייי' היתה בתוך הזמן נאמן לומר נתפרדתי ממך תוך הזמן במיגו דלאחר זמן ואף דקי"ל בסי' קע"ט דבר הידוע שהוא משל שותפים אין לא' חזקה בו על חבירו וא"כ הכא נמי נימא כיון שאלו האבנים טובות ומרגליות נקנו בזמן שהיו שותפים לפי"ד נפתלי דהיינו תוך זמן הכתוב בשטר שוב אין לשמעון חזקה בהם ואינו נאמן לומר שלקחם ממנו תשובתך בצידה דהא ביאר מהרמ"א דהיינו דוקא קודם שחלקו אין להם חזקה זע"ז אבל לאחר שחלקו יש להם חזקה זע"ז ובנ"ד הוא לאחר שחלקו אפי' לפ"ד נפתלי שהרי הוא יותר מחצי שנה אח"ז הכתוב בכת"י השותפים ממילא שמעון היה נאמן לומר חזרתי ולקחתי ממך חלקך אחר החלוקה וה"ה דנאמן במיגו זה לומר חלקנו תוך זמן הכתוב בכת"י אמנם מה שטען שמעון שכיון שראובן היה העיקר בהשותפות הנ"ל שהרי הוא היה הולך ונוסע להסתחר במדינה הנ"ל ואני מעולם לא הלכתי שמה ואיני בקי בטיב המדינה ההיא ובעסקה מעולם לא נשתתפנו בעסקי המדינה ההיא אלא ע"ד שנשאר שותפים עם ראובן: נראה דאין לזכותו מחמת זו שהרי כ' הריב"ש בתשו' קצ"ה דאף דאזלינן בתר כוונת הנודר דוקא בנודר בינו לבין עצמו אבל במי שנותן מתנה לחבירו כל שלשון המתנה כולל הולכין אחריו ואין הולכין בזה בתר אומדנא אא"כ הוא אומדנא דמוכח כההיא דמי שהלך בנו למד"ה ומאן לימא לן דאומדנא דידן דמי להההוא איברא דמההיא דהשאילני פרתך אמר אינה פנויה אמר קונם שדה שאני חורש בה לעולם אם אין דרכו לחרוש הוא וכל אדם אסורים אין להביא ראיה לכאן דכיון דאין דרכו לילך למדינה ההיא יהא הוא וכל אדם אסורין דבשלמא התם כיון שאין דרכו לחרוש ואמר שאני חורש בה מפרשינן דרצונו לומר שלא יהנה בחרישתה דאלת"ה מה פעל נודר זה בנדרו אבל הכא אפי' תימא דמ"ש מה שיקנו השותפים הנ"ל במקום פ' הן ע"י עצמן רצונו לומר ע"י שותפם ראובן דוקא הרי יש כאן פעולה גמורה וגדולה כיון שכן דרכם תמיד לקנות הכל ע"י שותפם ראובן אבל ההיא דהריב"ש ודאי סותרת טענה זו ורואה אני הדברים ק"ו ומה במתנה דבדעת הנותן לחוד תליא אפ"ה לא אזלינן בתר אומדנא כל שהלשון כולל בשותפות כנ"ד דבדעת נפתלי נמי תליא ולא בדעת שמעון לחוד עאכ"ו דלא אזלינן בתר אומדנא כל שאינו מוכח טובא וכמ"ש התוס' בפ' נערה שנתפתתה דף מ"ז בד"ה שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה וגם אין לעשות סמוכות לטענה זו ממה דאי בסי' מ"ב היה כתוב למעלה דבר א' ולמטה דבר אחר אם אפשר לקיים שניהם מקיימין אותם וכ' הסמ"ע בשם ד"מ דאפילו אם הקיום הוא בדוחק וא"כ ה"נ כיון דלמעלה כתוב כל מה שיקנה ראובן במדינה פ' ולמטה כתוב

מה שיקנו השותפין במדינה פ' ולכאורה סתרי אהדדי דלמעלה משמע דוקא מה שיקנה ראובן ולמטה משמע כל הג' שותפין נפרש מה שכתוב למטה מה שיקנו השותפין ר"ל ע"י ראובן דוקא הא ליתא דע"כ לא אמרינן מקיימין שניהם בדוחק אלא בשיש סתירה ביניהם אבל בכאן אין מה שלמטה סתירה למה שלמעלה אלא תוס' ענין אמנם מצד אחר נראין דברי שמעון כיון שגם למטה לא נזכרו אלא בלשון שותפין הנ"ל שעכ"ח פירושו הג' שותפין הנזכרים מצי שמעון לומר מעולם לא נתחייבתי לך לבדי אלא עודנו שלשתנו שותפין כמשמעות השטר ונהי דאם היו שלשתם שותפין והייתי אני שמעון קונה במדינה ההיא איזה אבנים טובות היה השליש של נפתלי אף דבזה נמי מצינן למשדי ביה נרגא דאף דכ' הרב ב"י ז"ל סי' רכ"ח בשם תשו' הרשב"א בראובן שהשביע את חנוך בנו שלא יוכל להלוות יותר מסך פ' כ"א ברשות שמעון ולוי דיוכל להלוות ברשות א' מהם דקי"ל כר' יונתן דאמר משמע כל א' בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו וא"כ ה"נ נימא דהשותפין משמעו כל א' בפני עצמו ועם היות שהרב בט"ז ז"ל תמה עליו דכיון דקי"ל סתם נדרים להחמיר ה"נ נימא לחומרא דמשמע שניהם כאחד לענ"ד נראה לתרץ דס"ל להרשב"א ז"ל דעיקר פירושו הוא כל א' בפני עצמו עד שיפרוט לך יחדיו ועוד נ"ל עיקר בדעת הרשב"א ז"ל דס"ל דלעולם לא משמע שניהם לחוד או א' בפני עצמו לחוד אלא ס"ל דשני הפירושים הם אמיתים וכל זמן דלא פרט בה יחדיו עיקר משמעותו וכן הוא בין שניהם יחד ובין כל א' בפני עצמו נמצא דבחורש בשור וחמור בין כשהוא חורש בשור לבד או בחמור לבד או בשניהם יחד הוא עובר משום לא תחרוש וכן בקללת אב ואם וכן בנדון הרשב"א ז"ל בין כשהוא נוטל רשות מראובן לבד או משמעון לבד או משניהם יחד הכל במשמעות ראובן ושמעון ואין כאן ספק כלל והכי משמע לישנא דהרשב"א ז"ל שכתב ואף זה כשהשביעו לא השביעו אלא שלא ילוה כ"א ברשות שניהם או ברשות אחד מהם עכ"ל ואין להק' אם רשות א' מהם סגי רשות שניהם למה לי די"ל לאפוקי כששניהם בפנינו והא' אומר הן והשני אומר לאו דאז אין לו רשות להלוות דדוקא במת א' מהם או אינו לפנינו הוא דאמרינן דסגי ברשות א' אבל בשניהם לפנינו והא' מוחה אסור לו להלוות ונמצא דאזדא לה ממילא הקו' שהק' הט"ז ממ"ש הטור דע"ד רבים היינו על דרך פלוני ופלוני וכו' דהתם נמי משמע על דרך שלשתן יחד וע"ד כאו"א גם מה שהביא הט"ז מכתבי מהרא"י ז"ל אחר המחילה מכבוד תורתו ז"ל הוא כנגדו דאדרבא התם כ' מהרא"י בהדיא דדוקא משום שנכתב בשטר שיאמרו שהוא לשון רבים ומוסב על ראובן ושמעון שניהם יחד הוא דבעינן אמירת שניהם אבל אי הוי כתוב שיאמר בלשון יחיד אפילו באמירת א' הוה סגי דוק שם ותשכח וא"כ בנדון הרשב"א

שלא הוזכר שם לשון רבים אלא לשון יחיד שהרי לא השביע האב לחנוך בנו בלשון זה שלא ילוה לשום אדם כי אם ברשותם של שמעון ולוי דאז הוי משמע שניהם יחד אבל כיון שאמר כי אם ברשות שמעון ולוי שהוא לשון יחיד אה"נ דברשות א' מהם סגי ומה שהקשה מהתקדשי לי בזו ובזו דאם יש בכולן שוה פרוטה מתקדשת התם טעמא אחרינא אית בי' דכיון דהמשמעיות סותרות זא"ז דאם אתה אומר כלל אית ביה חומרא דכולן מצטרפות לשוה פרוטה וקולא דאם אכלה ראשונה ראשונה אף שיש בראשונות שו"פ אינה מקודשת אם אין באחרונ' ש"פ דה"ל מקדש במלוה ואם אתה אומר פרט הוא להיפך דאין כולן מצטר' לש"פ ואם אכלה ראשונה ראשונה ויש בראשונה ש"פ מקודשת אף שאין באחרונה ש"פ וכיון דהכלל והפרט סותרין זא"ז ואי אתה יכול לקיים שניהם ולומר משמע שניהם כאחד ומשמע כ"א בפ"ע כמו שאתה אומר במקלל אביו ובחורש כו' ובאינך דמיירי בגמ' להכי אמרינן דה"ל כלל לחוד משא"כ בנדון הרשב"א הרי אתה יכול לקיים שניהם ולומר דכשהאחד מוחה אין בנתינת רשות השני כלום אבל כשהא' איננו רשות הב' סגי ואני תמה על הרב בט"ז לפי"ד דזה או זה הוא וספוקי מספקא ליה א"כ בקדושין תיקשי ליה לדידיה אמאי אמרינן אם אין בכולן ש"פ אינה מקודשת ותהא מקודשת מספק דאף דבאמת קי"ל מקודשת מספק היינו מטעם דשמא ש"פ במדי אבל מטעם הלשון לא ונפקא מינה טובא לענין אם אינו דבר המתקיים להוליכו למדי א"נ למאן דלא ס"ל דשמואל ועוד ק' על הרב ותיקשי ליה בלאו תשובת הרשב"א הא באמת קי"ל כר' יונתן וא"כ קשיא הלכתא אהלכתא וי"ל דס"ל להרב ז"ל דלשון תורה לחוד ולשון בני אדם לחוד ונהי דבלשון תורה אמרינן משמע כל א' בפ"ע אבל בלשון בני אדם לא משמע אלא כולם יחד וכמ"ש הרב מהרא"ם ח"א בתשו' נ"ב ביסוד השני דכיון דבנדרים הלך אחר לשון ב"א לא שייך ביה פלוגתא דר' יאשיה ור' יונתן כלל דכן עמא דבר במי שמקבל עליו מה שידונו שני בני אדם שאין יחידי מהם יכול לדון עליו ואיך שיהיה לא מבעי' לדברי הרב בט"ז ז"ל והרב מוהר"א מזרחי ז"ל בתשובה הדבר פשוט דבנ"ד אין לנפתלי חלק במה שיקנה שמעון באותה מדינה עד שיקנו ג' השותפין דוקא לצורך שלשתם אבל לא במה שיקנה כל א' מהשלשה לצורך א' או שנים מהם אפילו בהיותם שותפין שלשתם יחד אלא אפילו לדעת הרשב"א ז"ל דס"ל דאו או קאמר שאני הכא שהזכיר בפירוש מה שיקנו השותפין הנ"ל אית לן למימר דוקא שאמר בהיותם שותפין ועדיפא מהך דתניא השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך אם נתן לא יטול ומוקמינן לה בספינה זו ויין זה דאע"ג דבעלמא יכול להחליף משא זה באחר כל שאינו כבד ממנו אבל כאן מצאה הקפדה מקום לנוח ונחה וכמ"ש הפוסקים ז"ל כ"ש

כאן דלעולם דרך כל אדם להקפיד בין ג' או ד' שותפין ובין מזלא דהך גברא למזלא דהך גברא וכדאי' בגמ' בכמה דוכתי דע"כ יש לנו לומר שאין תנאי זה קיים אלא בהיותם שלשתם שותפים ולא כשנתפרדה החבילה ואין לומר דשאני התם דאונס הוא שנטבעה הספינה לאפוקי בנ"ד היה להם שלא לחלוק דהא התם כי היכי דאית ליה אונס לבעל הספינה ה"נ אית ליה לבעל היין ואמאי אמרינן אם נתן לא יטול ועוד דהכא בנ"ד נמי היה לו לנפתלי למחות ואם תאמר שאין כח בידו למחות תבנא לדיננא כיון שברשות חלקו שהרי לא היה כח ביד נפתלי למחות ממילא נתבטלה השותפות של נפתלי ג"כ שהרי מעיקרא לא נשתתפו אלא ע"ד שיהיו שלשתן שותפים כאמור וא"ת מיחה נפתלי ולא השגיחו בו הדבר ברור דעל נפתלי להביא ראיה שמיחה כדקי"ל בכל דבר שתלוי בקום ועשה עליו להביא ראיה שעשה מעשה וכן הוא פשוט בכל מחאות דעלמא שעל האומר שמיחה עליו להביא ראיה שמיחה:

ד ועוד דהא כ' הגאון מהרא"י ז"ל בכתביו סימן הנ"ל בפירוש דאי כתב שיאמרו ראובן ושמעון בלא או דהוה דייקינן עד שיאמרו שניהם וכתב דלא דמי לפלוגתא דרבי יאשיה ורבי יונתן והביא ראיה מותפשו בו אביו ואמו ומואכלוהו אהרן ובניו דלא אמרינן אביו או אמו ולא אהרן או בניו אלא שניהם דוקא במשמע כיון שכתוב בלשון רבים: וכתב דהכי דיינינן בצואות ושטרות וא"כ בנ"ד שכתוב בפירוש מה שיקנו השותפין הנ"ל במקום פ' כו' בלשון רבים ע"כ דדוקא בששלשתן שותפין וקונים בשותפות אבל כשנתפרד' החבילה וכל א' קונה לעצמו אין לזה על זה כלום וז"ב גם מה שטען שמעון דלא יהא אלא שותפות בעלמא כיון שנפרד א' מהם כל השותפות בטלה נראה פשוט דהדין עם שמעון דאף דהרב מהרש"ך בח"ב סי' ס"ו נסתפק אי דינא דאחד מהשותפין שמת בטלה השותפות שייך דוקא בב' שותפין או אפילו בג' או ד' דמלבד דנראין פשטן של דברים דאפילו בד' או ה' הדין כך ומטעמא דמזלא דבי ד' עדיף ממזלא דבי ג' עוד ממשמעות לשון הרמב"ם והבאים אחריו ז"ל שכתבו א' מהשותפים או א' מהמתעסקים ולא כתבו אחד משני השותפים או משני המתעסקים משמע שותפין ואפילו טובא ואפי' לפ"ד הרב ז"ל לא יהא אלא ספק המע"ה ואף שהרב ז"ל כתב שם בנדון שלו להחמיר משום ספק שבועה ובנ"ד נמי כתוב שנעשה בת"כ במקום קנין סודר ויעלה על הדעת דיש לדונו להחמיר כמה תשובות בדבר חדא דהא מחלוקתך בצידך שכתב הרשב"ץ בשם הרשב"א בתשו' שאין בתקיעת כף שום חיוב אלא משום שארית ישראל כו' וכמ"ש הב"י ז"ל בסי' רל"ט בשמו ועוד דעיקר דינו של הרב ז"ל שפסק להחמיר להוציא ממון מכח ספק שבועה אינו מוסכם וכנראה שרבים חולקים על הרב ז"ל ועוד עיקרא דמילתא

בורכא היא דע"כ לא אמרינן דתקיעת כף היא כשבועה אלא בתוקע כף דרך שבועה אבל כאן שנתפרש בפירוש ובת"כ במקום קנין סודר ת"כ זה אינו אלא כסיטומתא דקניא וכמ"ש הרב"י ז"ל בפירוש ופסקה בש"ע והוא דבר ברור בעצמו וא"כ אין כאן מקום כלל לחוש לספק שבועה גם אין לחוש למה שכ' בסוף הכתב יד דכל לשנא דמשתמע לתרי אפי הכל יהא נדרש לזכות ולטובת השותפין חדא דזה אינו אלא כשהם נשארים שותפין לאפוקי כשנפרד א' מהם ועוד דהרי כ' הרב מהרי"ט ז"ל בראשונות סי' קכ"ב דזה לא מהני כלל לענין הספקות הנופלות בשטר ע"ש כי ראייתו נכונה ואף דיש חולקים על הרב ז"ל המע"ה ועוד דאף החולקים מודים בכאן שהרי אין לנו בשטר לשון דמשתמע לתרי אפי אלא מבחוץ הוא שנסתפק למהרש"ך ז"ל. ובר מכל דין לא שבקינן וודאי של הריטב"א ומהר"ם איסרלס הביאו לפסק הלכה דג' שקבלו עיסקא מא' ומת א' מהם נתבטל הענין משום ספקו דמהרש"ך והדבר ברור לכ"ע דלענין זה עיסקא ושותפים דין א' להם וכמ"ש הרש"ך ז"ל גופיה בתשו' הנ"ל ופשיטא דאי הוה שמיעא ליה למהרש"ך ל"ה מסופק כלל כי בזמנו לא יצא לאור עדיין ספר המפה כידוע לבקי בסדר הדורות וא"כ הדבר פשוט וברור מאוד שכיון שנפרד א' מהשותפין השותפות בטל מעיקרו. וטענת מיגו דבקומאיסין יש לדון בה דאף דקי"ל כל מה שברשות האדם הוא בחזקתו כבר כתב מוהר"י הלוי ז"ל בתשו' דה"מ בחפץ או מעות אבל בעיסקא וסחורות לא שייך הך חזקה ואפילו תימא שיש חולקין על מהרי"ל הנ"ל המע"ה אלא שיש לדקדק בזה אם הוא מיגו טוב כיון דבטענת המיגו היה צריך לומר קים לי כמהרי"ל אפשר שאינו טוען כך ברצון אף דיש לדחוק שהרי הטענה שהוא טוען עתה נמי אינה טובה ממנה שהרי כל עיקרה אין אנו באין להאמינו עליה אלא במיגו דאותה שיש בה מחלוקת וא"כ ע"כ אתה צ"ל שטענה זו שהוא טוען עכשיו גרועה ממנה וא"כ בדין הי' להאמינו מ"מ מצאנו מן האחרונים ז"ל שחשו לה וכמ"ש הרב מהרי"ט בשניות סי' ל"ג בשם מהרדב"ז ז"ל והיא היא התשו' שהביאה אביו הרב ז"ל גם יש לפקפק על מגו זה דנהי דאם היה טוען שהוא קומיסיאן היה נאמן מ"מ אינו נאמן בטענה אחרת במיגו דהך כיון שיצא הקול שהי' שלו הו"ל כעין ההיא דרבה בר שרשום אמנם המיגו האחר הוא מיגו טוב לכ"ע כמו שכבר הוכחנו לעיל כיון שהוא זמן רב אחר תשלום השותפות נאמן הוא לומר חלקנו גם הטענה האחרונה היא נכונה עד מאוד דכיון שלא נשאר ביניהם שום ממון בתורת שותפות הרי השותפות בטל מאליו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל והטור ובעלי הש"ע ז"ל פסקוהו בלי חולק וז"ל השותפין שהתנו ביניהם שיעמדו בשותפות זמן קצוב כל א' מהם מעכב על חברו ואינו יכול לחלוק עד שיגיע הזמן או עד שיכלה ממון השותפות

ואין א' מהם יכול ליטול מהקרן ולא מהשכר עד סוף הזמן הרי פשוט דבנ"ד שלא נשאר ביניהם שום דבר בשותפות וגם נפתלי לא נתן הד' אלפים ר"ט באנקו ולא שום דבר ממילא נתבטל השותפות ול"ד למ"ש ז"ל דאם שינה או פשע תוך הזמן או עבר על תנאי לא נתבטל השותפות זהו דוקא בדבר שאין עיקר השותפות תלוי בו אבל בדבר שעיקר השותפות תלוי בו ואדעתא דהכי נשתתפו מעיקרא ודאי דאם לא יקיים תנאו השותפות בטל וזה כבר נתברר בדברי האחרונים בענין דיני השדוכים יעוין בדבריהם ז"ל ובודאי שאין זה ענין לתשובות מהר"ם מרוט"ב הובאה בש"ע סעיף מ"א דהתם בשעת ההלואה נעשה השיעבוד וקבלת הערב לשלשתם יחד כמבואר שם בתשו' והואיל וכן זכה לוי בחלקו לאפוקי הכא שקודם קניית האב"ט ומרגליות אמר שמעון שלא רצה נפתלי ליתן לו חלקו ושמעולם לא כיון לקנותם בשותפות ועוד דאפילו בנדון מהר"ם הרי כ' בפירוש דאם אמר לוי איני חפץ ליתן אף לאחר מעשה הרי נעקר מהשותפות וכ"ש בנ"ד שנפתלי אפילו קודם מעשה לא רצה ליתן או ל"ה לו ממה ליתן דנתבטל השותפות והדבר ברור דעל נפתלי להביא ראיה שנתן הד' אלפים ר"ט בנקו כמו שהוא בכל תנאי דתלי בקיום מעשה כמבואר בסי' רמ"א וכל זמן שלא יביא נפתלי ראיה שנתן הרי שמעון נאמן לומר שלא נתן ושלא רצה ליתן וממילא נאמן ג"כ במיגו זה לומר שחלקו תוך הזמן ובר מן כל הנזכר נראה פשוט דאפי' אם היה עדיין תוך הזמן ממש אפ"ה נאמן שמעון לומר חלקנו דע"כ לא אמרינן בפ"ק דב"ב חזקה אא"פ תוך זמנו אלא בהלואה אבל בשותפות נאמן לומר חלקנו דאפי' בהלואה אשכחן לאביי ורבא ורב פפא ורב הונא בריה דר"י דס"ל דפרע אינש בגו זמניה ומסתיין דנימא דבהלואה גמורה פליג עלייהו ר"ל והלכתא כותיה והכי משמע לישנא דר"ל דקאמר ולואי שיפרע בזמנו משמע שנותן טעם לדבריו אמאי קאמר חזקה אא"פ תוך זמנו משום דהלואי שיפרע בזמנו וברור הוא דזה לא שייך בשותפות ואין לומר לאידך גיסא דע"כ לא פליגי אביי ורבא אלא משום דאמר איזיל אפרעיה כי היכי דלא לטרדן וזה לא שייך בשותפות חדא דאף בשותפות שייך לומר דלא ליטרדן שודאי חלוק' השותפי' טרדא היא וי"ל שבזמן ההוא לא יהי' פנוי ועכשיו הוא פנוי ועוד דע"כ לא הוצרכו אביי ורבא לטעמא דלא לטרדן אלא לאפוקי מחזקי' דר"ל דאמר חזקה אא"פ תוך זמנו ולואי שיפרע בזמנו לכך הוצרכו אביי ורבא לטעמא דלא ליתי לטרדן לסתור חזקתו אבל בשותפות כיון דמעיקרא חזקה ליכא ולא הוצרכנו לסתירת החזקה מכח דלא ליתי לטרדן שהרי כל עיקר אין כאן חזקה ודו"ק:

ה וכן מצינו לר"י ז"ל בעל התוס' שכתב דוקא בקובע זמן אבל בסתם הלואה לא חשיב ליה תוך ל' תוך זמנו ופסקו כן הפוסקים ז"ל אלמא ס"ל דאין לך בו אלא חדושו ודברים

ככתבן. אבל כל שאינו ממש כמו שאמר ריש לקיש בפירוש אינו בכלל חזקתו. ואין להק' ע"ז מהגהת אשירי דס"פ השואל שכתב בשם ר"ת דפקדון שאסר ליגע בו אע"פ שקבל עליו להיות נפקד עד אותו הזמן יכול לומר החזרתי לך בתוך זמנו ואם איתא דדוקא הלואה בעינן למה ליה למימר טעמא דאסור ליגע בו תיפוק ליה בלא"ה נאמן כיון דלאו הלואה היא הא ודאי לאו קושיא היא דלטעמיך תקשי לך נמי הא קי"ל דהמפקיד אצל חבירו בשטר נאמן לומר החזרתי לך במיגו דנאנסו ובחזקה זו הא נמי קי"ל דבמקום מיגו מהימן וא"כ בודאי הנפקד נאמן לומר החזרתי לך במיגו דנאנסו אף את"ל דיכול ליגע בפקדון הא קי"ל כרב נחמן ס"פ המפקיד מ"ג דעד שלא נשתמש בהן פטור מן האונסין וא"כ פשיטא דנאמן לומר החזרתי לך הפקדון במיגו דהיה אומר נאנסו עד שלא נשתמשתי בו וע"כ לא אמר ר"ל אלא במלוה שלא ניתנה להתבע קודם זמנה אבל בפקדון שהמפקיד יכול לתבוע בכל זמן פשיטא דנאמן לומר הוכרחתי ליתן לך את שלך כשבאת ותבעתני דאף את"ל דאם היה מותר ליגע בפקדון אז לא היה הנפקד צריך להחזיר הפקדון ליד המפקיד ע"ס הזמן מה שלא שמענו כן מעולם אעפ"כ הרי יכול לומר החזרתי לך במיגו דנאנסו קודם שנשתמשתי בהן כאמור אלא ודאי דר"ת חדא מתרי ותלת טעמי נקיט ומילתא דפשיטא ורווחא טפי: גם אין לדקדק ממ"ש מהרי"ו סוף תשו' פ"ט ז"ל אבל בנ"ד כיון שלא היה ליעקב שום הנאה מן המעות אמאי לא יפרע ותידוק מיניה דוקא של"ה לו שום הנאה הא אם הי"ל מקצת הנאה כמו שותפות אף שיש לבעל המעות ג"כ הנאה מיניה הוה אמרינן חזקה אא"פ תוך זמנו הא ליתא דאדדייקת מסיפא דוק מרישא לאידך גיסא מדנקט מהרי"ו דוקא אדם המלוה לחבירו שיהא הלוה מתעסק בו לצורך עצמו בהא אמרינן ולואי שיפרע בזמנו משמע דוקא כשהלוה מתעסק בו לצורך עצמו לבד הוא דאמרינן חזקה אא"פ תוך זמנו אבל לא בשותפות אלא מהא ליכא למשמע מינה וכן כ' הרב מהריב"ל בראשונות סי' נ"ז בפירוש וז"ל ועוד היה אפשר דאפי' היה השותפות לזמן ומת ראובן קודם תשלום הזמן טענינן ליתמי דלמא נחלק דחזקה דאא"פ תוך זמנו מצינו משום דהלואי שיפרע בזמנו אבל לחלק השותפות תוך הזמן הוא דבר מצוי כי האדם הוא מלא קטטות ואין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת עכ"ל והנה ל"ה צריך הרב ז"ל לטעמא דהאדם הוא מלא קטטות כו' שהרי כיון שאין זה בכלל הלואה ובכלל הלואי שיפרע בזמנו תו חזקה מנין אלא דלרווחא דמילתא נקטי' ואף דקמסיים הרב ז"ל וז"ל איברא דכך היה נראה לכאורה אבל מתוך דברי הרא"ש שכתב באותה תשו' שכתבתי למעלה דאין ספק מוציא מידי ודאי נראה שהוא סובר היפך מזה עכ"ל ולכאורה היה מקום לטעון שהרב חזר בו מסברתו זאת אבל זה הוא טעות גמור בכוונת

הרב ז"ל והאמת הברור בכוונת הרב ז"ל דכשראובן השותף חי וטוען חלקנו השותפות תוך הזמן פשיטא דנאמן כיון דלאו הלואה היא או מטעמא דאדם מלא קטטות אלא שכשמת ראובן אם נטען אנחנו כך בעבור היתומים מספק מספקא ליה להרב ז"ל אי טענינן הכי מספיקא אי לא כיון דהשותפות הוא ודאי אין טענת ספק מוציא ודאי וכמ"ש בשם הרא"ש ז"ל וכן מה שכ' הרב לפני זה דאפילו שטר שותפות ביד ראובן עדיין יכולה האשה או הב"ח לומר שמא נתפרדה החבילה ונחלק השותפות וכדאמרי' בפ' המוכר את הבית דף ע' המפקיד אצל חבירו בשטר נאמן לומר החזרתי במיגו דנאנסו הוא דבר ברור ומוסכם אף שהרב ז"ל כ' לכאורה היה נראה לומר כו' היינו כלפי טענת האשה שהיא טענת ספק אבל בשותף החי וטוען בודאי שחלק השותפות פשיטא דנאמן אפילו אם יש לחבירו שטר בעדים וכ"כ הרב מהר"ר חיים בנבשתי ז"ל במוסכם בשם מהריב"ל ז"ל והוא דבר פשוט ומוכרח בעצמו וכ"כ בפירוש הרב מהראנ"ח בראשונות סי' קכ"ב וכן הרב מהרי"ט בראשונות סי' ע"ב דף צ' ע"ג נקטינן מכל האמור דלא מבעיא עתה שהוא הרבה אחר תשלום זמן הכתוב בכת"י דשמעון נאמן לומר חלקנו ולא מבעיא שהוא כת"י בעלמא אלא אפי' אם היה שטר חתום בעדים והיה תוך הזמן אעפ"כ היה שמעון נאמן לומר חלקנו ולא שייך כאן לא שטרך בידי מאי בעי ולא חזקה אא"פ תוך זמנו וגם שאר הטענות של שמעון נכוחות למבין כל א' בפ"ע כ"ש בהצטרפות כולן. ולכל הטורח הזה לא הוצרכנו אלא כל זמן שהאבנים טובות הם בעין ובאופן שאין שמעון יכול לטעון נתתי לך חלקך אבל אם כבר נמכרו האבנים טובות ונפתלי בא לתבוע את שמעון שיתן לו חלקו בממון המגיע לו מחלק הרווחי' לית דין ולית דיין שלא יהא שמעון נאמן לומר חלקנו קודם זמן הכתוב השותפות שהרי פשוט כביעתא בכותחא ששמעון היה נאמן לומר נתתי לך חלקך מהרווחים עתה לאחר שנמכרו האב"ט והכת"י שביד נפתלי אין ממנו שום ראיה שהרי ביררנו דלא שייך כלל לומר שטרך בידי מאי בעי בשטר שותפות וא"כ פשוט הוא דנאמן ג"כ במיגו זה לומר חלקנו תוך הזמן כאמור וז"ב צבי אשכנזי:

תשובה ה

א אלטונא אלול תי"ו נו"ן זי"ן לפ"ק

ב עיר אייא שקורין האג בארץ האלאנדיא אשר אין לה חומה סביב אלא שחריץ עמוק הרבה יותר מעשרה טפחים ורחב הרבה מד' טפחים מקיפה סביב האם נאמר חריץ זה הוא חומתה והותר על ידי חריץ זה בעירוב כדרך כל העיירות אשר להן חומה סביב

או אין כח חריץ זה יפה ככח חומה גובהה עשרה על פני הארץ להתיר הטלטול בעיר בשווקים וברחובות יורנו רבינו עיקר הדין הלכה למעשה ושכמ"ה:

ג תשובה אשר עוד בקשה נפשך הטהורה לדעת דעתי בענין עיר אייא שקורין האגי במדינת האלאנדייא שנהר או חריץ מקיף לה מכל סביבותיה אם מותר לטלטל בתוכה ע"י עירוב ככל העיירות אשר חומותיהן סביבותי' או דילמא חומה גבוהה עשרה טפחים בעינן אבל חריץ לא מהני ואם בשכבר דברתי עם כבודך פא"פ וגליתי דעתי העניה להיכן נוטה ומאיזה טעם דנתי היתה עלי יד מצותך גבירי להעלות דעתי גם במכתב ולהרחיב הדבור ואני לעשות רצונך חפצתי. ואומר דבר ברור הוא דיש לנו שני מיני רשות היחיד האחד הוא בגובה כל שגבוה עשרה ורחב ארבעה אע"פ שאין לו מחיצות כלל סביב והשני הוא בעומק כגון חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה ליושבים ודרים בעומקו וזה יש לו מחיצות סביב (ואין זה אופן התרת החריץ שעליו אנו דנין) והיינו דת"ר ריש יציאות השבת איזה רה"י חריץ שהוא עמוק י' ורחב ד' וכן גדר שהוא גבוה י' ורחב ד' ופירש"י גדר כותל שהוא גבוה י' ורחב ד' הוי רה"י גמורה שנגמרו מנין מחיצות שלה שיש לה מחיצות מכל צד דבגדר אמרינן מד' צדדין גוד אסיק פני המחיצה על ראשו ונמצא ראשו מוקף מד' צדדין וחללו ד' ע"כ והנה בכלל חריץ זה הוא כל איזה שטח שיהיה רחב ד' על ד' טפחים שיש לו מחיצות מקיפות אותו בגובה י' טפחים אף שהמחיצות עביין כל שהוא ובכלל הגדר הוא כל איזה גוף או גשם קרקע או טלטל שגבוה עשרה ורחב ד' על ד' או יותר ואין לו מחיצות כלל אלא דאמרינן גוד אסיק מחיצה מכל צד והיינו טעמא דרב חסדא בעירובין פ' כל גגות דף צ"ג ובהמביא תנין דף ט"ו דאמר גידוד ה' ומחיצה ה' אין מצטרפין משום דתרי מילי נינהו דהגידוד הוא משום גוד אסיק ומחיצה היא כפשוטה הא כולו בגידור ליכא מאן דפליג דודאי הוה מחיצה גמורה לכל דבר דהיינו ברייתא דלעיל גדר שהוא גבוה י' ורחב ד' דהוי רה"י גמורה לטלטל ולכל דבר והיינו נמי דאמרינן בעושין פסין דף כ"ה אמר רב חסדא ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל מ"ט הואיל ובאויר מחיצות העליונות הוא דר ופרש"י דמיירי בתל שהוא יותר מבית סאתי' ולא הוקף לדירה ועושה מחיצה ע"ג התל לדירה הועיל מטעם דבאויר מחיצות העליונות הוא דר מוכח מזה דתל גבוה עשרה אפי' יותר מבית סאתי' רה"י גמור הוא דאי ס"ד כרמלית הוא אמאי איצטריך רב חסדא למימר דמודי ליה רב ששת מטעם דבאויר מחיצות העליונות הוא דר תיפוק לי' דמדאורייתא מחיצות התחתונות לאו מחיצות מיקרו אלא ודאי דמדאורייתא מחיצות התחתונות שמן מחיצות וכיון שכן אי לאו טעמא דבאויר מחיצות העליונות הוא דר לא הוה מודי ביה ר"ש ולדעת הרא"ש

שכתב עלה דהך דבעשה מחיצה על התל די לו ביותר מעשר אף שכל שאר השלש רוחות נשארות בגידוד כמות שהיו ואף שהתל עדיין יותר מבית סאתים מוכח בהדי' דכל מקום שהוא גבוה עשרה אף שכל מחיצותיו נעשו מכח גוד אסיק מחיצה שפיר מטלטלין ביה אף ביותר מבית סאתיים אם הוקף לדירה כגון שנעשה החריץ שסביבותיו לאחר שבנו עליו בתים שהרי לא יעלה בדעת אדם לחלק ולומר דשאני הכא שיותר מעשר אמות גדור בגדר אף שהשלש רוחות הם ע"י גידוד וגוד אסיק וגם רוח הרביעית על כרחיך ששים אמה ממנה ע"י גידוד הם להכי מטלטלין בה לאפוקי כשהרוח רביעית כולה אף אותן היתר מעשר אמות הוא ג"כ בגידוד ואין שם מחיצה כלל דאז לא נימא גוד אסיק בזה ודאי לא יסתפק אדם בו דמה יתן ומה יוסיף לענין גוד אסיק של שלש מחיצות ורוב הרביעית אם אותן העשר אמות ועוד נעשין במחיצה או בגידוד דבשלמא לענין היקף לדירה שפיר אמרינן כיון דביתר מעשר הוה ליה כפירצה מועלת המחיצה שם אבל לענין דלא נימא גוד אסיק ברור לכל רואי שמש דאין מקום לומר כן ולא נסתפק אדם בזה וכן מוכח נמי מדאמרינן פ' הדר דף ס"ז אמר עולא אמר ר' יוחנן קרפף יתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ואפילו כור ואפי' כוריי' הזורק לתוכו חייב מ"ט מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין ופריך ליה מהא דתניא סלע שבים גבוה י' ורחב ד' מטלטלין בתוכה עד סאתים וס"ד דמקשה דביותר מבית סאתים מטלטלים מתוכה לים ש"מ כרמלית היא כיון דמטלטלין מתוכה לים וקשיא לר' יוחנן דאמר קרפף יתר מבית סאתיים הזורק לתוכו חייב. ואי ס"ד דבגידוד יותר מבית סאתיים גרוע הוא ממחיצות שבגובה לאיזה דבר שיהיה מאי פריך ליה לר' יוחנן דילמא כי אמר ר"י קרפף יתר מבית סאתיים רה"י הוא דוקא במוקף מחיצות אבל בגידוד יתר מבית סאתיים לא אמר אלא ודאי דאין חילוק בין מחיצות לגידוד בין בבית סאתיים בין ביתר מבית סאתיים ודו"ק והיינו נמי דאמרינן פ' הזורק דף ק' תל שהוא מתלקט עשרה מתוך ד' וזרק ונח ע"ג חייב והיינו נמי ההיא דשבת בתל שהוא גבוה י' עד בית סאתיי' דמייתינן בפ"ק דעירובין דף ט"ו ובפ"ב דסוכה דף כ"ד וכ' רש"י ז"ל דכל הני מחיצות נינהו להיקף בית סאתיים ולא ליותר מהן דלא נעשית לדירה. משמע בהדיא הא אם נעשו לדירה אפי' ביתר מיכן כמ"ש רש"י בהדיא דתל מוקף מחיצות הוא דכל שגבוה עשרה אמרינן ביה גוד אסיק מחיצות שלו והקף בהן את ראשו וזהו טעם משנתינו בעירובין דף ע"ח חריץ שבין ב' בתים מערבין שנים ואין מערבין אחד דמחיצה גמורה היא ומפסקת בין שתי החצרות.

ד וראיתי בס' אמונת שמואל שכתב השואל דאין להביא ראיה ממשנה זו משום די"ל דדוקא לחומרא להכריח שני החצרות לערב שנים אמרו החריץ נדון כמחיצה אבל לא

לקולא עכ"ל: והא ודאי בורכא דמה חומרא היא זו. הא אי לאו מחיצה היא נמצא חומרו קולו שהרי אם דינן לערב א' ועירבו שנים שניהם אסורין וזה ברור לתינוקות: ובפ' כל גגות דף צ' אמרינן דלרב דקייל"ן כוותי' מותר לטלטל בגגין אפי' יותר מבית סאתיי' כל שמחיצותיו ניכרות דהיינו שאין הגג מכסה עליהן הרי בהדי' דאף ביותר מבית סאתיים ובכל הרוחות אמרינן גוד אסיק מחיצה ומותר לטלטל בכולו ואף שמואל לא פליג עליה התם אלא מטעם דהני מחיצות למטה עבידן למעלה לא עבידן אבל בחריץ שהוא סביבות העיר שנעשה לצורך העיר אפי' שמואל מודה וז"ב: ובפ' עושין פסין דף כ"ב מייתי מתני' דמבואות המפולשין בבורות שיחין ומערות רה"י לשבת וכתבו התוס' בשם ר"ח וכגון שהבור רחוק מכל צד והולכין דרך כאן וכאן וקמ"ל דאפ"ה לא בטלי מחיצה דאי בור הולך מכותל אל כותל פשיט' דהוי מחיצה והנה אם יהיה חילוק בין אם כל סביבות התל או הגג נמוך עשרה עד למרחוק או אם יהיה סמוך לו ברחוק ד' טפחים תל שני נראה ברור שאין חילוק בדבר וכאותה ששנינו חריץ שבין ב' חצרות עמוק עשרה ורוחב ד' ופירש רש"י דפחות מכאן נוח לפסעו משפתו אל שפתו אבל ברוחב ד' אין נוח לפסעו משפתו אל שפתו כההיא דא"ר אשי פ' הזורק דף ק' ע"א הני מילי היכי דהוה ד' (פי' דהיינו ד' טפחים ומשום דאין נוח לפסעו) אבל היכא דלא הוי ד' (פי' ד' טפחים) מיפסע פסעי ליה שמע מיניה דכל שיש ברחבו ד' טפחים אין נוח לפסעו ולא שייך תו למימר שדריסת הרגל שע"ג המחיצה תבטלנה: והיינו טעמא דבחריץ כ"ע מודו דבעינן ד' טפחים אף דבהרחיק הכותל מכותל איכא מ"ד דסגי בשלשה טפחים דנפיק ליה מתורת לבוד משום דשם לא שייך דריסת הרגל לאפוקי בחריץ דשייך דריסת הרגל בעינן ד' טפחים ובהכי סגי דמה לי ד' טפחים או ד' אמות כיון דאין נוח לפסעו וכבר נפק לי' מתורת לבוד וגם איכא מקום חשוב בודאי אמרינן גוד אסיק מחיצה וכלשון משנתינו וכן בכ"מ שהזכירו חריץ הזכירו עומק עשרה ורוחב ארבעה: ובירושלמי ריש פ"ק דעירובין איתא רבי יעקב בר אחא ורבי יוסא בשם רבי יוחנן עושה חריץ על פתח המבוי עומק י' ורוחב ד' ומתיר המבוי ובעושין פסין היה שם חריץ עמוק י' ורחב ארבעה ויש בו ששה לכאן וששה לכאן נידון משום דיומד לא סוף דבר חריץ אלא אפי' גבשושית ומקצתו גבשושית כל זה בירושלמי ופירוש גבשושות לע"ד היינו תל המתלקט י' מתוך ד' והנך רואה שחריץ פחות יותר מגבשושית וטעמא משום דחריץ מחיצותיו ניכרות יותר שהן חתוכות עד למטה משא"כ בגבשושית: והרמב"ם ז"ל בפי' י"ו מהל' שבת כ' הך דסלע שבים שהבאתי לעיל וכתב בפירוש דאם הוא יתר מבית סאתיים שהוא ג"כ רה"י אלא שאסור לטלטל בתוכו משום שלא הוקף לדירה ואח"כ כ' מקום שהוקף שלא

לשם דירה אם פרץ פירצה יתר על עשר אמות וגדר בה לשם דירה עד עשר מותר לטלטל בכולו: משמע בהדי' דאתל נמי קאי שהרי אכלהו הנך שהזכיר לעיל אזיל ומפרש וכן פסק וכתב גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין דמשמעו לכל דבר וכ"ש כולו בגידוד כדאי' בגמ' בהדי' הבאנוה לעיל: וכ"פ הטור סי' שס"ב תל שגבוה ה' והשלימו לי' וכו' חשיב מחיצה לטלטל ולכל דבר הרי מפורש דגידוד חמשה ומחיצה חמשה מחיצה גמורה היא לטלטל ולכל דבר ומכ"ש כולו בגידוד כמ"ש למעלה: מכל האמור מוכח בהדי' בלי שום חולק דכולו בגידוד מועיל לכל דבר וכיון שמועיל לכל דבר אין שום טעם וסברא לומר דליחיד תועיל המחיצה ולא לרבים מלבד שאין לנו לבדות סברות וחילוקים מלבנו דבר שאין לו שורש ולא רמז בתלמוד ולא בשום אחד מהפוסקים: ועוד מוכח מכל התלמוד דאדרבא לרבים מקילין כדקיי"ל בשיירא שחנתה בבקעה שנותנין לה כל צרכה משא"כ ביחיד כדאיתא בעירובין דף ט"ז שמעינן דרבים עדיפי ולע"ד מטעם זה הקילו במבוי בלחי ובחצר צריך שני פסין משום דסתם מבוי דרין בו יותר בני אדם מאשר דרין בחצר לכך הקילו בו אף שהרשב"א כתב טעם אחר כמ"ש בב"י ובכסף משנה: וגם זה פשוט מאוד בכל התלמוד והפוסקים דכ"מ שמותר ליחיד לטלטל בכולו אף רבים מותרין לטלטל בכולו מדאו' אפי' בלי עירוב ושתוף אלא ששלמה ע"ה תיקן ערובין כדי שלא יבאו להוציא מרה"י לרה"ר כיון שאותו המקום משותף לרבים שדרין בו: אבל לענין עיקר המחיצות אין חילוק בין רבים ליחיד אדרבא ברבים מקילינן להם בעיקר המחיצות אי מטעמא דידי מפני שהם רבים אי מטעמא דהרשב"א ז"ל שהטעם משום צניעות על כרחך כל שהוא מותר ביחיד צריך יותר צניעות ואם ביחיד שהוא צריך צניעות הרבה אתה מתירו בארבע מחיצות בגוד אסיק כשהם רבים כגון חצר ומבוי לא כל שכן שהוא מותר ודוק שזהו ק"ו שאין עליו תשובה אף שאין צורך לזה שהדבר פשוט שכל שהוא מותר ליחיד מותר לרבים על ידי עירוב: וכיון שביררנו מעיקר דין התלמוד שהדבר פשוט להיתר אבא ליישב מה שהקשה לכת"ר על סדר קונטריסו ע"ש למה לא נמצא כתוב בפוסקים הקדמונים מפורש שעל ידי חריץ לחוד בלא היקף מחיצה כלל שייך עירובי חצירות ולא עוד אלא שהרשב"א וכו' חוץ מכבודך והנה הרשב"א בעבוה"ק דף י"א ע"א כתב כ"מ שיש ברחבו ארבעה ויש לו גידודים גבוהים עשרה אפי' נעשו מעצמן ואפילו יתר מב"ס מחיצות הן דבר תורה ורה"י הוא אלא שכל שמחוסר דיורין ויש בו יותר מבי"ס החמירו עליו חכמים שלא לטלטל בו אלא בד' אמות כו'. הרי בפירו' שאם יש בו דיורין דהיינו חצר או מבוי שהוא מותר אפי' רחב כמה: ומ"ש הרשב"א חצרות של רבים הם שיש להם מחיצות גמורות כתקנן היינו בגידוד נמי כמה

שכתבתי למעלה בשם רש"י ומוכרח מן הגמ' שבמקום גבוה י' ורחב ד' מחיצות גמורות מקרו וכ"כ עוד הרשב"א דף י"ב ע"א בגגין שכל שאין התקרה עוברת על כותלי הבית הרי אלו רה"י גמורה ומטלטלין בהן אפי' יתר מבית סאתיים והיינו ההיא דרב דכל גגות שהבאנו לעיל וכבר הורנו הרשב"א ז"ל דף י"ח ע"ב כשעשה כל א' סולם קבוע לגגו מותר בשלו ואסור בשל חבירו וגם השמיענו דף כ"א ריש ע"ב שכדרך שמערבין דרך חצרות ודרך בתים כך מערבין דרך גגות והיינו בשאין להם מחיצות ניכרות כלל כדרך כל גגות והוא מוסכם מכל הפוסקים א"כ הרי בפירוש דבגוד אסיק נמי מערבין אף שלא הוצרכנו לכך שכבר ביררנו שכל שמותר ליחיד מותר לרבים על ידי עירוב שאף העירוב לא היינו צריכים אי לאו תקנת שלמה ע"ה כי היכי דלא ליתי לאיחלופי בין רה"ר הא בעירוב מיהא סגי וממילא אזדא ליה מה שהבאת מדברי הרא"ש ז"ל וכן מה שהבאת מדברי רש"י ז"ל דפ' עושין פסין דגידוד מחיצה גמורה היא כמ"ש רש"י ז"ל גופיה הבאנוהו לעיל וכן מ"ש שהב"י לא הזכיר גידודים הרי הראיתיך שהזכירם במקומו בסי' שס"ב בטור וש"ע ומה היה לו להזכיר יותר בפירוש ממה שהזכיר וכתב בש"ע תל שגבוה ה' והשלימו לי' שעשה עליו מחיצה גבוה ה' חשובה מחיצה לטלטל ולכל דבר וממילא מוכח בגמ' דכולו בגידוד הוה מחיצה במכל שכן כמו שדברתי עם כת"ר פא"פ וכ' הטור בסי' שס"ג מקום שיש לו ג' מחיצות אסרו חכמים לטלטל בו עד שיעשה שום תיקון ברביעית והנה כשהוא מוקף גידוד גבוה י' מכל ד' צדדים שהם הנקראים מחיצות כשרות בסימן שלפניו איזה ספק נשאר לנו מלטלטל בו ועל זה מייתי דיני חצר ומבוי הרי בירור שאין אחריו בירור דמקום גבוה עשרה אם הוא חצר נידון כחצר ואם הוא מבוי נידון כמבוי ומ"ש דברי הרשב"א בטעם קולות המבוי מן החצר הוא הדין והיא התשובה כמ"ש למעלה ומ"ש מההיא דר"י בן בבא הגינה והקרפי' המוקפת גדר גבוה י' טפחים וכו' חוץ מכבודך ולטעמיך ריב"ב חולק על כל התלמוד דאפילו לפי דבריך בבית סאתיים תל מחיצה גמורה הוא מבלי חולק אלא ודאי אורחא דמילתא נקט ולאפוקי מפסין אתא ומ"ש מההיא דאין ממלאין אא"כ עשה מחיצה ממילא נפיל דגידוד היינו מחיצה. ומ"ש דכי היכי דתני גבי ב' חצרות הבדל דכותל וחריץ הו"ל למיתני גבי קרפיף ובור דע ידידי דכל היכי דאתא לאשמעינן תקנתא לא נקיט חריץ דטריחא מילתא טובא להעמיק עשרה בקרקע ברוחב ארבעה אבל בחצר נקיט מעשה שהיה אם יהי' שם חריץ האיך דינו ועוד הוצרך לאשמעינן בב' חצרות החילוק שבין חריץ לכותל דבכותל משהו סגי ובחריץ עד שיהיה רחב ד' וכיון שהשמיענו זה פעם א' דיו וגם דינא דנתן עליו נסר שייך בב' חצרות דוקא. ומ"ש עוד ואיכא למידק מאי האי דבכל

תקוני דתקנן הן בפסין הן בשיירה הן בלחי לא הוזכר תיקון ע"י גוד אסיק כלל ועיקר אישתמיטתך תלמוד ערוך פ' הזורק דף ק' מבוי ששוה מתוכו ונעשה מדרון לרה"ר אותו מבוי א"צ לא לחי ולא קורה וכבר הבאתי לעיל הירושלמי שאומר בפירוש דחריץ נידון משום דיומד ומה שלא הוזכר בתלמודין משום דטריחא מילתא כמו שכתבתי למעלה. ומה שנתקשה כת"ר אמאי אצטריך למימר ההיא דקנה קנה פחות מג' הדברים פשוטים שהוצרך הדבר להאמר דסד"א כיון דמחיצת שת בלא ערב אינה מועלת ביותר מב"ס נמי לא תיהני קמ"ל לאפוקי מחיצת גוד אסיק דמהני אפי' בבית כור ומחיצה גמורה היא ודאי אין צורך לאומרה בפסין וז"ב. ומ"ש ומי איכא מאן דשמע או הנמצא כתוב בס' כבר נתברר למעלה שכן מפורש בירושלמי במבוי ובפסין והא דלא אידכר בתלמודין משום דלחי כל שהוא מסיד מחוי מהני ולית ביה שום טירחא משא"כ בחריץ שטרחו רב מאוד ומ"ש מסוכה חוץ מכבודך בסוכה לא אמרינן גוד אסיק כדאמרינן בפ"ק דסוכה דף ד' בעמוד גבוה עשרה ויש בו הכשר סוכה ודעת רוב הפוסקי' דבסיכך על שפת הגג נמי הסוכה פסולה ולדעת המכשירים אפשר לומר דבסיכך על שפת החריץ אה"נ דאפי' בכל הרוחות כשרה וכל שכן מרוח אחת ומ"ש להכריע מכח ההיא דתוס' דפ' עושין פסין אינו ענין לכאן דודאי היכי דשכיחי רבי' מבטלי מחיצה שאינה עשוי בידי אדם בין בגוד אסיק בין במחיצה גבוהה שהרים סביב לה תרוייהו חד דינא אית להו וכמ"ש בתשו' א' לחכם א' חברך שבוודאי הגיעה לידך אבל היכי דלא שכיחי רבים דלבטלינהו למחיצות גוד אסיק ומחיצה גבוהה דינם שוה וכן גידוד העשוי בידי אדם כגון חריץ שעושין סביב לעיר ודאי וברור דמחיצה גמורה היא ואין כח ביד רבים לבטלה ומ"ש ההיא דרשב"א דכל דירה שתשמישה לאויר כו' אינו ענין לנ"ד דההיא פירושה כדברי רש"י וכן הסכימו כל הפוסקים ז"ל ראשונים ואחרונים מבלי חולק כי הוא מוכרח מהגמ' ומי הוא החולם ידבר חלום לפתור פתרון שאינו מענין השמועה וה"ה ז"ל בפ' ט"ז דין ט"ו כתב ואע"פ שהמחיצות העשויות מאיליהן כתל וסלע מועילות אלו העשויות בידי אדם אינן מועילות. ודין דירה שתשמישה לאויר הביאו הרמב"ם ריש פרקין וכן דין התל והסלע כמה שכתוב למעלה ומוכרח הוא כאמור ותמהני איך נעלם מכת"ר שכל שהוא יותר יחיד צריך יותר צניעות ואיך עלה בדעתך שאם יהיה יחיד דר בבית ולפניו חצר מוקף חריץ מכל צדדיו שמותר לטלטל בכולו ואע"פ שאין מקום זה מוצנע וכשיהיו שלשה או ארבעה דרי' בתוך ג' או ד' בתים ולפניהם חצר מוקף חריץ יהיו אסורים לטלטל מחמת שאינו מקום מוצנע והלא זהו דבר שהשכל גוזר עליו והחוש מעיד עליו ותנינא ליה במתני' ה' פ"ג דמעשרות איזו היא חצר שחייבת במעשרות רי"א

חצר הצורית שהכלים נשמרים בתוכה רע"א כל שא' פותח וא' נועל פטורה רבי נחמיה אומר כל שאין אדם בוש מלאכול בתוכה חייבת ריא כל שנכנס לה ואין אומרים לו מה אתה מבקש פטורה הנך רואה דלענין קביעות המעשרות כל שהוא יותר מיוחדת ליחיד היא קובעת למעשר וכל שיד רבים שולטת בה היא פטורה ואמרי' דכל שאין אדם בוש לאכול בתוכה דינה כחצר של יחיד וכבית שהוא קובע אבל כשאדם בוש לאכול בתוכה היא כחצר של רבים שאין עושין בה תשמיש צנוע ואינה קובעת למעשר שאינו דומה לבית ש"מ דכל שהחצר מיוחדת ליחיד דרך לעשות בה תשמיש צנוע כגון אכילה וכיוצא בה אבל כשהיא של רבים אין דרך לעשות בה תשמיש צנוע כל כך ואם אנו מתירין ליחיד חצר בגוד אסיק אף שהוא צריך צניעות יותר כ"ש לרבים וכבר כתבתי בזה למעלה. ומ"ש מדברי רש"י שכתב ששיעור זה נתנו חכמים לכל היקף המתוקן ואינו מתוקן כל צרכו כגון מחיצה שאין בה שתי וערב וכתבת וכ"ש דאי הוה פרוץ מכל צדדיו אינו כן ואין כאן מקום לק"ו דמחיצת גוד אסיק מחיצה גמורה היא כמ"ש רש"י בפי' לעיל וכדהוכחתי מכמה מקומות מהתלמוד והפוסקים ז"ל. ומ"ש וכ"ש לדעת רבי' יונתן וכו' לא ידענא מאי ניהו דלע"ד דעת רבי' יונתן כדעת כל הפוסקים דכולהו הכי סברי גם הכל שכן שכתבת על דברי הרא"ש ז"ל ממילא נפיל מכח מה שכתבו. ומ"ש מסוכה אם כדבריך אפי' בית סאתיים ואפילו ליחיד נמי אלא שאני סוכה דהכי אגמריה רחמנא למשה או מדילפינן להו מסוכות בעינן כעין סכך בגובה. ודברי התוס' אינם ענין לכאן דאינהו מיירי בדבר ששבת וסוכה שווין בו. ומ"ש לחלק בין היכא דאיכא ב' מחיצות בגובה לבין כולם בגידוד אכתי תיקשה לפי"ד אמאי לא תני במבוי דמהני חריץ והרי יש לו ג' מחיצות בגובה וכן בטפח של סוכה לפי דבריך. ומ"ש שהריב"ש פירש דלא כרש"י חלילה אדרבה הוא מביא ראיה שם בתשובתו מפי' רש"י וכותב לשואלו דבר שאילו עי' בפירש"י לא היה כותב מה שכתב. ומעולם לא עלה דעת הריב"ש לחלק בין כל המחיצה בגידוד למחציתה בגידוד שזהו הפך התלמוד ולהריב"ש אין ראיה ולא זכר לזה אלא כלפי דברי הכת השואלת ממנו שרצתה להביא ראי' ממבוי זה דמבוי מפולש ככרמלית סגי לה בלחי וקורה כמבוי סתם כתב הוא ז"ל דזה אינו דמבוי זה לא היה מפולש משני צדדיו כהבנת השואל כי מבוי של ג' מחיצות הי' דהיינו הים הוא מחיצה א' והאשפה היא מחיצה שנייה והכותל האמצעי הרי ג' מחיצות שלמות ובהדיא כתב הריב"ש על הים והאשפה בשוה שתיהן מחיצות גמורות אלא אורחא דמילתא נקיט פרוץ קצת כי אין דרך לעשות מבוי כזה שאין לו אלא כותל א' בנוי והב' האחרים אשפה וים תדע שהרי הוא כותב פרוץ קצת בצד א' לים ובצד א' לאשפה והרי ע"כ אשפה מחיצה גבוהה

היא אף לפ"ד ואמאי כותב עליה פרוץ קצת דהא ע"כ אתרווייהו קאי אומרו פרוץ קצת מדקאמר ובצד א' לאשפה כמבואר לבקי בטיב הלשון אלא ודאי דל"ש בין פרוץ קצת לכולו פרוץ ומחיצתו בגידוד דגידוד מחיצה גמורה היא כמ"ש הריב"ש ז"ל עצמו ומעולם לא עלה זה על דעת הריב"ש ואף לא לכך הוצרך שהרי אין ענין זה נוגע לשאלתו שם וגם לא גילה דעתו כלל שרצונו לחלוק על רש"י ז"ל מבלי ראיה וז"ב למעיין בתשובתו סי' ת"ה ומ"ש עוד וז"ל וגרסי' בפ' כל גגות לרבי קתני גג דומיא דחצר מה חצר דמינכרא מחיצתה אף גג כו' ואי בגוד אסיק בלתי היקף גדר לחצר מאי אולמיה דחצר מגג עכ"ל ושגגה היא זו דאטו בגג לא סגי בגוד אסיק מחיצה הא לא בעינן בגג אלא שלא תהא תקרת הבית עוברת על מחיצותיו ובהכי סגי לרב אפי' ביתר מב"ס כמבואר שם בגמ' ולא אתי אלא לאפוקי מדשמואל דאמר אפילו תקרת הבית עוברת על הכתלים אמרינן גוד אסיק ולהכי שפיר דייק מהיקישא דחצר עכ"ח יש לו מחיצות ניכרות או בגובה או בעומק ע"י גוד אסיק ואין לומר בו כלל תקרתו עוברת על כתליו שהרי כל חצר אין לו תקרה והיינו מינכרא מחיצתה דקאמר לא לאפוקי גוד אסיק וז"ב ואין צריך לפנים ומה שרצית להסב אותה הראיה הברורה שהבאתי מדברי הטור שכ' הוי מחיצה לטלטל ולכל דבר וכתבת דרצונו באמרו לטלטל היינו בפחות מבית סאתיים וכדברי הרא"ש שכ' גבי מחיצה העשויה לנחת ומ"ש הטור ולכל דבר משום מאי דמספקא להו להתוס' אם הזורק מתוכו לרה"ר חייב עכ"ד והוא תימא בעיני האיך עלה על דעתך לומר ככה בדברי הטור שדבריו כוללין ומפורשין להיתר ומה זה ענין לדברי הרא"ש דאדרבא משם ראיה להיפך שהרי הרא"ש כתב על דברי הגמ' שאומרת לא שמה מחיצה דאעפ"כ בבית סאתיים שמה מחיצה ומותר לטלטל בו והרי הטור כ' שמה מחיצה בגידוד וא"כ ע"כ אפי' ביתר מבית סאתים דאי בבית סאתים דוקא הו"ל למימר לא שמה מחיצה אלא לטלטל. ועוד שהרי הטור ברור מלל בתחילת הסימן וז"ל כל מחיצה שלא נעשית לדור בתוכה אלא לצניעות או לשמור כו' (דהיינו מחיצה העשוייה לנחת ודירה שתשמישה לאויר) הויא מחיצה להתיר לטלטל בתוכה אבל לא הויא מחיצה לעשות מה שבתוכה מוקף לדירה ואחר זה כ' תומ"י תל שגבוה חמשה והשלימו לעשרה חשוב מחיצה לטלטל ולכל דבר הרי שכתב בפירוש שהתל דינו עדיף מהנך מחיצות דמייתי מעיקרא דאע"ג דהנך דצניעות ואויר לא חשיבו מחיצה להיקף דירה. אבל התל דמחיצה חשובה הוא אף להיקף דירה וז"ב בדברי הטור בטחתי כשיחזור כת"ר ויעיין בדברי הטור מתחילת הסי' עד דין התל יודה לדבריי:

ה ומ"ש מכ"ת דאמרו לכל דבר אתי לאפוקי מהתוס' שגגה היא דעד כאן לא מספקא להו להתוס' ז"ל בפ' כל גגות דף צ"ב ד"ה גידוד ה' אלא לרב חסדא דאמר אין מצטרפין ולהכי קמבעי להו בזורק מרה"ר לתוכו כיון דרה"ר רואה פני עשרה אבל לדידן דקיי"ל מצטרפין ואפילו לטלטל בתוכו שרי למאי איצטריך לאשמועינן תו דהזורק לתוכו חייב השתא לקולא אמרינן לחומרא מיבעיא דוק ותשכח: מלבד מה שאין הדעת סובלת לומר שמה שכתב הטור וכן הש"ע בפה מלא לכל דבר אנן ניקום ונימא דלא מיירי אלא לחייב הזורק מרה"ר לתוכו חליל' אלא הדברים כפשטן דהוי מחיצה גמורה בין בב"ס בין ביתר מב"ס אם הקיפה לדירה וכיון דגידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפין כ"ש כולו בגידוד כדאיתא בגמרא בהדיא: ומה שהבאת מההיא דאכסדרא בבקעה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אין לו ענין לנדון דידן: ומה שתמהת על הרשב"א שהתיר לטלטל בגגין אפי' יתר מבית סאתיים תלמוד ערוך הוא בפרק כל גגות דף צ' וודאי ההיא דרב גידל אף שבבית שלמטה ממנו אסור לטלטל אלא בארבע אמות כיון שעל גגו גבוה עשרה ומחיצותיו ניכרות מותר לטלטל בכולו ואפילו ביתר מב"ס ככל הגגין וגם לישנא דרב גידל עצמו הכי הוא מותר לטלטל בכולו ואם איתא הו"ל לפרושי עד בית סאתיים אלא ודאי לא שאני. וגם הרשב"א לא ראיתי ששינה בלשון המימרא כלל אלא כתבה כצורתה ופירושה ודאי הכי הוא דאפילו יתר מב"ס ומ"ש שהב"י לא הביא זה אלא בדיני הרשויות ולא הביאו בדיני הטלטול אף בסימן שמ"ה כבר הביא הטור דין גגין שאין מחיצתן ניכרת דמשמע הא במחיצתן ניכרת אפילו רחב הרבה מותר לטלטל בכולו. וגם בסי' שע"ב הביא הטור דמותר לטלטל בגגין אפילו רחבן כמה דדוקא בקרפיף התנה שיהא סאתיים אבל בגגין וחצרות לא התנה שיהא סאתיים אבל בגגין וחצרות לא התנה בזה ומהיכא תיתי לחלק בין תוכו עשרה לאין תוכו עשרה ולא מצינו לשום א' מהפוסקים שיחלק בכך וגם אי אפשר לחלק שהרי בפירוש אמר מותר לטלטל בכולו וכל היכא דאינו רשאי אלא עד סאתים מפרש ליה אין מטלטלין בו אלא עד סאתים וזה ברור: ומ"ש דהרשב"א פליג אפירוש רש"י וס"ל כהתוס' דגג הוי טפי לדירה מקרפיף אינו כן. ואין מחלוקת בין רש"י להתוס' בזה לרב דכוותיה קי"ל דלכ"ע לא אמרינן דמחיצות לדירת מטה עבידן וזה ברור שם בגמרא: ומ"ש לחלק בין רבים ע"י עירוב ליחיד כבר השבתי למעלה מה שיש בו די: ומ"ש דבגגין לא שייך בהו עירוב כבר הראיתיך למעלה דשפיר שייך בהו עירוב: ומה שרצית לחלק בין כולו לחציו לע"ד נשתקע הדבר ולא נאמר וכמו שהוכחתי הכל בבירור למעלה. הראיה משבולי הלקט שהביא בב"י סי' שצ"ח גם אני ראיתיה. ואמת הוא דיש לדחותה דשאני למדידת תחומין דאפילו קרפוף נותנין לעיר אף שאסור בטלטול עכ"ז

מדקאמר ואפילו מחיצה קלה של שתי וערב כו' משמע דחריץ לאו מחיצה קלה הוא אלא מחיצה גמורה אלא שאין אנו צריכין לה שהרי הבאנו ראיות מכריתות מהתלמוד בכמה דוכתי ומגדולי הפוסקים המפורסמים שדבר פשוט הוא ומה שדחה כת"ר דשאני מחנה דלא בעי עירוב לא דק דההיא דוקא במחנה ישראל ההולכ' להלחם וכדברי הרמב"ם ז"ל אבל במחנה דעלמא כאלו הגוים שצרין על עיר וישראלים הולכים עמהם ודאי חייבין וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ק דה"ע וכן פסק בש"ע סי' שס"ו אף שכתב ה"ה ז"ל דיש מפרשים חולקים אנו אין לנו אלא דברי הרמב"ם והש"ע שגדולי הפוסקים הם וביותר שדבריהם נראים כמה שכ' ה"ה ז"ל. ומה שרצית לחלק בין תל למקום מוקף בחריץ וכתבת וז"ל דאי איתא דרה"י הוא כי היכי דמידכר תרי מידי בגבוה כגון תל וגדר ה"נ הו"ל למידכר תרי מידי בעומק דהיינו חריץ ומקום מוקף בחריץ עכ"ל ואין לו מקום דבאמת לא הוזכרו בגדר הרה"י אלא שני דברים דהיינו האחד מקום מוקף במחיצות גבוהות שזהו החריץ המוזכר בריש מס' שבת והב' גדר גבוה שהוא מקום שאין לו מחיצות גבוהות כלל אלא ע"י גוד אסיק וכמו שהרחבתי הדבור בזה למעלה ודרך זו תפסו כל פוסקי הלכות: ומ"ש דמחיצה נדרסת היא דהא פסיעה בינוני' אמה היא לא דק דאותה הפסיעה היא עם אורך פרסת הרגל שהיא לכל הפחות ג' טפחים ובין רגל לרגל ליכא אלא ג' טפחים ובודאי כל שיש ברוחב החריץ ארבעה טפחים לאו מחיצה נדרסת היא וכמ"ש למעלה: ומה שרצית לחלק בין אם רוחב החריץ הוא ארבעה טפחים או אמה אחת אין צורך להשיב עליהם כי אינן אלא דברי נביאות ואנו אין לנו אלא דברי חז"ל דבחריץ רחב ד' טפחים חשיב מחיצה דאמרינן גוד אסיק מחיצה גמורה היא לטלטל לכל דבר: ומ"ש מפסי ביראות כבר השבתי עליו למעלה מה שיש בו די: כלל העולה דמקום המוקף חריץ סביב לו מכל רוחותיו עמוק עשרה ורחב ארבעה טפחים מחיצה גמורה הוא ומערבין בו ומשתתפין בו ככל דיני מבואות וחצרות באופן שעיר איי' וכל שאר עיירות אם יש להן חריץ עמוק י"ט ורחב ד' טפחים כמוה מותרת לערב ולשתף ככל העיירות המוקפות חומה גבוה דלתי' ובריח וראיתי בס' אמונת שמואל להרב מהר"ש קאדאנבר חתר וטרח ויגע הרבה למצוא מקום דין החריץ עמוק עשרה שהוא כגדר גבוה עשרה: והביא דברי הרשב"א בס' עבוה"ק ותמה אני על הרב ז"ל שמוחזקני בו שהי' בקי בחדרי תורה איך נעלמו ממנו סוגיות התלמוד שהבאתי שהם ערוכות וברורות שדין החריץ כדין הגדר לכל דבר ול"ה צריך להביאו מדברי הרשב"א ז"ל ולענין דינא כבר הסכים הוא ז"ל עם האמור ושלום כנפש הצב"י אשכנזי ס"ט: כסליו תי"ו סמך לפ"ק באלטונא הסמוכה להאמבורג יע"א

תשובה ו

א מהו שתועיל שכירות מראש העצה שבהאמבורג הנקרא בורגי מאישטרי לנ' שנה אף לאחר מיתת הבורגי מאשטרי..

ב תשובה היתר הטלטול על ידי שכירות מן הבורגי מאשטרי לענ"ד שהוא כהררים התלוים בסערה שמ"ש הרב"י ז"ל שכיון שיש רשות לשר העיר להניח שם אנשיו וכלי מלחמתו בשעת מלחמה השכירות ממנו מועלת נלענ"ד שאין להרב ז"ל ראיה ע"ז שכל מה שהביא ז"ל מדברי הרשב"א וה"ה אינו אלא כשיש לו רשות להניח שם כליו בכל זמן לאפוקי כשאין לו רשות להניחם שם אלא בשעת מלחמה אכן כשאין שם שעת מלחמה מאיזה טעם תועיל השכירות באותו הזמן הרי אין לו רשות באותה השבת להניח שם שום דבר ואינו באותה השבת לא שכירו ולא לקיטו וגם תפיסת יד אין לו דאף דאין למלחמה זמן קבוע מ"מ הרי מחוסר מעשה המלחמה וכל שהוא מחוסר מעשה לאו כעשוי דמי. ואף דהמשכיר כשיש לו רשות לסלק לשוכר יכול להשכיר ואף שעדיין לא סילקו דכ"מ דבידו לאו כמחוסר מעשה דמי וכדאמר' במנחות דף נ"ט א"ר אשי כל שבידו לאו דחוי ואף דבפ' הרבית דף ע"ד איפליגו רב ושמואל בענין פסיקה על השער דלרב לא שאני ליה בין בידו לבידי שמים ולשמואל שאני ליה דבידי אדם אפילו מחוסר מאה פוסקין וקי"ל כרב בנד"ד אפי' רב מודה דטעמא משום רשות הוא והרי אין לו רשות עתה ואף גם אין ביד השר לעורר מדנים ולהעריך מלחמה שלא ברצון בני העיר וכל שאין הדבר תלוי בידו אין כוחו יפה כלל בבתי העיר. ואפשר שדברי הרב"י אמורים בשר שהיכולת בידו לעורר מדנים עם שכניו בכל עת שירצה ואין בני המדינה מעכבין עליו וכיון שכן ס"ל להרב"י ז"ל אף שעדיין מחוסר מעשה מ"מ יפה כחו לאפוקי בבורגו מאשטרי שבהמבורגו שאין בידו להעריך מלחמה כלל בלתי רצון אנשי העיר במה כחו יפה להשכיר רשותם וכבר נודע שכתבו ז"ל שאין השכירות מהשר מועיל כלל אלא שהרב"י ז"ל נדחק לחלק בין שר לשר כמבואר בספרו ודי לנו אם נתיר בשר שיש לו רשות להעריך מלחמה וגם להההיתר של הריב"ש שדרך הרבים הוא לעולם לאדון העיר לשנותה כמו שירצה ולתת לבעלי בתים דרך מצד אחר כמבואר בתשובתו הביאה הרב"י ז"ל הדבר ידוע שאין ביד הבורגו מייסטרי לשנות דרך הרבים ולתת להם דרך מצד אחר. ואי מטעם שהבורגו מייסטרי אוכל פרס מבני העיר הדבר פשוט שאין זה כדאי לשיוכל להשכיר רשותם בלתי ידיעתם דאי לא תימא הכי היכי משכחת לה שר או פרש שלא יוכל להשכיר רשותן של בני העיר שהרי אוכלים פרס מבני העיר כמבואר בדבריהם

ואפילו הכי לא מהני שכירותם אלא איפכא בעינן שיהיו בני העיר אוכלים פרס מן השר כדמשמע מפסק רבנו מאיר הביאו המרדכי ריש הדר:

ג ובתשובת הריב"ש הנזכרת שכ' דלטעם שיש רשות להאדון ליטול דרך הרבים וליתן להם מן הצד מותר לטלטל במבוי ולא בבתי הגוים דומיא דביטל רשות חצרו רשות ביתו לא ביטל. תמיהא לי טובא מאי ענין זל"ז דבשלמא דירת ישראלים האוסרים זע"ז שפיר אמרי' דאף דביטל רשות חצרו רשות ביתו אסורה. אבל דירת גוי דכדירת בהמה היא ואינה אוסרת אלא אם יש שם ב' ישראלים אוסרים זע"ז וכאן כיון ששכרו רשות המבוי שהוא המקום שהישראלים אוסרים זע"ז שוב אין שום ישראל אוסר על חבירו בית הגוי שהרי אין לשום ישראל דרך ודריסת הרגל על הגוי בביתו של הגוי ודריסת הרגל שיש לגוי במבוי כבר הותרה ע"י שכירות מהאדון ולמה נאסור בתי הגוים על הישראלים מעתה. תו חזינא תיוהא בדברי הרב"י ז"ל בסי' שפ"ב סמוך לסופו שכ' רבנו מאיר שאם דרים במבוי ב' ישראלים וגוי ולא שכרו מהגוי אסור לטלטל מחצר ישראל לחצר גוי דרך חלון שביניהם וכולי אבל הרא"ש כ' בתשו' (והיא כלל כ"א ס"ג) שאין הגוי אוסר על הישראלים אלא כשיש לו דריסת הרגל עליהם עכ"ל. ולע"ד הרב ז"ל בא לחלוק עלינו את השוין כי איני רואה שום מחלוקת בין הר"מ והרא"ש ז"ל דהר"מ מיירי במקום שאוסר הגוי כגון ג' חצרות פתוחות למבוי אחד השנים ישראלים ובאחד גוי. והרא"ש מיירי בשאין החצרות לא של הב' ישראלים ולא של הגוי פתוחות למבוי אחד כלל באופן שאין הישראלים אוסרים זע"ז אלא שיש פתח א' בין שתי החצרות של הישראלים שאם רצו מערבין שנים ואם רצו מערבין א'. וע"ז השיב הרא"ש דלא אשכחן שיהא הגוי אוסר בדכוותה בישראל אינו אוסר אלא בשתי חצרות זו לפנים מזו וגוי בפנימות דאף דדכוותה בישראל אינו אוסר דהו"ל רגל המותרת במקומה אעפ"כ הגוי אוסר כיון שיש לו דריסת הרגל עליהם. אבל לא בב' חצרות ופתח א' ביניהם. זהו פירוש דברי הרא"ש לע"ד באופן שגם הרא"ש מודה לר"מ רבו ז"ל דהיכא דהגוי אוסר כגון ג' חצרות הפתוחות למבוי דאף דרך החלונות אסור לטלטל מבית הישראל לבית הגוי ובעיקר שאלתין נלע"ד דהיה אפשר לדקדק מדברי הרשב"א שהביא הרב"י ז"ל סי' שפ"ב דדוקא נקט שנה או שנתים דמסתמא אין דרך המלך להקפיד על זמן כזה. אבל על נ' שנה דרך המלך להקפיד ונהי דכל זמן שהוא שכירו ולקיטו לא חיישינן אקפידא דידיה שהרי אף במקום שהוא אינו רוצה להשכיר שכירו משכיר ה"מ בעודו שכירו אבל שתועיל שכירותו לאחר שיעבור משכירותו ובהקפדה לא ואף את"ל דלאו דווקא נ"ל דה"מ כשהמלך חי אבל כשמת המלך אף שהגזבר חי הכל בטל אם לא שמינהו

המלך החדש ג"כ וכ"פ מגן דוד בסימן שפ"ב כשמת אפי' שכרו לזמן אינו מועיל ואף שראייתו משוכר כמערב אינה ראיה דאם אמרו להקל יאמרו להחמיר כדאי' בהדיא בגמ' ובפוסקים אעפ"כ נ"ל מעיקר הדין דלא סגי לאחר מיתת הגוי כלל בשכירות ששכר בחייו דלא להוו מילי דרבנן כי חוכא ואיטלולא שא"כ אף הוא ישכור לאלף שנים באגוז או תמרה א' היתכן זה (ולא מסתברא לי למימר שהגוי לא יתרצה כיון דלא בעינן שכירות בריאה דאף דאמרינן דחייש לכשפים מ"מ היכא דמוגיר ולא חיישי' לשנה ושנתים אף לאלף שנים לא יחוש כך נ"ל) דבשלמא כשהוא בחיים והרשות ביד הגוי לחזור בו כל שבת ושבת א"כ מה שאינו חוזר הוי כשכירות מחדש דאף שכ' בתשו' להרמב"ן סי' ר"ז אם שכרו מתחילה מן הגוי לי' שנים העירוב די להם באותו שכירות הראשון שכבר קנו אין הבעלים יכולים לחזור ולאסור מה שכבר השכירו להם עכ"ל וזה יש לפרשו מסכים עם שאר הפוסקים דר"ל דכ"ז שאינו מחזיר להם הדמים אינו יכול לחזור ולאסור אבל אם רוצה להחזיר הדמים ולאסור הרשות בידו וכסברת שאר הפוסקים ז"ל וא"כ כל זמן שהוא בחיים כיון שהרשות בידו להחזיר הדמים ולחזור מהשכירות כל זמן שאינו עושה כן הוה ליה כשכירות מחדש בכל שבת ושבת אבל לאחר מיתה שאין בידו כלום איזה שכירות יש כאן. ואף את"ל דבתשו' להרמב"ן חולק על שאר הפוסקים וס"ל דאפי' רוצה להחזיר להם הדמים ולחזור מהשכירות אין בידו לחזור אפשר לומר דכ"ז הוא בהמשכיר לאחרים דוקא אבל במכר רשותו לאחרים לא שמענו שתועיל שכירות הראשון כיון שעכשיו אינו בעליו כלל דאף דבמשכיר ואין בידו לסלקו דלא אגרינן מיניה עתה מ"מ מועיל מה שכבר השכיר לישראל קודם שהשכיר לגוי היינו טעמא שהרי גוף הקרקע שלו ושמו נקרא עליה אבל במוכר שלא נשאר לו שם ושאר בקרקע מה תועיל שכירותו שכבר חלף הלך לו. וטעמא דמילתא דאף דבעלמא קיי"ל שכירות ליומא ממכר הוה ואין אדם יכול למכור בית שהשכיר לאחד על זמן קצוב לאחר כדי להוציאו תוך זמנו דלא עדיף הלוקח מהמוכר דאתא מחמתיה היינו בשכירות גמורה שהוא קונה גוף הקרקע אבל בשכירות המתרת בשבת אין בה קנין של כלום. תדע דהא שוכרין בשבת ואינה אלא סילוק רשות בעלמא דומיא דביטול רשות דישראל אלא דבגוי בעינן דמי כדי שלא ילמוד ישראל ממעשיו אבל דא ודא אינו אלא סילוק רשות בעלמא וכיון שכן אף הגוי יכול לחזור בו מן השכירות כמו שהישראל חוזר מהביטול ואף דבהחזיקו בחצר אין המבטל יכול לחזור בו היינו דוקא לאותה שבת אבל לא לכל שבתות השנה דהרי לרש"י ז"ל בעינן חזקה דוקא משחשכה ואף החולקים עליו לא חלקו אלא באותה השבת אבל לכל השנה כולה לא דלא יהא עדיף כח הביטול מכח העירוב וכי היכי דבעירוב יכול

לחזור בו ה"נ בביטול וזהו טעמו של רש"י ז"ל דס"ל דלא מהני חזקה אלא משתחשך דומיא דעירוב דלא קנה עד ב"ה דהיינו שתחשך. ואף דהעירוב צריך להניחו מבעוד יום ויהא עד ב"ה הכא כיון דסילוק רשות בעלמא הוא אף בשבת שרי לבטולי הא מיהא צריך להיות החזקה בשבת ורואה אני הדברים ק"ו השתא עירוב דקנין גמור הוא ומילתא אלימתא אף למ"ד עירוב משום דירה אפ"ה אם עירב לכל שבתות השנה יכול הוא לחזור בו אף לאחר שבת ראשונה ותדע דעירוב מילתא אלימתא היא שהרי א"י לערב אלא קודם כניסת שבת אעפ"כ יכול לחזור בו בין שבת לשבת ביטול רשות דמילתא בעלמא הוא אינו דין שיכול לחזור בו בין שבת לשבת אף שבתחלה ביטל לכל שבתות השנה. וכן מצאתי להרז"ה ז"ל בספר המאור שכ' שכל מי שביטל רשות חצרו אינו יכול לחזור בו לאותה שבת משמע הא לשאר שבתות יכול לחזור בו ומסתבר טעמיה טובא ואף החולקים על רש"י וס"ל דחזקה מבעוד יום נמי מהני היינו דוקא לאותה שבת ולא לכל שבתות השנה כדי לקרב הסברות במאי דאפשר ואיך שיהי' אין בשכירות זו אלא משום עיכוב דמים שהגוי לקח דמים מהישראל בעד השכירות וכ"ז שאינו מחזיר הדמים א"י לחזור מהשכירות. אף שגם על זאת היה אפשר לפקפק כיון שאין כאן קנין גמור חזרת הגוי חזרה היא והמעות הוו להו גזל בידו אף שאינו מחזירם לישראל מיגזל גזל ליה. אבל השכירות בטלה מ"מ כבר דקדק כן רבינו הב"י ז"ל מלשון רש"י ז"ל וכדאי הוא רבינו לסמוך עליו אף שלא בשעת הדחק אבל לאחר מיתת הגוי לא שמענו שתועיל השכירות אף כששכרוה לזמן קצוב אדרבא הסברא ופשוטן של שמועות מראין דלא מהני וא"כ הבא להקל בכל כיוצא בזה עליו הראיה אף דבעמון ומואב המעשרין מעשר עני בשביעית אמרי' במס' ידים שכל המחמיר בדברי סופרים עליו להביא ראיה הנ"מ כשאין הסברא ופשוטן של דברים מראין לחומרא אבל בכיוצא לנ"ד על המתיר להביא ראיה. והא חזינן דס"ל להגהת אשרי בשם א"ז דצריך לשכור בכל ערב שבת וכ"כ הראב"ן בספרו ושינה ושילש ונהי דאנן לא קיי"ל הכי היינו מטעם האמור לעיל דכ"ז שאינו חוזר בו הו"ל כמשכיר מחדש אבל שיועיל לאחר מיתה זה אי אפשר בשום פנים והנלע"ד כתבתי צבי בכמוהר"ר יעקב זלה"ה אשכנזי ס"ט:

תשובה ז

בלכתי אדריאנופולי זה לי כעשרים וחמש שנים נמצאתי עם הרב החסיד מהר"ר יעקב שטרימר ז"ל שהיה מרביץ תורה שם והוא העירנו לפרש לשון הרב המגיד ז"ל בפ"ג מהל' שבת באמרו שבהיותו נמצא במצרים במושב זקנים נתקשו הרבה בביאורו אמרתי עם

הספר בעז"ה אני אפרשנו וז"ל ההמ"ג ז"ל טוענין קורת בית הבד כו' אבל עדיין יקשה לנו מ"ש בפ' כ"א שחלק בשום ובוסר בין מחוסרין דיכה למחוסרין שחיקה כו' ואני אפרש ויהיו דבריהם קיימים דע כו' דיגמור דר"י ר"ל יגמור ממש בשבת בידים כו' ומשנתינו דטוענין היא ענין אחר כו' עכ"ל כוונתו מבוארת דיגמור דקאמר ר"י חלוק ממאי דתנן במתניתין ושוין שטוענין קורת בית הבד דיגמור דר"י קיל טפי דהיינו בידים ומתניתין היינו דוקא ממילא ולהתיר המשקין היוצאים. כתב עוד וריב"ח כי קאמר מתני' ר"י היא לאו למימרא דבמחוסרין דיכה ס"ל דשרי ר"י לגמור בשבת דא"כ לא הוו גזרו רבנן במידי רצונו לומר דאי הוה ס"ל לר' ישמעאל לא הוסיפו חכמים לגזור ולאסור יותר על מה שאסור מן התורה אלא הניחו הדבר על דין תורה וכל מה שהיא מותר דבר תורה הניחו בהתרו וזה דבר רחוק שהרי בכל מילי דשבת מצינו שהוסיפו חכמים לגזור משום שבות וה"נ כשלא רסקן כלל הרי הן אסורין משום מלאכה ובשרסקן נהי דמשום מלאכה ליכא היה מן הראוי להוסיף ולגזור מדרבנן משום שבות כיון דמחוסרין דיכה. כ' עוד וז"ל א"נ דמדאו' וכו' ולא משום גזרה דרבנן לחוד וא"ת מאי קאמר כו' כר"י אחר שאין הענינים שוים רצונו לומר זה ולגמור בידים ובמחוסר שחיקה וזה להתיר היוצא מאליו ואפי' במחוס' דיכה ועל זה תירץ יש לי לומר דכשהן מחוסרין דיכה לטוענן ערב שבת כו' כמחוסרין שחיקה לגמור משתחשך דקאמר ר' ישמעאל רצונו לומר בהדרגה. כ' עוד וכי אקשו לר"א כו' תירצו דריב"ח לאו מכ"ש מייתי לה רצונו לומר דאי הוה ס"ל לריב"ח דאפי' במחוסר דיכה נמי שרי ר' ישמעאל לגמור בידים הוה אתי דינא דמתני' דטוענין דממילא במכ"ש אבל לפירושו ז"ל דאף ריב"ח מודה דמחוסר דיכה מודה רי"ש דאסור א"כ לא אתי במכ"ש אלא בדרך דמיון והדרגה שמדמה מחוסרין דיכה לענין טעינה וממילא למחוסר שחיקה ולגמור בידים. ובזה נתקיימו דברי הרמב"ם והרי"ף שלענין קורת בית הבד אפי' במחוסר דיכה שרי כיון דממילא ולענין שום ובוסר דלגמור בידים במחוסר דיכה אסור במחוסר שחיקה שרי זה נ"ל נכון וברור בדברי הרב המגיד ז"ל ולפי שאמר לי הרה"ח ז"ל הנ"ל שהרבה חכמים נתקשו בו כתבתי הנלע"ד. צבי אשכנזי: בערלין ט"ז סיון תס"ג לפ"ק

תשובה ח

שאלה ששאלת אשה המפלת תבנית זכר או נקבה אם צריכה להמתין מלטבול כמו שאר יולדות אם לא ויש מחלוקת בכאן זה אומר בכה וזה אומר בכה בלי טעם עכת"ד כת"ר: תשובה הדבר ברור שאין חילוק בין יולדת למפלת לשום דין מדיני התורה. אמנם

לענין מנהג זה שנהגו מקצת נשים במקצת מקומות שלא לטבול עד אחר מ' יום לזכר ופ' לנקבה הדבר ברור כמ"ש האחרונים שהמפילות אין ממתינות אלא תכף ומיד שתטהרנה טובלות לאחר שבעה נקיים ואם כי לכאורה אין טעם בדבר. כד מעיינינן משכחינן תרי טעמי. ותרווייהו לשבח. וזה כי ידוע הוא שעל הנוהגות להמתין עד מ' ופ' קרא עליהן ערעור רבן של ישראל הרמב"ם ז"ל וכתב שיש בו משום מינות ושיש לכופן שתטבולנה תומ"י אחר ז' נקיים ואחריו החזיקו מגדולי האחרונים. ומקצת האחרונים ז"ל בראותם כי עדיין מנהג זה קיים בין מקצת נשים חתרו למצוא עילה שלא לבטל המנהג כי היכי דלא ליתחזי כמינות והטוב מהטעמים שנאמרו בו הוא מ"ש הב"י ז"ל בשם הריב"ש מפני שבאותם הימים דמים מצוייה וראו הנשים שאין דמי המפלת מרובי' ונמשכים כדמי היולדת לכך החמירו ביולדת ולא החמירו במפלת זהו טעם א': טעם השני כי לכל הדעות ולכל הפירושים אין זה חומרא רחוקה ראו הנשים להחמיר ביולדת ולא במפלת כי רוב יולדות מניקות את בניהן ואין באיחור הטבילה שום ביטול פו"ר ולא הו"ל חומרא דאתי לידי קולא. אבל במפלת שיש באיחור הטבילה ביטול פו"ר לא רצו להרחיק הטבילה משום חומרא זו דהו"ל חומרא דאתי לידי קולא שמבטלות בעליהן מפו"ר. נמצא דכל האומר שהמפלת ג"כ תמתין מ' ופ' אחרי רואו דברי זה אין רוח חכמים נוחה הימנו וחוששנו לו מעונשו של מבטל ישראל מפו"ר ר"ל ודברי בעל ט"ז בנדון זה נכוחי' למבין ולשונו לשון הזהב הנלע"ד כתבתי: צבי הירש בכמוהר"ר יעקב זלה"ה אובין ס"ט

תשובה ט

א ק"ק פרנקפורט דאדרא תנ"א לפ"ק.

ב אתרוג שניטל עוקצו ילמדנו רבנו אם מברכין עליו ביום ראשון בשעת הדחק שאין אחר בעיר:

ג תשובה מחלוקת ישנה היא בין הפוסקים והרא"ש מהסוברים שמברכין עליו בשעת הדחק. וכתב לתרץ תמיהת הראב"ד דהאיך יתכן דשלא בשעת הדחק הוא פסול ובשעת הדחק יוצאין בו ומברכין עליו דהכתוב מסרו לחכמים: ובעיני יפלא דלא אמרינן הכי אלא בשני כתובים המכחישין זא"ז כאותה דפרק אין דורשין באיסור מלאכה בחש"מ דההכרעה מסורה לחכמים אבל כשאין גילוי בפסוק להכשיר את הפסולין מסירה זו מניין ול"ד למ"ש הר"ן ריש לולב הגזול וז"ל אבל הכתוב לא פרט כלום בהדר אלא סתם ואמר שתהא מצוה זו מהודרת ומסרה לחכמים ז"ל דהתם שאני דעכ"פ איכא הדר באותו מקצת שנשאר ממנו אבל להכשיר מה שאינו הדר לגמרי זהו ודאי סותר הכתוב לגמרי:

ואפשר לומר דאף הראב"ד החולק דוקא ביבש שהוא פסול כל ז' לדעתו ז"ל אבל באתרוג חסר דכשר בשאר ימים ומברכין עליו כדאמרינן ר' חנינא מטבל בי' ונפיק בי' אף הוא מודה דמברכין עליו אפילו ביום ראשון דנהי דאינו יוצא בו מן התורה מ"מ מדרבנן מחויב ליטלו ולברך עליו כדרך שמברך עליו בשאר ימים כדי שלא יהא יום ראשון קל משאר ימים והא דחלוק יום ראשון משאר ימים היינו בדאיכא אחריני לברוכי עלייהו אבל בדליכא אחרינא כלל אלא זה החסר דכשר בשאר ימים ודאי דאף ביום ראשון מחויב ליטלו ולברך עליו כדרך שמברכין על כל המצות דדבריהם וזאת נראית סברת ההג"ה שהביא הרב הגדול רדב"ז בתשובה סי' קי"א שאם לא נתעצל ולא מצא כשר שמברך על הפסול דאמרינן מדרבנן מיהא חיובי מיחייב (והי"א שהביאו הרב המגיד בסוף ה' לולב והר"ן ריש פ' לולב הגזול ודאי דלא ס"ל הך סברא שהרי הם כתבו לסתור דברי האומרים די"ט שני לדידן כי"ט ראשון הטעם שלא יהא חומרו קולו דאם לא מצא כשר בלא מום ישב ולא יטול ואם כדברי הרי אפילו ביום ראשון אם אינו מוצא בלא מום מחויב ליטול ומומו עמו) וקצת היו נראין דברי הראב"ד כדברי שכ' דהיבש הוא כמת וכתותי מיכתת שיעורי' ואיננו משמע דבחסר דליכא למימר הכי דהא מברכין עליה לכ"ע בשאר יומי ה"ה ביומא קמא בשעת הדחק אלא שתחלת דבריו לא משתמעי הכי מדקיהיב טעמא מדקתני פסול משמע דה"ה לחסר דהא ביה נמי תנינא פסול. ועדיין י"ל דלא סמך הראב"ד אמאי דקתני פסול לחוד אלא בצירוף הך סברא דהיבש הוא כמת איברא דלסברא דלעיל אין לשון פסול מכריע דודאי מן התורה פסול הוא אפי' בדיעבד אלא דמדרבנן מיחייב היכא דליכא כשר אף שביום ראשון לא הוצרכנו לתקנת חכמים שהרי מן התורה הוא חייב מ"מ מדאשכחן לרבנן דאמרי אין שעת הדחק ראיה דמשמע להו להפוסקים ז"ל אפי' בברכה מיסתברא דאף ביום ראשון תקון היכא דליכא כשר שיטול הפסול ויברך עליו מטעם מצוה דרבנן ואיך שיהיה אית לן כמה גדולים דס"ל דמברכין על אתרוג חסר אפילו ביום ראשון בעת הדחק. ה"ה הגאונים שהביא ה"ה ר"פ ח' בשמם דיבש ונקטם ראשו וכל הפסולין יוצאין בהם בשעת הדחק אף ביום ראשון דא"ל דוקא בלולב מכשרי וכסברת הרמב"ם דמדהכשירו אפילו נקטם ראשו וכל שאר הפסולין ש"מ דס"ל דלולב היבש דנקט בגמ' לאו דוקא א"כ מה לי לולב או אתרוג וכן נראה דעת הרמב"ן שהכשיר יבש בשעת הדחק לברך עליו ומדלא חילק מסתמא ה"ה לכל שאר המינין דלהרמב"ם לחוד הוא דאשכחן לי' האי סברא לחלק בין לולב לשאר מינים. וכן הוא דעת ראבי"ה דאף אתרוג חסר כשר בשעת הדחק אפי' ביום ראשון כמובא במרדכי ובביאורי מוה"ר אייזק שטיין בשמו וכנראה שראבי"ה מפרש אף דעת

רבו רא"מ כן: ואני תמה מהרב בעל משאת בנימין שהביא תחלת דברי המרדכי בשם רא"מ ולמד מכללם דה"ה לאתרוג ולא הביא סוף דבריו שכ"כ בשם ראבי"ה בפירוש וידוע הוא מ"ש הפוסקים דראוי לסמוך על ראבי"ה דבעל הוראה הוא וגם בהגהת אשר"י בשם הא"ז כ"כ בפירוש דאתרוג היבש וכל שאר הפסולין כשרין בשעת הדחק (ומ"ש במרדכי ובביאורים הנזכרים אתרוג הכמוש וחסר כשר ע"כ ט"ס הוא שהרי הכמוש כשר בכל מקום אלא צ"ל הכבוש או היבש) וכן מצאתי בס' ראבי"ה כתב יד שהביא תשובה לאביו רבינו יואל הלוי ז"ל דהיכא דאיכא שעת הדחק שאינו יכול להביא אתרוג כשר הדעת מכריע שהיה יכול לברך על אתרוג שנרקב או שיש בו פסול אחר ואע"פ שאינו הדר משום דסמכינן אר' יהודא בשעת הדחק ותו דאפי' רבנן מודו בשעת הדחק וכו' וכן נראה בעיני וכיוצא בזה שמעתי ע"ש שהאריך נמצא דהרוצה לברך על אתרוג חסר אפי' ביום ראשון היכא שאין אחר בעיר אין מזיחין אותו דיש לו לסמוך על גדולי עמודי ההוראה ה"ה הגאונים שהביא ה"ה והתוס' ורא"מ וראבי"ה וא"ז והרמב"ן ורבינו ישעיה מטראני והרא"ש והטור והרדב"ז ובעל משאת בנימן:

ד וגם הלבוש הביא דעת הרא"ש בשמו והאומר שהלבוש פסק שלא לברך על אתרוג חסר לא כיון יפה דאדרבא מדטרח והביא דעת הרא"ש בשמו ש"מ דס"ל דהרוצה לסמוך על הרא"ש יש לו אילן גדול להשען עליו. וביותר אנו בני אשכנז שרוב מנהגינו עפ"ד הרא"ש ובודאי ל"ד למאי דקיי"ל דהסברא ראשונה שנשנית סתמא היא עיקרית לגבי הי"א שאחריה וק"ל: ועוד אני אומר דנ"ד עדיפא טובא כיון דאיכא סברת רבנו יעקב בר יקר והסכמת רש"י תלמידו דניטל עוקצו כשר לגמרי כדאי הם לסמוך עליהם בשעת הדחק ולברך עליהם: כלל העולה שמי שבירך על אתרוג שניטל עוקצו ביום ראשון בשעת הדחק שאין אחר בעיר שפיר עביד ואין מזיחין אותו והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי:

תשובה י

א ק"ק הראדני במדינת ליטא יע"א.

ב מה שהקשה כת"ר בדברי הכ"מ שנתן טעם לפסק הרמב"ם דפגימת המזבח כרשב"י ולא כראב"י משום דהוא מארי דתלמודא טפי מראב"י ודקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי אפשר דה"מ במשנה אבל לא בברייתא דמוכח מכמה דוכתי דאפי' בברייתא הלכתא כוותי' והביא מעכ"ת כמה מקומות דבברייתא נמי הילכתא כוותי':

ג תשובה הדבר מוכרע ממקומו שהרי שמעון בן עזאי שמצא כתוב במגילת סתרים משנת ראב"י קב ונקי היה הרבה קודם שסידר רבי את המשניות ואף שקודם רבי היה

ג"כ סדר משניות כדאמרינן בחגיגה ברבי יודא בן תימא וחביריו שהיו שונין שש מאות סדרי משנה ורבי יוסי שהי' רבו של רבי אמר בסוף כלים אשריך כלים שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה דמוכח שהיה סדר משנה קודם לכן אעפי"כ הדבר פשוט שרבי הוסיף וגרע וכיון שהרבה קודם לרבי אמרינן משנת ראב"י קב ונקי ע"כ לאו אמשניות שסידר רבי דוקא קאי וימים רבים קודם בוא כ' מעכ"ת נתקשיתי בדברי הכ"מ הללו. אמנם מה שכתב מעכ"ת והביא ראיה מדברי הרשב"א והרא"ש ז"ל אין זו השגה על הכ"מ דיש לו לומר גברא אגברא קרמית דאפשר דהרמב"ם ס"ל הכי גם מה שהשיג מדברי הב"י עצמו שבה' יוה"כ כתב מדכ' הרא"ש הברייתא כצורתה משמע מסתמא דסבר הלכה כראב"י היינו משום דלהרא"ש ס"ל הלכתא כוותי' אפי' בברייתא וכמ"ש הרא"ש ז"ל במי שהוציאוהו וכמ"ש מעכ"ת ומדברי הרמב"ם בהלכות תשובה אין ראיה דשא"ה דמסתבר טעמי' דראב"י דמסייע ליה קרא דפשעי אני אדע וכו' גם מש"כ מעכ"ת על דברי הכ"מ שאמר דרשב"י הוא מארי דגמרא טפי מראב"י דאישתמיטתי' גמ' דמנחות דאמרינן והביכורים כדברי ראב"י ומפרש רב נחמן ב"י הואיל ורב גובריה משמע דהלכה כדבריו נגד ר"י כ"ש נגד ר"ש דהא קיי"ל ר"י ור"ש הלכה כר"י עכ"ד אין זו השגה דאף הכ"מ מודה דהלכה כמותו במשנה נגד מי שיהיה והתם מתניתין היא ומאי דאמר רנב"י רב גובריה ר"ל כיון שהוא שנוי במשנה הלכה כמותו ולהכי נקטי' במתניתין טפי מר' יודא. איברא שאני רואה שאף במשנתינו לא בכל מקום פוסק הרמב"ם כמותו שהרי במדידת עגלה ערופה פסק כרבי עקיבא ודלא כראב"י. וכבר הרגיש שם הכ"מ בדבר וכתב דס"ל דכללא דהלכה כר"ע מחברו עדיף מכללא דמשנת ראב"י קב ונקי ואם הוא כן י"ל דכלפי שאמר להם רבי שמעון לתלמידיו בני שנו מדותי שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של ר"ע א"כ היכא שלא נחלקו על רבי שמעון אחד מחבריו כגון רבי יוסי ורבי יהודה שהם ג"כ תלמידיו של רע"ק י"ל דהלכה כמותו נגד ראב"י שהרי בודאי דברי ר"ש דברי ר"ע הם והלכה כמותו נגד ראב"י. אלא דאם כן קשה מאי איריא בברייתא אפי' במשנה נמי. ועוד דראב"י נמי תלמידו של ר"ע הוה כדאמרינן בהאשה רבה ראב"י כר"ע דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. וזה נראה לי טעמו של הרמב"ם שפסק במדידת עגלה כר"ע נגד ראב"י דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ומכל מקום מש"כ הכ"מ דרשב"י הוא מארי דתלמודא טפי מראב"י אמת הוא שהרי כך פירש"י קב ונקי לא לימד הרבה כשאר חביריו ומש"כ מעכ"ת דס"ל להרמב"ם דזאת אינה ממנין הק"ב דברים אין זה אלא דברי נביאות. ובשלמא הרא"ש דאית ליה סמך בגמ' למימר דלית הלכתא כוותי' בההיא שפיר קאמר בדוכתי אחריתי מנ"ל. ולי אפשר לומר דדייק הרמב"ם בהא דלית הלכתא

כוותי' דראב"י אלא כרשב"י דאמר פגימת המזבח טפח מההיא דת"ר בסוכה ואותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו ומדגרסינן בתוספתא וירושלמי גוש של מלח ובתלמודין החליפו הדבר לבול של מלח שהוא אגרוף כפירוש רש"י ז"ל שהוא טפח היינו מטעמא דתני לא מפני שהוכשר לעבודה ולאגמורין דאי לאו דהפגימה היתה גדולה כמלא אגרוף היה נמי כשר לעבודה ודלא כראב"י דסבר דפגימת כזית נמי מיפסל אלא דוקא בפגימה גדולה כמלא אגרוף הוא דמיפסל. ולמאי דכתבו נמי התוספות התם דטעמא דפגימת המזבח בסיד פוסלת משום דלא חשיב רבוע בפגימה כזו מסתבר לי' להרמב"ם שיעורא דרשב"י טפי משיעורא דראב"י שהוא כזית דזוטר טובא ואין הרבוע נפסד בו ושלום מעכ"ת יסגא לעד. כנפש צבי אשכנזי ס"ט

תשובה יא

א החכם כו' ששאלת ע"ד הנשים שהיו נוהגות לטבול בלילי שבת בחמין כדרכן בחול ובא חכם א' והתיר להן לטבול בערב מבעו"י ביום שביעי שלהן. נלע"ד דבודאי לאו שפיר עביד ועבר אדרבנן ולמקצת מרבוותא אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה. וכבר הגדתי לכת"ר פא"פ כי לא זה ולא אותו ייטיב בעיני ה' כי הטבילה בליל שבת בחמין ודאי אסורה אליבא דכ"ע והעוברת וטובלת בלילי שבתות בחמין ודאי איסורא עבדא ושרי למיקרייה עבריינא כדאי' בגמ' ומנדין עליה כמ"ש הרמב"ם ז"ל. וגם לטבול ביום שביעי לכתחלה אסור אליבא דכל הפוסקים ז"ל ולא משום סרך בתה כמ"ש כת"ר דלא נאמרה סרך בתה אלא בטובלת בשמיני ולא בטובלת בשביעי דאיסורה משום הא דר"ש כדי שלא תבא לידי ספק דחמירא מסרך בתה וכיון שעוברת אמילי דרבנן כל הדרכים הללו בה והטוב והישר הוא שתטבלנה בצונן כמו שטובלות הנשים ברוב מקומות ישראל ומה שאומרות מן האסטניסות מילי דכדי נינהו ושומר מצוה לא ידע דבר רע או תדחה הטבילה עד מו"ש או תפיג צינת המים לבד ולא תתחמם עד שיעור שיקרא להם מים חמים וכל אלו הם דרכים נכונים וישרים למוצאי דעת עוד אמרתי דרך א' והיא דרך רחוקה שתטבולנה בין השמשות דקי"ל דכ"ד שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות אלא שעל דרך זו יש לי להשיב שהרי הרב"י ז"ל פסק כרבינו שמריה שחזר בו מסברתו הראשונה שהיה סובר דאפי' לאחר תפילת ערבית יכולין לערב ולהטמין והביא ראיה מהתוספתא דאמרינן התם גמר אפי' מיחם בידו מניחו על הארץ ש"מ דחמיר קבלה מבספק חשכה ובעיני הדבר תמוה מאוד שיהא חמור תוספת שבת שהוא מקבלו ברצונו ואינו אלא עשה בעלמא מביה"ש שהוא ספק איסור סקילה והעושה מלאכה בשני ביה"ש

חייב חטאת למ"ד. והנלע"ד הוא דאפי' בהתפלל וקיבל עליו שבת נמי אמרינן כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביה"ש וההיא דהטמנת חמין דהתוספתא שאני כיון דכל עיקר התקיעה היא כדי שיסלק המסלק ויטמין המטמין שזהו דבר הנהוג בכל ע"ש מי שלא הטמין בשעה הראויה להטמין עפ"י התקיעות שתקנו ז"ל פושע הוא ואסור לו להטמין שוב דאלת"ה נמצא תקנת חכמים בטלה דכשיראה חברו שזה מטמין אחר אותה התקיעה שתקנו חכמים אף הוא יעשה כן בפעם אחרת וחברא דחברך חברא אית ליה ונמצאת תקנת חכמים נעקרת מכל וכל אבל דבר שבא לפרקים כגון טבילה בחמין שאינו תדיר מותר אפילו לאחר התקיעות כ"ז שאינו ודאי לילה לר' דקיי"ל כוותיה דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביה"ש. ואל יקשה בעיניך דבפ' תפלת השחר דף כ"ז אמרינן ומי בדיל והאמר רבי אבין פעם אחת התפלל רבי של שבת בע"ש ונכנס למרחץ ויצא ושנה לן פירקין ומשני אמר רבא ההוא דנכנס להזיע וקודם גזרה הוה ומאי קושיא והא רבי איהו מרה דשמעתתא דכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביה"ש. התשובה בצדה דהא לא שרינן אלא משום דבר מצוה או שעת הדחק כמ"ש הרמב"ם ז"ל ושאר הפוסקים וקים ליה לתלמודא הכי דהכא תרוייהו ליתנהו שהרי התפלל מבע"י ואחר המרחץ שנה להם פרקן ואי ס"ד דיש איזה איסור בדבר היה לו לרחוץ בתחלה ולהתפלל אח"כ א"ו לא הי' שום נדנוד איסור בדבר וכן משמע לי דעת הרב הגדול מהרש"ל בתשו' מ"ו דאפי' בהתפלל וקבל עליו שבת מותר לו לעשות כל דבר שהוא משום שבות כל ביה"ש ודעת הרמב"ם ז"ל נלע"ד שהיא כדעת רבינו יואל ז"ל דאפי' לאחר התקיעה טומנין ומערבין שהרי כ' ז"ל בפ' ה' כל מדינות ועיירות של ישראל תוקעין בהם שש תקיעות בע"ש וכו' והשלישית קרוב לשקיעת החמה ובפ' כ"ד סתם וכ' כל הדברים שהן אסורין משום שבות לא גזרו עליהן ביה"ש ובפ"ד כ' ספק חשכה ספק אינה חשכה מותר לטמון את דבר חם וע"כ בסתם כל המקומות מיירי שדרכן לתקוע ואפ"ה שרי אח"כ ואותה התוספת' אפשר דס"ל דלאו הלכתא היא: ואין להק' מההיא דאמר ריב"ח שמעתי שאם בא להדליק אחר שש תקיעות מדליק שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת להוליך שופר לביתו ואי ס"ד דאחר שש תקיעות מותר בשבותין ואסור במלאכות מאי ראיה מייתי מהולכת שופר שהיא שבות להדלקת הנר שהיא משום מלאכה דהא כבר אמרנו דאין השבות מותרת אלא משום מצוה או שעת הדחק והולכת שופר שהוא דבר מתמיד בכל ע"ש לא שייך ביה למימר שעה"ד שהרי אפשר לתקן מקום צנוע ומוסגר לשמור את שופרו שם וכמו שבאמת ס"ל לתנא דאמרו לו א"כ אמאי לא תקנו אלא ע"כ מדלא תקנו ש"מ דעד שיוליך שופרו לביתו לא מיקרי קבלת שבת כלל וכן כל אותם

הפוסקים ז"ל שהביאו משנתינו כצורתה נלע"ד דכרבינו יואל סבירא להו חוץ מהש"ע. וראיתי בס' מג"א הביא בשם בעל כ"ה מי שלא קבל שבת אפי' אחר ברכו מותר בשבותין וכתב עליו ולא עיין במרדכי דהרי הביא ראיה מהולכת שופר שהוא שבות ובאמת אותה הראיה איני מכיר דאיפכא מוכח התם דלמאי דבעי למימר שנתנו חכמים רשות לחזן הכנסת להוליך שופרו הא מותר להדליק את הנר לכל אדם אלא שאין משם ראיה כלל דהתם למאי דס"ד עדיין לא מיקרי קבלת שבת עד שיעור הולכת השופר לביתו: ומ"מ הלכה למעשה נראה לי לפסוק דבעסק מצוה כטבילת אשה והוא שעת הדחק לפי"ד שאסטניסות ומפונקות הן וא"א להן בענין אחר מותר להן לטבול בין השמשות ומשום שלא תבא לידי ספק לית לן למיחש דכדאי הוא ר"ת לסמוך עליו שלא בשעה"ד ואפי' באיסור תורה כ"ש בגזרה דרבנן ובשעת הדחק: ומה שרצה כת"ר לומר דע"כ לא שרי ר"ת ז"ל אלא בטובלת ביום שמיני אבל לא ביום השביעי אף שדברי הטור מראין כי אין האמת כן כמו שמוכח למעיין ומדקדק היטב בדברי התוס' בפ' תינוקת דף ס"ז ד"ה משום סרך בתה וכן מכל הפוסקים ז"ל שהביאו דבריהם משמע שעל דבר ההווה ומצוי תמיד נחלקו ר"ת ור"ש אחיו ואי ס"ד דאחר ליל שמיני מיירי אטו בשופטני עסקינן דבלי שום אונס תטבולנה תמיד בליל ט' דאי בהנך אונסי דקביעי בליליא אף ביום שמיני שרי ואונס שאירע בליל ח' עד שעי"כ הוצרכה להמתין עד ליל ט' מקרה רחוק הוא ולא משמע שע"ז המקרה רחוק נחלקו ר"ת ור"ש ז"ל א"ו דבריהם בכל אשה הטובלת בזמנה בליל ח' שר"ת מתירה לטבול סמוך לחשכה ולא תבא לביתה עד חשכה וז"ב למודה על האמת וגם דברי הטור אפשר להתפרש כן ויום ח' דקאמר לאו דוקא אלא היינו ליל ח' שהוא שייך ליום ח' דקאמר לאו דוקא אלא היינו ליל ח' שהוא שייך ליום ח' ואף שראיתי למהר"א שטיין ומהרש"ל הבינו דברי הטור כפשטן וגם משם ה"ר ירוחם ראיתי כתוב כך מ"מ דברי נראין לי עיקר הלכה למעשה: ואיך שיהיה דברי ר"ת במקומן בתוס' מוכרחין דביום ז' שהוא ליל ח' מיירי: ומה שעלה בדעת כת"ר להתיר להן המרחץ בחמין משום בטול פו"ר חלילה להתיר איסור מפורש בגמ' כנ"ד ואפי' באיסור אמירה לגוי בלחוד כמה דיות משתפכין וכמה קולמוסין משתברין והלכה כדברי האוסרין ואפילו בשבות דשבות יש אוסרין והנה הראב"ד ז"ל סובר דלעולם תדחה טבילת שבת אף דלא קיי"ל כוותיה מ"מ מיניה נשמע לנדון דידן: ומ"ש כת"ר ראיה לדבריו מדברי מוהרי"ל ז"ל שכ' בסי' ק"ן ויפה נוהגות הנשים וכו' אין הנדון דומה לראיה דהתם מעיקרא כך נהגו וגם קבלו עליהן מתחלה דבלי שום צורך טבילת מצוה אינן טובלות ולא רוחצות אבל לצורך מצוה טובלות ורוחצות לעולם וכך הוא עיקר מנהגם מעיקרא לטבול לצורך

טבילת מצוה ושלא לטבול שלא לצורך אף שהוא מותר מן הדין בזה רצו להחמיר ובזה לא רצו והרשות בידן להחמיר במקום שרוצות ושלא להחמיר במקום שאין רוצות כיון שהכל מותר מדין התלמוד ואין זה ענין לנדון שלפנינו: סוף דבר הלכה למעשה אני אומר שאין להן להנשים לטבול בחמין בליל שבת ולא בע"ש שהוא יום שביעי שלהן. אלא תטבולנה בצונן ליל שבת או בהפגת צינתן בלבד עד שלא יקרא עליהן שם חמין או במו"ש ואם א"א בכל האמור יתירו להן לטבול ביה"ש ולא תבאנה לביתן עד הלילה ויותר מזה אין בידינו להתיר להן כלל וכלל. הלנע"ד כתבתי בסדר למען יברכך ה' אלקיך תנ"ט לפ"ק. צבי אשכנזי:

ב אחרי כותבי זה ראיתי לבעל ט"ז ז"ל בא"ח סי' ת"ר גם הוא ז"ל חתר למצא היתר אף לאחר קבלת שבת. אמנם דבריו תמוהין מאוד שכ' דהתוספתא דסוכה מיירי להשים המיחם על האש כדי לבשלו והוכיח זה מדאמרינן בפ' במה מדליקין התחיל לתקוע תקועה שלישית הטמין המטמין ובתוספתא אמרינן דמניח המיחם על הארץ אחר התקיעה השלישית עכ"ד ובמחילת כת"ר שגגה יצאה מלפני השליט דהא אמרינן בב"מ דמטמין אחר התקיעה השלישית היינו בשלש תקיעות ראשונות ומאי דאמרינן בתוספתא דאחר התקיעה השלישית מניח המיחם על הארץ היינו אחר התקיעה השלישית של השלש תקיעות שניות שהיא התקיעה השישית וזה ברור. אבל החילוק שכתבתי למעלה נלע"ד נכון: צבי אשכנזי מאובין.

תשובה יב

א שלום לאהובי החכם המרומם כו' נר"ו על דשאילנא קדמיכון בביאור דברי רשי ז"ל בר"ה דף ו' ע"ב מאן תנא וכו' ת"ק דלא איירי משנים בלא רגלים עכ"ל שיש ביניכם מפרשים דקאי על אחרים וכת אחרת אומרת דקאי את"ק דברייתא דלעיל דף ד' ריש ע"ב ושתי הכתות האריכו למעניתם אין ספק שהדין עם הכת האומרת דקאי את"ק דברייתא דלעיל אמנם במה שהוסיפה כת זו לומר דהך ת"ק ס"ל כרבנן דהא דמונה י"ב חדש מיום ליום ואם נתעברה נתעברה למקדיש. ופליג בהא דס"ל אין מעברין ולא מחסרין את החדש לצורך אין צורך לזה כי לא פורש בדברי רבנן דפליגי ארבי במוכר בית בבתי ערי חומה אי ס"ל כר' שמעיה או כאחרים אלא דאורחא דתלמודא למהדר ולאוקמא סתם ברייתא דתיתי ככ"ע כל היכי דמצי ולהכי קאמר דאף כרבנן דפליגי ארבי אתיא שפיר הך סתמא דגופא דמצינן למימר דס"ל כר"ש וכד מהדרין את"ק דברייתא דלעיל מצינן למימר איפכא לרבנן דרבי ס"ל כאחרים ויש כאן מקום עיון כיון דלת"ק דברייתא דלעיל

לא אשכחן שנה בלא רגלים היכי משכחת אליביה הא דתנן בפ' עד כמה הבכור נאכל שנה בשנה וכ"ת לית ליה להך תנא תברא דמתניתין א"כ הו"ל לתלמודא למימר מתניתין דלא כי האי תנא ועוד משנתינו קרא קאמרה.

ב ובלא"ה נמי קשה דא' רבא לעיל כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה ובמשנתינו משמע דלכתחילה נאכל שנה בשנה אלא שזה היה אפשר לתרץ בדוחק דלאו לכתחילה קאמר אלא לענין בל תאחר אף שאינו במשמע שהרי נאכל קאמר דלכתחלה דינא כך הוא וביותר לדעת בעל המאור ז"ל שכ' דשנה בלא רגלים אינה אלא לעשה בעלמא ולא ללאו דודאי תקשה הא עשה ברגל א' איתי' ומזה קשה לי על מ"ש רש"י בפ' שני דביצה דף י"ט ע"ב ד"ה ת"ק סבר וכו' עצה טובה קמ"ל כל מי שיש לו תודה יביאנה בחג הסוכות שאם לא יביאנה עכשיו יצטרך לבא כו' ואתא ר"ש למימר וכו' שנדר אחר הפסח אינו בא כלומר אינו צריך להביאה לא בחג שבועות ולא בחג הסוכות שיש לו שהות עד חג הסוכות של שנה הבאה עכ"ד והרי הוא עובר בעשה ברגל אחד אליבא דכ"ע כדאמרינן בהדיא הכא ורבנו ההוא לעשה והאיך יתכן לומר אינו צריך להביאה אם הוא עובר בלאו לא שייך לומר אינו צריך להביאה אם ירצה לעבור בעשה ומה צורך לעצה טובה כדי שלא יצטרך לטרוח תיפוק ליה דעדיף מיניה שהוא עובר בעשה והוא חייב מן התורה להביאה ברגל ראשון ואי בחולה או מחוסר זמן מאי אהניא ליה הך עצה ולמאי דמשני תלמודא לעיל כגון שהיה חולה בעצרת מצינן למימר דמתניתין דבכורות נמי בהכי מיירי אף שיקשה עלינו אמאי לא פריך לה נמי תלמודא לעיל כדפריך מהא דרבי פפייס וביותר לאוקימתא דרב אשי דלא מוקים לה בהיה חולה אף דמצינן למימר דרב אשי נמי ע"כ אית ליה סברא דהיה חולה אין בו בל תאחר אף שנתרפא תכף אחר הרגל אלא דבעובדא דרבי פפייס אין אנו צריכין לה: וביותר קשה על הרמב"ם ז"ל שכ' בפ"א מהל' בכורות הבכור נאכל שנה בשנה בין תם וכו' שנאמר לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה ואף שדרכו ז"ל להעתיק משנתינו כצורתה אי לא מיתוקמא אלא בחלה ברגלים לא היה לו ז"ל להעתיקה סתם שיהא במשמע שכך מצות אכילתו ותוך שנתו אינו עובר עליו בלא כלום: וראיתי להתוס' בפ' עד כמה דף כ"ז ד"ה שנה בשנה נתעוררו במקצת מ"ש וז"ל שם וצריך לאוקמי הך שמעתא בשנה בלא רגלים שברגלים לחודייהו בלא שנה איכא בל תאחר כדאמרינן בפ"ק דר"ה עכ"ל. ואכתי קשה הניחא למאן דאית ליה שנה בלא רגלים אבל למן דלית ליה מאי אי"ל: ועוד עשה דרגל אחד מה תהא עליה וכי תימא לשיטתייהו אזלי שכתבו בר"ה דף ו' ע"ב ד"ה בשלמא לרבי דהוי מצי לשנויי דמיירי בחלה ברגלים ש"מ דנקיטי לאוקימתא דחלה ברגלים לשנוייא רויחא.

וא"כ מצינן לאוקמי מתני' דבכורות נמי בחלה דא"כ תקשה לת"ק דברייתא אמאי לא נקט נמי לשנה בלא רגלים ונוקמיה כגון שחלה אלא עכ"ח לומר חדא מתרתי או דאפי' בחלה ברגלים אם הבריא אחר הרגל תכף עובר עליו בב"ת וא"כ ליכא למימר שנה בלא רגלים דאם הבריא תוך שנתו תכף עובר בב"ת ואם לא הבריא אפי' בב' שנים נמי ליכא ב"ת אי נמי דחלה מילתא דלא שכיחא היא ולא איירינן בה וא"כ היכי אייר בה קרא ומתניתין. והנראה לי נכון דבבכור ליכא עשה דרגל א' ולא ב"ת דשלש רגלים אלא לבעל הבכור שיתננו לכהן אבל הכהן שבידו בכור תם רשאי לקיימו כל י"ב חדש: ואל תשיבני מדברי התוס' ריש דף ז' ד"ה הא בבעל מום שכתבו ואין לדקדק מכאן שיהא שייך ב"ת בנתינה לכהן עכ"ל דבלא"ה צריך ליישב למה המתינו התוס' עד שם ולא ציינו למעלה שהוזכר דין הבכור כמה פעמים אלא ע"כ דוקא בבכור בעל מום קמיירי. אבל בבכור תם פשיטא דשייך בל תאחר בנתינה לכהן אלא שלפ"ז צריכינן למימר דתנא דגופא לצדדין קתני דמאי דנקיט גבי בכור שנה בלא רגלים מיירי בין בבעלים בין בכהן ורגלים בלא שנה לא איירי אלא בבעלים ולא בכהן ואין בזה שום דוחק כיון דבכל שאר הקדשים אין שם שייכות לכהן נקט לה בסתמא את זה ראיתי להשיב למעכ"ת במעט פנאי ושלום כנפש הצב"י אשכנזי ס"ט.

תשובה יג

א מקנדיאה אשר בארץ איטליאה

ב בק"ק קאנדיאה מינו לחתן תורה איש א' שזה שנים בהיותו תוך המהפכה של שאלוניקי נהפך לדת ישמעלים כי שמע לכת המשוגעים הרשעים המאמינים בש"ץ וכאשר חזרה דעתו עליו ונפקחו עיניו וראה כי הם אין ואפס וכל מעשיהם תוהו חזר לדת אמת ועשה תשובה נכונה ומן אז והלאה בתורת ה' חפצו ונוהג בישרות הולך תמים ופועל צדק ככל אחיו בנ"י הטובים והישרים ויש שקראו ערעור לומר שאינו ראוי להיות חתן תורה:

ג תשובה נלע"ד דאין בדברי המערערים ממש דאף להסוברים דכהן שהמיר וחזר בתשו' אינו נושא את כפיו היינו משום דס"ל כיון דאיתקוש ברכה לשירות כי היכי דפסול לעבודה פסול נמי לברכה וכן הפוסלים ש"צ שהמיר אף אם חזר בתשובה היינו משום דבעינן שלא יצא עליו שם רע. אבל בקורא בתורה לא בעינן ולא קפדינן אהנך מילי אלא שבהיותו עומד ברשעו אין נכון לקרותו לתורה כענין שנאמר ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי אבל בבע"ת לא עלה על לב אדם מעולם למונעו מלקרות בתורה. וכ"ת הנך

פסוקים שאני דהא א"ר גידל א"ר ח' פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם ופי' במרדכי בה"ק שפירוש יחיד היינו ת"ח וכדאמרינן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה שתי תשובות בדבר חדא שכל הפוסקים חלוקים על פירוש זה ועוד לענ"ד פירוש זה סתור מדברי הגמ' דאמרינן כמאן אזלא הא דא"ר גידל א"ר ח' פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם לימא רב יהודה ודלא כר"ש וכו' ואי ס"ד דפירוש יחיד קורא אותם לחשיבותא היא דהיינו דוקא ת"ח היכי ס"ד דתיתי כרבי יהודה הא לר"י גריעי הנך ח' פסוקים משאר כל התורה דכה"ת משה מפי הגבורה כתבה והנך ח' פסוקים יהושע כתבם ואמאי תהיה להם מעלה יותר מכה"ת שכל התורה כל אדם קורא אותה וח' פסוקים אלו דוקא ת"ח ודוחק לומר דהיא הנותנת כי היכי דלא ליזלזלי בהו דאין זה דבר פשוט וברור דלימא סתמא כרבי יהודה דבשלמא לאינך פירושי שיקרא לבדו בלי סיוע ש"צ היינו משום דאינו דומה לשאר ס"ת שהקב"ה אומר ומשה אומר וכותב הטעם ידוע וכן לפי' ר"י שלא יפסיק בהם שזה דבר פשוט להראות שהם משונים מכל התורה ולא די שאינו שנוי למעליותא אלא אף לגריעותא. אבל לפירוש יחיד ת"ח שהוא שינוי לשבח מנא ידעינן ליה אי לאו בפירוש איתמר וביותר לדברי הרמב"ם ז"ל שכתב פי"ג מה' תפלה ח' פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בב"ה בפחות מעשרה. הרי שפיחת מעלתם ולא העדיף ועינינו הרואות נוהגים לקרות לחתן תורה לאשר ישר בעיניהם החכם יהיה או סכל אם דל ואם עשיר. ובלבד שידר נדרים ונדבות הראויות וגם מוהרמא"י ז"ל כתב בהגה' שנהגו לסיים אף על קטן העולה באופן שמן הדין הגמור אין שום פקפוק למנוע בעל תשובה זה מלהיות חתן תורה: ואף אם באנו לחוש לתקנת מהר"א קאפסאלי שהביא בכה"ג שתיקן בעירו שלא יסיימו התורה אלא על חשוב שבעיר אין זה מונע האיש הלזה ממצוה זו כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד וחשובים הם לפני המקום יתברך.

ד וראיתי בספר לחם רב סי' ג' הק' על הרמב"ם שסובר דבשחיט' דוקא הוא דבשוגג קרבנו ריח ניחוח אבל בהשתחוה והודה אפי' בשוגג אין קרבנו ריח ניחוח דהיכי עביד צריכותא עם אחריני הא בשחיטה פליגי במזיד אבל בשוגג כ"ע מודו דקרבנו ריח ניחוח ובאינך תרי פליגי אפי' בשוגג דאית ליה לרב ששת דאין קרבנו ריח ניחוח וא"כ ל"ש לומר ליפליגי בשחיטה ולא באינך או באינך ולא בשחיטה כיון דהם מחלוקות שונות זמ"ז עכ"ד. ונראה ליישב דסד"א זדון שחיטה תיתי מק"ו לר"ש משגגת זריקה. להכי מצריך לה. ושגגת שחיטה פשיט' שאין להביאה לא מדין ק"ו ולא במה מצינו והאי דקאמר נמי ואי אשמועינן שחיטה עכ"ח לאו אשחיטה לחוד קאי אלא אף אקמייתא

שהיא שגגת זריקה נמי קאי. והצריכותא הוא באופן חזק. לומר דאי לאו דאשמעינן השתחוה בהדיא לא זו בלבד דלא הוה ידעינן לה בשגגה ול"ה ילפינן לה משגגת זריקה אלא אף זדון השתחויה לא הוה ידעינן ול"ה ילפינן לה מזדון שחיטה. ומה שחשב בתשו' הנזכרת שהכ"מ לא מצא מקום על דינו של הרמב"ם בכהן שהמיר לע"ז וכו' קשה לשמוע שהרי הוא ז"ל בעצמו כתב בה' ביאהמ"ק על דין מודה בה וקבלה עליו באלוה. בפשיטות שזה כר"ש שם בגמ' והאיך נעלם ממנו בה' נשיאות כפים. ואפשר דקש"ל להכ"מ ז"ל מנ"ל להרמב"ם דבהמיר אפי' בשוגג לא מהניא ליה תשו' דילמא דוקא במזיד דומיא דשחיטה. וה"ה דמצי למיפרך הך פירכא בה' ביאהמ"ק אלא שכבר הניחה בצ"ע בה' תפלה הקודמת. ואשר אני חושב בדעת הרמב"ם ז"ל הוא דנפק"ל מדיוק לישנא דתלמודא דבשחיטה פירש ואמר הזיד ובהשתחוה והודה סתים ולא פירש ש"מ בכל גוונא מיירי ואפי' בשוגג ואין לומר דוק לאידך גיסא מדבזריקה פירש שגג בזריקה. ובהשתחוה והודה לא פירש ש"מ דבמזיד מיירי. הא ודאי לאו כלום הוא דכל היכא דסתים מיסתם אית לן למימר דבכל גוונא מיירי דאי ס"ד בחד צד הו"ל לפרושי אלא ע"כ דיוקא קמא עיקר. ומה שנתקשה בכ"מ בה' נש"כ על מ"ש הרמב"ם כהן שעע"ז בין באונס וכו' אינו נושא כפים הא מנ"ל. והרב בעל לחם רב עלה על דעתו לעשותו ט"ס ולכתוב במקומו במזיד ולי נראה שיש להרמב"ם ראיה מפרק ר' ישמעאל דף נ"ב ע"ב בעא מיניה רבי יוסי בן שאול מרבי כלים ששימשו בהן בבית חוניו מהו שישתמשו בהן בביהמ"ק וקמבעיא ליה אליבא דמ"ד בית חוניו לאו בית ע"ז הא דתנן כהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמש בבהמ"ק כהנים הוא דקנסינהו רבנן משום דבני דעה נינהו אבל כלים לא או דילמא ל"ש א"ל אסורין הן. הא קמן דטפי מיסתבר למיקנס כהנים אף שוגגים משום דבני דעה נינהו מכלים. וכיון דפשיט ליה ר' לר"י בן שאול דאפי' כלים אסורים אף שבודאי אנוסים נינהו מכ"ש כהנים אנוסי' דאסירי. ועוד אשוב אתפלא על עיקר תמיהת הרבנים ז"ל דמאי ק"ל מאונס. דטפי מיסתבר למיסר אנוסים משוגגים. שהרי ע"ז היא מאותן שיהרג ואל יעבור ומן הדין לקונסם יותר משוגגים כיון שעברו ולא נהרגו אף שאין חייבין מיתה כיון שבאונס עברו מ"מ הרי עברו במזיד על מצוות ה' משא"כ בשוגגין. וכיון דאשכחן דשוגגין אסורין אף שלא עברו במזיד על שום דבר. כ"ש אנוסין שעברו במזיד על ונקדשתי וחללו שם שמים במזיד. ואל תשיבני מחיוב חטאת שבשוגג חייב ובמזיד פטור. דאדרבא הא קולא היא לשוגג דאי"ל כפרה בחטאת כדאמרינן בעלמא עברות קלות שניתנה שגגתן לכפרה אבל אונס לא ניתנה עברתו לכפרה בקרבן חטאת. ודע דהא דאמרינן בגמ' כהנים הוא דקנסינהו רבנן לא קאי אלא אאותן ששמשו בבית

חוניו ולמ"ד בי"ח לאו בית ע"ז הוא. אבל באותן ששמשו בבית ע"ז ל"ש למימר קנסינהו דמקרא מלא הוא יען אשר ישרתו אותם לפני גילוליהם וכו' ולא יגשו אלי לכהן לי ואך לא יעלו כהני הבמות וכו' כבר פירשיז"ל בנימוקיו שהן במות לע"ז וא"ת אי הכי מאי קא דייק רש"י בתשו' הובאה בתוס' שילהי מנחות מדקתני לא ישמשו בירושלם דמשמע דווקא בירושלם הא בנוב וגבעון שרי ומכ"ש בזה"ז דליכא עבודה כלל, דילמא הך דיוקא הוא דוקא לב"ח דלאו בית ע"ז הוא למתניתין אבל בשמשו לע"ז אפי' בנוב וגבעון אסירי וי"ל דס"ל ז"ל דכל האסור בזה מן הדין קנסו בזה ועוד דקרא נמי כתיב על מזבח ה' בירושלם. ואיך שיהיה הדבר ברור שאין למנוע האיש ההוא מלהיות חתן תורה כאמור והנלע"ד כתבתי.

ה צבי אשכנזי ס"ט בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זלה"ה.

תשובה יד

א נדרשנו לשאלת ק"ק ספרדיים אשר בהמבורג ה"י בענין טענות ותביעות שיש להם עם יחידיהם שהלכו ושרוצים לילך לגור בארץ אחרת בין בעסקי מסים בין בשאר עסקי הקהל יצ"ו. אם יכולים הם להכריח את היחידים שהלכו מהעיר הזאת לעמוד בדין עמהם בעירם המבורג או אלטונא הסמוכה לה תוך התחום. בזה בורר לו אחד וזבל"א ואף את"ל שאין בידם כח להכריח את האנשים שכבר חלפו הלכו למו והסיעו כל ממונם מהעיר הזאת אם יש איזה מהם שעדיין לא עקר כל ממונו מכאן ונשארו לו קרקעות או מטלטלים פה העירה יע"א. האם יכולים לעכב הנכסים עד אשר יבואו בעליהם או שלוחיהם כיוצא בהם להתדיין פה ואף את"ל שאין כח בידם כלל לכוף את האנשים ההם אם גם האנשים שעדיין לא עקרו דירתם יכולי' לעקור דירתם לכתחל' מכאן על מנת לילך להתדיין בארץ אחרת או אם הרשות ביד הק"ק יצ"ו לעכבם ולכופם בכל מיני כפיות שלא ילכו מכאן עד יעמדו למשפט לפני ב"ד של ג' בזב"לא וזבל"א ומה גם כי יש להם הסכמה שלא ילך מכאן שום אדם אם לא יחתום תחלה כתב שמחויב לעמוד בדין תורה וזה בעונש חרם. יורינו הדין עם מי.

ב תשובה על אחרון ראשון אותם שלא עקרו דירתם עדיין ובאים עכשיו ליסע מכאן לא תבעי לך שהרשות ביד הקהל יצ"ו לעכבם ולמנעם מלצאת מן העיר עד עמדם למשפט לפני ב"ד של ג' בזב"לא ואם היחיד מסרב מלברור לו א' הרי הקהל הולכין לפני ב"ד של ג' שאינם נוגעין בדבר ודנין את היחיד בע"כ כמ"ש הטור והב"י ז"ל בס' ג' ביחיד התובע ליחיד ולא יהא כח ציבור קל מכח יחיד. ואין לטעות במ"ש בתשו' מהר"ם סי' תקמ"ו

על א' שהזמינוהו גדולי העיר ופרנסיה אשר כל דברי העיר נחתכין על פיהם והנידון אומ' איך אדון בעיר הזאת והלא אימתכם מוטלת על הדייני' וגם טענותי נסתתמו בפניכ' אמרתי כי טוב הדבר להדיינים ולנידונים ללכת במקום אחר סמוך לו וכיוצא בו ראיתי ר"י זקיני נ"ע שהתיר לנדיב ר"א שלא לבא לב"ד בטרוייש עם הנעלה אברהם מפני שהיה ראש הקהל וכולם נשענים עליו וא"כ ה"נ יאמרו היחידים שאין רצונם להתדיין בעיר המבורג שאימת הפרנסים מוטלת על הדיינים. אין בטענה זו ממש שהרי יש באלטונא והמבורג כמה חכמים הראוים לדון ואין להם שום אימה ופחד מק"ק ספרדיי' אשר בהמבורג. ועוד שהנראה דעצה טובה קמ"ל דהכי דייק לשנא כי טוב הדבר להדיינים וכו' ואף שהביא ראיה מר"י ז"ל שהתיר לנדיב שלא לבא לב"ד בטרוישט כו' התם ביחיד המתדיין עם היחיד ובהדרגה קאמר כיון דחזינן דביחיד תקיף ואלים אין שכנגדו צריך להתדיין עמו בעירו ברבים מיהא טוב הדבר: וטעם החילוק שבין יחיד לרבים נלע"ד בשני פנים הא' משום דרבים לא חשידי כולי האי בגזלנותא לאיים ולפחד על הדיין דוגמא לדבר אותה שאמרו בההיא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעה דהוה ביה אנדרטא והוו עיילי רב ושמואל ואבוה דשמואל ולוי ומצלי התם ולא חיישי לחשדא משום דרבים שאני ואף דהתם איסור ע"ז דשקול נגד כל התורה כולה מ"מ הא חזינן דביחיד אפי' בע"ז אי לאו דשכיחי רבים גביה הוה חיישינן לחשדא אף דאיסור חמיר הוא אבל ברבים לא חיישינן לחשדא ועוד דאי מצרכת להו לרבים להרחיק נדוד בעניני עירם אין תקנה לצבור לעולם. כדאמרינן בעלמא קדרה דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא וכמו שאנו עתידין לבאר בעזרת ה"י:

ג וקצת ראיה לדבר מההיא דתניא בפ' חזקת דף מ"ג בני העיר שנגנב ס"ת שלהן אין דנין בדייני אותה העיר ופריך וליסלקו בי תרי ולידיינו ומשני שאני ס"ת וכו'. ואי ס"ד דדין הנזכר נוהג אף ברבים ל"ל למימר שאני ס"ת כו' תיפוק ליה דאפילו בלאו ס"ת אין להם לדון בדייני אותה העיר משום דיד אנשי העיר תקיפה ואף את"ל דהשתא נמי שפיר משני מ"מ קשה אמאי דהדר פריך מהאומר תנו מנה לבני עירי ולסלקו בי תרי נפשייהו ולידיינו ודחיק לאוקמי ה"נ בס"ת ואי ס"ד דבכולהו עניני ציבורא הכא דינא נימא ליה הכי דבשלמא אסלוק לגבי עדות לק"מ משום דאי"ל דאף למאן דפסול דייני אותה העיר משום דידם תקיפה מודה בעדים דלא נחשדו ישראל דומיא דאוהב ושונא. וכההיא דאמרינן גבי מרי בר איסק תרתי לא עבדי אלא לענין דינים אמאי לא משני הכי אלא ודאי דלאו דינא הוא אלא דעצה טובה קמ"ל ומידת חסידות: ומיהו יש לדחות דבזמן חכמי התלמוד לא נתקלקלו הדורות עדיין ולא היו חוששין לכך: ואיך שיהיה בנ"ד

דיש ויש חכמים הראוים לדון באלטונא והמבורג ואימת הקהל ה"י לא תבעתם הדבר ברור לתינוקות שמחויבים כל היחידים הרוצים לעקור דירתם מכאן להתדיין בכאן טרם צאתם ואף גם זאת האנשים שכבר עקרו דירתם מכאן אלא שמקצת ממונם נשאר בכאן בין קרקעי בין טלטלי הרשות ביד הקהל לכופם, בין בדיני ישראל בין בדיני או"ה ברשות דייני ישראל לפי ראות עיני הדיין וזה דבר ברור בתשו' האחרונים ז"ל שכן דנו והורו הלכה למעשה אפי' בין יחיד ליחיד כ"ש ציבור בין ליחיד: ולא עוד אלא אפי' הסיעו כל ממונם מכאן אם באיזה זמן מן הזמנים ימצאו בעיר אלטונא והמבורג ממון אותם היחידים שעקרו דירתם בין ביד ישראלים או גוים הרשות ביד הקהל יצ"ו לעכבם עד יבאו פה ויעמדו למשפט הם או שלוחיהם. וזה דבר ברור בתשו' רוב האחרונים ז"ל ומעשים בכל יום וכן הלכה רווחת את כל ונוכחת. וכן נוהגים בכל הארצות אשר שמענו שמעם: כי תבעי לך באותן האנשים שאין להם ממון פה האם כח הרבים יפה להכריחם שיבואו ויתדיינו בעירם או לא וכפי הנראה ממהרי"ק ז"ל בתשו' לכאורה דבריו בשורש ב' סותרי' את דבריו שבשורש א'. שבשורש א' משמע לכאורה דדוקא כנגד בני עירם מיקרו מוחזקים אבל לא כנגד שאינו מבני עירם ובשורש ב' כתב בהדיא אפי' שלא כנגד בני עירם והרב בעל ש"ך ז"ל חילק ביניהם וכתב דבשורש א' מיירי לענין עבדי דינא לנפשייהו ובשורש ב' מיירי לענין מוחזקים נמצא דבנ"ד הקהל יצ"ו מוחזקים אם הוא בעניני מסים וע"כ צריך היחיד לבא פה להתדיין. ואף לדברי הסוברים דפליגא מוהרי"ק מדידיה אדידיה כבר פסקו ז"ל כדבריו שבשורש ב' והכי מסתבר דבשורש ב' כיון דבתורת טעמא אתי עלה מההיא דמהר"ם שהביא ראיה מפרק איזהו נשך ומההיא דפרק לא יחפור ומההיא דמצר שהחזיקו בו רבים היא עיקר וכאותה שאמרו בסוף פרק התכלת דף נ"ב הי מינייהו אחריתא אמר ליה רבא זוטי לרב אשי ת"ש דתניא את קרבני לחמי וכו' לרבות פר העלם דבר של ציבור וכו' ופירש רש"י כיון דמקרא יליף לה היא עיקר והך אחרונה היא: ובזה אני מפרש כונת התוס' בעירובין פרק הדר דף ס"ו ע"ב ד"ה שהמבוי לחצרות כחצר לבתים דייקינן מינה בסוף פירקין שאין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו שני חצרות למבוי ושני בתים לחצר ומיהו בההיא שמעתא קאמר שמואל אפי' בית אחד וחצר אחת וחד מינייהו באחריתא עכ"ד התוספות: וכ' מהרש"א הלשון מגומגם לפי מה שפירשו התוספות בפרק קמא דבית אחד וחצר עם שני בתים עכ"ל מהרש"א ז"ל הבין הרב שכוונת התו' באומרם וחד מינייהו באחריתי שהבית הוא בתוך החצר ולכן הקשה עליהם ממאמרם עצמם ז"ל בפרק קמא שהבית צריך להיות בפני עצמו ובחצר צריך להיות בית אחר. ואני תמה

מאוד על מהרש"א איך אפשר לומר שכונת התוספות כך היא דשתי תשובות בדבר האחד דבמאמר חד מינייהו כך אפשר להיות החצר כמו הבית ואיך יתכן להיות החצר תוך הבית ואם תאמר היא הנותנת כיון שאי אפשר לכך כתבו התוס' סתם וסמכו על המבין דעל כל פנים אין לשונם ברור ומדוקדק בזה האופן וגם מהרש"א ז"ל גופיה הרגיש בזו באומרו הלשון מגומגם אבל האחרת קשה הימנה דמה להם להתוספות ז"ל לומר דבר שאין צורך בו לענין קושיתם שהיא דקשיא דשמואל אדשמואל דבאומרו אין לנו בעירובין אלא כלשון משנתנו משמע דבעי למבוי שיהא ניתר בלחי וקורה שתי חצירות ובכל חצר שני בתים ואיהו גופיה קאמר דבבית אחד וחצר א' סגי ולקושיא זו מה לי אם הבית הוא תוך החצר או הוא בפני עצמו מכל מקום קשי' דשמואל אדשמואל ועוד נשארו דברי התוס' וקושיתם בתימא וקושי לפ"ד מהרש"א: אבל האמת הברור שמהרש"א שגג בכונת התוס' ומעולם לא עלה על דעת התוס' לומר שהבית הוא בתוך החצר דמה להם בכך מלבד שאין הלשון סובלו כאמור אלא כונתם לתרץ הקושי' שהקשו דשמואל אדשואל ומשני ששמועה אחת משתי שמועות הללו של שמואל היא אחרונית שחזר בו שמואל ואמרה באחרונה והיא עיקר כי לעולם הסברא האחרונה היא עיקר אלא שהתוספו' לא ידעו איזה היא האחרונה ותפסו להם התוס' לשון הגמרא הנזכר בהתכלת וכן בפרק כיסוי הדם הורה רבי כר"מ והורה רבי כרבנן הי מינייהו אחריתא וכן בפרק כיסוי הדם הורה רבי כר"מ והורה רבי כרבנן הי מינייהו אחריתא וכן בפ' הבע"י בענין פלוגתא דרשב"ג ור' בכמה זימני הוה חזקה דתני חדא רבי אומר בשנים ורשב"ג בשלשה ותניא איפכא הי מינייהו אחרנייתא הרי שהלשון המורגל בגמרא לומר על החולק מדידיה אדידי' דחד מינייהו אחריתא היינו שחזר באחרונה והוא כונת התוס' פה שחזר בו שמואל וחד מינייהו מן השמועות הללו הסותרות זו את זו אמרה באחרונה וזהו אמרם באחריתא אלא שהתו' מסופקין איזהו היא האחרונה לכך סתמו ואמרו חד מינייהו ודוק כי זה ברור בדברי התוס' ז"ל נחזור לענינינו דהתשובה שבשורש ב' אחרונה היא לאפוקי בשורש א' דלא נחית כלל להאי פלוגתא דבין יחיד לרבי' מדלא מייתי לה כלל ממילא אמרינן ההיא דשורש ב' הילכתא היא ואף לדברי בעל משא מלך דס"ל כדבריו שבשורש אחד היינו לענין שלא יהיו מוחזקים לכל מידי דמסתפקא אבל לענין שיצטרך ליתן להם משכון כ"ע מודו וכמה שכתוב בת"ה דעיקר טעמ' הוא כדי שיהא תקנה לרבים כדי שיהא היחיד התובע והרודף אחר הדין נמצא דלכ"ע בנדון דידן אף אותם היחידים שעקרו דירתם מכאן ולא נשאר להם בעיר הזאת שום דבר לא מקרקעי ולא מטלטלין לא בעין ולא באשראי אפי"ה מחויבים ליתן להקהל משכון קודם שירדו

עמם לדין ממילא מוכרח שצריכין לעמוד לדין במקומם של הקהל שהרי היחיד הוא התובע והציבור נתבעים וביותר בנ"ד שבא בשאלה שהסכימו הקהל יצ"ו שלא ילך מכאן שום אדם אם לא יחתום תחלה כתב א' להתדיין בד"ת וזה בעונש חרם וכבר ידוע מה שכתבו האחרונים ז"ל דספק חרם להחמיר שהוא מדאורייתא ממילא אם אנו מסופקים אם כוונתן היא להתדיין בד"ת פה או לעיר אחרת צריכין אנו להחמיר ולכופם שיתדיינו פה ונוסף על זה שהרי בכל פירוש מסופק בהסכמה אנו הולכין אחר פירושם של רוב הקהל יצ"ו האומרים שכך היתה כוונתם ואפי' את"ל דלא אזלינן בתר פירושן אלא אנן חזינן משמעות לשון ההסכמה הדבר פשוט שיותר משמע לשונם שהברירה תהיה ביד הקהל דמסתמא לא עשו ההסכמה לגרע כח הצבור וכיון שמן הדין אלו לא היתה להם הסכמה הדין פשוט שמוכרחים להתדיין פה קודם צאתם מכאן לכל הפחות א"כ פשיטא ופשיטא לאשר עינים לו שההסכמה שהיתה לטובת ולתקנת הציבור לא תוסף תת כחה ליחידים כי אם להקהל ה"י. ממילא מי שעבר על החרם והלך לו בלתי חתימתו אין במעשיו כלום אליבא דכ"ע וכאותה שאמרו בהנהו דאם נישאת לא תצא בדהתרו בהו ועברה ההתראה אף אם נישאת תצא וכן בכאן אף אם עברו איזה יחידים והלכו להם אחר ההסכמה אין במעשיהם כלום ולא תעשנה ידיהם תושיה וכל האריכות הזה אינו אלא לאותם שלא הניחו כאן לא קרקעי ולא מטלטלי אבל אותם שהניחו כאן קרקעי או מטלטלי הדין פשוט כביעתא בכותחא שמעקלין את נכסיהם עד שיעמדו פה למשפט בבית דין הממצוע לשניהם בזבל"א וזבל"א ולהיות הדברים ברורים לפי דין תוה"ק לא הארכנו בראיות והנלע"ד כו"ח פה אלטונא ע"א הצבי אשכנזי ס"ט:

תשובה טו

א לפינסק במדינת ליטא תנ"א לפ"ק

ב שאלת לבאר לך מש"כ הב"ח בסי' קנ"ה טור או"ח בשם המרדכי וז"ל אין רבותינו רגילין בה בפת שחרית מפני ששמענו שפת שחרית אינה באה אלא בתבואה הרחוקה מן היישוב ולא שמעה קול תרנגול ולא קול מושכין באניות מנין להם דבר זה ואם יש לו עיקר בתלמודנו.

ג תשובה גם אנכי אשתומם על המראה מאין יצא להם דבר זה ובודאי אין שומעין להם על ככה שהרי בכל הפוסקים משמע פת כל דהוא וכן מוכח בגמ' בכמה דוכתי וביותר בפ' מי שאחזו דף ס"ט ע"ב דאמרינן התם לטחלא נפתח ליה חביתא דחמרא על שמיה אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי אית ליה חביתא דחמרא לא אתא לקמיה

דמר אלא מרגיל בפת שחרית דמעליא לכולי גופא ואם כדבריהם תבואה זו ג"כ קשה להמצא. ואפשר יותר מחביתא דחמרא ונראה לי שיצא להם דבר זה ממ"ש בשילהי במה אשה דף ס"ו והוא דלא שמע קול תרנגולתא וקל ניגרי אמר רב נחמן ב"י נפל פיתא בבירא ובגרסתם היה כתוב פיתא בביר' ומפרשי לה בפת שחרית וגם נגדי היה כתו' בדלי"ת ומפרשי לה קול מושכי אניות כההיא דאי' בהמקבל דף ק"ז ע"ב מכריז רב אמי מלא כתפי נגדי בתרי עברי נהרא קוצו והיינו מושכי חבל הספינה כדפירש"י התם ואף דבפיתא איכא מילי אחריני דחשב התם תרתי בתרייתא נקיט וז"ב בעיני שמכאן יצא להם וא"כ הדבר פשוט דאין לסמוך עליהם דהתם הפי' כדברי רשיז"ל פותא קשורי פואה אבל פת שחרית היא טובה מאיזה תבואה שתהיה. וטוב להרגיל בה. ואל תשגיח בדבר כזה אף שנמצא כתוב בספר שזהו דרכן של הנך שאר אינשו (והרב בב"ח כי כבודו גדול בהא לא דק) דאם ימצאו דבר כתוב ובפרט בספר ישן אין מדקדקין אחריו כמ"ש הרמב"ם והביאו הרב מהר"י מפאדואה באחת מתשובותיו למהרמ"א אבל אנו תלי"ת דקדקנו ומצאנו שאין בדברים אלו ממש וכל דברי חכמים קיימין ומהם לא תזוע והנלע"ד כתבתי צב"י אשכנזי ס"ט

תשובה טז

א שאלה למאור עיני הגולה הוא הגאון האמיתי המפורסם בישראל גדול שמו אב"ד ור"מ ור"ג מרנא ורבנא כ"ש מוהר"ר צבי נר"ו. יהי שלו' בחילו ובהיכלו כלו אומר כבוד נס"ו אשאל נא ויודיעני אם יש צד להקנות מעות שיש לו לאדם אחד בוינציאה הציק"ה דהיינו מקום שמדפיסים המטבעות או במלח וכדומה ובמעשה הבא לידי הוא שאיש א' רוצה לצוות על נכסיו בבריא ושאלני דרך ההקנאה לתת הקרן מהיום למקבלי המתנה והפירות לאחר מותו. ומעלת אדוני שכל הספרים נפתחים לפניו ידע טובא שמעות שאינן בעין אינם נקנות אפי' באגב וידע מ"ש הפוסקים בענין הקנאת אמנות של גוים וכל הצדדים שיש לצדד על זה לפניו גלוים וידועים לכן נא לשון בקשה יודיעני דעתו בזה כדת מה לעשות.

ב תשובה ארי בן ארי נעשה שואל כענין גדול בחכמה וסתירתו בנין. כריע כאח לי החכם השלם הדיין המצויין בנש"ק רב ועצום כמהר"ר משה נר"ו. הנראה בעיני נכון בלי פקפוק ועירעור הוא שיודה המקנה שסך ידוע שכ' על שמו בציק"ה הוא של פלוני הזוכה והזוכה יחייב עצמו בכל חיזוקי סופר ובשבועה חמורה שכל ימי חייו לא יגע בקרן ולא ברווחים אלא המקנה יאכל הפירות בחייו. והיינו אודיתא דאיסור גיורא בפ'

מי שמת דף קמ"ט דבבריא קניא ובש"מ אם עמד אינו חוזר וכ' התוס' בפ' חזקת הבתים דף מ"ד ע"ב דאף דידעינן בודאי שהיה איסור משקר קנה ואם רוצה המקנה להתחייב בשט"ח להקונה על מנת שלא יפרע אלא שעה א' קודם מותו ומן הצי"קה דוקא ולא ממקום אחר הרשות בידו ודבריו קיימים בלי פקפוק ושלום מעכ"ת יגדל לעד כנפש נאמן אהבתו צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה יז

א תמ"ט לפ"ק השבתי לפראג. וז"ל השואל

ב צבי תפארת. לשבחיו אין מספרת. מכל לשון עם גרגרת ראוי והולמתו עליו עטרת. יקר הוא מפנינים ודר וסוחרת ה"ה הרב הכולל שבחיו מי ימלל במים אדירים צולל לו יחלק שלל. כ"ש האלוף המרומם מוהר"ר צבי הירש נר"ו יאיר באור הבהיר הנה אמרתי להשתעשע אתו עמו באיזה דין מן הדינים ולהיות שואל כענין וזה הנה באשר ידוע ומפורסם שבתוך אש הגדולה שהיתה בעירנו נשרפו בעו"ה ספרי תורות ושאר ספרי קודש ותפילין לאלפים ולרבבות ונסתפק לי אם חיוב לקרוע עליהם כדאיתא במועד קטן והוא הסכמת כל הפוסקים ואע"ג דמבואר בש"ס ופוסקים דדוקא בזרוע וכמעשה שהיה וראיתי בעין יעקב שפירש על בזרוע ב' פירושים א' כשאדם מאבדו בידים. והב' כשיש בידו למחות ולא מיחה ע"ש הר"ן כ' שפי' בזרוע להכעיס להקב"ה וא"כ לפי"ז פשיטא דאין לקרוע אכן תלמוד ערוך דוחקני דאיתא בשבת פ' האורג ובפ' אלו מגלחין העומד בשעת יציאת הנפש חייב לקרוע הא למה זה דומה לרואה ס"ת שנשרף ופירש"י דאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצות (ובמ"ק פירש"י שם בענין אחר) וא"כ קשה הא אין זה להכעיס ואינו דומה כלל למעשה שהיה ודוחק לומר דהוה רק דמיון ומשל בעלמא והוא נגד משמעות פירש"י לכן נ"ל פשוט דרש"י נשמר מקושיא זו ופי' בזרוע שאינו יכול להציל כוונתו דאף שאיהו מכוון להכעיס רק שאינו יכול להציל צריך לקרוע וא"כ גבי מת ג"כ אין ביד אדם להצילו ג"כ צריך לקרוע לכן בנידן דידן בשריפה גדולה כזו בפתע פתאום נשרפה כל עירנו עד שכו"כ נפשות לא יכלו להציל נפשם ורכושם בודאי שנשרפו כמה ס"ת וקודש ותפילין שאינם יכולין להציל וכאשר קרה לנפשי מקרה בלתי טהור בעוסקי להציל הספרים סביבי אכלה אש והייתי מוכרח לנוס ריקם והיתה לי נפשי לשלל וא"כ חייבים לקרוע וכפירש"י אף דדעת שאר המפרשים אינו מ"מ סוגיא דש"ס משמע כפירש"י ואף דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל מ"מ הא קי"ל אבל לחוד וקריעת לחוד ועוד דאף לדעת המפרש בעין יעקב ז"ל ע"כ דבנדון כזה חייב לקרוע דכמה

וכמה ס"ת שהיה יכולים להציל רק שנתרשלו לו הידים וקצת מחמת עצלות וקצתם מחמת ממון שחביב עליהם אך שאין בידי להכריע כי אין אומן בלא כלים. ואפי' ספר ב"י לא נמצא אתי לעיין בו ומכ"ש שאר ספרי פוסקים רק הש"ס וספר עין יעקב שאול הוא אתי לפי שעה וביותר שמעתתא בעי צילותא שלא לבא לידי טעותא ולבי בל עמי לע"ע ע"כ במטותא מיני' שישיב לי בזה דעתו הרמה כי ממנו לא יבצר כל מזימה יעקב בכמהר"ר יוסף בקאובין: ע"כ לשון השואל:

ג תשובה יעקב חבל נחלתו תורתו אומנותו הרב המופלג כל חושך מלבין כשלג האלוף המרומם מה"רר יעקב נר"ו אותותיו אותות עליונות האירו אל עבר פני בס"ת שנשרפו בפראג יע"א אם צריך לקרוע עליהם כתב מע"כ וז"ל הנה באשר ידוע ומפורסם שבתוך האש הגדולה שהיתה בעירינו נשרפו כמה ס"ת ותפילין לאלפים ולרבבות ונסתפק לי אם חייב לקרוע עליהם כו' ואף שמבואר בש"ס ופוסקים דדוקא בזרוע וכמעשה שהי' כו' אכן תלמוד ערוך דוחקני דאי' בשבת כו' העומד בשעת יציאת הנפש חייב לקרוע הא למה זו דומה לס"ת שנשרף כו' לכן בשריפה גדולה כזו בפתע פתאום נשרפה כל עירינו כו' בודאי שנשרפו כמה ס"ת ותפילין שאינם יכולין להציל כו' וא"כ חייבים לקרוע וכפי' רש"י ע"כ הנה אף לדברי כת"ר איני רואה מקו' לקריע' זו דכל עיקר חיוב קריעה זו אינו אלא לעומד ורואה בשעה שהס"ת נשרף באותו פרק באותו מקום כמעשה שהיה במלך יהודה וכן איתא בגמ' הרואה וכ"כ כל הפוסקים אבל שמיעה או ידיעה בלא ראיה לא: ואף ההיא דרשב"א הכי מוכחא דדוקא בעומד ע"ג בשעת שריפה ואיני חושב שימצאו בק"ק פראג אנשים שהיו עומדים ורואים ס"ת עצמו כשהוא נשרף. ולא אפי' תפלה אחת ואף שרואים בתי כנסיות כשהם נשרפים וממילא הספרים שבתוכם ג"כ נשרפים מ"מ אין חובת קריעה דכמעשה שהיה בעינן דעל אותם שראו השריפה הכתוב מתרעם: וכן בשעת יציאת נשמה העומדים בבית אחר סמוך לו אף שיודעים יציאת נשמה אימת אינם חייבים לקרוע אם לא על אדם כשר דהיא לאו מטעם ס"ת אתינו עליה: ומ"ש עוד כ"תר ואף דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל הא קי"ל אבלות לחוד וקריעא לחוד ע"כ כבר כ' הרמב"ן דקריעה נמי מד"ס היא ואף דאיהו ז"ל מיירי בקריעה על מת הרואה יראה דהאי קריעה נמי מד"ס היא וא"כ כיון שהטור והש"ע דבתראי נינהו כתבו ששורפין אותה ובזרוע כמעשה שהיה דמשמע להדיא שאדם שורפה ולא נשרפת מעצמה ע"י אש מן השמים וביותר לדברי הירושלמי שכ' אין קורעין אלא על ס"ת ששרפו מלך ישראל בזרוע ואף דכ' ב"י דמלך דלאו דוקא ישראל מיהא בעי ולדברי הב"ח דבנכרי נמי חייב ע"י אדם מיהא בעי דאיכא חילול השם ואין בידינו לחייב קריעה להחמיר בדבר שעיקרו מד"ס

אף אי הוה פליג רש"י כדברי כת"ר אפילו בעומד ע"ג ממש: אכן בעיקר כוונת רש"י ז"ל נלענ"ד דלא בעי למימר דכל שאינו יכול להציל כגון בשרפה גדולה כאותה שבפראג שפתאום נשרפה כל העיר שיהא חייב כגון שלא היה יכול להציל אבל אם היתה אש קטנה שיכול להציל פטור דא"כ שמעתתיה מרפסן איגרי ונמצאת אומר יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ודוחק לומר דביכול להציל לא תסגי ליה בקריעה כי היכי דלא תהוי לי' כפרה ועוד תקשי לרש"י עובדא דבת נעמיתא גופיה דאף אי בלעה לה ל"ה מחייבי קריעה דעלה קיימינן וכי ח"ו ברשיעי עסקינן דר"א ורב הונא בר' חייא היו יכולין להציל ולא הצילו וזו ודאי קו' עצומה היא לרש"י אליבא דכת"ר. אלא כך נראין עיקרן של דברים דאף רש"י ז"ל מודה לשאר הפוסקים דלא מחייב אלא כשאדם שורפו להכעיס. וכמ"ש הר"ן בפירוש דאז א"א להציל בשום פנים וכמעשה דיהויקים דאף שהיו מפצירין בו ומבקשין ממנו לבלתי שורפה. הוא הולך ושורף לעיניה'. ואינה נעשית בהיסח הדעת ובפתע פתאום. במעשה כזה ודאי יש חלול השם גדול. אבל כשהדבר נעשה פתאום. ובהיסח הדעת שאלמלא היה משגיח יכול היה לקדם ברוא"ם ובמקלות להבריח ארי או לכבות השריפה. אלא שמחמת מיעוט ההשגחה. או בנ"א שאינו מצויין לא הציל או שהיה רחוק ממקום השרפה ועד שהוא מגיע לשם כבר נשרף והלך לו. כל זה מקרי יכול להציל ואינו חייב לקרוע שהרי אין כאן חיה"ש והיינו עובדא דנעמיתא שאף אם היתה בולעת אין זה בזרוע שהרי אם היה ר"א ור"ה קרובים אליה יכולים היו להציל אלא שבאה הנעמיתא פתאום או רחוקה מהם ובלעתם. וממנה נשמע לשריפת פראג דפטורים מקריעה אף הרואים ממש: נקוט האי כללא בידך כמעשה שהיה אמרו ונהי דלא בעינן מלך משום דסברא הוא הא מיהו שריפת אדם להכעיס בעינן. וכמש"כ הר"ן בפירוש דאי ל"ה ליכא חילול השם כלל וההיא דהעומד על המת ודאי דוגמא בעלמא היא וכ"כ הרמב"ן ז"ל הביאו הטור בהל' קריעה והב"י שם. ואף דאיהו ז"ל פליג ארש"י לפי גרסתו ברש"י מ"מ מוכח מיניה דלדידיה נמי פירוש בזרוע אינו כנטילת נשמה ממש דאי ל"ה מאי פריך ועוד אם מן הדין אף בס"ת אין קורעין אלא בזרוע וכמעשה שהיה תיפוק ליה דלרש"י היינו מעשה שהיה אלא ודאי דלכ"ע בזרוע אינו אלא ביד רמה להכעיס וכמעשה שהיה ופשטיה דזרוע הכי הוא ולמאי דכתיבנא לעיל אפילו תימא דלגמרי אקשיה לס"ת היינו נמי טעמא כיון דא"א להציל בשום ענין כי אין שלטון ביום המות משא"כ בכל השריפות שבעולם הרי יכול להציל. ואותו הפירוש שפי' שיש להם זרוע ויכולת להציל קשה לי עליו דהא קרא כתיב בהדיא אלנתן ודליהו וגמריהו הפגיעו במלך ולא שמע אליהם והמה השרים הראשונים ודוחק לומר דאעבדיו דוקא קאי דאם

השרים מיחו ולא עלתה בידם מה יעשו אזובי קיר עבדיו המשרתים ואף לפי אותו הפי' דוקא כשעושים בשאט בנפש לאפוקי כשאדם בהול על ממונו ומורה היתירא לנפשיה גם כי לא מצינו חיוב מפורש לאבד כל ממונו על ככה דאין זה עובר על מצות ל"ת בידים דנימא כל אשר יתן וכו' וכ"ז אינו אלא להתלמד אבל בנ"ד אין אנו צריכים לכ"ז שאותם שהלכו להציל את שלהם. בודאי לא פנו על בתי כנסיות לראות מה יעשו ס"ת. וא"כ לא ראו שריפתה וממילא פטורים הם לכ"ע בלי שום פקפוק. הנלע"ד כתבתי צבי הירש בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זלה"ה מאובין ס"ט:

תשובה יח

א לינדון יע"א ת"ו סמך הא לפ"ק

ב שאלה מן הפרנסים והמנהיגים אשר בק"ק לונדראש בענגלי טיירא ה"י הגבירים הרמים ישרים ותמימים פרנסי ומנהיגי קהל קדוש שערי שמים יע"א אשר בעיר הגדולה לונדראש. יצ"ו השם אתם את הברכה חו"ש מעתה ועד עולם.

ג איגרתם החמודה דורש דבר ה' לתורה ולתעודה. היא סמכתני ומגדרי הוציאתני. לענות על ריב לא ידעתי אחקרהו. כי כן נצטוינו בקש שלום ורדפהו. וזה תורף שאלתם החכם המרומם ונעלה כמהר"ר דוד ניטו נר"ו אב"ד ומו"ץ בק"ק שערי שמים דרש בבית הכנסת דרוש זה תוארו מועתק מלשון לעז ללשונינו הקדושה אומרים שאמרתי בישיבה שהשי"ת והטבע והשי"ת הכל אחד אומר אני שכך אמרתי ואני מקיימו ואכריחנו מאחר שדוד המלך מקיימו במזמור קמ"ז המכסה שמים בעבים המכין לארץ מטר המצמיח הרים חציר כו' אבל צריך לידע (הטו אזניכם יהודים מפני שהוא העיקר הראשון מאמונתנו) ששם טבע הוא מהמצאת האחרונים מזמן ד' או ה' מאות שנה סמוך לזמנינו מאחר שאינו מצוי בדברי חכמינו הקדמונים ז"ל. אלא שהקב"ה משיב הרוח והוא יתברך מוריד הגשם. והוא ית' מפריח טללים מזה מוכרח שהקב"ה עושה כל אותן העניינים שהאחרונים קוראים טבע באופן שטבע אין בעולם ואותו הדבר שהוא ההשגחה הוא שקוראים טבע זהו שאמרתי שהאלקים והטבע והטבע והאלקים הכל אחד דעה זו היא ישרה חסידה וקדושה ואשר לא יאמינו בה הם קראים ואפיקורסים. ע"כ: ויש עליו עוררין לאמר כי סרה דיבר על ה' וזה התנצלות החכם המרומם נר"ו. דבר ידוע שהעבים והמטר והצמחי' הם טבעיים פרטיים: ועוד ידוע שהמכס' איני הכיסוי עצמו: א"כ איפוא אלו היה רצוני להכריח שהטבעים הפרטים הם האלקים מעולם לא היה שום הכרח לדבר הזה לא מדברי המשורר ולא מדברי רז"ל מפני

שהמזמור אומר שהאלקים מכסה שמים בעבים ואינו אומר שהאלקים הוא עב הענן ורז"ל אומרים שהקב"ה משיב הרוח ואינם אומרים חלילה שהוא הרוח ממילא נשמע בבירור שכוונתי היא להכריח שהסבה המכסה שמים ומפרחת רוחות איננה הטבע אלא הקב"ה ומפני שהאנשים מכנים אלו הפעולות ומיחסי' אותם אל הטבע אני מאיר עיניהם בראיות האמורות שמה שהם מיחסי' אל הטבע מחוייבים אנחנו לייחסו אל השי"ת יצא מזה שלא דברנו מטבעים הפרטים ואחר שהכרחנו שדברינו היו בטבע הכולל ולא בטבעים הפרטיים אם כן כשאמרנו סתם טבע איננו בעולם כוונתינו אל הטבע הכולל כל המציאות שהוא באמת איננו זולתו יתעלה הכולל הכל ועושה כל. וזהו שאמרתי שההשגחה שהוא אותו הדבר שאחרונים קוראים טבע הוא האלקים רצוני שהשגחתו יתברך והוא יתברך הכל אחד באופן שרציתי להורות האנשים ולהזהירם בל יערבו מעשה השי"ת עם מעשה הטבע הפרטיי מפני שהאנשים אומרים שהטבע הוא המוריד גשמים ומוריד טללים. ודהע"ה וחז"ל אומרים שהאלקים הוא העושה כל אלו וכך אני אומר שאותו הדבר שאמרתי שהטבע הוא האלקים רצוני בשביל אותו הדבר שהוא המשגיח ועושה כל והאנשים בדו מלבם לאמר שהטבע הוא העושה. ומה שאמרתי שלימוד זה הוא צדיק וישר אני מכריחו וקיימו מחדש שממנו למדנו שהקב"ה זן ומפרנס עולמו ולא כאותן הנותנים כבודו לאחר ומייחסים פעולות אלו לטבע כולל חוץ ממנו יתברך חלילה ע"כ יורנו המורה מה משפט הדורש:

ד תשובה רואה אני את דברי החכם המרומם ונעלה נר"ו שהן דברי הכוזרי במאמר ראשון סי' ט"ו וט"ז ומפרשו מוהר"י מוסקאטו אחרי הצעות רבות כ' וז"ל והוא יתברך יקרא טבע באמת כמוזכר שמה להיותו טובע בחותמו כל מטבעות היצורים וזו היא דעת המאושרים באומרם שהקב"ה יושב וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים וכו' ע"ש ואפרון נמטייה להחכם הדורש ה"י שעם היותו (כאשר שמענו) יודע דעת הפיליסופים האומרים בטבע מאס ברע ובחר בטוב טעם ודעת קדושים דברי חסידי עמנו ז"ל האומרים הכל בהשגחה מאתו יתברך ואני שמעתי ולא אבין תלונות העוררין עליו אם היא מצד היותו אומר שאין שם טבע כולל כל המציאות זולתו יתברך וחשבו זה לפחיתות וגרעון כבודו של ממ"ה הקב"ה שיפעול בלתי אמצעים ידעו כי המבקשים אמצעות הטבע להנהגה הכוללת קרובים ליפול ברשת כמה מכשולות משא"כ במאמינים בהשגחת השי"ת בכל דבר כי בכל אשר יפנו ילכו בטח ואם חשבו שדברי החכם הדורש היו על הטבע הפרטי כגון חמום האש ולחות המים ורצו להעמיס בדבריו שמכללם יובן שאותו הדבר המחמם או המלחלח הוא האלקות זהו דבר שאין לחשוד בו שום כסיל ובער אשר בכל

הכופרים שבעולם כל שכן חכם ונבון בעם ה' המאמינים בהשי"ת ובתוה"ק כ"ש וק"ו שדברי הדורש ברורים ומפורשים (מבלי צורך אל ההתנצלות) שהם סובבים ע"כ על קוטב ההנהגה הכוללת באומרו אלא שהקב"ה משיב הרוח והוא יתברך מוריד גשמים וטללים מזה מוכרח שהקב"ה עושה כל אותן העניינים כו' ולא יפקפק בזה אלא מעקש ומהתל ואם חשבו שלא יתכן לכנות מעשה השי"ת ויתעלה בשם טבע וחשבו זה לגירעון בכבודו של מקום ישתבח ויתי' מה להם כי נזעקו על הדורש ה"י וקראו אחריו מלא הנה הרב הגדול הגאון הידוע בחכמה ובחסידות כמהר"ר ישעיה הלוי זצ"ל בספרו המפורסם של"ה אשר נתקבל באהבה בכל תפיצות ישראל כ' בתחילת ספרו בפרק הנקרא בית אחרון בשם הרב בעל עבוה"ק אשר היה רב גדול ספרדי מפורסם בחכמה ובחסידות וספריו נתפשטו בכל הארץ כי שכר עושי מצוות ה' ועונש העובר עליהם הם טבעיי' ובזה הסכימו כל אשר עינים לו ויראה בחכמת האמת כאשר האריך הרב החסיד ז"ל בספרו אין צורך להעתיקו פה. והוא מצוי וקל לעיין בו. וכן מה ששגור בפי כל חכמי האמת כי חפץ ורצון הבריאה היתה כי מטבע הטוב להטיב מסכים לדברי החכם הדורש. א"כ איפוא לא על החכם הדורש הנזכר תלונות האנשים ההם כי אם על כל חכמי האמת קדושי עליון אשר מפיהם אנו חיים אלא שאין כאן מקום ערעור כי מלת טבע הנאמרת בו יתברך. אינה כמלת טבע פרטי הפועל בהכרח. אלא חפץ ורצון המלך הקדוש בטעם נכון וברור באופן שצריכין אנו להחזיק טובה להחכם הכולל המרומם כמהר"ר דוד ניטו ה"י על הדרשה שדרש להזהיר את העם לבל יטו לבבם אחרי דעת הפילוסופים האומרים בטבע כי ממנו יצאו תקלות רבות והאיר עיניהם באמונתו האמיתית שהכל בהשגחה מאתו יתברך ואמינא ליה יישר כחו וחילו וכל המהרהר אחריו אחרי רואי דברינו אלה חוששני לו מחטאת ועם היות כל אלו דברים ברורים ופשוטים אינם צריכין חיזוק לבטל כל עורר וטוען רציתי לצרף עמי שנים מן החכמים המובהקים שבעירנו יע"א ואחרי המשא ומתן הסכמנו שלשתינו על כל הדברים האמורים למעלה שהן אמת וצדק פה אלטונא יע"א יום ו' טו"ב מנחם שנת תס"ה לפ"ק. צבי אשכנזי ס"ט בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זלה"ה:

תשובה יט

א האמבורג תס"א לפ"ק.

ב ס"ת שנקרעו בו כמה שיטין באופן שאי אפשר לתפרם וצריך לסלק היריעה אם די בסילוק יריעה א' או צריך לסלק שלש יריעות כמש"כ הטור י"ד יורינו רבינו הלכה למעשה ושכרו כפול מן השמים

ג תשובה כבר הורה זקן ה"ה מוהר"ר יוסף כהן מקראקא בתשו' מ"ט שדי בסילוק יריעה א' אלא שהוא ז"ל נדחק לחלק בין ס"ת שבלה לקרע ואני אומר שאף בבלה אין צריך לסלק כ"א יריעה אחת. ושלא כדברי רבינו הטור ז"ל. משום דק"ל על דברי רבינו ז"ל אם כדבריו לא אשתמיט תלמודין בהקומץ לאשמעינן הך דינא כי היכי דאשמעינן סך הדפין של היריעה א': ועוד דבהדיא אמרי' שם דף ל' ע"ב רשב"א אומר משום ר"מ אין כותבין את השם לא על מקום הגרד וכו' כיצד הוא עושה מסלק את היריעה כולה וגונזה וסתמא משמע בכל ענין בין שהרגיש בו בשעת מעשה או שנמצא כך אחר גמר כתיבתו ואעפ"כ אינו צריך אלא לסלק אותה היריעה ואף דלא קיימא לן כר"מ בכתיבת השם בהא מיהא ליכא מאן דפליג עליה וגם רש"י ז"ל כ' בדף ל"א ע"ב בשלש אל יתפור אלא יסלק את היריעה הרי בפירוש שאינו צריך לסלק אלא יריעה א' ועוד הטעם שכ' ז"ל מפני השינוי אינו נכון דמאי מהני אם מסלק שלש יריעות עדיין השינוי נראה כשקורא באותו המקום שמתחילות היריעות החדשות או במקום שמסיימות ואף את"ל דיותר גנאי הוא כשנראה ישן מב' צדדים וחדש באמצע מכשנראה מצד א' ישן ומצד שני חדש אכתי תקשה תסגי בב' יריעות שבודאי אין דרך לפתוח בס"ת בב"א יותר משתי יריעות שלמות ועוד שלא נתן שיעור לגודל היריעות ויש יריעה בת ח' דפין ויש בת ג': וגם הרא"ש ז"ל בכלל ג' ס"ז כ' וז"ל ולקדור את האזכרות מן היריעה מוטב שיסלק היריעה ויכתוב אחרת במקומה ולמחוק ב' או ג' כו' לא יתכן בעיני למעט הכתב דמיחזי כמנומר ומוטב לסלק היריעה והתם בס"ת שנמצא בו טעות קאי והזכיר דין מנומר ולא כתב אלא לסלק היריעה ולכתוב אחרת במקומה ולא הזכיר לסלק שלש יריעות:

ד ובמס' סופרים ה"ג יריעה שבלתה לא יטול ב' ויחזור ב' אלא נוטל ג' ומחזיר ג' ומה שהוא מחזיר כמדת כתב הראשון וכן הגירסא בהלכות הרא"ש ז"ל וברבינו ירוחם כמו שהביא בב"י ופירושו ברור שעל הדפין קאי ואשמעינן דאף שלא בלו מן היריעה כ"א דף א' או ב' אין די בהסרת שני דפין כ"א צריך להסיר ג' דפין ויחזיר ג' דפין שהוא שיעור יריעה קטנה וכדי שלא תאמר ויטול ב' דפין ויכתוב כתיבה גסה ויעשה מהב' דפין ג' דפין שהוא שיעור יריעה קטנה. לכך סיים ומה שהוא מחזיר כמדת כתב הראשון לכך א"א לו לעשות משנים שלשה נמצא דברי מס' סופרים ברורין בטעמן בתלמודין כי דין זה שאין עושין יריעה פחות משלשה דפין פשוט שם בהקומץ: ודייק נמי לישנא דיטול

שנים ויחזיר שנים שהוא לשון זכר על הדפין לאפוקי יריעה נקבה היא. והטור ז"ל אפשר שנזדמנה לו נוסחא מוטעית שהיה כתוב בה ס"ת שבלו ממנו יריעות וכו' כמ"ש הוא ז"ל והוצרך לדחוק בטעמו של דבר אבל גירסת כל הספרים כמו שכתבו ועיקר. וכן נ"ל הלכה למעשה שלא לסלק כי אם ג' דפין אפי' מיריעה אחת ולא יותר בתנאי שישארו ג' דפין במותר היריעה הכשרה ואם אין במותר היריעה ג' דפין מסלקה כלה אבל לא יותר מיריעה א' והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי.

תשובה כ

א מדינת פולין קטן שאלה יין שרף הנעשה מחמץ דגן גמור מהו דינו בפסח אם אסור בבל יראה ובל ימצא כחמץ דאורייתא או אינו אלא דרבנן:

ב תשובה בפ' העור והרוטב דף ק"כ תני' המחהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת ומוכח בגמ' דלאו דוקא אם המחה החמץ גופי' אלא אף המשקין היוצאין ממנו כמותו דמייתי בתר הכי הא דתני' הטבל והחדש וכו' משקין היוצאין מהן כמותן ופירש"י חדש שעושה שכר מן השעורין וקאמר בגמ' מנלן וכי תימא ליגמר מהנך (פירוש מחמץ וחלב ואינך דמייתי לעיל) מה להנך שכן איסור הבא מאליו הא קמן דאילו הוה מצינן למילף מחמץ ולא הוה ליה פירכת איסור הבא מאליו ניחא הא דתניא בחדש דמשקין היוצאין מהן כמותו ואי ס"ד דבחמץ משקין היוצאין ממנו אינן כמותו אלא דוקא בשותה גוף האיסור הא ליכא למיגמר כלל מחמץ ואינך אלא ודאי כדאמרינן והכי מוכח מהא דאמר התם אהא דתניא הטמאים לאסור צירן ורוטבן למה לי ליגמור מהני וכו' ואי ס"ד דדוקא בשותה הגוף ולא מאי דנפיק מיניה מאי פריך מהטמאים דאתי לרבויי צירן ורוטבן אלא ודאי דמשקין היוצאין מחמץ כחמץ גופיה דמי ובהכי ניחא לי מה שיש לדקדק בדברי התוס' פ' כל שעה דף כ"ד ע"ב ד"ה אלא הכא משום דזיעה בעלמא היא תימא לר"י דבהעור והרוטב יליף מקרא וכו' אמאי נטרי בהאי פירכא לאביי ולא קשיא להו אר' זירא דקדים אלא דהך סוגיא דחולין בלאו הכי לא אתיא כר' זירא דכיון דבהך סוגיא אמרי' דבהרבה איסורין כגון הנך דקחשיב משקיו היוצאין מהן כמותן וא"כ אדמייתי ר' זירא סייעתא לדברי ר' יוחנן מערלה. ליקשי ליה מכל הנך איסורין דאמרי' בהו משקין היוצאין מהן כמותן אלא ודאי ר' זירא לא שמיע ליה הך סוגיא דחולין. אלא דתמיהא להו למימר דגם לאביי לא שמיע ליה ומתוך כך נכנסו בדוחק גדול לומר דאיצטריך פרי מפרי לאסור בזתים וענבים. דלא כמשמעות פשטא דסוגיא דחולין ועדיין לא עלתה בידם ז"ל מכח מאי דקי"ל דטעם כעיקר דאורייתא: ועל כרחנו כדי ליישב דברי התלמוד

צריכין אנו לומר דאה"נ דהוה מצי אביי לדחות דברי ר"ז דשאני התם דגלי קרא ואדילפת מערלה יליף מאינך דמשקין היוצאין מהם כמותן. אלא לדבריו דר' זירא קא"ל ובשיטתו השיבו אבל קושטא דמילתא ליכא בין איסורא גופא למשקה היוצא מהן וערלה שאני דגלי קרא וכן בתרומה והא דאמר מר בר רב אשי בכיצד מברכין האי דובשא דתמרי מברכינן עליה שהכל מ"ט זיעה בעלמא הוא היינו דוקא לענין ברכה דלא מיקרי פרי. אבל לענין איסורא דבתר טעמא אזלינן פשיטא דאסור כגוף האיסור. ועלו כהוגן דברי מהר"ר מנחם מטיקאטין בהקדמתו להרי"ף ס' נשים ודברי מורי זקני הגאון ז"ל בתשו' שער אפרים. והא דמייתי מהר"ם מטיקאטין שם ראיה מקושית התוס' אמאי אין מברכין במ"מ על שכר שלנו ולא מייתי בפשיטות דקיי"ל שכר שלנו עוברין עליו בב"י ובב"י משום דבעי לאוכוחי דהך זיעה דקאמר היינו לאו זיעה ופירשא בעלמא אלא רצונו לומר כיון דלאו למשקה עביד בטיל שם פרי מיניה ומיקרי זיעה לענין ברכה אבל לכל אינך מילי במילתא קמייתא קיימא ומוכח לה מדקשיא להו להתוס' דליברך על שכר שלנו במ"מ אי אמרת בשלמא דלכל מילי זיעה כגוף שיוצא ממנו הזיעה דמיא היינו דקשיא להו שפיר אף דבדובשא דתמרי מברכין שהכל היינו משום דלא נשתנו למעליותא אלא לגריעותא והיינו פירושא דזיעה בעלמא לאפוקי בשכר דאישתנו החטין למעליותא אף דזיעה היא בדין היה לברך עליו במ"מ אא"א דפירוש זיעה ר"ל זיעה ופירשא בעלמא שאינו חשוב כלל כגוף הענין ההוא לשום דבר מאי איכפת לן בשכר שעורים שנשתנו לעילויי' כי היכי דנבריך עליה במ"מ דכל עיקר אינו אלא זיעה שאינה כדין השעורים לשום דבר אלא ודאי לכל דבר הזיעה כמותו וממאי דמשנו התוס' והרא"ש דכיון שהמשקה צלול עיקרו על שם המים ולא שייכא להא דרב ושמואל לפי שאין כאן כ"א טעם בעלמא אין סתירה לדברי מהר"ם מטיקאטין דהתם ע"כ לענין ברכה בלחוד הוא דקאמרי תדע מדמדמו ליה לשתיתא שגוף קמח הקליות מעורב ואוכלו או שותהו ביחד וזהו דבר ברור שבכל האיסורים אסור הוא. וממילא ל"ק כלל ואנן מאי טעמא לא נילף מערלה לענין איסורא נמי דהא חמץ רחמנא אסריה בהדיא אף להיוצא ממנו כאמור וכן לענין חדש השכר אסור כגוף החדש כאשר הארכתי והשבתי על בעל לחם משנה בפי' המשניות זה לי כעשר שנים ועל מר בר רב אשי לא קשיא אמאי יליף לברכה מערלה ולא משאר איסורין שמשקין היוצאין מהן כמותן דלענין ברכה בעינן שיהא קרוי פרי וילפינן שפיר מערלה דכתיב בה פרי שאין המשקין היוצאין משאר פירות קרוין פרי. ועוד אפילו היה שייך למימר דבשאר איסורא מיקרו פירות אין לנו לברך עליו פרי העץ כיון שאינו פרי לכל הדברים דבמטבע ברכות יש לנו לכנותו מוסכם וכולל לכל הדברים.

ובר מן כל דין אי ילפינן מברכות לאיסורין יש חילוק בין משקין היוצאין מהדברים בלי בישול כי אם על ידי זיבה וסחיטה לבישולי הפירות כדאמרי' במיא דשיבתא ודכולהו שלקי דמברכי' עלייהו בורא פה"א כשיבתא ושלקי אף דדובשא דתמרי מברכי' עליה שהכל ע"כ לומר דטפי איכא טעם פרי במי בישולו מבסחיטתו ולא מבעיא להתוס' והרא"ש שכתבו דאפילו בפירות מברכינן אמי בישולם פרי העץ אלא אפי' להרשב"א דפליג עד כאן ל"ק אלא בפירות שאין רוב אכילתן על ידי שליקה. אבל בפירות שרוב אכילתן ע"י שליקה כ"ע מודו דמברך אמי שליקתן כעל הפירות עצמן ולפום מאי דיליף מר בר רב אשי מערלה לברכה מכלל דאפי' בפירות שאין אוכלין אותן כ"א ע"י שליקה דאין מברכין על מי בשולן בפה"ע דומיא דערלה דכייל ותני דאין סופגין על שום משקה היוצא מהפירות אלא על היוצא מן הזתים ומן הענבים ומשמע אפילו פירות שאין דרכן לאוכלן חיין ואין סברא כלל לומר דליכא מידי בערלה שאינו נאכל כמות שהוא חי וכן כתבו האחרונים ז"ל דפירות שרוב אכילתן ע"י בישול מברך על מימיהם פה"ע לכ"ע אלא ע"כ דאף בערלה בפירות שדרך לשולקן מי בישולן כמותן. ומ"מ לענין איסור חמץ הדבר ברור שמשקה היוצא ממנו בין ע"י בישול בין ע"י סחיטה פרי הוא כמותו דומיא דשרצים דאמרי' בהו הטמאים לאסור צירן ורוטבן וסתם ציר ע"י כיבוש ומליחה ורוטב ע"י בישול הוא ומסתמא ע"י סחיטה לא גרע מעל ידי כיבוש ומליחה וכיון שזכינו שהמשקה הנעשה מחמץ הרי הוא כמוהו ולא שייך ביה זיעה כלל ממילא המאלי"ץ שהיין שרף נעשה ממנו הוא אסור דבר תורה בין שיהיה סחיטת החמץ או מי בישולו וכבר לימדנו הריב"ש ז"ל בתשו' רנ"ה שהיי"ש הלז דינו כיין שנעשה ממנו שכל זיעה העולה מן החמין דינה כחמין עצמן ואל ישתבש אדם לומר דדוקא ביין נסך ושאר איסורי ע"ז דאפרן אסור שהרי הראיות שהביא שם בשאר איסורין הם ואף שנשתנה טעם המאלי"ץ אין בכך כלום כיון שכל עיקרו של מאלי"ץ זה הוא לעשות ממנו זה היי"ש הוה ליה כפירות עפוצים מאוד שאין ראויין לאכילה כלל כשהן חיין ונאכלין ע"י בישול במים או במיני דבש וצוקר דאף שנשתנה טעמן לאחר בישולן וטיגונן במילתייהו קיימי לכל דבר הכא נמי מאלי"ץ זה כיון שכל עיקרו אינו נאכל ונשתה אלא כשהוא יי"ש הרי הוא כמאליץ עצמו כיון שכבר הוכחנו שהזיעה העולה על ידי האש הרי הוא כמות הדבר ההוא שממנו עולה הזיעה א"כ יין שרף זה פרי הוא כגוף הדבר שנתבשל ונשתנה טעמו למעליותא דבודאי במילתיה קאי ועד כאן לא הוצרך הריב"ש להביא ההיא דע"ז אפרה אסור אלא ביין שהוא ראוי לשתיי' כמות שהוא וסד"א דלאו אישתני למעליותא מיקרי אלא לגריעותא וה"ל כאפר קמ"ל דלא אבל במאלי"ץ אף דחמץ אפרו מותר כיון

שנשתנה למעליותא וכל עיקרו עשוי לכך פשיטא דהיי"ש אסור כמו המאלי"ץ עצמו וצדקו דברי מהר"ם מטיקאטין בראיית הגבינות שהועמדו בחלא דשכירא דהתם נמי חוזק החומץ הוא המעמיד את החלב כמו ביין שרף זה שכל עיקרו נעשה מן כח וחוזק החמץ וממשו נעשה מן האיד החם ההווה ועולה מן החמץ שדינו כחמץ ממש ורואה אני שהדברים ק"ו ואין כאן דין זיעה כלל וממילא הדרן לכללין דכל שהוא ממנו אוסר ככל שאר מיני חמץ ועדיף מינייהו טובא שהוא בעצמו כתבלין ויותר מהם דאפי' בשאר איסורין באלף לא בטלי ובשכר שנתערב אין הדבר צריך ליאמר שהדבר ברור מסוגיית התלמוד דדינו כחמץ גמור כמ"ש ואין להקשות וכיון דטע"כ דאורייתא ל"ל קרא למשקין היוצאין מהן כמותן. תיפוק לי משום טעם כעיקר די"ל סד"א דוקא אכילה אבל שותה לא קמ"ל וזה ברור בגמ' הנלע"ד כתבתי. צבי הירש בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זלה"ה מאובין ס"ט.

תשובה כא

א זה כתבתי בקצרה על חכם אחד ממדינת ליטא שהפציר בי לעיין בתשובתו בדין עגונה אחת וזה לשוני אליו שנת תנ"ו לפ"ק.

ב הראיה שהביא כת"ר מההוא דאמר קטול אספסת' כבר ראיה זו מפורסמת בספרים ראשונים ואחרונים שכבר הביאם מהרמ"מ בהגהות מיימון ועליה סמך בעל תרומת הדשן והעומדים בשיטתו אבל אינה ענין לדעת הרמב"ם שפוסק בספק איבעיא לקולא דשאני סתם מסל"ת דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות ומהיכי תיתי למתלי באמתלא שאינה ברורה לפנינו דא"כ לא שבקת חיי אבל לפסוק לקולא במאי דאיבעיא להו לחכמי התלמוד הא מנא לן באופן שאין ממנה סיוע למה שכ"ת מבקש:

ג והראיה שהביא כת"ר מהרמב"ם מהל' נחלות דבמשאל"ס מהני סימנים מובהקים קצת איני יודע לה מקום דודאי רבותא אשמועינן דאף דלא מצאוהו מת כלל אלא שראוהו שנטבע עכ"ז היורשין יורדין לנחלה. ומ"ש ודוחק לומר דכתב רבותא לענין ממון כו' במחילה מכת"ר הא כל עיקר כוונת הרמב"ם בהלכות נחלות לענין ממון הוא ואין זה דוחק אלא פשוט וברור ממילא לא קשה מה שדקדקת בלשון הרמב"ם שכ' שלא החמירו אלא באיסור כרת ומסיים אבל לענין ממון כו' דהרמב"ם מלתא בטעמא נקיט דמשום הכי לא ילפינן ממונא מאיסורא כיון דאיסור זה כרת הוא. אבל אי הוה איסור זה איסור לאו. באמת הוה ילפינן ממונא מיניה ואף דבעלמא אמרינן ממונא מאיסורא לא ילפינן אפי' באיסור לאו שאני הכא דהוא להוציא הממון מחזקת המוריש דמסתפקא לן ביה

אי מית אי לא מית וליתנו ביד היורשים דאי לאו דאיסור כרת הוא אלא הוה איסור לאו הוה ילפינן מיני' בכח כ"ש דהשתא באיסור לאו הקל החמירו חכמים להחזיקו בחזקת חי. כ"ש שאין לנו להחזיקו בחזקת מת כדי להוציא ממונו מחזקתו וליתנו ביד היורשים דהרי חזקת ממון עדיף מאיסור לאו דבאיסורא אזלינן בתר רובא ובממון חיישינן למיעוטא כדי להחזיק הממון בחזקתו דלא אזלינן בת"ר בממונא לאפוקיה מיד המוחזק ואף דבשאר איסורי כרת נמי אזלי' בת"ר י"ל הכא חששו חכמים ביותר דנפיק מיניה כמה חורבות גדולות אף שהיא חששא רחוקה עד מאוד חששו לאיסור כרת אבל בממון הקל אין לנו לחוש לחששות רחוקות כאלו וזה ברור בדברי הרמב"ם ז"ל ועכ"ח לית לן לפרושי בדברי הרמב"ם הנז' בהל' אלו שום נפקותא לענין התרת עיגונא שהרי אין מקומו. לענין הסימנים נלע"ד ברור שאין כאן סימנים מובהקים ואי מספקא לן נלע"ד שאין להכניסו בכלל ספק דחיסרון ידיעה אינו ספק גם מ"ש דזה מקרי שהו עליו עד שתצא נפשו מאחר שחפשו אחריו אינו נלע"ד דדילמא הוא ניצל קודם להם על קרש אחד או שיודע לשוט. ומ"ש ומי לא עדיף מה שמחפשין כו' מעומד במקום א' וכו' ודאי לא דמי דבעינן שלא יעלימו עיניהם משעת הנפילה עד כדי שתצא נפשו לאפוקי הכא דדילמא ביני לביני נפק ואזיל ליה לעלמא ומה שרצה כת"ר להוכיח מדברי הרמב"ם דסימנים שאינם מובהקי' ביותר מהנו במשאל"ס מדלא ערבינהו כוי אינו ראיה דרבות' קמ"ל דבלא סימנים נמי אם נשאת לא תצא ובסימנים נמי אפשר דאין דינם שוה דבמשאל"ס אם נשאת לא תצא ובמצאוהו הרוג אין מעידין עליו קתני משמע דאין כאן עדות ואפשר דאף אם נשאת תצא ומ"ש וצ"ע למה החמירו במשאל"ס ושאר דברים שרובם למיתה ובכמה דינים מצינו שהקילו בה מאוד משום עיגונא עד מפי עד ופסול וגוי מסל"ת עכ"ל מכ"ת ואשתמטתיה תלמוד ערוך פ' יש בכור דף מ"ו ע"ב כי אקילו רבנן בסופה בתחלה לא אקילו רבנן ומ"ש מגוסס אמשאל"ס הדבר פשוט לחלק בין יש לו אשה לאין לו אשה ולאו דוקא אשתו אינה מתאבלת עליו אלא כל שיש לו אשה אין מתאבלין עליו אפילו בנים ואחים אלא א"כ אשתו מותרת להינשא כי היכי דלא תיפוק מיניה חורבא ואשתו וכל הקרובים שווין אבל בשאין לו אשה כלל כשהדברים רובם למיתה קרוביו מתאבלין דבכל התורה אזלינן בתר רובא לבד מאשת איש דאחמור בה רבנן לכתחלה ומ"ש בנשאת במשאל"ס ואח"כ בא בעלה דאין הולד ממזר ישתקע הדבר ולא יאמר מי עדיפא זו מאנוסה או שיש לה עדים שמת בעלה ודבר זה בודאי צריך וידוי וכפרה ושאלת סליחה ומ"ש מחיוב קרבן גם זה שגגה כי אין הקרבן ענין לממזרות דהא באנוסה פטורה מן הקרבן ואפי' בשניהם אנוסים ואפ"ה הולד ממזר וז"ב לתינוקות ואף

לפי"ד מי הגיד לך דבמשאל"ס פטורה מן הקרבן ובעיני הדבר פשוט שחייבת בקרבן ולא עדיפא מהעידו לה ב' עדים שמת בעלה דאף כאן הו"ל למידק ואיך שיהיה הדבר פשוט וברור שהולד ממזר גמור מן התורה דאטו ממזר בקנסא או שגגה או אונס תליא מילתא ודאי לא כן הוא וה' הטוב יכפר בעד ומה שהרבה כת"ר להשיב דלא דמי לעדים דא"כ האיך אמרה תורה שהיא מותרת אם אפשר לומר שהיא אסורה בשום אופן ודרכיה דרכי נועם עכ"ל ולא ידעתי לו מקום דבעדות שני עדים נמי התורה התירה בפירוש והאיך לא חששה התורה שימצאו שקרנים ויהא הולד ממזר והראי' גדולה שהביא כת"ר מהרא"ש גבי יבש ביבש להתיר אם נתבשלו ביחד לאחר שנודע התערובות אע"פ שידעינן בודאי שאוכל איסור גמור בכא"פ שחייב מדאורייתא אעפ"כ מותר עכ"ל ומזה רצית להתיר הולד שנולד מאשת איש שנשאת ע"י טביעת בעלה בחושבה שמת ואח"כ בא בעלה ולא די שאינה ראיה אלא שרואה אני שהיא שגגה בעיקר הדין ההוא דהא במין במינו קיימינן ואין כאן איסור דאורייתא כלל ולא שייכות לכזית בכא"פ כלל שזה לא נאמר אלא במבשא"מ ומ"ש ואי אתו עדים והכירו את האיסור וכו' ואעפי"כ התערובות מותר שהיה מקודם מותר עכ"ל זה לא ידעתי מנ"ל ובעיני הדבר פשוט שכיון שחזר ונודע האיסור והרי הוא אסור גם כל מה שנתבשל עמו בין המרק בין החתיכות הכל אסור עד שיהיה שם ששים ושלא כדבריך ואף לפ"ד אין הנידון דומה לראיה דהתם הטעם שכבר נתערב ואינו ניכר כלל בטל הוא כיון שנתערב בהיתר אבל הכא שהולד ידוע וניכר שנולד מאיש אחר שבא על אשת חבירו בחושבו שמת וחבירו קיים פשיטא שהולד ממזר מן התורה ואין זה צריך לפני' ושרא ליה מריה לכת"ר שעלה על דעתך להתיר ממזר מאשת איש ולהרבות ממזרים בישראל רח"ל מהאי דעתא. ובמ"ש ע"כ נפל ליה כל מ"ש כת"ר בדברי הרא"ש הנ"ל ובדברי הרמב"ם לענין קרבן ולרווחא דמלתא אביא ראיה אף שאינה צריכה בשוחט הפסח בשבת ונמצא טריפה בסתר פטור מן הקרבן וכן כל הבהמות הנשחטות מותרות לאכול וא"צ לבדוק אחר שום טריפות חוץ מהיריאה היאמר אומר שאם אחר שנאכלה חצי הבהמה נמצאת טריפה בסתר גם השאר מותר חלילה או היעלה בדעת מה שנתבשל עם הטריפה קודם שנודע הטריפות לא יאסר אף לאחר שנודע הטריפות לא תהא כזאת בישראל וגם בפסח חייב להביא פסח אחר אף שבתחלה ברשות שחט וזרק הדם והקטיר החלבים משום דאזלינן בתר רוב בהמות והיה פטור מלעשות פסח שני עכ"ז לאחר שנמצא טריפה חייב בפ"ש וכל המעשים הראשונים שלא כדין נעשו וז"ב וה' יצילנו משגיאות צבי אשכזי.

תשובה כב

א פינסק דליטא.

ב ילמדינו רבינו על אותן שלוחי ציבור משכימי קום לומר סליחות ותחנונים בב"ה ומברכים ברכת התורה וחוזרי' ומברכים אותה על הסדר עם שאר הברכות לאומרם בב"ה בקול רם להוציא את שאינו בקי:

ג תשובה מצאתי להם תקנה לפ"ד מוהרמ"ע בתשו' סי' נ"ט שכ' וז"ל אבל שאר ברכות שהן עצמן צריכות ולא נתקנו מפני הכבוד אין בהן ברכה שאינה צריכה וכו' הגע עצמך שבכוס ראשון כו' אפי' יודע שעתיד לשתות ולא נתכוין לפטור וכו' הרי ברכה של שני צריכה היא וכו' ואולם המברך ברכה ראשונה של תפילין ע"מ שלא לפטור את של ראש וכו' אינה ברכה לבטלה ולא שאינה צריכה כדאמרן עכ"ל אף אנו נאמר שיתכונו החזנים שלא להוציא בברכתם הראשונה אלא אותן הסליחות והמזמורים שהם אומרים בהשכמה ויפסיקו בבדיקת נקבים בב"ה וכיוצא בו ובכל כי האי יש לנו לסמוך על דברי הגה"מ בשם רבינו שמחה הביאם הב"י סי' מ"ז דב"ה הוי הפסק ואף מוהר"ם והאגור החולקים שם יודו בהנך שאר אינשי דלא בקיאי בהלכות ב"ה גילוי וקינוח וגם אין לבם רודף אחר הלימוד אף שבודאי דעתם להתפלל אח"כ מ"מ מסחי דעתייהו בעת היותם בב"ה וביותר בצרוף הטעם הראשון שלא נתכונו מתחלה לפטור את מה שיקראו אח"כ דאין כאן משום ברכה לבטלה ולא שאינה צריכה ואם נצרף לזה עוד מ"ש כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא וברכה זו תחלת תיקונה בב"ה הוא להוציא את שאינו בקי אף דלא שכיחי כולי האי עכשיו וגם אינה תקנה קבועה כחזרת התפלה מ"מ בצירוף כל הני טעמים יש לנו לעשות מעשה לכתחלה כאמור וכל המשנה במילתא דתמיהא לרבים ידו על התחתונה ושומע לעצה חכם הנלע"ד כתבתי: צבי אשכזי ס"ט.

תשובה כג

א כ' הרמב"ם ז"ל בה' פסולי המוקדשין פרק ששי דין י"ח וז"ל בהמה שנמצאת מירושלם ועד מגדל עדר היתה בת שתים יביאנה שלמים ויביא עמה לחם שמא תודה היא וכתב הכ"מ דמשמע מדברי רבינו דמייתי לה ומתנה עליה ותאכל כחמור שבהם ליום ולילה עד חצות וודאי כדברי הרב ז"ל כן משמעותן של דברי הרמב"ם:

ב אמנם קשה לי טובא חדא דהרי הרב ז"ל פסק לעיל כחכמים דאין מביאין קדשים לבית הפסול בבכור ופסח שנתערבו וכן באשם ושלמים שנתערבו ועוד האיך אפשר להתנות עליה בספק שלמים וספק תודה ולהביא עמה לחם והא תני ר' חייא תודה שנתערבה

בתמורתה ומתה חברתה אין לה תקנה וכו' כדאיתא במס' מנחות פ' התודה דף פ' ע"ב ובהדיא אמרינן נמי התם אמרו למדין לפני רבי ולימא אי הך דקיימא תודה היא הך תיהוי שלמים אמר להו משום דקא ממעט באכילת שלמים שמעינן מהכא דלאו דוקא בשתי בהמות וודאות שנתערבו הוא דאין מביאין קדשים לבית הפסול אבל בבהמה א' שהיא ספק שלמים וספק תודה מביאין דהא הכא ליכא אלא חדא דמיספקא לן בה ואפי' הכי אין מביאין וגם נדחו דברי הכ"מ שנתן טעם לדברי הרמב"ם משום דתרוייהו קדשים קלים ומתנותיהם שוות דהא הכא נמי תרוייהו קדשים קלים נינהו ואפ"ה אמרי' בהדיא דאסור לעשות כן. ויש ליישב בדוחק דשאני התם דאין להקדיש לכתחילה בהמה על הספק על דעת להביא קדשים לבית הפסול אבל בבהמה שנמצאה שאין לה תקנה אחרת ס"ל להרמב"ם דמביאין כיון שאין לה תקנה באופן אחר וכבר היא קדושה וגם אינו וודאי מביא קדשים לבית הפסול דדילמא באמת תודה היא לכך שרי וגם זה אינו עולה יפה דהא התם נמי אותה שנשארה מן התערובות אין לה תקנה ומה בכך אם מקדיש בהמה אחרת הכא נמי אפשר שבהמה זו אינה קדושה כלל ועכשיו הוא מקדישה ומביא קדשים לבית הפסול ועוד קשה דבמצא זכר בן שנה כ' הרמב"ם ז"ל מניחו עד שיפול בו מום ומביא שתי בהמות תחתיו וכו' והאחרת שלמים עם הלחם שמא תודה היה ע"כ והרי כאן הוא מקדיש בהמה אחרת ומתנה בספק תודה ספק שלמים וזה ממש היפך הגמ' הנזכרת וא"ת והא אמרי' בפסחים פ' האשה פ"ח ע"ב ה' שנתערבו עורות פסחיהן כו' פטורין מלעשות פסח שני ונייתו ונתני בשלמים כו' משום דקממעט באכילת שלמים כו' והא הכא דאינה אלא בהמה א' וגם איכא ספק כרת ואפ"ה אין מביאין קדשים לביה"פ וי"ל דס"ל להרמב"ם דההיא שינוייא לאו עיקר הוא ועיקר שינוייא מסקי' לקמן משום דשלמים בזריקה ופסח בשפיכה עוי"ל דהתם איכא ד' ודאי שלמים אבל הקושיות האחרות צע"ג שהרי הוא הפך תלמוד ערוך הנ"ל דאי אפשר להתנות וגם הרמב"ם פסקה להך דרבי חייא פי"ב מה' פסהמ"ק די"ג ועוד אני תמה למה לא הזכיר התנאי שצריך להתנות שמא אינה תודה אלא שלמים מה יהא עם הלחם וכבר עלה בלבי לומר דס"ל להרמב"ם דשאני הכא כיון דאיכא ס"ס ספק חולין ספק קדשים ואת"ל קדשים שמא תודה היא ולכך שרי בלא תנאי אלא שאי אפשר לאומרו דא"כ אדרבא היה לו להביאה שלמים בלא לחם לקולא ועוד נקבה בת שנתה אמאי תמות משום חשש שמא חטאת היא וכן בזכר בן שתי שנים אמאי אין לו תקנה יביאנו עולה דהא איכא ס"ס. ספק חולין ואת"ל קדשים שמא שלמים או עולה בזכר בן ב' שנים ואף שמחטאת לתודה וכן מאשם לעולה יש שינוי גדול משא"כ משלמים לתודה אין זה מספיק וצ"ע צבי אשכנזי.

תשובה כד

א שאלת לפרש לך השגת הראב"ד ז"ל בפ' י"ב מה' פסהמ"ק על מ"ש הרמב"ם דין י"ג האומר הרי זו תודה ונתערבה בתמורתה ומתה א' מהן ואין יודע איזו היא וכו' אלא תרעה עד שיפול בה מום וכ' עליו הראב"ד א"א מה תקנה יש בזה אלא יביא אחרת ולחמה ודמיה של זו יביא תודה בלא לחם שהיא מותר דתודה ע"כ:

ב תשובה כבר נתקשה בה הרב בכ"מ וז"ל ואיני מבין מה השגה היא זו דהא בגמ' אמרי' ה"ד אי דאמר עלי לא סגי דלא מייתי ליה בהמה אחריתא ולחם וכו' לא צריכא דאמר הרי זו ע"כ ומאחר שרבינו פתח באומר הרי זו תודה וכדאוקימנא לדר' חייא לא נשארה עליו שום תלונה וכו' אלא שסיים מה יעשה בה גם א"ל שסובר הראב"ד וכו' שלה בעצמה אין תקנה אבל ליפטר מחיובו צריך לעשות תקנה שיביא אחרת וכו' דכיון דלא אמר (אלא כצ"ל ובדפוס נשמטה מלת אלא) הרי זו אין כאן שום חיוב ע"כ ובעיני קושית הראב"ד גדולה דכיון שרצון הרמב"ם לומר מה יעשה בה וכדברי הכ"מ מה הועיל באומרו אלא תרעה ועדיין אין אנו יודעין מה יעשה בה אחר נפילת המום דבשלמא אם תקנתה אחר נפילת המום פשוטה וברורה כדרך כל שאר פסולי המוקדשים שמביאין בדמיהן אותו מין הקדשים הראשונה עצמן אחת תחת אחת שפיר דממילא משמע שאין הדבר צריך פירוש אבל כיון שתקנת בהמה זו אף לאחר שנסתאבה משונה משאר פסהמ"ק והוא דבר שצריך רבי והיינו דעכ"ח אף לאחר שנסתאבה אין לה תקנה אלא בשתי בהמות שהרי אף לאחר נפילת המום הספק שהוא שמא היא תודה או תמורה במקומו עומד ואם יחללה על אחרת הרי היא כמוה וא"א יודעין מה היא זו הנכנסת תחתיה ומה יעשה בה וע"כ צריך להביא ב' בהמות ולחם תודה א' ולהתנות שאם הבעלת מום היא תודה הרי היא מחוללת על אחת מב' בהמות הללו והיא תיקרב תודה תחתיה וזה לחמה ואם הבע"מ היא תמורה הרי היא מחוללת על השנייה. והראשונה תהא תחלת תודה אבל א"א לעשות כן שהשנייה לא תהא לה תקנה דלמא הבע"מ היא תודה והיא מחוללת על הראשונה והשנייה א"א להקריבה בתורת מותר דתודה שאין מפרישין תחלה למותרות והראב"ד המציא לה תקנה בזה האופן שיביא בהמה ולחמה ויתנה ויאמר אם אותה שהוממה היתה תודה הרי בהמה זו ולחמה חליפתה שאף שאינו מחויב להפריש אחרת תחת תודת נדבה שאבדה שהרי אינו חייב באחריותה מ"מ אם הפריש אחרת תחתיה אהנו מעשיו לענין שאם יקרבו אחריה דמי התודה שאינן תודה אלא מותר תודה ואין להק' דא"כ אמאי קאמר רבי חייא תודה שנתערבה בתמורת' ומתה א' מהן חברתה אין לה תקנה וליעבד לה הך תקנה דיביא בהמה אחרת בתורת חליפי תודת נדבה

ויביא לחמה עמה ואח"כ יקריב הספק תערובת בלא לחם בתורת מותר דתודה די"ל דכשהתודה היא לפנינו ואינה לא אבודה ולא בעלת מום א"א ליקרא שם חליפין אל אחרת אבל כשהוממה כיון שהיא אינה ראויי' ליקרב אף שדמי' ראויין ליקרב אפשר ליקרא שם חליפי תודה על האחרת שהוא מביא אבל עדיין ק"ל מהא דאמרי' לעיל בגמ' אמאי דתנינן התודה טעונה לחם ולא חלופה וכו' שלח רב חנינא משמיה דרבי יוחנן לא שאנו אלא לאחר כפרה אבל לפני כפרה טעונין לחם הוי בה רב עמרם אהייא וכו' אלא אחליפי תודת נדבה בין לפני כפרה בין לאחר כפרה טעונות לחם מרבה בתודות הוא ופירש"י דהואיל ולא נתחייב להפריש תודה גלי אדעתיה שדעתו היה להרבות בתודות של נדבות והילכך מביאן בלחמיהן ע"כ הרי דבחליפת תודת נדבה אפי' לאחר כפרה מביא השנייה בלחמה וזה הפך ממה שכ' הראב"ד ודמיה של זו יביא תודה בלא לחם שהיא מותר דתודה והלא בתודת נדבה קיימינן וא"כ אף השנייה טעונה לחם אפי' באבודה ממש ובודאי דאין לחלק בינה עצמה לבין דמיה דאין ספק שדמי תודה כתודה עצמה וטעונין לחם כל זמן שלא קרבה אחרת תחתיהן והכא הך חליפין הא הו"ל כתודה אחרת אפי' באבודה ממש וי"ל דס"ל להראב"ד דע"כ לא אמרי' מרבה בתודות הוא אלא באינו צריך כלל להביא חליפתה הלזו אבל כשרוצה לתקן דמי בעלת מום הללו שאין להן תקנה אלא בהבאת בהמה אחרת אני קורא אותה חליפיו ממש ויש בה כח לעשות הדמים מותר דתודה לשלא יצטרכו לחם כל זמן שהדמים עדיין לא נלקחת בהן בהמה לתודה בשעת הקרבת החליפין כיון דאכתי ליכא קמן קדושת הגוף אלא שנשאר עלינו לידע מנ"ל להראב"ד הך מילתא לפלוגי בהכי וצ"ע אמנם מ"ש הכ"מ וז"ל גם אין לומר שסובר הראב"ד שמ"ש ר' חייא אין לה תקנה היינו לומר שלה בעצמה אין תקנה אבל ליפטר מחיובו צריך לעשות תקנה שיבי' אחרת ולחמ' וכו' דכיון דלא אמר הרי זו אין כאן שום חיוב ע"כ:

ג והנה תלמוד ערוך לפנינו בפ' האיש מקדש אמתניתין דבהמה שנמצאת וכו' אמר ר"י ממתין לה עד שתומם ומייתי ב' בהמות ומתנה והרמב"ם ז"ל כתבה לעיל פ' ששי ושנינו בראשונה היו ממשכנין את מוצאי' עד שהוא מביא נסכיה הרי שאף המוצא בהמה שאינה שלו כלל ואין לו עסק עמה וגם אינה ודאי קרבן עכ"ז היו כופין את מוצאי' לעשות לה תקנה כ"ש קרבן עצמו שהוא שלו אף שאינו חייב באחריותו כל שאפשר לתקן עליו מוטל לתקן וזה ק"ו שאין עליו תשובה והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה כה

א בערלין ה"ה השם ישמרהו מה שנסתפק כת"ר ברוצה לצאת ידי דעת הרמב"ם והרא"ש בצורת הפתוחה והסתומה שבכל הסתומות הוא מניח ריוח באמצע ובפתוחות יסיים באמצע השיטה ויתחיל בתחלתה כדת מה לעשות בשירת הים והאזינו שלפי"ד הרמב"ם צריך להניח בתחלתן ובסופן חלק שיטה א' שלמה והיא נקראת פתוחה לדעתו ז"ל באיזה אופן יעשה לצאת ידי דעת הרא"ש ז"ל שלדעתו צורה זו נקראת סתומה.

ב תשובה נלע"ד שמניח שיטה א' שלמה חלק ואין כאן בית מיחוש אליבא דכ"ע שכך היא הקבלה להניח שיטה א' פנויה בין תקרא פתוחה או סתומה וזה מוכרח מדהביא הרא"ש דעת הרמב"ם בצורות השירה וכ' עליו ששינה קצת בהתחלת השיטות ממ"ש במס' סופרים ולא הכריע ביניהם ומדלא הכריע נראה דלא ברירא ליה איזה עיקר ובהנחת השיטה הפנויה שלפני השירות ואחריהן לא העיר כלל שיש חולק על הרמב"ם בודאי כוותיה ס"ל ואין לומר כיון שכבר גילה דעתו בצורת הפתוחה והסתומה שלא כדעת הרמב"ם ממילא פליג נמי אהא לאו מילתא היא דהא הרמב"ם לאו מתורת פתוחה ס"ל דצריך להניח שיטה חלק מלפניהן ולאחריהן דא"כ היה לו לכתוב שהרשות בידו לסיים הפרשה שלפניה באמצע השיטה ולהניח חלק ט' אותיות ולהתחיל בראש השיטה שלאחריה שהיא אחת מצורות הפרשיות הפתוחות או להניח שיטה אחת שלמה חלק ומדנקיט מילתא פסיקתא מניח שיטה א' שלמה חלק ש"מ דוקא קאמר ובין תקראנה פתוחה או סתומה כך צריכה להיות אלא שלהרמב"ם לפום מאי דס"ל הוא קורא אותה פתוחה ואם תקראנה סתומה אין בכך כלום וכן מפורש במס' סופרים פי"ב הלכה ח' וז"ל ויש להפסיק שיטה מלאה מלמעלן ושיטה מלאה מלמטה ע"כ הרי מפורש כדברי הרמב"ם ז"ל וכבר גילה הרא"ש ז"ל שבמקום שאין התלמודים חולקים על מס' סופרים כוותה עבדינן ועכשיו ביותר שהרמב"ם ז"ל מסכי' עמה ולא ראינו חולק עליהם ואין זה ענין למחלוקת צורת הפתוחות והסתומות שבין הפוסקים ז"ל כדכתיבנא ומאי דק"ל לכת"ר איך לא אישתמיט חד מהפוסקים להביא במנין הפתוחות והסתומות שכ' הרמב"ם שאלו הם סתומות לדעת הרא"ש כיון דלא נפקא לן מהך מילתא מידי לא לדעת הרמב"ם ולא לדעת הרא"ש והרא"ש לא מנה הפתוחות והסתומות שפיר עביד דלא איזדקיק להגיה המנין שמנה הרמב"ם שהרי הוא נכון לדעתו וז"ב ושלום מכ"ת יגדל לעד כנפשך שבעך ונפש צבי בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זלה"ה מאובין ס"ט.

תשובה כו

א פריסטיץ למחותני ה"ה מהר"ר מאיר נר"ו אב"ד שם.

ב ראיתי מ"ש מעכ"ת בשם ה"ה מחותני מהר"א ברודא מפראג על קושית מהרש"ל על הרמב"ם דס"ל (לפי דעת מהרש"ל לאפוקי לפי דעת הכ"מ) שגזילת וגניבת הגוי אסורה בלאו כמו של ישראל ודבר תימה הוא בעיני כי התורה בכללה ובפרטה לישראל ניתנה עכ"ל מהרש"ל וכתב עליו הרב הנ"ל שהיא קושיא חזקה ולי דברי מהרש"ל תמוהין מאוד ומה ענין דהתורה לישראל ניתנה ולא לנכרים שהביא מהרש"ל ומה זו קושיא להרמב"ם אטו משום לתא דידהו הוא וכי הרמב"ם סבור שהנכרי נצטווה שלא יניח לישראל לגזלו או לגנוב ממנו והלא אנחנו נצטוינו שלא לעשות מעשים מכוערי' ולא יהא אלא גונב ע"מ למיקט או ע"מ לשלם תשלומי כפל אף שאינו מתכוין לגנוב ולא עוד אלא שמתכוין לטובת הנגנב עכ"ז נצטוינו אנחנו שלא להרגיל עצמינו לגנוב וכבר מצינו שני לאוין מפורשים בגוים לא תתעמר בה ומכור לא תמכרנה בכסף וכשצרין על ערי הנכרי' נצטוינו להניח רוח אחת מבלי מצור לכל מי שירצה להמלט על נפשו כמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' מלכים פ"ו דין ז' וכן כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום ואף בבע"ח בלתי מדברים נצטווינו על צערם מדאורייתא למ"ד ואותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד ומצות שלוח הקן יש בה עשה ול"ת ואף בצמחים נצטוינו לא תשחית את עצה וכל זה אינו בעבור הפעול אלא בעבורינו אנחנו הפועלים לקנות בנפשנו דעות אמיתיות ומדות טובות וישרות לזכותנו לטוב לנו וז"ב מאוד ולטעמיה דמהרש"ל תיקשי לנפשי' הא איהו גופיה ס"ל דאפשר דהנהו דרשות דואכלת את כל העמים בזמן שהם מסורים בידך וכן וחשב עם קונהו שלא ימשכנו ויצא דרשות גמורות נינהו וכן הוא האמת לדעתי ותקשי למהרש"ל והאיך נצטווינו במצות עשה שלא לגוזלם דמה לי מ"ע או ל"ת דכשם שהאזהרות והמניעות שבתור' אינן אלא לישראל ולא לאומות כך החיובים והעשין אינן אלא לנו ואדרבא החיובים יותר נראה שאינן אלא לישראל כי כן לא מצינו במצות בני נח אלא אזהרות ומניעות לבד מאברהם שיצא מהם באהבת ה' יתברך אותו ציוהו במצות המילה אלא עכ"ח אין זה ענין לזה שהאומות לא נצטוו להיות פועלים ועושים מצות התורה אבל אנחנו נצטוינו עליהם בהרבה מצות ואף מ"ד גזל הנכרי מותר נמי הוי תיובתיה דמהרש"ל דהא איצטריך לדידיה רעך למישרי גזל הנכרי ואי כסברת מהרש"ל דלא ניתנה תורה אלא לישראל וכו' רעיך למה לי הא ממילא ידעינן ליה אלא וודאי אין זו סברא ודו"ק:

ג ומה שתמה הרב המגיד על הרמב"ם שפירש איזהו גוזל זה הוא הלוקח ממון אדם בחזקה ואיזהו עושק זה הוא שבא ממון חבירו לתוך ידו ברצון הבעלים וכיון שתבעוהו כבש הממון כו' ובפ' המקבל דף קי"א אמרי' זה הוא גזל זה הוא עושק ולמה חילקן לעבור עליו בשני לאוין נ"ל ברור שדעת הרמב"ם שפשוטו של מקרא הוא לכנות גוזל החוטף בחזקה וכדמייתי הרב המגיד מפרק מרובה כגון ויגזול החנית מיד המצרי ובפירוש הביא כן הרמב"ם ז"ל בספר המצות אשר לו מצוה רמ"ה וזה הוא העיקר השני שהשריש הרמב"ם ז"ל במנין המצות (ואף הרמב"ן החולק שם מודה לנו עיין עליו ודו"ק) וס"ל דאף דאמרי' בהמקבל זה הוא גזל זה הוא עושק וכן בריש איזהו נשך דף ס"א לאו בגזל למה לי אם אינו ענין לגזל תנהו ענין לכובש שכר שכיר לא להוציאו מידי פשוטו לגמרי אתא דהא אמרינן בשבת פ' במה אשה דף ס"ג אין מקרא יוצא מידי פשוטו ובפ' כיצד א"א דף כ"ד אמר רבא גופיה דבכה"ת כולה אין המקרא יוצא מידי פשוטו ובודאי לא פליג רבא מדידיה אדידיה דהנהו מימרי דא"נ והמקבל נמי רבא אמרינהו אלא ע"כ הכי קאמר מדסמכינהו לעושק וגזל להדדי ועושק ע"כ בכובש ש"ש מיירי לא תגזול נמי עליה קאי מהיקישא ומ"מ אינו יוצא מידי פשוטו שעיקרו בחוטף ממון בחזקה ובהכי ניחא קושית התוס' באיזהו נשך שם ד"ה לעבור עליו בשני לאוין וא"ת ולוקמא בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין וי"ל משום דלא לקי על לאו דגזל אבל כי מוקמינן בכובש ש"ש באם אינו ענין לקי שפיר ואין תירוצם עולה לפי מ"ש הרמב"ם בה' שכירות פי"א ואין לוקין עליו שהרי הוא חייב לשלם ובאמת דברי התוס' תמוהים דהא הוי ליה לאו שאין בו מעשה וקיי"ל כר' יוחנן דאין לוקין עליו דבשלמא להרמב"ם לא קשיא אמאי לא נקט לשאב"מ דאיכא למימר חדא מינייהו נקט אבל להתוס' ודאי קשה וצ"ע:

ד וגם הקושיא השנייה שהקשו שם בתוס' וא"ת לקמן בהמקבל אמרי' דגזל הנכרי מותר כו' והשתא הא מוקמינן הכא האי לא תגזול כולה בעושק ש"ש ולהרמב"ם כל זה ניחא כפשוטו דמעולם קרא דלא תגזול לא יצא מידי פשוטו שהוא החוטף ממון בחזקה אלא דחדית לן רבא דמדאסמכיה קרא ללא תגזול לעושק ולא עוד אלא דקאי בי מיצעי בין עושק ולא תלין דתרווייהו בכובש ש"ש עלייהו נמי קאי והאי דקאמר לאו בגזל ל"ל לכובש ש"ש לא אתי למעוטי גזל ממש דמהי תיתי אלא למעוטי ריבית ואונאה ובהכי ניחא נמי תמיהת התוס' בהמקבל שם ד"ה ולמה חלקם תימא דבשלמא הכא חלקם כדי לעבור בשני לאוין אבל באשם גזילות למה נכתבו שניהם או עשק את עמיתו ובאמת היא תמיהא קיימת ולא עוד אלא דמשמע לי מפ' הזהב דף מ"ח דגזל ועושק תרתי מילי נינהו ורבא גופיה הכי ס"ל דהכי איתא התם אמר רבא קרא ומתניתא מסייע ליה לריש

לקיש קרא דכתיב וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו תשומת יד אמר רב חסדא כגון שיחד לו כלי להלואתו עשק אר"ח כגון שיחד לו כלי לעושקו ומדשבקיה לגזל המוקדם בפסוק ונקטיה לעושק ש"מ דגזל הוא כפשוטו שחטף ממנו ממון בחזקה ולכן אין צורך ליחוד כלי שהרי הוא כפקדון ואף שלא ננעלו שערי דחיות מן המתעקש האמת עד לעצמו ולדברי הרמב"ם הכל ניחא דמעולם מלת גזל אינו יוצאה מדי פשוטה אלא דמשום דאסמכיה לכובש שכר מוקמינן ליה עליה נמי ומהך שמעתתא דהמקבל דאמר חד למישרי עשקו וחד למישרי גזלו וקסבר גזל נכרי מותר מוכח דלמ"ד גזל נכרי אסור היינו מדאורייתא דאי מדרבנן מאי קאמר קסבר גזל נכרי מותר דמשמע דוקא הך תנא קסבר גזל נכרי מותר אבל הנך תנאי סברי דגזל גוי אסור ואי ס"ד דמדרבנן הוא דקאסרי הא לכולהו תנאי מצי קאי רעיך למעוטי נכרי דבדאו' עסקינן אלא ודאי דמאן דאסר מדאו' אסר וכן מוכח בפ"ב דבכורות דף י"ג דמ"ד גזל הגוי אסור היינו מדאו' דאי' התם אר"י בר נחמני אמר ריש לקיש משום ר' אושעיא ישראל שנתן מעות לגוי בבהמתו בדיניהם אע"פ שלא משך קנה וחייבת בבכורה וגוי שנתן מעות לישראל בבהמתו אע"פ שלא משך קנה ופטור' מן הבכורה ופריך מאי בדיניהם ומשני אביי בדיניהם שפסקה להם תורה כו' ולאמימר דאמר משיכה בנכרי קונה כו' אלה אי סבר לה כריש לקיש כו' לעמיתך למה לי אמרי לעמיתך אתה מחזיר אונאה ואי אתה מחזיר אונאה לנכרי כו' הניחא למ"ד גזילו אסור היינו דאצטריך קרא למישרי אונאה כו' הרי מבואר דלמ"ד גזילו אסור היינו אסור דאו' דאי ס"ד דרבנן אכתי תיקשי לעמיתך למה לי וז"ב מאוד: ולפי דרכינו למדנו ממ"ש התוס' שם בד"ה כמ"ד גזל הנכרי מותר דהנך דרשות דהגוזל בתרא דוחשב ואכלת דרשות גמורות ולאו אסמכתא נינהו:

ה ועוד למדנו חידוש אחר ממ"ש התו' בדיבור זה דאף למ"ד גזל הנכרי מותר היינו היכא דלא ידע הגוי שהוא גוזלו אבל כשהגוי יודע שהוא גוזלו אסור מדאו' לכ"ע מכח וחשב עם קונהו: נמצא דהגוזל את הגוי במקום שהגוי יודע הדבר נוסף על מה שהוא עובר על לאו דלא תחללו את שם קדשי עוד הוא עובר על איסור גזל הגוי שהוא אסור מדאו' מכח וחשב עם קונהו וממילא הדבר ברור שהוא פסול לעדות ולשבועה אליבא דכ"ע שהרי הוא רשע דחמס דאפילו לרבא פסול וכ"ש לאביי דקי"ל כותיה: וקשה מכאן על מ"ש הרב בכ"מ פ"א מה' גזילה דמדכתב הרמב"ם אסור לגוזלו כו' ולא כתב שעובר עליו בלא תעשה לומר שאין איסור זה מן התורה עכ"ל ואין זה הכרח דאכתי איכא למימר אף דליכא לאו עשה מיהא איכא מוחשב עם קונהו או מואכלת את כל העמים: ובהכי ניחא נמי מה שהקשה להרב בכ"מ אמאי דכתב הרמב"ם אסור לעושקו דהא בעושק

רעך כתיב ולי ניחא דאף דליכא לאו דלא תעשוק מכל מקום איכא איסורא דואכלת את כל העמים או מדאיצטריך קרא למישרי אבידתו ש"מ דאף עושקו אסור אלא דק"ל אמאי קאמר הכא רעך למעוטי נכרי וקסבר גזל נכרי מותר אפי' תימא דס"ל גזל גוי אסור אצטריך רעך למעוטי מלאו ואפשר לומר דאי ס"ד דגזל הגוי אסור מוחשב או מואכלת ע"כ ס"ל דלא תגזול אינו כולל נכרי כישראל דאי ס"ד מקרא מלא דיבר הכתוב לא תגזול אפי' נכרי וחשב ואכלם למ"ל דליכא למימר אי לאו דכתב וחשב ואכלת הו"א דעשה נמי ליכא דמדאצטריך וחשב ואכלת תו לא אצטריך רעיך למעוטי נכרי מלאו וכיון דלהך מ"ד לא תגזול אינו כולל נכרי כישראל לא אצטריך לכתוב רעך למעוטי נכרי דממילא משמע שהגוי ממועט שאיך לך בגוי אלא איסור האמור בו אלא ע"כ דהך רעך אתי למעוטי מאיסור עשה נמי דהוה סליק אדעתין למילף מוחשב ואכלת וע"כ וחשב ואכלת לדרשא אחריתא מוקמי לה ומ"ש מחותני הרב מוהר"א הנ"ל דס"ל להרמב"ם דהך סוגיא אתא כמ"ד גזל הנכרי מותר אין דבריו נכונים בעיני חדא דרבא גופיה מרא דהך שמעתתא דאיזהו נשך משמע בהגוזל בתרא דס"ל כרע"ק דאמר גזל הגוי אסור ועוד דאי אפשר לדחות סוגיא שלימה בלי ראי' מכרחת ועוד שהעיקר כדברי הכ"מ דגם להרמב"ם ליכא לאו בגזל הנכרי אלא איסור עשה כמ"ש וגם יפה הקשה עליו מעכ"ת דא"כ האיך פסק הרמב"ם שהכובש ש"ש עובר בלא תגזול וכבר הקשה קושיא זו על הרמב"ם הרב בעל לח"מ ולפי"מ שכתבתי הכל ניחא בס"ד: ודקשיא לי' למר על ספר בית יעקב סי' קי"ג מההיא דכתב הב"ח בגזל כל שהוא אסור מן התורה אין צורך לדברי הרב ב"ח בזה כי תלמוד ערוך הוא בפיו של הרמב"ם בראשון מה' גזילה דין ב' אסור לגזול כל שהוא ד"ת ואשר ישוב יתפלא על הסמ"ג שכתב כל הכובש שכר שכיר עובר בד' אזהרות גם זה משנה שלמה במשנתו של הרמב"ם ז"ל פי"א מה' שכירות דין ב' וכתב עליו הרב בעל לח"מ שגירסת הרמב"ם כגרסת הרי"ף בהמקבל ע"ש בנמוקי יוסף ואי לאו דמיסתפינא אמינא דהסופרים השמיטו בל תעשוק א' בראותם שהרמב"ם כותב ארבע אזהרות ומונה חמשה וחשבו הם שטעות סופר הוא וחסרו בל תעשוק א' אבל הגירסא אמיתית בהרמב"ם הוא עבר בארבע אזהרות ועשה בל תעשוק ובל תגזול ובל תלין ובל תעשוק ומשום לא תבוא עליו השמש כו' וניחא לי בהכי קושית הרב המגיד שהקשה על הרמב"ם אמאי לא ביאר הרמב"ם דאינו עובר על דיממא בלילי' ועל דלילי' ביממא כדברי הגמ' אליבא דרש"י ואי גרסינן כדכתיבנא הדבר מבואר בהרמב"ם כיון שבכללו הוא מונה ד' ובפרטן אתה מוצא ה' עכ"ח משום דלא תלין ליתא ביממא ולא

תבא עליו השמש ליתא בלילי' ממילא לא אשכחן לעולם טפי מד' אזהרות הנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי:

תשובה כז

והואיל ואייתי מעכ"ת ספר בית יעקב לידן אודיע לו מקצת דברים תמוהים שראיתי בו. בסי' ע"ח כתב וז"ל שחיטת קרבן וזריקתו כשר כל הלילה כמ"ש הרמב"ם וכ"כ עוד לקמי' דשחיטה וזריקה כשרה כל הלילה ע"ש כי קצרתי: ובמח"כ שקר ענה בשם הרמב"ם ושארי לי' מארי' שהוא נגד כל מס' זבחים ונגד מקרא מלא ונגד הרמב"ם ונגד כל חכמי ישראל וההפך מבואר בכתוב ביום צותו ובכל מס' זבחים ומנחות ויומא ובהרמב"ם ובכל הפוסקים והוא ברור למתחילים: ובסי' ק"י דף פ' ע"ד כ' וז"ל ודברי הרמב"ם לא נתבאר מאין הוציא דין זה עכ"ל ואישתמיטתי' תלמוד ערוך פ"ד דנזיר כ"א ע"ב וכ"ב ע"א ושם דברי הרמב"ם מפורשים וממילא נפל כל מ"ש שם בענין ההוא וגם למעלה מזה נעלם ממנו החילוק שבין חכם שעוקר הנדר מעיקרו לבעל דמיגז גייז כמו שרשמתי בגליון ספרו ובסי' ק"ל וז"ל ותבין ממ"ש דין חדש דספק בין ט' לראשון או בן ז' לאחרון רשאי ליטמא לשניהם וכו' וזה הפך משנתינו סו"פ נושאין על האנוסה דף ק' מלבד כמה דברים שרשמתי בגליון ספרו בענין מו"מ של הלכה דלא נצרכא אלא לפילפולא ואין הפנאי מסכים להאריך ושלום כנפש מחותנו: צבי אשכנזי ס"ט

תשובה כח

א פוזנן יע"א

ב ה"ה השם ישמרהו אד"ש כמשפט אותותיך אותות שמים לרום האירו אל עבר פני ששתי בהם כמוצא שלל רב ופניתי אני מכל טרדותי כי רבות הנה להשתעשע בפניני אמרי אמריו והנני משיב על סדר קונדריסך כאשר תשיג ידי יד כהה אך בקצרה כתב כבוד תורתך: ילמדנו דין נשברה המפרקת ורוב בשר עמו והחוט קיים מה דינו דלא נזכר דינו בשום פוסק ואף שהטור כ' דהוא נבלה ע"כ צ"ל דגם נפסק החוט כאשר אכתוב בס"ד וברמב"ם חשבה תוך ו' נבילות ג"כ צ"ל עם פסיקת החוט כאשר יבואר עכ"ל מעכ"ת אחז צדיק דרכו של הרב בעל ט"ז ז"ל שתפס במושלם דברי תוספות שאין נשבר המפרקת ורוב בשר עמה נבלה אא"כ נפסק החוט ולא כן אנכי עמדי דלענ"ד הדברים כפשטן לדעת הרמב"ם דהויא נבלה אפי' לא נפסק החוט מדקסתם לי' סתומי ולא פירש ואי ס"ד דס"ל כדברי התוס' ז"ל לא הו"ל לסתום אלא לפרש אף דבגמ' סתם נאמר ודרכו

של הרמב"ם ז"ל להעתיק הדברים כמו שנאמרו בגמ' בכל כי האי אי ס"ד דס"ל הכרח התוס' הוה ליה לפרש וביותר הדבר מוכרח לפי"ד מכ"ת שאינה נבלה אא"כ נפסק החוט ובלא נפסק החוט הוא טריפה וא"כ הו"ל להרמב"ם למחשב נשבר' המפרקת ורוב בשר בתוך הטריפות והוא מנה שבעים טריפות ולא עוד: דבשלמא לדידי דאמינא דנשברה המפרקת ורוב בשר לחוד בלי פסיקת החוט נבלה אבל בנשברה המפרקת בלא רוב בשר או רוב בשר בלא מפרקת כשירה לק"מ אבל לדעת מעכ"ת ודאי קשה: וכן הוא דעת הטור שראה בוודאי דברי התוס' שקדמוהו הרבה ולא שת לבו לכתוב דוקא בנפסק גם החוט ודאי דסבירא ליה דבלא פסיקת החוט נמי נבלה היא מה תאמר דלא איכפת לי' לפרש כיון דאין דין נבלה נוהג בזמנינו וכיון שבאמת הוי טרפ' אף בלי פסיקת החוט לכך סתם נשברה המפרקת ורוב בשר ולא הזכיר החוט כ"ש קשה דהטור נקט נבלה שהוא הפך האמת דבשלמא אי אמרי' דלישנא דזעירי נקט וזעירי בלי פסיקת החוט קאמר אתיא שפיר למה נקט הטור דין נבלה אף שאין דרכו להביא דינים בלתי נהוגים בזמנינו דכל עיקר לא בא אלא להשמיענו שהוא טריפה ונקט האמת שהוא נבלה כדאי' בגמרא וממילא שמעינן דין הנהוג לנו שהוא טרפה אלא אי אמרת דבלא פסיקת החוט מיירי והאמת הוא שאינו נבלה אלא א"כ נפסק החוט האיך יכתוב הטור הדברים בחילוף ממה שהם והוא ז"ל פוסק אחרון ודרכו לפרש ולא לסתום ומדסתם ע"כ סתמו כפירושו שבלא נפסק החוט מיירי ואפ"ה נבלה היא אלא הדבר ברור בעיני דס"ל ז"ל דבנשברה המפרקת ורוב בשר עמה נבלה אף שהחוט קיים ואם תאמר מה יענו לקושית התוס' י"ל דלא חשיבא להו קושיא כלל דרגילות הוא בתלמוד דהוה מצי למיפרך עוד כמה קושיות אלא כיון דבחד פירוקא מפרקי כולהו לא חש להאריך ותרתי מתלת קא נקיט ועדיפא מיני' אשכחן דהוי מצי התרצן למימר וליטעמיך ולהוכיח להמקשן דלאו מידי קפריך ולא קאמר וזה הוא דבר רגיל מאוד בתלמוד ומבואר בתוס' בכמה דוכתיה ומשום זה א"א לבנות יסוד על דברים כיוצא באלו ומה שעלה על דעת כת"ר להכריח סברת התוס' מסייעתא דרב חסדא דמאי קא מייתי ר"ח סייעתא ממתני' לזעירי דלמא מתני' בפסיקת החוט מיירי ודזעירי אפי' בחוט קיים סתירת דבר זה נקל מאד דלטעמך נמי תיקשי מאי קא מסייע לי' ר"ח לזעירי ממתני' דמלק בסכין הא תניא לקמן כיצד מולקין חטאת העוף חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר ונהי דברייתא לא שמיע ליה הא אפשר למיעבד הכי וא"כ אפי' לזעירי נמי תיקשי אמאי פסיק ותנא מלק בסכין מטמא בגדים הא אפשר למלוק בסכין ושלא יטמא בגדים כגון שחתך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר וא"כ ע"כ טעמא מפני שהוא מחליד או מפני שהוא דורס וכדאמרי ר"ה ורבא אלא ע"כ דס"ל לרב

חסדא דצריך בשעת מליקה לחתוך המפרקת באופן שיהיה נבלה או לכה"פ טריפה קודם הסימן ואח"כ חותך הסימן ונפק"ל ממתני' דקתני כשר במליקה פסול בשחיטה דמשמע שכל שהוא כשר במליקה פסול בשחיטה ואי ס"ד דאיכא במליקה מידי דכשר בה ואעפ"כ אינו פסול בשחיטה היכא פסיק ותני כשר במליקה פסול בשחיטה וכעין תשובה שהשיב רבי ינאי לבני רבי חייא א"ו דלעולם צריך במליקה לעשות איזה דבר שיהא נבלה או לכל הפחות טריפה ובזה מדוקדק מאד אומרו ואי ס"ד טריפה הואי שנדחק בו מהר"י אחיו של בעל ט"ז ולדרכינו אתי שפיר שבזה נשמר דלא תיקשי ליה הא דכתיבנא והוא בזה האופן דכיון דע"כ צריך לעשות במפרקת קודם חתיכת הסימן איזה דבר שיהיה נבלה או טריפה וזה א"א כי אם בא' משלשה פנים או שחותך שדרה דהיינו החוט ומפרקת בלא רוב בשר או מפרקת ורוב בשר בלי חוט או שדרה ומפרקת ורוב בשר לאפוקי אי ליכא אלא מפרקת לחוד או רוב בשר לחוד דהתם כשירה אפי' בשחיטה וחוט בלי מפרקת אי אפשר לצייר במליקה וכ"א מג' פנים האמורים ס"ל דנבלה הויא מדפסיק ותני מלק בסכין מטמא בגדים אבית הבליעה דמשמע בכל אופן שהוא כשר בעצמו של כהן וזה בא' מג' פנים האמורים כנגדו בסכין מטמא בגדים ועל שלשתן הוא אומר אי ס"ד טרפה תהני ליה סכין לטהרו מידי נבלה וא"ל מעיקרא דדינא פירכא ומנ"ל לסייעיה ממתני' ובהנחה שלכל הפחות מפרקת ורוב בשר טרפה דילמא כשירה נמי הוה וליכא סייעתא כלל דהא פשיטא ליה לרב חסדא דעכ"פ טריפה מיהת הויא וכיון דטריפה פשיטא לי' ממילא משמע לי' ממתני' דנבלה נמי הויא דאל"ה תהני ליה סכין וכו' ואין להק' דא"כ לחשוב הרמב"ם נמי פסיקת החוט עם המפרקת בלי רוב בשר בכלל הנבלות דלית הלכתא כרב חסדא בהא דהא ר"ה ורבה דחו לסייעתא דידיה ובהדיא תניא לקמן בברייתא שדרה דהיינו חוט ומפרקת בלא רוב בשר כי היכא דלא תיקשי לן וכי מתה עומד ומולק ש"מ דחוט ומפרקת בלא רוב בשר לאו מתה היא והרי נתבטלו דברי ר"ח בהא מהך ברייתא באופן שאין לנו שום הכרח לומר דהא דזעירי עם פסיקת החוט מיירי ונשארו דברי זעירי כפשוטן והם הם דברי הרמב"ם והטור ז"ל ושוב לא נשאר לנו שום ספק בנשברה מפרקת ורוב בשר והחוט קיים מה דינו שהרי הוא נבלה לדעת הפוסקים המפורסמים ז"ל ואעפ"כ שפר קדמי למשכוני נפשי אדרב בעל ט"ז וביותר שלדברי התוס' הספק במקומו הוא עומד מ"ש כת"ר על הט"ז שהוכיח מדברי התוס' שהק' אמאי לא פריך וליחשוב נמי דזעירי דאפי' טריפה אינה בלא פסיקת החוט דאל"כ אינה מתורצת קו' התוס' וכו' כמבואר בספרו וז"ל כת"ר ויש לתמוה על פה קדוש שיאמר דבר זה דילמא אף בלא פסיקת החוט הוא טריפה והא דלא תני לה

במתני' משום דאתי' בזה הכלל כדאמרי' התם וכמ"ש התוס' ודוחק לומר דהכרח הט"ז מתנא דר"י זו לית הכרח כלל דנוכל לומר דתדר"י סובר שהוא נבלה חמורה דמטמא אפי' מחיים עכת"ד:

ג ואני אומר דהוכחת הט"ז היא דכי היכי דהתוס' מוכחי מדלא פריך וליחשוב נמי לדזעירי דע"כ זעירי לא קאמר אלא בדנפסק החוט נמי אף דבחד שינויא קא מתרצי כולהו הו"ל להמקשן למיפרך מיני' נמי ולתרצו בחד מחתא הלא קושיא זו בדמותה כצלמה קשיא אתלמודא ריש פ' א"ט אמאי נקט והא איכא בסג"ר ושב שמעתתא ולא נקיט הך דנשברה מפרקת ורוב בשר בלא חוט והדר לתרץ ולימא בשלמא לתנא דידן אתי' בזה הכלל כי היכא דתריץ הכא נבלה דמטמא מחיי' לא קתני ואין לדחות דהכא המקשן והתרצן הם ב' אנשים לאפוקי התם חד גברא הוא דכולה סתמא דתלמודא קאמר לה דהכא נמי איכא למימר דפשיטא ליה להמקשן דאין שום תוספת קושיא בתלת מבתרי ובחד שינויא ניחא כולהו ואדרבה התם קשיא טפי כיון דנקט י"ח טרפות אמאי שייר להך חדא גם מה שרצה כת"ר לדחות דתדר"י יסבור דנשברה המפרקת ורוב בשר בלי חוט נבלה ודלא כזעירי זה נמנע לע"ד דהאיך יחלוק זעירי אתדר"י בלי שום תנא דמסייע לי' והאיך לא מותבינן ליה לזעירי מתנא דר"י וזו ראיה נוספת אי ס"ד נשברה מפרקת ורוב בשר והחוט קיים טרפה עכ"ל צ"ל דנבלה נמי הויא מדלא חשיב ליה תדר"י בטרפות ומ"ש עוד כת"ר להוכיח דבריך דרך פילפול הנהוג בחילוקי הזמן ובחדודי הישיבות אף כי אין דרך זו עולה יפה בהוראה שהיא תכלית הלימוד ובדברים הנאמרים ליכתב להראות חיבתך אגלה ראשי פרקים במקום שיש שם בדק אמרת עם הספר ש"מ מדברי ר"ח דמילתא דזעירי שוה למשנתינו ויש לדקדק וכי זעירי מתניתי' אתא לאשמעינן כו' וי"ל דזעירי בא לתרץ קושית וכי מתה עומד ומולק כו' לזה מפרש זעירי נשברה מפרקת ורוב בשר אבל בלא רוב בשר אינה נבילה א"כ לק"מ וכי מתה עומד ומולק דחותך שדרה בלא רוב בשר עכ"ד. והנה מלבד הדוחק שיש בדבריך דכוונת זעירי באומרו נשברה המפרקת ורוב בשר נבלה אינה לעצמו של דבר אלא ליוצא מכללו שהוא דבלא רוב בשר אינו נבלה וטוב הי"ל לומר נשבר המפרקת בלא רוב בשר אינה אלא טרפה ומ"ש מעכ"ת לתרץ זה באומרו שבא להשמיענו שלא יחתוך אפי' רוב בשר וגם לא החוט באופן שלא יהיה כלל טרפה קודם מליקת הסימן מלבד דאין זה במשמע דבריו עוד מרפסן איגרי דנמצא זעירי חולק על ברייתא דמייתי לקמן כיצד מולקין חטאת העוף חותך שדרה ומפרקת כו' ושדרה היינו חוט השדרה כדפירשיז"ל ומ"ש עוד וכן מוכח מתוס' דף י"ט ד"ה מסתברא כלפי לייא אדרבא הגמ' דקאמר ומיסתברא כמ"ד אף מחזיר ודברי התוס'

הנ"ל הם בחילוף מדברי מעכ"ת שמהגמ' והתוס' מוכח דלכתחילה מצות מליקה באופן שתיעשה טרפה קודם מליקת הסימן דוק ותשכח ועוד א"א לאומרו דהאיך מוכח ר"ח ממתניתין כוותיה דזעירי באומרו אף אנן נמי תנינן דמפרקת ורוב בשר והחוט דוקא הויא נבלה מדתנן מלק בסכין מטמא בגדים ואי ס"ד טרפה תהני ליה סכין לטהרו מידי נבלה הא עכ"ח האי מלק בסכין דמטמא בגדים מיירי באופן שכנגדו בעצמו של כהן כשר ואי כסייעתא דר"ח דבעי לאוקמי הך מתניתין בנשברה מפרקת ורוב בשר ונפסק החוט לסיועיה לזעירי והא דמטמא בגדים משום דנעשית נבלה קודם חתיכת הסימנים א"כ אפי' אם מלק כיוצא בה בעצמו של כהן נמי נבלה היא ומטמא' בגדים דהא אמרת דס"ל לזעירי דכי מתה אינו עומד ומולק דתו לא מהני ליה מליקה: צבי אשכנזי

תשובה כט

ואשר בקשת לתרץ קו' הרב מהר"ש קאדנאבר על הרמב"ם שסובר דבמינו מצוי בשוק בדמותו כצלמו דאין צריך לישבע שאינו ברשותו דא"כ מאי פריך ליה תלמודא לרב הונא בריש המפקיד דף ל"ד ממתניתין דסלע הלויתיך עליו וכו' דילמא התם במצוי בשוק כגון פלפל וכו' זאת היא קושית מהרש"ק ז"ל ואמרת דשאני התם שהמלוה טוען שהחפץ היה שוה פחות ממה שאומר הלוה וכיון שאינם מוסכמים בשיווי החפץ אני אומר שהמלו' דעתו להרויח הדמים שהוא אומר בפחות ממה שאומר הלוה שהוא האמת יש לדחות דכיון דסוף סוף יודע המלוה שהלוה נשבע שהיה שוה ג' דינרים דשבועה עליה דידיה רמיא אי לאו דחיישינן שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון וביותר אם כבר נשבע הלוה שכדבריו כן הוא שהרי כך ראוי להיות מן הדין וא"כ המלוה צריך לנכות לו מחובו ג' דינרין כדברי הלוה שוב בוודאי לא יחזיקנו בידו אלא יחזירנו ללוה מחיר אלו הג' דינרין שהוא מנכה לו מחובו שהרי אינו מרויח כלום לפי האמת אילו היה הלוה נשבע כדינו וא"כ לית לן תו למיחש שמא עיניו נתן בה שהרי אין לו בה שום ריוח ומשום דמרע לדיבורא קמא אינו מחזיק בשל חבירו בגזלנותא דאף דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו מ"מ רשע מיקרי הנוטל את של חבירו בע"כ אף דיהיב דמי ומכ"ש לפי"ד שאמרת דמצי מלוה לאשתמוטי בטענת לא קים ליה בשומא דלא מיקרי מרע לדיבורא בנדון מהר"ש קאדאנבר אף שבאמת דבר זה כשגגה יצאה מלפניך דע"כ ל"ק מלוה לא קים ליה בשומא אלא בדבר שאין שומתו ידוע אבל למאי דקיימי' השתא לפי קושית מהרש"ק דבדבר ששומתו ברורה וידוע מיירי ליכא למימר כלל מלוה לא קים לי' בשומא דהרי כ"ע ידעי וז"ב. גם לא הבנתי דבריך באומרך דאם יטעון כדי דמיו יצטרך

לישבע כתקנת הגאונים לכך טען שלא היה שוה אלא שקל וא"כ יצטרך הלוה לישבע עכ"ד וזה מאמר סותר את עצמו דהאיך אפשר לומר טעם משנתינו מחמת תקנת הגאונים כיון שבזמן המשנ' ל"ה צריך שבועה ואומר אני דמלת תקנת במלת הסכמת הנזכרת בדברי הפוסקים נתחלפ' לך ועל קושית של מהרש"ק נ"ל ברור דלשון משנתינו משמע שמחולקים באיכות ולא בכמות ואי בפלפל וכיוצא בו א"א להם להיות מחולקים אלא בכמות וא"כ לא הי"ל לומר היה שוה והיה שוה אלא זה אומר כך וכך סאים או ליטראות או אמות היה וזה אומר כך וגם לא לומר שמא יוציא הלה את הפקדון דמי יימר שזה הוא בפקדון כיון שאינו כלי כסף וכלי זהב ושמלות שאפשר לברר ולומר כי הוא זה אלא פלפלין וכיוצא והלוה עדיין יטעון אתה גנבת כו"כ סאים או אמות מהפקדון או לקחת מן השוק פלפלין אחרים או בגד פשתן אחר פחות משלי ואין להק' דלוקים טענתייהו בשק של פלפלין צרור וחתום בשעת ההלואה וכיוצא בו דמדקא מכחשי אהדדי בעיקר החוב ובכמות הפלפלין משמע שבשעת הלוואה האמינו זל"ז דאל"ה היה להם לכתוב שטר זל"ז כדי שלא יבואו לידי כפירה והכחשה ודלוקים בשהיה להם שטר ונאבד דרך רחוקה היא ולא ניחא ליה לאוקומי בהכי ובעיקר טעמו של הרמב"ם ז"ל בדינו הנזכר לא ידענא במה נתלבט ומי סני מאי דכתב הרמב"ם ז"ל גופיה בפי' המשנה אשר לו הביאו הרב בעל תוי"ט נוסף על הסברא הגדולה דל"ש למימר עיניו נתן בה בדבר שכמותו בשיוויו וערכו מצוי ביד כל אדם הנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי.

תשובה ל

ומה שרצה מעכ"ת ליתן טעם לדברי לבוש הבוץ סי' צ"א סעיף ב' שלא הביא מה דאתמר בגמ' לכולהו לית להו פסידא בר מלוקח דאית ליה פסידא משום שרצה להשמיענו דהיכא דנתפשר הבעל עם האחריך קודם שקנה הלוקח לא מהני אף דהבעל נמי אית ליה פסידא משום דאפשר ליה להבעל להערים ולקנות אחר הלוקח ולכתוב שקנה קודם לכן וע"ז הוקשה לכ"ת דמ"ש דחיישי' לערמת הבעל ולא למרמת הלוקח זהו תמצית דברי מעכ"ת ואני בעניי לא כן אנכי עמדי דפשיטא לי דהיכא דזבין הבעל מהאחריך זכותו (אם אפשר לו לימכר שהרי הוא דבר שלא בא לעולם שגוף ופירות קנוין להאשה כל ימי חייה) או ע"י סילוק באופן שיועיל ע"פ הדין דשוב אין הלוקח מן האשה זוכה כלל בקרקע שכיון שנסתלק האחריך קודם שקנה הלוקח מאיזה טעם יזכה הלוקח במקחו כיון שנסתלק האחריך הו"ל כמת שני בחיי ראשון דיחזרו ליורשי ראשון ה"נ בעל שהוא לוקח ראשון קודם ללוקח מן האשה דאף שהנותן אמר אחריך לירת בעל לא לירת היינו

אם יהיה אחריך קיים בשעת מיתת אשה אבל כל שנסתלק האחריך קודם מיתת האשה לא גרע בעל משאר יורשי' דלא פקע זכותייהו דהאומר נכסי לך ואחריך לפלוני נמי קאמר אחריך לירת יורשך לא לירתו ואפ"ה קיי"ל דאם מת שני בחיי ראשון זכו יורשי ראשון דכל כונת הנותן ל"ה אלא לזכות לאחריך אם יהיה בחיי אחרי מות הזוכה הראשון לא אם ימות בחייו הה"נ אם נסתלק האחריך באיזה אופן שיועיל בחיי האשה אין ספק שהבעל זוכה כאלו לא התנה לומר אחריך לפלוני ואין לומר דאין ביד אחריך לוותר זכות האשה והאשה כבר זכתה במתנה זו שתוכל למכרה מכח תנאי של אחריך לפלוני דא"כ היכי קאמר הבעל מוציא מיד הלקוחות ואחריך מיד בעל דל מהכא אחריך אעפ"כ א"א לבעל להוציא מיד הלוקח שהרי האשה כבר זכתה במתנה זו למכרה אפי' אם מת אחריך אלא ודאי דאי ליתי' לאחריך א"א ללוקח לזכות בנכסים וכן מוכח מדברי התוס' שילהי יש נוחלין שהק' אמאי חשו חכמים לפסידא דלוקח נימא דאיהו אפסיד אנפשיה דלא ה"ל למיזבן מאיתתא דיתבא תותי הבעל לפי שהבעל יוציא מידו וכו' ואור"י דהתם לא אפסיד אנפשיה לפי שסובר שיעשה פשרה עם אחריך ולא יגבה הבעל כלום שמע מינה טעמא שהלוקח סבור שיעשה פשרה עם אחריך וישאר ביד אחריך באופן שלא יוכל הבעל לגבות כלום הא אם נהפוך הדבר שנתפשר הבעל עם אחריך באופן שאין לאחריך עליו שום תביעה דין הוא שיפסיד הלוקח דאיהו דדפסיד אנפשיה כנזכר בדברי התוס' את זה ראיתי להשיב לכבודך במעט פנאי ושלום ממני. צבי אשכנזי

תשובה לא

א ליסא יע"א

ב אר"י נעשה שוא"ל כענין גדול בחכמה ובמנין ה"ה מחותני האלוף המרומם הדיין המצוין החכם פלוני השם ישמרהו אף כי רבו טרדותי לא אוכל מלט משא מצות מכ"ת בעסק ביש אירע בק"ק קראטשין באיש זר מעשהו נכריה עבודתו אוב"ד הלוי הוא נשא אשה בת טובי' ואח"כ ברח ונלכד בק"ק ליסא יע"א ונסתפקתם בשם אביו אם הוא גרשון כמו שהחזיק עצמו בק"ק קראטשין יע"א או משה כמו שגירש בק"ק קאוולי יע"א וזאת שני' אם הוא לוי א"ל ואף כי כל רז לא אניס להם רציתם לעמוד על דעתי אשר ע"כ אבא בקצרה כי המוביל לא יתנני השב רוחי גם כי רובי תורת דינים הללו המה בכתובים על ספרי ראשונים ואחרונים ואם באנו לצאת ידי כל הדיעות לכתחילה אין ספק שצריך לכתוב ארבעה גיטין א' בשם שמואל בן גרשון הלוי ושני בן גרשון סתם ושלישי בשם משה הלוי ורביעי בשם משה סתם דאע"פ שהחזיק שם אביו בעיר שלשים יום אין בידו

לשנות שם אביו כמ"ש הרא"ש הביאה הטור ס"ס קכ"ט גם מהרא"י בפסקיו סי' קל"ח כ"כ ואני חוכך עוד דכיון שהוחזק בדאי שהרי ע"כ א' משני השמות שהחזיק לאביו הוא שקר דאין לומר דשניהם אמת ושני שמות היו לאביו (ואם באנו לומר כך צריך עוד ב' גיטין ולכתוב בא' משה דמיתקרי גרשון ובשני איפכא) שהרי פיו ענה בו ששינה שם אביו ואף דקיי"ל שאין אדם נעשה חשוד ע"פ עצמו עכ"ז בכה"ג אמרי' אי ס"ד דשני שמות היו לאביו הי"ל לתרץ כך דומיא דמה שהק' התוס' בהאשה שלום דף קי"ו ע"א אמאי דאמרי' דחיישינן לגמלא פרחא וא"ת בפ"ק דמכות אמר רבא ב"א אתו בי תרי ואמרי בחד בשבת בצפרא הרג פ' את הנפש בנהרדעא ואתו בי תרי ואמרי בפניא עמנו הייתם בסורא חזינן כו' אי לא מצי אזלי נהרגין ולא חיישינן לגמלא פרחא ותירצו בשם הר"ר מנחם דהתם אם איתא דאזלי בגמלא פרחא היה להם לטעון כן ומדלא אמרו הכי ש"מ שקר הם מעידים ה"נ דכוותיה אם איתא דשני שמות היו לאביו היה לו לטעון כן ומדלא טען כן ש"מ שקר ענה וא"ל שאני התם דנהרגין ואם איתא דהוי להם גמלא פרחא היה להם לטעון כך להציל ממות נפשם לאפוקי הכא דלא איפכת ליה כולי האי חדא דהכא נמי למה ליה לאחזוקי נפשיה בשקרא ולמימר דשינה שם אביו ועוד דע"כ צריך אתה לומר דדבר זה עצמו שהוא אומר ששינה הוא שקר אלא לא שינה ושני שמות היו לאביו ומי יאמר דדברו האחרון הוא שקר דילמא הראשון הוא שקר ועוד דע"כ בדיני נפשות נמי אינם נהרגין ע"פ עצמן אפ"ה כי חזינן ריעותא לא מתרצינן לה מנפשין כיון דבעלי הדברים קמן ולא קאמרי הכי ש"מ שיקרא הוא בנ"ד נמי כיון דחזינן ריעותא דפעם החזיק שם אביו משה ופעם גרשון תו לא מהימנינן ליה כלל אף דגמלא פרחא היא חששא יותר רחוקה משני שמות לאדם אחד עכ"ז בערכ"ך נפשות לנ"ד ודאי שפיר ילפינן מיניה אשר ע"כ היה נראה בעיני נכון לסמוך על רבותינו האחרונים ז"ל בעלי הש"ע והמפה שכתבו דאם לא הזכיר שם אבי האיש בגט כשר והיא דעת הרשב"א והרא"ש ז"ל שכתבו כן בפשיטות ובענין הלוי מחלוקת בין האחרונים אם לא נכתב אם כשר א"ל וודאי מסתמא דתלמודא משמע דכשר אלא שבפסקי מהרא"י נמצא ראשונה לפסול בלא כתב כהן ואף דהיה אפשר לחלק בין כתיבת כהן שהיא מעלה גדולה ראש וראשון לכ"ד שבקדושה לפתוח ולברך משא"כ בלוי שאין בו כ"כ קפידא עכ"ז המעיין בדברי האחרונים ז"ל יראה דאין מחלקין בכך מדתלו טעמא משום ההרגל שהורגלו לכותבו דהרואה יאמר אין זה המגרש כיון שהורגלו לכותבו ודוחק לומר דבלוי דאין כ"כ קפידא אף הרואה אסיק אדעתי' דאישתמיט תואר הלוי אלא נראה שלפ"ד הפוסלים בכהן ה"ה בלוי והנה הרב מהר"א ששון מן הפוסלים וכן הרב מהרי"ט כמו שהביא דבריו מהר"ר

שמחה הכהן בספרו אבל הרשב"א והרא"ש נראה לי שהם מכשירין במכ"ש משם אביו ושם אביה שאף שהורגלו לכותבם ואפי' בימי התנאים כאותה ששנינו ב' יוסף ב"ש ובימיהם נמי מוכח שהורגלו הכל לכותבו עד שעלה על דעת השואלים לפסול אם לא נכתבו ועכ"ז השיבו הם דכשר אם לא נכתבו ומהר"י קארו מן המכשירים וגם הרב מהר"מ איסרלס והאחרון הרב מהר"ר יואל בעל ב"ח בתשובותיו הנדפסות מחדש סי' צ"ב כ' הלכה למעשה דאין ליתן ב' גיטין משום ספקא דכהן או לוי ואף שהרב ז"ל לא אמרה אלא באבי המתגרשת מדבריו יראה שאין חילוק אף שהרב מהראנ"ח בתשו' כ' שאפשר לחלק בכך עכ"ז לא החליט לפסול אדרבא נראה דעתו להכשיר בכל ענין וכיון שכן היה נראה דבנ"ד כיון שא"א לנו לעמוד על אופני שלו טוב יותר שלא לכתוב לוי מליתן שני גיטין שהם ארבעה עוד י"ל בנ"ד שיכתבו שמואל הלוי בן משה או שמואל הלוי בן גרשון ותיסגי בתרי גיטי דאע"פ שכותבין בכל גיטין פב"ב הלוי עכ"ז באיש כזה שאנו מסופקים בו אם אביו לוי או לא אין לכתוב לוי אחר שם אביו דדילמא אינו לוי אבל אחר שם עצמו אין קפידא אם אינו לוי דכיון שאנו נוהגין להאמינו לקרותו לוי ע"פ עצמו הרי לענין זה כאלו העדים אומרין פלוני זה שהוחזק לוי על פי עצמו והרי זה הוחזק לוי בקראטשין שהרי בודאי ביום חתונתו עלה לקרות בתורה בחזקת לוי וכן נכתב בכתובה בוודאי ואין ספק שעמד שם בחזקה זו יותר משלשים יום וביותר בלשון הגט שהרי הוא בלשון הבעל אנא פלוני הלוי א"כ לא מבעי' לדברי האומרים דבכל לשון מספקא לן אי מעלין משטרות ליוחסין אפי' בלשון סהדי לפי שהסופרים סומכין על שמות בנ"א כפי שהם מוחזקים בעיר וכיון דחזו ליה דאוכל בתרומה וקורין אותו כהן אינהו נמי קארו ליה דלדידהו וודאי אין ללמוד מתואר הלוי הכתוב בגט שהוא לוי באמת אלא שהוא מוחזק בעיר שנכתב הגט ללוי שהוא קורא שני אחרי כהן אלא אפי' להרשב"ם והרא"ה דס"ל דבכתוב בלשון סהדי לא מספקא לן דאי לאו דקים להו דכהן הוא ל"ה כתבי אפ"ה בלישנא דגיטא מודו שאין סומכין עליו לענין יוחסין שהרי הוא בלישנא דידיה אני פלוני הלוי כו' וכיון שאין סומכין עליו לענין יוחס' אלא לענין להחזיקו בלוי לקרות שני אחר הכהן שהוא נאמן על עצמו בזמן הזה ממילא שפיר מצינן למיכתב שמואל הלוי אף את"ל שאינו לוי באמת אלא לפי"ד וחזקתו שהחזיק עצמו בפנינו דומיא דכל הכהנים ולויים הכתובים בגיטין ושטרות שהם כשרים אף שאין אנו מעלין ליוחסים על פיהם ואנו חוששין שאינם כהנים ולא לויים ואעפ"כ השטרות והגיטין כשרות וא"ת לא דמי דהתם ליכא ריעותא אבל הכא דאיכא קמן ריעותא שבכתב א' לא נמצא כתוב סג"ל י"ל דאין זה כ"כ ריעותא דאיכא למימר דמיגז הוא דגייז לחתימתיה דודאי אין דומה העדר

וחיסרון לשינוי גמור ואיכא למימר בראשונה קיצר ולא הודיע שהוא לוי ולעולם לא חציף איניש לומר שהוא לוי אם אינו לוי כעין שאמרו בעובדא דמרי בר איסק תרתי לא עבדי אלא שאיש הזה ע"כ הוחזק שקרן גמור שהרי פע"א אמר שאביו גרשון ופעם אמר שהוא משה והו"ל כאותה שאמרו פ' עשרה יוחסין דף ע"א נאמנת חיה לומר זה כהן כו' בד"א שלא קרא עליה ערעור אבל קרא עליה ערעור אינה נאמנת ומסקינן דאפילו ערעור דחד כיון דלי"ל חזקת כשרות האי נמי לא גרע מערער דחד ואע"פ שבשם לוי לא הוחזק שקרן מדהוחזק שקרן בדבר א' דהיינו בשם אביו תו לא מהימנינן ליה במידי וכבר היה אפשר לומר דזה תלוי בשינוי הגירסאות והפירושים בקרא עליו ערער דרש"י גריס עליו ופירש דקאי על הולד ולפ"ז היה אפשר לומר דוקא על ולד זה שהוכחשה אינה נאמנת אבל בולד אחר נאמנת אבל לדברי הרמב"ם ס"פ ט"ו מהל' א"ב דגריס עליה ופירש דקאי על החיה אפשר לומר דאינה נאמנת לעולם אפי' על ולד אחר אלא שהה"מ השוה בין שני הפירושים ולפי"ד י"ל דבחי' נמי נאמנת על ולד אחר וא"כ בנ"ד נמי כיון דלא הוחזק כפרן בענין הלוייה אחזקתיה מוקמי' ליה והו"ל כהוחזק כפרן לממון זה דלא הוחזק כפרן לממון אחר: וא"ת נדמהו לאותה שכתב הטור בשם רבינו קלונימוס שטר שיש בו נאמנות ונמצא הלוה כפרן בדבר א' לא מהני ליה נאמנות מצידה תברא דהא חזינן דבהוחזק כפרן לממון זה לא הוחזק כפרן לממון אחר אלא ע"כ צריך לחלק בין דברים שהוא נאמן בהם מעצמו ע"פ הדין או תקנת חכמים לדברים שהאמינו בעל דינו שכנגדו שבדברים שנאמן בהם מעצמו כחזקת כל ישראל אע"פ שהוחזק כפרן לדבר א' לא הוחזק כפרן בדבר אחר אבל בדברים שהאמינו שכנגדו יותר משאר בנ"י ע"כ משום שהחזיקו בחזקת צדיק וישר יותר משאר אינשי וכההיא דאמרי' בריש המפקיד דף ל"ה ולהימניה מלוה ללוה לוה מקיים ביה במלוה תומת ישרים תנחם אבל מלוה מקיים ביה בלוה וסלף בוגדים ישדם דאף שאין הלוה רשע עכ"ז אין דרך להאמינו אא"כ חזא ביה נאמנות יתירה ה"נ מסתמא לא האמין לוה למלוה אלא דמחזיק ליה בחזקת תם וישר וכי אישתכח כפרן בדבר א' תו לא מיקרי תם וישר להאמינו יותר מסתם בנ"י ואע"פ שהב"י הביא טעם הדבר משום דאמרי' כי הימני' לוה למלוה משום דכל ישראל בחזקת נאמנין קיימי ע"כ לאו דוקא ור"ל דכל ישראל הישרים כענין תומת ישרים תנחם שהבאנו לעיל ודוק:

ג והרב הב"י ז"ל הביא עוד בשם תשו' אשכנזית ראיה מההיא דאמרה פ' חכם טיהר לי את הדם ואישתכח שיקרא והא הכא דמדאו' מהימנא וכיון דמשקרא תו לא מהימנא ולכאורה ראיה זו תמיהא דהתם כולם בחד ענינא הוא והו"ל כהוחזק כפרן לאותו ממון

דתו לא מהימן עליה. לאפוקי הכא דהוחזק כפרן לדבר אחר דכוותיה בחשוד אמרי' החשוד לדבר א' אינו חשוד לדבר אחר ונראה דאותה התשו' מביאה ראיה דאפי' אם ירצה לחזור בתשובה ולקבל עליו דברי חברות דקיי"ל דהדר לכשרותו דזה לא מהני לגבי אותו הנאמנות מאחר שכבר איתרע לא מהני ליה תשובתו כיון שהוא דבר הנוגע לחבירו ומייתי ליה ממשמשתו נדה דאף אם תרצה לחזור בתשובה עכ"ז יוצאת שלא בכתובה ועכ"ז תמה אני דהא מסקינן בפ' ארוסה דף כ"ה דעוברת על דת בעיא התראה וממילא כי הדרה בה לאחר התראה בוודאי יש לה כתובה וא"כ הרי חזרתה מועלת ואם לאחר שכבר נשתרשה בחטא לאחר ההתראה קאמר דתו אין לה כתובה אפי' אם תחזור ותקבל עליה דברי חברות דילמא שאני התם דכיון שנשתרשה בחטא אחר ההתראה תו לא מהימנינן לה: ועוד דאעיקרא דדינא אין משם ראיה דאטו התם במהימנותא תליא מילתא התם קנסינן לה כתובה שכבר כתב לה בשעת נישואין לפי שעברה ושימשתו נידה לאחר ההתראה אף אם יבא אליהו ויאמר שמכאן ולהבא לא תשמשו נידה כבר הפסידה הכתובה הראשונה ואה"נ שאם חזרה בתשו' וקיבלה עליה דברי חברות דמאותו היום והלאה נאמנת בין לבעל זה בין לאחר ואם ירצה בעל זה לקיימה יש לה ממנו כתובה מיום חזרתה בתשובה והלאה דאף שכ' הרמב"ם דהעוברת על דת שרצה בעלה לקיימה אין לה כתובה ההיא בעומדת במרדה ומשום שתהא קלה בעיניו להוציאה אבל בחוזרת בתשו' גמורה וקבלה עליה דברי חברות לא שמענו: ומזה השבתי על מה שהק' המנוח הרב מוהר"י אבד"ק ליסא בתשו' אחת ששלח לכאן על עסק עדי קדושין שנפסלו וז"ל בתוך התשו' הקשיתי זה כמה שנים ממתניתין דבכורות הנושא נשים בעבירה נודר ועובר ויורד ומגרש ומהמנינן ליה שלא יעבור על נדרו להחזיק אשתו הפסולה ולכך עובד תומ"י ואם איתא דמחזיקינן לכל עובר עבירה שהוא חשוד על השבועה שכבר נשבע בהר סיני א"כ הוא חשוד ג"כ על נדרים דנדר קל משבועה וא"כ האיך מהימנינן ליה אנדר עכ"ל הרב ז"ל ולא תירץ כלום: ולע"ד אין כאן מקום קושיא דע"כ ל"ק הרשב"א דהחשוד על הדבר אינו נאמן עליו אפי' בשבועה ומטעם שבועת הר סיני אלא בעודו עומד במרדו והוא חשוד עדיין אלא שרוצה להשבע שזה כשר המשל מי שהיא חשוד על סתם יינם או לאכול גבינות הגוים ועודנו אוכל ושותה ורוצה להעיד על יין א' שהוא כשר או על גבינה שהיא כשרה מישראל אפילו נשבע עליהם אינו נאמן שהרי הוא עודנו לא ישוב אלא חשוד ועובר על שבועת הר סיני לענין איסור זה והאיך נאמינהו אנחנו עליו אבל במסכת בכורות מיירי בכהן שבא לחזור בתשו' ורוצה לגרש אשתו הנשואה לו בעבירה ולא ישוב עוד לכסלה אלא שבתוך זה הזמן עד שלא יזדמן לו סופר ועדים היה

עומד נצב בבית המקדש יכול לעבוד עבודתו דכיון שקבל עליו תומ"י הרי הוא כאחיו הכהנים הכשרים ואפי' נדר ל"ה צריך אלא משום דתקיף יצרא דעבירה עשינו לו סייג ומשמרת למשמרתו והכי אמרי' בגמ' התם מ"ש הכא דסגי ליה בקבלה ומה שנא התם דמדרינן ליה התם יצרו תקפו והא דשקלינן בגמרא וליחוש דלמא אזיל לגבי חכם כו' ר"ל דאין בנדר זה שום תוספת סייג כיון דבידו להתירו הו"ל כמאן דליתא ומה יתן ומה יוסיף אם נדר כיון דבידו להתירו אבל אה"נ דמשעת קבלתו הרי הוא כשר ככל אחיו הכהנים ולא מיקרי חשוד כלל וז"ב כצהרים בעיני ועוד הייתי יכול לתרץ בתירוצים אחרים אלא שאין צורך כי הדברים ברורים ותמה אני על הרב ז"ל שדימה שני ענינים שאין דומין זל"ז סוף דבר הראיה של התשובה אשכנזית שהביא הרב ז"ל בב"י אינני מכיר: נקטינן דאף דהוחזק להחליף שם אביו לא הוחזק להחליף עצמו בשקר ללוי ול"ד להחשוד על הדבר דכל הנוגע לאותו הענין הוא חשוד עליו כגון אמגוזי דאיתא במס' בכורות דף ל' דקנסינן למאן דחשיד לזבוני תרבא במר דכנתא דהתם הא קמפרש טעמא דסתם ינוקי גרי באמגוזי ועוד דהתם קנסא הוא וזה ל"ש כאן וגם תורת הלוייה אינו דבר אחד עם שינוי שם אביו באופן דלא הוחזק מזה על זה וראיתי בפרישה על אה"ע ס"ס ד' הקשה על מ"ש הטור בח"מ בנאמנות החיה על הבכור דדוקא תומ"י אחר שנולד נאמנת לאמר זה יצא ראשונה אבל לאחר מכאן לא ובנשים שילדו בבית אחד לא הזכיר לענין נאמנות החיה תומ"י דמשמע אפי' לאחר מכאן נאמנת ותירץ דבח"מ מיירי אפי' אמה או אביה מכחישה וכן בנאמנות האשה כל ז' עכ"ל:

ד ואני תמה מכבוד תורת הרב ז"ל פה קדוש יאמר דבר זה דלא מבעי' לדברי הרמב"ן ז"ל דכוותיה נראה מסקנת הטור ובעלי הש"ע ז"ל דאפי' נגד עדים נאמן האב כ"ש דנאמן להכחיש החיה אלא אפי' לדברי הרשב"ם דכתב דנגד עדים לא מהימן בחיה מודה דנאמן האב נגדה דעכ"ח לא עדיפא חיה מקול דקאמר הרשב"ם דע"כ קול אלים הראוי להורישו פי שנים קאמר דאל"ה מה לנו לנאמנותו של אב בלא"ה לא הוי שקיל פי שנים וא"כ היכא תיסק אדעתין דחיה עדיפא מחזקה גמורה הראוי להורישו פי שנים, ועוד מצידה תברא דהשתא בנאמנות של כהן והלוי דאף לאחר זמן נאמנת עכ"ז אמרינן בגמ' ופסקיה הטור דאפי' בקרא עליו ערער חד לא מהימנא כ"ש בנאמנותה על הבכור דאינה נאמנת אלא לאלתר לא כ"ש דבקרא עליו ערער דאינה נאמנת ואביו ודאי דלא גרע מחד דעלמא וא"ל דהיא הנותנת דכיון דבכהן ולוי נאמנת אפי' לאח"ז להכי לא האמינוה אלא בלא קרא עליו ערער אבל בבכור שאינה נאמנת אלא לאלתר לכך האמינוה אפילו בקרא ערער דא"כ בכהן ולוי נמי היה להם לחלק בין לאלתר ולאח"ז דבלאלתר אפילו

בקרא ערער נאמנת ולאח"ז דוקא בלא קרא ערער ודוחק לומר משום דלא פלוג וגם אמו מהיכי תיתי דתהא נאמנת תוך ז' להכחיש את האב: ואפשר דס"ל להרב ז"ל דבמודה דשניהם בניו אלא שחולק עם החיה איזה יצא ראשונה החיה נאמנת או דכיון דתאומים הם וקיי"ל דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת ממילא שניהם בניו ותו אין האב נאמן לו' שהאחד בנו והאחר לא וכ"ז איננו נראה בעיני: והנ"ל נכון הוא דשאני בין נאמנות היוחסין לנאמנות הבכור דבבכור כיון דליכא נפקותא אלא לענין פי שנים לא דייקא החיה כולי האי כיון דשניהם בניו ולכך לא האמינו' אלא לאלתר ממש אבל בכהן ולוי דנפיק מניה טובא לענין כיבוד אב ואם ומקללם ומכה אותם ולענין רוב העריות מלבד ענין היוחסין וודאי דייקא החיה טובא לכך נאמנת אפילו לאחר זמן:

ה קצרו של דבר אם באנו לצאת ידי כל הספיקות לכתחלה צריך לכתוב שמונה גיטין א' בן גרשון לוי ב' גרשון סתם ג' בן משה לוי ד' בן משה סתם ה' בן גרשון דמיתקרי משה ו' בן משה דמתקרי גרשון ז' אנא שמואל בלתי שם אביו כלל ח' אנא שמואל לוי ג"כ בלתי שם אביו: עוד יש דרך אחרת קצרה והיא אשר כתבתי למעלה לכתוב שמואל הלוי בן גרשון דאי אביו לוי ממילא משמע דכיון דבנו לוי אבוה נמי לוי ואי לאו לוי הוא שפיר כתבינן על שמואל הלוי שהרי הוחזק לוי במקום הנתינה ומדלא כתבו לוי אצל אביו נמצא שלא שינו שם אביו א"ל דילמא לוי הוא ומדלא כתבו לוי אצל אביו הרואה אומר שאין זה הלוי שהרי לא כתבו הלוי אצל אביו ומ"ש לוי אצל הבן איננו שם היחס אלא שם העצם כדאמרי' בגמ' גברא דשמיה לוי וכמו רב ולוי שהוא לוי בר סיסי ור' יהושע בן לוי זה א"א לומר מדכתבינן ליה בה"א הידיעה וידוע הוא שאין ה"א הידיעה נופלת אלא על שם היחס לא על שם העצם וגם אין לחוש לכשיאמרו כינוי הוא דלא חששו הפוסקים לומר כן אלא שלא לכתוב הכהן אחר המכונה אבל קודם לכן ליכא למיחש ובגט שני שמואל הלוי בן משה ועוד גט שלישי בשמואל הלוי סתם בלי שם אביו ורביעי בשמואל סתם: ועוד קצרה מן הקצרה שלא לכתוב אלא שני גיטין הא' בשם שמואל הלוי בלי שם אביו והשני שמואל סתם בלי שם אביו ובשעהד"ח נוכל לסמוך על דרך זו השלישית: ואף בדרכי הראשונים יזהרו לכתוב אלו שני גיטין האחרונים בראשונה כדי שאם ח"ו תטרף להם השעה נוכל לסמוך על השני גיטין הללו ואילו היה בא מעשה לידי הייתי סומך עצמי על גדולי הפוסקים ז"ל האומרים דסגי בשמו לחוד בלתי שם אביו שהם הפוסקים המפורסמים אשר כל בית ישראל נשען עליהם ודבריהם וראיותיהם נראין מאוד וטוב לכתוב שמו לבד בלתי שם אביו מלהרבות בגיטין כ"כ ואם תתגרש בליסא יכתבו שם שמואל סתם תחילה ואח"כ הגט השני בשם שמואל הלוי

ושניהם בלתי שם אביו ואח"כ יכתבו הגיטין ראשון ראשון עם שם אביו כאמור אבל לענין עיקר הכפיה וודאי לא נעלם ממכ"ת דאפי' במומר איכא פלוגתא אי כייפינן אי לא ומי יכניס ראשו לעשות במקום מחלוקת שהוא כמרבה ממזרים בישראל ח"ו הא מיהא נוכל לכופו שיוציא כל נדונייתא מידו כמ"ש הראשונים והאחרונים ז"ל והאשה אינה צריכה שבועה דאנן סהדי דכדין מואסת בו וג"כ נוכל להשביעו בשבועות חמורות ובכל אלות וקללות האמורות בתורה שלא ירחיק ממנה נדוד ואם לא ירצה להשבע אלא יאמר שרצונו לברוח ממנה בכן כופין אותו אליבא דכ"ע בשוטים שהרי הוא מונע ממנה כל עניני אישות שהם שארה כסותה ועונתה: ובזה מיושב שאף שהרא"ש ז"ל הרחיק הכפי' באומרת מאיס עלי בשתי ידים עכ"ז כ' בכלל מ"ג סי' י"ג ואשה שבעלה רוצה לילך לארץ אחרת נכון וראוי לכופו לתת גט לזמן שאעפ"י שבדין מאיס אין כופין אבל בהולך לו ומונע ממנה כל עניני אישות כופין אליבא דכ"ע ומה שהוצרך לגט לזמן לפי שיש רשות לבעל לצאת מן העיר כל א' לפי"מ שהוא כמ"ש בפ' אע"פ ונמצא שאם ישהא יותר מהזמן הראוי הרי הוא מונע ממנה כל עניני אישות והגט מעושה כדין אבל במדינות הללו שאין נוהגין ליתן גט על זמן קשה הדבר לכוף לגרש מיד שהרי הלה יאמר שאינו רוצה לברוח ושנתחרט על מחשבתו הרעה והאיך נכופנו וכ"ז מבואר בתוס' ורא"ש וטור ושאר פוסקים רו"א החפץ ימלא ידו בנקל מתוך הספרים המצויים בכל המקומות ומה בצע להעתיק הדברים הידועים ושלום מעכ"ת עם כל הקהלה יגדל כנפש אחיכם הקטן נרצה לעבודתכם צבי הירש בכמוה"ר יעקב זלה"ה מאובין אשכנזי ס"ט.

תשובה לב

א ה"ה החכם נר"ו

ב הנני בא להשיב למעכ"ת בקצרה מה שהקשה על פי' הרמב"ם בנחל איתן שהוא נחל השוטף בחזקה מהא דתניא בפסחים סימן להרים מילין סימן לנחלים קנים נפקא מינה לנחל איתן משמע ברור דנחל איתן אינו נהר רק מקום קשה וכפירש"י דנהר אינו צריך סימן ודוגמת שפלה ועמקים ותמהני ממהרי"ק בתשו' שהסכים עם פירש"י שלא הביא ראיה זו עכתדפח"ח:

ג תשובה לדידי אין מכאן ראיה לפירש"י ואפשר מקצת סיוע לדברי הרמב"ם ז"ל דהא אמרי' בסדר תעניות מה קנה זה עומד במקום מים וקרא כתיב כאשר ינוד הקנה במים ש"מ דאורחיה דקנה במקום מים וכן הוא אומר והאזניחו נהרות דללו וחרבו יאורי מצור קנה וסוף קמלו ופירש"י קנה וסוף שהיו גדלים שם מרוב מימיהם קמלו כשיבשו

היאורים עמדו הקנים מלגדל עוד והם מתיבשים ונופלים הרי מבואר שדרך הקנים לגדל במים דוקא וכן בתורה ותשם בסוף על שפת היאור וסוף וקנה שניהם דומים זל"ז ודרכם לגדל על המים וזה ברור:

ד ומה שהק' למעכ"ת דנהר אינו צריך סימן לאו קושיא היא דכמה מיני נהרות ואגמי מים יש נהר ויאור ופלג ויובל ואגם ומעין שוטף ונחל: וא"ת ואמאי לא מייתי הרמב"ם הך דינא דצריך שיהיו קנים גדלים בו ואי לא לא מיקרי נחל כמו שפירש"י הא ודאי ל"ק כלל דהא מסקינן דכולהו לענין מקח וממכר מיתניא וההיקש שרצה מכ"ת לעשות מהרים לנחל גלוי וידוע לפניך שאינו כדאי להכריח ובכל כי האי אמרינן מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא: ואני תמה ממהרי"ק ז"ל בשורש קנ"ח שביקש להכריח פירשיז"ל מדלא מייתי ראיה מהובשת נהרות איתן דדמי ממש לנחל איתן לדברי רבינו משה ז"ל ובעיני יפלא דמאי ראיה יש מנהרות איתן אם רצונו חוזק השטיפה או לשון ישן כמשמעות אחרים בגמרא אבל מאיתן מושבך שפיר מוכח שהוא קשה מדכתיב ושים בסלע קנך וכן משמעו הרים את ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ שהוא כפל ענין במלות שונות וגם מדקרי להו מוסדי ש"מ דחזקי' הם: מה שתמה מכת"ר על התוי"ט בנתינת טעמו על השמטת הרמב"ם אעפ"י שאינו איתן דס"ל דלא מיעטה המשנה אלא שלא יהיה גדול אבל עכ"פ צריך שיהיה חזק ההמשכה בעיני דברי התוס' יו"ט הם נכונים וברורים בדעת הרמב"ם ועליהם אין להשיב שהרי בהדיא כ"כ הרמב"ם בפי' המשנה ובין הדיוק במלת אעפ"י דיוק אמיתי או לא עכ"פ הרמב"ם בפירושו ברור מללו ואם היה חזק ההמשכה אעפ"י שלא היה גדול השיעור כשר ש"מ דעכ"פ צריך שיהיה חזק ההמשכה: אמנם עיקר דעתו של ר"מ ז"ל פליאה ממנו מה ראה למעט גודל השיעור לבד ולא חוזק ההמשכה חדא דגודל השיעור הוא פירוש של אחרים אבל לת"ק איתן הוא חזק ההמשכה ואת זה מיעטו במשנה באומרם אעפ"י שאינו איתן כשר ועוד כיון דבמתניתין סתמא קתני אעפ"י שאינו איתן כשר מאן פלג ליה להרמב"ם ז"ל להוציא מקצת ולהניח מקצת ועוד דבספרי ילפינן דאעפ"י שאינו איתן כשר מדכתיב בסיפא בנחל סתם לאשמועינן דאעפ"י שאינו איתן וא"כ כל הנחלים כשרים אעפ"י שאינם גדולים ולא חזקי ההמשכה: וזה הספרי אין ספק שנעלם מהרב בתי"ט שהקשה אמאי ממעטינן גדול כו' אלא לאידך גיסא הוא דקשה אמאי לא ממעטינן נמי חוזק השטיפה וצ"ע: ומ"ש מכ"ת לומר דהרמב"ם סמך עצמו על הירושלמי שאמר יחידים אינון כו' אין שום משמעות בירושלמי להוציא מתוכה שהמשנה שאמרה אעפ"י שאינו איתן כשר יחידאה היא ונשתקע הדבר ולא נאמר אלא באעפ"י שאינו נחל ולהכי לא מייתינן לה

בתלמודין אבל אעפ"י שאינה איתן משנה שלימה ומוסכמת היא בלי שום חולק אמנם מה שתפס מעכ"ת על התוי"ט בסברת ר' יאשיה הוא כדין וגם א"א לומר שנשמט ממנו שהרי הגמרא היא בין עיניו בפיו ובשפתיו ע"כ צ"ל דס"ל דרבא פליג וסתמא דתלמודא לא ס"ל כותיה:

תשובה לג

א ולעשות רצונו הנני מודיעו מה שהקשה לנו עתה בבית מדרשינו בשבת דף נ"ד ע"ב בתוס' ד"ה הוה מעשר כו' וי"ל כו' אי נמי אפוטרופוס הוה מעשר ע"כ והא קיי"ל בהניזקין דאין אפוטרופוס רשאי לעשר אלא להאכיל אבל לא להניח וא"א לומר שהיה מאכלו של ראב"ע ק"כ אלף עגלי' בכל שנה ושנה ולא מיבעיא לדברי הרמב"ם סוף הלכות נחלות שכ' אבל לא יעשרו להניח כו' אלא ימכרו אותן טבל והרוצה לתקן יתקן דהשתא מה התם דקיי"ל א"א רשאי למכור טבל אפ"ה האפוטרופוס אינו רשאי לעשר במעשר בהמה שבפירוש שנינו עד שלא הגיע הגורן מותר למכו' ולשחוט שאפי' הבעל דבר עצמו מותר למכור בלי מעשר על אחת כמה וכמה האפוטרופוס שמותר למכור בלי מעשר ואסור לו לעשר כלל וימכור לעולם קודם שעת הגורן ואפי' אחר שהגיע הגורן אסור לו להאפוטרופוס לעשר: אלא אפי' להראב"ד ז"ל שכ' בהשגה א"א אין הדעת נוחה ממנו שיהא האפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל לבנ"א כו' במעשר בהמה מיהא מודה דמוכר בלי מעשר שהרי אין זה מכשול כלל ללוקחים שהרי הלוקח פטור ממעשר בהמה ואין לומר דמעשר בהמה עדיף דהגורן קובעו למעשר ועכ"ח צריך הוא לעשר כשהגיע הגורן אף כשאינו רוצה לשחוט ולא למכור לאפוקי במעשר דגן אם אינו רוצה לאכול ולא למכור רשאי הוא להשהותו בטבלו: אין זה נראה משני צדדים דלכאורה אף לאחר שהגיע הגורן אם אינו רוצה למכור ולא לשחוט רשאי הוא שלא לעשר ועוד דבמעשר נמי אמרינן חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנין ש"מ דאין דרך חבר להשהות ברשותו פירות שאינן מתוקנין ועוד דבגמ' אמרי' דטבלא דגורן מדרבנן א"כ פשיטא דלא עדיף טפי מגורן דגן שהוא דאורייי'.

ב עוד היה אפשר לי לומר דדוקא במעשר דגן שאין המעשר נפסד במכירה שהרי הלוקח צריך לעשר התם הוא דאין אפוטרופוס רשאי לעשר אבל במעשר בהמה דהמעשר מפסיד במכירה שהרי לוקח פטור לכן האפוטרופוס רשאי לעשר עד שלא ימכור ומיסתייעא הך מלתא במקצת מהא דכ' רש"י להניח התבואה באוצר עד שיגדלו למה לי עשורי לכשיגדלו יעשרום הם דמשמע דע"כ ל"א דאין אפוטרופסין מעשרין

אלא כשאין המצוה עוברת אבל במכירת בהמות קודם מעשר דהמצוה עוברת אפשר דיש לאפוטרופוס רשות לעשר ולומר שלא ימכרו העגלים כלל עד שיגדל ראב"ע איכא פסידא ליתמי דכמה מהם ימותו וכיון שע"כ צריכין אנו למכור העגלים יש רשות ביד האפוטרופוס לעשר כדי שלא להפסיד המצוה ומיסתייעא נמי מדאמרי' ואין פוסקין עליהן פדיון שבויים ולא כל דבר שאין לו קצבה ומפרש רש"י משום דנמצאו נכסיהן כלין ומשמע הא דבר שיש לו קצבה כגון מעשר בהמה האפוטרופוס מעשר עליהן אלא דקצת קשה אדקאמר וכ"ד שיש לו קצבה לאתויי מגלה לימא לאתויי מעשר בהמה וכ"ש מגלה שהוא דבר עומד וקיים להיתומים ואפשר דלא פסיקא ליה דכשאין צורך למכור הבהמות אלא אפשר לו להשהותם עד שיגדלו היתומים אינו רשאי לעשרם: אבל אין לתרץ ולומר דאין היתומים חסרים במעשר בהמה שהרי הוא שלהן להקריבו שלמים ולאכלו כדפירש הרע"ב על מאי דאמרי' בגמ' דניחא ליה דלתעביד מצוה בממוניה דאם אמרו בסתם כל אדם ביתומים לא אמרו אדרבא אמרי' בעלמא יתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו וביותר בסך עצום ורב כזה והדבר צריך תלמוד: ע"ש דף נ"ה סוף ע"ב ברש"י ד"ה מעבירם כתיב קשה בעיני שם חכם הנזכר כאן כו' כ' מהרש"א בח"ה מהרש"ל הגיה כו' ולא הבנתי כוונתו דמאי קשה בעיניו שם דהחכם הנזכר כאן עכ"ל ובעיני הדבר פשוט דכוונתו דעל עיקר הענין אין כ"כ תמיהא אם הוא טעות די"ל הגה"ה היתה מבחוץ אחרי חיבור התלמוד וטעה הסופר והעתיקה בפנים וכמו שמוחק רש"י כ"פ נוסחאות וכותב שהם טעות ממי שרצה לפרש כך או ממי שהקשה כך ואינו מן התלמוד אבל שם החכם שהוא רב הונא בריה דרב יהושע שהוא מבעלי התלמוד קשה בעיניו שא"א לומר שהוא טעות מאיזה אחרון שהיה אחר התלמוד וזה ברור:

תשובה לד

ובה' שופר שאנו עסוקין בהם ריש סי' תקפ"ו בס' ט"ז סק"א וז"ל ויש ראיה לזה מהפסוק שור שה כשבים ושה עזים איל וצבי ויחמור היינו יעילים וכי היכי דחשיב איל אחר שזכר שה כשבים זכר נמי יחמור שהוא בכלל עזים עכ"ל והוא פלא בעיני ומה ענין איל בקמץ ומלרע שהוא מין חיה לאיל בחיריק ומלעיל שהוא זכר הרחלים:

תשובה לה

עוד בס' הנ"ל סי' תקצ"ו ס"ק ב' האריך מאוד בענין התקיעה ביו"ט שלא לצורך וסוף דבריו אבל ביו"ט גרידא אין שום איסור בעולם אלא דהכ"מ כתב כו' ואינו יודע מהיכן

למד כו' ושוב איתא במעשה דמגנצא כו' וגם התוקע עבר על שבות דרבנן כו' והוא תמוה מאין הרגלים עכ"ל: ונעלם מעיני הרב ז"ל תלמוד ערוך סו"פ ואלו קשרים דף קי"ד דאמר ושבות קרובה מי התירו והתניא י"ט שחל להיות בע"ש תוקעין ולא מבדילין מו"ש מבדילין ולא תוקעין ואמאי לתקע כי היכי דלידעי דשרו בשחיטה לאלתר אלא מחוורתא כדרב יוסף והתם ע"כ פירושו שיתקעו בלילה ממש להודיע שהוא לילה ממש ושמותר לשחוט תיכף וכמ"ש שם התוס' בד"ה ליתקע ובד"ה ואמאי הרי מבואר דבי"ט נמי איכא איסור שבות תק"ש ובפ' כיסוי הדם דף פ"ד ע"ב בד"ה תקיעת שופר בגבולין תוכיח כתבו התוס' וספיקא דוחה י"ט אע"ג דאיכא איסורא דרבנן בתק"ש שהיא חכמה ואינה מלאכה ונדחה איסור זה מספק הרי בהדיא דבי"ט של ר"ה נמי איכא איסור בתק"ש בחנם וכן כתבו התוס' בריש פ' י"ט של ר"ה ד"ה רדיית הפת דתק"ש אסור מדרבנן ביום טוב עיי"ש:

תשובה לו

א להלאנדייא אייר התס"ו ליצירה

ב שנים שבאו לבית הכנסת בשעה שהחזן אומר פסוקי דזמרה האחד דילג בפסד"ז על דרך האמור בפוסקים ז"ל כדי להתפלל עם הקהל והשני התחיל מתחלת ברכות השחר והיה משבח ואומר על הסדר ולא התפלל עם הקהל באומרו שכך היה דעת הרשב"י בס' הזוהר פ' במדבר ילמדנו רבינו הי מינייהו עדיף:

ג תשובה אין מדברי הרשב"י ראיה למי שאיחר ובא בשעה שהצבור מתפללין כי הוא לא דיבר אלא בטעם וכוונת הסדר המסודר לנו מפי אנשי כנסת הגדולה וחכמי התלמוד בעצם וראשונה ולכתחילה הכי עבדינן וכבר ביארו לנו ביותר תלמידי הרב האלקי כמוה"ר יצחק אשכנזי ארבעת רבעיהם כנגד ארבעה חילוקי עולמות הלא בספרתם אבל כ"ז אינו עניין למתאחר דודאי כ"ע מודו דטפי עדיף לדלג כדי להתפלל עם הציבור וגם רשב"י מחבב מאוד תפלת הציבור בס' הזוהר ואומר שהיא מקובלת בגונין סגיאין (עיין לשונו זוהר בראשית דף קס"ז ע"ב על פסוק ויבואו המלאכים) מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל וא"כ כשם שמכח מאמרי תלמודנו האומרי' שתפלת הרבים מקובלת הכריחו הראשונים והאחרונים ז"ל שטוב לדלג פסד"ז כדי להתפלל עם הציבור אותו ההכרח בעצמו הוא בדברי הרשב"י ז"ל וצריך אני להודיע לשואל שאפי' אם היו דברי הזוהר היפך מהפוסקים ל"ה לנו להניח דברי הפוסקים בשביל דברים האמורים בסתרי תורה כי אין לנו בדינים והוראות עסק בנסתרות זולתי במקום שיש מחלוקת

בין הפוסקים אז נכון לסמוך על הכרעת הזוהר וכן כתב הרב הגדול מוהר"ר דוד בן זמרא בתשו' ל"ו וז"ל ובכל מקום שנמצא דברי הקבלה חולקי' על הגמ' הלך אחר הגמ' והפוסקים ובכל מקום שאינו חולק כגון בכה"ג שלא נזכר בגמ' וגם בפוסקים אני ראיתי לסמוך על דברי הקבלה עכ"ל ובתשובה א' כתב וכיון שהיא פלוגתא (רצה לומר בין הפוסקים) דברי הקבלה יכריעו עכ"ל הרי שאם לא היתה פלוגתא בין הפוסקים דברי הקבלה לא יכריעו ההיפך וזה יסוד תורתינו הקדושה שאם לא כן נתת תורת כל או"א בידו לילך אחר הבנתו בספר הזוהר הטובה היא אם רעה ובעונותינו שרבו זה סיבה לפרצות גדולות אשר עיני ראו ולא זר כמה אנשים עברו תורות חלפו חק בהסמכם על דברי הזוהר או ברעיא מהימנא לפי דעתם המזוהמת בפירוש דברי הזוהר או ברעיא מהימנא וחס להו לבעלי הזוהר והרעיא מהימנא מעלות על דעתם הדברים ההמה ול"ה מן הצורך להעלות דבר זה על ספר אלא להוציא מלבן של המתחכמים להורות היפך דעת רבותינו הפוסקים ז"ל על משענת קנה חכמת הזוה"ק אשר דבריו סתומים וחתומים באלף עיזקאין כל קביל די רוח יתירא בהו לומר כי הם ירדו לסוף דעתו וכל רז לא אניס להו וה' הטוב יכפר בעד הנראה לעניות דעתי כו"ח פה אלטונא יע"א יום ג' ל"ה למספר בנ"י צבי בכמוה"ר יעקב זלה"ה אשכנזי ס"ט:

תשובה לז

א אלטונא תשרי תנ"ד.

ב החכם הנעלה כהר"ר פלוני אחר ד"ש כבר שלחתי לכבודך תשובה על הפסק ע"י פלוני ודאי הגיעתך לעת עתה ועכשיו בכניסת המועד שמחתני במעשה ידיך בראותיך שואל כענין וזה לשון שאלתך ידוע שכל מקום מוקף מחיצות אפי' ארכו ורחבו אלף מיל חשוב רשות היחיד וכו' גם ידוע שלענין לטלטל בתוכו יש חילוק בין הוקף לדירה וכו' גם הכלל שבידינו הלכה למשה מסיני גוד אסיק מחיצתא ידוע ומעתה אשאל לפי הצעה זו הגע עצמך שעשו מחיצה סביב לכל ארץ אינגלטיר"ה וכי יהיה משפטה רה"י ואעפ"י שיהי' בתוכה סרטיות ופלטיות רחבות י"ו אמה כ"מ שבתוך ההיקף רה"י הוי כו' השתא נמי אינגלטיר"א שהיא מוקפת מן הים סביב והיא גבוה מקרקע הים כמה וכמה נאמר נמי גוד אסיק ותהיה רה"י כו' דהא גוד אסיק במקום מחיצות עומדת כו' ולא יהיה חילוק ביניהם אלא לענין לטלטל בתוכו כו' ועכשיו קשה בעיני ביותר איך יתכן שארץ רחבת ידים ויש עליה כמה סרטיות ופלטיות בתוכו דדרסי בה רבים ואולי

ס' רבוא בלא עיכוב כלל תיחשב לרה"י בכח גוד אסיק לחודיה בלא מחיצות כלל וא"ת כך הוא בטלה תורת רה"ר מינה עכ"ל.

ג תשובה ואני אומר אם התורה אמרה כך תיבטל ומה בכך ואלו היתה אינגלטיר"ה מוקפת מחיצות כל סביבה אז ישר בעיניך ביטול רשות הרבים ממנה ולא יוקשה לך על סרטיות ופלטיות שבתוכה וכיון דמחיצות העומק והרום דין אחד להם מה לי מחיצה בגובה או בעומק זהו לפי הודאת ההנחה: אמנם לפי האמת אומר אני עד שאתה תמה על אינגלטיר"א ואיסכוסי"א שיוכל הדוחה לומר אה"נ שאין בה תורת רה"ר כלל: צא ולמד מירושלים עיה"ק וארץ ישראל בכללה דאמרי' בעושין פסין דף כ"ב דמקיף לה סולמא דצור מהאי גיסא ומחתנא דגדר מהך גיסא תיעשה רה"י. וכי תימא הכי נמי הא אמרינן בהדיא ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים ולא עוד אלא תשוב תתפלא על העולם כולו דמקיף ליה אוקינוס כדאמרינן התם בגמרא והיא קושית התוס' שם בד"ה ודילמא מעלות ומורדות קאמר תימא דלרבנן א"י תיעשה רה"י ע"י סולמא דצור וי"ל דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם אפי' רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי ליה מחיצה עכ"ל התוס': ומדבריהם תשובת שאלתך ברורה דאינגלטיר"א ואיסכוסי"א וכיוצא בהם שהים חומתן חייבין עליהן משום רה"ר דאתו רבים ומבטלי מחיצה שאינה עשויה בידי אדם: ובאמת יש לי דקדוק בדברי התוס' דאמאי פרכי מא"י ולא פרכי מהעולם כולו ובשלמא אי לאו דפרכי מבבל נמי הוה אמינא משום דבירושלם יש להם הוכחה דעכ"ח רה"ר היא אבל כיון דפרכי נמי מבבל טפי הוה להו להקשות מכל העולם כולו ולא עוד אלא דבכל העולם כולו היתה קושיתם יותר חזקה דאם כן לרבנן לא משכחת ר"ה כלל וזה וודאי אי אפשר וכ"ת שאני כל העולם שיש בו מלכיות חלוקות א"כ מאי פריך בגמ' כל העולם כולו נמי: ואיך שיהיה הדבר פשוט דבמחיצה העשוייה בידי שמים אתו רבים ומבטלי מחיצה אבל העשוייה בידי אדם לא אתו רבים ומבטלי מחיצה לבד זה ראה מצאתי להרשב"א בספר עבוה"ק חידוש גדול לא נמצא בשום פוסק זולתו לא קדמון ולא אחרון שכ' דבפלטיא אפילו דלתות המדינה ננעלות בלילה תורת רה"ר עליה: כנראה דעתו דדוקא במבואות המפולשין שהם מיוחדות לאנשי המבוי ההוא ואין יד כל אדם שוה בו הוא דמהני נעילת דלתות בלילה ולא בפלטיא שיד כל אדם שוה בו דאפי' נעילת דלת לא מהני בו וכנראה שזו היא דברי הרב ר' אפרים שהביא בעל המאור ובאמת דעה נכונה היא והכי דייק לישנא דגמרא דבמבואות נקט מפולשין ולא בפלטיא: אלא שאני תמה שלא ראיתי לאחד מהפוסקים ז"ל שהביאו דבר

זה וביחוד הרב הגדול הב"י ז"ל שדרכו להביא כל הדעות ודברי הרשב"א ז"ל חביבין עליו עד לאחת ובזה תשקוט שאנן כזית רענן כנפשך הטהורה ונפש הצעיר צבי אשכנזי:

תשובה לח

א און ק"ק קי טיינין ההסכמה די קי שו אישנוגה איש שולו פארה פורטוגיזיש אי איספאנייוליס אי אורדינארון קי אין לה טאל שיבדאד אי אין שינקו מילייאש די שוש סביבות לא יוכלו להתפלל במנין זולתי בבית חתנים ואבלים קון פינה די חרם דאנדו ראזון די אבירין שידו ריקומינדאדוש פור איל ריי קארלוש ע"ה פירו קומו דיש פואיש פור דת המלכות שי פרימיטייו די שיר טוליראדה ליבירטאד די קונסיאינסייא איש פרימיטידו פורדיג"ה ליי איל פודיר אביר אישנוגאש שין נינגונה סכנה טייני דיג"ו ק"ק אוטרה הסכמה אין קי דיקלאר' קי נינגון אשכנז"י בארבירשק"ו ליבאנטינ'ו או איטלייי"אנו שיאה אדמיטידו פור יחיד אי ויליינדו אלגונו די אילייושאה קונגריגאר קינו שי לי די קארגו נישי לייאמי אה ס"ת כישי לידי מצוה לוש אשכנזים קי קונגריגאדאן אין דיג"ו ק"ק שי אפארטאהרון פור דיג"אש ראזוניש וזה כמה שנים קי טיינין שו אישנוגה אפארטי אי נינגונו די דיג"ו ק"ק ליש אימפידייו דישפואיש די אישטו אלגונוש יחידים פורטוגיזיש פור שיירטאש ראזוניש שי דישפידיירון דישו קהל אי שי פואירון אלא דילוש אשכנזים דונדי לוש אדמיטיירון פור יחידים אי איל קהל די פורטוגיזיש נו רי פרובו נו אימפידייו שושידי קי פור שיירטאש ראזוניש (אשר מפני כבוד הרבים ראוי להשמיטן אשיגוראנדי שון מפני כבוד אלהינו שבשמים ותורתו הק') אלגונוש אוטריש פורטיגוזיש אי אישפאנייוליש שי אן די שפידיי דו אי אישטאן קון פירמי ריזול סייון דיגו בולביר אה קונגריאר אין דיגו קהל פור איביטאר לאש די שינשייוניש קישי פואידין אוריגינאר רופוגנאנדו קוזאש קי שוש קונסיינסאש נו אדמיטין פריגונטאשי שי אישטאש פירשונאש דישפואיש די דישפידירשי די יחידים פואידין ליברי מינטי קונגריגאר קון אשכנזים אי שו אישנוגא כדי להתפלל בעשרה יורנו מורנו הרב המורה לצדקה על כל הכתוב והיה שכרו כפול ומכופל מן השמים אכי"ר.

ב וזה תורף השאלה מועתק ללשוננו הקדושה. עיר א' שהיה בה ב"ה מיוחד לספרדים ופורטוגיזיז והסכימו בעונש חרם שלא יתפללו בעיר ההיא וסביבותיה מהלך ה' פרסאות במנין זולתי בבית חתנים כו' באמרם היותם מצווים על ככה מטעם המלך ואח"כ נתנה רשות מאת המלכות להיות כל איש נוהג דתו ואמונתו ככל אות נפשו באופן שמצד המלכות אין מונע מלהיות כמה בתי כנסיות ויהי אח"כ באו אשכנזים לעיר ההוא

ובנו להם ביהכ"נ כרצונם מטעמים ונימוקים שונים ואין מכלים דבר ויקר מקרה איזה יחידי פורטוגיזיז שיצאו מביהכ"נ שלהם והלכו להתפלל בב"ה של האשכנזים ונתחברו עמהם להיות כא' מיחידיהם והקהל הפורטוגיזיז לא מיחו בידם וכעת אנשי חיל מקהל הספרדים אשר יראת ה' עוררתם לצאת מקהלם בראותם כי מבני עמנו העושים מעשים אשר לא יעשו בישראל ואין ראוי להזכירם פה מפני הכבוד הולכים שם להתפלל ועולי' לקרות בתורה ושאר מצוות הנהוגות בב"ה שהוא דבר שאין דעתם ודעת כל יר"ש סובלת והם צועקים לעשות הסכמה שכל מי שיש בו א' מהחטאים הגדולים ההמה בפרהסיא לא יבא בקהל ה' עד ישוב וניחם על הרעה ואין שומע להם ישאלוני משפטי צדק אם הותרה להם רצועת החרם הנזכר והרשות בידם להפרד מקהלם ולהתחבר אל האשכנזים כאות נפשם אם לא

ג תשובה דבר ברור הוא שהסכמת הקהל שלא להפרד ושלא להתפלל בעשרה זולתי בב"ה המיוחד להם הגונה היא וקיימת על כל יחידיהם וא"א להם להפרד שלא מרצון רוב הקהל וכמו שכבר פסקתי אני זה שלש שנים ויותר בדברי ריבות שנפלו בקהל ספרדיים שבהמבורג שמקצת אנשים רצו להפרד מקהלם נגד הסכמתם וגזרתי עליהם בחרם בל יפרדו וכל הנפרד ילכד בחרם ואם באנו לבטל הסכמה זו מטעם שנתנו בהסכמתם שהיא מרצון המלך ונדמהו לקונם שאני נושא לפלונית שאביה רע ומת או עשה תשובה שאין צריך התרה דהוה ליה כתולה נדרו בדבר ה"נ כיון שנשתנה דת המלכות ממילא בטלה ההסכמה יש לבעל דין לחלוק דדילמא לא דמיא אלא לכעורה ונעשית יפה דהנדר חל וכבר חילקו ז"ל ביניהם דכעורה ונעשית יפה מילתא דלא שכיחא היא ולכן חל הנדר ולי עוד חילוק לדבר דהתם אפשר שתחזור לשחרורותה והוא יותר מצוי מכעורה שנעשית יפה ולכן חל הנדר משא"כ במת אביה ואף בעשה תשובה מוקמינן לי' אחזקת כשרות ובין לחילוקן של ראשונים או לפירושנו אין דין הסכמה זו כתולה נדרו בדבר דגזרת המלכות הכוללת במדינתו דרכה להיות קיימת כדאמרי' בריש בתרא מלכא אי אמר עקרנא טורא עקר טורא ולא הדר ולא דמי לשמדא דאמרי' בריש כתובות דעבידא דבטלא וא"כ הו"ל מילתא דלא שכיחא כההיא דכעורה ונעשית נאה ולפירושנו כיון שאפשר שיחזור דבר לקלקולו כמשפט הראשון אשר היו מונעים מבנות בתי כנסיות חלה ההסכמה: וגם אין לבטלה מחמת שראו זה זמן אנשים מקהלם יוצאים ומתחברים לאשכנזים ולא מיחו בידם דבין שהיתה אותה היציאה ברשות או שלא ברשות אין כחה יפה לבטל ההסכמה דאם ברשות הקהל היתה היציאה הראשונה מה ענין זה לבטל ההסכמה היעלה על לב איש שלא יהא כח לקהל לתת חלקם וזכותם למי שירצו ואם

שלא כדין היתה וכי דרך שכבשוה לסטים תקרא דרך סלולה לכל עובר ושב ולא דמיא לשנים שנשבעו זל"ז ועבר האחד שגם השני פטור שאין זה אמור בהסכמת הצבור ובתקנותיהן שא"כ כל שמת א' מהקהל תבטלנה הסכמותיהן חלילה. אמנם מצד אחר נראה שהרשות ביד האנשים הללו להפרד שלא תהא הסכמת הצבור גדולה מגזרת מלך ישראל שהמורד בו חייב מיתה ולא צריך למידייניה ואפ"ה אמרי' בסוף נגמר הדין עמשא אשכחינהו דפתיח להו במסכתא אמר כתיב כל איש אשר ימרה את פיך וכו' יומת יכול אפי' לת"ת ת"ל רק וממילא אין לפקפק ולומר דכיון שתחלת הסכמתם ל"ה בו נדנוד עברה אף שלאח"כ נולד ממנה לעקור ד"ת ההסכמה במקומה עומדת דומה למ"ש בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים דהשבועה חלה על שניהם בשב ואל תעשה: שהרי גזרת דהע"ה כך היתה הזעק לי את איש יהודא ואין עיקרה לעבור על ד"ת ואף את"ל שכבר פתחו במסכתא קודם גזרת דוד עם שלא נזכר בגמ' אכתי נימא מתוך שחלה גזרתו על אותם שלא פתחו במסכתא חלה נמי על אותם שפתחו דודאי אין לומר שכל איש יהודא פתחו במסכתא כולם כא' ואפי' את"ל שכלם כא' פתחו במסכתא וקודם לגזרתו של דוד אכתי תיקשי דהא אמרי' בספ"ק דמ"ק דמצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים חפצי שמים ישוו בה ומבטל ת"ת ועוסק במצוה דעשיית המצוה עדיף וכתבו שם התוס' בשם הירושלמי דאפי' רשב"י וחבריו מפסיקין לעשות סוכה ולולב וה"נ גבי דוד מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים היא והיה להם לבטל מדברי תורה ולקיים מצות מלך אלא כך הוא עיקרן של דברים שכל מצוה שביד האדם היא כגון מצות מלך וכיבוד אב אפי' מצוה קלה של דבריהם אינה נדחית מפניה וכן באונס דאיכא עשה מפורש ולו תהיה לאשה ושנינו לא היתה ראוי' לבא בקהל אינו רשאי לקיימה ופרכי' בגמ' וניתי עשה ונדחי ל"ת ומשני היכא אמרי' ניתי עשה ונדחי ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיומי' לעשה אבל הכא אי אמר' לא בעינא מי איתי' לעשה כלל ופי' הר"ן ז"ל דהעשה קיל כיון דבדעתה תליא מילתא ואף רשיז"ל שפי' השתא נמי מלמדין אותה לומר איני רוצה כך היא כוונתו שהרי פשטא דשמעתתא הכי משמע ועוד אי במלמדין ומתלמדת צריכא למימר דאינו רשאי הא תו ליכא עשה דהא בדידה תליא מילתא וכן כתבו התוס' דאפי' באומרת רוצה אני אינו רשאי לקיימה ופסקו הפוסקים ז"ל דאפי' שנייה דרבנן נמי אינו רשאי לקיימה וכן בכיבוד אב אפי' א"ל לעבור על איסור דרבנן אין שומעין לו כמ"ש ז"ל וא"כ הוא הדין וכ"ש לחרמי צבור שאינן אלא ענף מחרמי ב"ד הגדול והמלך כמ"ש הרמב"ן ז"ל במשפטי החרם שלו שאינן אלא לקיים הדת ולגדור בעדה וכן בדברים שהם רשאין להסיע על קצתן בדבר הרשות אבל לעבור על איסור אפי' איסור קל דרבנן אין שומעין

להם וכן נראה מדברי הריב"ש בתשו' ס"א דאין רשות להקהל להתנות שלא ינדה ת"ח לכבודו ואם התנו אין בדבריהם כלום וקשר רשעי' הם ואינו מן המנין משמע מדבריו שם דאפי' בשב ואל תעשה אף שעיקר דיני הנידוי מדרבנן מדפסקו ז"ל בספיקם לקולא ואם עיקר כבוד ת"ח הוא מה"ת מ"מ הנידוי ודיניו מדרבנן ומה שנתלבט הריב"ש ז"ל בתשו' של"א למצא היתר להתפלל באותו ב"ה שנבנה מחדש עם היותו אומר שהמונע הוא בר נידוי כי הוא מונע את הרבים מעשות מצוה הוא משום שאותה התקנה כל עיקרה הוא לעשות סייג וגדר כמבואר בשאלה וכבר אמרו ב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין כדי לעשות סייג לתורה אלא שהוא ז"ל צידד שם לומר של"ה בכלל התקנה וכיון שכן תמה אני על מ"ש הב"י ז"ל סי' רל"ט בשם רשב"ץ קהל שהסכימו בחרם שלא יקרא בציבור בחור בלתי נשוי חל החרם שהקריאה בצבור מד"ס היא והשבועה חלה עליה ממ"נ אם היא לסייג וכבוד התורה אפי' תהא הקריאה בציבור מה"ת נמי חל החרם ואם אינה לסייג אפי' מד"ס נמי אסור להתנות עליה ולבטלה ואין כח הרבי' יפה להכריח שום אדם בגזרתם לעבור על ד"ת אפי' בשוא"ת ודוחק לומר דהתם מיירי בשקבל כל אחד על עצמו החרם בפרטות:

ד ונראה דבסייג גמור וגדר גדול אפי' בלעבור על ד"ת הרשות בידו ולדבר הרשות אפי' לעבור על ד"ס אין כח ביד הרבים לכוף לשו"א וההיא דרשב"ץ שלא יקרא בלתי נשוי בתורה קצת סלסול הוא לתורה ואם היתה הקריאה מד"ת ל"ה כדאי סלסול זה לעבור על ד"ת אבל כיון שהיא מד"ס וכוונת ההסכמה ליתן כבוד לתורה חל החרם זהו מה שנ"ל בדברי רשב"ץ ואם יטעון טוען והא קיי"ל דמותר להתפלל עם העבריינים כל זמן שלא נידום בפירוש תשובתו דע"כ ל"א הכי אלא בעובר לפרקים אבל העושים ביד רמה בשאט נפש ופורקי' מעליה' עול מצוות אפי' מצוה אחת קלה הרי הוא מאותן שאין להם חלק לע"ה כמ"ש הרמב"ם בה"ל תשובה וכתב ז"ל בריש חולין שהעובר על מצוה א' שחייב עליה מית' אף שאין בידינו לדונו עתה מחרימין אותו חרם עולם והנה הבועל ארמית בפרהסי' אף שאין דנין אותו בב"ד מ"מ על כל ביאה וביאה קנאין פוגעין בו עד שמפני זה דינו שיהרג ואל יעבור ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם גדול עונם מנשוא וביחוד המחלל שבתות בפרהסי' שהוא כגוי גמור כדאמרינן בעירובין ס"ט ובשחיט' חולין דף ה' ופסקוה הפוסקי' ז"ל ואיך יתכן שיעלה לקרות בתורה בצבור והלא אין לך חילול השם וכיבוי מאור הדת גדול מזה וכל העומד ונמצא שם באותו פרק באותו מקו' ואינו מוחה ילכד בעוונו ובחבלי חטאתו יתמך ואם רוח טהרה עברה על מקצת אנשים בקנאם קנאת ה' צבאות לצאת מן המקו' ההוא בל יסופו בעוונם עליהם תבא ברכת

טוב אלא שאין לנו לפסוק דין שיש עליו עוררין כי אם בידיעת דברי שני הצדדין ומה שדברתי עד הנה להיותו מילתא דאיסורא וכבוד שם הגדול והנורא שהדב' מצוה וחובה על כל אשר בשם ישראל נקרא: אשר על כן הנני גוזר בתוקף גזרתי על כל הבא להסתייע בפסקי זה ובו ימצא עזרה שיראה קנדרסי זה להצד שכנגדו ויתרה בצד שכנגדו בפני ב' עדים כשרים שיעמוד עמו לפני בי"ד שוה וממוצע לשני הצדדי' בין בעיר ההיא בין בעיר אחרת ויסדרו ב' הצדדין לפני הב"ד טענותיהם מפיהם או מפי כתבם והב"ד ידונו ביניהם ע"פ דין תוה"ק ואם ח"ו אנשי הקהל יתנו כתף סוררת לבלתי בוא לפני אלקים אלו הדיינין מה שלא יקווה מאנשים שרוצים להיות בשם קהל קדוש מכונים למעול מעל בהי"ת ובתורתו ימרודו לעשות להם כונים הרי הרשות נתונה ביד כל איש אשר נגע השם בלבו להפרד ולצאת מן הקהל ההוא ולהתפלל בעשרה במקום אשר יבחר והשומע לתורת ה' ישכון שאנן ויהי כזית רענן פי המדבר לכבוד ה' ית' וית' ותוה"ק צבי הירש בכמוהר"ר יעקב זלה"ה מאובין אשכנזי ס"ט:

תשובה לט

א אלטונא יום ג' כ"א חשון תנ"ה לפ"ק

ב אלקים יענה את שלום אהובי מחותני האלוף ה"ה כתבך הנחמד קבלתי ע"ש העבר בהיותי טרוד מאוד ולא יכלתי להשיב בארוכה אך באתי בקצרה ושלחתי לכמ"ר הירש לאמר שהבשר כשר ועתה הנה באתי להשיב לידידי ככל אשר שאלת וז"ל:

ג מעשה בא לידי פה אחר שנשחטה הבהמה בבית גוי ורשמתי על צד אחד לבד ובלי הגיד חתך הערל השור לשנים ואחר ביאתי ראיתי בטביעות עין שהוא משור אחד ועוד הנחתי צד האחד על צד השני הנרש' והמה מתאימות מראשו לסופו נעשה לבשר אחד וחוכך כת"ר להחמיר מאותו שהביא הט"ז בשם הג"ה או"ה עתה שא"א בקיאים אין לנו להתיר אם לא שיהיה הפרש גדול ופירש כת"ר דאם לשאר הכבשים דומה מעט ולכבש אחד הוא דומה ביותר אז אין סומכין אבל אם לשאר הכבשים אינו דומה כלל אז סומכין וא"כ בנ"ד שאין לפנינו כל הספיקות וכו' ויש לחוש שאם היה לפנינו עוד צד אחר גם לו הי' דומה אבל יש לדחות למ"ש בסי' פ"ג בדגים וכו' גם בנ"ד נראה מראשו לסופו שהוא שור א' עכת"ד נלע"ד דלכ"ע אין כאן בית מיחוש ואף דברי האו"ה לא קיימי אלא אדמיון השומן שדימו השומן שבקורקבן לשומן שבמקום חיבור הקורקבן דבהא כיון דלמראה עיניו ישפוט שייך למימר אנן לא בקיאינן במילתא חזותא כההוא דמקיפין בריאה וכן בבשר שהרופא גרדו כיון שנשתנה מראיתו אנן לא בקיאינן ודכוותה אשכחינן בדורות

האמוראים בפ"ב דנדה כ' ע"א וע"ב נמי דבמלתא דחזותא לא הוי בקיאי כולהו כי ההוא דאמר ר' יוחנן חכמת' דר' חנינ' גרמה לי דלא חזינא דמא וכן ר' זירא ורבה לא חזו דמא וכההו' דרב אשי דהוי יתיב קמיה אומנא דאמר כגון אנא דלא ידענא בין האי להאי לא מיבעי לי למיחזי דמא אבל במלת' דתליא במשחת' בין ברוחב בין במשמוש היד ל"ש למימר לא בקיאינן דאלת"ה האיך סמכינן אבדיקת סכין ודוחק לומר משום דה"ל גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה אלא הדבר ברור משום דכל שהו' נרגש במשמוש היד או בראיית עין הכמות כענין שני דברים המתאימי' שעינינו הרואות שהם מכוונים ואין זה גדול מזה מה בקיאות שייך בזה תדע דבגמ' אמרי' אמאי דמתרגמא רב פפא בשחתיכות שוות א"ה מאי למימרא ואי ס"ד דשייך בקיאות דילמא הא קמ"ל דסמכינן אבקיאות דידן שהרי לענין חזותא אף בימי האמוראים ל"ה כולם בקיאים ואף שזו ברייתא היא מ"מ הדבר ברור דלא שייך בקיאות כלל בזה: וממילא נמצאת למד דלא בעינן שיהיו כל הכבשים לפנינו שהרי בפירוש אמרו דלא חיישינן שמא איתרמי ואף שאפשר לספק בכל דגים טמאים שבעולם וק"ל וגם מהרא"י מן האחרונים היה וכן פסקו כל הבאים אחריו ואין בדבר פקפוק: ומ"ש הב"ח דאין להתיר עד שיהיו מתאימות וגם שיהיו מראיתן דומה זל"ז והביא ראיה מהגהת אשר"י דפ' אלו טריפות והיינו ההוא דמייתי בש"ע סי' ק"א ס"ח: לע"ד משם סתירה לדבריו דאדרבא משם משמע דאפי' אם א"א לדמותם אלא במראה בלחוד שמראה שומן הקורקבן דומה למראה מקו' חיבורו ואף שמקו' חתוך הקורקבן השל' ליכ"ל ביה שהוא מתאים למקום שנחתך ממנו כידוע ואעפי"כ סמכי' אמראה שומן לחוד גם מ"ש הב"ח דהר"ן הבין בדברי הרמב"ם שצריך שיהא מראה חתוכן שוה נכרין שכולן מדג אחד. לא דק דהר"ן הבין בדברי הרמב"ם שא"צ שיהא ניכרין שכולן מדג אחד ממש אלא על פי שאין ניכר מתוכן שכולן מדג אחד ממש אלא שניכר מתוך חתוכן שהן מין אחד אע"פ שאינן איש אחד שרי ודייק לה מדקאמר הרמב"ם שחתוכן שוה ואף דקאמר נמי שכולן מדג א' ס"ל להר"ן דר"ל מין דג אחד דוק בדברי הר"ן ז"ל וזהו וודאי קולא יותר מפירש"י אבל במתאימות לחוד ליכא מאן דאסר ואף הב"ח דמחמיר אינו אלא כשאנו רואים שאין מראה החתוך שוה אבל היכא דליכא למיקם אמראה אי נמי מספקא לן מסתמא לא מחזיקינן ריעותא למימר דאין מראיתן שוה כיון שהם מתאימות: תדע שהרי התיר למשמש אף כשאנו רואים שאין מראיתן שוה ואי ס"ד דבמראה תליא התירא הא קיי"ל בדין מקיפין בבני מעיים ובריאה דאנן לא בקיאינן האידנא אפי' היכא דאידמו בלא משמוש כ"ש כשלא אידמו אלא ע"י משמוש אלא וודאי דהתירא לאו במראה תליא אלא בחתיכות מתאימות ועביד

לה כאותה שכ' הרא"ש ז"ל בתולין במכתה דכיון דמן הסתם תולין האידנא נמי אעפ"י שאין אנו בקיאים במראות תולין כל זמן שאין רואים דם מכתה משונה וכוותיה פסק הב"ח ז"ל סימן קפ"ז: עוד הנה מקום אתי להכשיר בנ"ד בלא הך טעמא דמתאימות דכיון שאין הגוי נהנה בחליפין שהרי אנו רואים שלא החליפו בשמינה ממנה שהרי הצד האחר הוא דומה לזה בשומן ושניהם לפנינו וכמ"ש התוס' בפ"ק דע"ז דף י"ב דבחנם כדי להכשיל את ישראל לא חיישינן לחליפין וכ' בת"ח כלל ל"ג ס"ב בשם הג"ה ש"ד בשם א"ז השולח לחבירו חתיכות בשר עם הגוי וראה שהוא שמן כראשון ששלח מותר כיון שהגוי אין לו ריוח אם החליף לא חיישי' לחלופי עכ"ל: איברא דהרב המובהק מהרי"ט בראשונות סי"ב ובשניות ס"ג שדי ביה נרגא מההוא דהמוליך חטים לטוחן גוי דמאי וכן המפקיד אצל גוי בפירותיו ובאמת שאין משם ראיה דאיכא למימר דהתם נמי אפשר דאיכא רווחא לגוי שהחליפם בפירות שאינם כ"כ חשובות כפירות הישראל ואעפי"כ לא ידיע פחתייהו כל שאין שניהם לפנינו ולא דמי לחמימא וקרירא וחיטא בדשערי שלעולם השינוי ניכר וידוע: עוד הקשה מדברי התוס' עצמן לעיל שכתבו דהא דחיישי דלמא מהדר ישראל אפיה כגון שיכול לתחוב הכף של נבלה בקדרה ויאמר להגיס תבשילך נתכוונתי עכ"ל ולא ידענא מאי קושיא דהתם נמי הגוי מתכוין לגנוב ולטעום את הרוטב להנאת עצמו: עוד הק' מאי מייתי מההוא ארבא דשאני התם דהיין ביוקר ולעולם אינו מפסיד משלו כדי להכשיל אבל היכא דליכא פסידא אימא דחיישי' ומ"ש הרא"ש מעט יין לא נ"ל דיין במורייס מין בשאינו מינו ולא מיתסר אלא בנתינת טעם וראיתי מי שתמה על דבריו מאותה שכ' הראב"ד ז"ל דכל דבר של גוי לא הלכו בו אחר נ"ט ואין מטעימים אותן לקפילא אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרים אותן לעולם כדי שלא יפרצו נמצא דאף שלא יערב למורייס אלא דבר מועט מן היין אסור ואין בדברים אל ממש חדא דהניחא להראב"ד וסיעתו ואכתי תקשה לר"י אבן מיגש והרמב"ם דלא ס"ל האי טעמא אין לנו ראיה להתיר מהמורייס ועוד מאן לימא לן דהרא"ש ס"ל כטעמא דהראב"ד דלמא כהרמב"ם ורבו ז"ל ס"ל דאף באסורי גוים בעינן נ"ט ואדרבא הכי מוכח לפי"מ שכ' הרשב"א בתה"א דטעם הרמב"ם בהית' החמאה דלשטתי' אזיל דס"ל דהולכין באסורי גוים אחר נ"ט וא"כ הרא"ש ז"ל שהוא מן המתירין החמאה כמ"ש הטור בשמו ע"כ ס"ל כהרמב"ם דאסורי גוים בנ"ט אף שיש לדחות דהרא"ש מטעם אחר מתיר עכ"ז לפי"ד הרשב"א הדבר מוכרח ועוד אעיקרא דדינא לא דמי דבשלמא מה שאסרו חכמים במנין אמרי' דכיון דשכיח בהו טעמא אסרוהו בכל ענין אבל מה שלא אסרו הם ז"ל כההוא ארבא דמורייס דמדינא מותר דהכי קים להו דהמורייס לא נאסר

אלא במקום שדרכו לתת לתוכו יין אבל במקום שהיין ביוקר מותר הוא כיון שאין דרכו להפסיד את שלו אף דאיכא למימר שמא עירב בו מעט יין כדי להכשילו לישראל כיון שבאמת אין דרכו לתת לתוכו יין לא אסרוהו חכמים דהרי לא שכיח בה טעמא גם א"ל דיין במורייס לטעמא עביד והוא כתבלין דאפי' באלף לא בטיל דהא בפ"ק דחולין דף ו' ארומיא דיין שבתוך המורייס מותר משום דמאי: דלא גזרו על תערובות דמאי ותבלין בקדרה חוששים להן משום דמאי שני רפרם שאני שאור ותבלין דלטעמא עבידא וטעמא לא בטיל ש"מ דיין במורייס לאו לטעמא עביד והכי אמרי' בהדיא אפיסקא דכבשים שדרכן לתת לתוכו יין דיין במורייס לעבורי זוהמא עביד: וכבר היה אפשר לומר דהרא"ש ה"ק אם איתא דחיישינן לשיתכוין להכשילו לישראל ניחוש שמא עירב מעט יין לתוך מעט מורייס בכלי קטן וימכרנו לישראל בפ"ע כדי להכשילו והאיך אנו מתירין בסתם בין כלים גדולים בין כלים קטנים שבארבא ואפי' אין שם אלא כלי א' או ב' קטנים מותר ליקחם ואמאי ניחוש שמא באותו הכלי קטן עירב בו מעט יין להכשיל לישראל א' א"ו לא חיישינן אבל מה שנ"ל עיקר בדברי התוס' הוא דהתו' ס"ל שלא כדברי רש"י שפי' לקמן דלהכי מורייס אומן מותר משום דידע דחמרא מקלקל ליה ולפי"ד צ"ל שלא היה גורס בהגמ' לא צריך למרמי בהו חמרא אלא כך היה גורם פעם א' וב' לא רמי בהו חמרא ומפרש רש"י ז"ל שהטעם משום דחמרא מקלקל ליה ובאמת שזה דוחק לומר שדבר שהוא מקלקלו עכ"ז מי שאינו אומן הוא מערבו בו וצ"ל שמי שאינו אומן אם אינו נותן לתוכו יין הוא יותר מקולקל משאם יתן לתוכו יין אבל האומן אם אינו נותן לתוכו יין הוא יותר משובח ואם נותן בו יין הוא מקלקלו והתוס' מוכחי מההוא דאמר קיסתא דחמרא בד' לומי דמשמע דאי לאו דחמרא יקיר טפי הוי אסור ותיפוק ליה דאפי' אי זיל טפי נמי שרי דהא ההוא ארבא של אומן הוי כמ"ש לקמן בד"ה מורייס אומן וכיון דאומן מקלקל ליה חמרא אפי' אי חמרא זיל טפי נמי תשתרי דבוודאי לא מקלקל ליה בחמרא א"ו דבאומן נמי לא מקלקל ליה חמרא אלא שאינו נותן לתוכו יין כיון שאינו צריך לכך אפי' כשדמי היין והמורייס שוין אבל כשהיין זיל מהמורייס ע"כ חיישינן לתערובות יין אפי' בדאומן מדאיצטריך רבי אבא לאותובא נטורי וההוא בדאומן מירי כמ"ש התוס' והא דכתבו דפלוגתא דרבי מאיר ורבנן מירי בשל בעלי בתים א"נ בפעם שלישית הה"נ דהוי מצי למימר דמירי באתרא דשוי חמרא אלא דניחא להו לאוקמא בכל דוכתא אפי' במקום שהיין ביוקר ושל הדיוט אפי' במקום שהיין ביוקר נמי אסור כיון שאינו בקי לעשותו בלי יין וכיון שכן עכ"ח דההוא ארבא דאומן הוה דאילו דהדיוט אף שהיין ביוקר אסור וא"כ הוכחת התוס' כך היא מדתלינן היתירא דההוא ארבא ביוקר היין משמע

דאל"ה הוה אסור אף דשל אומן היה ש"מ דלא מקלקל ליה חמרא ודלא כפירש"י וא"כ קשה אפי' במקום שהיין והמורייס שניהם שוין ליתסר משום דחשיד הגוי לערב כדי להכשיל לישראל א"ו דלא חיישינן להכי ואין להק' אכתי אמאי קאמר קיסתא דחמרא בד' לומי כו' תיפוק ליה דאפי' שניהם שוין שרי דאינו חשוד להכשיל לישראל בחנם הא ל"ק דקושטא דמילתא קאמר דקיסתא בד' לומי ולאפוקי היכא דשוי חמרא כנמילא דעכו או איידי דצור ואה"נ דאפי' שניהם שוין שרי ודו"ק:

ד ואני תמה על הרב מהרי"ט אמאי הוצרך להוכיח דינו מכח דמתכוין להכשיל אפי' את"ל דאינו מתכוין להכשילו בחנם אעפ"כ חיישינן בההוא דגבינות הבאות בספינה שמא מכר הכשרות לגוי' במקום אחר לפי שנזדמנו לו יותר בנקל למעלה והטריפות בירכתי הספינה היו מונחות וכמ"ש הוא ז"ל ובכי הא וודאי אמרי' לא טרח דהשתא לקולא סמכינן אהאי סברא דלא טרח לחומרא לא כ"ש נמצא דלא מהמנינן לגוי בהאי סברא דבחנם אינו מזייף להכשילו אלא במקום שאין לחוש שמא הוצרך לאותו דבר שהפקיד או שלח הישראל בידו לפי שעתו אבל היכא דאיכא למיחש שמא הוצרך לפי שעה מאותו דבר הנפקד כגון אם פת הוא והלך במקום שאין פת מצוי דאיכא למיחש שמא ירעב ויאכלנה ואח"כ יתן לו אחרת משלו או בבשר דאיכא למיחש נמי בכה"ג אם הוא במקום שאין בשר שכיח ולפי שעה אכלו ואח"כ יתן לו אחר משלו בכי הא וודאי לא מהימנינן ליה לגוי אף אם רואים שהיא שמנה כמות שהיתה אם לא ע"י ב' חותמות ובעיקר הטעם אמאי לא חיישינן שיתכוין הגוי להכשילו נלע"ד דאף דהנכרים חשודים על שפיכות דמים ואין מתיחדים עמהם היינו בדבר שהוא נוקם ועושה רעה לישראל בוודאי חשיד עליו ועושהו כדי להנקם מישראל אויבו אבל להכשילו בדבר איסור במקום שא"א לעמוד עליו אין זה נקמה לפי דעת הגוי שהרי אין הישראל יודע בדבר זה ומה רעה עשה לו וק"ל נמצינו למידין בנדון שלפנינו דליכא למיחש לשמא מכר אותו החצי לגוי שהרי אין לו שום ריוח בדבר כיון שכבר מכור הוא לישראל מה לו ולצרה למכרו לגוי דהא דבר ברור הוא שאין הגוים קונים בשר ביוקר מן מה שקונים הישראלים אדרבא בכל המקומות הישראל משלם יותר דמים בעד הבשר ולהחליף בכחושה ממנו ליכא למיחש דהא עינינו הרואות שהיא שמנה כמו הכשרה ולשמא נצרך לבשר לאכול ליכא למיחש דבשביל זה לא יקח כל החצי אבל מטעם אומן שהוא קצב למכור בשר דלא מרע נפשיה ליכא למשרי בנ"ד וכההוא דסמכינן אקפילא ארמאה דלא דמי דהתם כיון דהוא מילתא דתליא בטעמא והבנת הלב ואיכא למיקם עלה דמילתא שפיר אמרי'

דקפילא לא מרע נפשיה שיאמרו שהוא אינו בקי בטעמים וא"כ אינו מומחה וכמ"ש ברופא גוי שכשהוא אומן סומכין עליו בדבר ששייך בו אומנות:

ה וראיתי בספר נדפס מחדש נקרא פרי חדש הקשה דהר"ן אדהר"ן דבסי' ש"ב הביא הב"י בשמו דכל שהוא אומן יש לדון להלכה ולא למעשה שסומכין עליו וביין רמונים כ' לסמוך ע"ז הלכה למעשה ולק"מ דהא קאמר הר"ן בפירוש דהיכא דאיכא למיקפד טפי עלה דמילתא תגר לא מרע נפשיה דקפידות חלוקות יש דבתכלת שכל עיקר דעתו של לוקח אינו אלא משום הציצית לקיים המצוה וכן ביין הרמונים כל עיקר דעתו של לוקח אינו אלא משום רפואה בכל כי ההוא אמרינן לא מרע נפשיה אבל בחייט גוי שדעת הנותן לו בגדו לתפרו הוא להיות לו בגד ללבוש אע"פ שדעתו ג"כ שלא יהא תפור באיסור עכ"ז אין הקפידא שוה להנך דלעיל וז"ב ובלאו הכי נמי לק"מ דדילמא דוקא בתגר כי ההוא דתכלת ויין רמוני' דאם יודע הרי הוא מפסיד ממונו אמרינן לא מרע נפשיה וסמכינן עליה אבל בחייט שאפי' אם יודע אינו מפסיד ממון מכיסו אלא שהישראלים לא יאמינוהו וכבר אפשר לו לתפור לגוים ולישראלים נמי כשעומדין על גביו בכי האי לא מהימנינן ליה מטעם לא מרע נפשיה: עוד ראיתי בספר הנזכר שהתיר להשהות התבשילין בתנורו של גוי לצורך השבת יום ולילה א' במפתח לבד ומדמי ליה לאומן גם מסתייע מדעת המחלקים בין שולח למפקיד שהרי עתיד לראות חותמו וכל מ"ש בענין זה הוא טעות גמור כי אין זה דומה לאומן ותגר וכמ"ש ומפתח א' וודאי אינו כלום אף שחוזר ורואהו מה יכול להכיר במפתח ובעיקר הקדרה א"א להיות בה סימן בענין גדולה וקטנה ואף בענין השומן שהרי היא מצטמקת והולכת כל הלילה ואית ליה לאישתמוטי וגם אינו מתירא להפסיד אומנותו שהרי יחשוב אם יוודע ולא יאמינו לי יחתמו בחותם תוך חותם גם מה שאסר לקרוע הנייר החתום בשבת ואפי' ע"י עכו"ם והאריך בזה הכל הוא טעות גמור ושרא ליה מאריה שאסר את המותר והתיר את האסור כאשר הוכחתי בראיות ברורות במקום אחר הלא בספרתי וכבר הוכחתיו על פניו בהיותו פה עמנו ושתק לי סוף דבר בנ"ד הדבר פשוט להתיר מכל הטעמים שכתבנו בלי שום פקפוק וצור ישראל יצילנו משגיאות:

ו צבי הירש בכמוהר"ר יעקב מאובין אשכנזי

תשובה מ

א מנחם תס"ד

ב ידיד נפשי החכם המרומם האלוף הקצין הש"י כתבך קבלתי והמוביל לא נתנני עד בלעי רוקי והוכרחתי להשיב בנחיצה רבה ואשר הבינותי מדברי כת"ר שיש לו ספק אם אותן ח' או י' סאין מים הם מים נובעים או מי גשמים המתמצים לתוך הגומא וא"כ כיון שאין הדבר ברור שהם מי מעין הדבר פשוט דאזלינן לחומרא דהרי כולו או רובו שאוב הוא דאו' להרבה גדולי הפוסקים ועוד יש כאן חזקת האשה שהיא בחזקת טמאה והעמד טמא על חזקתו נמצא הדבר ברור כשמש שהמקוה ההיא פסול והאשה צריכה לחזור ולטבול ובענין שיעור המים הדבר מבואר בריש דסימן בש"ע שצריך להיות מ"ד אלף וקי"ח אצבעות ועוד חצי אצבע בתשבורת והגומא המחזקת המים צריכה להיות גדולה יותר מזה בכדי שכשירד לתוכו אדם ויטבול לא יצאו המים מן המקוה ועמו חכמה ותושיה לחשוב הכל כראוי לדון ולהורות ואשר הביא כת"ר דברי הש"ע סעיף נ"ב שאם יש שם נקבים דקים הרבה מצטרפין לכשפופרת הנוד אם המקוה א' שלם והשני חסר אמת הוא שכן הביא בב"י בשם המרדכי שכ"כ ראבי"ה וראייתו מההיא דמטבילין בשק וקופה כמות שהן ואני אומר דראיית ראבי"ה אינה מכרעת דשאני שק וקופה שבתוך הים שהים מקיפן מכל צד וכמו שחילק הרא"ש לענין טבילה בכלים הובא בב"י ובתי"ט ריש פ"ה ועוד אני אומר דדוקא שק וקופה שהיא ג"כ מין שק כדברי תי"ט ולא כדברי הרב ברטנורי שהם דברים שאין להם קיום והעמדה במים הוא דלא בעינן כשפופרת הנוד אבל סל וגרגותני שהם דברים העומדים במים אע"פ שיש בהם נקבים דקים אין מספר בעינן כשפופרת הנוד במקום אחד והכי משמע לי גמ' דחומר בקודש דף כ"ב דאמרי' התם מאי בינייהו א"ב סל וגרגותני כו' למ"ד משום גזרה כו' סל וגרגותני שאין בפיהן כשפופרת הנוד ליכא משמע הא אי הוה סל וגרגותני שאין בפיהן כשפופרת הנוד ל"ה מטבלינן בהו ואין לומר דאכל הנקבים המצטרפין יחד קאמר דהנהו לאו בפיהן לחוד נינהו אלא בשוליהם ובכל מקום א"ו לא דמו סל וגרגותני לשק וקופה דשק וקופה דשל פשתן וצמר נינהו המי' מתחלחלין ועוברים לא לבד דרך נקבי השק אלא אפי' דרך חוטי הארוג עצמו נמי ולכן קתני בהם מטבילין בהם כמות שהם ולא יהיב בהו שיעורא כלל דאין צורך בהם לצירוף כשפופרת הנוד שהרי כל עצמן אינן חוצצין בפני המים לאפוקי סל של נצרים שע"כ הנצרים חוצצין בפני המים ולכך בעינן בפיהם כשפופרת הנוד ואפי' בים הגדול נמי וכל היכא דמהני צירוף תנן בהדיא צירוף כאותה ששנינו כותל שבין ב' מקוואות שנסדק לשתים מצרף ופירשו בו מהמפרשים מצטרפים לכשפופרת הנוד ובאהילות שנינו הסריגות והרפפות מצטרפות כמלא מקדח כדברי ב"ש ובה"א עד שיהא במקום א' כמלא מקדח:

ג וראיתי בר"ש פ"ו מ"ה דרצה להוכיח דאפי' באין מתערבין אלא דרך הנקבים שאין בהם כשפופרת הנוד נמי מטבילין בהן מדקאמר בתר הכי מקוה שחלקו בסל וגרגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה משמע דבהך גוונא גופא דלא מהני במקוה שחלקו מהני לטבול בתוכו וכי היכי דהתם עכ"ח בשאין מתערבין בכשפופרת הנוד דאי בכשפה"נ פשיטא דהטובל שם עלתה לו טבילה הה"נ לענין לטבול בתוכו לא בעינן שיתערבו המים דרך כשפה"נ ולדידי לא מיכרעא דרבא מילתא בטעמא קאמר דמאי טעמא בעינן כשפה"נ במקום א' כדקאמר סל וגרגותני שאין בפיהן כשפה"נ ליכא משמע הא איכא לא מטבילין ואמאי לא אמרי' המים מעורבין כיון שכולו מלא נקבים ומפרש טעמא משום דמקוה שחלקו בסל וגרגותני הטובל שם לא עלתה אף שהמים באין מנהר גדול וכמו שפירשיז"ל ש"מ שאין חיבורי המים שמחוברים דרך נקבי הסל שמם חיבור ה"נ אין חיבורי המים שבתוך הסל למי המקוה חיבור אלא א"כ יש בפיו כשפה"נ ור"ש נראה שסובר דיש חילוק בין חולין להקדש דבחולין לא בעינן כשפ"ה ובהקדש בעינן ואיך שיהיה אף ר"ש לא אמרה אלא בטובל תוך סל וגרגותני שהמים שבתוכו בטלין לגבי מי מקוה כיון שהמקוה מקיפן מכל צד אבל בחולק מקוה אף שבאחד יש בו מ' סאה אין טובלין בשני שאין בו מ"ס ודברי רש"י הכי מוכחי בהדיא שכ' דהא ארעא חלחולי מחלחלא והמים הנובעין כאן באין מנהר גדול הרי בפי' דאף דבנהר איכא כמה פעמים מ' סאה לא מהני חלחול וזהו דלא כפירוש ראבי"ה ואין לומר אפי' תימא כראבי"ה וכדמחלק איהו ז"ל בין חלחול הנראה לאינו נראה שהרי ע"כ הוצרך ראבי"ה לפרש פירוש אחר בההיא דארעא חלחולי מחלחלא כי היכי דלא תיקשי אדיניה: ואני תמה מן הראשונים והאחרונים נוחי נפש שלא הרגישו בדבר זה והביאו דבריו לפסק הלכה והרי דברי רשיז"ל סותרין את דבריו וביותר בשל תורה אין ספק שאין שומעין לו בדבר זה והנלע"ד כתבתי: צבי אשכנזי ס"ט

תשובה מא

א ראובן נשא בתולה אחת וכתב לה נדוניא דהנעלת ליה ממעות מדודים ומשימושי ערסא ותוספת שליש בר מזוזי מאתן כנהוג ושהא עמה י"ג שנים ולא ילדה כלל ונוסף גם הוא שאין לה אורח כנשים גם לרבות כי סגר ה' בעד רחמה סגורה ומסגרת עד שלפעמים קודם גמר בעילתו שיחת ארצה לבלתי נתון זרע מרוב הקושי גם עוד לה שבבואו אצלה יש לה קושי מבפנים וכדומה שהוא משליתה שהיא קשה באופן דכל אלה חברו דראובן לא מצי למיעל לותה כאורח כל ארעא והנה כתוב בכתובתה שנשבע ראובן עד"ה ב"ה

שלא לישא אשה אחרת עליה שלא מדעתה ובלי רשות ב"ד וגם שלא יגרשנה שלא מרצונה ואם יעבור על האמור שיפרע לה כל סכי כתובתה הן עתה ראובן שואל אם יכול לישא אחרת עליה בלתי רצונה ובלי רשות ב"ד אם מפני שכבר שהא עמה י"ג שנים ואם מסיבת המומין שיש בה כאמור ואת"ל דלאו כל כמיניה לישא אחרת עליה האם יוכל לגרשה בלתי רצונה שהרי גם בזה מושבע והוא אינו יכול לעמוד בלתי אחרת יען עדיין לא קיים מצות פריה ורביה כלל כי אשת נעורים היא בתולה זו ואינו רוצה להיות ערירי ח"ו בלא ולד ימות ואדעתא דהכי ודאי לא נשבע כי הוא חשב שהיתה כדרך כל הנשים גם שאל ראובן הנזכר האם תתרצה לקבל גיטה אם צריך לפרוע פרעות כל סכי כתובתה נדוניא ותוספת או דילמא אינו צריך לפרוע כלום ואת"ל דצריך לשלם כל מה שהכניסה שאל אם התוספת פטור מלפרוע שהוא לא כתב לה אדעתא למישקל ולמיפק על הכל יבא דברו הטוב בכל פרט ופרט ושכרו כפול ומכופל מן השמים:

ב פסק זה השבתי על דברי החכם השלם כמהר"ר יוסף אלמושנינו ז"ל אב"ד דק"ק בילוגראדו בהיותי שם בשנת התט"ל

ג תשובה גרסינן בגמ' דיבמות דף ס"ד ע"א אמתניתין דנשא אשה ושהא עמה י' שנים ת"ר נשא אשה וכו' יוציא ויתן כתובה שמא לא זכה להבנות ממנה ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין לפיכך חלה הוא וכולי אין עולים וכולי ונילף מיצחק עקר היה וכולי ההוא מבעי ליה לכדרבי חנינא וכולי ע"כ ומסתברא מריהוט לישנא דתלמודא דישיבת חו"ל אינה מן המנין אף לאיניש דעלמא והאי דקאמר לו לא אתי למעוטי שאר אינשי כי היכי דתני בסיפא או שהיו שניהם חבושין אין עולין לו והכא למעוטי מאן אתא והכי דייק לישנא דללמדך שאין ישיבת חו"ל דלאגמורין הילכתא אתא דחו"ל אינו מן המנין ומיכרע' מהא דמסיק לקמן דלא ילפינן מעובדא דאברם אלא מיתורא דקרא ואי ס"ד דלא אתי לאשמועינן אלא דינא דאינו רשאי ליבטל לימא מקץ י' שנים ותו לא לשבת אברם וכולי למה לי אי לאו לאגמורין מניה דישיבת חו"ל אינה מן המנין מיד ולדורות ולדעת זו ה"ק ללמדך וכולי אע"ג דמעיקרא נמי בשהא עמה י' שנים מיירי דמילתא חדתא אתא לאשמועינן דאי ישיבתו בקצה ארץ ישראל והיא יושבת בחו"ל סמוכה לו ובכל עת העונה בערב היא באה ובבוקר היא שבה אל מקומה ולארצה ושהו כך י' שנים דיוציא ולא נימא דישיבתה בחו"ל היא גרמה להם דכיון דלא מיפקדא אפריה ורביה לא מיענשא כדאמרי' לקמן בשמעתין ודייק לה מדכתיב קרא לשבת אברם בארץ והוי ליה למימר לשבתם בארץ אי לאו לאשמועינן דביה תליא מילתא והנה רש"י כ' בפירוש

התורה מגיד שאין ישיבת חו"ל מן המנין לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לא"י ולכאורה תמוה לן לפי מה שרצה בו ה"ה הפוסק נר"ו וזה לשונו משמע דדוקא גבי אברם שכבר נגלה אליו שאינו ראוי לבנים בחו"ל ע"כ דאי הכי אמאי לא נשא אברהם אשה אחרת עודנו באור כשדים טרם נאמר לו ואעשך לגוי גדול דודאי תכף לאמירה יצא משם ללכת ארצה כנען ועוד דאדרבה האמירה לטובתו היתה שבא"י יולד שהרי עקר היה כדמסקינן הכא והיכי קאמר דהואיל ונאמר לו ואעשך וכולי בא"י דוקא הוא דלא נסיב עד השתא דמשמע לולי האמירה נושא היה אחר שהיית י' שנים ואפילו מחו"ל ומיסתברא דהכי קאמר מגיד שאין ישיבת חו"ל עולה לו אף שנא' לו ואעשך וכו' עם היותו עקר וכיון דהכי הוא הו"ל למחשב מעת נאמר לו ואעשך וכו' אף שהיה בחו"ל דכיון דבחו"ל נאמר לו ואעשך וקרא קאמר לשבת אברם בארץ ומפרש טעמא משום דלא נאמר ואעשך עד שיבא לארץ הא אי לא נאמר לו בפירוש עד שיבא לארץ אלא סתמא ודאי דשנות חו"ל נמי הוה מחשב מאז הבטיחו הש"י כיון דלא תלה הבטחתו בשום דבר והכי משמע מפי' רש"י בגמ' דקאמר דילמא משום עון חוצה לארץ הם עקורים משמע דאכ"ע קאי ועוד דאי ס"ד דדוקא גבי אברהם הואיל ונאמר לו בפירוש שלא יהיה לגוי גדול אלא בא"י ולא בחו"ל היכי יליף מניה חלה הוא דאינו עולה לו דילמא שאני גבי אברהם דבפירוש איתמר ולא מיתלא תלינן ורש"י כתב לפיכך וכו' הואיל וקחזינן דתלינן בכל דבר המונען ולעיל נמי קאמר דילמא משום עון חו"ל כנראה דספוקי מספקא ליה וא"כ ע"כ לאו אאברהם קאי:

ד וראיתי להחכם השלם נר"ו שהקשה למאן דאמר שנות חו"ל עולי' לשאר אינשי מאי פריך ונילף מיצחק א"כ קשו קראי אהדדי דמאברהם משמע י' שנים לבד ומיצחק כ' שנה עכ"ל ולע"ד אין מקום לקושי' זו דשפיר פריך ונילף מיצחק דשהא כ' שנה ואברהם החמיר על עצמו ולא רצה להמתין עד כ' ובאמת יכול היה דעד האידנא לא אסיק אדעתיה דקרא יתירא הוא ובזה נבין כוונת רש"י באומרו ונילף מיצחק ששהא כ' שנה ולא נשא אחרת שנראה מיותר אומרו ולא נשא אחרת אלא דבעי למימר דממה שנשא אברהם בי' שנים אין ראיה כיון דאשכחן ליצחק דלא נסיב עד כ' ובמאי דכתב רש"י ונילף מיצחק ששהא עשרים נראה דכונתו כי היכי דלא נימא והלא אף יצחק י' שנים לחוד הוא דאמתין כדברי התוס' ומשני כדשני בתוס' דרבא ס"ל ששהא כ' ומש"כ ה"ה הפוסק נר"ו דרצון רש"י הוא דלא נימא דמקשי ונילף מיצחק תרתי חדא שהיית עשרים ועוד דשנות חו"ל אינם עולים וכולי קשיא לן מנ"ל לרש"י הא וראיתי בהרא"ש שהביא ראיה לדעתו דשנות חו"ל עולים וזה לשונו והא לא מיסתבר כלל דהא חזינן רובא דאינשי

שפרי' ורבים בחו"ל ולאחד מני אלף שלא זכה להבנות מאשה אחת נתלה לו בעונש דירת חו"ל לפוטרו מפו"ר עד כאן ובודאי דכוונתו דכיון דכולם שוים בחטא זה מ"ש האי דאיענש בהכי ואין ראי' זו מספקת לכאורין כי פלס ומאזני משפט לה' דיש מי שזכותו מרוב' להגין עליו מעונש דירת חו"ל או שאנוס הוא וא"א לו לגור שם ורבות כאלה והא מיתורא דקרא ילפינן לה ומאי דקאמר לפוטרו מפריה ורביה לא ידענא מהיכא יליף לה אלא דלא כייפינן ליה אפי' במילי כי היכי דלא כייפי' אישיבת א"י דשאר אינשי ומ"ש עוד וגם כל אלו אמוראי דבבל דשקלו וטרו כולן לבני א"י רבי מטונך ד' מיתות בית דין ושור המועד ומסכת סוטה ומעשר בהמה אמאי שקלו וטרו אמוראי הא אפי' בא"י נמי לא נהיגי בזמן הזה ושפיר אשכחן דאמרי בני בבל למילתייהו אליבא דבני א"י כדכתבו התוס' בברכות דף מ"ו ובשבת פרק קמא דף ט' עוד כתב ור' אבא בר זבדי דאמר אי זכאי וכולי מבבל הוה לא ידענא מאי ראיה ראה החכם נר"ו בזה דאדרבא מדקאמר אי זכאי הוה לי מקמייתא ש"מ דלא תלה באשתו הראשונ' ואי דעתיה מדאמרי לי' רבנן נסיב אתתא ואוליך בני אע"ג דאנן תלינן בחו"ל ולא כייפינן אינהו מיהו שפיר קאמרי דהא לא פסיד מידי ודילמא מקמייתא הוא דלא זכה ומאחרת יבנה ואי מדפריך תלמודא מיניה שפיר קפריך דמשמע דהא דשמא לא לא זכה להבנות לאו מילתא היא כלל דאי ל"ה מאי משני להו לרבנן ועוד הא אמרינן בשילהי פרק דייני גזרות דף קי"א כל הדר בבבל כאלו דר בא"י וביותר לרב יהודא דאמר כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה כדאיתא שם ובכירה דף מ"א ומ"ש עוד וז"ל ומה שלא עלתה ישיבת חו"ל לאברהם לפי שנתעצל ולא הלך לא ידענא מנ"ל וקרא כתיב וילך אברהם כאשר דבר אליו ה' ומה שכתב עוד ואף אחר שבא לארץ חזר למקומו שהרי בברית בין הבתרים וכולי ועל זה נענש קשה מאוד דודאי עפ"י הדבור היה הכל כדאמרי' בב"ר שהפריחו מבין הבתרים והביאו לחרן ומ"ש עוד ה"ה נר"ו וזה לשונו אדרבה קשיא לי על מאן דאמר דשנות חו"ל אינם עולים מן המנין דא"כ ההיא אתתא דאתאי לקמי' דרב נחמן ורב נחמן בחו"ל הוה ואיך דן האי דינא אם לא שיאמר דמא"י היתה ובאה למתבע דינא קמי' דרב נחמן ע"כ ובמחילת כת"ר מה ענין שמיטה אצל הר סיני דההיא באה מחמת טענה הואי ואפי' תימא דדירת חו"ל גרמה ליה איהי הא לא מיענשא כדאמרי' לעיל דף ס"ד ע"ב מכל הני נראה דדירת חו"ל אינה עולה אפי' לשאר אינשי כפשטי' דתלמודא וכן נראה סברת הרי"ף מדמייתי לכולא ברייתא ונקוט מיהא פלגא דאין הכרע בדבריו מאי ס"ל ומ"ש ה"ה הפוסק נר"ו לסייע את עצמו שמצות פריה ורביה חובת הגוף היא שנוהגת בכל מקום לא ידענא ומה זה סמיכה לדעתו דודאי הכי הוא דמשום הכי מיענש כיון דמפקד ואפילו בחו"ל דאי לאו

דמפקיד לא הוה מיענש כדאמרי' באשה דכיון דלא מיפקדא לא מיענשא אלא דאמרי' דאפי' אי נסיב אחריתי אפשר דלא מהני ליה כיון דדר בחו"ל דעונש דירת חו"ל מונעת פרי בטן ממנו ומשום הכי לא כייפינן ליה לאינסובי אחריתי ומ"ש עוד אלא אין דברים אלו אמורים אלא בא"א שהיה עקר ולא זכה להבנות עד שעלה לארץ שלא נאמר לו ואעשך וכולי אלא בארץ ומייתי לה השתא כי היכי דלאברהם לא היה זמן חו"ל ראוי לו כן לאחרים חלה הוא וכו' לא ידענא מאי קאמר כיון דאברהם עקר היה והבטחת ואעשך וכו' בא"י דוקא מאי יליף מאברהם שאני אברהם דודאי עקר היה עודנו בחו"ל לאפוקי מאי דילפינן דאפי' במידי דמספקא לן כגון חלה הוא ויכול לשמש כדברי הרא"ש דאיכא אינשי דמולדי אפי' הכי תלינן וכן כששניהם בבית האסורים דאיכא טובא דמולד' ואפ"ה אין עולים וראיתי בקונדריס ה"ה נר"ו שהביא דברי בעל צ"ל היותו מתמיה על הסמ"ג שהק' על סברת האומרים דשנות חו"ל עולים לשאר אינשי מהא דאמרי' בירושלמי ר"א בשם ר"ל מקץ י' שנים צא שנים שבחו"ל ותנא כן חלה הוא וכו' ומאי אולמא דירושלמי מגמ' דילן ותירץ ה"ה נר"ו דברים ראוים למי שאמרן פי חכם חן ועוד נלע"ד דתלמודא דידן איכא למידחי אמנם בירושלמי מוכח בהדיא מדקאמר ר"א בשם ר"ל מקץ י' שנים צא שנים שחו"ל ותני כן חלה הוא וכו' דשנות חוצה לארץ אינן עולין אפי' לשאר אינשי דאי ס"ד באברהם לחוד קאמר מאי חידש לנו ר"א בשם ר"ל מקרא כתוב בתורה כך הוא דבשלמא בברייתא דידן דתני תרוייהו איכא למימר דה"ק כיון דחזינן לאברהם דלא עלתה לו דירת חו"ל ילפינן מיני' לשאר אינשי לענין חלתה אבל ר"א בשם ר"ל מאי קמשמע לן ועוד דאמר ותני חלה הוא וכו' משמע דמייתי סייעתא לדברי ר"א בשם ר"ל ואי ס"ד דבאברהם מיירי ולא לשאר אינשי סייעתא למה לי מקרא מלא הוא אלא ע"כ ר"ל אשמועינן דשנות חו"ל אינן עולין אפי' לשאר אינשי ומייתי סייעתא מברייתא דילפינן מאברהם מיתורא דקרא כדכתיבנא וראיתי לה"ה נר"ו שכתב וזה לשונו לפי דברי רבינו חיים מוכרח דס"ל נמי דאברהם דוקא דמתניתין ובברייתא ודברי תלמודא דשקל וטרי בדין זה מיירי גם בזמן הזה שהרי כיון דאין ישיבת א"י האידנא מצוה א"כ אין לומר דעון חו"ל גורם עכ"ל ואני תמה על החכם נר"ו מאי ענין זמן רבינו חיים לזמן התלמוד אם תמצי לומר ואף דבזמן רבינו חיים אליביה לא אמרי' דירת חו"ל גרמה אפ"ה אברהם לאו דוקא ומאי דניחא לן טפי היינו ההיא סברא דמייתי נ"י בשם ר"י ז"ל דאם עלה מחו"ל לא עלה לו כל מה שדר בחו"ל דאולי בזכות הארץ יבנה ובהכי ניחא מאי דקשיא לן אמאן דאמר דשנות חו"ל אינן עולין לשום אדם אמאי לא אמרינן מעונש דירת חו"ל הוא שלא זכה להבנות מאשה זו דאע"ג דאיכא למימר דשאני הכא דבאשה אחרת נמי עונו

בו ומאי תהני ליה אפ"ה שפיר טפי להאי סברא דכיון דעלה לא"י הימים הראשונים יפלו הא לא"ה לא ודיקא נמי הכי לישנא דאינו עולה לו רצונו לומר להמנין שהוא מונה בבואו לארץ:

ה ומדברי התוס' לקמן בד"ה לבינה משמע דס"ל שבחו"ל נמי יוציא ויתן כתובה מדמקשי אסברא דנפשייהו דאף בבאה מחמת טענה חיישינן לשמא עיניה נתנה באחר מההוא דסוף פרקין דכופין ואי ס"ד דבחו"ל לא כייפינן מאי קשיא להו התם בחו"ל מיירי ובדשהא י' שנים ולמה להו לדחוק נפשייהו דמיירי ביש לו בנים מאשה אחרת ואח"כ נתקלקל אם די"ל דעובדא דר"י דלקמן בא"י הוה מ"מ קיסרי בחו"ל הוה כדאמרי' פ"ק דמגילה קיסרי זו איטליא של יון ואף דהתם משמע דתרי קיסרי הוו מדקאמר קיסרי בת אדום משמע דאיכא אחריתא מ"מ בדוכתי אחריני משמע דאף קיסרי דהכא היינו קיסרי הסמוכה לא"י חו"ל היא ואין להאריך. גם אדמוקי להאי דהוא אמר מינה בדאית ליה בנין מאחריתא לוקמי בחו"ל אם די"ל ר' אמי בא"י הוה אינו מספיק ואפשר דבכה"ג איכא קצת ראיה דס"ל להרי"ף דבחו"ל נמי יוציא ויתן כתוב' מדקא משני דר' אמי לא תיקשי אמשנה אחרונה דמיירי בשהה י' שנים ושאני היכא דבעל קטעין מהיכא דלא קטעין ולא קמשני דהכא בחו"ל מיירי דמדינא לא כייפינן ליה אלא די"ל דהשתא שפיר טפי משני דאפי' בא"י מיירי אלא דהוא אמר מינה דמשמע היינו דאתא לאשמעינן לאפוקי דאית ליה בנין דלא אידכר כלל וגם הוא דוחק לומר שאחר כך נתקלקל:

ו ולדברי התוס' ונימוקי יוסף דמוקמי הא דלקמן ביש לו בנים קשיא לן דא"כ אמאי יתן כתובה דהא כיון דכבר אית ליה בנין תו איהו נמי לא מיפקד ולא מיענש כדאמרי' גבי דידה והיינו דקא מתרצי התוס' באומרם וי"ל קצת דכיון דיש לו בנים אין לתלות וכולי אלא אית לן למימר איהי היא דלא זכיא ואפשר דכיון דאית ביה משום הא דרבי יהושע בבוקר זרע זרעך בדידיה תלינן והיינו תיבת קצת דקאמרי התוספות: ונ"ל מדפסיק הרי"ף לקמן הילכתא דכופין ואפי' בשוטים וקא סתים ולא פליג מידי ש"מ לא שנא בארץ או בחו"ל וקצת דמדומי ראיה מדקאמר ועבדינן בה עובדא וגם בה"ג שהביא המרדכי שכתב והיכא דאית ליה בנים מאשה אחרת והיא לית לה בנין וכולי נראה ג"כ דסבירא ליה דאין חילוק בין ארץ וחו"ל להאי מילתא אבל המרדכי דעתו דבחו"ל לא כייפינן כדכתב בהדי' אלא די"ל קצת אמאי דקאמר התם שכן מצא בשם ר"י בן שמואל והוא ר"י הזקן בעל התוס' ואנן דייקינן לעיל מהתוס' דלא שאני להו בין ארץ לחו"ל גם מתשובת רגמ"ה שהביא בהגהות מרדכי מבואר דס"ל דאפי' בחו"ל כייפי' ומה שרצה המרדכי דלעיל לעשות לה סמוכין מההיא דפרק חזקת הבתים מיום שחרב ביהמ"ק דין הוא שנגזור

על עצמינו שלא לישא אשה וכולי כבר כתבו התוס' דמיירי בשקיים פריה ורביה: והנה למ"ד כופין יש לדקדק בנ"ד אם יכול לגרשה כיון שנשבע לה על ככה והשבועה חלה מיגו דחלה אהיכא דהיא בת בנים ה"ה השתא דלאו בת בנים היא כדקיי"ל דשבועה חלה בכולל אפי' אדבר מצוה היכא דהוא בשב ואל תעשה ומהתימא מהחכם הפוסק נר"ו שכ' זה לשונו חדא דהא קי"ל השבועה חיילא ע"י כולל וכולי ועוד כתבו הפוסקים דחיילא נמי אדבר מצוה היכא דהוא בשוא"ת עכ"ל נראה מדבריו דבכולל אפי' לעבור על מצות ל"ת או בשוא"ת אפי' בפני עצמו בתרווייהו חיילא והא ליתא מדקאמר בירושלמי שלא לאכול מצה דלא חלה השבועה וכן בגמ' דידן האומר ישיבת סוכה עלי בשבועה מחויב לישב בסוכה דלא חלה אע"ג דהוא בשוא"ת אלא תרתי בעינן כולל ומצות עשה לאפוקי מצות ל"ת דאפי' בכולל לא חיילא וכ"כ הפוסקים ז"ל: ובנ"ד אין אנו צריכים לזה בשבועה שלא לגרשה דמדרבנן הוי דמדאו' אין מחויב לגרשה ואף שמדברי ה"ה מוהרי"ט ז"ל לא משמע הכי ואפי' בשבועה שלא לישא אחרת עליה נמי נראה דחיילא שלא בכולל דהוי מדרש חכמי' דאין כתוב מפורש בתורה שיצטרך האדם לישא אשה על אשתו כיון שיכולה להוליד אלא דמחמת עונש הוא דלא זכה להבנות ממנה ויעשה דרך בקשה לשמים ואף דילפי' לה מקרא דאברהם מידי מדרש חכמים לא נפקא וכבר כתבו הפוסקים דבמדרש חכמים חלה השבועה שפיר אפי' בפני עצמה ועוד דאין זה נשבע לבטל את המצוה כיון שמתנה בשבועתו שלא לישא אחרת בלי דעתה ורצונו ואיפשר שתתרצה כהאימהות לבעליהן: אלא שהק' ע"ז מהא דהביא הרב ב"י בשם תשובת רשב"ץ סי' רט"ל מלמד שנשבע שאם לא יפרעוהו תוך ו' שבועות שלא ילמד לנערים וכתב דהשבועה חלה דלאו עליה דידיה רמיא וכולי ותיפוק ליה דל"ה לבטל את המצוה כיון דאם יפרעוהו ילמד ונראה דדמיא להא דאמרי' קונם שאיני נהנית לך אם עושה אני עפ"י אבא ואביך דיפר אע"ג דא"ל לא תעשה ולא תאסר כיון דעיקר נדרה עליה דידיה אע"ג דתליא ליה בתנאי מצי מיפר הכי נמי כיון דעיקר שבועתו היא לעקור דבר מה"ת דהיינו שלא ללמד לנערים אע"ג דתלה לה בתנאי דאם לא יפרעו לו לאפוקי בנ"ד דמעיקרא אין כאן לעקור דבר מה"ת דעיקר שבועתו היינו שלא לישא אשה אחרת בלתי רצונה אלא יפייסנה ואח"כ ישא ואף שאפשר שלא תתפייס ונמצא מבטל את המצוה מ"מ מעיקרא אין כאן לבטל את המצוה כיון דיכול לפייסה וכעין אותה שאמרו בפ' הזהב נ"א בפלוגתא דרב ושמואל באומר על מנת שאין לך עלי אונאה ושמואל אמר אנא דאמרי אפי' לר"מ ע"כ ל"ק ר"מ התם אלא דודאי קעקר אבל הכא מי יימר דקא עקר ולכאורה נראה דכייפינן ליה אף שהוא נשבע שלא לגרשה בלתי רצונה כיון דאם

תתרצה היא ליתא לשבועה כלל כי הא דאמרי' פ' אלו נערות דף מ' גבי הא דמקשינן ליתי עשה ולידחי ל"ת דחייבי לאווין ומשנינן כי אמרה איהי לא בעינא ליה מי איתא לעשה כלל ופירש הר"ן וכיון דבקל נדחה השתא נמי דחינן ליה בעכ"ח אף דלא אמרה איהי לא כייפינן לתרווייהו אם דמפרש"י נראה לכאורה דלא כייפינן דכתב השתא נמי מלמדין אותה לומר שאינה רוצה לאו דוקא תדע דבמתני' סתמא קתני אם היתה אשה שאינה ראויה לו אינו רשאי לקיימה משמע אפי' אם היא רוצה בו: ועוד דאינו רשאי קאמר אלא דיש לדחות דשאני התם דעיקר העשה קל הוא לאפוקי הכא דעיקר לאו דלא יחל חמיר הוא: ועוד י"ל דל"ד דבשלמא באונס דמסתברא איפכא הו"ל למימר דלא לידחי עשה לל"ת שהרי ל"ת חמיר מן העשה אלא מדסמך גדילים לצמר ופשתים הוא דגמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת אית לן למימר דוקא כי התם אבל היכי דקיל העשה לא דחי הל"ת והיינו בתר דגלי קרא ולו תהיה לאשה דאי לאו הכי לא הוה לן לפלוגי מנפשין משום דסד"א אטו כל עשה לאו קיל מל"ת ואפ"ה דחי ה"ה עשה קל נמי דחי וכאותה סברא דבעינן למימר בפ"ק דיבמות בשיטת עליה דאפילו ל"ת שיש בו כרת יבא עשה קל וידחהו דמה לי איסורא רבא או איסורא זוטא כיון שאף האיסור הקטן גדול הוא מן העשה הא בעובדא דידן דאסור משום ל"ת דבל יחל דחל אמצות עשה דפו"ר לא מצי למיעבר עליה משום האי טעמא עוד היה נראה לפום ריהטא דכופין מהא דאמרי' בפ' מי שאחזו דף ע"ד ע"ב על מנת שתתני לי מאתיים זוז נתנה בעכ"ח אינה מגורשת וילפינן לה מהא דשילהי ערכין דתיקן הלל שיהא חולש מעותיו ללשכה מדאיצטריך הלל לתקן שמע מינה דבעלמא נתינה בעכ"ח לא שמה נתינה ה"נ כיון דמגרש בעכ"ח אינו בכלל שבועתו שנשבע שלא לגרש וכד מעיינת שפיר אשכחת דלא דמי דהא כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דאי לאו הכי לא הוי גט וכיון דאיהו מגורשת עכ"ח לדידיה מגרש קרינן לה:

ז וראיתי להריב"ש סי' צ"ח שכ' כיון שכלל בשבועתו נשים שאינו מצווה עליהן כגון עקרה וזקנה וכו' ומיגו דחיילא קבלתו על אותן נשים חיילא נמי על אותן הנשים שהוא מצווה עליהן וכו' דהוה ליה כנשבע שלא לאכול בלילי פסחים לא מצה ולא פירות וכו': וקשיא לי דודאי לא היתה כונתו על אותן הנשים שאינן ראויות לילד כיון שזולת שבועתו נמי היה אסור בהן מד"ת כדכתב הרמב"ם פרק ט"ו מה' אישות דומיא דנשבע שלא לאכול ואכל נבילות דפטור למאן דס"ל ואף למאן דמחייב באכל נבילות היינו משום דשפיר מיקרי אכילה אלא דאריה הוא דרביע עליה אבל הכא דשבועתו היא להנאת אשתו שלא לישא אחרח עליה היינו באותן שהוא רשאי ליקח דוקא שמהן תתירא אשתו

שלא ישא אחת מהנה לא באילו שאפי' אם תתרצה היא אסור לו ליקח אותן דומיא דהיו מסרבין בו לישא את בת אחותו ואמר קונם שהיא נהנית לי דלא נתכוין זה אלא לשם אישות שהפצירו בו וכן במסרב בחברו שיאכל עמו ואמר קונם לביתך שאני נכנס טיפת צונן שאני טועם שמותר ליכנס לביתו וכו' ולא נתכוין זה אלא לשם אכילה ושתיה ולא דמי לאומר קונם אכילה עלי בלילי פסח דמיגו דאסור בפירות ובשאר דברי רשות דאסור נמי במצה דהתם ודאי הכל בכלל ואף לא להאומר קונם פרה שאני חורש בה שהביא הרב ז"ל להציל עצמו מקושי' שכנגדו חלוק עליו הרב חסדאי ז"ל בסי' שצ"ח דשאני התם דאף דהוא איך דרכו לחרוש הרי אמר שאיני חורש בה ואמדינן דעתיה דכיון שנתכעס עליו שלא רצה להשאיל לו פרתו אסר הנאתה עליו בכל אופן שיהיה אבל הכא במאי דקמן שלא נתכוין אלא להפיס דעת אשתו שלא ישא אחרת עליה ודאי באותן שרשאי לקחת היה דעתו דמה לו לישבע על אותן שאינו רשאי לקחת הרי מושבע ועומד מהר סיני. ואין לומר דכיון דמצי לינסובינהו ולינסב איתתא בת בנים לא מיקרי אסורות לו דהא ברישא בעי לאינסובי האי דבת בנים וכל זמן דלא נסיב בת בנים לא מצי למינסב להנהו דלאו בת בנים כדאי' בסוטה פ' ארוסה דף כ"ו הרובא שנשא עקרה וזקנה ואין לו אשה ובנים מעיקרא לא שותות ולא נוטלות כתובה ר' אליעזר אומר יכול הוא לישא אחרת ולפרות ולרבות הימנה ופסק הרמב"ם פ"ב מהל' סוטה דלא כר"א ש"מ דכל זמן דאין לו אשה ובנים אלו הנשים שאינן ראויות לילד דין נשים האסורות אית להו לגבי דידיה ואנן האיך ניקום ונימא השתא דעלייהו אשתבע דהא עד האידנא לא נסיב להו ולבתר דיכנוס תו ליכא שבועה ושוב ראיתי בהרב הגדול מוהרי"ט חלק ב' סי' מ"ז עמד בקצת מהאמור ואפשר דבלשון שום אשה מיוחדת לתשמיש מרבינן אפי' הני לאפוקי נד"ד דליתא להאי לישנא לא שייך הא דהריב"ש:

ח וראיתי להחכם נר"ו הביא דברי מהריב"ל ז"ל דמילתא דשכיחא היא שיש כמה נשים שאינן יולדות והוה ליה לאתנויי. ותמיהא לי מנא ליה הא מלתא דאדרבא בהאשה בתרא דף קי"ט מקשינן אמאי לא תנשא הלך אחר רוב נשים דרוב נשים מתעברות ויולדת וכן מדברי הרא"ש שכתב דהא חזינן רובא דאינשי שפרין ורבין בחו"ל ולאחד מני אלף שלא זכה להבנות וכו' מבואר דמילתא דלא שכיחא הוא: ואין לומר דמיעוטא דשכיחא הוא והוה ליה לאתנויי דהא התם מדמי לה לאיילונית ואיילונית מילתא דלא שכיחא היא דלא אמרינן הוה ליה לאתנויי באיילונית דהא הוה מקח טעות היכא דלא הכיר בה כדתנן בכתובות דף ק' דאיילונית אין לה כתובה ולא מיבעיא להראב"ד דאין לה תוספת אלא אפי' להרי"ף והרמב"ם דסבירא להו דאית לה תוספת היינו משום דמסתמא

אמרי' בחיבת ביאה אקני לה כל זמן שלא התנה בפירוש הא מיהא מודו דלאו מילתא דשכיחא הוא אלא מקח טעות ובהא ליכא מאן דפליג ובהורמנותיה דרב מהריב"ל ז"ל אמינא הילכתא כוותיה דרב ולא מטעמיה דכיון דאמרי' איהו הוא דלא זכי ליכא למימר דאדעתא דהכי לא אשתבע דודאי אשתבע על מנת כך כי היכא דמחייבי' ליה למיהב כתובה ולא מצי למימר דאדעתא דהכי לא נשאתיך אלא שיש לבעל דין לחלוק ולומר דשאני איסורא מממונא דבממון איכא למימר דרצה ליזוק אבל היכא דהוה לבטל מצות עשה ודאי לאו אהאי דעתא אשתבע ועוד דשאני כתובה דכיון דנשואין גמורין נינהו כבר זכתה במנה ומאתיים דתקינו לה רבנן ומאי דכתיב ליה איהו נמי כיון דלאו משום לתא דידה הוא דמפקינן לה אלא משום לתא דידיה מחויב ליתן לה כל מאי דכתיב לה אבל לענין שלא לישא אחרת אמדינן דעתיה דאי הוה ידע דלא תלד אף אם הוא משום דאיהו הוא דלא זכה לא הוה משתבע הכי וכן כתב מוהר"ם אלשיך ז"ל: איברא דהא דכתב הרב ז"ל דאי הוה מילתא דלא שכיחא פשיטא ליה דמותר: אנן בעניותין מספקא לן דאדרבא כיון דלא שכיח הוה ליה כקונם שאני נהנה לפלוני ונעשה סופר דאין פותחין לו בהכי כיון דלא שכיח ואף אם היה מעלה על לבו באותה שעה שאפשר שיעשה פלוני סופר לא היה נמנע מלידור כמ"ש הרא"ש והטור ושאר המפרשים הכא נמי דכוותיה אע"ג דהיה מעלה על לבו דאפשר שלא תלד בי' שנים לא היה נמנע מלישבע שלא לישא אחרת כיון דלא שכיח וכ"כ מוהרי"ט הביאו החכם הפוסק נר"ו.

ט ומ"ש עוד נר"ו וז"ל ומ"ש דאדרבא כל מילתא וכו' אינו ענין לנד"ד דהכא חושש הרבה מאוד ומסתמא אדעתא דהכי לא נשבע עכ"ל ויש לבעל דין לחלוק ולומר מנ"ל דהוא חושש הרבה מאוד ולא חשש ל"ה נשבע ואי משום שבא לפנינו היום הזה ליקח רשות לישא אחרת היינו נולד דאין פותחין בו דאע"ג דאמר אילו הייתי יודע שיעשה סופר או הבית ביהכ"נ לא הייתי נודר והוא חושש עתה הרבה מאוד שהרי בא לפנינו להתיר לו נדרו אפ"ה לא שרינן ליה נדריה בהכי משום דאנן אמדינן דעתי' שאפי' אם היה חושב בדעתו בשעת שנדר אפשר שפלוני יעשה סופר ויצטרך לו אפ"ה היה נודר כיון שהדבר אינו שכיח ואין כאן נדר טעות בנ"ד נמי אמדינן דעתיה שאפילו היה חושב בשעת השבועה אפשר שלא תלד או לא יהא לה אורח כנשים על כ"ז היה נשבע כיון דהוא דבר דלא שכיח אם לא שנאמר דחולי הלז שאין לה אורח כנשים היה כך קודם שנשאה דאז לא מן השם הזה נגעו בה אלא משום מקח טעות נגעו בה:

י ומ"ש עוד הפוסק נר"ו וז"ל ועוד כיון דמעיקרא לא אסיק אדעתיה ואיך נאמר דלא חייש כיון דמעיקרא אינו יודע שיבא דבר כזה והתם שאני דמעיקרא יודע ואסיק אדעתיה אלא

דמשום דלא שכיח אינו חושש לו אבל בנ"ד מעיקרא לא עלה על דעתו דבר זה כי היכי דנימא דמשום דלא שכיח לא יהא חושש לו אלו דבריו ואין בהם הכרע דהתם נמי הרי עומד וצווח אילו הייתי יודע שפלוני יעשה סופר לא הייתי נודר אפ"ה אין מתירין לו הכי נמי אע"ג דעתה הוא אומר אילו היה יודע בודאי שלא יהא לה אורח כנשים לא היה נשבע אמדינן דעתיה דבשעת השבועה אע"ג דהיו אומרים לו אפשר שלא יהא לה אורח כנשים דאטו ליכא איתתא דלית לה אורח כנשים אפ"ה היה נשבע ולא היה חושש לזה כיון דלא שכיח והיינו דומיא דנולד:

יא ומ"ש עוד נר"ו להשיב על דברי מוהריב"ל היותו מביא ראיה לסתור ענינו מההיא דפ' ב"ש נטולה אני מן היהודים מהו ליבם לפירוש הרי"ף והתוס' וז"ל איני רואה ראיה זו כלל דלעולם דדבר דלא אסיק אדעתיה בודאי דיכול לומר אדעתא דהכי לא נשבעתי וההיא דנטולה אני וכו' היינו טעמא משום שנדרה בפירוש שלא תבעל לשום אדם וכו' אבל היכא שבעיקר השבועה מצי למימר אדעתא דהכי לא נשבעתי שנעקרה השבועה מעיקרא משום דלא אסיק אדעתיה וכו' בודאי דלא חלה עכ"ל וכתב שכן מצא אח"כ במוהרי"ט: ולע"ד ראיית מהריב"ל נכונה היא דכי היכא דהתם אע"ג דלא אסקה אדעתה דמיית בעל דהא כופין אותו ואפי"ה אסירא ליה ולא אמרי' כיון דלא אסקא אדעתה מיתת הבעל אדעתה דמיתת הבעל לא נדרה והשתא דמית הבעל תהא מותרת ליבם אעפ"י שאמרה מן היהודים ולא הוציאה את היבם הכא בשאלתין נמי נשבע שלא ישא אחרת עליה ולא הוציא בשלא יהא לה אורח כנשים אלא דבעינן למימר דאי היה ידע באותה שעה שלא יהא לה אורח כנשים לא היה נשבע התם נמי נימא אילו היתה יודעת שתפול לפני היבם לא היתה נודרת נטולה אני מן היהודים שבכללם גם היבם אלא היתה מוציאתו מן הכלל או לא היתה נודרת כל עיקר: ומה שהביא ראיה מדברי התוס' שבכלל יהודים נכנס היבם ודאי כן הוא אלא דאמרי' אי ס"ד דהיכא דלא מסקא אדעתה מותרת הכי נימא כיון דלא אסקה אדעתה דמית בעל בלא בנים תהא מותרת: עוד ראיתי לה"ה נר"ו שכ' וז"ל ראיתי למהרח"ש בסוף סי' ל"ג וכו' ואני בעניותי דחיקא לי טובא לומר דבר זה דכיון דבדבר דלא שכיח מאי דאמרי' דמצי לומר אדעתא דהכי לא נשבעתי היינו שאין בכלל אותה שבועה אותו דבר דלא שכיח אם כן מאי איכפת לן אי ליכא אומדנא וכו' דנהי דהיה נשבע אבל מ"מ לא אסיק אדעתי' ולא נשבע עליו עכ"ל:

יב ואני הצעיר מצאתי און להרב מוהרח"ש בארבע נדרים דף כ"ז אמתניתין דנדרי אונסין הדירו חברו שיאכל אצלו וכו' מקשה התם מהא דתנן הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש הרי זה גט ואמאי והא מינס איתנס אמרי שאני התם דאי הוה ידע

דמית מן לאלתר גמר ויהב גיטא. וראיתי להרב הגדול מוהרי"ט בח"א סי' קי"ח שדחה דברי מוהריב"ל ז"ל וז"ל ואעפ"י שלענ"ד נראה דלעולם גבי יבמה אין לומר דלא מסקה דעתה דמית בעל שזו אחת מחמש נשים שאינן נאמנות וכו': ולע"ד אני הצעיר אין משם סתירה לא מיבעי' לדברי הרמב"ם ז"ל ה' גרושין פ"ז דסבר דאפילו יבמה שהיא אחותה אינה מעידה דחזקתן שונאות זא"ז אף דליכא טעמא דצרה אלא אפי' לפירש"י שכ' טעמא דיריאה שימות יבמה שאני התם דצערה דגופא הוא כדכ' רש"י גבי בעיא דחמותה הבאה לאחר מכאן ואפי' אם ת"ל דלאו משום צערא דגופא הוא שאני התם דמדינא אתתא לא מהימנא וכולהו נשי פסולין לעדות אלא משום עיגונא דאתתא הימנינהו רבנן והנ"מ היכי דליכא למיחש לקלקולא אבל היכא דאיכא למיחש ואפילו בחששא רחוקה לא מהימנא. תדע דאמרינן ריש פרק ד' אחין ומייתא לה הרב ז"ל לקמן דלמיתה דתרי לא חיישינן והכא אמרי' דיבמתה אינה מעידה ומיירי אפי' בדאית לה בנים וליכא למימר טעמא משום לא פלוג רבנן כדכ' הרב מג"מ בפ"ז מהל' גירושין אליבא דרש"י דמודה נמי ביבמתו שהיא אחותה שאינה מביאה את גיטה דשאני התם דמילתא דל"ש היא דתהוי יבמתה אחותה כדאמרי' בברכות פ' כיצד מברכין דף מ"ד ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא אשכחו בר מבנתי' דרב חסדא וכו' ואף דהתם אינהו הוו כהנתי נראה דאף בלא כהני וכהנתי לא שכיחא מילתא ועכ"פ לא שכיח מיקרי לגבי כל יבמות דעלמא אבל בנים ודאי מילתא דשכיחא הוא דהא רוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוטא אינן יולדות ואנן ניקום ונגזור רובא אטו מיעוטא ועוד דשאני התם כיון דאפשר דתהוי לה צרה ואז ודאי לא מרחמה לה אע"ג דלא שכיחא אמרי' דמאי דקמסהדא היינו טעמא דמכוונא השתא לקלקולא אבל מסתמא אמרי' דלא מסקה אדעתה דמית בעל דאתתא בכל דהוא ניחא לה ואי סליק אדעתא דמית בעל לא הוה נדרה למיסר נפשה איבמה ואע"ג דאית לה כעס עמו כדאמרי' ביבמות דף קי"ח במזכה גט לאשתו ואפי' במקום קטטה דאין חבין לאדם שלא בפניו ועכצ"ל כן לפירש"י דטעמא דלא מהימנא יבמה משום דמסקא אדעתה דלמא מית בעלה וקשי' מההיא דאמרי' פ"ק דיומא אמאי דקאמר רבי יהודא אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו ורבנן מיתה לא שכיחא אלא ע"כ כדאמרן דאע"ג דחששא רחוקה היא לא הימנוה רבנן: אלא שבתוס' פ' ד' אחין דף כ"ו ראיתי דלעולם למיתה דחד חיישינן לזמן מרובה אבל לזמן מועט לא חיישינן אפי' למיתה דחד ול"ק הא דאמרי' בפרק ראי"א פותחין דמיתה נולד הוא דדתן ואבירם תרי הוו כדכתיב קרא כי מתו כל האנשים המבקשים וכולי אלא די"ל אמאי דאמרי' נמי... לקמיה קונם שאני נושא לפלונית שאביה רע ואמרו לו מת ומקשו בגמ' מת נולד הוא

ובין לרב הונא ובין לר' יוחנן נולד הוא ואף דהתם הוא אפי' לזמן מרובה דהא לא מפרש דמיירי בזמן מועט:

יג ועוד אמרי' בהאשה שנפלו דף ע"ט ולד בהמת מלוג לבעל ולד שפחת מלוג לאשה חנניא בן אחי ר' יהושע אומר אף ולד שפחת מלוג לבעל ומפרש טעמא דחנניא משום דלמיתה לא חיישינן וקאמר שמואל הלכה כחנניא שמע מנה דל"ח אפי' למיתה דחד ואפילו לזמן מרובה ובההיא דריש ד' אחין פסקו הפוסקים דהלכתא היא וקשיא הלכתא אהלכתא וי"ל דלעולם ל"ח למיתה אפי' דחד והאי דארבעה אחין לפום מאי דסליק אדעתין ודחיה בעלמא היא דלא תפשוט דיש זיקה ואנן קיי"ל כר"י בן בתירה דיש זיקה ולקושטא דמילתא ל"ח אפי' למיתה דחד ואפי' לזמן מרובה והתוס' למאי דסליק אדעתין מקשו ועדיין קשה מהא דאמרי' בהמגרש דף פ"ה אהא דבעא מיניה רבא מרב נחמן חוץ מבעל אחותה מהו ובעי למפשט מחוץ לעבד וגוי וקאמר רבא גיורות לא שכיח מיתה שכיחא וכ"כ התוס' פ' כל הגט דאפי' לר' מאיר חיישינן למיתה דחד לזמן מרובה ומייתי הא דלעיל אע"ג דיש לדחות הא דלעיל דמיתה כיון דממילא אתיא קרי לה שכיחא לגבי גירות דבמעש' תליא מ"מ התוס' הוכיחו במישור דמיתה לזמן מרובה חיישינן וקשיא הא דר"א דנדרים וההיא דשפחת מלוג אלא דההיא דשפחת מלוג יש לדחוק ולומר דכיון דלרבא דקיי"ל כוותיה ידו עדיפא מידה להכי ל"ח למיתה אם דאי הכי הוה מצי למימר כד מקשה בגמ' מאי בינייהו וקאמר לשומר יבם דנפק"מ לשפחת מלוג נמי וי"ל דודאי אין האדם חי לעולם ולזמן רב מאוד מיתה שכיח' אם דאיכ"ל מאן לימא לן דאחותה מייתא ברישא דילמא בעלת הגט מייתא ברישא מ"מ כל כך הוא שכיח שתמות אחותה כמוה לימים רבים ולהכי איפשר דגיטה פסול לאפוקי ההיא דפ' ר"א דודאי אין דרכו להמתין מלישא אשה כ"כ זמן רב עד שימות אביה ושמא ימות הוא קודם ואפי' אי הוה מסיק אדעתיה דאפשר שימות אבי האשה קודם היה נודר לאפוקי הכא ביבמה דודאי לא אסקה אדעתה שימות הבעל קודם שתוליד ממנו כדאמרי' בגמ' מי מסקה אדעתה דמית בעל ונפלה קמי יבם ופשיט דלא מסקה אדעתא וההיא דחמש נשים אין מעידות שאני כדכתיבנא והדרה ראיית מוהרי"ן לב לדוכתה ותמה אני על הרב מוהרי"ט איך רצה לדחות דברי מוהריב"ל דבהדיא קאמר בגמ' מי מסקה כו' ופשוט דלא מסקה כו' ואנן ניקום ונימא דמסקה ודבריו ז"ל נראים לעניות דעתי דוחק ולישנא דגמרא לא משמע כוותיה עוד יש לפקפק דלא ליהני אדעתא דהכי לא אשתבע כלל כיון דלאו בדידיה לחודיה תליא מילתא אלא אף בדידה נמי מהא דכתבו התוס' סוף פרק הגוזל קמא דף ק"י ובכתובות פ' נערה דף מ"ז גבי יבמה שנפלה לפני מוכה שחין לא תתיבם וגבי כתב לה

פירות כסות וכלים שיבואו עמה מבית אביה כו' וזה ודאי תשובה נצחת למ"ש הרא"ש בתשובה ואחריו החזיק הר"י קולון בנשבע למשודכת ובנדר לחתנו ממון ואח"כ הרגיל קטטה עם בתו יעוי"ש והא ודאי הויא תיובתייהו דרוב פוסקים אחרונים המדברים בענין אדעתא דהכי לא נדר דלא אמרי' הכי אלא כשהדבר תלוי בדעתו לחוד אבל כשחבירו משביעו להנאתו על דעתו לאו בדעת נודר לחוד תליא מילתא שוב ראיתי בגוף תשובת הרא"ש ז"ל כלל ל"ד שהביא בשם ר"י ז"ל ג' חלוקים ודימה נדון שלו להנך דברים דאמרי' בהו אומדנא ובאמת שכל הדברים שהביא ז"ל משטר מברחת וכותב נכסיו לבנו ולאשתו ומי שהלך בנו למ"ה ועובדא דר' בנאה לא דמו לנדון הרב ז"ל דהנהו בנותן לחוד תליא מילתא לאפוקי בשידוכין שהוא נדון הרא"ש שהדבר תלוי בדעת שניהם ומאן חכים כהרא"ש ז"ל וכיון שבעיני חכמתו נראה לדון כך אף שאין ראיותיו מכריעות אליו נשמע הא מיהא הבו דלא להוסיף עלה באומדנות אחרות ועוד נלע"ד דחיילא השבועה כיון דל"ה יהבי ליה אתתא אי לאו דמשתבע דמי למאי שכתב הב"י סימן רט"ל בשם המיוחסות דאם נשבע לדור במקום שנשא אשה אע"פ שעי"ז מתבטל מכבוד או"א חלה שבועתו כיון דלא היו נותנים לו אשה אלא עד שישבע כן וכו' ואין לומר דהשתא נמי הא לא מקיים המצוה כיון שנשבע שלא לישא אחרת עליה אטו ודאי הוא דלא תלד בשעה שנשבע ספק הוה ובכולהי נשי איכא לספוקי כי האי ופשיטא דל"ה יהיב לי' איניש ברתי' אי לא משתבע הכי ויש לעיין דלא תיקשי הא דאמרי' אין פותחין בנולד שנראה סותר למאי דאמרי' כל אונסא דלא שכיח לא אסיק אדעתיה ונראה דבנדרים ושבועות כיון דמיד חלו דזה שאמר קונם שאני נושא לפלונית שאני נהנה לפלוני או לבית זה שאני נכנס דתומ"י חל האיסור ונאסר בפלוני ובבית פלוני אף שאח"כ נעשה סופר או הבית ביהכ"נ לא מהני ליה לעקור הנדר מעיקרו ולעשותו כנדר טעות עי"ז דאפי' אי הוה מסיק אדעתיה בההיא שעתא דאפשר שיעשה סופר מ"מ הוה נודר כיון דלא שכיח אבל במי שבא להתחייב באיזו דבר ואח"כ אירע אונס שבשעה שאתה בא לחייבו לעשות הדבר ההוא הרי האונס לפנינו אין בנו כח לחייבו בו והן אמת דלמאי דאיתא בגמ' ממילי דאונסא כגון ההוא דאמרי' במס' גיטין דף ע"ג ההוא דזבין ארעא לחבריה וקביל עליה כל אונסא דמתיליד לסוף אפיקו ביה נהרא וכן ר"פ ורב הונא דזבין שומשמי אגודא דנהר מלכא וכן האי דאם מתי לא צריכנא להאי תירוצא דשאני היכא שהוא נשבע על דבר מיוחד לנשבע על הכלל דאין למדין מן הכללות ואמרי' דאונסא דל"ש כלל אינו בכלל כללא דכייל לאפוקי ההוא דנדרים דביחוד נשבע על האשה הנצבת לבלתי קחתה ועל הבית הלז בל יכנס בו ועל האיש הנוכחי לא יהנה ממנו אלא שלפי"ז לא היה יכול

הרא"ש ז"ל להביא ראיה מהנהו דבנדון דידיה נמי הרי פירש דבריו לכנוס לפלונית ומה נעשה וכבר הורה אביהם של ישראל הרא"ש ז"ל ודעתינו בטלה אצל דעתו ז"ל ואף למאי דכתב מוהרי"ק שורש ק"א דדברי הרא"ש אמורים אפי' בשבועה ואפי"ה אדעתא דהכי לא אשתבע היינו דבשעה שאתה בא לחייבו כבר בא האונס ועדיין לא נתחייב לכונסה עד שיגיע הזמן ובהגיע התור כבר אונס לפנינו וכן ביבמה שנפלה לפני מוכה שחין בשעת הקידושין עדיין לא היתה זקוקה ליבם עם היות שכשימות הבעל הרי זקוקה לו מ"מ בשעה שנתקדשה לבעל לא שייך זיקה ליבם ובשעה שאתה בא לזוקקה הרי האונס לפניה אבל בנדרים מאותה שעה כבר נאסר באותן הדברים והאיסור חל עליו ואתה בא להתירו ולעקרו מכח דבר החדש אי אתה יכול ולפ"ז בנ"ד נמי משעה שנשבע שלא לישא אחרת עליה הרי נאסר בכל הנשים והרי אתה בא לדון בדבר החדש ולהחזירו למותר שאילולי ידע שלא תלד ל"ה נשבע אין הרשות בידך לעקור הנדר בזה הדבר שהוא נולד איברא דאיכא למימר דשאני נולד דאין פותחין בו דאיפשר למימר אפי' אי הוה ידע דאפשר דפלוני יעשה סופר מ"מ היה נכנס לספק זה לאסור הנאתו עליו וכן בבית פלוני אבל בכאן ובכל אונסא דלא שכיחא לא היו נכנסים לספק זה זה כלל וכן בנדון הרא"ש ומוהרי"ק כדכתבו התוס' פ' נערה וחלקו בכה"ג מ"מ מאן לימא דהאי גברא לא היה נכנס לספק זה וסופו שלא חש על שאין לה אורח כנשים יוכיח כמו שיבא לקמן בס"ד ומ"ש נר"ו וז"ל ובר מן דין תו איכא טעמא אחריתא דחיילא השבועה אפי' דנימא דשהתה י' שנים בחו"ל נמי יוציא ממ"ש הנ"י פ' החולץ הביאו מוהרשד"ם בא"ה סי' קצ"ח וז"ל כ' הריטב"א בשם רבותיו במקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת וכו' עד ואפי' בלא שבועה לא מצי ראובן לישא אחרת עכ"ל לא ידענא שותא דמר דמאי איכפת לן במנהגא לענין חלות השבועה דנהי דנהגו שלא לישא אחרת ואם ירצה לישא יוציא זאת ויתן כתובה אבל לומר שלא יוכל לגרשה וליתן כתובתה אף בשהתה י' שנים או לישא אחרת עליה מעולם לא אמרה אדם דכי נהגו במקום איסורא מי שבקינן להו ואפילו רגמ"ה לא תיקן במקום מצוה כדברי הנ"י בשם הריטב"א בהבא על יבמתו ואף לדברי האומרים דבמקום מצוה נמי תיקן רגמ"ה היכא דלא קבילו עלייהו חרם רגמ"ה איזה מקום לומר דחלה השבועה מטעם המנהג מאי ענין המנהג לחלות השבועה אם נניח דהוה לעקור דבר מה"ת ואי דעתו דע"כ השבועה להוסיף על המנהג באת ואפי' בשהתה י' שנים נמי ל"ש למימר בהא דחיילא מטעם המנהג אלא אי כיון להכי אם לא ומ"ש עוד החכם נר"ו דאפשר דגם אם ישא אחרת לא יוליד וא"כ האיך נתיר לו השבועה דאם לא יוליד למפרע שלא כדין הותרה השבועה עכ"ל לע"ד אי משום הא לא איריא דלא חיישי'

לשמא ימצא עקור דהוי מילתא דל"ש דאהא סמכי רבנן ועבדו בה עובדא דכייפינן ליה אגיטא ולא חיישי' לשמא ימצא עקור ונמצא גט מעושה שלא כדין דפסול ואע"ג דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש מ"מ ל"ה כייפינן ליה אי לאו דלא חיישינן לשמא ימצא עקור ואפילו בדיני נפשות אזלינן בתר רובא ולא טענינן מילתא דל"ש וכל דלא ידעינן בודאי דאינו בן בנים כייפינן ליה אגיטא והכי נמי מתירין נדרו וכיון דמותר ע"י חכם שעוקר הנדר מעיקרו תו ליכא עליה איסור שבועה כלל עוד כתב החכם נר"ו בתיקון תשובת הרא"ש שהקשה מוהריב"ל דבפסקיו אסיק הלכתא כרבא ומתשובתו משמע דס"ל כר' אמי דע"כ לא פליגי רבא ור' אמי אלא התם דטוען ברי שהוא יורה כחץ אבל הנושא אשה על אשתו סתם ואינו טוען ברי דיורה כחץ לכ"ע צריך לגרש הראשונה וליתן כתובתה דדילמא מיניה הוא עכ"ל אנן בעניותין לא מסתבר לן הכי מדאמר רבא לעיל דף ס"ג אשה רעה וכתובתה מרובה צרתה בצדה וכ"כ התוס' שם בפי' דרבא לטעמיה אזיל דס"ל לקמן נושא אדם כמה נשים בין בב"א בין בזא"ז וכ' הרמב"ם ז"ל פרק י"ד מה' אישות נושא אדם כמה נשים בין בב"א בין בזא"ז ואין אשתו יכולה לעכב והכי מוכח לישנא דכמה נשים דאמר רבא דאי משום בדיקה בחדא סגיא ואין סברא לומר כיון דהותר הותר ועוד דאי רבא אדרבי אמי לחוד הוא דפליג הול"ל ורבא אמר רשאי ותו לא או לא יוציא ויתן כתובה וכן לישנא דנושא אדם וכו' הכי דייק עוד כתב ה"ה נר"ו שלכך העמיד מוהריב"ל דברי הרא"ש המובאים בטור אה"ע סימן קי"ח בדאיכא שבועה דאי ליתא לשבועה לא מחויב ליתן כתובה ע"כ ואנא אמינא האי שבועה מאי שיאטה הכא כיון דהתנה שאם יקח אחרת שיוציאנה ויתן כתובה אפי' קנין אינו צריך כש"כ שבועה דאדעתא דהכי אינסבית ליה ולא תהא גרועה זו מהיכא דמנהגא שלא לישא אלא אחת דאי נסיב אחריתא יוציא ויתן כתובה הכי נמי בדבורא בעלמא מחויב ליתן כתובה:

יד וראיתי להרב הגדול מוהרי"ט ביו"ד ס' מ"ז וז"ל ויש לפקפק שמא לא אמרו דאין שבועה חלה על דבר מצוה אלא כשהמצוה מתבטלת לגמרי ולע"ד אין בזה פקפוק דלא יהא אלא היכא דנשבע לקיים את המצוה דלא חלה והתם עכ"ח לאו משום חומרא הוא אלא כיון דכבר מושבע ועומד מהר סיני אע"ג דחזר ונשבע עליה לא חיילא דאין שבועה חלה על שבועה כלל ה"נ הרי הוא מושבע ועומד מה"ס לישא אשה תכף היותו לאיש אלא דעד כ' שנה אפשר שלא מצא אשה טובה וראויה לו אבל היכא דנשבע שלא לקחת אשה אלא לזמן לא חיילא דהא מושבע ועומד לישא תכף כשימצא ומ"ש עוד ז"ל ואם נפשך לומר הואיל ולא נשבע שלא לישא אשה כלל וכו' דהשתא אם לא מצא אשה

שתתרצה לו וכו' הילכך לא אלימא מצוה זו וכו' דומיא דהא דאמרי' פ' אלו נערות וכו' ופרכינן וניתי עשה ונידחי ל"ת ומשני כי אמרי' כגון מילה בצרעת וכו' ע"כ ותרתי קשיא לי דהא לא דמי להתם כדכ' הר"ן ז"ל זכרנוהו למעלה דהתם היכי דאיהי לא בעיא ליה ליתא לעשה כלל אבל הכא אע"ג דלא משכח אתתא איהו מי לא מיחייב ועדיף טפי מטלית של צמר בציצית של פשתן דאע"ג דאפשר לקיומי בשל מינו אתי עשה ודחי ליה.

טו ועוד דקאמר הילכך לא אלימא מצוה זו כדי שתדחה את שבועתו אטו משום חומר המצוה הוא מה לי מצוה קלה או חמורה טעמא דידן משום מושבע ועומד ולא תהא שבועה זו דהשתא עדיפא מדהר סיני ואין זו דחיה כיון דמעיקרא לא חיילא ואף הרב ז"ל דחוי קמדחי לה במסקנתיה מטעמא אחריתא וראיתי לה"ה נר"ו שרצה לתת טעם להתיר השבועה וז"ל ואומר דבטענה זו שאין לה אורח כנשים זה כמה שנים יש בה כדאי להתיר שבועתו דאשה שאין לה וסת הוא מום גדול ע"כ דברי החכם נר"ו ולכאורה יש לפקפק עליהם דאדרבה כיון ששהתה עמו הרבה שנים סבר וקיבל כדאמרי' בהמדיד דף ע"ה גבי שומא שבפדחת ה"ד אי דנראית סבר וקיבל וכן כשיש מרחץ בעיר דאמרי' ודאי בדק בקרובותיו וכו' וכ"כ הרמב"ם בא עליה ושהא עמה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו עד עתה אין שומעין לו וכ"פ הטור ע"ש והיינו דקשיא לן אמאי דכתב לקמיה בענין האוטם שי"ל ברחם וז"ל אין ספק שמום זה גדול ע"ש דכיון דשהא כ"כ שנים סבר וקיבל וכד דייקינן שפיר אשכחן דלאו מידי הוא דנהי דבשהא עמה הרבה ימים לא תצא בלא כתובה דעל דעת כן קיימה כדאמרי' בקטן שהשיאו אביו וכן בגר שנתגייר שכתובתן קיימת שעל דעת כן קיימו וקבלו אבל לענין שבועה שנשבע בשעת נישואין כיון דנמצא טעות שבועה כמאן דליתא דמיא ואע"פ שאח"כ נתרצה אינו מושבע בדבר דוגמא לדבר מאי דאמרי' בקידושין בכולן אע"פ שאמרה בלבי להתקדש לו אינה מקודשת דלקיחת אותו הדבר שנתקדשה בו חלף הלך לו והרי לא קידשה פעם אחרת הכי נמי אותה שבועה שנשבע והאיסור אשר אסר חלף הלך לו כיון שהיה בטעות והרי לא חזר ובטא בשפתיו אחר אשר נודעו לו מומין שבה ומה שיש לדון בזה הוא ממאי דכ' הרמב"ם הביאו הטור סי' ט"ל המקדש על תנאי וחזר בו אחר כמה ימים וביטלו ה"ז מקודשת ה"נ נימא לא יהא אלא שנשבע בפירוש על תנאי שלא יהא לה שום אוטם ברחם ושלא תהא מחוסרת דמים ואח"כ בטל התנאי שבועתו במקומה עומדת וכדאמרי' בהמדיר הריני מקודשת לך ע"מ שלא ימצאו בך מומין והלך אצל רופא וריפאן ה"ז מקודשת וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפרק ז' ואע"ג דבע"מ שלא ימצאו בה מומין אינה מקודשת היינו משום קפידא דבעל והכא הא לא קפיד בעל:

טז ונמצא באנו למחלוקתן של ראשונים ז"ל הביאו הר"ן ז"ל בנדרים הובאו ביתה יוסף סימן רל"ב בע"מ שלא תלכי למקום פלוני דאינו יכול לומר הרי אתה כאלו לא הלכת וזו היא סברת הרשב"א וסברת י"א דאפי' בכה"ג נמ' יכולה למחול והרמב"ם והראב"ד נראה שכן סוברים מדלא פלוג רבנן כמ"ש סופ"ז מה' אישות ונראה דלא דמי דקודם שנתבטל התנאי יכול הוא לומר הרי הוא כאלו נתקיים אבל היכא שכבר נתבטל התנאי ממילא נתבטלו הקידושין ואע"ג דאמר בתר הכי הריני מוחל התנאי אין בדבריו כלום וה"נ כיון שנמצאו בם כל המומין הללו כבר בטלה לה אותה שבועה דאדעתא דהכי לא נשבע ואע"ג דאמר בתר הכי לא איכפת לי אין חיוב שבועה עליו ודמיא לעל מנת שאני כהן ונמצא לוי דאינה מקודשת ואע"ג שאמרה בלבי היה להתקדש לו אינה מקודשת דכבר אזדו לה אותן הקידושין הכא נמי כיון שכבר הותר' שבועתו כשנמצא בה כל מום רע שוב אינו חוזר ונאסר מכח אותה שבועה דוגמא לדבר הא דאמרי' פ' כל הזבחים כ"ט ת"ר אם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו אמר רבי אליעזר כוף אזניך לשמוע במחשב לאכול מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר או אינו אלא באוכל מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר אמרת אחר שהוא כשר יחזור ויפסל ואף לר' עקיבא דאמר הן מצינו בזב וזבה ושומרת יום שהן בחזקת טהרה וכיון שראו סתרו היינו משום דגלי קרא וס"ל לר' עקיבא דכיון דאשכחן הך מילתא בזב וזבה אינה סברא זרה כ"כ עד שלא יהא אפשר לאומרה בפיגול נמי ולא מיכרעא לאפוקי קרא מפשטיה דמשמע דבאוכל ממש מזבחו מיירי כדכתיב ואם האכל יאכל וכו' הא בעלמא היכא דלא גלי קרא לא ומ"מ אני חוכך להחמיר מאותה שאמרו בריש פ"ק דזבחים דף ב' אלא מסיפא שלא לשמן ולשמן וכו' הא סתמא ולשמו כשר דילמא שאני התם דאמר יוכיח סופו על תחילתו בהאי דקמן נמי נימא הוכיח סופו על תחילתו כיון דלא אתני בפירוש על כל פצעים שהיו בה על כל זה היה נשבע ואף דבחולין דף ל"ט אמרי' שחטה ואח"כ חישב עליה זה היה מעשה בקיסרי ולא אמרו בה לא איסור ולא היתר משום דמספקא לן אי אמרינן הוכיח סופו על תחילתו בין לענין הנותן מתנה לחברו ואמר הלה אי אפשי בה וכו' שהוא דבר שבממון בין לענין איסור הבהמה ששחטה ואח"כ חישב עליה וכ"פ הרמב"ם בהל' זכיי' ומתנה פ"ד ובהל' שחיטה פ"ב דספקא הוי וא"כ תרצה לומר דלענין כתובה ותוספת הדין עם הבעל שהוא מוחזק הא מיהא לענין השבועה שהוא איסור דאו' אית לן למיזל לחומרא אף שיש חומרא כנגדה שהיא מניעת פריה ורביה שוא"ת עדיף. ועוד דע"כ לא מספקא לן התם אלא משום דבשעת מעשה שהוא השחיטה לא קאמר ולא מידי אבל הכא שבשעת הנישואין נשבע לה בפירוש שלא ישא אחרת עליה וסופו מוכיח שאינו מקפיד על שאין

לה אורח כנשים ושאר דברים הנזכרי' שהרי נשאר נשוי עמה י"ג שנה ולא ערער ולא צווח בכה"ג אפשר דאליבא דכ"ע אמרי' הוכיח סופו על תחלתו ומנא אמינא לה מהא דבעינן למיפשט התם בחולין דמשום כבודו דרשב"ג לא אמרו בה היתר היינו רשב"ג דמעשה בברי' שאמר כתבו גט לאשתו וארשב"ג אם מעצמו נפל ה"ז גט ודחינן דילמא שאני התם דאמר כתבו ופירש"י ואיכא קצת הוכחה בתחלה בנ"ד נמי מדנשבע סתם ולא התנה בתחלה אפשר דבכה"ג לכ"ע אמרי' הוכיח סופו על תחלתו אף שיש לדחות זה מידי ספקא לא נפקא והו"ל תרי ספקי לחומרא ומ"ש עוד ה"ה וז"ל ואומר דבטענה זו שאין לה אורח כנשים יש בה כדי להתיר שבועתו דכתב הטור י"ד סי' קי"ז אשה שאין לה וסת לא תשמש אלא ע"י בדיקה וכו' וכש"כ לסברת הרא"ש שכל ימיה צריכה בדיקה דודאי אנן סהדי דמי הוא האיש הירא את דבר ה' שלא ירא לגשת וכו' גם הביא דברי הרבנים האחרונים מוהרשד"ם ומוהרש"ך ואחר המחילה נלע"ד כי שגגה יצאה מלפני השליט נר"ו כי דברי הטוי"ד וא"ה אינם ענין כלל לנ"ד דהתם מיירי כשהיא בת דמים אלא שאין לה זמן קבועה לראייה אבל בשאינה בת דמים כלל ליכא מאן דאמר שצריכה בדיקה כלל לא לפני תשמיש ולא לאחריה וגם דברי מוהרשד"ם ומוהרש"ך בח"א אינם ענין כלל לנ"ד אמנם דברי מוהרש"ך בח"ב סי' ס"ג תמוהים מאוד שכנראה דמיירי נמי באשה שדמים אין לה ועליה כתב דצריכה בדיקה וישתקע הדבר ולא יאמר דבהדיא א"ל ר"ג אשריך שזכית למשפחת דורקטי דלא אתיא לידי ספק נדה ואף אם תאמר דשאני התם דכל המשפחה מוחזקת בחסרון דמים הגע עצמך וכי אשה שהגיע זמנה לראות אף שעדיין לא ראתה מעולם לא תשמש אלא ע"י בדיקה ומעולם לא עלה על דעת אדם לומר כזה והוא טעות בדבר משנה דהרי בתולת דמים היא והוא הראשונה מד' נשים שדיין שעתן שאף רבי יהושע מודה בה ודינה כדין מינקת וחברותיה וכ"ש בזו שעברו עליה כמה שנים ולא ראתה דאין לחוש בה כלל לנידה וזה הדבר פשוט וברור מאוד ומטעם דתני משום ר' מאיר כל אשה שדמיה מרובין בניה מרובין אין להתיר לו שבועתו דאפשר דניחא ליה שלא יבא לידי ספק נידה כתנחומי הבל שניחמו ר"ג להוא גברא ובענין נודר על דעת חברו לא אכניס ראשי במחלוקתן של ראשונים כי אנכי היום גולה ומטולטל ולבי בל עמי מה גם כי ה"ה נר"ו לא השגיח בו כי אין שבועה זו אלא תקיעת כף כאשר כתב ה"ה נר"ו ואיכא מ"ד אפי' התרה אינה צריכה ואין בה אלא משום שארית ישראל לא יעשה עולה וכו' כ"ש בשכבר התירו לו ב"ד דנלע"ד שהוא מותר לישא אחרת הן עתה אשים עיני על ענין פירעון כתובתה של זו ותוספתא דא והנה ה"ה נר"ו הביא דברי הרב בהלכות ותמה עליו דקשיא דיוקא אדיוקא וז"ל וצריך לברר לפי"ד בשהתה

עמו י' שנים דלפי הנראה ממ"ש דמחייבינן לבעל בתביעת האשה וכו' דמשמע דכשהוא רוצה לגרשה דליכא טעמא דלמשקל וכו' יש לה תוספ' ואילו ממ"ש מכדי ידע דקטנה היא משמע דבשהה עמה עשר שנים דהגם דהוא מוציאה אין לה תוס' שהרי לא ידע איהו דלא תלד כ"כ שנים וכו' ונראה לכאורה דברי הרי"ף סתרן אהדדי עכ"ל ולע"ד גברא חזינא קושיא לא חזינא דלעולם ס"ל בשהתה עמו ולא ילדה מחויב ליתן לה התוס' כדברי שאר הפוסקים וע"כ לא הוצרך הרי"ף לאשמעינן מיכדי ידע דקטנה הואי אלא בדנפקה מרצונה בעל כרחו כממאנת הא בשהתה עמו י' שנים דלא נפקא איהי מרצונה אלא ב"ד הוא דמפקי לה לא איצטריך טעמא דרצה לזלזל בנכסיו וזה פשוט לע"ד ומ"ש החכם נר"ו לתרץ כל זה וז"ל אבל בתר השקפה פורתא אין זה כלום דהא נשים שאינן יולדת דבר דשכיח הוא וכו' א"ו רצה לזלזל בנכסיו וכההיא דכתב הנ"י באיילונית וכו' ה"נ כיון דשכיח וכו' דכל מילתא דשכיח הוה לי' לאתנויי עכ"ד ואני תמה דאי טעמא משום מילתא דשכיח הא איילונית לאו מילתא דשכיח הוא דקיי"ל כרבנן דלא חיישי בקטנה שמא תמצא איילונית ואפי' איילונית יש לה תוס' ולע"ד אף נשים שאינן יולדות לא שכיחי כדכתיבנא לעיל וטעמא דאיילונית למ"ד יש לה תוס' משום חובת ביאת לילה הראשונה גמר ואקני לה אע"ג דעתיד' לצאת ממנו וכל זמן שלא התנה שאינו מקנה משום חיבת ביאה מסתמא אמדינן דעתיה דגמר ומקני.

יז עוד הקשה החכם נר"ו על הרי"ף דמאי קשיא ליה מחברותיה דממאנת אבאה מחמת וכו' לסברת הי"א דפטור מתוספת דהא ב"ד מחייבין אותו לגרש ולא איהי נפקא וכתב שכן הוקשה למוהרש"ך ולענ"ד אי משום הוא שפיר קמתמה הרי"ף מחברותיה דממאנת דאע"ג דב"ר מפקי להו מ"מ איהו לא מפיק להו ואדעתא דהכי לא אקני להו כדאמרי' בכתובות פ' נערה דף נ"ד אלמנה שמין מה שעליה דקי"ל כרב דכי אקני לה אדעתה למיקם קמיה אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה ולא מיבעיא לדברי הרז"ה שהביא הר"ן סו"פ האלמנה דהאי נמי נפקא בעל כרחה קרינן לה אלא אפי' לדברי הרי"ף דאמר דהאי לאו בע"כ הוא דסופה ברצון שהרי אין מכריחה שתנשא לאחר דכל זמן שלא נישאת ולא גבתה כתובתה מניחין בגדיה בידיה וזנין ומפרנסין אותה והכי דייק לישניה דהרי"ף ובהכי מיתרצא קו' הרז"ה על הרי"ף מלבד מה שתירץ הר"ב ב"י דאלמנה אע"ג דמן שמיא מפקי לה מ"מ איהו לא מפיק להו ולהכי שייך לה בגדיה דהוא תנא דמסייעא לן דשפיר קשיא לה להרי"ף כיון דאזלת בתר האי אומדנא דלמשקל ומיפק לא אקני לה בשנייה נמי ניזיל בתר אומדנא דאע"ג דאיהי לא נפקא מדעתה איהו נמי אינו מוציאה לדעת והוה לן למימר אדעתא למיפק לא אקני לה ואפי' למאי דשנינן אנן

בעניותין בהדיא כ' הרי"ף דבגרושה דוקא היכא דמגרש מדעתא דנפשיה הוא דאין שמין מה שעליה הא אי כייפי ליה ב"ד אע"ג דהיא נמי אינה יוצאה לדעת מ"מ שמין כל מה שעליה כמ"ש ה"ה פט"ז מה' אישות ומשני מיכדי ידע וכו' וכן בחברותיה ה"ה והיא הטעם שעומדות לצאת והיינו שנייה ואע"ג דהאי תירוצא ליתא אלא בהכיר בה אבל בלא הכיר בה לא לאו קושיא היא דלא הכיר בה לא שייכא דוקא לסברת י"א דהא הוי מקח טעות ובלאו האי סברא נמי קשיא כאשר כ' בפ' אלמנה ניזונית ולזה כבר תירץ הר"ן ומאי דתירץ רי"ף הכא היינו מאי דקשיא לסברת י"א דסבירי דאמרי' בתוס' אדעתא למשקל ומיפק לא אקני דא"כ אפי' בשנייה נמי דאע"ג דאיהי לא נפקא מ"מ איהו נמי לא מפיק לה מדעתיה ואל תשיבני אמאי לא מייתי ר"ח ראיה מהכא דאדעתא למשקל וכו' לא אקני דיש לבעל דין לחלוק ולומר לך דשאני תוס' דמשום חיבת ביאה הוא דאקני אבל הרי"ף שפיר מקשה לדעתייהו די"א דלא פליגי בהכי וא"ת בשהתה עמו י' שנים ולא ילדה דכופין אותו להוציא אמאי מחייבין ליה בתוס' י"ל דשא"ה דלתקוני גברא הוא דבעינן אבל בשנייה אי לאו דמשום חיבת ביאה וכו' ל"ה מחייבינן ליה כיון דאיהי נמי איסורא קעבדא אע"ג דבע"כ דידה נמי הוה ומ"ש ה"ה המורה נר"ו וז"ל דהכי קשיא להרי"ף דהנה מצינו להראב"ד פכ"ד מה' אישות הביאו הנמוקי פ' אלמנה ניזונת (אחר המחילה שגגה יצאה מן קדם קן קולמסא דהר"ן הוא המפרש דברי הרי"ף בכתובות ואין נמוקו עמו) דס"ל דאיילונית שלא הכיר בה אין לה תוספת היינו ודאי משום דהגם דהיא אינה תובעת לצאת אפ"ה מ"מ הבעל לא כתב לה התוספת אדעתא דמשקל וכו' וא"כ אפשר נמי דהיינו דקשיא ליה להרי"ף מהממאנת וחברותיה דס"ל דהיינו איילוני' והוא דאיהו כתב שכל עיקר הטעם דבאה מחמת טענה דאין לה תוספת היינו משום דאדעתא למשקל וכו' לא אקני לה משמע דאי לאו האי טעמא הגם דהיא היתה תובעת לצאת הוה יהבינן לה תוספת וכיון שכן קשיא מחברותיה דממאנת דהיינו איילונית דגם התם שייך למשקל וכו' כמ"ש הראב"ד ועכ"ז יהבינן לה באופן דמאי דס"ל להראב"ד לפום קושטא דמילתא קשיא ליה להרי"ף לקס"ד עכ"ל והנה שפתי הראב"ד ברור מללו דהוה משום מקח טעות דאל"ה מה זו תמיה על הרי"ף והרמב"ם וע"כ לא קאמר הראב"ד האי טעמא דמשקל וכו' אלא לעיל פט"ו בשהתה עמו י' שנים ולא ילדה דכופין אותו להוציא אבל הכא איזה מקום לומר אדעתא למשקל ומיפק וכו' כיון דאיהו מפיק לה וברשותו שלא להוציאה וגם א"א לומר דחברותיה קאי דוקא אאיילונית ולא אשנייה השנויה בצדה והיא באמת חברתה ורעותה וגם דוחק לומר חברותיה דמשמע טובא אאיילונית דיחידה היא דבשלמא בשנייה איכא טובא אבל איילונית אחת היא ואאיילונית דעלמא ליכא

למימר דמ"ש ממאנת דאחת היא ואיילונית אין מספר ומ"ש ה"ה נר"ו אמטו להכי תירץ אתרווייהו וכו' ובחברותיה נמי דהיינו איילונית ה"ה וה"ה דכיון דידע שעתידות לצאת מכח ב"ד ועכ"ז כתב איכא למימר הוא דרצה לזלזל בנכסיו וכו' ואדעתא דהכי אקני להם וזה פשוט אצלי דס"ל להרי"ף דאי איכא טעמא דלמשקל ומיפק לא אקני הגם דהוא מוציאה אין לה תוספת ושאני חברותיה דאיכא טעמא להיפך עכ"ל תמהתי על פה קדוש יאמר דבר כזה דידע דעתידה לצאת מכח ב"ד הא בלא הכיר בה עסקי' דאי בהכיר בה כ"ע מודו ואף עיקר כתובה יש לה ועוד מה כח ב"ד יפה באיילונית להוציאה מתחת ידו הא מתני' סתמא תנן בין כשי"ל בנים בין כשאין לה בנים בין בכהן בין בישראל והא אפי' לר' יהודה בפ' הבא על יבמתו דף ס"א ע"א דאמר כהן לא ישא את האיילונית מודה הוא בישראל דשרי בדאית ליה בנין וכ"ש לרבנן דאפי' בכהן מישרו שרו בדקיים פו"ר וכ"ש דאין כופין אותו להוציא וכדאמרי' בהדיא פ' ארוסה דף כ"ו דבי"ל בנים מותר לקיימא ואי פשיטא ליה למר כביעתא בכותחא דהגם דהוא מוציאה ס"ל להרי"ף דאדעתא למשקל וכו' לא אקני לה קשה היא לפנינו כקי"ס דכיון דאיהו מגרש לה איזה מקום לומר אדעתא דמיפק וכו' לא אקני לה אף דאיילונות היא הא בהדיא כ' הרי"ף בגרושה דאין שמין כיון שמדעתו מוציאה אם לא משום מקח טעות וכבר כתבנו דס"ל דמשום חיבת ביאה גמר ומקני ומ"ש עוד החכם הפוסק נר"ו וז"ל וכיון דאתינן להכי איפשר לומר נמי דקושי' הרי"ף וכו' דקשי' אהדדי חלוקת ממאנת אחברותי' דמהממאנת משמע דהגם דאיכא טעמא דלמשקל וכו' אפ"ה יש לה תוספת דאי לאו האי טעמא לא היה לה עכ"ל ולא ידענא מאי ק"ל אהדדי ומה שהרבה החכם נר"ו להשיב על הרי"ף דאמאי הוצרך לומר ואע"ג דתנאי כתובה ככתובה כדי שיצטרך אח"כ להקשות מהממאנת אדרבה היה יכול לומר אבל תוס' לית לה דתנאי כתובה לאו ככתובה דמיא ולהביא סייעתא ממתני' דהממאנת עכ"ל ולענ"ד דמהממאנת ליכא סייעתא דעיקר ראיית ר"ח מההיא דא"ר ינאי תנאי כתובה ככתובה ולא חשיב נמי לבאה מחמת טענה כדכתבו התוס' סו"פ הבא על יבמתו והרא"ש שם אבל ממאי דחזינן דממאנת אית לה תנאי ולא כתובה ליכא לאוכוחי מידי דהיכי דאיתמר איתמר היכי דלא איתמר לא:

יח וראיתי במוהרא"ש שהביא החכם נר"ו הקשה כדלעיל וז"ל וראיה לזה שכשב"ד מוציאין וכו' שהרי בשהתה עמו י' שנים וכו' ולע"ד אין ראיה כלל משהתה עמו י' שנים דכיון דאיהי לא מיפקדא לא מיענשא כדאמרי בגמ' ובודאי איהו הוא דלא זכה והאי דמפקינן לה משום לתא דידי' הוא דכל זמן דאגידא ביה לא יהבי ליה אחריתא והוא מחויב בדבר אבל לא היא ולהכי אית לה עיקר ותוספת דהוא הוא המוציאה דעליה

דידיה רמיא לא עלה דידה אבל בשנייה כמוה כמוהו גם שניהם מחויבי' להפרד איש מאת רעהו ושפיר מקשה הרי"ף ונימא אדעתא למיפק לא אקני לה כיון דאף היא מחוייבת בדבר ומה שדקדק מדקאמר הרי"ף בתביעת האשה לאו דיוקא הוא לאקשויי דודאי איצטריך דהא ע"כ הכא מיירי בשהתה י' שנים דבידוע שהוא עקור נראה דוחק ואף אם לא יהיה דוחק תרווייהו איתניהו דאף בשהתה יכול להיות ובדאית ליה בנין מאשה אחרת ואמאי לא אמרי' דיתן אף תוספת כי היכי דבשהתה בעלמא יהיב תרווייהו אלא משום דתבעה היא דבלאו תביעתה לא היה מוטל עליו לגרשה ובזה אין אנו צריכין לכל האסמכתות שדרש החכם נר"ו בדברי הרי"ף ז"ל: עוד כתב ה"ה נר"ו וז"ל וממשמעות דברי התוס' והרא"ש נ' דר"ת נמי מודה לר"ח דאיילונית ושהא עמה י' שנים י"ל תוספת שהרי כתבו וז"ל דלא גרעה מאיילונית ור"ת מפרש כנראה דגם ר"ת מודה ע"כ ודבריו דברי אלקים חיים דודאי ר"ת ס"ל דאיילונית יש לה תוספת דלדידיה הוא דקשיא ליה בריש פרק אע"פ מההיא דאיילונית דיש לה תוספות אף דבכל דוכתא תנאי ככתובה כדס"ל ז"ל ושהא עמה י' שנים לא צריכא למימר דאתיא בק"ו מבאה מחמת טענה והרי זה מפורש באה"ט ומהתימה על ה"ה נר"ו דאיצטריך לאשמעינן האי מילתא מאומדן דעתיה.

יט עוד רצה ה"ה נר"ו להכריח ממ"ש הב"י בשם ר"ב דר"ח ור"ת פליגי וכו' דהי"א שהביא הרי"ף אינו ר"ח ושהתה עמו י' שנים לר"ח נמי לית לה תוספת ודחק עצמו בדברי התוס' ולענ"ד דברי ר"ב הן הם דברי התוס' עצמם דבשהתה עמו י' שנים ס"ל לר"ח דאית לה תוספת מדפליג בבאה מחמת טענה ולא פליג בשהתה ולא באה מחמת טענה והכי מוכחי דברי התוס' ומאי דקאמר דוקא בהני דאע"פ אטו דייקינן מהכא דהמוציא את אשתו בגט אין לה אלא עיקר כתובה ולא תוספת כיון דלא חשיב ליה בפ' אע"פ אלא דמילתא דפשיטא לא אצטריך למימר ה"נ מילתא דפשיטא היא לדעתיה אף דהראב"ד פליג איהו ע"כ מודה כדכתבו התוס' ומ"ש עוד החכם נר"ו וז"ל היה נראה בהבטה ראשונה דר"ת הוא דסבור דאיילונית אין לה תוספת כיון דס"ל דלכל מילי תנאי ככתובה ע"כ ואנן בעניותין לא באנו לידי מדה זו דבהדיא כתבו התוס' לתרץ ההיא דאיילונית יש לה תוספת דלא תיקשי אמאי דאמר ר"ת תנאי כתובה ככתובה הוא דוקא בהני דאע"פ ומ"ש עוד וז"ל ולכן נ"ל דס"ל לר"ח כהראב"ד ומ"ש התוס' והרא"ש וז"ל וההיא דשהתה וכו' דברי עצמם הם עכ"ל לא הבינותי מי הכניסו לחכם נר"ו בזה הדוחק ומ"ש עוד ומש"ה כ' הראב"ד ותמהנו בלשון רבים משום דר"ח נמי קאי כוותיה ע"כ ובאמת מה מאוד תמהני מראות דברי ר"ח קדם להרי"ף ואיך יתמה עליו אלא שדרך

המחברים כך הוא כמבואר במקומות אין מספר וגם נפלאתי על החכם נר"ו באומרו בחברותיה דממאנת דמינייהו מקשה הרי"ף היינו איילונית ולא שניות הרי בהדיא כי הרי"ף פ' אלמנה הממאנת השניי' והאיילונית וכו' ובפסקא דדינא כתב הכי אבל שנייה ל"ש הכיר בה ל"ש לא הכיר בה אין להם מנה ומאתיי' אבל תוספת יש להם וא"כ איך יאמר החכם דמאי דקאמר הרי"ף חברותיה דממאנת היינו איילוני' דוקא ואי מודה דס"ל להרי"ף דשנייה נמי בכלל חברותיה ומאי דקשיא ליה היינו דווקא מאיילונית אמאי קסתים חברותיה עיקר חברותיה וריעותיה אינן מובאות לה ומה שהקדים מוהרש"ך ז"ל דברי הר"ן לאגמורי טענתא אדברי הרי"ף לא ידענא מאי מוכח מיניה דודאי כן הוא דבכל מקום שהיה רוצה לעמוד תחתיו יש לה תוספת אע"פ שהיא מוציאה מן הדין להרי"ף והרמב"ם והיינו דקשיא ליה להרי"ף אמאי נימא דאדעתא דלמיפק לא אקני ותירץ דבהכיר בה כיון שעומדת לצאת הוא רצה לזלזל בנכסיו ובלא הכיר בה בלא האי סברא די"א נמי מיתרצא כדתירץ הר"ן ואין לומר כיון דמתרצא ליה האי דשנייה דלא להוי מקח טעות א"כ מאי מקשי ודאי איהו לכולהו פירושי דאיכא לפרש בהאי שמעתתא מקשי דאלים טפי קושיתם אי מקשה מהכיר בה דלכ"ע יש לה תוספת ואמאי נימא דאדעתא דמיפק לא אקני ותירץ דרצה לזלזול עוד כתב ה"ה נר"ו והאריך להוכיח דבנ"ד הבעל פטור מן התוספת כיון דאין לה אורח כנשים זה י"ג שנה ועוד שיש לה אוטם ברחם עד שאין הבעל יכול לשמש עמה כדרך כל הארץ ועוד שהוא מתקשה בשעת תשמיש שזה אחד מסימני איילונית וכו' ועשה לה סמוכות מדברי הרא"ש בתשו' יעוי"ש: ולעד"נ אדרבה מטוניה כיון דשהא עמה כ"כ זמן ארוך אחר שכבר נודעו אליו מומיה ולא גירשה מיד סבר וקבל וכ"כ הרמב"ם ז"ל הביאנוהו לעיל וכ"פ הפוסקים וע"כ לא הוצרכנו לחידושו של הרמב"ם ז"ל אלא בדאיכ"ל שעד עתה לא נתגלה ולא נודע לו אותו המום חידש לנו הרמב"ם דכיון דבעל מסתמא אמרי' ראה וניפייס הוא ובודאי לא בעל עד שבדק תחלה וחתר הרב המגיד למצוא לו טעם וכן מהרי"ק שורש ק"ד אבל במומין שגלוים וידועים לבעל בודאי ואנן סהדי בכך כי הנך דנ"ד ולא הוציאה תכף כאשר נודעו לו ולא עוד אלא שהא עמה י"ג שנה לית דינא ולית דיינא דודאי אמרינן ראה וניפייס הוא כדאמרי' בהדיא בגמ' פ' המדיר דף ע"ה ע"א בשומא העומדת על פדחתה אמרי' ראה וניפייס הוא את זה ראיתי להשיב למעכ"ת כאשר הורוני מן השמים ושלום מעכ"ת יגדל כנפש צבי אשכנזי ס"ט

תשובה מב

א ויניציאה שנת תמ"ט לפ"ק

ב בעוברי דרך וינציאה הקשה לי הרב החסיד מהר"ר שמואל אבוהב זלה"ה במ"ש הרמב"ם ז"ל המשהה את החמץ אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אא"כ קנה החמץ בפסח הא אם קנהו לוקה והרי אמרינן בפסחים דף צ"ה ע"א דל"י ול"י אינו לוקה דהו"ל לאו שניתק לעשה: ואחרי העיון נלע"ד דל"ק שהרי הרמב"ם פסק בפט"ז מה' סנהדרין דכל ל"ת שניתק לעשה אם לא קיים העשה שבו הרי זה לוקה והכא נמי לוקה בלא קיים עשה של ההשבתה בתוך ימי הפסח והשההו עד לאחר הפסח ואף שעתה לאחה"פ הוא משביתו אין זה מוציאו מידי מלקות של לא יראה לך חמץ שהוא בפסח דוקא ומה יתן ומה יוסיף מעשה השרפה וההשבתה שהוא עושה אחר הפסח בזמן שהוא מותר אפי' באכילת חמץ אין דרך זו מביאתו לידי קיום העשה של ההשבתה (כדי לפוטרן מן המלקות של ל"י ול"י שהוא חייב) שהוא אינו אלא בזמן איסור אכילת חמץ וז"ב בעיני:

ג וראיתי ברשיז"ל בגמ' כ' וז"ל לא יראה ואם נראה תשביתוהו לעולם הוא בעמוד והשבת כל ימות המועד עכ"ל והן הן הדברים שאמרנו: ואל יקשה בעיניך אמרם בגמרא דהאי אינו לוקה דהוה ליה לאו שנל"ע דרצונם אינו לוקה ככל שאר ל"ת שהוא לוקה עליו תומ"י בעוברו עליו לאפוקי האי דלא לקי תומ"י אלא מיתלי תלי וקאי אם יקיים העשה שבו נפטר מן המלקות ואם לאו אז בשלא קיים לקי ולא עתה בעוברו על הלאו: ולאחר זמן נדפסו תשובות הרב ז"ל וראיתי בסי' ל"ח נדפסה קושיא זו וכתב ז"ל שביקש להלמה כגון שחל שביעי של פסח בשבת וקנה בו ביום מן הנכרי שא"א לקיים בו מצות שרפה עכ"ד ז"ל: והם תמוהים מאוד בעיני שהרי הרמב"ם ז"ל פסק בפ' ג' די"א שהשבתת חמץ בכל דבר כחכמי' דס"ל מפרר וזורה לרוח או מטיל לים וא"כ א"א כלל לחייבו משום שאינו יכול לשרוף בשבת שהרי יכול הוא לפרר ולזרות לרוח או להטיל לים ומה שכתבתי הוא נכון וברור ונסתלקה תמיהת הרב ז"ל על הראב"ד והה"מ ושאר המפרשים שלא הרגישו בדבר כי ברור ופשוט היה בעיניהם ונלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה מג

א ילמדינו רבינו אם יש לחלק בין מומר לערלות שהוא יושב ואינו עושה מעשה בידים לשאר המומרים העוברים ועושים מעשה בידים לענין רבית:

ב תשובה רואה אנכי מדאמרי' ריש חולין דף ד' ע"ב לימא מסייע ליה הכל שוחטין ואפי' כותי ואפי' ערל ואפי' ישראל מומר האי ערל ה"ד אי לימא מתו אחיו מחמת

מילה האי ישראל מעליא הוא אלא פשיטא מומר לערלות וקסבר מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכה"ת כולה אימ' סיפא ואפי' ישראל מומר האי מומר ה"ד אי מומר לדבר אחד היינו מומר לערלות אלא לאו מומר לאותו דבר וכדרב' לא לעול' אימ' לך מומר לאותו דבר לא כו' אלא מומר לע"ז וכדרב ענן כו': ואי ס"ד דמומר לערלות קיל משאר מומרין שהם עוברים על ל"ת בפועל וזה אינו עושה מעשה אלא הוא חוטא בשוא"ת מאי פריך אי מומר לדבר אחד היינו מומר לערלות לעול' אימא לך מומר לדבר אחד ואפ"ה איצטריך לאשמעינן דשחיטתו כשרה ולא נפק"ל ממומר לערלות דסד"א כי היכי דקיל מומר לערלות משאר מומרים לענין ריבית ה"נ קיל לענין שחיטה דדוקא מומר לערלות כשר שהוא בשוא"ת ולא שאר מומר לדבר אחד וגם על הדחיין קשה דלמה ליה למימר כדרב ענן דאיתותב לקמן נימא דאיצטריך כדאמרי' אלא ודאי בין להפשטן בין להדחיין פשיטא להו דאין סברא כלל לחלק בין מומר לערלות שהוא בשוא"ת לשאר מומרים שהם עוברים בקום עשה ומעתה זכינו לדין שלכל אותם הפוסקים נוחי נפש דס"ל דמומר מותר להלותו בריבית אף במומר לערלות הדין פשוט שמותר להלוותו בריבית ויפה הורו הרבני' הספרדי' ז"ל אשר לפנינו באמשטרדם להשואל ההוא. ומה שרצה הרב בב"ח לדמותו למסור דגופו מותר וממונו אסור משום יכין וצדיק ילבש ה"נ אסור להלוותו בריבית דממונו הוא ואיכא משום צדיק ילבש: נלע"ד דאין הנדון דומה לראיה דדוקא באיבוד ממונו שלא מדעתו הוא דאיכא משום צדיק ילבש אבל בנותן מדעתו ליכא למימר האי טעמא דאטו אי בעי מומר או מסור ליתן את שלו לאחרים ולהניח את בניו אין מה שעשה עשוי בתמיהא וכיון דמדעתיה יהיב ליה ריביתא אף דבישראל אסור משום וחי אחיך עמך אבל במומר ומסור ואפי' ברועי בהמה דקה ששנינו בהם לא מעלין שאין בהם משום לא תעמוד על דם רעיך מכ"ש שאין בהם משום וחי אחיך עמך: אומר אני שמותר להלותן בריבית לרוב הפוסקים ז"ל כיון דמדעתייהו יהבי ל"ש כלל למימר יכין וצדיק ילבש ועלייהו דידהו נמי לא חסה תורה שהרי אין מעלין אותן מן הבור ולא יהא ממונם חמור מגופם ואין מסור יוכיח כאמור דהתם משום רעיך הוא ובנותן מדעתו אין בו בית מיחוש מכ"ש המומרים להכעיס שדינם שאפי' מורידין באופן שלרוב הפוסקים מותר להלוות בריבית לכל אלו שהיכול' בידם להמלט וליכנס בדת ישראל ואינם עושים כן אפי' לא פקרו אלא במצוה א' בין ל"ת בין עשה ובעלמא אמרי' אבל אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו וכיון שמותר להכותו עד שתצא נפשו על קיום אותה המצוה כל זמן שיש שהות לקיימה הוא הדין בעבר זמנה אף שבודאי שוב אין מכין אותו על שלא קיים המצוה ההיא מ"מ אם פקר בה

והוא שפקר בפרהסיא כמו שאמרו במחלל שבתות כעובד ע"ז שהוא דוקא בפרהסיא אין ספק שמותר להלוותו בריבית לרוב הפוסקים שהרי יצא מתורת אחיך והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה מד

א מדינת מרק ברניבורק

ב ה"ה החכם ה"י אד"ש כמשפט כתבך היקר ושאלתך הגיעתני כיום אתמול ונשתהא הכתב בדרך כעשרת ימים לא ידעתי בשל מי וזה תוארו:

ג ראובן נשא אשה בחודש כסליו וילדה בניסן ואין בין הנשואין ללידה רק ששה חדשים עם חדש העיבור ורצה הבעל והאשה וקרוביה לחפות ואמרו כי נולד לשבעה למקוטעין ורצו לחשוב מספר שבועות ושלחתי אני והב"ד אחר הבעל אם היא הרה ממנו והשיב כי ממנו היא מעוברת אף שלא בא עליה קודם החתונה והחזיק בשטותו לעשות מספר ששה לשבעה ורצה לישבע ע"ז וליקת ס"ת בזרוע שלא בא עליה קודם החתונה אך שאנחנו לא הנחנו אותו לישבע והרחבנו הדבר עד כלות ל' יום שיצא מכלל נפלי ואחר איזה ימים שלאחר הזמן הנ"ל חזר ובא ראובן ואמר שבא עליה קודם החופה ומה שלא הגיד עד עתה בוש היה להודות על עונו וגם היה ירא מן הקנס של השררה יר"ה ומתוך דבריו ניכר היה שנודע לו שיפרישו אותו מן אשתו כ"ד חדש אך הוא הגיד הטעמים והאמתלאות הנ"ל ועתה ילמדנו רבינו אם צריך להפרישו כדין מינקת חבירו ואם מהני האמתלאות אחרי אשר נודע לו הדין של ההפרשה הנ"ל ולפי שעה הפרשנו אותו ואינו נמצא פה בעירנו עד עת בא דבר מורינו וכן יקום.

ד תשובה נלע"ד שכיון שאם היה הבעל אומר בפירוש שבא עליה קודם החופה היה נאמן לכל דבר לא מיבעיא לדברי הרא"ש בתשו' כלל פ"ב סי' א' שכ' וז"ל ואם הוא זכר מקריב ע"ג המזבח ושוחט ומבעיר בשבת (האי ושוחט דנקיט הרא"ש לאו דוקא דהא משנתינו היא שהשחיטה כשרה בזרים בנשי' ועבדים וכו' אלא ר"ל מקטיר ומבעיר) אלא היינו טעמא כיון שהוא מודה שבא עליה וספק אם אחר בא עליה שדינן ליה בתר דידיה עכ"ל הרי דלכל איסורי תורה החמורים בתר דידיה שדינן לולד אפי' אי דיימא מעלמא כ"ש בזאת האשה דלא דיימא כלל דבתר דידיה שדינן לולד והרי הוא בנו לכל דבר כ"ש לענין מינקת הקלה אלא אף להרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ג מהל' יבום מי שזנה עם אשה בין פנויה בין אשת איש ונתעברה ואמר עובר זה ממני ואפי' היא מודה לו כו' הרי זה ספק לענין יבום כשזנתה כשם שזנתה עמו כך זנתה עם אחר ומאין יודע הדבר

שזה בנו אלא ספק הוא ולהחמיר דנין בו חולצת ולא מתייבמת עכ"ל ותרצה לומר דה"ה לענין מינקת ניזל לחומרא הא כבר תברא הרמב"ם לגזיזיה שכתב בפ"ח מה' תרומות די"ד מי שאנס או פיתה אותה כהן וילדה אוכלת בשביל בנה ואע"פ שהדבר ספק הואיל ובלא קידושין היא שמא מאחר נתעברה הרי הולד בחזקת זה שבא עליה עכ"ל הרי שמתירה לאכול בתרומה ואפי' בתרומה דאו' מדסתים ולא פירש דדוקא בתרומה בזמן הזה שהיא מדרבנן כי ידוע דרך הרמב"ם לפסוק נהוג ושאינו נהוג והוא טעמו של הרב המגיד שלקח במושלם דבר זה באומרו בפ"ג מה' יבום וכיון דלענין תרומה דאיכא נמי איסורא דאורייתא שדינן הולד בתר דידיה עכ"ל עם היותו יודע דהרמב"ם פסק דתרומה בזה"ז דרבנן ולא ניחא ליה למימר דבתרומה בזה"ז דרבנן מיירי כדתריץ הרב בב"ח מטעם האמור:

ה והנראה לי בטעם הרמב"ם ז"ל דבתרומה דחזקת הולד הוא לצורך לאמו כיון דעובר ירך אמו הוא אף שאינו מאכיל עד שיולד מהני לה חזקת הולד שבמעיה דמוקמינן ליה בחזקת זה שבא עליה להאכילה בתרומה לכשיולד אבל ביבום שבא לפטור אשתו הנשואה מכח ולד זה שנולד מן הזונה לא מהני חזקת ולד לפטור אשה אחרת כעין אותה שא"ר אשי בהמדיר דף ע"ו רישא מנה לאבא בידך וסיפא מנה לי בידך ואף שלפעמים הזונה עצמה אפשר שתינשא לו ואפ"ה חולצת כשימות ובן אחר אין לו לא פלוג רבנן ועוד דכיון שבשעה שנתעברה בזנות ל"ה לה נפקותא לענין פיטור היבום אף שאח"כ נישאת לו כשתי נשים דמיא וראיה לחילוק זה שבין יבום לתרומה מדמסקי' בארבעה אחין דף ל"א דבין בכת א' ובין בשתי כתי עדים דאע"ג דספקא דרבנן נינהו לא מוקמי' לה אחזקה דלא נתקדשה צרתה כי היכי דתתייבם או אחזקה דלא נתגרשה צרתה הערוה ותהא מותרת לשוק ובהאשה שנתארמלה כ"ו אמתניתי' דאין מעלין לכהונה עפ"י ע"א אמרי' בגמ' אנן אחתינן ליה אנן מסקינן לי' וכ' רשיז"ל אע"ג דתרי ותרי נינהו אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקיה ולא מטעם שכ' ר"י ז"ל שם דתרומה דרבנן דהא סתמא תנן מעלין לכהונה דמשמע אף לדוכן דהוא עשה דאו' אלא מטעם האמור לפי דרכנו למדנו דלהרמב"ם נמי בתר דידיה שדינן ליה לכל מילי דשייכי לגוף הולד או לאם מכח ההריון וא"כ בנ"ד שהוא דבר הצריך לגוף הולד כבנו חשבינן ליה ואף לתירוץ הב"ח נדון שלפנינו מילתא דרבנן היא וכבנו דיינינן ליה וכיון שאם היה אומר באתי עליה קודם החופה היה נאמן להחזיקו כבנו השתא נמי דקאמר ממנו היא הרה ולא בא עליה קודם החופה שומעין לעדותו במאמר בנו הוא ושוב אין אנו צריכין למאמרו לא באתי עליה קודם החופה והמאמר ההוא לאין יחשב וכאותה ששנינו שילהי אם אין מכירין

מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב כו' כשבאו ליבנה קיבלן ר"ג וכ' הרמב"ם בפ"ב מה' קידוש החדש ד"ו הטעם שהראיה שאמרו שראוהו בשחרית אין נזקקין לה שאין אנו אחראין לראיי' שחרית ה"נ אין אנו אחראין לאם בא עליה קודם החופה או לא בענין עדותו אם בנו הוא או לא דבין שבא עליה קודם הנישואין או לא נאמן הוא לומר בנו הוא ואל תשיבני שאני התם דלפי"ד הרמב"ם ז"ל לא היה אפשר לירח ליראות שחרית במזרח לפי חשבון האיצטגנינות וא"כ ודאי טעות היא הראיה ההיא אבל ראיית החדש שהיה אפשר להיות מהימנין להו שהרי בא' אומר גבוה שלש מרדעות וא' אומר חמש עדותן בטלה אף שלפי החשבון יכול הוא ליראות כיון שהוכחשו בדבר א' עדותן בטלה דבהדי סהדי שיקרא למה לי ה"נ הו"ל למימר בראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב אלא דכיון דא"א צריכין לראיית שחרית אין משגיחין בה כל עיקר ה"נ דכוותה כיון שא"א צריכין לשתהיה עדותו נכונה שהוא בנו לאם בא עליה קודם החופה אלא באמירת בנו הוא סגי אין אנו משגיחין באמירת לא באתי עליה קודם הנישואין כל עיקר ובפ"ק דסנהדרין דף ט' פלוני בא על אשתו נאמן להורגו ולא להרגה דפלגינן דיבוריה משום דאדם קרוב אצל אשתו ואינו אצלה בתורת עד כי היכי דנימא עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כשיטת הראב"ד ז"ל שמעינן מינה דחשבינן ליה למשקר באמירתו על אשתו ולעד נאמן באמירת פלוני בא וכאלו אמר בא על אשה אחרת ובהחולץ מ"ז מעשה באחד שבא לפני ר' יודא ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי אמר ר"י נאמן אתה לפסול את עצמך וא"א נאמן לפסול את בניך ומפרש טעמיה רנב"י לדבריך נכרי אתה ואין עדות לנכרי וכיון דמשום עדות נגעו בה אף אנו נאמר נאמן הוא בעדותו שאומר בנו הוא דהתורה האמינתו ואינו נאמן במה שאומר שלא בא עליה קודם החופה דההיא לית בה לתא דעדות מלבד האומדנא דמוכח דמחמת כיסופא הוא דאמר שלא בא עליה קודם החופה וכמ"ש הרא"ש ז"ל באותה התשו' וז"ל אע"פ שיש מעידים שלא היה בבית המילה כשמלוהו אע"פ שהיה בעיר מחמת כיסופא הוא דעביד וכו' וכה"ג מצינו בכמה מקומות בתלמוד שהאמוראים שינו בדבריהם מחמת כיסופא עכ"ל וא"כ אין צורך בנדון שלפנינו לשום אמתלאה דהו"ל כההיא דתניא בשילהי יבמות נכרי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר של ערלה הן של עזיקה הן של נטע רבעי הן לא אמר כלום לא נתכוין זה אלא להשביח מקחו ומדנכרי נשמע לישראל דכי היכי דבנכרי אף דהוה מהימן בדבר שבידו מאיזה טעם שיהיה כיון דאיכא שבח מקח לא מהימן אף בנ"ד אף את"ל דאי לאו טעמא דכיסופא הוי מהימן כיון דטעמא דכיסופא טעמא רבא הוא לא מהימן ומ"ש מכ"ת למצוא לו עזר עפ"י תשובת מהרי"ל שנתן טעם לסברת ר"ת

משום דבעל וקרובים שכיחי דחייסי על התינוק וגם ב"ד כופין אותם לפרנסם עד שש יש לבע"ד לחלוק כיון דבהדיא איתמר בגמ' וליתבעינהו ליורשים אמר אביי אשה בושה לבא לב"ד והורגת את בנה ע"כ מהרי"ל הכי קאמר כיון דהבעל בחיים ע"כ הוא משגיח על בנו ואינו משהא מזונותיו עד שתצטרך האשה לבא לב"ד ואם לעתים רחוקות יתאכזר האב קרובים אזלו לב"ד לתבוע הבעל ולכפותו אבל בנ"ד אם נחוש לומר שאינו בנו אף הוא אינו חס עליו וגם לגבי קרובים לא מהימן דאדיבורא קמא דידיה סמכי ואשה בושה לבא לב"ד וביותר בבן הזונה שבשתה מרובה והוא מזכיר עון להתפש ומאי דבעי מכ"ת להחזיק בכנפות הסברא הדחוייה בס' צ"צ דלא בעינן אמתלאה אלא להתיר אף לאחרים אבל לעצמו לא בעינן אמתלא' הא ליתא מדכ' הרמב"ם ז"ל פ"ב מה' שבועות עד שיודה בפני עדים קודם אכילה שעל אכילה נשבע או שקבל עליו התראה ולא טען בעת ההתרא' אע"פ שטען אח"כ אין שומעין לו וכן אם אומר מעולם לא נשבעתי אלא על דבר זה ואחר שהעידו עליו שנשבע או נדר אמר כן היה אבל לא היה פי ולבי שוין אין שומעין לו ולוקה עכ"ל הרי דאף דהיה נאמן אילו טען בתחלה כדבריו האחרונים עכ"ז היכא דמכחיש לדבורא קמא אף שלעצמו בלבד הדבר נוגע ואין זר אתו אינו נאמן ואף להראב"ד שפסק בפ"א מהל' שגגות כרבי יודא דאמר אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש היינו בלא הודה כבר אבל בהודה כבר לא אמר ואף ר"י לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ובשל עצמו אבל בפני אחרים לא ש"מ דאפי' היכא דמהימן כיון דמכחשי ליה סהדי אפי' בשל עצמו לא שבקינן ליה ה"ה נמי במכחיש דבריו הראשונים כיון דאדם נאמן ע"ע יותר ממאה עדים והיינו עיקר טעמא דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא אסורה לו לעולם ותו לא שבקינן ליה לעבור על דבריו בפנינו אפי' בדבר הנוגע בינו לבין עצמו מלבד מה שהנידון שלפנינו לא מיקרי דבר הנוגע לו לבדו כי הוא חב לאחרים דהא איכא תקנת או סכנת הולד וז"ב ומה שביקש אותו למדן לומר דדוקא באשה שאמרה א"א אני וכו' שהם פתחו בקלקלה מהני אמתלא אבל בנדון שלפנינו שע"י חקירת ב"ד אמר שלא בא עליה לא תיהני אמתלאה עכ"ל. לאו מילתא היא דאשת איש הייתי מאן לימא לן דלאו ע"פ ב"ד הוא דסתמא תניא ובתוס' הביאו הירושלמי בשם ר"ח שמואל בעי לאיזדקוקי לאיתתיה א"ל טמאה אני ולמחר אמרה טהורה אני אתא לקמיה דרב א"ל אף בזו אם נתנה אמתלאה לדבריה נאמנת הרי שאפי' ע"י שאלה ששאל אותה בעלה בשעת מעשה ואין מדרך הנשים לשקר לבעליהן בענין כזה דודאי הוה רבותא טפי מכששאלוהו ב"ד ואפ"ה אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת והיינו לישנא דאף בזו דקאמר ליה רב לשמואל שהוא מורה על רבותא סוף דבר יפה דן ויפה זיכה מעכ"ת להתיר האיש הנ"ל לשבת עם

אשתו כי מותרים הם בלי פקפוק ואין כאן מקום להחמיר כלל כי הדבר פשוט וברור להתיר. דברי הכותב בנחיצה רבה פה אלטונא יע"א: צבי אשכנזי

תשובה מה

א שאלה כדת מה לעשות במדביק נרות של שעוה בכותל כדי להדליקן למצות נר חנוכה ובעוד שהוא עסוק בכך הביאו לו שמן זית אם ימשוך ידו מן הנרות של שעוה וידליק בשמן זית שהוא מצוה מן המובחר או לא לפי שראית בספר נדפס מחדש נקרא שבות יעקב שפסק שידליק בנרות של שעוה מראיות הכתובות שם.

ב תשובה לא צדק בפסק זה כי הראיות שהביא אינן מכריעות דעתו וסברתו זאת מה שהביא מפ"ק דיומא דרב ששת בעי לאוכוחי מדתניא היה עומד ומקריב מנחת העומר ונטמאת תחת ידו אומר ומביא אחרת דטומאה דחויה היא בציבור ואי ס"ד דמשום מצוה מן המובחר אף שכבר התחיל פוסק דילמא לעולם לא אמרי' דחוייה היא לענין שצריך לחזור אחר משמרה אחרת אבל אם אפשר לעשותו באותו בית אב ודאי דהוי עכ"פ מצוה מן המובחר עכ"ד ואינן אלא תמה שהרי אף לפי דבריו כאן התחיל במצוה לאפוקי בנדון שלו לא התחיל במצוה אלא הכנה והזמנה בעלמא עשה שדיבק הנרות בכותל. עוד מניין לו לומר שזה יותר מצוה דהיינו להדר אחר מנחה אחרת טהורה שאינה מזומנת אף שהטמאה בידו ועומד ומקריב מלהדר אחר כהן טהור שאינו מזומן אדרבא איפכא מסתברא הא טומאת הגוף היא בכרת וטומאת בשר אינה אלא בלאו והנה רב נחמן סותר דברי זה החכם שהוא אומר בפירוש מודינא היכא דאיכא שיריים לאכילה וטעמא דאיכא שיריים לאכילה הא ליכא שיריים לאכילה אינו אומר ומביאין אחרת תחתיה ומה שהביא מהתחילו אין מפסיקין דגבי אכילה ואינך דתנן בפ"ק דשבת אין להם ענין לכאן דהתם המצוה מתקיימת כתיקונה לכך לא אטרחוהו רבנן תדע שהרי אין מצוה נדחית מפני דבר רשות אבל הכא הרי הוא מבטל הידור המצוה מכל וכל ועובר על מדרש זה אלי ואנוהו וכיון שביררנו שאין לזה החכם שום ראי' להעמיד דבריו נחזי אנן ונראה שמחוייב הוא למשוך ידו מן הנרות של שעוה אף שכבר הדביקם במקומם ולהדליק בשמן זית ומנא אמינא לה מהא דאמרינן שילהי הוציאו לו רב פפי משמיה דרבא אמר ראשון משלח משום דסבר ליה כרבי יוסי דאמר מצוה בראשון הי רבי יוסי אילימא ר"י דקופות דתנן ג' קופות של ג' ג' סאין שבהן תורמין את הלשכה והיה כתוב עליהן אב"ג ותניא אר"י למה כתב עליהן אב"ג לידע איזה מהן נתרמה ראשון להביא הימנה ראשון שמצוה בראשון ודילמא בעידנא דאיתחזאי קמייתא לא איתחזאי בתרייתא אלא

ר"י דפסח דתניא המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ואח"כ נמצא הראשון והרי שניהם עומדין איזה מהן שירצה יקריב דברי חכמים רבי יוסי אומר מצוה בראשון ואם היה שני מובחר ממנו יביאנו הא קמן דאף שהקופה השלישית היא תחת ידי התורם אין אומרים יביא ממנה קרבנות ציבור שהרי היא תחת ידו אלא מניח אותה ומסלקה ולוקח את הראשונה ומביא ממנה מטעם מצוה בראשון ה"נ מניח נרות שעוה ומסלקם ומדליק בשמן זית שבו מצוה מן המובחר ואין לומר דנילף מהתם איפכא כי היכי דהתם זכתה הקופה הראשונה להביא הימנה מטעם דהיא איתחזאי ואכתי בתרייתא לא איתחזאי ה"נ בעידנא דאיחזו נרות שעוה אכתי לא איתחזאי שמן זית והדברים ק"ו אם מהני לה קדימתה לדחות את חברתה הבאה אחריה אף שהיא תחת ידי התורם כ"ש שתועיל קדימת נרות שעוה להן שלא לדחותן מפני שמן זית הבא אחריהן הא ליתא דע"כ לא מהני לה קדימה אלא בשאין הבא אחריה משובח הימנה כי ההיא דקופות דלית בחד מינייהו רבותא ושבחא טפי מחברתה זולתי הקדימה להכי מהני הקדימה לקדם הא בדאיכא עדיפותא בבתרייתא היא קודמת כדאמר ר"י בהדיח ואם היה שני מובחר ממנו יביאנו ולא תימא דוקא בדאיחזו תרווייהו כי הדדי הוא דמהניא ליה שבחיה לשני לקדם הא באיחזי קמא ואכתי בתרא לא חזי לא אלא אפילו בכה"ג נמי מובחר קודם מדכ' רש"י וז"ל ואח"כ נמצא ראשון או קודם חצות או אחר חצות ואע"פ שהופרש השני קודם חצות ע"כ משמע דהה"ד אם הופרש השני אחר חצות אם היה השני מובחר ממנו יקרב ופירושו מוכרח דכל הוכחת הגמ' היא מדקסתי' ליה סתומי ש"מ דבכל גוונא מיירי ובכל ענין קאמר ר"י שאם היה השני מובחר ממנו יקרב אף דבעידנא דאיחזי קמייתא לא איחזי בתרא וגם אם מצאו בעליו בעצמו והוא בתוך ידו הוא מניחו ומקריב השני שהפריש תחתיו שהוא מובחר ממנו ואיננו עתה בידו:

ג וראיתי להרמב"ם פ"ה מה' יה"כ דין ט"ו כתב מת א' מהן יקח זוג לשני וכו' והשני מן השנים שהגריל ירעה וכו' ובדין ט"ז כתב פר ושעיר יוה"כ שאבדו והפריש אחרים תחתיהן וכו' ונמצאו הראשונים קודם שקרבו אלו יקרבו הראשונים וירעו השניים וכו' הרי שפסק כר"פ משמיה דרבא דסבר כרבי יוסי ותמה אני שבה' קרבן פסח פ"ך דין ו' כ' מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר והרי שניהם עומדים יקריב איזה מהן שירצה לשם פסח והשני יקרב שלמים וזה סותר דבריו שבה' יה"כ שוב ראיתי בכ"מ שכ' בשם הר"י קורקיס שהרגיש בכעין זו ותירץ שני תירוצים ושניהם אינם עולים יפה הא' דבפסח לא ס"ל לרב כר' יוסי משום דבשעת הפרשת השני היה הראשון אבוד הפסיד חשיבותו וזה הפך הגמ' שאמרה דאף דתרווייהו כחדא איחזו מ"מ מצוה

בראשון וחשיבותו במקומו עומד והוא הוא דס"ל לרב ולר"פ דלעיל ועוד מאן שם ליה לר"מ למימר הכי לאפוקי תלמודין מפשטיה ומשמעותיה והתי' השני קשה ממנו שכתב וז"ל ואפשר עוד שדעת רבינו גם שם שאיזה שירצה יקריב ולכך לא כתב שם הראשון יקריב אלא כתב השני ירעה והכוונה שאפי' שהקריב הראשון ירעה השני ול"א ימות הואיל ומתחלה לא הביאו אלא להגריל כו' א"נ אפשר דסד"א כו' קמ"ל דהשני ירעה כו' וכיון שלא כתב שיקריב הראשון ממילא שיקריב איזה שירצה ואין קפידא בדבר ואם היה צריך להקריב הראשון היה מפרש כן ע"כ ונוראות נפלאתי מהרבנים בכ"מ והר"י קורקוס נ"ע שנעלם מהם מה שכ' הרמב"ם דין ט"ז פר ושעיר של יוה"כ שאבדו וכו' יקרבו הראשונים וירעו השניים שהוא סמוך ונראה לדין ט"ז שהביאו הם ז"ל אח"כ בא לידי ספר לח"מ וראיתי בה' יה"כ השיג גם הוא ז"ל על הרי"ק הקושיא השנייה הלזו והוא ז"ל כתב לחלק בין חטאת שבאה לכפרה ולהכי מודו בה רבנן פסח שאינו בא לכפרה אינו חמיר כ"כ לכך איזה שירצה יקריב עכ"ל ואין בזה טעם דמה לי קרבן חמור או קל כל א' בקדושתו הראשון זכה באותה הקדושה הקלה היא אם חמורה ועוד מנ"ל לרמב"ם לחלק בכך ועוד הקושיא הנזכרת דהתלמוד אומר רב ס"ל כר' יוסי והוא ז"ל אומר בהיפך דרב לא ס"ל כר"י וזה דבר שא"א לשמוע ונראה בעיני דס"ל להרמב"ם דע"כ ל"ק ר' יוסי מצוה בראשון אלא כשהשני אינו קרב בעצמו אלא רועה להכי אמרי' מצוה בראשון להקריבו והשני ירעה וחכמים דפליגי עליה ס"ל דאפי' כשהשני רועה נמי איזה שירצה יקריב והכי דייק לישנא דאיזה שירצה יקריב דמשמע אבל השני אינו קרב אלא רועה הא כששניהם קרבים אלא שהא' קרב פסח והשני קרב שלמים אין נחת לזה מזה דאף שעיקר הקרבן היה פסח ומותרו הוא שקרב שלמים מ"מ כחו של המותר יפה במה שטעון שתי מתנות שהן ארבע וסמיכה ונסכי' ותנופת חזה ושוק מה שאין הפסח טעון ומצותו מרובה ממצות הפסח והכי חשיב ליה תנא דפ' איזהו מקומן בחדא בבא בהדי בכור ומעשר דתנן בהו בהדי' בריש זבחים לשם גבוה מהם כשירים לשם נמוך מהם פסולים כיצד הבכור ומעשר ששחטן לשם שלמים כשירים שלמים ששחטן לשם בכור ומעשר פסולין ובפ' כל התדיר דף פ"ט ע"ב שלמים קודמין לבכור מפני שהן טעונין מתן ארבע וסמיכה ונסכים תנופת חזה ושוק ובגמ' דף צ' ע"א אדרבא בכור קודם שכן קדושתו מרחם ונאכל לכהנים אפי"ה מצוות יתירות עדיפי וכיון שאין לפסח קדימה בהחלט על מותרו שהוא קרב שלמים ס"ל להרמב"ם דהרשות בידו להקריב איזה משניהם לפסח וחבירו לשלמים: וכן שנינו בהדיא בתוספתא פרק ט' רבי יוסי אומר מצוה להביא את הראשון ואם היה השני מן המובחר יביאנו והב' ירעה עד שיסתאב וימכ' ויביא בדמיו

שלמי' לששה עשר ע"כ בתוספתא הרי נתבררו ונתלבנו דברי הרמב"ם בטעמם ונימוקם דאין לך אלא מה שאמרו חכמים וכיון דלא מצינו ליה לרבי יוסי שחולק אלא בשהשני רועה כדתניא בהדיא ומשום דבע"ח נדחין אבל למי שפוסק דאין בעלי חיים נדחין והשני קרב בעצמו לא אשכחן האי סברא דההיא דסוף פרק הוציאו לו וריש שני שעירי נמי הכי נינהו דהשני' אינן קרבים אלא רועים ובהנהו הוא דאשכחן ליה לרב ולר"פ משמי' דרבא דאמרי מצוה בראשון אבל בשהשנים נמי קרבין שלמים דלא אשכחן כלל תנא דאמר מצוה בראשון אמרינן הבו דלא לוסיף עלה ואפושי פלוגתא לא מפשינן: וגדולה מזו אני אומר דאף כשהשניה קריבה בקרבן שהוא ודאי גרוע מקרבן הראשון כיון שמכל מקום היא קריבה ואינה ניתקת לרעיי' ה"ז מקריב איזה שירצה לעיקר הקרבן והשני למותרו מהא דתני' פ"ג דתמורה קי"ח ע"ב מניין למפריש תודה ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדת שאיזה שירצה יקריב ולחמה עמה ת"ל תודה יקריב יכול תהא שנייה טעונה לחם ת"ל יקריבנו א' ולא שתים וכיון דסתמא תניא ומצינן למימר דכולי עלמא הוא הרי זה נכון ואף דעיקר תודה טעונה לחם ולא מותרה ומותרה ודאי גרוע ממנה עכ"ז יודה בה רבי יוסי שהרשות בידו להקריב איזה שירצה לתודה כיון שאף מותרה קריבה ועוד אני אומר שאף אם השנייה מובחרת אין צורך להקריבה לעיקר התודה כיון שאף המותר קרב הוא: ואי קשיא לי הא קש"ל אמאי לא כתב הרמב"ם דין זה שאם היה השני מובחר ממנו בפר ושעיר שהשניים שלהם רועים שיביא השניים ואין לומר שסמך עצמו על מ"ש בהל' איסורי מזבח פ"ז יביא מן המובחר כל שיביא לקרבן דהא חזינן ליה לר' יוסי דצריכא ליה לאשמעינן כי היכי דלא נימא מצוה בראשון בהחלט מכ"ש דהוה ליה להרמב"ם דפוסק הוא לאשמעינן הכי: ונראה דהרמב"ם ס"ל כמ"ש התוס' פרק שני שעירים ס"ד ע"ב ד"ה ואם היה שני מובחר וכו' שמא לא שייך הא מילתא אלא בגבולין או בנעשין בעזרה אבל בשעיר המשתלח ובשעיר הפנימי הנשרף מחוץ לג' מחנות אפי' אם היה שני מובחר ממנו מצוה בראשון ע"כ ובשעיר לעזאזל הדבר ברור דמה לנו ליתן לו המובחר אבל בשעיר הפנימי צריך לתת טעם ונראה דאף שחלבו מוקטר ע"ג המזבח כיון שבשרו נשרף מחוץ לג' מחנות והשני הרועה דמיו כולן לגבוה ניחא לן שאף שהוא מובחר יפלו דמי מבחרו לנדבה ויביאו בהן עולות שכלן לגבוה וממילא הה"ד לפרו של כה"ג שהוא נשרף מחוץ לג' מחנות כמוהו דלעולם מצוה בראשון:

ד וראיתי בתי"ט מ"ו פ"ט דפסחים ד"ה ירעה כתב וז"ל ודלא כרש"י שכ' בגמ' צ"ח דמשנתינו סברה בע"ח נדחים וניחא השתא להרמב"ם לא כתבו דמשנתנו דלא כהלכתא

דהא ת"ק הוא דס"ל הכי ביומא ובהדיא פסק שם הרמב"ם כוותיה ודלא כפירוש שני שכתב בכ"מ בפ"ד מהק"פ בדברי הרמב"ם דס"ל דמשנה זו דלא כהלכתא עכ"ל ובמשנה ז' על מפריש נקבה לפסחו כ' דמדכ' הרמב"ם בזו ירעה ויביא בדמיו פסח ואם לא נפל בו מום עד שהקריב פסחו יביא בדמיו שלמים מזה ראיה גמורה למ"ש לעיל דהרמב"ם ס"ל ירעה אפי' למ"ד אין ב"ח נדחים דהא הכא כתבתי ע"פ התוס' דמאן דס"ל אין נדחים ס"ל ה"נ אין נדחים וא"ה כתב הרמב"ם ירעה וכו' וכ"ש דס"ל בירעה דלעיל דלאו דחייה היא עכ"ל ואני תמה עליו ז"ל דגברא אגברא קרמי דאף דלהתוס' היא כ"ש להרמב"ם אינו כך אלא איפכא ומטעם שנבאר ואם כדבריו נשארו דברי הרמב"ם שכתב והשני יקרב שלמים מופרכים ובטלין שהרי התירוץ הראשון שכתב הכ"מ דאה"נ שסובר הרמב"ם שירעה וכתב יקרב שלמים תחת ירעה וכו' א"א לאומרו על קטן שבמחברים כ"ש על רבינו משה דדייק וגריס כמשה מפי הגבורה אלא התירוץ השני הוא ברור ופשוט בדברי הרמב"ם דס"ל כרש"י דמשנתנו כמ"ד ב"ח נדחין ולית הילכתא כוותה והאי דפסק במפריש נקבה לפסחו שאם לא נפל בו מום עד שהקריב פסחו יביא בדמיו שלמים טעמא רבא אית ביה והוא משום דכיון דעכ"ח כבר ניתק לרעייה כדי שיביא בדמיו פסח אף שאח"כ הקריב פסח אחר תחתיו לא פקע שם רעיי' מיניה ועוד מידי דהוה אאשם שניתק לרעייה דאף שסופו להביא בדמיו עולה והוה לן למימר דהוא עצמו יקרב עולה אפי"ה אמרינן ימכר ויביא בדמיו עולה אבל גופו לא דגזרינן לאחר כפרה אטו לפני כפרה כדאי' בפסחים פ' אלו דברים ע"ג ופירש"י דאי שרית ליה לאחר כפרה טעו וכו' וא"א לשנות זבח לזבח אחר כל זמן שעומד לשמו עכ"ל והוא הטעם בנקבה זו או בן שתי שנים שדמיהם עומדים ליקרב לשם פסח ואי שרית ליה אחר הקרבת פסח להביאו שלמים טע' ומייתי ליה לשם שלמים אפי' קודם הקרבת הפסח וזה לא יתכן כמ"ש רש"י ז"ל ודין זה פסקו הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' פהמו"ק דט"ו ומ"ש להוכיח התי"ט מפ' ו' דיומא דפסק שם הרמב"ם כת"ק דאמר ירעה דע"כ הכא בפסח נמי ס"ל הכי אלו דברים שאין להם שחר שהוא עושה היקש מדברי הרמב"ם לסתור דבריו המפורשים ואעיקרא דדינא אין שום ראיה מפ' ו' דיומא דאלא מה יעשה בשני ההוא כיון דאי אפשר להקריבו שהרי הוא חטאת וגם למיתה לא אזלא כיון דשל ציבור היא וע"כ תרעה לאפוקי בהפריש ב' פסחים דהשני קרב שלמים למ"ד דאין בע"ח נדחין ואלו דברים ברורים ונכונים ונתקיימו כל דברי הרמב"ם ז"ל בדרך נכונה ופשוטה. עוד כתב בתשו' זו ואין לסתור דין זה מהא דאמרי' מצא אחרת נאה הימנה משום דהתם עדיין לא התחיל במצוה עכ"ל כיון למ"ש בפ"ב דביצה מצא בהמה נאה אומר זו לשבת מצא אחרת נאה הימנה מניח את השנייה ואוכל

את הראשונה ולכך דחאה באומרו שעדיין לא התחיל במצוה: ואישתמיטתיה תלמוד ערוך בפ"ק דשבועות י"א ע"ב דמייתי התם ברייתא דתני' פרה נפדית על כל פסול שבה וכו' מצא אחרת נאה הימנה תיפדה שחטה ע"ג מערכתה אין לה פדייה עולמית וכו' אי ר"ש אימא סיפא נשחטה כו' א"ל פדייה והתניא רש"א וכו' ואר"ש לקיש אומר היה ר"ש פרה נפדית ע"ג מערכתה וכו' ופירש"י אין לה פדיי' עולמית מאחר שנעשה בהכשר גנאי הוא להוציאה לחולין אומר היה ר"ש פרה שנשחטה כהילכתה ע"ג מערכתה ניפדית אם מצא יאה הימנה ע"כ הרי מבואר שאף שכבר הקדישו הפרה קדושת הגוף מושכין ידיהם הימנה אם מצאו אחרת נאה הימנה ומקיימין המצוה בשנייה לכ"ע ואף לאחר שחיטתה ועשייתה היו מפקיעין קדושתה ע"י אחרת נאה אלא שהיה נראה לחכמים גנאי הדבר ור"ש דלא חשיב לי' גנאי אפי' לאחר עשייתה ס"ל דמפקיעין קדושתה הא קודם שחיטתה אף שכבר היא קדושה וכבר התחילה מצוותה ממש אעפ"כ מחליפין אותה באחרת נאה הימנה כ"ש במדביק נרות של שעוה שאין שם התחלת מצוה כלל שאם הביאו לו שמן זית שמחויב הוא למשוך ידו מהשעוה ולהדליק בשמן זית: ובפ"ב דשבת ובהתכלת מ"א ע"ב פלוגתא דרב ושמואל אי מתירין מבגד לבגד ואיפסקא הלכתא כשמואל דאמר מתירין וכת' התוס' דאף דמחייב שמואל כלי קופסא כיון דאין לו אלא כדי טלית אחת טוב שיתן באותה שהוא חפץ להתעטף ורש"י כ' בפ"ב דשבת מבגד ישן לבגד חדש נראה דאתי לאשמעינן דמשום מצוה מן המובחר שהוא מישן לחדש מותר לבטל מצות הטלית הישנה והתוספות באו לישב דכיון דסתמא קאמר משמע אפי' בשוים אלא שעדיפת המצוה היא להיות לבוש ומעוטף בה הילכך מבטלין המצוה הראשונה לקיים אותה המצוה בעצמה באופן יותר משובח הא קמן דאף שהמצוה כבר עשוייה ועומדת מבטלין אות' כדי לקיימה מן המובחר כ"ש בשאינה עשויי' אלא שהיא מוכנת ליעשות שאין משגיחין בהכנה זו והזמנה כי האי לאו מילתא היא לכ"ע:

ה ובברכות פ"ג שאכלו דף מ"ז קיי"ל גדול מברך אפי' בא באחרונה ואף דאיכא עיקר סעודה שכבר חל עליו חובת ברכה קודם שבא הגדול אפ"ה כבודו של גדול דוחה את העיקר סעודה כ"ש כבוד המצוה עצמה ומבחרה שהוא דוחה את שאינו מובחר שבא קודם אבל אין לומר שטעם גדול מברך משום כבוד הברכה עצמה שכבודה בגדול דא"כ לא יהא רשאי הגדול ליתן רשות לקטן ואשכחן רב ור' חייא דיתבי בסעודתא קמי דרבי וא"ל רבי לרב קים משי ידך כי היכי דליעיין בברכת מזונא: רצונך לידע כחה של מצוה מן המובחר צא ולמד מאותה שאמרו בפ' ר' ישמעאל ס"ד ע"א אמר רבה היו לפניו שתי חטאות א' שמינה וא' כחושה שחט כחושה ואח"כ שמינה פטור ולא עוד אלא

שאומרים לו הבא שמינה לכתחילה ושחוט ופסק כן הרמב"ם בהל' שגגות בפ"ב וטעמא משום מצוה מן המובחר להביא שמינה: ובתה"ד פסק דכל שאין לחוש לשמא יעבור זמן ברכת הלבנה יש להמתין עד מוצאי השבת משום מצוה מה"מ אף דקיי"ל בפ' כל התדיר צ"א ע"א דכל שהגיע זמנו הו"ל כאילו שחוט לפנינו מ"מ מעבירין המצוה מזמן זה כדי לעשותה מן המובחר בזמן מאוחר שהרי זמן ברכת הלבנה היא משיתבשם אורה ואעפ"כ ממשיכין ומסלקין אותה עד מוצאי השבת משום מצוה מן המובחר: וזכורני שראיתי בס' חסידים שאם היתה יריעה כתובה בס"ת בכתיבה שאינ' יפה ומצא אח"כ סופר אומן ולבלר מובהק שמצוה להחליף היריעה בנאה הימנה ורואה אני הדברים ק"ו ואין זה ענין למאי דאמרי' בפ' כל התדיר פ"ט ע"ב במערב' אמרי הואיל והתחיל במתנות גומר דשאני התם הואיל והתחיל בעשיית המצוה ממש אין לו לדחות מצוה זו בשביל מצוה אחרת אבל לקיים המצוה עצמה מן המובחר פשיטא שמניחין את שאינו מובחר ותופסין את המובחר ומהאי טעמא גופיה אין ענין לכאן אותה בעי' דקדים ושחטי' לשאינו תדיר מהו שיהא אחר ממרס בדמו דאיבעיא לן שם בדף צ"א ע"א וביותר לדעת הגאון מהר"ל מפראג שכתב בספרו נר מצוה שכל המדליק נר חנוכה בשעוה לא יצא י"ח כלל וברכתו לבטלה והפליג לדבר בענין זה ע"ע ואף דנהוג עלמא במדינות הללו כמהרמ"אי כבר כתב הוא ז"ל בעצמו שהטעם משום שאין שמן זית מצוי להם הא בישנו תחת ידו לא נסתפק אדם מעולם שמניח נרות של שעוה אף שכבר הדביקם בכותל לצורך חנוכה ומדליק בשמן זית שבא לו אח"כ בין הורגל ע"ע בשז"י או לא: גם מ"ש בתשו' זו דמאי דאמרי' באתרוג הידור מצוה עד שליש מצוה מיירי בלא התחיל במצוה איננו כן ולפי דעתו מי שהיה בידו אתרוג ביום א' של סוכות אף שהביאו לו אחר ואפי' בחנם והוא מהודר מן הראשון אלף פעמים אסור לו להניח הראשון שאינו מהודר ולברך על האחרון המהודר ממנו דהא אמרי' בפ' כל התדיר שם דכל דמטי זמניה הוה לי' כאלו שחוט הוא לפנינו וא"כ כל שהאיר המזרח יום א' של סוכות הו"ל כאילו התחיל במצוה לפי דבריו ושוב אסור לו להניח אותו משום המובחר מה תאמר אדרבא דוק מינה לאידך גיסא דאמרי' התם כיון דאתי יין אף דכבר קידש היום קודם לו כמאן דשחיטי תרווייהו דמי א"כ בנ"ח נמי כיון דאתי שמן הוי ליה כמאן דשחיטי תרווייהו ומובחר עדיף ועוד אם כבר לקח האתרוג שאינו מהודר בידו לברך ועד שלא בירך הביאו לו בחנם אתרוג יפה שאין כמוהו ונתנוהו לו במתנה לפי דבריו לא יברך כי אם על הראשון שאינו מהודר ודבר זה נשתקע ולא נאמר והדבר ברור דבין באתרוג בין בנ"ח ובכל המצות שבעולם

מברך על היפה והמהודר ויוצא בו ידי חובתו אף שבא באחרונה והנלע"ד כתבתי. צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה מו

א אשכנז מדינת קליווא סיון ת"ס לפ"ק.

ב החכם המרומם הש"י אד"ש אל יירע בעיני כ"ת איחור תשובתי כי הסיבות המטרידות הקיפוני ועתה כאשר נפניתי הנני משיב ככל מצותך אשר היא עלי חובה על דבר האשה שמחמת קושי לידה נולד לה חולי שלא תוכל להתעבר ומן אז והלאה תמיד אחר טבילת' ב' או ג' ימים מוצאה בחלוקה או בבדיקתה כתמי' נוטי' למראה אדמומי' והם כמו חתיכות קטנות כמו חול ולאחר זמן כשמתחילות להתייבש משתנות ממראיהן למרא' שחור בתכלית השחרות וכשממשמשי' בהם נופלים מהבגד כמו חודי מחט ולא נשאר שום רושם כלל מהאודם רק ככתם לבן ומרגשת כאב וצער בשעת תשמיש והרופאים והמילדת של גוים אומרים שכתמים האלו מהאם כו' והב"ח בסי' פ"ה בתשו' העלה דהיכא דלא אפשר בבדיקה כו' דפשיטא דכיון שיש לה מכה תולה במכתה וטהורה לבעלה אע"פ שאינה יודעת דמכתה מוציאה דם כו' עכ"ל כו' וגם יש לצדך להיתר ממה שהכתם הוא כמו חול ויש לדמותו לתשו' הט"ז סי' קצ"א אך כמדומה לי שהרב זקנו הגאון זצלל"ה בס' שער אפרים העלה בפלפולו דדוקא ברואה דם מחמת תשמיש תולין כו' דאל"כ תאסר לעול' משא"כ בשאר נשים ובנ"ד שיש לה היתר ב' או ג' ימים אפשר לומר דמחמירין ע"כ תורף שאלת חכם.

ג תשובה יידע כת"ר שאף שמפרשי הטור ז"ל ס"ל דלהרשב"א אף שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם בשום פעם אפ"ה תולין בה כמבואר בדבריהם: הדבר תמוה מאוד בעיני שהרי אף בכתמי' קלים שנינו בסו"פ הרואה כתם דף נ"ח אם יש בה מכה והיא יכול' להגלע ולהוציא דם הרי זה תולה בה הרי דלא תלינן אפי' כתם אלא במכה שהיא יכולה להגלע וא"כ האיך תיסק אדעתין למימר ברואה ממש שאף בסתם מכה שאין אנו יודעין בה אם יכולה להגלע ולהוציא דם שתולה בה יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא וא"ת שאף שאין אנו צריכין לידע שמכתה מוציא' דם מ"מ צריכין אנו לידע שיכולה להגלע ולהוציא דם חדא שלא נזכר זה בדבריהם ז"ל ועוד וכי ידה ועיניה באותו מקום לידע ולהבחין בדבר זה בחדרי בטנה ועוד בפירוש אמר ר' עקיבא לתלמידיו כשראה אותן מסתכלין זה בזה מה הדבר קשה בעיניכם שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר אלא להקל שנאמר כו' דם ולא כתם הרי בפירוש דברואה ממש אין לנו להקל אפילו ביכולה להגלע

שהרי אין זה כתם אלא רואה: אלא על כרחך כוונת הרשב"א ז"ל לומר דלא בעינן שתה ואצריכה לומר שאותו הדם ממש הוא שותת ויורד מן המכה אלא כיון שמרגשת בעצמה שיש לה מכה שמוציאה דם אף שאינה יודעת באותה פעם שהדם ההוא שותת ויורד מן המכה כיון שמכתה מוציא דם תולה בה אבל באינה יודעת אם מכתה מוציאה דם מהי תיתי לתלות בה דאף שהאשה בחזקת טהרה עומדת ומוקמינן לה אחזקתה מ"מ לא אמרי' הכי אלא כשהוא ספק שקול וכיון שיש לה מכה המוציאה דם בודאי הרי הוא ספק שקול ספק מן המקור ספק מן המכה שיש בה דם: אבל כשאינה יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם הרי אין כאן ספק שקול שהרי דרך המקור להוציא דם בודאי ודרך המכה ספק ונהי דשלא בשעת וסתה היה אפשר לומר דאין דרך המקור להוציא דם שלא בשעת וסתה ולכך יש לתלות לקולא אבל הרשב"א ז"ל מטהרה אפי' בשעת וסתה כמבואר בדבריו בתה"א דקפ"א ע"ב וא"כ היכי אתי ספק דם דמן המכה ומוציא מידי ודאי דם המקור אף דהאשה עומדת בחזקת טהרה אלא ע"כ הרשב"א מיירי בידדעה בודאי שדרך מכתה להוציא דם אלא שאינ' יודעת אם דם זה הוא מן המכה והא דדחיק הרשב"א לפרש הלשון שבגמ' ונאמנת אשה לומר מכה יש לה שממנה הדם שותת ויורד וז"ל שאני אומר ממנה הדם שותת ויורד עכ"ל ולא קאמר שממנה הדם שותת ויורד בפעם אחרת הוא משום דגירסתו ז"ל היתה שממנה הדם (בה' הידיעה) שותת ויורד דמשמע זה הדם שעליו אנו דנין ועוד דסתם מכה שאנו עסיקין בה בדיני נדה וכתמים במכה המוציאה דם מיירי וחידוש הוא שחידשו ופירשו לנו בדני כתמים אם יכולה להגלע ולהוציא דם תולין בה ולולי שפירשו לנו כן בפירוש הו"א דצריכה להוציא דם בפועל כדי שיתלו בה ואם אין המכה כך אין תולין בה ממילא משמע דמכה זו שבמקור במוציאה דם קמיירי וא"כ מה לנו לפרש שממנה הדם שותת ויורד על עיקר המכה שדרכה להוציא דם פשיטא דבהכי איירי והוה סליק אדעתין למימר דעל דם זה שהוא רואה עתה קאי לכך נדחק לפרש מה שפירש ואין להקשות א"כ האיך כ' הרשב"א וא"א לידע אלא בבדיקת שפופרת והלא אף בבדיקת שפופרת א"א לה לידע דבשלמא אם הבדיקה היא לידע אם מכתה מוציאה דם אם לא ניחא דבבדיקת שפופרת אפשר לה לידע אם מכתה מוציא דם אם לא דמגעת במוך שבראש המכחול במכה אם יש בה דם בידוע שמכתה מוציאה דם ואם לאו אין מכתה מוציאה דם אבל אם הבדיקה היא לידע אם זה הדם ששותת ויורד עתה הוא מן המכה האיך אפשר לעמוד על דבר זה כיון שבשעת ירידת הדם היא מכנסת המכחול במקורה אף אם נוגעת במוך שבמכחול במכה ומוצאת עליו דם נימא מן המקור ירד לתוך השפופרת ונפל על המוך שנגע במכה דבלא"ה נמי תיקשי מאי ענין בדיקת

שפופרת להכא כיון שהמכה במקור עצמו ואינה טהורה אא"כ ימצא דם בראש המכחול אחר נגיעתו במכה וקודם זה מספקינן לה בספק מן המקור האיך בדיקה זו תוציאנה מידי ספקא אף שימצא דם בראש המכחול נימא דקודם נגיעתו כבר היה עליו דם מן המקור מה תאמר כיון שאינה שופעת ואינה שעת וסתה אין לנו לחוש לדם מן המקור ומסתמא אמרי' מן דם המכה הוא א"כ כל עיקר בדיקה זו למה אף בלא בדיקה אמור דם מכה הוא מה שרואה שלא בשעת וסתה דמסתמא אף ארואה שלא בשעת וסתה נמי היה מצריכה בדיקה ואף אם תרצה לחלק בין רואה לאינה רואה דבאינ' רואה אמרי' אלו הוה דם הוה אתי וכיון שאינו בא אלא ע"י שפופרת במוך הנוגע במקום המכה מסתמא דם מכה הוא עכ"ז כיון דהך בדיקה דנקיט הרשב"א ע"כ איזה באופן בדיקה האמורה בתלמוד דהתם בנמצא בראש המוך טמאה וכאן אדרבה טהרתה תלויי' בזה דהא אם אינה מוצאה דם בראש המוך אין לה הוכחה שמכתה מוציאה דם וכיון שכן אף אתה אמור דבדיקת הרשב"א היא באופן שאף ששופעת יכולה לידע אם הוא מן המכה וכגון שסותמת פי השפופרת באיזה דבר עד שמניחתו סמוך למכתה ובהגיעה שמה מוציאה הסתימה ומכנסת מכחול ובראשו מוך שהולך דרך ישרה למקום המכה או שמנחת השפופרת על מקום המכה בלי מכחול ורואה אם מנטפת השפופרת בעודה עומדת ראשה במכה או דלרוחא דמילתא נקיט הרשב"א הך בדיקה דאפילו תימא דבמכה שבצדדין מיירי דאז אפשר לה ע"י בדיקה וכעין בדיקת התלמוד ממש אעפ"כ מוכח בתלמוד דלא בעינן בדיקה כלל ובלא בדיקה א"א לה לידע שזה הדם שותת ויורד מן המכה אבל אפשר לה לידע אם מכתה מוציאה דם אפי' בלא בדיקה שהרי הרשב"א כ' בפירוש ונאמנת לומר מכה יש לה שיש שם דם הרי שצריכה לומר שיש לה מכה שיש שם דם וא"כ ע"כ יודעת היא להבחין בין מכה שיש שם דם למכה שאין שם דאין לומר דגם זה הוא פירוש וביאור ולא שתהא האשה צריכה לומר כך דעל הראשונים אנו מצטערים על הפי' הנאמר בגמ' מיותר והוצרך הרשב"א לדחוק ולפרשו ומה לו להרשב"א להרבות דוחק ואם ליישב דברי התלמוד בא יותר מרווח הי"ל לומר בקיצור ונאמנת אשה לומר מכה יש לה ותולה במכתה שאני אומר ממנה הדם שותת ויורד ועוד דאם גם זה מן התוס' כך הי"ל לומר מכה יש לה ותולה במכתה שאני אומר יש שם דם וממנה הדם שותת ויורד אלא ע"כ שהאשה צריכה לומר שהמכה שיש לה יש שם דם דאל"ה אינה תולה בה וא"כ כל שלא אמרה כן אף להרשב"א אינה תולה בה ובקשתי לי חבר בפירוש דברי הרשב"א ומצאתי לי רב בעל ש"ך ז"ל בסי' קפ"ז ס"ק כ"ד שכתב בקצרה שדעת הרשב"א כדעת כל הפוסקים ושכן הוכיח בספרו ולא זכינו לו ואיך שיהיה חלילה לנו להקל באיסור

כרת ודיינו אם נקל כסברת מו"ז הגאון בעל שער אפרים זצלל"ה בשא"א לו בענין אחר אא"כ תתגרש.

ד ולמעשה עדיין צריך אני להתלמד בו אלא שלא נשאלתי עליו כעת: ובענין תשובת הט"ז בס"ס קצ"א צויתי להעתיק למעכ"ת מה שכתבתי עליו זה כעשר שנים ויראה שאין דעתי מסכמת עמו ז"ל למעשה וא"כ האשה הזאת טמאה מחמת הראיות הללו ואף שהרופאים אומרים שהוא מן האם אף אם האמת אתם אין זה כדאי להתיר מראות טמאות הללו שהרי האם היא המקור שממנו כל הדמים באים אלא שכוונת הרופאים היא שנחלשה האם שלה או שאירע בה איזה קלקול עד שאינה בריאה וחזקה בטבעה לבשל המותרות כתיקנן ולהוציאן בזמן כראוי ולכן היא מוציאתן קודם זמנן ובלתי מבושלין כראוי ואין זה ענין לדם מכה שהוא דם בועה וחבורה ואינו מעיקר דם המקור אבל זה דם המקור הוא אלא שלחולשת המקור או לסיבת מאורע מן המאורעות שאירעו בו הוא מוציא את הדם באופן משונה ובזה אני מיישב מה שהוקשה להרא"ש ז"ל כלל ב' סי' י"ח על אותה ששנינו מעשה באשה א' שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות כו' תטיל למים אם נמוחו טמאה וק"ל להרא"ש ז"ל כיון שבא מחמת מכה אמאי טמאה הא אמרי' בפ' כל היד הרואה מחמת מכה כו' טהורה אלמא אע"ג דהדם בא מהמקור טהורה הואיל ובא מחמת מכה עכ"ל הרא"ש ז"ל ששאל להרשב"א ז"ל ולא זכינו לתשובתו: ובעניותי הדבר נכון דאין פי' המכות הללו שוה דברואה דם מחמת מכה שהיא טהורה היא בועה וחבורה שיש בה דם ומוציאתו ואין זה דם המקור אבל באשה ההיא הרופאין קורין מכה למאורע שאירע למקור עד שאינו מבשל הדם כראוי ומוציאו כמין קליפות אדומות:

ה וראיתי להרב הגדול מהר"מ מלובלין בתשוב' קי"א שכתב לתרץ זה וז"ל הרופאים אמרו שאין הקליפות ההן דם רק הן בריה בפ"ע קליפות מכה כו' ואמרו חכמים תטיל למים כדי לבחון דברי הרופאים כו' אה"נ אם אשה רואה אפי' דם גמור ואומרים הרופאים שידוע להם שיש מכה כו' טהורה רק שבשני המעשים לא אמרו הרופאים שיש לה מכה שממנה מפלת קליפות עכת"ד ואני תמה למה יגרע כח הקליפות מכח דם גמור דבדם גמור אי אתה מצריכה לבדיקה ואתה סומך על דברי הרופאים ובקליפות אתה מצריכה בדיקה ומ"ש ז"ל שהרופאים אמרו שהם קליפות ולא דם מלבד שדבר זה לא נזכר בתלמוד אלא שהרופאים אמרו שהקליפות הללו מן המכה הן באות ובין יהיו בריה או דם מ"מ מן המכה הן באות ועוד קשה שלפי"ד לא סמכנו כלל על דברי הרופאים ודבריהם אינן אלא דברי הבאי שהרי לא האמננום באמרם מן המכה באות הקליפות הללו אלא הבדיקה היא המבררת לנו אם נימוחו אף לדברי הרופאים טמאה ואם לא

נימוחו אף בלי מכה טהורה היא שהרי ברי' בפ"ע הן ולמה הוזכרו דברי הרופאים לבטלה שבדיקת הפושרין לא מהלכת הרופאים היא אלא מדעת חכמים ולדידי ניחא דקמ"ל אף שהאמת כדברי הרופאים דמכח מכה וריעותא שיש במקור היא מפלת כמין קליפות מ"מ טמאה היא שהרי דם המקור הוא אלא שאינו מבושל כל הצורך ויידע מעכ"ת שאילו לא היו כתמי' הללו בשעת יציאתן לחוץ נוטי' למראה אדמומית אלא היו לבנים ביציאתן מן הגוף אלא שלאחר שעה חזרו להיות שחורי' אף שהשחור הוא טמא כמ"ש במשנתנו אפ"ה כיון שבשעת יציאתן מן הגוף מראיתן טהור אין לנו לילך אלא אחר מראית אותה שעה ולא מיבעיא שאין צורך להמתין מלהורות בכתם לבן וירוק בעודו לח עד שיתייבש שמא יתאדם בקצותיו כמ"ש הב"ח דליתא וכבר חלקו עליו הבאים אחריו אלא אפי' בשראינו שהירוק או הלבן כשנתייבש חזרו קצותיו למראה אודם נמי טהורה דאין לנו לילך אלא אחר שעת יציאתן מן הגוף ומ"ש הב"ח בביאורו ובתשו' פ"ד דטמאה היא ודימה דבר זה למאי דאמרי' שחור אדום הוא אלא שלקה וגם כתב דע"כ ל"פ רבנן עליה דעקביא אלא בשנשאר ירוק מתחלתו ועד סופו אבל בשחזר להתאדם בקצותיו אחר שנתייבש אמרינן מילקא הוא דלקי אפי' לרבנן עכ"ד ואינן אלא דברי נביאות ואם איתא להך מילתא לא הוו שתקי רבנן לבעלי התלמוד מלאשמועינן דבר גדול באיסור חמור כזה וכמ"ש הרי"ף ז"ל על בעה"ג אדרבא מדטהרו רבנן ירוק בכל אופן טהרו ועוד מה יאמר בלבן שכל הדעות שוות בו לטהר ולא הוזכר בו ליקוי כלל ומאין הרגלים לבדות מלבנו דבר שלא נזכר בגמ' לא הוא ולא דוגמתו וכל הליקויים שהוזכרו בגמ' היינו בעודו הדם תוך הגוף אבל כשהמראה עת צאתו מן הגוף טהור אלא שנשתנה אח"כ בהיותו על הבגד שינוי האויר עם הבגד גרמו לו להתאדם וכ"כ ז"ל בטעם שאין בגדים צבועים מטמאין בנגעים שמא הצבע הוליד בו כיעור אף שאין הצבע דומה לכיעור ההוא ועינינו הרואות כשיונח בגד פשתן על הברזל וישהא שם יעשה כתם ירוק כזהב ולפעמים נוטה לאדמומית אף שהברזל אינו אדום ולא ירוק בהתחברו עם הפשתן יולד מבין שניהם צבע חדש נוטה לאדמומית גם זה כן אלא שזה יש לדחות שהברזל לבדו ג"כ מעלה חלודה ובסוף יש מותרות א"ל ר"י מדיסקרתא לרבא לא נעשה מתים כחיים לענין יבום מק"ו כו' ת"ל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ופירש"י וזו שהיה לה בן ולא נזקקה ליבום ונישאת לשוק ומת בנה אם תאמר תחלוץ הרי היא מתגנה על בעלה ע"כ בן אין לה בשעת מיתה קאמר עכ"ל אף אנו נאמר דאם איתא דמראה לבן או ירוק כשנתייבש טמאה אין כאן דרכי נועם שהרי אתה מתירה במראות הללו לשמש את ביתה וזו הולכת ומשמשת ומתעברת ואח"כ תמצא אודם בקצות הכתמים הטהורים והרי שמשו נדה

והולידו בן הנדה ואין זה דרכי נועם ונהי דלסברת הב"ח אין כאן קושיא שהוא אוסר להורות עד שיתייבש אבל לסברת החולקים עליו ואינם מצריכים להמתין ע"כ הם צריכין להודות דאף בנמצא אח"כ אודם בקצוות הכתם שהוא טהור מטעם האמור: ודרך כלל אין לנו לבדות מלבנו דברים שלא הוזכרו בתלמוד בלי ראיה מכרחת ומ"ש מדרך גזרה וחומרא די לנו במה שהחמירו הראשונים ז"ל ועל כיוצא בזה נאמר עדות לב"ד מסורה הכי נמי אין בנות ישראל מורות לעצמן אלא חכם הבקי בדינין ולא אתי למיטעי: וראיתי בספר חדש נקרא מנחת יעקב בסופו בביאורו לה"ל נדה סי' קפ"ז ס"ד רצה להכריח דהמרדכי שסובר דשלא בשעת וסתה אם רואה דם מחמת תשמיש יכולה היא שתאמר דם טהור הוא מיירי דוקא באומרת האשה ברי לי שדם טהור הוא משום דאל"כ תקשי מסוגיא דשבועות דף י"ח דאמר בגמ' אלא בשאין סמוך לוסתה אכניסה אנוס הוא ע"כ ולדעת המרדכי קשה הלא אינה נטמאת כלל דדם טהור הוא עכ"ד ושגגה גדולה היא ומה ענין שמטה אצל הר סיני דברי המרדכי הם ברואה מ"ת דאפשר שהוא מן הצדדין או מן המקור כי האשה אינה מרגשת בשעת תשמיש שום שינוי בחדרי בטנה שיורה על שנפתח מקורה ודברי הגמ' דשבועות מיירי במשמש עם הטהורה וא"ל נטמאתי שמרגשת בעצמה שנפתח מקורה ופורסת נדה ממקור דמיה וע"כ הכי הוא שהרי השמש בפנים הוא והוא עדיין לא פירש ממנה שהרי אמרי' דאסור לו לפרוש הימנה עד שימות האבר וא"כ הדבר ברור שאינה רואה בעיניה שום דבר וגם לא ממשמשת בידיה אלא שמרגשת בעצמה בחדרי בטנה שפירסה נדה בודאי וז"ב ובדברי הצ"צ יש לי ג"כ ויכוח בענין זה כתבתי זה כמה שנים ונלאתי להעתיקו כאן:

תשובה מז

בענין אותו הנער שמת ונקבר בשגגה בקרקעית הערל ואין הערל רוצה למכור מקום הקבורה בשום אופן כי אם להניחו קבור בתנאי שיחרוש ויזרע ע"ג ואף גם זאת ברצי כסף אם יכולים לפנותו לבית קברות ישראל וכשיפנוהו אם מחוייבים לפתוח הארון לראות אם עודנו מושכב כדרכו שהביא מעכ"ת דברי ה"ה מהר"ר דוד נ"ש בס' נדמ"ח שמו חוות יאיר שהעיד בשם הרב הישיש מהר"ר גרשון מיץ שבא מעשה לפניו בב' מתים ששכחו הקברנים בכל א' תכריך א' וציוה הרב ז"ל לפתוח קבר הקטן ולכרכו בתכריך מאחר שאין אימת הדין עליו אבל הגדול שיש אימת הדין עליו אסור לפתוח קברו ומהר"ד הנ"ל השיב על הרב הנ"ל מב"ב קנ"ה מתיב ר"ז מעשה כו' בשלמא למ"ד בן י"ח כו' אלא למ"ד בן כ' כו' ולהרב הנ"ל ליפרך בשלמא למ"ד בן י"ח היינו דאמר ר"ע

אי אתם רשאים לנוולו ולא אמר שאסור משום חרדת הדין אא"א דהוי בן כ' ה"ל לר"ע למימר דאסור לפתוח קברו משום חרדת הדין אע"כ שאין לחלק בין קטן לגדול משום חרדת הדין עכת"ד שהעתיק לי מעכ"ת בכתבו כי הספר לא ראיתיו עד הנה ואני אומר דאין כאן מקום קו' כלל דע"כ מוהר"ד הנ"ל אינו רוצה לחלוק על הראשונים שאמרו שהבלבול קשה להמתים מחמת חרדת הדין שהרי אינו מקשה אלא על הרב מוהר"ג שחילק בין קטן לגדול הא לראשונים שלא חילקו לא קשיא ליה וליטעמיה תיקשי ליה לכ"ע דהא דאימת הדין שייך לקטן כמו לגדול למה נקיט ר"ע הניוול ולא נקט חרדת הדין בין שיהיה בן י"ח או בן כ' שהרי בכל אופן שייך חרדת הדין דבשלמא לפי מ"ש מעכ"ת דחרדת הדין לא שייך אלא במפנהו ממקום למקום ולא לפותח ורואהו במקומו ניחא אבל לפי"מ שהעתיק לי מעכ"ת דברי מוהר"ד הנ"ל כוונתו דאפי' בפתיחה בעלמא שייך חרדת הדין בשניהם כקטן כגדול א"כ אם קושייתו קו' תקשה ליה על ר"ע למה הניח חרדת הדין ונקט ניוול ובאמת לק"מ אפי' תימא דשייך חרדת הדין גם בפתיחה ודוקא בגדול ולא בקטן כדעת מוהר"ג ז"ל דר"ע דעדיפא מינה נקיט דהא ק"ל כחכמים בפ' נגמר הדין דף מ"ה דס"ל האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה ומפרשינן טעמא בגמ' דס"ל בזיוניה דאיניש עדיפא ליה טפי מניחא דגופיה ומפרש רש"י הלכך נוח לה שתיסקל בלבושה ותשהא למות ואע"ג דאיכא צערא דגופה ולא תבזה מותה להפשיטה עכ"ל הרי שהניוול קשה מן הצער וכשם שהוא בחי ההולך למות כן הוא במתים שכבר מתו נמצא דר"ע נקט הטעם הגדול שבשניהם שהוא הניוול ולא נקט הטעם החלוש ממנו שהוא הצער מחרדת הדין ובלא"ה לק"מ דלמה לו לר"ע למימר טעם חרדת הדין דלא שייך אלא בגדולים כי היכי דתידוק מיניה הא בקטנים דליכא חרדת הדין לפי"ד מהר"ג שרי לבדקו אדרבא נקט טעם הניוול דשייך אפילו בקטנים והוא כולל וכי תימא לינקוט תרוייהו חדא דאין זה כדאי להקשות ועוד דאתינן למיטעי ולמימר דדוקא היכי דאיכא תרתי חרדת הדין וניוול הוא דאסור הא בניוול לחוד שרי ובאמת ס"ל לר"ע דאפילו בניוול לחוד נמי אסור וזה ברור ופשוט.

תשובה מח

א ומה שהקשה מעכ"ת על הג"א פ' מי שמת בא' שמת בעל חוב וציוה שלא לקוברו כו', ואם הוא קרובו אינו יכול לנוולו:

ב תשובה הגהה זו מהלכת עמומית היא וכבר צווחו עליה האחרונים בסי' ק"ז ח"ה וסי' קי"ח בחלקת מחוקק ומה שפירשו הם הוא דחוק בכונת ההג"ה: ולעד"נ דמיירי

בשהיורשים אלמים ואם יקברוהו תחלה לא יוכל הלה להוציא את שלו מתחת ידם ולכך יכול לעכב את קבורת בע"ח כיון שהניח נכסים באופן שחייבים היורשים לשלם לו אלא שאינם רוצים לשלם לכך יכול לעכב קבורתו לנוולו כדי שעי"כ יגבה את שלו והוי דומיא דמעשה דבני ברק ועדיפא מיניה ול"ד להיכא דלית ליה ללוה דאינו יכול לאוסרו דהתם אין שום חיוב על שום אדם לשלם לו עתה ולענין קושית מעכ"ת התוס' ג"כ כתבו בד"ה זוזי יהבינן כו' ועוד שהוא קרובם דמשמע בקרוב אף דאית ליה דררא דממונא אינו רשאי לנוול' ודקאמרי' בגמרא זוזי יהבינן לינוול ולינוול היינו דוקא ברחוק אבל בקרוב לא ודכוותה אשכחן טובא שבני המשפחה כופין זה את זה משום פגם משפחה:

תשובה מט

ובקושית הגאון מהר"ל מפראג ז"ל בבן י"ג עד בן כ' דאינו בר כרת ואמאי מייתי חטאת יפה השיב מעכ"ת ואני מוסיף דלכאורה קושי' זו אין לה שחר דאטו מי נתנה התורה טעם לחיוב החטאת בשגגה משום שהוא חייב כרת במזיד אלא דילפינן לה מהיקישא דתורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה לע"ז לומר לך מה ע"ז שהוא דבר שחייבין על זדונה כרת חייבין על שגגתה חטאת אף כל כו' ובבן י"ג ויום א' עד בן כ' דבע"ז גופה אינו חייב כרת ואפ"ה חייב חטאת שהרי החטאת מפורשת בה ואינה למידה מן הכרת א"כ הה"ד לכה"ת שאנו למידין מע"ז דינם שוה אלא שכוונת הרב ז"ל באותה שכ' התוס' בפ' כלל גדול ס"ט דע"כ לא מקשינן לע"ז לענין סקילה אלא לענין כרת משום דמפורש בהאי קרא בהדיא וא"כ יאמר הרב ז"ל דה"ה לענין בן י"ג עד בן כ' שאינו בר כרת אבל באמת אינה קושי' דכיון שהוא בן י"ג ויום אחד חייב בכל מצוות האמורות בתורה וקרבן חטאת היא אחת מתרי"ג מצוות נמצא כל מי שהוא איש חייב בה אלא שהתורה גילתה לנו בהיקשא לע"ז שלא תאמר דאף חייבי לאוין בכלל אחת מכל מצות ה' דליתא אלא באיסורי כריתות אבל לענין איש שהוא בר עונשין ומצווה בכהת"כ אין לנו לומר שיפטר מקרבן חטאת וביחוד כיון שבע"ז עצמה בן י"ג חייב חטאת ובעיקר ענין זה שלא יתחייב כרת בן י"ג ויום א' עד בן כ' אע"פ שכן תפסו במושלם הרבנים הגדולים מהרא"ם ובעל יפה תואר פ' חיי שרה אין דעתי נוחה בו דהאיך יתכן עונש שענשה תורה על העובר על המצוה ואותו העובר מצווה בה וחייב עלי' מלקות וד' מיתות ב"ד שנאמר שהכרת הכתוב בה לא קאי עליו וגם הקו' שהקשה מהרא"ם לעצמו מערל זכר אשר לא ימול ונכרתה וביקש לרפאתו על נקלה לומר דקאי על מלקות לא יתכן דבקרא כרת כתיב ועוד מלקות במילה שהיא מ"ע ליכא וזהו תימא על הרב ז"ל ולומר שמלקין אותו עד

שתצא נפשו אין זה ענין לכרת דבכל חייבי עשה הדין כך ואף אם נסבול דוחקו מה יאמר הרב בדברי הרמב"ם ז"ל ריש ה' מילה וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדל הרי הוא מבטל מ"ע אבל א"ח כרת עד שימות והוא ערל במזיד וכן הראב"ד שהשיג עליו וכ' דכל יום עומד באיסור כרת תרווייהו ס"ל דמשהגדיל הרי הוא בן כרת והסמך שסמכו עליו מפ' ר' עקיבא דל עשרין שנין דלא ענשת עלייהו דברי אגדה הם ואין משיבין מן האגדה גם הטעם שפירשו ז"ל והוא מהירושלמי מגזרת מרגלים תמוה הוא דא"כ מבן ששים שנה ומעלה נמי נימא הכי שהרי לא נגזרה גזירה על יותר מבן ס' כדאיתא ביש נוחלין ושמא לא ילפינן אלא מאי דכתיב בהדיא בקרא ועוד מצינו כ"פ שנענשו קטנים וכן בער ואונן ומה שתרצו שהיה לפי חכמתן הוא דוחק ועוד דנקוט מיהא דאינו כלל גמור דלא מיענש פחות מבן כ' וכמ"ש מעכ"ת ועוד יש לחלק בין עונשי שעה לעונשי דורות ובפסח נאמר והאיש אשר הוא טהור וחדל לעשות הפסח ונכרת וכו' ואין שם לא קרבן חטאת ולא מלקות אלא כרת בלבד וכל מקום שנאמר איש הוא מבן י"ג ויום א' ומעלה הרי שחייב כרת בפירוש לבן י"ג ויום א': ובפרק מי שהי' טמא צ"ג חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני דברי ר' ולטעמיה אזיל דס"ל קטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני ואם לא עשה חייב כרת וכן לעיל ס"פ האשה צ"א ואלא האיש למעוטי מאי למעוטי קטן מכרת משמע דוקא קטן הא בן י"ג ויום א' חייב כרת היתכן שנאמר דזה מיירי דוקא ביותר מבן כ' הא ודאי לא ואפשר היה לפרש האי דר' עקיבא שאין הכונה לומר דלא מענשת עלייהו כלל אלא לומר דלפעמים אשכחן דלא מענשת עלייהו בב"ד של מעלה כדאשכחן בדור המדבר וכיון שכן אף יצחק בתפלתו ביקש שלא יעניש עליהם לע"ל כיון שכבר מצינו שלא ענש עליהם במדבר ועד"ז יפורשו כל אותן המקומות דמשמע הכי ואף את"ל דאין ב"ד של מעלה מענישין אפי' עונש כרת לפחות מבן כ' ותלמדנו מדור המדבר היינו לענין עונש עוה"ז אבל בעוה"ב יש עליו עונש כרת וכמו זקן בן שמנים שנה שאכל את החלב שלא יתכן בו לא כרת דשני ולא דיומי ע"כ א"א לקיים בו כרת אלא לעוה"ב בעונש גיהנם או כיוצא או דאף שיתחייב כרת פחות מבן י"ג הקב"ה ממתין עד אחר כ' אם ישוב ולא יכריתנו אם יחטא עד אחר כ' ואם לא ישוב אז יכריתנו על העוון אשר חטא בו בהיותו פחות מבן כ' וזה נלע"ד ברור דעכ"פ שייך עונש כרת בפחות מבן כ' נמי

תשובה נ

ולעכין שאילתא דשאילנא קדמיכון במי שנקבר בקרקעית הגוי בטעות האם יכולין להוציאו משם לקברו בקברות ישראל דברים שאמר מר הן הן הדברים שנאמר למשה בסיני דודאי לא עדיף מקבר הנמצא ומנתנוהו על מנת לפנותו דמותר לפנותו דכל בטעות לאו כלום הוא ולא עוד אלא דמצוה לפנותו כיון שהגוי רוצה לחרוש ולזרוע על גביו ואין בזיון גדול מזה ואפי' בלא"ה מקרקעית הגוי לשכונת קברות ישראל עדיף משל אחרים לתוך שלו דשרינן אפי' ממכובד למבוזה וז"ב אמנם לענין המעשה שבא לפני הרב מהר"ר גרשון ז"ל וחזיתיה לדעתיה דמר דס"ל נמי דפתיחת הגולל יותר קלה מלטלטל הארון ממקום למקום לא כן אנכי עמדי דודאי פתיחת הגולל לאחר שנסתם יותר חמור דאית ביה משום ניוול ואפי' אין בודקין אותו לענין שתי שערות אין לך ניוול גדול מן האדם כי ימות וע"כ לא הוצרכו הפוסקים ליתן טעם חרדת הדין אלא לטלטלו בארון סתום ומסוגר שאין רואין אותו בניוולו אבל לפתחו ולראות ניוולו הוא יותר חמור נמצא דאי מחשבת ליה לנתינת התכריך לכבוד גדול וכמו ליקוט עצמות מתוך של אחרים לתוך של עצמו בין בקטן בין בגדול שרי ואי לאו הכי בתרווייהו אסור ואפי' בטלטול הארון ממקום למקום דמשום חרדת הדין נקטוהו האחרונים אין לחלק בין קטן לגדול דלפעמים קטנים נמי מיענשי כדאשכחן בזוהר בההוא ינוקא שדנוהו על שהיה מקשה לרבו ומביישו ויעויין בס' חסל"א מעין ה' נהר ג' שיש דין אפי' לקטנים ועוד שהבלבול קשה למתים סתם אמרו וזה בין לגדולים בין לקטנים כסימן שנתנו ישנתי אז ינוח לי וטעם חרדת הדין הוא לרוחא דמילתא זה נ"ל ברור:

תשובה נא

ובענין הע"ק דהמחותנים שניהם העבירו המועד יותר משנה א' והדרי בהו עתה אם הע"ק מחויב לשלם הקנס או יכול לומר קים לי דלא כהרמב"ן ואם החולקים על הרמב"ן מודים בקבלן מטיבותיה דמר אמינא דודאי כ"ע מודים בקבלן כיון שהדין הוא ממי שירצה יפרע תחלה הרי הוא כלוה עצמו ולענין אם יכול המוחזק לומר קים לי דלא כהרמב"ן ז"ל כבר כתבו מן האחרונים ז"ל דיכול לומר קים לי דלא כהרמב"ן ה"ה מהראנ"ח בס"א סי' ס' דף צ"ה ע"א ומהרחב"נ ומהראנ"ח מסכי' לסברת הט"ז ז"ל שגם הטור ואביו חולקין על הרמב"ן וביחוד שגם הרב"י בש"ע כ' שיש להתיישב בדבר ומהרמ"א הגיה אחריו כי יש חולקין א"כ מי זה ערב את לבו להוציא ממון נגדם אלא שבנ"ד שהוא ערב קבלן לא יושיענו זה כאמור: אמנם עדיין יש ללמד זכות על הערב מטעם שאין כתוב

בשטר התנאים הלשון המועיל להיות קבלן אלא כך נוהגים לכתוב הערבים קבלני' מצד החתן פ' ומצד הכלה פ' וא"כ לא מיבעי' למהרשד"ם שכתב שיכול הערב לומר קים לי כבעל העיטור וכבעל התרומות ודלא כהרא"ש הביאו בהגהת ש"ע סי' קכ"ט סי"ח דלא הוה אלא ערב ובערב כבר אמרנו דיכול להתרות במלוה שיגבה ואם לא גבה איהו הוא דאפסיד אנפשיה אלא אפי' להרא"ש וסייעתו ז"ל שסוברים דשטר שכתוב בו פלוני קבלן הוה ערב קבלן דודאי ערב קבלן כדינו קאמר בנ"ד מודו דאנן סהדי ומעשים בכל יום בשעת כתיבת התנאים שהסופרים שואלים להמחותנים מי הם הערבים ואומרים פ' ופ' ומעולם לא נשמע ולא נראה שיאמרו הלשון המצטרך להיות קבלן וביותר לפי"מ שכ' הסמ"ע והש"ך ז"ל דשאני ערבות שידוכין מן כל שאר מיני ערבות דאפי' מבעלי הדבר עצמן נהגו לקנות מחדש כשמאריכים הזמן ע"ע וא"כ לפי דבריהם הדין הוא בכאן שהע"ק פטור וכן ראוי להורות עכ"פ בנ"ד שהוא שידוכין ולענין אם להחולקים על הרמב"ן צריך דוקא להתרות הערב במלוה או אפי' בלא התראה כיון שהאריך הזמן הערב פטור נלע"ד ברור דאפי' בלא התרה בו פטור הערב לשיטה זו דכיון דס"ל דכל עיקר חיובו אינו אלא עד הזמן ההוא והחיוב קשור ואגוד בזמן שע"י כן יכול להתרות בו שיגבה בזמנו א"כ ממילא משמע דאפי' בלא התרה בו פטור שהרי לא נשתעבד לו אלא עד הזמן ההוא ועליה דמלוה רמיא להודיע להערב אם יתרצה ואפשר דאפי' ריצוי בפירוש לחוד לא סגי אלא צריך קנין כערב שלא בשעת מתן מעות שהרי השיעבוד ההוא שנשתעבד הערב בשעת מעשה כבר חלף הלך לו דאי ס"ד השיעבוד והחיוב הראשון קיים אף לאחר הזמן שקבעו האיך יכול הערב לכפות המלוה שיגבה בזמנו כיון שעדיין שיעבודו קיים אף לאחר הזמן וז"ב וכן מוכיח בביאור מדברי מהראנ"ח ז"ל שם:

תשובה נב

ומה שהקשה מעכ"ת על התי"ט פ"י דב"מ מ"א בענין היכא דלא הו"ל למידע אין אומרים מתוך שאיל"מ דפריך אהדדי דברי הנ"י ריש פ"ה דב"ק למ"ש הנ"י כאן וז"ל מעכ"ת לדעתי בב"ק הוא פירש הר"ן עכ"ל כת"ר יידע כ"ת שאילו היה כדבריך שפירש ב"ק הוא הר"ן עדיין קו' התי"ט היא נכונה שהרי בכאן כתב כן הנ"י בשם הרנב"ר שהוא הר"ן ז"ל אמנם האמת הוא שפי' ב"ק הוא הנ"י ולא הר"ן אף שמצויין עליו בדפוס ר' ניסים שקר ענה בעל הדפוס שאינו אלא הנ"י וזה ברור למורגל בדברי הנ"י והר"ן ז"ל שהרי הר"ן ז"ל מעולם אינו מביא לא דברי הריטב"א אבל הנ"י מביאם וכן הוא בפירוש ב"ק וכן דרכו כשהוא מחדש איזה דבר הוא כותב אמר המחבר וכו' אבל אין זה דרך הר"ן

ז"ל דוק ותשכח והן הן עדיו שפירוש בבא בתרא ג"כ הוא להנ"י ולא להר"ן ונוסף ע"ז שמביא דברי הרנב"ר בשמו כאשר יראה כת"ר בפ' חזקת הבתים בדין מודעא דגיטא ודמתנתא והרי זה ברור אל יירע בעיני כת"ר איחור תשובתי כי לא הייתי בקו הבריאה איזה ימים ל"ע נוסף על טירדותי כי רבו וג"כ לא ידעתי ע"י מי אשלחנה כי האלוף כה"ר פ' איננו כאן כי הלך לאמשטרדם ובבואו אחלה פניו ישלחנה ליד כת"ר ושלום כנפש. הצבי אשכנזי ס"ט:

תשובה נג

א זהו אשר השבתי למחותני ה"ה מהר"ר מאיר אבדק"ק פרוסטיץ

ב האיך יש לעשות הלכה למעשה בדין חכם שאסר אם חברו רשאי להתיר הדינים השייכים לזה.

ג תשובה מ"ש הט"ז בסי' רמ"ב יו"ד שפי' וכבר חלה הוראתו הנאמר בחכם שהתי' שאין חברו רשאי לאסור היינו שכבר נעשה ע"פ הוראת המתיר כו' הם דברים נכונים בטעמם וגם בדקדוק לשון מהרמא"י: ומה שהקשה עליו בעל נקדה"כ מהא דכ' הרא"ש בפ"ק דע"ז דלפי הירושלמי האומר חכם שהתיר אין חברו רשאי לאסור לא מיתוקמא הא דנפקי שיפורי דרבא ואסר אלא בשהיו שניהם יחד בביהמ"ד ואי כדברי הט"ז אמאי לא מוקים לה בשלא חלה הוראת המתיר אין זה כדאי לדחות דברים נכונים דאיכ"ל דס"ל להרא"ש אי ס"ד דלא היו שניהם יחד בביהמ"ד האיך אפיק רבא שיפורא לאיסורא כיון דכבר נפקי שפורי דרב הונא להיתירא ואמאי לא חייש רבא למישאל אם כבר נעשה מעשה ע"פ שיפורי דרב הונא א"ו שניהם בב"ה היו יושבין ותו לא חייש רבא למיסר אף אם כבר נעשה מעשה ע"פ המתיר וכך ראוי להורות ודיינו אם נקל שלא לאסור במקום שכבר נעשה מעשה ע"פ המתיר דהיא גופא מילתא דתמיהא היא והבו דלא לוסיף עלה ומ"ש מחותני ה"ה מהר"א ברודא ר"מ דק"ק פראג דאמאי דחו התוס' בפ' א"ט גבי עובדא דרב ורבב"ח פירש"י מדלא משני דרבב"ח אגמרא סמיך אפירכת והתניא חכם שטימא אין חברו רשאי לטהר דילמא הוכרח לתירוצא דרב לא מיסר אסר כדי לתרץ קושית מהרש"א דרב גופיה היכי שדר ליה לרבב"ח וכמ"ש מהרש"א בפי' להאי נמי של התוס' ומכח זה כ' דבאמת כוונת התוס' בהאי נמי שלא ידע שאסר חברו לקיים פירש"י ולומר דאין מכאן שום הוכחה לדחות פירש"י דאיכ"ל דלכך משני רב לא מיסר אסר כי היכי דלא תיקשי לך קו' מהרש"א ואני תמה על זה החכם שהוא הופך ומבלבל כונת התוס' בדברים שאי אפשר לאומרם שהרי זאת החלוקה של לא ידע שאסר חברו אינה מכרחת

ולא מחזקת דברי המרש"א דאף אי אמרי' שידע שאסר חברו ואפ"ה התיר תיקשי לך ארב גופיה כיון שעשאה חתיכה דאיסורא היכי שדרא לקמי' דרבב"ח מה תאמר אי ס"ד דרבב"ח מידע הוה ידע ואפ"ה משרי קשרי מטעם דאגמריה סמך או מאיזה טעם אחר שיהיה ממילא ל"ק נמי ארב היכי שדרה לקמיה דרבב"ח שסבור היה רב דילמא רבב"ח אית ליה גמרא דליסמוך עליה ולשתרי א"כ דברי החכם הזה מעיקרא בטלין דמאי קשיא ליה אהתוספות למה דחו דברי רש"י מכח דלא משני תכף אגמריה סמוך דהא איצטריך למימר דרב לא מיסר אסר כי היכי דלא תיקשי ארב גופיה וכדברי מהרש"א והלא כשאנו אומרים דאגמריה סמיך ובהכי מצי למישרי אף רב שפיר עביד דשדרה לקמיה דרבב"ח ול"ק עליה דרב ולא מידי וא"כ שפיר דחו התוס' פירש"י מכח דלא משני תכף אגמריה סמיך ותו לא הוה קשיא כלל קו' מהרש"א ארב היכי שדר לקמיה דרבב"ח וכו' כיון דאפשר דלהוי לי' גמרא להתיר ואז לא שייך שויא חתיכה דאיסורא ואלה דברים ברורים למעיין בצדק ודובר משרים וגם יפה השיב מעלתו על דברי מחותני הנ"ל ובעיני יגיעת בשר להארי' בדברים של מה בכך כאלו אמנם מה שהקשה מעכ"ת על הר"ן ותפס בפשיטות דהראב"ד פסק דלא כרב חסדא מדהביא בשם הראב"ד אותן הדברים האמורים בפ' אד"מ הרואה בדברי הרא"ש בפ' אד"מ יראה שאין מכל אותן הדברים שהביא הרא"ש בשם הראב"ד ראיה שהראב"ד פסק דלא כרב חסדא דאף לר"ח אפשר לומר אותן הדברים ומה שהוקשה למעכ"ת דברי הראב"ד מדידיה אדידיה דהר"ן הביא בשמו דבדיני ממונות המומחה ממנו מחזירו והרא"ש הביא בשמו דאפי' בגדול ממנו אינו מחזירו אפשר להעמידו אליבא דר"ח וכטעמו של הרמב"ן בס' מלחמות דבנשא ונתן ביד היכי דקיבלוהו עלייהו אלימא מילתא וקם דינא אף דפטור מלשלם והיינו ההיא דמר זוטרא ורבי יוסף והיא דע"ז עכ"ח אף בעדיין לא נעשה שום מעשה בהורא' האו"ה ואפ"ה אין מחזירין לקולא לאפוקי בד"מ כה"ג שלא נעשה מעשה מחזירין טעות שיקול הדעת בגדול ממנו ועוד דאף אם לא ס"ל להראב"ד כר"ח מ"מ דייק שפיר הר"ן דל"ל לרבינא לאוקמי ההיא דטימא את הטהור בדאגע ביה שרץ דמידי הוא טעמי' אלא משום דקשיא ליה מחזירין אמה שעשה עשוי הא בטימא את הטהור אף שלא נגע בו שרץ ס"ל להראב"ד מה שעשה עשוי מכח ברייתא דפ"ק דע"ז ומנ"ל לרבינא דפליג ר"ח אהך סברא דשויא חתיכא דאיסורא ועוד לפ"ד הראב"ד אי אפשר לר"ח לחלוק כיון שהיא ברייתא ערוכה:

ד וראיתי להש"ך בחה"מ סי' כ"ה שהקשה קו' זו באופן יותר נאות באומרו שדברי רבינא הם כי היכי דלא תקשי לך אמאי ישלם מביתו כיון שלא נשא ונתן ביד וגם זו אינה קו'

דאיכ"ל דפשיטא ליה להר"ן כיון דבדיבורו קם דינא הו"ל כעשה מעשה בידים וכדאמר ר' יוחנן לתנא בפ"ק דתמורה לא תיתני מימר שבדיבורו עושה מעשה וכבר מצינו סברא זו לראשונים ז"ל אפי' אליבא דרבנן דפליגי עליה דר"א בדינא דגרמי ואני תמה ממעכ"ת איך נעלמו ממנו דברי הש"ך הללו והוא עסוק בהם וגם בענין מין שיקול הדעת חזר בו הש"ך ממ"ש בי"ד יע"ש ואשר יתפלא הש"ך ז"ל על מהרמא"י ז"ל שפסק דהיכא דאגמרי' סמיך יכול להתיר מה שאסר חברו דלא משמע הכי בס"פ כל היד וגם ברש"י שם משמע הפך מ"ש התוס' בשמו בפ' א"ט וכתב דאפשר גירסא אחרת היתה להם ברש"י פ' כל היד והנה התו' שם בפ' כ"ה כבר כתבו דלתרוצא דאגמרי' סמיך הדר ביה משינויא קמא ואף לגרסתנו ברש"י אפשר לומר דלפי"ד הסוברים דמשום לתא דחתיכא דאסורא הוא עכצ"ל דהא דנקיט רש"י והאי דהוה מטמא מעיקרא משום כבודו דרבב"ח ע"כ לא מן הדין אלא ממדת חסידות אי אהבה הוא דפליג ליה יקרא כדאשכחן בהאשה שלום דף קט"ו ההוא גיטא דאישתכח בנהרדעא וכתיב בצד קלוניא מתה כו' ושלחה אבוה דשמואל לקמיה דר' יודא נשיאה ושלח ליה תיבדק נהרדעא כולה וקאמר רבא דמשום כבודו דאבוה דשמואל הוא דשלח הכי ולפי דעה זו מוכרח הוא דס"ל לרש"י דהיכא דסמיך אגמרי' מותר לו להתי' מה שאסר חברו ועוד ע"כ צ"ל דמשום יקרא בעלמא הוא דעביד רב יצחק ולא מעיקר הדין דאי ס"ד מעיקר הדין קשה ארב יצחק בריה דר"י אמאי טמי לה כיון דגמרא גמיר לטהרה היה לו לילך ולהתוכח עם רבב"ח שמא יודה לו דמסתמא אין לנו לחדש מחלוקת כיון דאשכחן ליה להר"ן דס"ל בפ"ק דאי טעמא משום כבודו של חכם הראשון יכול הראשון בשמעו טענותיו של שני לחזור ולהתיר מה שאסר רש"י נמי הכי ס"ל והו"ל לר"י למיזל קמיה דרבב"ח ולאודועי' גמריה דרביה דילמא הוה מודה ליה אלא ע"כ מדטמי לה ולא אזיל קמיה דרבב"ח וגם לא שלח לו טענותיו ש"מ משום יקרא בעלמא הוא דעביד ליה מילתא ולא בעי למכספיה ולא מעיקר הדין ועוד מדאיכפל רש"י למנקט זה פעמיים משום כבודו דרבב"ח ש"מ דלאו מעיקר הדין הוא דאי עיקר הדין משום כבוד החכם האוסר הוא מה צורך לרש"י לפרש זה בעובדא דרבב"ח הא ר"י הוכרח לטמא מעיקר הדין השנוי בברייתא ומה שיהיה טעם הברייתא יהא טעמו של ר"י והיותר תמה שלאחר שכבר שמענו דברייתא אומרת חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר וקאמר אגמרא סמיך חוזר רש"י לפרש והאי דטמי לה מעיקרא משום כבודו דרבב"ח שזה נרמא כמיותר ושלא לצורך כלל שהרי ע"כ הוצרך לטמאות משום חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר וכי רש"י בא ללמדנו עתה אחרי מופלג טעם הברייתא השנוייה מקדם קדמתה אלא ע"כ כוונת רש"י ללמדנו דהשתא

דאתית להכי דאגמרי' סמיך ע"כ צריך אתה לומר דמאי דטמי לה מעיקרא אינו מעיקר הדין אלא משום כבוד בעלמא דשפיר הוה מצי לטהר ר"י את שטימא רבה ב"ח כיון דאגמריה סמיך ואפשר להעמיס זה בלשון התו' בפ' א"ט שמ"ש בשם הקונטרס שחזר בו כו' אין רצונם שחזר בו ממש לומר שלא טימא אלא טיהר תומ"י כשהביאה ילתא הדם לפניו אלא כוונתו שחזר בו מענין התירוץ דלעיל סליק אדעתין דטימא לה מעיקר הדין דאין חברו רשאי לטהר ועכשיו חזר בו מזו הכונה אלא שטימא לה ממידות חסידות או מנהג כבוד בעלמא שנהג רב יצחק ברי' דר"י ברבב"ח ואף שזה קצת דוחק בלשון התוס' פא"ט כך יפה לנו לבאר דבריהם באופן שלא נצטרך לבדות גרסאות שאין ידועות לנו ושלא נצטרך לומר דהמציאות היה שקר שמעולם לא אמרה לו ילתא כל יומא הוה מדכי לי וכל אותן הדברים האמורים אבל לפי פירושינו דבריהם עולים כהוגן וכל הדברים הנאמרים בגמ' מענין הויכוח שבין ר"י וילתא במקומו עומד וגם דברי רש"י אחת הן וזה בעיני כפתר ופרח ותבנא לדיננא דהיכא דאגמריה סמיך יכול להתיר מה שאסר חברו וצדקו דברי מהרמא"י ז"ל שסמך על הדברים הללו ופסק כן בהנהותיו דמילתא דרבנן היא ובשל סופרים הלך אחר המיקל ומה שרצה מעכ"ת לחלק בדברי מהרמא"י בין שיקול הדעת לשיקול הדעת אף שחילוק זה מבואר בדברי הרי"ף והרא"ש אין לנו לפרש כן בדברי מהרמא"י שבא לפרש ולא לסתום ומאי דקשיא מדברי מהרמא"י שבי"ד אדבריו שבחה"מ נ"ל ברור דס"ל למהרמא"י דבכל מיני שיקול הדעת אם הוא חוזר בו עד שלא נעשה מעשה חזרתו חזרה ולדבריו האחרונים שומעין בין בד"מ בין באו"ה ובהכי אתיין דבריו כפשטן ואף דבריו שבחה"מ כך הם מתפרשין שמ"ש וי"א דאפי' לא נשא ונתן ביד מה שעשה עשוי וישלם מביתו היינו דוקא כשנעשה מעשה על פיו וזהו דקדוק מלות מה שעשה עשוי דבנעשה מעשה על פיו הוא דאין חוזרין ומוציאין מידי המוחזק אבל בלא נעשה מעשה על פיו אלא דיבורא בעלמא פשיטא דהרשות בידו לחזור וכמ"ש הש"ך לדעת הרא"ש יע"ש ובזה יבאו דברי מהרמא"י פשוטים ונכונים בכל מקום וכן ראוי להורות ל"מ בדיני ממונות דפשיטא דאין דעת מהרמא"י להוציא ממון מיד הלה המוחזק בו מכח דיבורו של הטועה אלא אפי' באו"ה נמי כיון שחוזר בו אין בדבריו הראשונים כלו' ול"ה חתיכא דאיסורא כיון דהוא עצמו מודה שטעה וזה בעיני טוב ונכון הנלע"ד כתבתי בנחיצה רבה ושלום כנפש מחותנו. צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה נד

א ילמדנו רבנו בס"ת שבפ' נח במקום החדש העשירי נמצא כתוב חדש העשירי בלי ה' אם צריך להוציא ס"ת אחרת או לא ודעת הרב השואל היתה נוטה להתיר לקרות בו ושלא להוציא ס"ת אחרת ושאל את פי וזה אשר השבתי לו.

ב תשובה גברא רבא כיון דסמיך סמיך דהא איכא כמה גאונים דס"ל דבס"ת פסול מברכין עלי' אכן הבא לחוש לדברי הרב רמ"א נלע"ד לפי"ד שבהג"ה צריך להוציא אחרת דעד כאן לא מכשיר אלא בחסרות ויתרות שאין ניכרין במבטא כגון אות"ם מלא או חסר אף שיפה דקדק מעכ"ת במלת כדומה י"ל שבהג"ה שהיא הלכתא פסיקתא חזר בו או דק טפי ופשוט בעיני שכל הפוסקים הפוסלים בכבש כשב פוסלים נמי בנ"ד כיון שהוא ניכר במבטא וזה לי זמן רב שראיתי בס' צ"צ סי' קי"ט שהכשיר במגרשיהן שנכתב תחת מגרשיהם וכל דבריו דחויין בעיני כי מה שנתן טעם לדבר משום שנמצא מגרשיהן בהך פרשה גופה וגם בס' יהושע הרבה אינו כלום והנה בפרשת אליעזר כמה מלות ושינויים יש בין סדר תפלתו לספורו בבית אחי אדוניו וכי תיסק אדעתין שאם החליף האחת בחברתה שתהא כשרה וכן בדברי יהודא לאביו וליוסף כמה חלופי תיבות יש בין זה לזה ורבים כאלו וכי יאמר אדם שאם החליף וכתב של זה בזה דכשרה לא תהא כזאת בישראל ומה שהביא ממגילת רות שכתב בה הלהן תשברנה שהוא לשון נקבה במקום הלהם שהוא לשון זכר גם זה הבל דא"כ בכל מקום שכתוב אחד במקום אחת או אחת במקום אחד או שתים במקום שנים ושנים במקום שתים וכן כל מספר שצריך להיות בלשון זכר אם החליפו לשל נקבה או להיפך ומלת ויחמנה שהיא אנדרוגינוס אם כתב ותחמנה שהיא מדוקדקת תהא כשרה לפי דבריו ישתקע הדבר ולא ייאמר ומה ששמח ז"ל על המציאה שמצא בר"א אבן עזרא שכ' וז"ל הלהן תשברנה הנו"ן תחת המ"ם וההפך כי מר לי מאוד מכם והמה באו בית לחם ובס' שיח יצחק נתן טעם לדבר אף שאינן ממוצא אחד כיון שיש לשניהם עזר מן האף ע"כ שמח ללא דבר דאטו משום דאשכחן בקרא חילוף באותיות השוות ממוצא אחד נימא אנן דלא יפסול אף במקום שהוא שלא כדין אלא טעות סופר חלילה א"כ אם נמצא במקום שראוי לכתוב יעקב ישראל או בצפיון צפון או באצבון אזני (דמה לי חילוף אות או תיבה שלימה והלא אפי' קוצו של יו"ד מעכב אלא שרמ"א מכשיר בחסרות ויתרות משום דלא בקיאינן ומי יאמר לנו אי זה יכשיר הזה או זה אבל בטעיות כאלה דודאי בקיאינן אין חילוק בין אות אחת לתיבה שלמה כי תורת ה' תמימה אין בה נפתל ועיקש) וכיוצא בהם שבאו בתורה זה תמורת זה:

ג והנה בכל החמש מוצאות אמרו המדקדקים שכל שהם ממוצא אחד מתחלפים זה בזה (והם יותר ראוים להתחלף מן המ"ם והנו"ן שאינן ממוצא אחד אלא שיש לשניהם עזר מן האף) היאמר אדם שאם נמצאו אותיות של המוצא ההוא תחת חברתה שיהא כשר חלילה חלילה שא"כ נמצאת מבטל כה"ת כולה גם מ"ש מעכ"ת דמי יימר שהס"ת השנייה תהא כשרה בזה הענין כיון שעינינו רואות ספרי דלא דייקי תמיהני וכי מביאין ראיה מן השוטים ותלי"ת אנו מדקדקים וגם בכל הארצות שעברנו הם מדקדקים עד מאוד ומה לנו ללמדה ממקום אחר ומארצות אחרות והנה ספרי המסרה תלי"ת מצויים ומה צריך דקדוק גדול להבחין בין החדש לחדש הלא כל תינוק המתחיל לחבר האותיות מכיר ומרגיש בשינוי זה ואדרבא בארצות הללו כיון שאין מדקדקים היה לנו לפסול אפי' בדבר שמן הדין אינו פסול כדאמרי' בע"ז משום שמצא ושמצא דשמצא ויש לי להביא ראיה דאדבא כל שאינו מוכח שקרו כ"כ יותר יש לפסול מדרמינן בריש מנחות דר"ש אדר"ש ומשני רבה כאן בעלים כו' ע"ד סברא היא מחשבה דלא מינכרא פסיל רחמנא מחשבה דמינכרי לא פסיל רחמנא ופירש"י מחשבה דלא מינכרא אי משקר אם לאו פסיל רחמנא דחשיב לה מחשבה אבל במחשבה דמינכרא לכל שהוא מכזב לא הוה מחשבה אף אנו נאמר חסרון הניכר אין לנו להקפיד עליו כל כך להוציא אחרת דליכא למיחש דילמא אתו למימר דלא אכפת לן ביה אבל חסרון שאינו ניכר איכא למיחש שמא יאמרו כיון שאינו ניכר לא אכפת לן ביה דטפי איכא קפידא בשקר שאינו נראה מבשקר הנראה וגם לאמוראי דפליגי ארבה וס"ל דאדרבא מחשבה דמינכרא פסיל רחמנא שלא יאמרו מותר לשנות האי נמי כיון דמינכרא במבטא אי מכשרת ליה אתי למימר מותר לשנות חלילה וההיא דבלהטיהם יפה דן ויפה הורה כת"ר לפסול ולהוציא אחרת לא מטעם שדרשו רז"ל הא' במעשה שדים והא' במעשה כשפים כדברי כת"ר כי אף בלא דרשות רז"ל יש לפסלו כיון שיש חילוק ביניהם במבטא וכי תיסק אדעתין שיש לנו בתורה אות גדול או קטן שאין תלי תלין של הלכות תלויות בו ובחסרות ויתרות נמי טעמא רבא וסודות גדולות אית בהן אלא דאנן לא בקיאינן בהו: וכבר בא מעשה לידי בהיותי בק"ק האמבורג שנמצא בפ' משפטים לבנו ייעדנה ביו"ד אחת ולא הנחתי להוציא אחרת אף שמשפטו להיות מלא שהיו"ד שרשית משרש יעד וגם יש חילוק במבטא בין חירק ביו"ד שהוא תנועה גדולה שצריך לקרות החירק בהמשכה כמשפט התנועות הגדולות משא"כ אם הוא חסר שהוא תנועה קטנה עכ"ז להיות שאין ש"צ שלנו ולא אפי' של ארצות אחרות מדקדקים ולא בקיאים בדבר וגם מצינו יודין שרשים שהם חסרים לפעמים כמו וירא ויברח בירמיהו כ"ו כ"א שיו"ד השרש נעלמה ורבים כמוהו

הו"ל לענין זה כמו שאר חסירות ויתרות שאין מוציאין אחרת לפי"ד מהרמ"א בהג"ה אבל בכלהו אינך אותיות הניכרות במבטא ודאי בקיאינן ועוד והלא כה"ת כולה שמותיו של הקב"ה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בהקדמתו עיין עליו וכן ספר הזוהר מלא מזה: ס"ד כל הניכר במבטא אף שהאותיות קרובות ממוצא אחד ופירוש אחד להן צריך להוציא אחרת לפי"ד מהרמ"א ז"ל בהג"ה הנלע"ד כתבתי: צבי הירש אשכנזי ס"ט.

תשובה נה

א ילמדנו רבנו מים אמצעיים שבין גבינה או מאכלי חלב לבשר או הנוהגים לרחוץ בין תבשיל מהו שיטלו ע"ג קרקע כדין מים ראשונים או דוקא ע"ג כלי כדין מים אחרונים.

ב תשובה נראה דאין ניטלין אלא ע"ג כלי כדין מ"א איבעית אימא גמרא איבע"א סברא גמרא מדאמרי' בחולין פ' כל הבשר דף ק"ה אמר אביי מריש הוה אמינא האי דלא משי מיא בתראי על ארעא משום זוהמא א"ל מר משום דשריא רוח רעה עלייהו ומסתמא אביי חזי ליה נמי מים אמצעיים ואי ס"ד דמים אמצעיים ניטלין אפי' ע"ג קרקע היכי סליק אדעתיה למימר משום זוהמא הא במים אמצעיים נמי איכא זוהמא ואפ"ה ניטלין ע"נ קרקע א"ו דבאמת מים אמצעיים נמי אין ניטלין ע"ג קרקע והא דנקיט אביי מיא בתראי משום דשכיחי טפי מאמצעיים ואף דא"ל רבה טעמא משום רוח רעה עדיין הדין במקומו עומד ובאמצעיים נמי איכא משום רו"ר השורה על מקומות מזוהמות: ואיבע"א סברא מדפירשו ז"ל בסתרי תורה מלת חובה הנאמרת באחרונים על רו"ר השורה עליהם ואשכחן בפ' כ"ה שם דא"ר נחמן על מים אמצעיים שבין תבשיל לגבינה חובה אף היא מתפרשת כעין חובה הנאמרת באחרונים שהיא מורה על רו"ר השורה עליהם וממילא אפי' בין תבשיל לתבשיל נמי כדי שלא תחלוק באמצעיים וכן מצאתי להראב"ד בס' תמים דעים סי' ס"ו כ' וז"ל מים ראשונים ניטלים ע"ג קרקע מים אחרונים אינן ניטלין אלא או בכלי או בקינסא וכן ע"ג אבנים או ע"ג קשקשים משום רוח רעה ובסי' ס"ז כ' דברים הנוהגים במים האחרונים (כצ"ל ובדפוס יש טעות שנדפס ראשונים במקום אחרונים) נוהגים באמצעים שבין גבינה לתבשיל של בשר ע"כ הרי מפורש שאמצעיים כאחרונים לענין שאין ניטלין ע"ג קרקע וראיתי בס' פר"ח י"ד סי' פ"ט סק"י שכ' וז"ל אבל מ"ש בסי' קפ"א שמים אחרונים אין נוטלין ע"ג קרקע אלא בכלי מה טעם יש ומה שייך דין זה למים אמצעים וכ"כ הרשב"א מים אמצעיים נוטלין בין בכלי בין שלא בכלי הביאו ב"י בסי' קע"ג עכ"ל ואין ספק שטעה בין הכלי שנוטלין ממנו להכלי שנוטלין ע"ג דההיא דהרשב"א מיירי בכלי שנוטלין ממנו וע"ז כ' הרשב"א שאין צריך שיטול

ידיו באמצעיים מן הכלי דוקא כמים ראשונים ששנינו בהם אין נוטלין בשולי המחץ ובמגופת חבית ובחפניו אלא בכלי אבל באמצעיים אפי' בחפניו ובמגופת חבית סגי וכ"כ הרשב"א בס' ת"ה דקס"א ע"א בשם הראב"ד שאין מברכין על האמצעיים על נטילה אלא על רחיצה שאינן צריכין כלי הרי שעל הכלי שנוטלין ממנו הוא אומר שא"צ וממקומו הוא מוכרע שהרי כ' שם הב"י בשם הרשב"א מים אמצעיים ניטלין בין בכלי בין שלא בכלי ודינן כדין מ"א לכל דבר משמע בדבר זה שאם ניטלין שלא בכלי הם שווין למים אחרונים ואם כדברי הפר"ח אדרבא בזה הם שווין למים ראשונים ולא למים אחרונים א"ו הדבר ברור דהרשב"א לא מיירי אלא מהכלי שנוטלין ממנו דמים ראשונים צריכין כלי ליטול ממנו ולא מ"א אבל אי ניטלין ע"ג קרקע מזה לא מיירי הרשב"א בדיבור זה אבל מדכללא כיילו הראב"ד והרשב"א שמים האמצעיים שוים לאחרונים בכ"ד לבד מאותן הדברים שהוציאו ז"ל בפירוש מוכיח שאמצעיים נמי אינן ניטלין ע"ג קרקע כאחרונים ואף דבמתניתין אין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהם חוץ בפוסקים ודאי ילפינן ועוד דע"כ ל"א אין למדין מן הכללות אלא במילי דלא נקיט ותני להו באותו פרק באותו מקום אבל בדין זה שהראב"ד ז"ל מונה והולך כל הפרטים הנוהגים במ"א וראשונים ונקיט נמי הך מילתא דאין ניטלין עג"ק והדר כייל ואמר כל הדברים הנוהגים באחרונים נוהגים באמצעיים פשיטא דהך נמי בכלל גם מה שפקפק על דברי הראב"ד הסובר שמים אמצעיים אינן ניטלים בשאר משקים מ"ש ממים אחרונים שמותרין בכל מיני משקין ומזה יצא לו לחלוק על הראב"ד תמה אני וכי מאן דלא ידע לפרושי טעמא מותיב תויבתא לרבן של ישראל ולא עוד אלא שעלה על לבו לחלוק עליו והנה הראב"ד ז"ל על שני העניינים גם יחד הובא בס' תמים דעים והוא מחלק בפירוש בין העברת זוהמא הצריכה במים אחרונים שהיא נעשית ע"י כל המשקין אבל ניקיון השומן והמאכל אינו נעשה ע"י שאר משקין כי הם עצמם שמנים ואינם מנקים יפה יפה אבל הזוהמא מעבירין כ"כ הראב"ד ז"ל בפירוש שם והכי נהוג עלמא שלא לרחוץ האמצעיים אלא ע"ג כלי וכן ראוי לנהוג דלא יהא אלא ספק רו"ר השור' עליהן הא קיי"ל ספק סכנת' לחומרא והנלע"ד כתבתי: צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה נו

א ילמדנו רבינו הלכה למעשה האיך יש לנו להורות במ"ש בס' צמח צדק סי' פ"ו באשה הרואה דם מחמת תשמיש או מוצאה דם שלא בשעת וסתה וז"ל אמנם לפי שאלתך

שבארת שידוע הוא שדם מכתה משונה מדם נדתה כו' א"כ צריך דקדוק גדול בבחינת מראה הדם שתמצא האשה שתהא כמראה דם מכתה ולא כראיית נדתה כו' יע"ש:

ב תשובה הרב ז"ל הבין דמאי דאמרינן אם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה דהאי ראייתה דקאמר היינו נדתה וזו ודאי שגגה היא דהאי ראיית' אהך ראייתה שהיא רואה מחמת תשמיש קאי דהיינו הראייה המסופקת והכי משמע לישנא דתלמודא וכן מוכח ממאי דס"ל להרמב"ן דמן הסתם אינה תולה עד שתבדוק וא"כ מאי האי דקאמר בגמ' אם דם ראייתה משונה אינה תולה וכי בשביל שדם המכה אינו שוה לדם הוסת שהיא רגילה לראות אינה יכולה לתלות ודאי דעדיין יכולה לתלות הגע עצמך הרי שדם וסתה כקרן כרכום ודם מכתה כמזוג היאמר אדם שאינה תולה במכתה אדרבא רואה אני הדברי' ק"ו השתא כשאין שם הוכחה אם דם זה מדם מכה אם לא כגון שדם המכה ודם הוסת שוים הרי היא תולה כשדם המכה משונה מדת הוסת עאכ"ו שתתלה במכה שהרי יש הוכחה שזה הדם שרואה מ"ת מדם מכה הוא דבשלמא להרשב"א והרא"ש שסוברים דמן הסתם היא תולה אפשר לומר דה"ק תולה במכתה מן הסתם ואינה צריכה להבחין אבל בשדם מכתה משונה מדם וסתה אינה תולה מן הסתם עד שתבדוק ותבחין אם ראייה זו המסופקת היא שוה לדם וסתה או לדם מכתה: אבל להרמב"ן ז"ל א"א לומר כך שהרי כל עיקר אינה תולה עד שתבדוק ואין לומר דה"ק אם דם מכתה משונה מדם וסתה אינה תולה היינו בהצטרפות שדם ראייה המסופקת ג"כ אינו דומה לדם מכתה דא"כ מאי איריא שדם מכתה משונה מדם וסתה אפי' בשניהם שוין נמי אינה תולה במכתה כיון שדם הראייה המסופקת אינו דומה לשל מכה דאף באינו דומה ג"כ לדם שהיא רגילה לראות בוסתה הרבה מראות דמי' יש ברחם ובודאי מטמינן לה דאף בכתמים אינה תולה אלא בדומים דאם נתעסקה בקרן כרכום אינה תולה בו מזוג או אינך כ"ש ברואה ועוד דעיקר הטעם שאינה תולה הוא חסר מן הספר שהרי עיקר הטעם הוא משום ראיי' המסופקת ולדבריו דם ראיי' אדם וסתה קאי אלא הדבר פשוט דאראייה המסופקת שהיא רואה מחמת תשמיש קאי וכ"כ הרשב"א בפירוש בת"ה דף קפ"א ע"ב בסופו וז"ל ועוד דהתם נמי לא אמרו אלא אם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה כלומר אם נתברר שנשתנה אינה תולה דאדרבא בודאי לאו מן המכה שותת ויורד עכ"ל הרי בברור דהאי ראייתה אראיי' מסופקת קאי דאי ס"ד אוסת' קאי אכתי מהיכא איתברר דדם זה שהי' רואה מחמת תשמיש אינו שותת מן המכה וזה פשוט: וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' א"ב ד"ך ז"ל ואם היה דם מכתה משונה מדם שתראה בעת התשמיש אינה תולה במכה עכ"ל וא"ת פשיטא דאינה תולה כיון שעינינו

הרואות שהיא משונה י"ל דלא תימא דם מכה עשוי הוא להשתנות קמ"ל ממוצא דבר אתה למד דלפי"מ שהסכימו הרא"ש והרשב"א והאחרונים ז"ל דמן הסתם היא תולה א"כ אשה זו אף שיודעת שדם מכתה משונה מדם וסתה כיון שהדם שהיא מוצאת שוה הוא לדם מכתה אף היא יכולה לסמוך על ראייתה ולא מחזיקינן לה לא במשקרת ולא בטועה בדמיונות כמ"ש הרשב"א ז"ל ואדרבא הא עדיף שהרי היא יודעת בודאי שדם זה שהיא מוצאת אינו דומה לדם וסתה וא"כ מוכחא מילתא דמן המכה הוא בא מן הסתם ואין לומר דלמא טועה היא נמי במאי דאמרה שאינה דומה לדם ראייתה שהרי אתה מאמינה במה שאומרת שאינו דומה:

ג ועוד דבשלמא לומר על שאינו דומה דומה דרך הוא לומר אף דלא דמי כ"כ כאותה שאמרו תכלת דומה לים אבל לומר על הדומה שאינו דומה לזה אין חוששין דאי לאו דמשונה הוא לא היתה אומרת שהוא משונה וכל זה באשה דעלמא אבל בנדון של הרב ז"ל הרי כ' בפירוש שמראית הדם תמיד אינו אלא כמימי בשר צלי וכיון שהוחזקה ג' פעמים שבאותו מקום אינה מוצאת אלא כעין אותו המראה פשיטא דשוב אינה צריכה בדיקה כלל להבחנת הדמים אלא מן הסתם היא תולה במכתה: ועוד שגג הרב הנ"ל שגגה גדולה דכיון שאינה מתירה בכל פעם אלא ע"י שתרגיש כאב באותו צד מקום מיוחד בשעת מציאת הדם א"כ אין אנו צריכין לתלות דם זה במכה אחרת אלא כל פעם ופעם שתבדוק עצמה בכל חורין וסדקין ולא תמצא דם אלא בצד אחד המיוחד וע"י כאב אמרי' בודאי שדם זה מן המכה הוא אעפ"י שבודאי אינו דומה לדם שמצאה אתמול שהרי ההוכחה שהיה לה אתמול על שהוא דם מכה עדיין היא קיימת וכיון שמוכיחה קיים דהיינו הכאב והמקום מיוחד מן הצד הן הן עדיה בכל פעם ופעם שתבדוק ותמצא בענין זה ואינה צריכה להבחין ולהקיש דם זה לדם של אתמול שהרי בכל פעם ופעם כשהיא בודקת ומצאה בענין זה הדבר מוכיח שדם מכה הוא וזהו פשוט וברור ואי איתמר דצריכא להקיף הדמים היינו כשהיא מוצאת דמים בלא אותן ההוכחות ואתה המעיין פקח עינך והבן. צבי אשכנזי.

תשובה נז

א המבורג מנחם תנ"ט

ב ראובן תבע את שמעון ושטר חזרה בידו ומגיע לחלקו לערך פ"ה ר"ט וטען התובע שבשעת קשור השדוכין של אמו עם שמעון התנה בתנאי מפורש בלא קנין ובלא ת"כ עם שמעון שיחזיר לו עכ"פ חלק המגיע לו מן אלף ר"ט שהכניסה אמו האלמנה לשמעון

שעולה לסך שני מאות ופ"ה ר"ט ועל תנאי זה עשה השידוכין והקישור שבין שמעון עם אמו האלמנה וגם היה בידו דוקא להניח או לגמור השדוכין ושמעון טוען להד"מ שלא התנה ליתן לו רק מה שמפורש בשטר פ"ה ר"ט הנ"ל ואפי' אם יהיה כדבריו של התובע הנ"ל הרי לא נעשה שום קנין ולא שום ת"כ ויכול לחזור בו ושמעון תבע את ראובן מאתיים ר"ט שהלוה לו מזומנים וראובן מודה לו רק שטוען שמעכב אותן ר' ר"ט לתשלומין של הרפ"ה ר"ט הנ"ל שהתנה עם שמעון שיחזיר לו באם תמות אמו ועדיין מחויב ליתן לו עוד פ"ה ר"ט שהוא הסך המגיע לחלקו עם אחיו כפי שטר החזרה שבידו ושמעון משיב שפ"ה ר"ט ינכה לו מן הר' ר"ט והקט"ו ר"ט יחזיר לו כי אין עליו שום חיוב אפי' לפי דברי ראובן התובע כיון שלא היה שום קנין ות"כ בדבר:

ג תשובה מההיא דרב גידל א"ר דכמה אתה נותן לבנך כו' דהן הן הדברים הנקני' באמירה ליכא לחיובי לראובן הבעל שהרי בצידה תברא דבעינן עמדו וקידשו ושאר תנאים הלא המה בכתובים ואע"ג דמקצתן במחלוקת הם שנויים וכאן בן האשה תפוס ע"כ אין לחייב את הבעל לשלם מכיסו יותר מאלו הפ"ה ר"ט הכתובים בשטר הנוגעים לחלק הבן וכמו שיתבאר לפנינו בעזה"י ואי משום דהאומר לאשה דין ודברים אין לי בנכסייך כו' תנאו קיים וכהני פוסקים דס"ל כת"ק דכל תנאי שבממון קיים ע"כ בנ"ד לית ביה מששא דהא צריך להתנות דוקא בעודה ארוסה לא קודם שתתארס או בכותב לה בשעת כניסה לחופה ובנ"ד אין שום צד מצדדים הללו ואי משום דאיתא בירושלמי הלין דכתבין לנשיהון אי מיתת בלא בנין כל מאי דילה תהדר לבני נשא תנאי ממון הוא וקיים לא מבעיא לאותן הפוסקים דמוקי לה בכותב לה ועודה ארוסה או בכותב לה בכתובה בשעת כניסה לחופה דאינו ענין לנ"ד וכמו שנתבאר וכן להמפרשים אותה השמועה שאינו תנאי הבעל אלא תנאי האב שמתנה על הנדוניא שנותן לבתו שאם תמות בלא בנים שתחזיר לו הנדוניא אינו ענין לנ"ד שהרי אף אם הבן התובע הלז היה מורשה מאמו האלמנה לשדך אותה לבעל זה עכ"ז לא נתן לה הוא מכיסו כלום כדי שנאמר שע"מ כך נתן הנדוניא שהרי מעות הנדוניא של האם הם ולא של הבן ואין בידו להטיל תנאי בממון שאינו שלו אלא אפי' אם תרצה לדמותו למ"ש ז"ל דדוקא במתנה שלא יירשני אבל אם מחייב עצמו להחזיר ליורשיה מה שירש ממנה צריך לקיים תנאו עכ"ח תנאי זה צריך קנין ולא מיבעיא לדברי מהרמ"א שכ' בסימן רמ"ה דקי"ל כמהר"מ דהכותב לאשתו בשעת שידוכין לעשות לה כתובה גדולה לא זכתה וכתב שם הסמ"ע ז"ל דה"ה שאם נתחייב אבי הבת ליתן להזוג מזונות ודירה ושאר דברים שקבל עליו וזמנם לאחר החופה דאינו חייב אא"כ עשו תנאים חדשים בשעת החופה א"כ בנ"ד הדבר פשוט

דאפי' אם היה מקבל בקנין בשעת השדוכין לא היה ממש בדבר דכל הקנינים שנעשו בשעת השדוכין אינם אלא קנין אתן דלא מהני וכמו שהאריך שם בסמ"ע מילתא בטעמא וכבר העידו ז"ל שכן נהגו אלא אפי' למ"ד קנין אתן מהני כיון של"ה קנין בדבר אע"פ שנתחייב בלשון חיוב להחזיר פטומי מילי נינהו ומשטה אני בך מצי למימר וכמ"ש הסמ"ע והש"ך בסי' מ' שרבו הפוסקים דס"ל דהאומר לחבירו בפני עדים חייב אני לך מנה אינו כלום ואף באומר לו חייב אני לך מנה בשטר לאו כלום הוא להרבה פוסקים שהביא בש"ך ז"ל אם לא כשנכתב לו כן בשטר ממש ואף דלדעת הרמב"ם מהני היכא דאמר בלשון חיוב מ"מ לא מפקינן מיד המוחזק וכמו שיתבאר ע"כ אין לנו לדמות נדון זה אלא לשכר שדכנות שאין צריך קנין אלא שצ"ל אם פסק לו יותר מן הקצוב אם צריך ליתן לו או לא ודבר זה הוא מחלוקת בין הפוסקים ומהרמ"א פסק כמ"ד אין צריך ליתן לו יותר מן הקצוב וכן בדין הסרסרות הדבר במחלוקת שנוי והרב בש"ך פסק דבסרסרות נמי אין לו אלא שכרו ולא מה שפסק עמו יותר מהשכר הנהוג וכיון שהדבר במחלוקת שנוי הדבר ברור דאין שמעון הבא בשטר החזרה יכול להוציא מיד בעל אמו בכח שטרו דאף דהמותר מסך המאתיים ר"ט על הפ"ה ר"ט שבשטר אין בעל האם יכול להוציא מידו דיכול הבן לומר קים לי כמ"ד הקוצב בשכר שדכנות אפי' הרבה מחויב ליתן לו או מחמת שאר טעמים הכתובים למעלה אבל באותן פ"ה ר"ט הכתובים בשטר החזרה הנוגעים לחלק הבן הלז התובע אין ביד התובע להוציאן מיד בעל אמו כיון שלפי"ד התובע עצמו במחלוקת הוא שנוי אם הועילו דברים שבע"פ אשר היו ביניהם בשעת השדוכין בלא קנין אם לא:

ד והנה להני פוסקים דס"ל דדברים בטלים הם פשיטא שהשטר פרוע הוא אף לפ"ד הבן התובע ולא עוד אלא שהוא מחויב להחזיר לבעל אמו קט"ו ר"ט שהוא המותר מסך פ"ה ר"ט הכתובים בשטר ונהי דאהני ליה להבן כיון שהוא תפוס דמצי"ל קים לי כמ"ד דהדין עמו לענין שלא להוציא מידו המותר מהפ"ה ר"ט אבל לענין שיוציא הוא הפ"ה ר"ט הכתובים בשטר מיד בעל אמו לא מהני ליה חזקת השטר דהא לא קי"ל כב"ש דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי אלא כב"ה דאמרי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי כדאמרי' בכמה דוכתי בגמ' מהם בסוטה וביבמות ובגיטין וכ"כ בפי' הרב הגדול מהרדב"ז ז"ל בתשו' קכ"ב דבשטר נמי אם הוא מחלוקת בין הפוסקים לא מפקינן מיד הנתבע וכ"כ מהרשד"ם ומהרי"ט ז"ל ושאר אחרונים וכמ"ש מוהר"ח בנבנשת ז"ל בשמם והסכים הוא ז"ל עמהם והוא אחרון מאוד סמוך לזמנינו וא"כ הדבר ברור שא"א להוציא ממון מיד בעל האם המוחזק אף שיש ביד הבן התובע שטר מקוים נמצא שורת הדין

כך הוא שהבן נשבע שכך התנה אבי אמו בשעת השדוכין וזכה בשבועתו שלא להוציא מידו מה שהוא תפוס ובעל האם פטור מלשלם אותן פ"ה ר"ט הנוגעים לחלק זה הבן בלי שום שבועה שהרי לפי"ד הבן התובע עצמו השטר פרוע באותן הר' ר"ט שהוא תפוס ומוחזק בהם לפי"ד הרבה מהפוסקים ז"ל ומכללם הרב מהרמ"א והסמ"ע והש"ך שהם אחרונים הרבה וכוותייהו סוגיא דעלמא אזלא בארצות הללו אפי' להוציא כ"ש להחזיק והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה נח

א ה"ה הש"י בענין נשבר העצם במקום שעושה אותה טריפה וחזר ונקשר אבל לא שע"ש י"י ואין ריעותא בעור ובשר כלל.

ב תשובה אף שהמרי"ק סתם וכתב בזה"ל אם לא חזר השבר למקומו הראשון כו' אע"פ שנתחברו שני העצמות הנשברים וקרם עליהם עור ובשר מ"מ אסור דשמא יצא לחוץ עכ"ל ופשוטן של דברים נראין אף באין ריעותא בעו"ב מ"מ יש להעמיס בדבריו דבדאיכא ריעותא היא מדכתב וקרם עליהם עו"ב משמע שאחר השבירה קרם עליהם כדברי הש"ך אם שיש לדחות זה דלישנא דקרא נקיט ולאו דוקא ודרך כלל אין לנו ראיה מופתית בדברי מהרי"ק אמנם מ"ש כת"ר וז"ל וכ"נ דעת מהר"י קארו ומהרמ"א שכתבו דברי מהרי"ק לפסק הלכה ולא חילקו כלל עכ"ל אגב חורפיה לא דק דודאי מהריק"א מתיר בפה מלא בספרו הארוך והקצר בעור ובשר שלם ואין בהם שום ריעותא שהרי הוא מתיר בפי' בסעיף ה' אפי' בודאי יצא לחוץ אם עו"ב חופין את רובו וכדברי התוס' והרא"ש שפסק כמותם בארוך והא דאייתי ההיא דשע"ש י"י מדברי מהרי"ק היינו היכא דאין עו"ב חופין את רובו דהתם נמי כשר אם לא יצא לחוץ וז"ב וגם בדברי מהרמ"א כבר כ' בש"ך דקדוקים להקל ואין לנו להאריך במה שכבר נתבאר בדברי החכמים ז"ל אשר לפנינו אמנם דרך כלל נלע"ד דיש מקום טוב ושיטה מרווחת להקל במקום שאין ריעותא בעור ובשר כלל והם שלמים ובריאים מכל צד וכדברי המקילים האחרונים ז"ל.

תשובה נט

א ואשר עוד בקשה נפשך החכמה לדעת בגינה שרובה זרועה ומקום הזריעה עשוי ערוגות ערוגות אי חשבינן כל ערוגה כאילו היא לבדה ומתבטל אגב קרקע שאינו זרועה או דילמא כיון דסוף סוף הזרועה רבה על שאינו זרועה אסור ואת"ל דזה אסור כשהזרוע הוי מיעוט ואם נצרף כל הערוגות יש יותר מסאתיים מאי כיון דאין כאן יותר מסאתיים

במקום א' פשיטא דמותר לטלטל במה שאינו זרוע שהוא הרוב או דילמא כיון שיש כאן זרוע יותר מסאתיים הוי כרמלית ואוסר אף מה שאינו זרוע עכ"ד.

ב תשובה מטובותיך אמינא דבחלוקה הראשונה נראה לאסור איבע"א סברא דהמיעוט בטל לגבי הרוב בין ממקום א' בין משני מקומות דרובא דאו' בכל מילי באיזו אופן שיהי' ואיבע"א גמרא מדאמרי' נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר ופירש"י נוטע אילנות לא ביטל דירתו דאורחא הוא להסתופף בצל אילנות תמיד עכ"ד ומסתמא הך נטיעה כדנטעי אינשי שהיא ד' אמות בין אילן לאילן ואי ס"ד דלא מיקרי רוב אלא בדאיכא רובא במקום א' תיפוק ליה דבאילנות ליכא רוב במקום א' ודוחק לומר דאתא לאשמעינן דאף כשהענפים רצופים מאילן לאילן לא אתו ומבטלי דירתא וכן משמע מדקאמר התם אר"י אמר אבימי והוא שעשויין איצטבלאות ורב נחמן אמר אע"פ שאין עשויין איצטבלאות מר יודא איקלע לבי רב הונא ב"י חזינהו להנהו דלא עבידי איצטבלאות וקא מטלטלי מגווייהו כו' ומדלא קמפרש כלל בשום חד מהנך דמיירי בשענפיהם רצופין ותכופין זל"ז לא באבימי להשמיענו דלא אסור באינן עשויין איצטבלאות אלא ברצופין ולא בר"נ דשרי אפי' ברצופין ואינן עשויין איצטבלאות ולא בעובדא דמר יודא דברצופים הוו ולהכי א"ל לא סבר לה מר להא דאבימי משמע דאין שום טעם ורבותא ברצופין מבשאינן רצופין אף שהדוחה יכול לדחות זה נ"ל ברור אמנם בחלוקה האחרת שלא נטע רובה ואין בית סאתיים במק"א דעתי נוטה להתיר דבטלי להו אגב רובא דהיתירא ואין שם קרפף עליהן כלל וכדאמרי' ללישנא קמא דר"ה בריה דרב יהושע דבעינן דבר חשוב דאף דזריעה מעוטה נמי לאו חצר היא מ"מ אין שם קרפיף עליה עד שתהא בי"ס ומשמע לי דבאינה בבת אחת אין לה שום חשיבות להיקרא קרפף ואף למאי דקיי"ל כר"ש דבעינן יתר מבי"ס מסתמא בחד גוונא מיירי ועוד זיל בתר טעמא אמאי חצר אסורה כשהזריעה יתר מבי"ס אף בנזרע מעוטו משום דנפרצה חצר למקום האסור לה משמע דהקרפיף ברי לן דאסור לטלטל בה דאי בקטיני קטיני דארעא הנזרעים פחותים מבי"ס או בי"ס היא גופא מנ"ל שיהא אסור לטלטל בהן כשהן בפני עצמן ואנן לא אשכחן בשום דוכתא ששני מקומות שאין בכל א' כשיעור ויש ביניהם דבר המותר שיצטרפו לאיסור אי לאו מתורת רוב שהוא מצטרף בכל מקום לבטל המיעוט ולא יהא איסור זה הקל מדרבנן חמור משיעורי סוכה באויר וסכך פסול שאינן מצטרפין אם שהם איסורי תורה אם יש ביניהם דבר המותר אף שהוא פחות מג' אלא שאני חוכך בפחות מג' בנ"ד אי אמרינן ביה לבוד ולא משום שאני חושש למ"ש מהרמ"א ס"ס שע"א בי"ד דלא אמרי' לבוד להחמיר דבמחילת כת"ר אישתמיטתיה תלמוד ערוך פ' עושין פסין דף כ"ה הרחיק מן

הכותל פחות מג' לא הועיל ופירש"י דהוי כמחיצה ע"ג מחיצה הרי בפי' דאמרינן לבוד להחמיר אפי' באיסורי דרבנן הקלים ומהלכות טומאה אין ראיה כלל דשאני הלכות טומאה דהכי גמירי להו כדאמרינן בהדיא פ"ק דסוכה דף י"ח אלא דמספקא לי' דילמא הקרקע שאינו זרוע שביניהם ה"ל כסכך כשר שבין שני סככים פסולים דודאי אינן מצטרפים אף שהסכך כשר שביניהם פחות מג' טפחים דלעולם לא אמרי' לבוד אלא באויר ולא בדבר שיש בו ממש שא"א לתורת לבוד לבטל אותו דבר ממשיי ולא נאמרה הלכה למשה מסיני בלבוד אלא לבטל האויר שביניהם או נאמר שרואין את האויר שבין הזרוע כאילו הוא לבוד ודעתי נוטה להקל כיון שרגל כל אדם מצוייה שם שהרי הגביל שבין ערוגה לערוגה להילוך הוא עשוי הילכך לא אמרינן ביה לבוד דברי הרב החסיד בעל דבר שמואל ז"ל בש' רנ"ט תמוהים הם אף שבטעם הראשון יש לומר שסימנים מצא לו בדברי ר"מ ז"ל שהביא הטור שרצה לחלק בין דירת קרפיף שאינה חשובה לדירת חצר שהיא טובה וחשובה וס"ל להרב ז"ל דאף שמהר"ם כתב טוב להחמיר היינו בחצר אבל במדינה ועיר כולה אפשר דאף רבנו מאיר יורה להקל ועוד שבשעה"ד יש לסמוך לקולא כיון שאין החומרא אלא מצד היות טוב אלא שבמעט עיון החילוק שבין נדון ר"מ ונדון של ר"ש מבואר שנדון ר"מ אינו לענין היתר הטלטול במקום הזרוע יותר מבי"ס אלא לענין נזרע רובו ואין בו יותר מב"ס אבל אם יש בו יותר מב"ס שהזרוע עכ"פ אסור ממילא אותו שאינו זרוע ג"כ אסור שהרי נפרץ במילואו למקום האסור לו אלא שראיתי להרא"ש ז"ל שבתחלה עלה על דעתו כאשר כתבתי ובסוף כ' וז"ל ומתוך פירש"י יש להביא ראיה דלא מבטלי זרעי' לדירה אלא לקרפיף וכו' וגם מדבריו נראה להתיר אפי' כשהרחבה יותר מב"ס ואפי' כולה זרועה כו' ורחבה שריא אפי' בת עשרה כורין כו' הילכך אין ללמוד רחבה וחצר מקרפיף שזרעים יבטלו דירתן כו' ומיהו מסתבר כיון דלא אשכחן ליה אלא בקרפיף דאין ללמוד ביטול היקף דיר' דרחבה וחצר מקרפיף וצ"ע עכ"ל הרי נסתייעו דברי הרב החסיד ז"ל בסיוע שיש בו ממש שנראה דעת הרא"ש רבן של ישראל להקל אף שסיים בצ"ע יש לסמוך על מסתברא דידי' בשעת הדחק שאי אפשר בשום אופן אחר לתקן שלא יכשלו רבים אמנם הטעם השני של הרב החסיד ז"ל מענין העירוב א"א להולמו ומה ענין עירוב ושיתוף פת ומזון שעושה את הדיורי' הרבים כאילו הם לאחדים ודרים במקום ההוא שמונח שם העירוב או השיתוף לקרפיף יותר מב"ס שאפי' הוא של אדם אחד אסור לטלטל בו אלא בד' אמות ותמה אני אם יצא מפה קדוש דבר זה:

תשובה ס

א וע"ד המנורה של שבעה קנים וע"ג שמנה נרות שהוריתי להיתר לא ידעתי במה נסתפק כת"ר דכיון דאין אסור אלא בתבנית אותה של מקדש שהיתה של שבעה קנים ושבעה נרות: הדבר ברור כשמש דכל שאינה באותו הענין שמותר וכדאמרי' שלא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם ופירשיז"ל באורכו ורחבו ורומו ושיעור מידת פתחיו אבל אם נשתנה במקצת מותר ע"כ ואין ספק שהוא הדין באכסדרה תבנית אולם וחצר תבנית עזרה ושלחן תבנית שלחן שאינן אסורין אלא בשוין בכל שיעוריהן לאפוקי אם נשתנה באיזה דבר בין באורך בין ברוחב בין בקומה מותר הוא:

ב ואני תמה על מהרי"ק שורש ע"ה שכ' וז"ל עוד נראה לע"ד להביא ראיה לדבריך דודאי א"צ לעשות דוגמא ממש שהרי שנינו בברייתא לא יעשת אדם אכסדרה תבנית אולם וע"ז כתבו התוס' אע"ג דאולם היו לו ד' מחיצות כדתנן במס' מדות ואכסדרה אין לה כ"א ג' מחיצות דתניא בפ"ק דב"ב עולם לאכסדרה הוא דומה כו' ולקמן אמרינן עולם נברא בה' שהרוצה לצאת ממנו יוצא י"ל דמ"מ כיון שפתחו רחב וגבוה מאוד היה ניכר כאילו אין לו רק ג' מחיצות עכ"ל הרי לך בהדיא דאע"ג דאולם היה לו ד' מחיצות כיון שהיה נראה כאלו אין לו רק ג' מחיצות אסרו לעשות אכסדרה בת ג' אלמא במראית העין תליא מילתא ואע"ג דלא עביד ממש דוגמת ב"ה כו' ואם ישאל שואל מה שפי' רש"י בפ' כ"ה וז"ל בית תבנית היכל כו' אבל אם נשתנה במקצת מותר אלמא דבעינן ממש דוגמת מקדש י"ל דשאני בית דאי לא עביד ממש דוגמת מקדש לא מינכר כולי האי כו' אבל במנורה ליכא למימר הכי אלה הם דברי הרב ז"ל והם תמוהים מאוד שבא לחלוק עלינו את השוין ולפע"ד מעולם לא עלה על לב התוס' לומר דאף שאינו דוגמת האולם ממש אסור משום שהוא נראה דוגמתו דא"כ איזה שיעור לנו להיתר ומי יגיד לנו עד היכן אדם טועה בדמיון מראית עינו ואף בבית תבנית היכל אם כולו עשוי דוגמתו אלא שיש שינוי כחצי או רביעית אמה בקומתו או באורכו או ברחבו או באחת מגובה או רוחב מידת פתחיו מי הוא החכם ויבן את זאת במראית עיניו שאינו דומה להיכל הקודש ועוד דפתח בדברי רש"י שהם נאמרים בבית ורצונו לחלק בין בית לאכסדרה ולהשוות בין דעת רש"י והתוס' וסיים אבל במנורה ובדין היה לו לחלק בין אכסדרה לבית ובאמת שקשה לחלק ביניהם כי מי פתי לא יידע ולא יבין בין דבר שיש לו ג' מחיצות לשיש לו ד' מחיצות והנלע"ד ברור הוא שכוונת התוס' אינה אלא לפרש שמא בעלמא של אכסדרה האיך יתכן לכנותו על האולם כיון שיש לו ד' מחיצות ותירצו מה שתירצו ובאמת אין איסור לבנות אלא דוגמת האולם בצלמו ודמותו באורך ורוחב וגובה

ממש הא אם שינה באיזה דבר מותר וכדעת רש"י וכפשוטה של שמועה ולדברי הרב מהרי"ק ז"ל צריכין אנו לומר דיפה כחו של אולם שאסור דוגמתו בשני אופנים מכחן של כל האחרים השנוים שם דהיינו היכל עזרה שלחן שאלו אינן אסורין אלא דוגמתן ממש ואולם אסור אפי' במה שאינו דוגמתו ודוגמתו ממש פשיטא שאסור וזה לא יתכן ואל תשיבני מנורה שאסורה אפי' בלא גביעים וכו' וכן בשל כסף דשאני מנורה דכל שכיוצא בה כשר לפנים היינו דוגמתה ממש אבל בהיכל אולם ועזרה שנאמר בהן הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל פשיטא דאם שינה באיזה דבר שיהיה שוב אינו נקרא דוגמתה ואיך שיהיה גם מהרי"ק ז"ל מודה שאם שינה בנרות כיון שהן מעכבות וכמו ששנינו במשנתינו ז' נרותיה מעכבין זא"ז דשפיר דמי לעשותה בת ח' נרות על ז' קנים שהרי אינה נראית כלל דוגמת מנורת בית המקדש שהיו לה ז' נרות וזאת בת ח' וגם היא פסולה מדאו' ממקרא מלא וכל הסוגיא הכי מוכחה דכל דבר שפסול בפנים מותר לעשותו בחוץ ומ"ש הרמב"ם אבל עושה הוא מנורה של חמשה קנים או של שמנה קנים חדא מינייהו נקיט ואורחא דמילתא דלכל קנה עושין נר א' ומה יוסיף עוד הרמב"ם לדבר כיון ששפתיו ברור מללו אסור לאדם שיעשה כו' מנורה בצורת מנורה וכל שיש לה שמנה נרות הרי אינה בצורת מנורה ומצי"ל דאתי לאשמעינן דאף שאינו עושה אלא שבעה נרות כל שיש לה ח' קנים מותר והלכה למעשה לענ"ד הדבר ברור שמותר לעשות מנורה בת ז' קנים וח' נרות על ראשה ושלום מא"ה כנפש צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה סא

א בודון דמתקריא אובן שנת תמ"ו לפ"ק

ב ראובן נשא אשה בבודון ושם אין נוהגין תקנת שו"מ ולא תקנת טוליטול' אלא כותבין שטר חזרה וקורין אותו שטר עידור וזה נוסחו בפנינו עח"מ בא פב"פ וא"ל הוו עלי עדים כשרים כו' וכתבו לשון של זכות ויפוי כח ובאופן המועיל ואף חתמו ותנו ליד זוגתי מרת פב"פ להיות בידה וביד ב"כ לזכות ולעדות ולראיה מחמת שרציתי מרצון נפשי שלא באונס והכרח כלל כ"א בלב שלם ובנפש חפצה ובדעה מיושבת והנני מודה בפניכם היום איך אמת ויציב הוא שאם ח"ו אעדר אני או תעדר זוגתי הנז' ולא ישאר ממנו זש"ק הרי אני וב"כ מחוייבים להחזיר לזוגתי הנז' וליורשיה אחריה כל מה שהכניסה לי בנדוניא דהיינו סך כו"כ ואם ח"ו אעדר אני או תעדר זוגתי וישאר ממנו זש"ק אז הדין חוזר לסיני שהבעל יורש את אשתו כו' והכל דלא כאסמכתא כו' וקנינא מן פב"ב על מאי דכתוב ומפורש כו' ומנהג פשוט בבודון שאפי' הכותבין שטר זה אינם מחזירין

נ"מ שלה כיון שאינו מוזכר בשטר וראובן הנזכר נתנו לו מתנה הגונה כדי שיתרצה לכתוב אף הנ"מ של אשתו בשטר הנז' וראובן הנז' היה נשוי עם אשתו כשבע שנים והיתה לו ממנה בת אחת מב' שנים וחצי ויקר מקרה בלתי טהור כשהיתה העיר במצור השליך הצר על העיר קומבא"רה א' שקורין בומב"א בל"א על אשתו ועל בתו ומתו גם שתיהן ולא נודע מי מת תחלה וראובן טרם מיתת אשתו כעשרים או שלשים יום הפקיד את אשר יש לו בין כסף וזהב ומטלטלין ובגדיו ובגדי אשתו ביד שנים או שלשה בנ"א להטמינם במערת צורים ויהי אחרי הרג רב הנז' הלכו האפוטרופ' של היתום אחי האשה המומתית ועכבו ביד רמה הפיקדון אשר הפקד ביד האנשים מחמת השטר עידור שיש להם על ראובן בענין הנדוניא קודם שיתבעו את ראובן לדין וכאשר נודע הדבר לראובן שאל את פיהם למה עכבתם את שלי טרם עמדי לדין והיו דבריהם שבאו עדים שיש להם מנהג שכל שלא חי הולד אחר אמו כ"ד שעות צריך להחזיר הכל ועדות זו קבלוה אחרי מות הנזכרים שלא בפני ראובן ובלתי ידיעתו עם היותו עמהם בעיר אחת וראובן חקר ודרש על אודות העדות הנזכר ויודע לו שענין העדות היה שזה כמו כ' או ל' שנה מתה אשה א' בזמן המגפה ואחר ב' או ג' שעות מת ולדה ונפלה קטטה בין אבי האשה ובעלה ופשרו ביניהם שיחזיר הבעל לאבי האשה מאה זהובים ועתה ראובן צווח ככרוכיא על קבלת העדות שלא בפניו ועוד טוען ראובן את"ל שהעדות קיימת יחדיו למשפט נקרבה אם כח עדות זו יפה להוציא מראובן או לעכב את שלו ביד הנפקדים כי אפשר שמעולם אין כאן מנהג כזה אלא באותו הזמן לחמלתם על אבי האשה שלא היה אמוד בנכסים עשו דרך פשרה שיתן לו הבעל סך ממון או כדי להשקיט הריב אבל היתום הזה הוא אמוד בנכסים יותר מראובן וראובן אינו רוצה כלל בפשרה ועוד אם היה מנהג כזה היה ראוי שידעוהו כל בני העיר וזקנים וגם היה ראוי שיהיה כתוב וחתום בפנקס הקהל ששם כתובים כל הסכמותיהם ועוד כשם שהם כותבים עיקר תנאי החזרה בשטר למה לא כתבו ובארו שתניח זש"ק שיחיה אחר אמו כ"ד שעות אלא כתבו סתם וכי בשביל א' שהחזיר לזה יקרא מנהג להפקיע ירושת הבעל שהיא מדאורייתא יורנו מורנו הדין עם מי:

ג תשובה תחלה יש לדון על ענין השטר כמות שהוא אם ל"ה שם מנהג או הסכמה ואומר דזו כבר נשאל עליה הרא"ש ז"ל בתשו' כלל נ"ב ופשטה מההיא דתנן מתו בעליהן עד שלא שתו כו' ובה"א לא שותות ולא נוטלות כתובה וכן בנדון זה על יורש האשה להביא ראיה ע"כ ויש לדקדק אמאי שביק רישא דמתניתין דאייתי לעיל מפ' מי שמת נפל הבית עליו ועל אביו או עליו ועל מורישיו והיתה עליו כתובת אשה ובע"ח יורשי האב אומרים

הבן מת ראשון ואח"כ מת האב ובע"ח אומרים האב מת ראשון ואח"כ מת הבן כו' ובה"א נכסים בחזקתן ודוחק לומר משום דלא מפרש בהדיא בגמ' בחזקת יורשי האב דמילתא דפשיטא היא. ונראה דאי מההיא הו"א התם הוא דאמרי ב"ה נכסים בחזקתן משום דהנך נכסים לא עמדו מעולם בכח בע"ח ועד שעת הספק לא חל השיעבוד אהנך נכסים השתא נמי דמתיליד ספק' לא מפקינן להו מחזקה קמייתא דאין ספק מוציא מידי ודאי לאפוקי בנדון הרא"ש הרי חל שעבוד יורשי האשה על נכסי הבעל משעה שנשאה אלא שבא להפקיע את עצמו בטענת מיתת הבן אחר אמו דהיא גופא מספקא לב"ד ולהכי מייתי ראיה מסוטה שמת בעלה דהתם נמי נשתעבדו לה נכסי הבעל משעה שנשאה והשעבוד ודאי ואפ"ה סברי ב"ה דעליה להביא ראיה וכן חלקו התוס' בפ' ארוסה אליבא דב"ש ובהכי ניחא אמאי נייד הרא"ש מאותה שהביא הר"ן בתשו' סי' י"ד דספק ויבם משום דהתם לא חל כח הספק מעולם אנכסי סבא כיון דהיבם ודאי ועוד דבסוטה איכא רבותא טפי שהיא טוענת ברי והר"ן עדיפא ליה ההיא דספק ויבם דאף ששניהם באין בטענת ירושה אין ספק מוציא מידי ודאי: וראיתי למוהר"ד ן' לב בח"א מתשו' אביו הרב ז"ל על מ"ש הגאון במי שיש לו בן משפחה דמספקא לא ירית ליה הרבה להשיב מההיא דספק ויבם בנכסי מיתנא דקיי"ל חולקין והניחו בצ"ע ולעד"נ דלק"מ דע"כ לא אמרינן דחולקין אלא כששני היורשים ספקם שוה דחד מספק אחבריה אבל ביש לו בן משפחה אע"ג דאין לו בנים אלא אחים האחים נקראים ודאים לגבי אותו הספק כיון דא' לאו איהו הוו אינהו ודאים אין זכותם נפקע מחמתיה דהו"ל אינהו ודאים ואיהו ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי לאפוקי בדידיה ליכ"ל הכי דאף כי מדלית להו להאחים או שאר יורשים עדיין ספקו במק"ע ולעולם אינו אלא ספק וראיה לדבר מאותה ששנינו בפ' נושאין על האנוסה דף ק' במי שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונישאת וילדה הוא אינו יורש דמשמע אפי' אם אין להם אלא אחין דאלת"ה אלא דוקא ביש להם בנים אבל אם אין להם בנים אלא אחים הוא יורש אותם וחולק עם יורשיהם ליפלוג וליתני בדידה ואמאי איצטריך למינקט אבל הם יורשים אותו דהוי מילתא דפשיטא כמ"ש רש"י ועוד בנים מאן דכר שמייהו הוא אינו יורש אותם קתני מילתא פסיקתא בין י"ל בנים בין אין להם בנים אלא אחים או שאר יורשים אלא ש"מ דבשום צד אינו יורש אותם וכן משמע מדסתמו כל הפוסקים ולא אישתמיט חד מינייהו לפלוגי דמיירי דוקא ביש להם בנים ואף דרשיז"ל בהחולץ דף ל"ז כ' דבני ראשון מדחו ליה כו' משמע דבאית להו בנים מיירי ע"כ לאו דוקא דהא בפ' נושאין דהיא עיקר מתני' פירשיז"ל גופיה יורשיו מדחין אותו אלו אצל אלו ומאי דפירש בגופא דמתני' ודאי דוקא קאמר כל מין יורש שיהיה

שמעינן מהכא דאף במקום ששניהן באין לירש כשאחד יותר ברור מחברו בצד אחד הוא יורש הכל כ"ש כשהא' בא מחמת ירושה והשני מחמת ספק שט"ח ויש לדקדק אכתי מאי מייתי הרא"ש ז"ל ראיה מההיא דלא שותות דע"כ ל"ק בית הלל התם אלא במנה ומאתים ותוס' לאפוקי נצ"ב ספוקי מספקי להו להתוס' בחזקת מי הן וסלקי אדעתייהו דהם שלה אפי' למ"ד התם בנפל הבית בחזקת יורשי הבעל ואפי' אי משוינן לה אהדדי הא קיי"ל כבר קפרא דאמר יחלוקו ואין לומר דה"נ הרא"ש לא מיירי אלא בשטר שנוהגין לכתוב בשעת נשואין שהבעל נותן לאשתו סכום ידוע וקורין לו נדוניא ושטר זה מוזכר בכמה תשו' הרא"ש דהו"ל כשט"ח בעלמא אבל בנצ"ב מודה הוא דיחלוקו דדבר זה בטל מאליו לרואה תשו' הרא"ש ועוד דהא כ' הרב ז"ל בתשו' הביאה רבינו ב"י ז"ל בא"ה סי' קי"ח דאותו השטר דין נ"מ יש לו אף דיש לדחות דכל זמן שלא גבתה ומתה אינו כנ"מ שיהיה בחזקת יורשיה והא דקא מדמי ליה לנ"מ היינו לענין שהבעל אוכל פירות ולא דמיא למתנה שנתן לה לאחר נישואין אבל לענין מיקם ברשות הבעל בכל מיני ספקות הנופלות דיניה כנצ"ב והדברים קו"ח ומה בנכסים מסוימים שהכניסה לו והוא אינו יכול למוכרם משום שבח בית אביה אמרי' דהם בחזקתו כ"ש בשט"ח זה אלא דאכתי קשה דהא בנצ"ב גופיה בההיא דלא שותות אית לאיסתפוקי דאית לה ובמעט השקפה יראה דלאו קושיא הוא כלל דכל עיקר לא הוצרך הרב ז"ל לאתויי ראיה אלא דבדבר שהיה עד עתה ברשות הבעל ונולד ספק לענין שיצא מרשותו אמרי' העמד ממון על חזקתו הראשונה ולא תוציא מספק מכח השט"ח והא דנ"מ ונצ"ב שלה בסוטה הם בחזקתה היינו מטעם דאפי' אי ודאי זינתה לא הפסידתן אבל במתה בין נ"מ בין נצ"ב הרי הבעל יורש הכל בודאי מדין התורה אלא שזה בא עליו מכח ספק שט"ח או תקנה הדר הו"ל נ"מ ונצ"ב הכל דינם שוה ככתובה שהרי הבעל לא מת והכל בחזקתו כמו בכתובה היכא שמת הוא לבדו והיא נסתרה או מתו שניהם ועדיין נשאר לי מקום דקדוק בדבריו ליסגי ליה בהך ראיה קמייתא דנפל הבית על שניהם דכתובתה בחזקת יורשי הבעל ונימא דהיכא דמתה היא לבדה והבעל קיים הו"ל נצ"ב ונ"מ ככתובה דאינו אלא שט"ח בעלמא ואפשר דמשום רבותא דהיא טוענת ברי נקטא אי נמי אתא לאשמעינן דאף דהחיוב ודאי והפיטור ספק דהא ודאי מת בעלה והיורשים נתחייבו בכתובות והם באים לפטור עצמה בטענת ספק זינתה אפ"ה פטורים וכן בנדון הרא"ש אף דהאשה מתה לפנינו ואין אנו יודעין אם היה לה בן מעולם או שידענו שהיה לה בן ולא ידענו מי מת תחלה והרי האשה מתה לפניך ובן או בת אין לה והרי החיוב ודאי והלה רוצה

להפטר בטענה דמספקא לן אבל בכתובה דנפל הבית על שניהם אף החיוב ספק דשמא היא מתה תחלה:

ד וראיתי להרשב"א בתשו' הביאה מהרשד"ם בא"ה סי' קצ"א על ששאלוהו במתנה שאם תמות אשתו בלי זש"ק שיחזיר חצי הנדוניא ומתה והניחה ולד שמת בתוך ל' יום השיב דכיון שהוא ספק דהבעל פטור מלהחזיר משום דהמע"ה ודוקא בשכתב אם לא ישאר יחזיר אבל אם כתב אם ישאר לא יחזיר עליו להביא ראיה ולכאורה צריך להבין מה בין לישנא קמא ללישנא בתרא ומהרשד"ם כתב שלשון זה מורה שהנכסים בחזקת יורשי הכלה והיא גופה קשיא מה לי להוראת הלשון הא אנן חזינן דלאו הכי הוא וגריעא טפי מהמחייב עצמו בדרך שאנו רואים שהוא אסמכתא אע"ג דכתוב בסוף השטר דלא כאסמכתא לא מהניא ולא מידי כמ"ש הטור בשם אביו ז"ל בח"מ בסי' ר"ז ואף להחולקים שהביא רבנו ב"י אפשר דכאן יודו: ונלענ"ד דכל שכתב אם ישאר לא יחזיר הוה ליה כמתנה בהדיא דאם יהיה ספק יחזיר וכאותה שאמרו בסו"פ ר' אליעזר דמילה דף קל"ז אמר שמואל קטן המסורבל רואין אותו כל זמן שמתקשה ונראה מהול אין צריך למולו במתניתא תנא רשבג"א כ"ז שמתקשה ואינו נראה מהול צריך למולו מאי בינייהו א"ב נראה ואינו נראה ופירש"י לשמואל נראה מהול הוא דאינו צריך למולו הא נראה ואינו נראה צריך למתניתא אינו נראה הוא דצריך הא נראה ואינו נראה א"צ ודכוותה אשכחן טובא בגמ' וא"ת דבפ' כסוי הדם דף פ"ח אמרי' ה"ד חול הדק ארבב"ח אר"י כל שאין היוצר צריך לכתשו ואיכא דמתני' לה אסיפא אבל אין מכסין לא בזבל הגס ולא בחול הגס היכי דמי חול הגס ארבב"ח אר"י כל שהיוצר צריך לכתשו מאי בינייהו א"ב צריך ולא צריך ופי' רש"י ללישנא קמא דאמר אין צריך קרי חול הדק האי נמי בכלל א"צ הוא ותורת חול הדק עליו ומותר ולישנא בתרא דאמר דקרי חול הגס כל שצריך לכתשו האי נמי בכלל שצריך לכתשו הוא ולמאי דאמרינן לעיל אדרבא איפכא הול"ל דללישנא דקאמר כל שאין היוצר צריך לכתשו הוא דמקרי חול הדק הא צריך ואין צריך אסור וללישנא בתרא דאמר כל שהיוצר צריך לכתשו הוא דאסור הוא צריך ולא צריך מותר וי"ל דשאני הכא דר"י לפרושי מתני' קאתי וצריך ולא צריך מספקא לן ללישנא דמתני' ור"י כי אמרה לשמעתתיה לפרושה האי ספיקא אמרה ובפירוש איבעי ליה לאשמועינן דיניה דהאי ספקא ולא מדיוקא אבל מילתיה דשמואל מימרא בפני עצמה היא והכי דייק לישנא דר"י דאמר כל שהיוצר צריך לכתשו וכל שאין היוצר צריך לכתשו דמלת כל לטפויי קאתי והכי פירושא כל שהיוצר צריך לכתשו נכנס בגדר חול הגס וכל שאין היוצר צריך לכתשו נכנס בגדר חול הדק ועדיין יש לדקדק על דברי הרשב"א

מהא דאמרי' ריש פ"ק דזבחים רבא רמי מילי מעלייתא ושני להו תנן כל הזבחים וכו' טעמא דשלא לשמן הא סתמא עלו נמי לבעלים לשם חובה ורמינהי כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול וסתמא נמי פסול ושני זבחים בסתם לשמן עומדין אשה בסתמא לאו לגירושין עומדת הא קמן דאע"ג דבנכתב הגט סתם נמי פסל שפיר תנינן כל הגט שנכתב שלא לשם אשה אף דלכאורה משמע הא סתמא כשר מדלא תנן שלא נכתב לשם אשה מ"מ כיון דסתם אשה לאו לגירושין עומדת סתמא הו"ל כשלא לשמה ה"נ אע"ג דאמר כ"ז שישאר לא יחזיר כיון דנכסי בחזקת הבעל קיימי כל שיש ספק בדבר הו"ל כאלו נשאר דהא אין היורשים יכולין לומר שלא נשאר בודאי וצ"ע ואיך שיהיה בנ"ד כו"ע מודו דאין צריך להחזיר כלום שהרי כתוב בשטר שאם תעדר זוגתו ולא ישאר ממנה זש"ק הריני מחויב להחזיר משמע הא ספקא לא יחזיר ואין לומר מדחזר וכתב אבל אם תעדר כו' הדין חוזר לסיני שהבעל יורש את אשתו משמע דוקא כשישאר הא ספיקא יחזיר דאפי' תימא דקשיא דיוקא אדיוקא אוקי ממונא בחזקת מריה כמ"ש הטור בשם אביו ז"ל בח"מ סי' רס"ה ועוד דע"כ צריכין אנו לומר דבכגון זה דמספקא לן ס"ל להרשב"א דהכל של הבעל דאלת"ה קשיא למה כתב הטעם משום דהמע"ה תיפוק ליה דמשמעות הלשון כך הוא תדע דהא אי כתב אם ישאר לא יחזיר מפקינן וע"כ משום משמעות הלשון הוא אך שלפירושו של מוהרשד"ם בדברי הרשב"א אין להוכיח דבר זה די"ל היא גופא קמ"ל דבעל נקרא מוחזק בשכתב אם לא ישאר יחזיר מ"מ אף לפירושו של מוהרשד"ם הדין דין אמת שכל שיש ספק בשטר מוקמינן ממונא ביד הבעל וז"ב ועוד יש להביא ראיה דבכל כי האי דייקינן רישא וסיפא לאו דוקא מהא דכ' התוס' בפ"ק דפסחים אמאי דאמרי' התם ד"ח רב דייק חיצונות נראה לר"י דרב סבר דאיכא למידק טפי מחיצונות משום דתנן ברישא ופסקו רוב הפוסקים כרב ואף למקצת גאונים דס"ל כשמואל בנ"ד אף שמואל מודה דע"כ לא פליג התם אלא משום דעליונות אחיצונות קאי והוי פירושא דחיצונות וכמ"ש התוס' אבל הכא אינו אלא אלא כפילת התנאים:

ה ועוד דהוצרך הדבר להאמר דלא תיסק אדעתין למימר דזרע במקום יורשים קאי וכי היכי דבתקנת טוליטול"א הזרע נוטל החצי שהיו היורשים נוטלים אם אין שם זרע ה"נ ליקום זרע במקום יורשים ויקח הכל קמ"ל ולא שאני אומר שאם ל"ה כתוב בפירוש שהיה הזרע לוקח הכל מכח ג"ש דתקנת טוליטול"א אלא דמהניא לן מיהא להצריכו לכתוב משום שופרא דשטרא כההיא דדיקלין ותאלין ועדיף טפי ממאי דכ' התוס' בשם ר"ת בר"פ המוכר פירות דהא דאתקין רב יודא בשטרא דעבדא עבדא דנן מוצדק ופטור ועטור מכל ערורי מלכא ומלכתא אע"ג דלא איצטריך דבלא"ה היה מקח טעות היינו

משום שופרא דשטרא ואין להשיב על מה שכתבתי דדיוקא דרישא עיקר מתשו' הרא"ש במוכר מרתף הנזכר דלא דייק דיוקא דרישא דשאני אפוקי ממונא שהרי כ' רבינו הגדול ז"ל בב"י סי' מ"ב בשם מוהרי"ק דאפי' כשהלשון משמע קצת כדברי בעל השטר אפ"ה ידו על התחתונה ועוד איכ"ל דע"כ ל"ק הרשב"א דהיכא דכתב אם ישאר לא יחזיר דמספק חייב להחזיר אלא בנדון שלו שהניח' אחריה ספק נפל דכיון שאין הולד ודאי בן קימא עדיין לא הוחלטו הנכסים ביד הבעל מעולם אבל היכא דהיה לה ולד ודאי בן קיימא הרי הוחלטו הנכסים ביד הבעל ומשום ספק מי מת תחלה לא מפקינן מיניה ומנא אמינא לה מהא דתנן בפ' אלמנה לכ"ג דף ס"ז נפל הבית עליו ועל בת אחיו ואין ידוע איזה מהם מת ראשון צרתה חולצת ולא מתייבמת ובפ' ד' אחין דף ל"א פריך עלה ואמאי נימא אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת ומספק אתה בא לאוסרה אל תאסרנה מספק וכ"ת ה"נ לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא שאם אתה אומר חולצת מתיבמת ומשני מפולת דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן ש"מ דהא דמצרכינן חליצה בנפל הבית עליו ועל בת אחיו אינו אלא מדרבנן וממילא הה"ד בנפל הבית עליו ועל בנו כיון דעד השתא היתה בחזקת היתר לשוק אינה צריכה חליצה אלא מדרבנן ואף דרבא מוקי' למתני' בשטה אחרת מ"מ לא פליג עליה דרבא בהך סברא דחזקה ומאי דמצרכי' לה חליצה אינו אלא מדרבנן ואילו במת בתוך ל' יום כ' הרב מוהריב"ל בח"ג סי' קי"ד דאיכא מ"ד דהויא ספקא דאורייתא:

ו והתוס' כתבו שם בד"ה נפל הבית יש כאן תימא אמאי חשיב לה טפי בחזקת היתר לשוק מליבם דהא קמן ששניהם מתו וכן יכול להיות שהיא מתה תחלה כמו הבעל ואיכא למידק מאי איכפת לן דהשתא מתו שניהם ונולד הספק כיון שקודם מיתתם דהיינו קודם שנולד הספק היתה בחזקת היתר לשוק ואף שהיתה אסורה מחמת שבעלה עדיין חי מ"מ חשבינן לה שפיר חזקה אלימתא כמ"ש התוס' לעיל בד"ה אשה זו בחזקת היתר לשוק ואדרבא האי חזקה עדיפא דלעיל קודם מיתת הבעל שהיא המתירה לשוק כבר היתה עומדת בספק וכאן קודם מיתת הבעל היתה בודאי בחזקת היתר לשוק וי"ל דלא דמי דבספק גירושין כיון דהערוה בחיים מוקמינן לה אחזקתה ואמרי' לא נתגרשה אבל הכא שגם הערוה מתה ליכ"ל הכי ותירצו דמשו"ה חשיב לה טפי בחזקת היתר לשוק מליבם משום דבמיתת הבעל לחוד משתריא לשוק אבל במיתת הערוה אינה ניתרת ליבם עד שימות הבעל עמה וה"ה בנ"ד דבמיתת האשה לחוד הבעל יורש הכל אבל יורשי האשה אינם יכולין לתבוע עד שימות הולד ג"כ קודם לאמו משא"כ בנדון הרשב"א דכשמתה האשה עדיין לא נחלטו הנכסים להבעל ואין לפקפק ממה שכתב

בשטר דלא כאסמכתא כו' וכ' מרן בב"י סי' מ"ב בשם רבינו סעדיא דבכל לשון מסופק יד ב"ה על העליונה חדא שכבר ידוע מ"ש הרבנים האחרונים מוהראנ"ח ומוהרש"ח ומוהרי"ט דהא דר"ס לאו דכ"ע היא ולא עבדינן בה עובדא והרב הגדול אבי התעודה מוהרי"ט בח"א הוסיף לומר דאפי' התנה בפי' על כל לשון מסופק שתהא יד ב"ה על העליונה לא מהניא והביא ראיה מההיא דע"מ שאין לך עלי אונאה ועוד דאף רב סעדיא ל"ק אלא בלשון מסופק אבל היכא דקשיא דיוקא אדיוקא לא תידוק ולא תקשה דלאו דיוקא אתא לאשמועינן דספיקא לא אסיק אדעתיה ובר מכל דין בנ"ד אית לן טעמא אחרינא לזכות הבעל אף אם היה כתוב בפירוש וישאר אחריה זש"ק שיחיה כ"ד שעות כיון שלא מתה כדרך כל הארץ אלא שנפל עליה הבית ודבר זה כתבו הגאון מוהר"ר איסרלין בסוף ספר הפסקים שלו והביא ראיה מתשו' הרא"ש שכ' בכלל נ"ד ראובן שנהרגה אשתו בשעת הגזרה אע"פ שלא היתה עמו שנה זכה כו' עד ומהאי טעמא נמי לא מהני מאי דהתנה בפירוש שאם תמות תוך שנה שיחזיר הנדון ליורשי המת דדוקא אמיתה אתני דשכיח ולא אאונס דל"ש אע"ג דהתנה בפירוש כההיא דמי שאחזו ע"כ הא קמן דהתנאי הכתוב בשטר לא מהני אם נהרגה או נפל עליה הבית ומ"ש עוד הרב ז"ל ואף מטעם זה יש לחלק אם נתפשטה בארץ גזירת ר"ת שתיקן להחזיר תוך שנה ראשונה א"כ היה צריך להחזיר אפי' באונסא דל"ש כדמוכח מתשו' הרא"ש שדחה סברא דאומדנא מטעם דלא שכיח ותקנת ר"ת נזקק לסברא אחרת ע"כ הרואה יראה דיש לדחות ראיה זו דאיכ"ל הרא"ש רבותא אשמועינן דאפי' במתה כדרכה א"צ להחזיר נכסי מלוג לאפוקי מדעת השואל דאתי עליה מדין ק"ו ומ"ש עוד הרב ז"ל והביא ראיה מתוס' פ"ק דכתובות וז"ל משום דצנועות לא מסקי אדעתייהו וכן לפרוצות נמי ליכא למיחש משמע דוקא משום דלא אית ביה הטעם משו"ה אינו גט ולאו משום מילתא דל"ש לא גזרו בה רבנן עכ"ל אחר המחילה מכבוד רבנותו ראיה לא חזינא דהא היא גופא קאמרי התוס' משום דהויא מילתא דל"ש וצנועות לא מסקי אדעתייהו משו"ה לא תיקון הא אי הוה מילתא דשכיחא קצת דהוה להו לצנועות למיסק אדעתייהו ודאי הוו מתקני רבנן כי היכי דתקנו בכל מילתא דשכיחא ול"ש ובהדיא כ' התוס' ובפרוצות נמי ליכא למיחש כיון דל"ש שיעשה כן הרי בפירוש שמיע לן דמשו"ה לא תקנו משום פרוצות משום דל"ש שהרי בפרוצות ליכ"ל מסקי אדעתייהו דהא פריצות לקולא קאזלי ואדרבא כל עיקר טעמא משום דרבנן לא מסקי אדעתייהו בתקנתייהו למיחש לשמא יאכלנו ארי או שאר מילתא דל"ש כלל כמו שנבאר עוד לקמן ועוד דאפי' לפי"ד הרב ז"ל אי הוו צנועות חיישי ומסקי אדעתייהו מילתא דל"ש כלל א"כ אכתי לא הועילו חכמים

בתקנתן דאין אונס בגיטין בשכיח ולא שכיח דלעולם צנועות לא מינסבי דסברי דילמא אונס דל"ש כלל איתרע ביה ומיעגנא ויתבא אלא משום דמילתא דל"ש כלל לא מסקי צנועות אדעתייהו למיעגן ומיתב וכן בפרוצות אי הוה שכיח קצת הוה להו לרבנן לתקן דילמא יאכלנו ארי או תפול עליו מפולת והיא תאמר לא נאנס אלא עיקרא דמילתא משום מילתא דל"ש לא גזרו בה רבנן לא חשו להו ואנא מותיבנא תיובתא כלפי שנאיה דהרב ז"ל מהא דאמרי' בפ' הזהב דף מ"ט דר' נחמן ס"ל כר' יוחנן דאמר ד"ת מעות קונות ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעליה מילתא דשכיחא גזרו בה רבנן מילתא דל"ש לא גזרו בה רבנן והכי אמרינן לקמן מדוד לי באלו קנה ורב הונא ס"ל כר"י דאמר ד"ת מעות קונות כו' ומילתא דל"ש לא גזרו בה רבנן הא קמן דאף דשייכא תקנתא דרבנן דחשו לשמא יאמר לו נשרפו כו' אפ"ה כיון דל"ש לא גזרו ביה ובפ"ק דשבועות דף י"א אמר רבה מאי טעמא דרבי יוחנן דאמר תמידין שלא הוצרכו לצבור נפדין תמימים משום דלב ב"ד מתנה עליהן אם הוצרכו הוצרכו ואם לאו יהיו לדמיהן ואותביה אביי מדתניא פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהם וכן שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים תחתיהם כולם ימותו דברי רב יהודא ר"א ור"ש אומרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו כו' ואמאי לימא לב ב"ד מתנה עליהן ומשני שאני אבודין דלא שכיחי הא קמן אף שחשו לתקנת ההקדש ובית דין נתנו לב לתקן צרכי צבור לא חשו לתקן אם יארע איזה מאורע דלא שכיח אף שאם יארע המאורע ההוא אין המקרה ההוא דלא שכיח מתוקן כל צרכו לא חשו חכמים לכך וממילא הויא תיובתי' דהר' מהרד"ך ז"ל שכתב בב"י ל"ב סוף חדר ד' דלא אמרינן מילתא דל"ש לא גזרו בה רבנן אלא בדבר חומרא וגדר כו' ע"ש דהא בהנך דוכתי אין כאן חומרא וגדר אלא תקנת היחיד או הצבור ואפי' הכי לא חשו חכמים לתקן במילתא דלא שכיחא וכן מה שכתב מהרד"ך עוד וז"ל אלא מילתא באנפי נפשה שרצו לזכות את ישראל ואיש על מקומו יבא בשלום פשיטא שעל כל צד וזכיי' ותועלת תקנו עכ"ל גם דברים אלו מופרכים מהך ראיה שהרי כאן מילתא באנפי נפשה היא שרצו לזכות את ישראל ולתקן קרבנותיהם לתועלת הצבור וההקדש ואפ"ה לא חשו לתקן כלל במלתא דלא שכיחא וכבר הרב ז"ל בסוף דבריו איהו גופיה תברא לגזיזיה כנראה מתשובה זו דלא בעא למשכוני נפשיה בהחלט למימר דבממונא אף במילי דל"ש גזרו ביה ומ"ש רבינו בב"י סימן קצ"ח על דברי העטור דס"ל דדוקא עליה ולא בית דל"ש ביה דליקה ופליג עליה הרב בב"י מטעם דלא נתנו חכמים דבריהן לשיעורין לאו משום דס"ל דמילתא דל"ש נמי גזרו ביה רבנן דהא פשיטא לאו מילתא היא כדאמרן אלא דס"ל לרב ז"ל שאם אתה אומר כן אף בעליה יש לחלק בין

עליה של שיש חומה גבוה וברזל ונחושת מנעליה לעליה הבנויה בהוצא ודפנא ובבית נמי היכא דהוה מהוצא ודפנא שכיחא ביה דליקה ובכל כי האי ודאי לא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין אחרי כותבי כל זה מצאתי להרב הגדול מוהריב"ל ח"א סי' ע"ו כתב בפירוש שאף בתקנת חכמים אמרי' מילתא דל"ש לא גזרו ביה רבנן והביא ההיא דהזהב נמצינו למדין מכל האמור דמכח השטר לבד אם אין שם הסכמה ולא מנהג קבוע הדבר פשוט שאין ראובן צריך להחזיר כלום ואין לפקפק על הטעם הראשון שהוא דהמע"ה דכאן כיון שכבר שלחו האפוטרופסים אל הנפקדים וצוו אותם שלא יתנו לראובן את אשר הפקיד בידם הרי זו כתפיסה דהדבר ברור דזו אינה תפיסה וכמה שכתב הטור בשם הרא"ש בח"מ סי' ק"ד וז"ל אין זו גביה כל זמן שלא שמו הסחורה ונתנוה ללוי ועוד שאף אם היה בעל השטר בעצמו הוא התופס כיון שתפיסה זו היא לאחר שנולד הספק בטענת שמא הרי עלתה הסכמת האחרונים דלא הויא תפיסה וביותר להאשכנזים שכתב הרב מוהרשד"ם בא"ה סי' קכ"ה דאף שהוא לא נהג להוציא מיד התופס לאחר שנולד הספק מ"מ בק"ק אשכנזים ראוי להוציא ממנו כדברי בעת"ה שהוא מרבני אשכנז וביותר עתה בזמנינו זה שזכינו לדברי הרב הגדול בעל המפה ז"ל ונהגו כמותו בכל תפוצות אשכנז ופולוניא ובודו"ן מכללם והרב ז"ל פסק בהדיא דאם תקפו כהן מוציאין אותו מידו ואפי' אם נתנו לו הישראל בטעות ואח"כ נודע לו צריך להחזיר לו ולהיות שאין כאן תפיסה אין צורך להאריך בה וכיון דכבר הוכחנו שמכח השטר פטור ראובן מכל וכל השתא נחזי אנן אם יש מקום לחייבו מצד המנהג ואומר דבגדר המנהג כדי להוציא ממון על פיו רבו הדעות והמה בכתובים והנראה מפשט דברי הרא"ש כלל נ"ו שאין כח במנהג להפקיר ממון ליטול מזה וליתן לזה אם לא התנו עליו בפירוש ומהריב"ל בח"ב סי' פ' ר"ל דלאו בכל מנהג קאמר אלא דוקא באותו מנהג שנתקבל בטעות והוקשה לו דא"כ באיסורא נמי ולעד"נ דאין צורך להוציא דברי הרא"ש מפשטן דסד"א כיון דנתפשט המנהג ע"פ כמה דיינים שדנו כן אי לאו דקים להו שכך היא תקנתם לא היו דנין בכך קמ"ל הרא"ש כיון שבטעות היה אינו כלום ואף הרב ז"ל בח"א סי' ס"ז הביא החילוק שכתבו הפוסקים ז"כ ליישב שתי תשובות הנראות כסותרות מהרא"ש ז"ל והעלו דעל כל פנים צריך שיהיה המנהג קבוע ונתקן ע"פ גדולי הדור ואף שהביא גם התרוץ האחר שתרצו דלא מהני מנהג הסותר תקנות הראשונות שתקנו חכמי טוליטולה שהפקרם הפקר מדין תורה אבל כשהמנהג על דבר הרשות כמו שנהגו שלא להגבות מטלטלי דלוקח אע"פ שכתב לו מטלטלי אגב מקרקע יש כח במנהג לענין אפקועי ממון נמי לכאורה יש להשיב עליו דה"נ כיון שכתב לו מטלטלי אג"ק הרי זכה בהם מד"ת הגמור ואתה בא להפקיע זכותו

מכח מנהג ומאי אולמיה דהזוכה מדין התקנות שהפקרם הפקר מן הזוכה מדין התורה הגמור אדרבא הזוכה מדין הגמור עדיף טפי ואפשר לומר כיון דכבר נהגו שלא להגבות מטלטלין הו"ל מאי דכתיב בשטרא מטלטלי אג"ק שופר' דשטרא בעלמא ואמרי' דמעול' לא נתכונו לא זה לקנות ולא זה להקנות ותמה אני על הרב מהרש"ך שכ' בח"ג סימן מ"ח וז"ל במנהג כזה דאינו אלא לפרש התנאי שהתנו ביניהם המתנים שיש לפרשו בשתי כונות כו' דהא גם בנדון הרא"ש היה מקום לפרש שתי כונות שהרי רבי יעקב ן' שושן פי' היפך דברי הרא"ש וגם ה"ר ישראל האריך להוכיח ולהכריע פירושו של ה"ר יעקב וכמה נתחבט בדבר זה ובסוף דבריו כתב וז"ל ועוד המנהג שהוא שקול כנגד הכל וכל הנושא אשה על דעת מה שהרואה העולם מתנהג הוא נושא ועכ"ז לא חש ליה הרא"ש וכתב דמי לנו גדול כרש"י ונחלקו עליו יוצאי ירכו ר"ת ור"י ואם על פי פירושך יראה לי שאין התקנה כך למה אשמע לפירושו ולענין כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא ע"כ צ"ל שיהיה מנהג ותיקין ולא מנהג שיש לתלותו בטעות עכ"ל הרא"ש ובנדון מוהרש"ך נמי איכא למיתלי בטעות שהבינו שצריך שיחיה אחר אמו ל' יום וכיון דלבית דין מספקא להו מה לנו לפירושם של אותם האנשים ומי איכא מידי דאנן לא ידעינן והנך שאר אינשי ידעי ולא דמיא למה שהביא רבינו הגדול בב"י סי' מ"ו בשם הריב"ש דאפי' אם חתמו השטר יכולין הם להעיד ולגרע ענין השטר אם יש ספק בו דשאני התם שהם מעידים שכך התנו בפירוש ואף בכאן אלו היו העדים מעידים שכך התנו בפירוש שיחיה ל' יום אחר אמו ודאי דנאמנים הם אבל מטעם מנהג שנהגו לפרש לשון השטר כך אין לנו דיש לומר מנהג טעות הוא:

ז ועוד שכתב הרא"ש שם פירושו הוא לקיום ד"ת ה"נ הוי לקיים ד"ת דהיינו ירושת הבעל ומ"ש עוד מהרש"ך והמנהג לא יוכל לסתור התקנות שהם מד"ת כבר כתבנו למעלה מה שיש לדקדק בזה והנה הרב הגדול מוהריב"ל לא סמך על תירוץ זה ועוד דנראה דתופס עיקר התירוץ האחר מדהביאו באחרונה ועוד שהרי הם הביאו ראיה לדבריהם מדברי התוס' והגה' מיימונית שעיקרה מדברי מוהר"ם ומסתמא הרא"ש אזיל בשטתם גם בס"ג למהריב"ל ז"ל סי' קי"ד משמע מדבריו ז"ל דאי לאו דכתוב בפירוש בשטר והכל כמנהג קהלנו לא היה כח במנהג להוציא ממון מהבעל והרב מוהריב"ל בס"א סי' ס"ה הקשה שתי תשובות מוהריק"ו דסתרי אהדדי והרב בעל משא המלך במנהגי הממון הרבה להשיב על מוהריק"ו מדידיה אדידיה והניחו בצ"ע ונראה לענ"ד לפרש דבריו במה שכתב הריב"ש בתשו' סי' תע"ז וז"ל אמנם אין הקהל יכולין להתנות לגזול אחרים כו' ואם לא הסכימו כל הקהל מועיל למסכימי' ולבאים אחריהם כו' אבל אם אין תקנה אלא

מנהג לבד כו' והנה מנהג זה דומה למה שכתב ר"ת ז"ל בפ"ק דב"ב כו' דמנהג של שטות הוא ואין הולכין אחריו ע"כ הרי דמחלק בין תקנה שהתנו בפירוש למנהג שנהגו בלי שום הסכמה ותנאי ובזה מיושבין דברי מוהריק"ו דמה שכתב בשורש ח' מיירי במנהג שלא התנו עליו מתחלה אלא שנהגו כן בלי שום הסכמה ותנאי וכיון שכן עכ"פ צריך להיות מנהג וותיקין ושיהיה לו ראיה מן התורה ומה שכתב בשורש תשיעי וז"ל ומ"מ ההיא שהבאתי לעיל אין לדחותו דהיינו דוקא לענין ממון מדמסיים בה היינו דווקא בהוקבע ע"פ חכמי המקום דאי מיירי לענין ממון דוקא אפי' שלא הוקבע על פי חכמים נמי ע"כ לשון מוהרי"ק שפיר קאמר דהוקבע על פי חכמים משמע דעשו הסכמה וחק קבוע א"כ אפי' חמרים וספנים נמי כיון שכך התנו ביניהם וכן משמע מהראיה שהביא המרדכי בשם מוהר"א כהן רשאין בני העיר להתנות כו' וממילא מיתרצי מה שכתב הרב בעל משא מלך וז"ל דברי מוהריק"ו תמוהים בעיני שכפי הנראה מההכרח שכתב דמוקי לה בעיר חדשה כנראה דבהך דינא דמתנית' לא בעינן מנהג ותיקין כלל ויהיו דברי א"ז בענין איסור לבד ולא בדין ממון כלל עכ"ד והנני יוסיף להפלא אתמיהתו דהא הרב מוהריק"ו דייק בלישניה למימר דאי דוקא לענין ממון משמע דמיירי נמי לענין ממון אלא העיקר הוא היכא דהותנה אע"פ שלא היו המתנים וותיקים אלא חמרים וספנים מנהגם קיים ומאי דקמוכח מדלא מוקים לדר"ל כגון שאין שם מנהג וותיקין וחכמים ולא הוקבע מנהג ע"פ וותיקין משמע מלישניה דהיינו היכא דהתנו אנשי העיר אף בלא וותיקין מהני אבל לא שיועיל מנהג בעלמא אף בלי שום תנאי לסתור דין תורה דההוא הויא ליה מנהג של שטות וא"ת עדיין הקו' במקומה עומדת לוקמא בדלא התנו עליו כלל והוא לעבור על ד"ת וי"ל דהא ודאי לא שכיחא כלל שבשכירות פועלים שהוא דבר ההוה בכל יום שלא יהא בדבר מנהג ע"פ הסכמה ותנאי קבוע ומשום הכי אוקמה בעיר חדשה דהיא שכיחא טפי אבל הסכמות שלא על פי חכמים דבר ההוה ומצוי תמיד הוא ובזה עלו דברי מוהריק"ו כהוגן אין בהם נפתל ועקש הרי דהמנהג הבא להפקיע ד"ת צריך שיתנו עליו בתחילה: והרא"ם ז"ל בתשובה סי' ט"ז כתב דלדעת כמה גדולים בעניני נישואין לא סגי בהתפשטות המנהג אלא בידוע לנו שהוקבע על פי חכמי המקום ומספק אין להוציא ממון מהמוחזק והרב בעל משא מלך הביא כמה פוסקים דס"ל הכי כ"ש וק"ו בנדון דידן דאפי' מנהג אין כאן אטו משום דאישתכח פעם אחת שהחזירו אפי' כל הנדוניא על ידי זה יקבע המנהג להוציא ממון חלילה: צא ולמד מה שכתב הריב"ש בסי' ש"א וז"ל ומה שאמרת שפעם אחת באת אשה אחת לפני מורנו הר"ן ז"ל כו' אין למדין הלכה מפי מעשה אולי היו שם תנאים ודברים אחרים בגו וכו' ע"ש. וכן כתב

הרב הגדול מוהרי"ט בח"ב א"ה סי' ה' ואף אם אירע שום מעשה כו' אין משם ראיה דשמא כך נתרצו באותה שעה או שמא לא היה ב"ד של אותה שעה בקי והביא ראיה מדברי הרא"ש ומוהר"ם שאין להביא ראיה ממה שכמה פעמים סלקו האלמנה: ומזה יש להקשות על הרב בעל משא מלך שכתב בשורש ז' כל מנהג שמביאים ממנו ראיה הוא כשהמנהג נתקיים בפעמים רבות אבל אם נעשה דבר באקראי פעם אחת או שתיים כו' אין להביא ממנו ראיה והביא ראי' מדברי הריב"ש סי' תמ"ה ואיך כתב דבר זה בלי חולק והרי מוהר"ם חולק וס"ל דאפי' בפעמים רבות אינו מתקיים וא"כ הוה ליה לאשמעינן רבותא טפי דאפי' בפעמים רבות אינו מתקיים לדברי מוהר"ם והרי הדברים קו"ח ומה התם בנדון מוהר"ם שהוא מנהג יהודא המוזכר בדברי התלמוד ואמרו בירושלמי אית לכון מנהג קבוע עבידו כמנהגכון לא חש מוהר"ם לקרותו מנהג קבוע ק"ו במנהגים שאינם נזכרים בתלמוד שאין להביא ראי' ממה שאירע כמה פעמים ואין לומר לאידך גיסא כיון שהמנהג הוזכר בגמרא יש מקום לטעות דהא עדיפא דאיכא למימר מנהג ותיקין הוא: אלא הנראה לענ"ד דס"ל למור"ם דאין המנהג נקבע עד שיתנו עליו ואף להריב"ש איכא למימר דאף בשלש פעמים אינו נקבע עד שיהא רגיל הרבה בכל יום דאדדייקת מסיפא שכתב אחד או שנים דוק מרישא שכתב דלא דמי לשכירות פועלים שכמה פועלים נשכרים בכל יום גם מה שטען ראובן להוכיח שאין כאן הסכמה שאילו כן היתה ראויה להמצא כתובה בין הכתובים דברי טעם הם וראיה מתשובת הר"ן סי' ע"ד שכתב על איש אחד שלא עשו לו כדרך הקברים שהוכחה גמורה היא שאינו קבר והביא ראיה מפ"ב דכתובות דאמרי' אלמנה מאי אית לה כיסנא כלומר כל שלא נהגו עמה כמנהג הבתולות הדבר מוכיח שלא היתה בתולה: גם מה שטען ראובן שהעדות פסולה מחמת שקבלוה שלא בפניו נראה דדינא קמשתעי דאף דהוכשרו פסולים לעדות מסים והסכמות הקהל אפשר דאין זה בכלל דשם אי אפשר בענין אחר ואף את"ל דזה בכלל הרי כל עיקר לא דמו אותה אלא לנאמן עלי אבא וכו' אטו האומר נאמן עלי אבא יקבלו העדות שלא בפניו ואי אפשר ליכא למימר דאפשר ואפשר יקבלו עדות בפני הקהל והכי שפיר טפי ואפי' את"ל דאי הוו מקבלי עדות זה קודם משעה זה היה קיים כיון שמחמת מעשה שהיה קבלוה ובשבילו אין בקבלתם כלום זכר לדבר מאי דאמרי' פרק הערל כל ת"ח שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאחר מעשה אין שומעין לו ואף אם ת"ל שעדות זו קיימת ואפי' אם היו מעידין שאירע דבר זה כמה פעמים שחי הולד אחר אמו קצת שעות ואעפי"כ החזירו הנדוניא מה שאינו כן עכ"ז אין ראובן צריך להחזיר כלום די"ל שנהגו כך להעדיף כחם של היורשים מן

הבעל וכי היכי דלא ליתי לאינצויי היכא דהוי ספיקא מי מת תחלה נהגו להחזיר הכל עד שיחיה הולד כ"ד שעות אחר אמו כל זה הוא דוקא אם היתה מיתת האשה כדרך כל הארץ דטעם הפטור תלוי בולד אבל בנ"ד שנהרגה על ידי נפילת הבית שכתבנו לעיל שאפי' לא היה לה ולד מעולם אינו צריך להחזיר כמה שכתב בעת"ה בפירוש א"כ לא עדיף המנהג מאלו היה כתוב בשטר בפירוש שיחיה הולד אחר אמו כ"ד שעות ואפ"ה היה פטור הבעל מלהחזיר שום דבר והנלע"ד כתבתי צבי בכמהור"ר יעקב אשכנזי נר"ו:

תשובה סב

א לדזיו לי' כבר בתי' עמו עוז ותושיה הוא אהובי החכם השם ישמרהו אד"ש כיום אתמול כי יעבור אותותיך האירו אל עבר פני על דבר עוגה שאפאה לצורך לחם משנה ונשרף מקצתה אי מיקרי לחם שלם כדי לבצוע עליה בשבת שנשאל עליה מורי זקני הגאון ז"ל והנני בא על סדר קונדריסך בקצרה כאשר יסכים הפנאי.

ב מה שהשיג כת"ר על מורי זקני הגאון בעל שער אפרים זצ"ל שביקש לדמותו להההיא דתנן במס' טבול יום חרחור פחות מכאצבע כו' מסברא דנפשך באומרך איפכא מיסתברא בנדון זה שאפי' למ"ד שנקרא חיבור מ"מ וודאי בזה מודה שאין לו עוד שם חשיבות לחם כי הוא עפרא בעלמא וודאי הלחם נקרא חסר עכת"ד וסברא זו סתורה לענ"ד מההיא דא"ר פפא בפ' יוה"כ דף פ' אכל אומצא ומילתא מצטרף אע"ג דלאו אכילה היא כיון דאכלי אינשי מצטרף ואם התם לענין כרת מצטרף ודינו כמאכל גמור כ"ש כאן לענין לחם משנה שכ"ש נאכל עמו דינו כאוכל עצמו ולא תימא דוקא לר' יוסי דתלי טעמא בנאכל עמו אלא אפי' לת"ק דבשיעור כאצבע פחות ויתר תליא מילתא איכ"ל דטעמא דידיה נמי משום נאכל ואינו נאכל הוא דס"ל דסתם פחות מכאצבע נאכל עמו וסתם יתר מכאצבע אינו נאכל עמו וליכא למימר דנישיילי' ומה מקום למחלוקת דס"ל דאזלינן בתר רובא דעלמא ואינך מיעוטא בטלה דעתייהו ויש לנו כיוצ"ב במשנתנו פ"ט דמקואות מ"ג אלו שאין חוצצין בית הסתרים באשה רא"א אחד האיש ואחד האשה כל המקפיד עליו חוצץ ושאין מקפיד עליו אינו חוצץ ואע"ג דתרווייהו ס"ל דבקפידא תלי' מילתא ס"ל לת"ק דמילתא פסיקתא היא כל באיש אינו חוצץ וכל באשה חוצץ ואשר ביקשת להביא ראיה לסברתך הנז' מהא דאמר רבא בפסחים ל"ז במצה הינא וכן ללחמי תודה ופריך פשיטא כו' מ"ד כו' כמאן דפריסא דמי קמ"ל וז"ל ובוודאי דזה לא ס"ל לרבא שיהיה ג"כ ס"ד שלא יהא נקרא חיבור לענין טומאה דא"כ הו"ל לאשמעינן ג"כ לענין חיבור לטומאה עכ"ד ובקל יש לדחותם דשוין הן ונקט חדא וה"ה לאינך אלא

שגדולה מזו נפלאתי על דברי כת"ר דאינם ענין לנדון שלפנינו דאטו מי גרע מצה הינא מבצק גמור ומעיסה שלא נאפית כלל שהיא חבור לענין טומאה והתלמוד מלא מזה ומה ענין זה ללחמי תודה שצריכין שיהיו אפויין ושלימין ולכן הוצרך רבא לאגמורין דמצה הינא נמי לחם אפוי ושלם מיקרי לאפוקי לענין חיבור לטומאה דבעודה עיסה נמי הוי' חיבור למה תגרע מצה הינא ואשר ביקש כת"ר עוד להביא ראיה לסברתו מההיא דיכול צלאו כל צרכו יהא חייב כו' א"ר אשי דשויא חרוכא ופירש"י לאו צלי אש הוא אלא קלי אש ולכאורה אין טעם לפירושו דמהיכי תיתי ולמה לא יקרא צלי אש כי פשוט דלא מיירי שמפסיד את פסחו בחנם אלא שעושה כן משוש דניחא ליה בכך שיהא נחרך מעט וכדי שיהיה כולו נצלה כל צרכו כאות נפשו לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים כאות נפשם ואין מקפידין על הפסד וא"כ למה יהיה ס"ד שאין זה נקרא צלי כו' ולכן נראה דסברת רש"י הוא משום שפסח מצוותו שיהיה נצלה שלם כו' וא"כ מה"ט הוי ס"ד דבפסח הקפידה תורה דוקא צלי אש ולא קלי אש משום דזה הוא כעפרא בעלמא ונקרא חסר וע"כ אין זה בכלל צלי אש וממילא חייב משום אל תאכלו ממנו עכ"ד ולא יכלתי להולמם כלל כי השיא כת"ר סוגיא דשמעתתין ופירש"י לדרך אחרת שלא עלתה על לב ומה ענין שלם או חסר לצלי אש או בשל מבושל ההיא אראשו על כרעיו ועל קרבו נפקא ולא מצלי אש ולאיזה מקום השמיענו מעולם שאם צלאו חסר שיהא חייב עד שיצטרך לומר יכול צלאו כל צרכו שיהא חייב ג"כ כמו שחייב בצלאו חסר כדאמרי' בעלמא תנא היכא קאי ותחלת דבריך ג"כ תמוהים מאוד באומרך כי פשוט דלא מיירי שמפסיד את פסחו בחנם כו' וכי על הצלייי' עלתה על הדעת לחייבו הא ודאי לא אלא על אכילתה צלוי כ"צ ואם יארע שיצלה כ"צ מחמת מיעוט השגחה או שכחה או שהניחו בתנור והלך לו ונחרך סד"א שיהא חייב האוכלו קמ"ל דלא ודעת רש"י ז"ל ברורה ופשוטה דסד"א אם נחרך ונשרף יהא האוכלו חייב משום כי אם צלי אש שהרי אין זה צלי אש אלא שרוף ולא צלוי קמ"ל דלא ולפי פירושך היה אפשר לי להוכיח מכאן הפך סברתך אלא שאין רצוני להאריך בדבר שאינו עיקר והם דברים של מה בכך לע"ד ומה שהק' כת"ר לרבינא דס"ל כל העומד לחתוך כחתוך דמי מחרחור פחות מכאצבע לא ידעתי מי הגיד לך דחרחור פחות מכאצבע עומד לחתוך וביותר לפ"מ שכתבתי דחרחור פחות מכאצבע היינו נמי נאכל עמו ומה שביקש כת"ר לתרץ מכח דברי התוס' בד"ה חבורי אוכלין שיש חילוק בין כשהוא עומד ליחתך מכח איסור כו' אכתי ההיא דחלה הויא תיובתי' דהתם נמי החלה אסורה והשאר מותר ואף שחלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש מ"מ צריך הוא לשייר מעט יותר מן החלה כדי שיפרישנה ממנו וגם מ"ש וז"ל

וא"כ ממילא אין כאן ראיה דרבא לא ס"ל כרבינא דאף שזהו מצוה מן המובחר באכילת קדשים לאכול בגדולה כדרך שהמלכים אוכלים מ"מ אין זה איסורא וחיובא עכ"ל ואינו כן דבהדיא אמרי' בבכורות בריש פ' עד כמה דף כ"ז ותנא מאי טעמא לא קאמר מתנות כהונה אמר לך כו' הני כיון דקדושת דמים נינהו דבר מיתחל קדושתייהו אארבעה זוזי ואתי למנהג בהון מנהג דחולין ופירש"י והתוס' דצריך לאכלם בגדולה כדרך שהמלכים אוכלים וחיישינן דילמא ינהוג בהון מנהג חול ומשום כך אסרו ליתן ד' זוזי כו' הרי בפירוש שאיסור גמור הוא (לאכול אפי' מתנות כהונה שהם חולין כ"א בדרך גדולה כמו שהמלכים אוכלין כ"ש קדשים) עד שמפני ספקו אסרו ליתן ד' זוזי ודוק כי הוא ברור:

ג גם מ"ש דבלחמי תודה אם נשרף או חסר מקצת חלה אין בכך כלום אינו כן לע"ד דתנן בהקומץ רבה דף כ"ז העשרון מיעוטו מעכב את רובו היין מיעוטו מעכב את רובו ד' מינין שבתודה מעכבין זא"ז ובגמרא מפיק לה ביין משום דכתיב ככה ובתודה משום דאיתקש לנזיר ובנזיר כתיב כן יעשה דהויא עיכובא וכי היכי דככה דכתיב ביין לעיכובא דמיעוטא ה"נ כן יעשה דנזיר אכל מאי דכתיב ביה משמע לעיכובא אלא דבמתניתין נקיט מעכבין זא"ז דהיא מילתא חדתא דלא שייכא בסלת ויין דלעיל וכ"ש למיעוטא דמעכב את רובו דשייכא נמי בסלת ויין ומה שנתקשה כת"ר בדברי התלמוד לימא ר"מ לטעמיה נראה דטעם התלמוד הוא משום דבההיא דג' על ג' יש לפקפק דר"מ לאו מטעם טומאת בית הסתרים מטמא ליה אלא משום דס"ל דטומא' מגע הקלה מישך שייכא במדרס החמורה וקבעי לאוכוחי מהך דוודאי ס"ל טומאת בית הסתרים מטמאה אי נמי כדאמרי' בעלמא מההיא אין מיהך ליכא למשמע מינה ש"מ אורחא דתלמודא לפלפל בדבר א' אף שהוא ברור במקום אחר אם אפשר להכריחו אף מכאן אמנם קשה לי על דברי מו"ז הגאון ז"ל שאמר דרבנן דמתניתין דמטמו לבשר משום מגע טרפה שחיטה שהיא חומרא בקדשים מדרבנן אפי' טומאת בה"ס נמי מטמאה וכנראה שסימנים מצא לו בדברי התוי"ט שזה הפך הגמרא דכיצד צולין דף פ"ה דאיבעיא לן התם יוצא אי גזרו ביה רבנן טומאה ובעינן למפשט מאבר שיצא מקצתו כו' ודחינן טומאת סתרים היא ולאו מטמיא הרי בפירוש דאפי' בטומאת קדשים פסולים שאינם מטמאים אלא מדרבנן כדאמרי' בהדי' גזרו ביה רבנן טומאת סתרים לא מטמיא אלא שנסתייעו דברי מז"ה ז"ל במקצת במה שאמר דלית הלכתא כרבינא מדמשני סתמא דתלמודא בפשיטות טומאת בית הסתרים היא ולא מטמיא ואח"כ קאמר ולרבינא דאמר חיבורי אוכלין כו' משמע דאנן לא קיי"ל כרבינא ומש"ע וז"ל אבל במקשן וודאי צ"ל דהי' מפרש דמתניתין בתרתי פליגי ברישא בעובר חי ששחיטתו מטהרת ופליגי לענין אבר בטומאת בית הסתרים

וסיפא מה מצינו פליגי בעובר מת אם שחיטת אמו מטהרתו עכ"ד ואינן אלא תמה היעלה על דעת איש לומר דר"מ פליג בעובר מת וסבירא ליה שאין שחיטת אמו מטהרתו והרי משנה שלמה שנויה בצדה השוחט את הבהמה ומצא בה בן ח' חי או מת או בן ט' מת קורעו ומוציא את דמו מצא בה בן ט' חי טעון שחיטה דברי ר' מאיר ובזה לא נסתפק אדם מעולם ומ"ש הרב ברטנורי אבר גרסי' לא אתי אלא לאפוקי טעות סופר שהיה במקצת ספרים שלפניו וא"כ כל מה שהאריך וצידד כבודך בזה לומר דאפשר לומר דפליגי בתרתי וחד מינייהו אם שחיטת האם מטהרת את העובר מת דברי שגגה הם וא"א לאומרם כלל כ"ש להעלותה על ספר ומ"ש כת"ר להוכיח דהרמב"ם ע"כ ס"ל כרבינא מדפסק בהל' מקוואות שמטביל עד מקום המדה אינו הכרח משום דרבינא חדית לן תרתי חדא דכל העומד להתוך כחתוך דמי ובהכי לא סגי דליטמא דהא כל טומאת סתרים נמי הכי הוא שכל א' חתוך ועומד בפ"ע אלא שנוגעים בסתרים עכצ"ל אחריתא דאף שאין נוגעי' אלא בסתרים ה"ה כאלו נוגעים בגלוי והרמב"ם ז"ל כ' דמטביל עד מקום המדה והיינו בכל גווני אף שאינו עשוי כמין חוליות כמ"ש התוס' בד"ה שמטביל עד מקום המדה והרבה נדחקו התוס' שם בזה ובסיפא דמתניתין דאפי' בטבעת אחת סגי בטבילת חצי הטבעת ונדחקו לומר שהטבעת עשוייה מטבעות קטנות דבר שאינו כלל במשמע הלשון וכבר תמה ר"ש בפי' המשניות שם בדבר זה והעלה דבית הסתרים של כלים אינן צריכין שיבאו בהם מים ולא אפי' ראוים לביאת מים וכן פי' הרב ברטנורה שם והיא באמת סברת הרמב"ם ז"ל וא"כ אף שיסבור בידות הכלים שהם עתידים לקצוץ דכקצוץ דמי ע"כ ס"ל דמגע בית הסתרים היא דאל"ה להוי חציצת וא"כ אין משם ראיה דס"ל כרבינא לענין דלהוי כמגע גלוי דאדרבא משם מוכח דמגע בית הסתרים הוא אלא דרבינא מחלק בין חיבורי אוכלין לחיבורי כלים ודעת מז"ה ז"ל דלר"ש דס"ל בכל העומד לפדות כפדוי דמי וכה"ע לזרוק כזרוק דמי ש"מ דסברא אלימתא ומחוורת היא שפיר יש לנו לתפוס סברת רבינא דכל עומד לחתוך כחתוך דמי וכאילו נוגעין בגלוי דמי כיון שסברא פשוטה ומחוורת היא אבל לרבנן דפליגי עליה דר"ש בעומד לפדות ולזרוק כו' אף דיסברו דכה"ע לחתוך כחתוך דמי אינה כ"כ סברא פשוטה ואלימתא דניסקה תרי דרגא ונימא כאילו הוא חתוך וכאילו נוגעין בגלוי ואי הוה ס"ל כרבינא דכל העומד לחתוך כחתוך דמי וכאילו נוגעין בגלוי שוב ל"ה שמו לחם שלם לענין לחם משנה בשבת והיינו טעמיה דמז"ה ז"ל דאמר דרבנו ברוך ז"ל ס"ל כרבינא משום דר' ברוך כ' דמותר לחתוך הבציעה הרבה אף שאם יאחוז בקטן אין הגדול עולה עמו ול"א כחתוך דמי והו"ל כפריסה משום דאי נימא הך סברא אפי' ככר שלם נמי ליחשב כפרוס משום דעומד

לחתוך ולבצוע והיינו ע"כ משום דס"ל דכה"ע לחתוך כחתוך וכנראה חתוך בגלוי דמי דאלת"ה אלא כחתוך לחוד ולא כנראה בגלוי אכתי מאי ראייה מייתי רבנו ברוך שמותר לחתוך שהוא דבר שנראה בגלוי ממה שעומד ליחתך שאף אם נימא כחתוך דמי מ"מ אין חיתוכו נראה ודינו כשלם כדאמרי' בפ' חלון דף פ"א א"ר חסדא תפרה בקיסם מערבין לו בה והתני' אין מערבין ל"ק הא דידוע תיפרה הא דלא ידוע תיפרה ובמשנתינו ד"פ שנינו בפירוש ככר כאיסר והוא שלם מערבין לו בה אע"כ לומר דס"ל דכחתוך וכנראה חיתוכו דמי ובהא מיסתברא דלא קיי"ל כרבינא ולענין דינא בלחם חסר לענין לחם משנה בשבת נ"ל דיש לדמותו להההיא דעירובי חצרות דתנן בה ככר שלם ולדעת הרא"ש עד כדי חלת נחתום שהיא א' ממ"ח ואפי' אינה טבולה לחלה לא מיקרי חסרון אבל ביותר מא' ממ"ח ודאי מיקרי חסרון ולפי דעת ר"י בתוס' אפי' בחסרון מועט נמי לא מיקרי שלם וא"כ ה"ה לענין לח"מ ואף דהתם טעמא משום איבה מ"מ ר"י דייק ליה מלשנא דמתני' דקתני ככר שלם וכל שחסר מעט לא מיקרי שלם ה"ה לענין לח"מ וזהו דלא כמ"ש כת"ר בקונדריסך מכח סברת עצמך דאפי' בחסרון מרובה כשר הנלע"ד כתבתי בנחיצה רבה ושלומך יגדל כנפשך ונפש נאמן אהבתך: צבי אשכנזי ס"ט

תשובה סג

א וזה השבתי שנית להחכם הנזכר על הענין האמור.

ב אהובי ה"ה ה"י אד"ש דברות קדשך הגיעוני מגמת פניהם לחזק ידי הקונדריס הראשון ולהסיר הפקפוקים אשר השיגה ידי יד כהה ואני איני מקבל על עצמי לחזור ולכתוב הדברים אשר לענ"ד איגרתי הראשונה תשיב אמריה ומה יסכון גבר על השנות הדבר פעמים כי לא בהכפל הדברים יתחזקו הענינים והנני מקצר ועולה אשר ביקשת לדחות ההיא דאומצא ומילחא שהבאתי באומרך כל בנינו של הגאון (הוא זקני הרב זצ"ל) הוא כשאינו נאכל כו' ואם ראוי לסתם בנ"א אין בא לענין כל העומד לחתוך עכ"ל ודאי כן הוא שמז"ה ז"ל עשה ב' חלוקות הא' ההיא דמס' טבול יום והב' ההיא דרבינא וכשבאת לסתור בקונדריסך הראשון ההיא דמס' טבול יום בחלוקה הראשונה היית עומד ועליה אני דן ומש"ע ובלא"ה אין ראיה משם דהכל תלוי שם משום יתובי דעתא ע"כ נוכח פני היה וכך אני אומר אם התם מוכח דמשום דאכלי אינשי מיתבא דעתא ומיקרי אכילה לענין כרת כגוף ועיקר המאכל שהרי רב פפי לא הלכה וקבלה הוא אומר אלא ראייתו היא משום דאכלי אינשי כ"ש לענין לח"מ שאף החרחור נחשב כלחם עצמו אם הוא נאכל עמו מה שעשה כת"ר סניגרון לדבריך הראשונים בענין צלאו כל צרכו איני נזקק

להשיב לע"ד דברי הראשונים יספיקו זולת במה שהבאת לנו בשם מהרש"א למה לא שנה בצלאו כ"צ יכול יהא חייב כמו ששנה בחי שבצדה וביקש כת"ר להלמו עפ"י דרכו והוא רחוק בעיני ומהרש"א באומרו ויש ליישב נראה שכיון לומר דחי כיון שעדיין אפשר לעשותו צלי אש הרי הוא בכלל כ"א צלי אש לאפוקי חרוכא דשוב א"א לעשותו צלי אש אינו בכלל כ"א צלי אש וכבר היה אפשר לי לומר דמילתא דפשיטא היא שכיון שנשרף שוב אין שם בשר פסח עליו ומהי תיתי שיהא אסור כיון דעפרא בעלמא הוא דומי' דההוא דאמ' רבא לעיל ר"פ כ"ש דף כ"א חרכו קודם זמנו מותר בהנאה לאח"ז ולמקצת פוסקים אפי' באכילה שרי ואף להאוסרים י"ל דמדרבנן בעלמא ומעיקרא דבעיא למימר יכול צלאו כ"צ יהא חייב דסליק אדעתיה דגזרת הכתוב היא בפסח בכלל כ"א צלי אש דומי' דצלאו ואח"כ בשלו דלעיל דאף דבעלמא לא אתי בישול ומבטל צלייה הכא מבטל ליה אבל השתא דממעטינן ליה מנא ובשל מבושל אפי' בכי אם צלי אש לא מוקמינן ליה אלא אדינא דעלמא דלאו אכילה כלל היא אלא שרואה אני שרש"י ז"ל דחה הפירוש הראשון באומר דההוא תנא כיון דרבי קרא צלאו ואח"כ בשלו מה לי שויי' חרוכא מה לי לא שויי' ואס"ד דהך חרוכא היינו כעפרא דארעא ודאי שני ושני וכך משמעות דברי התוס' לעיל בפ' כ"ש בד"ה חרכו קודם זמנו דסתם חרכו אינו נפסל מאכילת הכלב מדאיצטריכו לאוכחי מההיא דפת שעיפשה וא"כ לאו עפרא בעלמא הוא שהרי הוא מטמא אוכלין וא"כ הוא נפל כל הבנין של כת"ר הבנוי על יסוד זה דחרוכא היינו כעפרא בעלמא דאף אם תימא כיון שנפסל מאכילת אדם הרי הוא כעפרא בעלמא לענין אכילת פסח רואה אני בדברי רש"י דזה לא נפסל אפי' מאכילת אדם אלא שנצלה הרבה יותר מדאי ובני אדם אוכלין אותו וזהו פשטן של דברי הברייתא שאמרה צלאו כל צרכו ולא אמרה חרכו אלא שרש"י פי' חרוכא שרוף שמילת חריכה פירש שריפה אבל אינו שריפה ממש עד שיפסל מאכילת אדם זה נלע"ד ברור ובקושית מהרש"א יש עוד לומר דכיון דא"א לעשות צלוי כ"צ עד שבתחלה יצלה אותו המקום בעצמו צלוי כהוגן ואח"כ הוא נשרף מסתמא לא אמרינן דאתי שרפה דבתר צלייה ומבטל לצלויי' כסברת הגמ' לעיל גבי צלאו ואח"כ בשלו אי לאו קרא יתירא ומעיקרא סליק אדעתיה דע"כ כללות כ"א צלי אש אהאי נמי קאי אבל השתא דמיעטי' מנא ובשל מבושל אוקמינן ליה אסברא כאמור הנה יצאנו מכוונת הקצור לאהבת חיבת הקודש פי מהרש"א ז"ל ומה שנסתפק כת"ר בדחייתי בההיא דמצה הינא הדבר ברור דדוקא בתורת לחם הוא דסד"א דכמאן דפריסא דמיא אבל לא בתורת עיסה ובצק שהוא הנוגע לענין טומאה ואשר תשוב תתפלא בי בההיא ראיה דעשרונות לחמי תודה מיעוטן מעכב את רובן מההיא דנזיר באומרך ואיני

מבין דבריו דודאי כל עשרונות מעוטן מעכב ובכלל מתני' קמייתא היא עכ"ד ותמה אני אגברא רבא דכוותך שנתעלמה ממך הלכה דאין דנין קל מחמור להחמיר עליו ואין דנין קדשים קלים דהיינו לחמי תודה מסלתה ומשמנה שהיא קדשי קדשים ומש"ע ומה ענין זה לחסר קצת כו' ומה ענין זה למי שהקריב כדינו ונחסר כו' דבר ברור הוא כיון שכבר הוכחתי דעשרונות של לחמי תודה מיעוטן מעכב את רובן ממילא א"א ליתן לכהן חלה חסרה אפי' אינה חסרה אלא כל שהוא שהרי מתרומת מעשר ילפינן לה והתם פשוט חסרה תרומת מעשר אפי' גרעין א' שהטבל לא נתקן כל צרכו ואינו חושב שיסופק בזה אדם מה שעשה כת"ר סניגרין לדבריו בענין אכילת קדשים כדרך שהמלכים אוכלין כמדומה אני כשיראה כת"ר גוף כתבו הראשון יחזירו בו וביותר מה שהאריך כת"ר בנתינת טעם בפסח שאינו נאכל אלא צלי פלא בעיני דר"ש הוא דדריש טעמיה דקרא ולא קיי"ל כוותיהם ומ"ש כת"ר ליישב דברי הקונדריס הראשון בענין ההיא דבתרתי פליגי באומרך דבסיפא פליגי בענין בהמת טריפה אם שחיטתה מטהרת העובר הנמצא בה עכ"ד לא ידעתי אם הוא פירוש או חזרה ואם הוא פירוש לא יכלתי להעמיסו בדברי הקונדריס הראשון דתלי ליה ברב חסדא דאמר דל"פ אלא באבר דעובר חי ומיירי רישא בעובר חי וסיפא בעובר מת עכ"ד ומאי שייאטי' דר"ח הכא ואליבא דרבה נמי דאמר בתרווייהו פליגי נוכל לומר לפי דרכו דרישא בעובר בין חי בין מת וסיפא בעובר מת ומי הכניסנו בתגר זה של עובר חי או מת אלא רישא באם כשרה וסיפא באם טריפה לפי דרכו ואם הוא דרכו חזרה כאשר יראה לי באמת מתוך קונדריסך הראשון אכתי פלטת לך מחדא דקדוק של הלימא ר"מ לטעמיה ונפלת ברברבתא לומר שהמקשן שהקשה בסתם ובפשיטות היתה לו גירסא אחרת משובשת וא"א להעמידה אלא בטעות גדול שנאמר דאף דלר"ע שחיטת האם הכשרה מועלת להתיר באכילה עובר מת הנמצא בתוכה עכ"ז לא תועיל לטהרו מידי נבלה כשהאם טריפה ואין זה דומה לאבר שיצא ממעי הבהמה לחוץ דהתם אין שחיטת אמו מתירתו באכילה לעולם ואיזה דוחק הכריחו לחלק משנתינו לשנים ועל החלוקים אנו מצטערים אלא שבא לחלוק עלינו את השווין ומש"ע הי"ל לרבותא יותר לימא נמי רבנן כר"מ בקל יש לדחותו ואין שונין לחכם כמותך ומש"ע ומנין להש"ס בכל דוכתא למימר דר"מ ס"ל טומאת בה"ס טמא לפי דבריי עכ"ד לזה אומר גלוי וידוע לפניך סוגיא דתלמודא דהיכי דמצי להוכיח במישור ולהזהר אפי' מדקדוק כך הוא עושה אבל באמת לעיקר דינא אין משגיחין בפרוטות דקדוקו ופקפוקי דברים קלים שאינן אלא לענין יגדיל תורה ונקיטינן עיקרא בידינו וז"ב ואשר פקפקת על דברי בישוב דברי הרמב"ם באומרך צע"ג במאי דאמר מעיקרא כמאן כר"מ כו' אדרבה

כר"מ לא אתיא שהרי רבינא ע"כ סובר שכל העומד לחתוך כגלוי דמי כו' ואדרבא כרבנן אתיא ומשו"ה סוברי' עד שיטביל כולו משום חציצה עכ"ד וממילא נפלי דהאיך אתי' רבינא כרבנן והא איהו סבר כחתוך דמי ואינהו סברי דלאו כחתוך דמי מה תאמר בחלוק' נגיעת גלוי ס"ל כרבינא מדמצינו למיטבל כולו משום חציצה הא ודאי לאו מילתא היא דאטו בכל החוצציין אם הוא טובל את כולו החוצץ עם החצוץ עלתה לו טבילה חלילה חלילה וא"כ מה הועלנו באומרנו דרבנן ס"ל דהוי' נגיעת גלוי וטובלין את כולו אכתי אין המים באים באותו מקום הראוי להיות חתוך והויא חציצה בודאי ובדבר שבגלוי ליכא למ"ד דלא בעינן שיבאו בהם המים אלא הדבר ברור דלרבנן ס"ל לאו כחתוך דמי וכ"ז שלא נחתך הכל ככלי א' בין לענין טומאה בין לענין טהרה ואין כאן ב' גופים נוגעים אלא גוף א' וכר"מ אתיא מיהא הא דרבינא בחלוקת כחתוך דמי רצוני ליתן להעתיק קונדריסך הראשון ולשלוח ההעתקה לידך ומהיום והלאה בעזה"י אם יעלה על רצון מחשבתך לשלוח לי איזה דבר יחזיק כת"ר העתק א' בידו כדי שיודעו הדברים במה אנן קיימין מבלי אורך וכפל ואעשה כן גם אני מזומן לשרתך בקודש ולכל אוהבי הי"ת ולומדי תורתו לשמה אני היא המדבר הנני: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה סד

א נשאלתי על אודות אשה שהניחה בעלה מעוברת ואחרי מות בעלה ילדה בן ולא הניקתו כלל אלא שכרה לו מינקת מחמת שבחיי בעלה השלשה ילדים הראשונים שהיתה מניקתן מתו יונקים ושפטו הרופאים שחלבה ארסיי והוא סיבה למיתת בניה וגזרו שמשם והלאה לא תניק כלל וכן עשתה שבארבעה ילדים שילדה אחר' כן לא הניקתם כלל אלא נתנם למיניקות וחיו באופן שנתאמת הדבר שחלבה הרע היא הגורם למיתת הילדים יונקיה ואשה זאת נשתדכה לאלמן א' כי בעלה הניחה בחוסר כל כידוע שא"א לה לפרנס עצמה וילדיה אם לא תינשא לאיש הזה והאלמן הלז א"א לו להמתין כ"ד חודש באופן שאם לא תותר לינשא תכ"ד חדש יתבטלו השידוכין הללו וביקשו לעמוד על דעתי האם מותרת לינשא תכ"ד חודש אם לא:

ב תשובה נלע"ד ברור דאשה זאת מותרת לינשא תוך כ"ד חדשים ול"ד למה שהסכימו רוב הפוסקים ז"ל דבילדה אחר מיתת בעלה אע"פ שלא הניקה כלל דאסורה להנשא דהתם כיון דראויה להניק משעה שמת בעלה והניחה מעוברת נאסרה מטעם דסתם מעוברת למניקה קיימא אבל בנ"ד כיון דחלבה מזיק וממית כאשר חכמי הרופאים יגידו ונתאמת בחוש הרי אסורה היא להניק את בניה כדאמרי' במלה ראשון ומת שני

ומת שלישי לא תמול ובאיסורי כרת כמו אכילת יה"כ וחלול השבת שהוא איסור כרת וסקילה סמכינן ארופאים הכא לא כ"ש שיש לנו לשמוע אל הרופאים וביחוד שנתאמתו דבריהם בחוש וכיון שמן הדין אסורה להניק את בניה בשעה שמת בעלה אין אני קורא בה סתם מעוברת למניקה קיימא הרי לא קיימא למניקת ואף אם תרצה להניק אין מניחין אותה משום סכנת נפשות וגריעה מפסק חלבה וצמקו שדיה דהלכה רווחת בישראל דמותרת לינשא ואל תטעה לומר דדוקא ילדה בחיי בעלה הוא דשריא אבל ילדה לאחר מיתת בעלה אסורה דזה אינו אלא בפסק חלבה שפירושו שהיתה מניקתו ואח"כ פסק חלבה ולכן אינה יוצאה מכלל איסור מיניקת אלא בשפסק חלבה בחיי בעלה אף שהיתה מניקתו בתחלה אבל בפסק חלבה לאחר מיתת בעלה אסורה דדילמא איערומי קא מערמא אבל בצמקו דדיה פשיטא דל"ש בין ילדה בחיי בעלה לילדה לאחר מיתת בעלה דאידי ואידי לאו מניקה היא ולא למניקה קיימא והכי דייק לישנא דהרא"ש וכל הפוסקים כמותו דבפסק חלבה נקטו בחיי הבעל ובצמוק דדיה כתבו סתמא או שי"ל צימוק דדים ולא הזכירו בחיי הבעל לאגמורין דאף בילדה לאחר מיתת הבעל אם י"ל צימוק דדים שריא לאינסובי והיא ברור בטעמו דמה תועלת במניעה נישואיה שהרי א"א לה להניק ועוד שאין אתה קורא בה מעוברת למניקה קיימה ומעתה דון מינה ואוקי באתרין שהאשה הזאה שחלבה ארסיי ואסורה להניק את בניה דאף שילדה לאחר מיתת בעלה מותרת להנשא שאין אני קורא בה מניקת חברו ולא מעוברת למניקה קיימא ואין לתינוק תועלת במניעת נישואיה ולא מבעיא לדעת הר"ש מפליזא והעומדים בשיטתו דס"ל דכל היכא דלא משעבדא ליה מותרת לינשא דמילתא דפשיטא היא דזאת האשה מותרת דעדיפא מלא משעבדא שהרי אף אם היא רוצה אין ב"ד מניחין אותה אלא אפי' לר"ת החולק עליו וס"ל דאפי' בלא משעבדא ליה לא תינשא והכי קיי"ל הכא מודה דע"כ ל"פ ר"ת אלא במינקת או ראויה להניק אבל באינה ראויה להניק לא תדע דהרא"ש כר"ת ס"ל ואפ"ה כתב דבצמקו שדיה שריא לאינסובי ואם לחשך אדם לומר והלא ר"ת מסתייע מדבעי למימר טעמא דמעוברת משום סנדל ודחסא דע"כ לא שאני לן בין אלמנה לגרושה ה"ה למסקנא דטעמא משום מניקה אף דאישתני טעמא אישתני דינא ואם כדבריך הא אישתני בצמקו שדיה דלטעמא דדחסא וסנדל אסירא ולטעמא דסתם מעוברת למניקה קיימא שריא אף אתה אמור לו ותיקשי לך דבי ריש גלותא דלטעמא דדחסא וסנדל אינהו נמי אסירי ולטעמא דסתם מעוברת למניקה קיימא שריא אלא עכ"ח דאין הדברים אמורים אלא בששם מניקת עליה לאפוקי דבי ריש גלותא כיון דלא הדרא בה שוב לית בה משום לתא דמניקת שהרי אין בה שום תועלת לולד ואינה בכלל דבריהם שאמרו

סתם מעוברת למניקה קיימא וכ"ש צמקו דדיה וק"ו בן ק"ו כשחלבה ממית כנ"ד שאינה כלל בכלל איסור המניקת באופן שהאשה הזאת מ' הענדלי בת הקצין כה"ר יוסף שטט הגין מותרת להנשא תוך כ"ד חודש והנלע"ד כו"ח פה אלטונא יע"א יום א' כ"א אלול תס"ז לפ"ק: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה סה

א עוד על הענין הנזכר אלטונא ח' חשון תס"ח לפ"ק

ב הקצין הן גביר ה"י אד"ש התשובה ממחו' הרב מוהר"א ברודא מפראג נר"ו ראיתי ותמה אני שהאריך בסתירת דברי מהר"ש קידנבר ז"ל ודברי מהר"ר שמחה לוצאטו ז"ל ובקיום דברי ר"ת ז"ל שאינן צריכין חיזוק ומי יעלה על לבו להקל במקום שכל חכמי ישראל ראשונים ואחרונים אשר עליהם אנו סומכין מחמירין וכבר היה מעשה על ידי פה בבת מחו' ר' הירש מבערלין ואסרתי אבל אין כ"ז ענין לנדון שלפנינו שחלבה ארסיי ומחמת זה לא ינקה בניה החיים ה"י כמבואר בתשובתי ששלחתי לכם וגדלה תמיהתי על המורה הנ"ל שהבליע ביני שיטי עיקר הטעם שעליו אנו סומכין והוא ברור שכיון שחלבה ארסיי וממית והניסיון והרופאים קיימהו מעתה אסור לה להניק את בניה ויותר נפלאתי עליו שעשה לו סמוכות מדברי ספר בית יעקב שנדמ"ח והנה הס' הנ"ל הוא עזר כנגדו שהרי מבואר בהס' הנ"ל שביריד יערסלב הסכימה דעת הרבנים להתירה הלכה למעשה אלא שהוא בעל הס' הנ"ל רוצה לחלוק עליהם באומרו וז"ל דל"ד לצימוק דדיה דהתם א"א לה להניק כלל משא"כ הכא דאפשר אלא שמחמת דעת הרופא היא מתייראי להניק וכו' ועוד דבנ"ד חשיב משתעבדא להניק שאם ירצה הבעל שלא לסמוך על דברי הרופא תציית לו ותניק ואע"ג דעובר עברה משום סכנת בנו עכ"ד והם דברי הבאי וחלילה לשמוע לאב הרוצה להמית או לסכן את בנו והדיבור בזה אך למותר נקוט מיהא מדברי הספר הנ"ל שכבר פשטה הוראה להתיר במושב זקנים ובמעמד רבנים רבים וחכמים גדולים כידוע ביריד יערסלב ואפי' אם היה כאן איסור תורה היה מהראוי לסמוך על הרבנים הרבים ובטלה דעת היחיד במיעוטו כ"ש שהנדון שלפנינו אינו אלא גזרה וחששא דרבנן בעלמא שיש לנו לסמוך על הרבים הלכה למעשה ומעידני עלי שהגאון הגדול מו"ז החסיד שבכהונה בעל שער אפרים ז"ל סיפר לנו שבעיר וינ"א באותו מעשה המוזכר בספר אמונת שמואל שם נמצאו ושם היו הגאון הגדול רבן ז"ל [של] ישראל מחו' מהר"ר העשיל ז"ל והגאון בעל קיקיון דיונה ושאר גאונים שאף שהם לא רצו להתיר בנדון ההוא מ"מ אמרו לו להאיש שרצה לישא האלמנה ההיא אם תמצא

רבנים שיתירו לך ידינו מסולקות ממנה ואף הגאון מוהר"ש ז"ל שהיה אב"ד בוינ"א בעת ההיא עם כי לא הסכימה דעתו להתיר משך ידו והניח להאיש ההוא לסמוך על דעת רבנים המתירים אף שלא היו ממונים בעיר וינ"א לדון ולהורות וגם לא היו המתירים כ"א שנים ומארץ רחוקה כ"ש וק"ו בנ"ד שההיתר ברור והאשה היא מבנות קהלתנו דעלי דידי רמי' להפך בזכותה להורות לה הדרך תלך בה ורבים אשר אתנו המתירים כהלכה דיש לנו לדון ולהורות ולעשות מעשה לכתחלה שתנשא ובטוח אני בחכמי הדור נר"ו שיסכימו עמי הלכה למעשה כי דברים ברורים וישרים המה עוד ראיתי למוהר"א ברודא נר"ו ששגג באומרו שאין הרופא נאמן יחידי להעיד על חלבה שהוא ארסיי שאין היחיד נאמן ועוד שהוא שני בשני בחד בעל עכ"ד ושגגה היא שדבר פשוט הוא דבמילי דרבנן ומילתא דאיסורא דלית ביה דרא דממונא שהיחיד קרוב נאמן ואפי' אשה קרובה נאמנת ובאיסורא דאו' איבעי' לן בהאשה רבה ולא איפשטא ואזלינן בה בדאו' לחומרא ובדרבנן לקולא ובהדיא מהימנינן ליה לקטן לומר עד כאן היינו באין בשבת וכן לענין תרומה דרבנן כדאי' בכתובות כ"ח ובפי' כ"כ מוהרמ"א בהגה ש"ע ח"מ סי' ל"ה דבכל איסורי דרבנן קטן מהימן ואף שבדבר שהוחזק לאיסור אין הקטן נאמן להוציאו מחזקתו לפ"ד הריב"ש בתשו' רמ"ה מאן לימא לן דאיתתא דא הוחזקה לאיסור אדרבא בחזקת התירא קיימא דעינינו הרואות שלשה ילדיה הראשונים מתו יונקים וארבעה האחרונים שלא ינקו ממנה המה בחיים אין כאן אלא גילוי מילתא בעלמא ואף הריב"ש לא אמרה אלא בקטן אבל בגדול אפי' קרוב ממש דאו' הדבר ברור דעד אחד מיקרי ומהימן במילי דרבנן ואין זה צריך לפנים ושלום כנפש מחותנך: צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה סו

א עוד על הענין הנ"ל

ב כבר כתבתי זה פעמים על אודות האשה העלובה קשת רוח בתו של הקצין כהר"ר יוסף שטט האגין שחלבה ארסיי כאשר הוכיח הניסיון ששלשה ילדיה הראשונים שהיתה מניקתן מתו ומתוך כך גזרו הרופאים שחלבה ארסיי ושלא תניק את בניה וכן היה שארבעה ילדיה האחרונים שלא הינקתן חיו ות"ל המה חיים עודנה ודבר ברור ופשוט הוא שאשה זו אסורה להניק את בניה וכיון שכן הויא לה כצימוק דדים דכ' הרא"ש ז"ל ופסקו כוותיה הגאונים בעלי הש"ע דשריא לאינסובי וכ"כ בס' בית יעקב שביריד יערסלב בשנת ת"נ הותרה אשה כזאת במושב זקנים ובוועד הגאונים לינשא ואף שבעל הספר כתב שהוא לא הסכים בהתירה הרואה ראיות בעל הספר יראה שדבריו

דחויין מעיקרא ואין צריך להשיב עליהם והלכה כדברי חכמים ורבנים גדולים שהתירוה וביותר במילתא דרבנן דפסקינן לקולא אפי' בשניהם שוין ומכ"ש במילתא דל"ש כי האי שדרך כל העולם שחלב האם הוא חיות הולד ובאשה זאת נהפוך הוא להיות לסם המות דהויא ליה מילתא דל"ש כלל ולא גזרו ביה רבנן ומילתא דתמיהא טובא כי האי מידכר דכירי ליה אינשי ולא אתי לאחלופי ועדיף ממת בנה דשריא אף דמיתה שכיחא ול"ח לאיחלופי מת בלא מת כל שכן הכא דלא גזרינן בחלב ממית אטו חלב מחיה וכן הסכימו עמי מגדולי הדור הלכה למעשה וכתבו על האוסר שאינו אלא מן המתמיהין וכדי לחזק ידי הבעל המשודך לה בעל יירע מקול האוסר הרוצה לגזור עליו בחרם הושבתי בית דין ונשאנו בדבר ועלתה הסכמתינו להתירה הלכה למעשה שתינשא למשודך לה והגוזר עליה בחרם יחיש לעצמו מעונש המחרים שלא כדין כי אף אם דעתו נוטה לאיסור אין בידו להחרים במקום שיש מתירין וביותר במילתא דרבנן ושאין בו שום הנאה ותועלת לתינוק כי הכא ואם יאמר הבעל לחוש לחומרא יידע כי בנפשו הוא ומה יעשה כי יקום אל לצעקת הענייה אלמנה כשרה וצנועה אשר המביישה כאילו הרגה ושופך דמה ודם בניה היתומים רחמנא ליצלן מעולבנייהו והטוב והישר הוא שישא אותה ובזה ימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם ועליו תבא ברכות טוב:

ג אחרי כותבי זה ראיתי להרב הגדול החסיד המפורסם כמהר"ר שמואל אבוהב בתשובה סי' פ"ב כתב וז"ל אלא לע"ד אפשר שבא ללמד כו' הרא"ש ז"ל חידוש היתרו בשני ענינים וכו' וההיתר השני היכא שנתאלמנה בעודה מעוברת שאם מטבעה הוחזקה ביתר בניה שכבר ילדה שצמקו דדיה בכולם ומחמת זה לא הניקה בנים לעולם מותרת נמי להנשא אחר שתלד ולא תוכל להניק ולא גזרינן בה אטו יכולה דאף לטעם איסור המעוברת דבסתם למניקה קיימא יצאה זו מכללם כיון דחזקתה ולא למניקה קיימא ואפשר דמודו בה הריב"ש ומוהרא"ם ז"ל עכ"ד וכבר נתפרסם מחסידותו של הרב ז"ל היותו מחמיר מאוד בתשובותיו ועכ"ז כתב שבאשה שצמקו דדיה אף שנתאלמנה מעוברת מותרת לינשא ואינה בכלל מינקת חברו וכבר ביארנו היטב שאשה זו כיון שחלבה ארסיי דינה כצמוק שדים או אפשר עדיפא מינה ופשוט הוא דלא הניקה לעולם לאו דוקא אלא כל שהוחזקה בשלש לידות דינה כלעולם כדקיי"ל בכל התורה כולה בתלתא הוה חזקה וכ"כ בפי' הרב החסיד ז"ל בתשו' הנז' אף את"ל דלעולם דוקא אשה זאת כיון שבלידתה הראשונה נמי היה חלבה ארסיי ומת בנה הראשון וגם השני וגם השלישי איגלאי מילתא למפרע דלעולם לא היתה ראוייה להניק ונמצא דלדידן דקיי"ל כהרא"ש בצימוק שדיים אשה זו מותרת לינשא וכל המחמיר עליה עתיד ליתן את הדין

ויש לנו לירא מאבי יתומים ודיין אלמנות אשר ברית כרותה להם שאין צעקתם חוזרת ריקם והמרחם עליהם ירוחם מן השמים החותם שנית. צבי הירש אשכנזי ס"ט:

תשובה סז

א פראג תס"ד לפ"ק.

ב ע"ד שיעור כתם כגריס אם יש בידי איזה דבר מה מפי אבותי ורבותי הקדושים נ"נ:

ג תשובה אין אתי דבר מקובל מפי אבותי נ"נ אמנם כדאי הם הראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל לסמוך עליהם אפי' באיסור תורה כ"ש בכתמים שעיקרן מד"ס וכמו ששנינו במשנתנו מעשה באשה אחת שבאת לפני ר"ע כו' עד שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר אלא להקל ובגמרא אמר ר' אבהו כל שיעורי חכמים להחמיר חוץ מכגריס של כתמי' להקל ואגב ריהטך לא דקדקת וכתבת שהוא איסור תורה ומאי דקשיא ליה להרב החסיד כמהר"ר שמואל אבוהב ז"ל בספרו סי' נ"א איך יתכן שבהמצא פול גדול יותר מגריס הקלקי ירבה דם המאכולת לאו קושיא היא דס"ל ז"ל דקים להו לרבנן דאין פול גדול מדם המאכולת ואשר עוד תמה עליהם הרב ז"ל אמאי לא קתני לה גבי ויש שאמרו במדה גסה כבר למדנו ר' יוחנן בריש בכל מערבין דף כ"ז אין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בו חוץ ואף דבפ' מי שהוציאוהו דף מ"ח פריך תלמודא ארבע אמות שאמרו באמת דידיה יהבינן ליה או באמה של קודש יהבינן ליה וכו' אי אמר לך באמה דידיה יהבינן לי' מאי טעמא לא קתני לה גבי יש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם היינו דוקא התם פריך שפיר משום דתנן ברישא האמה שאמרו באמה בינונית וכיון דלא מפיק להנך ד' אמות שיש לכל אדם מכללא קמא מסתמא ביה כלילן ואף בזה א"ל רב פפא אי דייקינן כולי האי לא הוה תנינן והיינו מטעם האמור דאי לא תימא הכי תיקשי לאביי דאמר בריש עירובין ד"ג אמת סוכה ואמת מבוי באמה בת חמשה וזהו הפך משנתנו כל אמות שאמרו באמה בינונית שהיא בת ששה ועוד ואמאי לא תני להו ביש שאמרו במדה דקה אלא ודאי דאין למדין מן הכללות ועוד אפשר דמסייע להו ז"ל הך מתניתין מדקתני גריס נגעים כגריס הקלקי משמע הא שיעור גריס אחר שאמרו חכמים שאינו גריס של נגעים אינו כגריס הקלקי וא"כ קשה אם הוא קטן או בינוני למה לא חשבו התנא בין הבינונים או הקטנים ועוד דאי אפשר כלל לומר שיהא קטן או בינוני שהרי בפירוש אמרו שגריס של כתמים הוא להקל ואף שהרב החסיד ז"ל אמר שאפשר לפרש בו פירושים שונים מ"מ אין סברא לומר שיהא גריס זה של כתמים קטן משל נגעים ואיך שיהיה כבר הסכים הוא ז"ל עם היותו מחמי' לעול' שאין לזוז מדבריהם ז"ל הלכה למעשה ובענין

השערות אם הם הקבועות בגוף או בראש כבר הכריע מוהרמא"י שהן של גוף והוכיח במישור הרב החסיד הנ"ל כדבריו ועוד לע"ד החוש סותר דברי האמור שהן הקבועות בראש שהרי עינינו הרואות שאין בארבעה מהן כדי עדשה א' בינוני' ואף שבעדשה גופא מסתפקא מילתא שבנגעים ריש פ"ו שנינו של בהרת כגריס הקלקי מרובע מקום הגריס תשע עדשות ובפי"ז דכלים כעדשה שאמרו לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית זו מצרית וזכורני שראיתי עדשים מצריות מביאין בקושטנדינה למכור הרבה מאוד והן גדולות משלנו אלא שבפ' בתרא דמעשרות שנינו עדשין המצריות פטורין מן המעשרות ופי' הרמב"ם הם העדשים שהקצה הא' שלהם חד והם מדבריות אינן נזרעות בגנות וחזקתן מן ההפקר והוא מן התוספתא שאמרה אלו הן עדשים המצריות כל שגלגליהן חדין ופשוטן של דברים אינן מראין שיהא ראשן הא' חד אלא שהקו המקיפן שהוא כמראה האופן הוא חד במצריות יותר מבעדשים אחרות אבל לא שיהא ראשן הא' חד ומימינו לא ראינו עדשים כאלו אבל דיינו שהרב ז"ל מעיד עליהם ומי באחרונים כמוהו מור' אלא שאין לנו נפקותא מהם לענין כתם ששומעין בהם להקל ואני רואה שבהל' נגעים כשכתב הרמב"ם שיעור נגע כגריס לא הזכיר אצלו ט' עדשות אף שהוזכרו שם במשנה אלא שהספיק לו זכירת צמיחת ל"ו שערות שהוא המקום הברור ומוכרח בענין הנגעים ובדיני הכתם בה' איסורי ביאה פי' תשיעי שיער הכתם בגריס הקלקי שיש בו כדי תשע עדשות ושלש על שלש ולא הזכיר לא מצרית ולא בינוניות אלא שבענין הבינוני יש לנו לומר שסמך על המבין שכל דבר כי לא פורש מה הוא אם גדול או קטן דינו בבינוני אבל בענין יחס המצרית תמה אני שלא בירר ז"ל ונראה שלא חש לה בדיני הכתמים וא"כ כל אדם יכול לשער בתשע עדשים בינוניות וכן פסק הרב החסיד הנ"ל שם עם היותו מחמיר בכל פסקיו אלא שהוא ז"ל לא נחית לדקדק בענין העדשים ואם תרצה לשער בגריס של פול הדבר ברור שהוא המין הנקרא בל"א בוני"ן ויש בכאן וגם בארצינו מהם שני מינין הא' נקרא טערקיש"י בוני"ן והם אותן שאין מגדלין תולעי' במחובר כלל וכלל ואותן לבד היה אוכל מו"ז הגאון בעל שעא"פ מכל מיני הקטניות שכלן יש בהן חשש רימה ותולעה חוץ מזה ועוד מין א' נקרא גרוש"י בוני"ן ובהם הרחש מצוי כדאי' בסי' פ"ד תולעים הנמצאים בפולין כו' וזה המין הגריס שלו דהיינו מחציתו לאחר שיחלק לשנים כמו שהוא דרך גידולו שני חלקים כל חלק לעצמו במקום שהוא מחובר לחברו דומה למרובע ובו יש לשער לע"ד הלכה למעשה וכי יפלא בעיני הרואה איך יתכן שימצא דם מאכולת כזה אף אתה אמור לו גדולה מזו תניא ר' נחמיה אומר דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים ואמר שמואל בדקה קרקע עולם או שאר דבר שאינו מקבל

טומאה וישבה עליו ואח"כ עמדה ומצאה עליו כתם גדול ככמה גריסין טהורה והכל חוזר לעיקר א' כיון דמדרבנן הוא הם אמרו והם אמרו ולהם היה ידוע שאפשר לימצא כמוהו ואל יצטער מכ"ת לבלתי הכשל באיסור כרת בענין זה שאף שעיקר נדה בכרת בכתמים הנמצאים בלי בדיקה ובלי הרגשה אין בהם כרת ולא שום איסור דאו' כאמור אלא שחכמים גזרו עליהם להחמיר על ד"ת כאשר הבאנו למעלה מתוך משנתנו ושלומך יגדל לעד כנפש צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה סח

א הנובר תס"ט לפ"ק.

ב שר א' קנה סוסים משני יהודים ראובן ושמעון ושמעון הטעה את השר במוכרו לו סוס א' שהיו בו מומין המבטלין את המקח בתוך שאר הסוסים שמכר לו ואחר ימים נודעו המומין להשר והשר החזיר הסוס לראובן ולקח ממנו דמי הסוס או שעיכב דמי הסוס מהמעות שהיה חייב לראובן והשר הלך לו ואתה ראובן תובע את שמעון באומרו כיון שהסוס שלך הוא ואתה חייב להחזיר דמי הסוס להשר והשר שלא כדין לקח ממני דמי הסוס החזר לי הדמים שלקח ממני השר ושמעון אומר לאו בעל דברים דידי את ילמדינו רבנו הדין עם מי:

ג תשובה נלע"ד פשוט שאין לראובן על שמעון כלום דתלמוד ערוך הוא בידנו אין אדם נתפס על חברו ואפי' כשחברו חייב להנכרי כי אם במס המלך ומטעם דמלכא לא טרח כדאמרי' בגמ' וכבר הארכתי בתשו' לרב אחד מאשכנז ששאל את פי זה כמה שנים בענין הדומה לזה וברור הוא שאפי' היה חברו חייב לנכרי אין עליו לשלם לזה הנתפס בשבילו שהרי בגלגולת ומס ותשורה חברו חייב לשלם ואפ"ה דוקא בנתפס מכח המלך הוא דחברו חייב לשלם אבל באינש דעלמא לא ואפי' במלך התופס מבני מלכות אחרת על בני מלכותו אינן משתלמין מהם כיון דמוהרקייהו דהני לאו בטופסא דידיה קמנחי וכן כתבו ז"ל ומהיושבים לפנינו בביהמ"ד רצו לדמות זה להההיא דנתחלפו כליו בבית האבל או בבית המשתה דלא ישתמש בהם ואמרתי להם דאין הנדון דומה לראיה דהתם הכלים של ראובן בכל מקום שהם הם שלו וכן בגנב ומכר אי לאו משום תקנת השוק היתה הגנבה חוזרת לבעלי' בחנם דכל מקום שהיא היא ברשות הבעלים ואף לאחר תקנת השוק גוף הגנבה חוזרת לבעליה דבמה יקנוה הקונים מן הגנב אי ליכא יאוש ושינוי הרשות אבל בזה ששמעון המוכר הסוס בעל מום להשר הוא חייב להחזיר דמי הסוס להשר בין בדינינו בין בדיניהם והשר תפס את ראובן לשלם לו במקום שמעון הגע

עצמך שלא היה השר מחזיר שום סוס לראובן אלא שהיה תופסו ונוטל ממנו דמי הסוס בלי שום מחיר בחושבו שהוא חייב לו היאמר אדם שיחוייב שמעון לשלם והלא זהו דין אין אדם נתפס על חברו המוסכם בפוסקים ז"ל וכי בשביל שהחזיר הסוס ישתנה הדין זה לא יעלה על לב אדם ואף אם היה נדון כזה במלך מושל ושליט על שניהם נלע"ד דזה בכלל א"א נתפס על חברו שהרי אין זה מחוקי המלוכה ודין המלך בזה שוה לכל שאר אדם ול"ש לן בין החזירו בטעות או בידיעה בכל מקום א"א נתפס על חברו באופן ששמעון פטור מלשלם לראובן אמנם הרשות ביד ראובן להגיד להשר שהסוס הוא של שמעון שהרי אין כאן שום גזלה לשמעון שהרי מן הדין הוא חייב להחזיר להשר דמי הסוס הנלע"ד כו"ח פה אלטונא יום א' ר"ח ניסן תס"ט לפ"ק הצבי אשכנזי ס"ט:

תשובה סט

א ג' כסליו תס"א למדינת אשכנז

ב שואל כענין ומשיב ברוב חכמה ורוב בנין ה"ה נר"ו אד"ש כמשפט אותיותיו מחכימות האירו אל עבר פני אור נערב ששתי בהם כמוצא שלל רב ואני איני כדי שמעכ"ת שולח אלי אך לעשות רצונו חפצתי והנני משיב בקצרה כאשר תעלה מצודתי היום בעזה"י בענין ראובן שמת והניח בן מאשתו ראשונה ואשתו השנייה הניחה מעוברת וזאת אומרת שאם תלד בן זכר לא תניח לחורגה למולו אף שכבר מל ב' פעמים מטעם שעדיין לא מיקרי אומן ובקי בב' פעמים שמל עד שיתחזק עוד פעמים רבות ועוד שנית מטעם שהוא ראוי ליורשו וכעובדא דערב הפסח האמור בכתובות פ' הנושא עכ"ד החכם השואל.

ג תשובה נלע"ד דכיון שהוא מל בפרהסי' בפני רבים ורבים עומדין על גביו אין כאן בית מיחוש ולא יהא זרע ישראל גרוע מנכרים החשודין על שפיכות דמים ותנן נכרית מילדת בת ישראל ומפרשינן בברייתא בזמן שאחרות עומדות על גבה וז"ב ולענין ההמחאה כבר פסקו האחרונים ז"ל דפעם א' סגי ונתנו טעם לדבר ועם האמור דסתם מוהל עומדין ע"ג יש טעם נכון בדבר דודאי אותם העומדין ע"ג לא יניחוהו לקלקל וגם הוא יידע להזהר כיון שכבר מל פעם א' ול"ד לשחיטה שהיא בינו לבינו ועוד נ"ל טעם נכון בדבר דבמילה שהוא מצוה רבה וגדולה ואיכא נמי איסור שבת החמורה אי לאו דקים ליה בנפשיה דבקי הוא ל"ה מעייל נפשיה לספיקא והו"ל הך מילתא כההיא דאמרי' בעלמא כהנים זריזין הן או בני חבורה זריזין הן ועוד דאיכא למיחש לקלקול גדול וסכנת נפשות אי

לאו דברי ליה דאומן הוא לא הוה עביד ואיך שיהיה בחד זימנא סגי אפי' כשאין אחרים עומדים ע"ג כ"ש כשאחרים עומדים ע"ג דאין כאן בית מיחוש.

תשובה ע

א ולענין מה ששאל עוד כיון שיש לזה הילד היולד אפוטרופוס שהוא היה רגיל למול בניו של הנפטר אם האפוטרופוס קודם מחמת ב' טענות האחד דדמי למכירי כהונה והשנית שעל האפוטרופוס לעשות לקטן המצוות הראויות לו כאותה ששנינו האפוטרופין תורמין ומעשרין כו':

ב תשובה נלע"ד דכיון שמת האב שהיה רגיל ליתן לו שוב אין כאן תורת מכירי כהונה שהרי כל עיקר דין מכירי כהונה אינו אלא מטעם שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב וכיון דמית ליה הרי ליתיה דליקיים דיבוריה וגם על היורשים אין מצוה לקיים דברי המת אלא בתנאים המפורשים בדין מצוה לקיים דברי המת וכולהו ליתנהו הכא ולא עוד אלא שאין זה ענין כלל למצוה לקיים דברי המת שהרי לא ציוה לשום אדם ליתן לו אלא שאם היה הוא קיים היה נותן לו וכיון שמת מאיזה טעם יזכה הכהן הא אינו מכירו אלא האב שמת אבל היורש דנכסי דידיה נינהו לאו מכירו הוא וגדולה מזו יש לנו באומר שדה זו לכשאקחנה אקדישנה שאם לקחה עליו להקדישה ואם לקחה ומת קודם שהקדישה אין על היורש להקדישה שהרי אביו שהיה רוצה להקדישה כבר מת כמבואר בח"מ סי' רי"ב ואין זה דומה לאומר הרי עלי עולה שהיורשין מחוייבין להביאה לאחר מיתה ואפי' לא הפרישה כדאי' בפ"ק דקדושין י"ג ע"ב דקי"ל כר' יוחנן דאמר יורשין מביאין עולתה ואפי' לא הפרישתה דשאני התם שכבר נתחייב בעולה ונשתעבדו נכסיו וכיון דקיי"ל שיעבודא דאו' גובין אף מן היורשין אבל באומר שדה זו אקדישנה כ"ז שלא הקדישה לא נשתעבדו נכסיו אלא שכל זמן שהוא חי מחייבין אותו להקדישה כדי לקיים נדרו אבל כשמת אין על היורשין שום חיוב ואף את"ל דבאומר שדה זו לכשאקחנה אקדישנה ולקחה ומת קודם שהקדישה דהיורשין מחוייבין להקדישה אף שלא הקדישה אביהם הא מיהא פשיטא דאלו לא לקחה האב ולקחוה הבנים לאחר מיתת האב דאין הבנים מחוייבים להקדישה וז"ב כשמש בנ"ד נמי דינא הכי שהרי בחיי האב עדיין ל"ה ראוי להנתן לכהן ולא בא לרשות האב כלל א"כ מאיזה טעם נאמר שהיורשין מחוייבין ליתן למכירי אביהם דבר שנולד לאחר מיתת אביהם ולא זכה בו אביהם מעולם הא פשיטא דאין שייך כאן כלל מכירי אביהם שהרי אביהם כבר מת וכל עיקר דין מכירי אביהם הוא משום דהו"ל כמתנה מועטת ואסור לחזור בו ואפי' בדברים בעלמא וכמ"ש

התוס' בפ' יש נוחלין קכ"ג ע"ב ולא שייך זה אלא באביהם בעודנו חי וז"ב אין להאריך בו יותר ואף את"ל שהיה שייך בכאן דין מכירי כהונה מה שאינו כן באמת וכמו שביררתי אעפ"כ נלע"ד דבריה עדיף ממכירי כהונה ומנא אמינא לה מעובדא דרבא ורב ספרא בחולי' פ' הזרוע קל"ג ע"א דאיקלעו לבי מר יוחנן עביד להו עיגלא תילתא א"ל רבא לשמעיה זכי לן מתנתא כו' רבא אכיל רב ספרא לא אכיל כו' אתא לקמיה דרב יוסף כו' א"ל כי אמרי אנא באחר שמעא בע"כ מזכה כו' וכ' רש"י מיהו מנפשיה לא מצי שקיל ומימר נמי לא בעי למימר הבו לי דתני' חלקם שאלו בפיהם ואע"ג דלא מטי לידא דשמעא סמיך רבא אדרב יוסף דלעיל עכ"ל ש"מ דאי לאו דמגני קרא לשואל חלקו בפיו וכייל ליה במטה אחרי הבצע היה רבא שואל שיתנו לו המתנות והרי השמש היה לו דין מכירי כהונה ואסור לבעה"ב לחזור בו וליתנו לאחר והיכי תיסק אדעתין שהיה רבא נותן מכשול לפני עור שהוא הבעה"ב שיחזור בו ממכירו שהוא השמש ויתננו לרבא א"ו כיון דרבא הוא צורבא מרבנן מותר לבעה"ב לחזור בו מן השמש שהיה רגיל ליתן לו וליתנו לרבא שהוא חכם ודמיא להא דאמרי' דאף למ"ד דברים יש בהם מחוסרי אמנה הנ"מ בחד תרעא אבל בתרי תרעא לא ואפי' מאן דפליג התם אפשר דמודה כאן כיון דלא הדר ביה מחמת חסרון אמנה אלא שרוצה לעשות מצוה מן המובחר ובהכי ניחא לי האי דאמרי' במס' בכורות פ' פסהמ"ק ל"ה ע"ב רועי ישראל והן כהנים נאמנים מימר אמר לא שביק צורבא מדרבנן ויהיב לדידי ולכאורה האי טעמא ל"ש אלא בבכור הראשון שנולד לבעה"ב בעדרו אבל בבכור השני שכבר ראה הרועה שהוא נותן לו שוב לא יהא נאמן וכי תימא דל"ש כלל שיתן לו בעה"ב את הבכור הא לעיל בספ"ב י"ח ע"ב אמרי' לא נחלקו אלא בחצר בעה"ב ורועה כהן ר' טרפון סבר אקנויי אקני ליה בחצרו ור"ע סבר כיון דאית ליה פסידא לא אקני ליה מידעם וע"כ לר' עקיבא נמי בעה"ב נותן לזה הרועה הבכור דאי ס"ד שנתנו לאחר ל"ש כלל למימר כיון דאית ליה פסידא לא מקני ליה מידעם שהרי כל עיקר אינו נותן לו הבכור אלא לאחר ואפי' ר"ט לא יחלוק בשאינו נותן לו הבכור לרועה זה אלא לכהן אחר כדמוכח בגמ' א"ו שנותנו לרועה כהן זה וא"כ אמאי אמרי' הכא מימר אמר לא שביק צורבא מדרבנן ויהיב לדידי אלא הכי פירושו אף שרגיל בעה"ב ליתן בכורו לרועה שלו שהוא כהן מ"מ לא פסיקא ליה מילתא לרועה עד שבשביל כך יעשה עולה ויטיל בו מום דמימר אמר איפשר דמיזדמן ליה צורבא מדרבנן ויהיב ליה ונמצא הרועה חוטא ולא לו ולעולם א"א חוטא אא"כ ברי לו שהוא לעצמו וכאן אף שבעה"ב רגיל ליתן בכורותיו לכהן רועה זה מותר לו לשנות וליתנם לצורבא מדרבנן דמיזדמן ליה ולהכי לא סמכא דעתיה דרועה למיעבד איסורא ש"מ דמותר לשנות ממכירי כהונה

שהוא עם הארץ וליתן לצורבא מרבנן והתוס' כתבו שם בד"ה מימר אמר והא דאמרי' לעיל רועה כהן כו' התם איירי במכירי כהונה ויש לדקדק ומאי קושיא דילמא התם בדליכא צורבא מדרבנן (ועיין בתוס' פ' כל הבשר דף ק"ד ופ' הזרוע דף ק"ל) ואי ס"ל דבכל ענין מיירי א"כ היכי מוקמי ליה במכירי כהונה ועוד דהך מתניתין נמי סתמא קתני דמשמע אף באוהבו ורגיל ליתן לו ונראה דהתוס' לא פליגי אסברא דידי דאף במכירי כהונה מותר ליתן לצורבא מרבנן אלא דהכי קשיא להו כיון דלא פסיקא ליה מילתא האיך אמרי' התם דמשעת לידה אקנויי מקני ליה ואפי' לר"ע אי לאו דאית ליה פסידא ומשני דהתם במכירי כהונה וכ"ז דלא מיתרמי ליה צורבא מרבנן מסתמא יהיב ליה למכירו והתם ע"כ לא נזדמן לו צורבא מרבנן שיתננו לו שהרי באמת נתנו להך רועה וכן הא דאמרי' ביש נוחלין קכ"ג ע"ב דבכור נוטל פי שנים בזרוע לחיים וקיבה ומוקמי' ליה במכירי כהונה דמיקרי מוחזק אף דלדידיה שרי למיתביה לצורבא מרבנן מ"מ כיון דחזינן דלא איתרמי ליה צורבא מרבנן ויהיב להך הו"ל כמוחזק משעה ראשונה: ואם תאמר כיון דמדינא שרי למישקליה ממכירו ולמיתביה לצורבא מרבנן אמאי נענש רבא בההוא עובד' כיון שגם הוא עצמו היה כהן לדעת רש"י נהי דלא זכה ביה מחמת שמעא יזכה מחמת עצמו י"ל כמ"ש רש"י דרבא לאו בתורת כהן שקליה אלא בתורת זר ובתורת זר אסור מטעמא דאמרי' בגמ' וכיון שהוכחנו דלצורבא מרבנן שרי למיתבי' אפי' במקום מכירו ממילא שמעינן דבנו נמי עדיף ממכירו דלכל מיני הנאות קרובו עני קודם לאחר כמבואר בכל הפוסקים דלענין צדקה הקרוב קרוב קודם וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהמ"ע עני שהוא קרובו קודם לכל אדם משמע פשוט שאף אם האחר הוא ת"ח קרובו קודם והא דכ' ז"ל בספ"א אביו שהוא ת"ח קודם לזה שהוא גדול מהם בחכמה משמע הא אם אין אביו ת"ח אינו קודם לת"ח א"א להולמו כפשוטו שא"כ יסתור דבריו שבפ' הקודם ועוד דהתם מיירי לענין לפדותם מכיס של צדקה ולענין לפרנסם משלו כבר ביאר דינו בפ"ז והרב בש"ך תירץ דלהקדים אביו לרבו הוא דבעינן שיהיה אביו ת"ח ומ"מ נראה פשוט שבנו עני קודם לאחר ואפי' האחר הוא ת"ח ובנו אינו ת"ח וא"ת והא לענין פדיית שבי יותר מכדי דמיו לא ברירא לן דפודה האב את בנו יותר מכדי דמיו שהרי בגיטין מ"ה אמר אביי אההיא דלוי בר דרגא דפרקא לברתי' בתליסר אלפי דינרי מאן לימא לן דברצון חכמים עבד דילמא שלא ברצון חכמים עבד ואלו לענין ת"ח אמרי' בהניזקין דף נ"ח א"ר יהושע איני זז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שבעולם וכתבו התוס' לפי שהיה מופלג בחכמה וכן פסקו ז"ל וי"ל דשאני התם דמשום תיקון העולם דהיינו משום דלא ליגרבו ולייתו לגבי ת"ח לא חשו חכמים לתיקון האחרים יותר מתיקון הת"ח ובבנו חשו לתיקון

העולם דלא לגרבו ולייתו אבל בענין הנוגע בחיוב ממון המוטל על האדם לפרנס קרוביו או אחרים אף שהאחרים ת"ח קרוביו קודמין שכל קרוב מצות קרוביו עליו ומצות ת"ח מוטלת על כל ישראל:

ג וא"ת הא אמרי' ב"מ פ' המקבל לענין המוכר שדהו ת"ח וקרוב ת"ח קודם ע"כ אין משם ראיה דהא אמרי' שכן וקרוב שכן קודם היעלה בדעת דלענין צדקה שכן קודם לאח חלילה וכן הא דאמרי' בכתובות פ' הכותב פ"ה נכסי לטוביה אתו שני טוביה קרוב ות"ח ת"ח קודם כבר פירש"י התם טעמו של דבר ולא מיירי בצדקה לעניים ואיך שיהיה טעמו של דבר ע"כ לאו בענין צדקה קמיירי דהאמרינן נמי שכן וקרוב שכן קודם והא ליתא בצדקה ופשוט הוא וכיון שלמדנו שקרוב קודם לת"ח מכ"ש שקודם למכירי כהונה שאינו קרובו וכיון שכן ממילא משמע דבכל מצוה שיכול לזכות את קרובו או או אחרים קרוביו קודמין וכאותה שאמרו בפ' חזקת דף מ"ג הכל אצל ס"ת עניים הן וכי היכי דלענין עוני ממון הקרוב קודם ה"ה לענין עוני מעשים טובים הקרוב קודם ורואה אני הדברים ק"ו מה אם לחיי שעה הקרוב קודם לחיי עולם לא כ"ש ואל תשיבני ממ"ש בפ"ק דקדושין לענין ת"ת להקדים בנו לבן בנו וב"ב לבן חברו ואלו אחיו ושאר קרוביו לא נקיט די"ל דאורחא דמילתא נקיט וממילא משמע דה"ה לשאר קרוביו דמאי שנא:

תשובה עא

ומכלל זה נפשטה הבעי' השנייי' האם יש זכות להאפוטרופוס במילת הקטן וכמו שאמרו תורמין ומעשרין כו' דאין זה ענין לו הא לא דמי' אלא לאם יש להאפוטרופוס עניים קרובים ויש להיתום עניים קרובים והוא באופן שפוסקין צדקה על היתומים דודאי לא שבקינן להאפוטרופוס ליתן צדקת היתום לעניי האפוטרופוס אלא לעניי היתום הכא נמי האח זוכה במילת אחיו הקטן ולא האפוטרופוס אבל מטעם אומדנא דדעת האב נלע"ד דאין לנו לדון כאן כיון שכבר מת האב קודם לידת בנו הקטן לא זכה במילת בנו כדי שנאמר שיזכה בה מי שדעת האב קרובה אצלו מכח האב כי ההיא דאמרי' בכמה דוכתי כבר נפלו נכסי קמי יתמי אלא שמטעם הנז' נלע"ד פשוט שהאח הגדול זוכה במצות מילת אחיו והוא קודם לכל אדם כיון שהוא ירא שמים כמ"ש מעכ"ת:

תשובה עב

א ובענין לישבע נגד מוכס שיש לו קצבה ע"פ דינא דמלכותא.

ב תשובה אין ספק שקודם ההברחה אסור לו לישבע ויש כאן גזל ושבועת שקר אבל לאחר ההברחה אם יש לחוש שיענישוהו יותר מהסך הנוגע למוכס מטעם שעבר על המכס יש פנים לכאן ולכאן דאיכ"ל כיון שהקנס הוא ג"כ דינא דמלכותא אסור לישבע ואיכ"ל כיון דאין לקנס קצבה הו"ל בענין הקנס כמוכס העומד מאליו שהרי המוכס קונס ככל אות נפשו ואין קצבה ושיעור לדבר ועכ"פ אסור להורות היתר דמסרכי מילתא ואתו לזלזולי בשבועות ונדרים והרבה יש להחמיר בשבועות ונדרים וביותר בדורינו זה דקילי נדרי בעו"ה ושלום מעכ"ת כנפשו הרמה ונפש אחד אחוז בחבלי עבותות אהבתו ומתעלס באמרותיו אמרות טהורות הצעיר: צבי הירש בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זלה"ה מאובין ס"ט.

תשובה עג

א אשר כתבתי זה לי כעשרים שנה על דברי הרב בט"ז ז"ל וז"ל בסי' קצ"א לפ"ק:

ב על אודות האשה שיש לה ווסת כדרך כל הנשים ושלא בשעה וסתה מוצאה עצמה בבדיקה טהורה מראיית דם רק שמוצאה קרטין אדומים כחודה של מחט ואותן קרטין מקצתן נבלעין בבגד פשתן ומקצתן אינן נבלעין ונלקטין מן הפשתן במחט וכשנמצאו שם אותן קרטין אינן חדין כדרך החול ומנהגה בשעת וסתה כשפוסק השפעת הדם ממנה כדרך כל הארץ אז מוצאה כמי שריית בשר ובתוכן ישנן אותן קרטין הנ"ל הרבה יותר מזולת זה והיא אומרת שהרבה פעמים הרגישה בכאב שהיה לה במקום הכליות אף שזה כמו ט' שבועות לא הרגישה באותו הכאב אך תמיד עדיין מרגשת בכאב בבטנה למעלה מאותו מקום וכואב לה הרבה ודומה לה כאילו הולך שם שום דבר אנה ואנה והיא מוצאה אותן הקרטין לפעמים מתוך הרגש הכאב וזה זמן רב מנהגה כן מה משפטה עכ"ל:

ג תשובה אחרי רואי לאחד מהקופצים להורות סמך על תשו' זו מבלי משים לב צריך אני לברר שאין לסמוך עליה ולהורות באיזה מקום שגג הרב בט"ז ז"ל ראש דבריו כ' הנה שתי התירים במקום זה הא' מצד עצמות הקרטין כו' ואפי' אינה מרגשת כאב עכ"ל הרב ז"ל סמך על קיצור העתקת הב"י ולא עיין בגוף תשו' הר"ן ז"ל סי' נ"ד שכתוב בה בפי' וז"ל כגון זה הדבר ברור שתולה בכאב הכליות שיש לה עכ"ל הרי בפי' שלא תלה במכה אלא מכח שיש לה כאב בכליות שוב ראיתי בב"י שגם הוא הביא לשון זה ובמחכ"ת הרב בט"ז ז"ל דאגב חורפיה אפי' בב"י לא עיין ועוד שגג בגדולה מזו שערבב שני דברים שאין להם ענין זע"ז ול"ד להדדי כי אוכלא לדנא וזה שהוא הביא ראיה להתיר נדון

שלו מההיא דהר"ן ומתירוץ הב"י בהשואת המרדכי להר"ן וזה ודאי שגגה גדולה דהתם ביוצאין עם מי רגלים עסקינן ועל קוטב זה סובב הולך ענין תשו' הר"ן כמבואר שם ובזה ודאי מתיר הר"ן אפי' באין לה כאב שהרי כל עצמו הוא בא להתירה ממשנת האשה שהוא עושה צרכיה וראתה כר' יוסי דמטהר וזה ודאי באין לה כאב מיירי והוסיף בסוף התשוב' לומר דאפי' לר"מ שריא כיון שאינה רואה אותו החצץ אלא בשעת הטלת מי רגליה ובשעה אחרת אינו יוצא ממנה כעין אותו דם כלל איכ"ל הדור מי רגליה למקור ואייתו דם דמיעוטא הוא כיון שאין דרך דם שבמקור לצאת עם מי רגליה כמ"ש בראש התשו' ועל יסוד זה כל דברי התשו' בנויים וכן דברי המרדכי הכי הוו שבשעה שעושה צרכיה רואה דם על המים כו' וא"כ איזה עזר מצא בתרוץ שני של הב"י לנדון שלו שהיא מוצאת אותן קרטין בלי הטלת מי רגליה בבדיקה גרידא ולא עוד אלא שעם הדם היוצא מן המקור בשעת הפסק שופע הדם שהוא דומה למי שריית בשר היא מוצאה אותן וזה ודאי מן המקור בא ואדרבא דברי הר"ן הם כנגדו שהרי מדבריו אנו למדין שאין דרך המקור ומקוה המים מי שתן להפתח כאחד וכיון שאנו יודעין שהדם שיוצא ממנו ודאי מן המקור בא א"כ הדבר ברור שהקרטין היוצאין עמו מהמקור המה יוצאין ומ"ש עוד וז"ל כן היה נראה לפי סברת הב"י כו' אבל באמת תימא רבה עליו כו' דהמרדכי לא מיירי כלל כו' מענין כו' הנה חרד אלינו כל החרדה הגדולה ללא דבר דפשוט הוא שמ"ש הר"ם ז"ל אבל אם בדקה אח"כ וראתה דם ההוא דם ודאי אינו בא אלא מן המקור כיון דלא אתי ממש עם מימי רגלים דילה עכ"ל ודאי אהנך קרטין קאי שהרי פתח דבריו האשה שבשעה שהיא עושה צרכיה רואה דם על המים כמין קרטין עכ"ל הרי שלאותן קרטין הוא קורא דם וכן הדבר באמת כאותה שאמרו בהמפלת דף כ"ב בעא מניה ריב"ח מר"א דם יבש מהו כו' הא נמי תניתוה המפלת כמין קליפה כמין שערות כמין עפר כו' אם נמוחו טמאה דדם הוא כדפירשיז"ל ולפי דרכנו אתה למד שמ"ש לעיל הרב בט"ז ז"ל בשם הד"מ שחלק על תי' הראשון של הב"י וכנ"ל כו' כי בהדיא כ' במרדכי כתי' השני שכל הפלפול שם הוא אם אוסר הדם בעין שמצאה אח"כ עכ"ד ז"ל וממילא נפלי דכל מה שפלפל מוהר"ם שם היינו לענין הקרטין שמוצאת לאחר הטלת מי רגליה וקרי להו דם וה"ק אף שמוצאת קרטין בתוך מי רגליה עכ"ז כיון דלבתר דתמו מיא נמי איכא מהנך קרטין איכ"ל דממקור אתו וז"ב למבין א"כ החילוק השני שחלק בב"י אין לו מקום לענ"ד שלא כדברי הד"מ והט"ז והתירוץ הראשון אפשר היה ליאמר אלא שלא זה ולא זה ישרו בעיני והנ"ל ברור דהר"ן פליג אהך תשו' דמוהר"ם מרוטנבורג שכ' המרדכי שכן ניכר מרמיזותיו וקריצותיו של הר"ן ז"ל באותה תשו' שהביאו לפניו תשו' מוהר"ם הלזו

ההובאת במרדכי וחלק עליה במקצת דהיינו במה שאוסר מוהר"ם בנמצא תוך הספל וגם על שפת הספל והודה במקצת דהיינו בנמצא על שפת הספל לחוד ולא בתוך הספל דשניהם שוין בזה לאסור ואפי' בחול אי לאו מהנך טעמי אחריני שכ' הר"ן ז"ל לקמן בסוף אותה תשובה ומ"ש עוד אבל הר"ן מיירי מצד הקרטין עצמם דאין שם דם עליהם כלל ומותר אפי' לר"מ עכ"ל שגגה גדולה הוא שהרי משנה שלמה שנינו כמין עפר תטיל למים אם נמוחו טמאה ופירש"י דדם היא והאיך יכשיר הר"ן בלי שום בדיקה והטלה למים אדרבא ההפך שמענו מדברי הר"ן ז"ל דאי לאו דאיכא הך הוכחה דבשום זמן אינה רואה כאותו החצץ כי אם בשעת הטלת מי רגליה הוה מטמאינן לה לר' מאיר וזהו בפי' איתמר בתשו' הר"ן ז"ל ע"ש ומ"ש עוד מ"מ יש לה עדיין היתר מצד הרגשת הכאב כו' א"כ ודאי משם באין הקרטין כו' ויש לתלות במכה שבכליות ודאי תלינן שלא בשעת וסתה וכמ"ש בפסקי מהרא"י סי' מ"ז עכ"ד הרואה בפסקים וכתבים יראה דאין ענין נדון מוהרא"י לנדון שלנו דשם מיירי שאינו מוצאת בשעת בדיקה שום דבר מאותן הכתמים והשערות רק במקום א' מן הצד וא"כ יש הוכחה שאינו מן החדר שהרי החדר הוא באמצע ומשוי ליה כבדיקת שפופרת דשריא ואפי' בלי כאב בצדדין ולרוחא דמילתא צירף לזה הכאב שיש לה כשהיא נוגעת במקום ההוא שמשם הדם בא וכן ענין צרוף דעת המרדכי עד"ז הוא משא"כ בנדון שלו ואדרבא מדברי מהרא"י ראיה לסתור שהרי מדברי מוהרא"י מוכח דאף דיש לה כאב אי לאו דבודקת עצמה ומוצאת לעולם אותן השערות במקום אחד מן הצד לא היה מתירה ואי סלקא דעתך כאב כמכה דמי למה לי' כל הנך צדדין ואף דיש לחלק בין כאב קצת לכאב גדול חלילה לסמוך על זה ועוד שהרי כ' מוהרא"י כיון שבשום פעם אינה מוצאה כו' הא קמן דאילו מצאה בפעם א' בצד אחר לא היה מתירה כלל ובנדון שלו הרי מצאה אותן הקרטין בתוך הדם הדומה למי שריית בשר שהוא ודאי מן המקור ומ"ש עוד ואף שזה איזה שבועות שלא הרגישה באותו הכאב מ"מ כיון שיש לה מכה תלינן בה אף אם הונח לה מעוצב כאב אותה מכה כו' כי הרבה מכות ישנן שלפעמים אינם מכאיבים אף שלא נתרפאו לגמרי עכ"ד ואין להם טעם דמעיקרא דדינא פירכא מאין הרגלים לומר כאב כמכה כל אשה הרואה בכאב הי רואה כמ"ש ע"פ דותה ומשנה שלמה שנינו אלו הן הוסתות חוששת בפי כרסה ובשפולי מעיה ואף שהכאב משונה אין זה כדאי להכריע ולא כל מקום הכואב יש לו מכה צא ולמד מדין מכה של חלל שמחללין עליה את השבת ודו"ק ואף לפי שיטתו דמשוי ליה לכאב כמכה קשה כיון שהלך לו הכאב שהוא הסבה הראשונה לומר מכה יש לה הרי הלכה לה המכה וכי אין מכה עשויה להתרפאות לעולם ומה שדימה בהג"ה ש"ד כאב למכה

דוקא בהאר"ן ווינד"א וכיוצא שאינו בא אלא אחר מי רגלים וז"ב למעיין שם אדרבא משם ראיה דכאב לחוד אינו כמכה ואף בזה לא התיר אלא בבדיקה ובאינה רואה תמיד אלא עם השתן ע"ש בתשו' מהריב"ל והן הן דברי רמ"א בהג"ה ומ"ש עוד ואין להק' דהא מביא רמ"א שני דעות בסי' זה כו' וכ' דיש להחמיר לק"מ דשם מיירי בלא הרגשת כאב עכ"ל דבר פשוט הוא דמי רגלים עדיפי מהרגשת כאב שהרי אף מוהר"ם דמחמיר מודה הוא דאין דרך דם המקור לצאת עם מי רגלים שהרי הוא מטהרה בנמצא תוך הספל לחוד כר' יוסי ובנמצא על השפה ג"כ הוא מטמאה דילמא בתר דתמו מיא אתי דם ולא אמרי' דדם התמצית הוא כאב לא כ"ש דבשום מקום לא אשכחן דאשה הרואה בכאב לחוד יהא דמה טהור ובמה יהא כחו גדול לתלות בו אף הראיות שאינה רואה בכאב חלילה ועוד דאף לדברי המתיר אינו אלא בשיורי מי רגלים ובסמוך להטלתם ממש אבל לאחר שעה כל שמצאה טמאה היא לכ"ע ועוד דאף במי רגליה עם כאב כ' רמ"א דנוהגין כדברי המחמיר דאין לה תקנה אלא בבדיקה שהיא סברת גדולי אחרוני אשכנז מהרי"ל ומהרי"ו וחלילה לזוז מדבריהם להקל ודברי האגור שהביא הב"י הן הן דברי הגה' ש"ד בשם מוהרי"ל הנז' ומ"ש עוד משא"כ בנדון דידן דברור לה הכאב תמיד בכל עת נימא דודאי הוא מחמת מכה ואע"פ שלפעמים אינה מרגשת בכאב לפי שעה סברא חצונית היא זו ואין צורך להשיב עליה וכבר סתרתי יותר מזה למעלה דכאב אינו כמכה כלל ואפי' ברואה בשעת הכאב וזה פשוט בדברי הראשונים והאחרונים ז"ל ומ"ש עוד מאחר שאינה מוצאה אלא קרטין זה דבר בטל מתוך מ"ש למעלה דלא אמרו אלא בבאים עם השתן דוקא ולא בפעם אחרת לאפוקי בנדון שלו אדרבא מוכחא מילתא לאיסורא שהרי החול בא עם מי הנדה ודרך הוא להולד במקור כאותה ששנינו כמין עפר תטיל למים שהבאתי למעלה סוף דבר דברי תשו' זו אין להם על מה שיסמוכו והסומך עליה מתיר איסור כרת ואף מסוף דברי הר"ן באותה תשו' דמדמי לה למכה אין ראיה דהתם הא קיהיב טעמא שאינן יוצאין עם דם הנדות ובנדון הט"ז אדרבא כבר יצאו עם הדם ועוד דהתם אשעת מי רגלים קאי ועליו הוא דן וגם ידוע הוא שכשהפוסק מביא הרבה צדדים להתיר אין לסמוך על כל צד בפ"ע אף דקאמר ועוד כדאמרי' בפ' א"ט דף מ"ט ההוא נקב דסתמו חלב טמא דאתי לקמיה דרבא אמר רבא למאי ניחש לה חדא דהא"ר ששת חלב טמא נמי סותם ועוד התורה חסה על ממונן של ישראל ואין ספק דאין להתיר כלל מחמת שהתורה חסה עמש"י אי לאו דא"ר ששת חלב טמא נמי סותם וכ"כ התוס' בכתובות בפ' הכותב פ"ה גבי הנהו שב מרגנית' דאף דקאמר ועוד הא קיהיב סימנא אין זה מועיל

לבד. והא דלכאורא משמע להיפך בפ"ק דכתובות י"ד כבר תירצו התוס' שם בד"ה ועוד כו' יע"ש:

ד אחרי שנים רבות נדפס ס' עבודת הגרשוני וראיתי בסי' כ"ב נשאל על אשה שבכל זמן שהיא בודקת את עצמה מוצאת על העד קרטין קטנים כמו טיפין של זבוב אדומים ומובלעים בבגד וכו' ואין לה שום צער ולא כאב ולא חלי ולא מרגשת שום דבר לתלות והשיב להתיר מחמת שהרופא אמר שלפי"ד הוא שהטיפין האלו הם באים מן הצדדים שיש שם גידים דקים כחוט השערה הרבה מאוד ולפעמים כשהאשה מרובה בדמים גידין קטנים האלו מושפעים ומלאים דם הרבה וכשהאשה בודקת עצמה ודוחקת בגידין האלו אזי הם נפתחים ומוציאין טיפין האלו עכ"ל ונוראות נפלאתי איך עלה על לבו להתיר מחמת דברי הבאי הללו כיון שאין שם מכה ולא אמתלאה של מכה כלל לא כאב ולא צער וגם הרופא אינו אומר שיש שם מכה אלא שהוא שופט בשכלו ששינוי ומקרה זה מן הגידים שבצדדים ואף אנו נאמר שמחמת ריבוי דם שבמקור (שהוא בודאי כולו עשו מגידים ועצבים כמ"ש בס' שבילי אמונה) הדם יוצא והוא דם נדה ממש גם מה שביקש להסתייע מדברי המרדכי שפירש ואם יש לה וסת תולה בוסתה היינו שיש לה וסת קבוע ומחמת שכל חכמי ישראל חלוקים על סברא זו וחלילה להתיר אפי' איסור קל נגד כל חכמי ישראל כ"ש איסור כרת ואף המרדכי לא אמרה אלא ברואה מחמת תשמיש והבו דלא לוסיף עלה ואשה זו אין לה היתר כלל עד מן השמים ירחמו ישלח דברו וירפאנה והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט

תשובה עד

א האמבורג תס"ט לפ"ק:

ב מעשה בריבה אחת שפתחה בטן תרנגולת להוציא בני מעיה בשפת השלחן וחתול א' עומד למטה אצלה עומד ומצפה לאכול ממה שיפול ארצה ואמרה הריבה שלא מצאה לב בתרנגולת ואמה בעלת התרנגולת אמרה שמא או קרוב לודאי הושלך הלב לארץ ואכלו החתול העומד שם מוכן לאכול הנופל והריבה אומרת אני לא השלכתי לחתול אלא (טריפה הערץ) הוא הטחול אבל הלב לא השלכתי לחתול והתרנגולת שמנה ובריאה וטובה אין בה שום חסרון ולא רקבון בבני מעיה ולא ניכר שום רושם מלב שנימוק או נתמסמס ולא שום שינוי בעולם בכל בני מעיה וגם בעודנה בחיים חיותה היתה חזקה ובריאה ובכל כחה לאכול ולשתות לילך ולעוף ושלמה בכל חושיה בכל עוז ותעצומות

ככל א' מהתרנגולת הטובות והבריאות אלא שהריבה אמרה שלא מצאת בה לב ובא מעשה לפני התלמידים והטריפוה מטעם ניטל הלב יורנו המורה מה משפט התרנגולת:

ג תשובה טועים כל האומרים כן כי דבר ברור הוא לכל אשר לבו לב חכם בקרבו ומוח בקדקדו שא"א לשום נברא בעולם לחיות אפי' שעה אחת בלא לב ויהיה כאחד הבריאים וא"א לצייר כלל מציאות ניטל אלא שתכף אחר שחתכו הלב מן הבעל חי שחטוהו ובמחמת חולי א"א לומר שימס הלב ויתמקמק ולא יהיה מסוכן במדרגה התחתונה ויותר גרועה שבמסוכנת וזאת התנגולת שלא היתה מסוכנת ולא חולנית אדרבה שמינה ובריאה וטובה ושלמה בכל חושיה ואין בה שום רושם מסמוס הדבר ברור שלבה נפל בפתיחת בטנה ואכלו החתול ואף שדבר זה מושכל ראשון ואין צריך ראיה לסתום פי הטפשים הקופצים להורות ראה זה מצאתי בכ"מ פ"י מה' שחיטה בנותנו טעם למה לא מנה הרמב"ם ניטל הלב או נברא חסר כתב וז"ל אברים שאם ינטלו וא"א לה להתקיים אפי' שעה א' לא מנאם ובזוהר פ' פנחס בתוך השאלות ששאל ר"א מאליהו ז"ל והשיב לו דבמתיבתא דרקיעא אמרו וז"ל כמה דשייפין לא יכלי למיקם בעלמא אפי' רגעא חדא בלא לבא ע"ש ולא שאני פוסק הלכות מתוך הזוהר אלא שהדבר מושכל ראשון והאמת עד לעצמו ועוד כבר כ' הגאון הגדול מהרדב"ז כל מקום שאין הזוהר חולק על הגמ' פסקינן כוותי' ואפי' במקום שהפוסקים חלוקים הזוהר מכריע כ"ש כאן שאין שום חולק וחליל' למי שיש לו לב שיחלק בדברים אלו והחולקים בלא לב ידברו ועוד טעו התלמידים בההיא דנשחטה הותרה ותלינן בכל מידי דאפשר לתלות כי ההיא דאינקוב ריאה היכא דממשמש' ידא דטבח וההיא דזאב שנטל בני מעיים והחזירם כשהן נקיבים דכשרה ואפי' שלא במקום שיניו כמו שכתבו ז"ל ש"מ דאף דאיכא ריעותא קמן כיון דאית לן במה לתלות תלינן כ"ש שיש לנו כאן לתלות שנפל הלב בפתיחת הבטן ואכלו החתול ואפי' בחיים דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אמרינן בספק שונרא ספק כלבא אימר כלבא ספק שונרא ספק קניא אימר קניא ולכל הפירושים שנאמרו בענין ההוא היכא דההיתר שכיח טפי תלינן להיתירא והכא בודאי ההיתר שהוא לומר שהלב נפל ואכלו החתול ודאי שכיח טפי מלומר שלא היה לו לב כלל מבלי היות שום רושם נמס ונמוק ולא רושם וזכרון שום סכנה ולא שום חולי ולא שום שינוי בעולם וא"כ הדבר ברור כשמש שהתרנגולת מותרת מבלי שום ספק ועוד בר מכל הטעמים האמורים היה להם לשום לב לדין האומר נתנסך יינך דכשהוא מסור בידו הוא נאמן ורבו האומרים דדוקא משום מיגו נאמן הא במקום דליכא מיגו כנ"ד אינו נאמן וכאן הרי האם בעלת התרנגולת מכחישתה או לכל הפחות אומרת אינה יודעת וא"כ אין הריבה נאמנת ואף

החולקים שם ואומרים דאף בלא מיגו נאמן השומר היינו באומר ברי לי לאפוקי בנ"ד שאינה אומרת ברי לי אלא שהיא אינה יודעת דלכ"ע אין זה כדאי לאסור וזה להתלמד במקום אחר שבנ"ד אין צורך לכל זה והדבר פשוט שהתרנגולת מותרת והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה עה

מעשה בקדרת ברזל שבישלו בה חמץ שנתיים ימים קודם פסח והיתה נקיה ואחר עבור שתי שנים בישלו בה בפסח יש מן התלמידים שבקשו לאסור המתבשל בפסח מטעם דקיי"ל נותן טעם לפגם בפסח אסור אמרתי להם טועים אתם דאם כדבריכם אף אם בישלו בקדרה א' זה אלף שנים חמץ ואח"כ בישלו בה בפסח יאסר התבשיל וזה דבר שאין הדעת סובלתו א"ו יש שיעור לדבר ומצינו שכתבו ז"ל חבית יין שדבקו נסריה בבצק ב' חדשים קודם פסח כבר נתייבש הבצק ואינו נותן טעם ואף דקיי"ל כבוש כמבושל והיין עומד שבעה ימים בחבית עכ"ז אין כח בבצק ליתן טעם לאוסרו ואם כך הוא בחמץ בעין כ"ש בבלוע בקדירה ועכ"ז לא מלאני לבי להתיר בשני חדשים דאף דקי"ל כבוש כמבושל אינו מבושל ממש וראי' מהני מאני דקוניא דמפלגי' בין יין נסך דתשמישו בצונן אף שהיין שוהה שם ימים ושנים אין בו כח לבלוע כמו אילו נתבשל בהם חמץ ואף שהרב בש"ך בי"ד כ' דהא דמקילינן בייי"נ משום דתשמישו בצונן היינו בדלא אשתהי בהו חמרא מעל"ע אבל באישתהי מעל"ע דינו כמבושל ממש במח"כ לא דק דמוכח בגמ' דקנקנים של עכו"ם וחביתי דחמרא מכניסים בהם יין לקיום ימים ושנים ואעפי"כ אין דינן כמבושל ממש אבל הא מיהא יש לי ראיות ברורות דלאחר יב"ח מותר ואפשר דאפי' לכתחילה מותר לבשל בהן לאחר שנים עשר חדש כי ההיא דקי"ל דחמץ שחרכו קודם זמנו מותר לאח"ז וכתבו ז"ל דאפי' באכילה מותר דהוה כי עפרא ואף האוסרים באכילה אינו אלא כיון שמתכוון לאכול אסור שהרי אחשביה ועוד דדוקא בחרכו ולא שרפו לגמרי אבל בשרפו לגמרי עד שאינו ראוי לכלב לכ"ע מותר ובנקנקים של עכו"ם קי"ל מיישנן שנים עשר חדש ואל תשיבני מאותה ששנינו בכלים פ"ט מ"ה חרסין שנשתמש בהן משקין טמאין ונפלו לאויר התנור הוסק התנור טמא שסוף משקה לצאת וכן בגפת חדשה אבל בישנה טהור ש"מ דחרסין בלועים גריע טפי מגפת וזגין שהרי בגפת חילק בין חדשה לישנה דהיינו אחר יב"ח שבישנה טהור התנור משום שאין בה משקין ואילו בחרסין לא חילק משמע אף שהן ישנים דהיינו שעברו עליהן יב"ח לאחר תשמישן נמי טמא התנור משום משקין היוצאין מהן אף לאחר יב"ח

ונהי דאקדר' ברזל ליכא למיפרך מהתם דפשיטא דבליעתה מועטת מבליעת זגין וגפת הא מיהת אקדרה של חרס נימא תיהוי תיובתא ודאי לא דכד דייקת אשכחת דאדרבא מסייעא לן הך מתניתין דלטעמיך אמאי מהני יישון בקנקנים של חרס אף שתשמישן צונן הא הנך חרסין דמתניתין מסתמא נמי תשמישן בצונן ואפ"ה אמרי' דאפי' לאחר יב"ח משקין בלועין בהן וא"כ האיך מישתרו בישון יב"ח כיון שעדיין משקין בלועין בהן אלא ע"כ אף שהמשקין עדיין בלועין בהם ריחם פג וטעמם נמר ואין בהם טעם כלל ודוק וכן חרצנים וזגים ודורדיי' דיי"נ לבתר יב"ח שרי וכתבו ז"ל דאפי' באכילה מותרים ואף שר"ת ז"ל חולק על רבי' אפרים ואוסר שמרי עכו"ם לאחר יב"ח מטעם דס"ל ז"ל שלא מיקרי דורדיי' אלא כשנתן עליהם מים אבל בלא מים לא מיקרי דורדייא אני כבר הקשיתי עליו מפ"ק דמגילה י"ב ע"ב דאמרי ליה לאחשורוש זיל לגבי עמון ומואב דיתבי כחמרא דיתיב על דורדייה דכתיב שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא על שמריו ולא הורק מכלי אל כלי וכו' הרי בפירוש דנקראים דורדייא אף שעדיין לא נמשך מעל גביהם היין ושלא כדעת ר"ת ז"ל ואף בש"ע שפסק כר"ת כבר הביא להלכה דעת האומרים שתמצית היין הנקרש ע"פ החבית לאחר יב"ח מותר שכבר כלה כל לחלוחית היין שבו וכעפרא בעלמא הוא ובכל כלים שמכניסים בהם לקיום אמרינן מיישנן יב"ח ושוב מותר לכתחילה להשתמש בהן ובבריה שאין בה עצם ארז"ל שאין מתקיים יב"ח ופי' הרשב"א בתשו' לא חי ולא מת דהוה כעפרא בעלמא והכי מוכח מההיא דתמרי דכדא בתר יב"ח שרו ואם באיסורין שהן בעין אמרו שאחר יב"ח לא נשאר בהם שום לחלוחית והם כעפרא כ"ש באיסור הבלוע שאין בו ממש ואין להשיב דילמא שאני יי"נ שבליעתו בצונן שהרי אף הזגי' וחרצנים אנו מתירים לאחר יב"ח וכן דורדיי' ותמצית היין הצדבק בדופני הקנקנים לאחר יב"ח מתירין אותו וכתב הרשב"א בית ה' סוף שער ג' הנח להם לישראל אם אינן נביאים כו' הרי דאף דליכא טעמא דבליעת צונן אעפ"כ שרי לאחר יב"ח מטעם דכלה כל לחלוחית שבו דהא אפי' לכתחילה שרי ואי ס"ד מטעם נוטל"פ לא הוה שרינן לכתחילה א"ו דליכא טעמא כלל וכמ"ש הרשב"א ז"ל וא"כ ממילא משמע דאף שמתבשל בו דבר חריף נמי מותר דהא ליכא טעמא כלל וע"כ לא קאמרינן אגב חורפי' מחלי' ליה ומשוי ליה לשבח אלא היכא דאיכא טעמא אלא שהוא לפגם אבל היכא דליכא טעמא כלל הדבר ברור כשמש דאף בדבר חריף שרי ולא בטעם הבלוע בלבד אלא בממשו של איסור נמי שרי היכא דהוי כעפרא כדאמרי' בחמץ שחרכו ובדורדיי' ותמצית היין כאמור ומותרי' לאוכלם אפי' בעין ונותנם בחומץ ובכל הדברים החריפי' וכן בברי' שאין בה עצם לאחר יב"ח מותרת אפי' בתוך דברים חריפים ואין לדחות מטעם שכתבו

ז"ל דפליטת התולעים מועטת דהא לאו לענין פליטתן קיימינן אלא לענין גופם וממשן דשרי לאחר יב"ח וא"ת מאי שנא גבי יי"נ דפשיטא לן דמותר לכתחילה לאחר יב"ח ובשאר איסורין לא אשכחן דשרי לכתחילה לאחר יב"ח וי"ל דגבי יי"נ דאפי' בדיעבד לא שרינן תוך יב"ח ואין שם שום היתר אלא לאחר יב"ח להכי שרינן אף לכתחילה דמינכרא מילתא טובא בין תוך יב"ח לבין אחר יב"ח וקלא אית ליה וליכא למיגזר הא אטו הא אבל בשאר איסורין דכל שאינה בת יומא שרי' בדיעבד ואם אחר יב"ח אתה מתירו לכתחילה ואף תוך יב"ח מותר הוא בדיעבד נקל הוא לטעות בהתירן ואתו למימר דאף תוך יב"ח מותר הוא לכתחילה כיון דשניהם היתרא נינהו אלא שזה לכתחילה וזה דיעבד לא אתי לאיפלוגי בין ההתירין ובין בת יומא לאינה בת יומא הטעות מצוייה דלא מינכרא מילתא ולית לה קלא ולא שייך למיפרע דהוה לה גזרה לגזרה דבדבר המצוי ורגיל גזרינן גזלנ"ז כדמוכח מההיא דנתנו בראש הקנה או בראש הקונדס דאף רבי מודה בו ועוד מוכח זה בכמה דוכתי בתלמוד וא"כ לפי חילוק זה בחמץ בפסח לבני אשכנז הנוהגים איסור כל יב"ח אף שהוא לפגם י"ל דבלאחר יב"ח מותר אפי' לכתחילה כיון שכבר כלה לחלוחית שבו ואין בו טעם כלל ועיקר ובין תוך יב"ח לאחר יב"ח ליכא למיגזר כדכתיבנא דקלא איתי ליה ואף דלכתחילה לא מלאני לבי להתיר לבשל בפסח בקדרה שעברו עליה יב"ח אבל בדיעבד ממני יוצאה הוראה הלכה למעשה להתיר התבשיל שנתבשל בה בפסח אף לדידן דאסרינן נוטלפ"ג משום דאחר יב"ח ליכא טעם כלל והנלע"ד כתבתי הצבי אשכנזי ס"ט:

תשובה עו

א וזה טופס הכתב ששלח הגאון כמוהר"ר נפתלי הכהן הגדול נר"ו ר"מ ואבדק"ק פרנקפורט דמיין לידי. פה פראנקפורט היום יום ו' עש"ק ח' סיון תס"ט לפ"ק.

ב צבי ורגיג וחמיד בעמודא דאו' בקדמייתא ובתרייתא עדיפא פלפלא חריפא בידו תקיפא פריו למאכל ועלהו לתרופה להתיר פה בכח דהתירא דעדיף ויפה יפה דעתו מנופה בשלש עשרה נפה הוא ניהו אהו' מחותני כריעי כאח לי הגאון הגדול המפורסם פרי עץ הדר כבוד מוהר"ר צבי הירש נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק המבורג ואלטונא יצ"ו ולחתנו ידידו וידידי היניק וחכים המופלג גבור בתורה כארי חביבי כבוד מהר"ר ארי' ליב נר"ו וכאל"ש:

ג הנה הגיע מכתב פתוחי חותם מחתנו ידידו הנ"ל נכתב לבני הרב הגדול מוהר"ר מרדכי כ"ץ אב"ד ור"מ דק"ק ברודא ובני שי' כבר הלך לדרכו על הרבנות שלו לק"ק ברודא

וראיתי שאגרת הנ"ל נאמרה ליקרות ופתחתיו ומצאתי סימא בתוכו דברים מתוקים מדבש שלשה הוראות להיתר שהתיר הוד רום מעלתו ובקראי שני' ושלשה דלתות היו מתוקים בפי כיערת הדבש ויאירו עיני לפום ריהטא להסכים עמו על כל הדברים עם כל אלה לא נקרא בי דינא שרי' כי בכאן אין הוראה לאיסור ובעיני היו דברים פשוטים ומתוקים לאמיתה של תורה והנחתי האגרת על השלחן ואחר צאתי כה וכה בעסקי נגנב' האגרת מעל השלחן ונאבד' והסחתי דעתי מהדברים האלה ועבור זה לא השבתי למכ"ת על הדברים ולא חשתי להזהר להשיב מפני הכבוד ויראת ת"ח שגם לא נתייחד אלי הדבור של חיבה וגם יצא מלבי ועתה כבוא אגרת הזאת שנית מחתנו ידידו הנ"ל לא כתב הדברים עוד הפעם לחזור על הראשונות ונשכח מאתי הדין האמצעי שהתיר האדון מכ"ת מה היה רק הדין הראשון ניטל דין הלב ודין אחרון מדין הקדירות שבישל בהן בפסח שהתיר האדון והנה בשני דינין אלו ידי עם רום פאר מעלתו להתיר וכל כי הני מילי מעליותא לימרו משמאי ומחמת טרדת דיומא אי לאו האי יומא הייתי מאריך בראיות קצת וטרדות המועד עכבוני בשגם שלא לצורך הוא כי בודאי הקדירות שבישלו בפסח העבר שעברו עליהם כמה שנים לא שייך בהן נוטלפ"ג ואין בהם לא טעם לא עיקר רק הטעם בטל ומבוטל כעפרא דארעא והא לכל הדיעות ישון יב"ח הוא חשוב כהגעלה ברותחין ולכמה דיעות ומשמעות הישון הוא עדיף מהגעלה ואיך עולה על הדעת לחדש דבר מעתה לאסור המותר ולפי"ז צריך לאסור כל הקדירות אף בהגעלה ואין להם תקנה ואף אם יהיה איזה ספק בזה הלא רוב הפוסקים התירו נוטלפ"ג בפסח רק אנו נוהגים במדינות אלו להחמיר הבו דלא לוסיף עליה במקום שאין יודעים בבירור שנו"ט אף לפגם הוא אין להחמיר כלל וגם האריכות דברים הם שלא לצורך כי הם דברים פשוטים שמותר בהיתר גמור והמחמיר בזה לדעתי אפי' נוטלפ"ג אינו כי אין בו טעם וריח ובדבר הדין ראשון שהורה האדון בניטל הלב יפה כתב האדון מכ"ת בלי פקפוק כי הדין הזה גם כבר בא לפני ואירע השאלה זו בביתי והתרתיו והיה כתמה בעיני ב"ב להתיר מטעם זה ואסרתי בביתי והתרתי לכל אדם זה המעשה היה כבר היה אך עתה לשמח את מכ"ת אכתוב את המעשה שהיה מה שאירע לנו מדין זה כמו שאירע לרב יהודא כד אכריז על גברא דעבדא הוה ואיקלע רב מתנא דלא חזי ליה תריסר שנין כה אירע לנו ביום ה' אתמול היו יושבים שני דייני הקהלה מובהקים על איזה דין אשר זה כמשלש שנים אשר לא בא דין לפני ולא באו דיינים לביתי והם היו האלופים ר' וואלף לוי ור' זוסמן דיין לומדים מופלגים והיה לבי מר בקרבי על הוראות אלו כדי להשיב רו"מ ולא נחה דעתי וגם זה היה דבר תמוה אצלי להתיעץ עם איזה למדן בשום הוראה בעולם לא עשיתי

מעולם עד כה ועתה שניתי את טעמי לסדר הדברים לפני אלופים דיינים בדרך תימה על שרוצים לאסור דינים אלו ואמרתי להם שכבר התרתי ניטל הלב ושגם עתה אירע דבר זה להוד רום מעלתו ושיש מפקפקים ורוצים לאסור כדרכם כדרך לומדים לעת הזאת שאינם מודים על האמת והסכימו שני דיינים אלו עמי להתיר ואמר לי הדין מצויין רבי וואלף לוי בזה"ל יש ש"ע כתוב הדר הוא וכתוב על הגליון כו"כ חידושים דינים מכמה גדולים בעלי הוראה והוא מירושת אבותי ונכתב על הגליון הדין זה ניטל הלב להתיר בשם קדמון עפ"י מעשה שהיה ומיד בקשתיו והלך לביתו והביא למראה עיני וראיתי שם במקומו נכתב על הגליון בזה"ל: מעשה אירע בימי הגאון מוהר"ל מפראג שלא נמצא לב בתרנגולת ובאתה השאלה לפני הגאון מהר"ל מפראג והתיר את התרנגולת באומרו שא"א לשום בריה לחיות בלא לב אפי' רגע א' ובודאי אחר שחיטה נאבד והוא היתר גמור עכ"ל הלכה למעשה והוא כתב יד נושן וכמה דינים מופלאים שנכתב בגליון ההוא בקראי מעשה זאת נתמלא כל הבית אורה ותעלזנה כליותי ואמרתי שישו בני מעי אם מהספקות שלכם כך שכוונתי לדעת א"ז הגאון הנ"ל אשר שימש ברוה"ק כמפורסם אשר בודאי לא יצאה תקלה מתחת ידו ובפרט בעניני אכילה ואם בנדון ההוא שלא היה שם שום הוכחות אחרות התיר הגאון הנ"ל בפשוט בלי שום חקירה ודרישה רק תלה בנאבד ק"ו בנדון מכ"ת שהתרנגולת היתה בריאה ושמינה והחתול היה עומד ומצפה מתי יבא לידי ואקיימנו אין כאן שום ספק להיות חוכך להחמיר והמשרתת מילתא דלא רמי' עלה ויפה הביא האדון מכ"ת ראי' מהזוהר ופליאה נשגבה בעיני על האדון מכ"ת על אשר היה נבוך להביא ראיה מהזוהר והוכרח לעמוד סנגורים לדבריו שבמקום שאין הזוהר מחולק עם הגמרא כו' וזה לע"ד שלא לצורך כי זה אין נקרא ראי' רק המציאות ובדבר זה יש להביא ראיה אף מהרופאים והחושים והטבע והמשל וממשל השועל שהיתל בהדגים ששכח לבו בביתו והוא גילוי מילתא בעלמא והנה אין הזמן מספיק להאריך לדברים אשר המה צלולים וברורים והדין שלישי נשכח מאתי והנה אם יבא על זכרוני אראה לחות דעתי להוד רפ"מ להסכים או לסתור ובלבד שיכוון לבו לשמים והחולק בדברים אלו כאשר בעו"ה בעתים הללו זה דרכם להטיל שמץ ודופי בקדשי שמים ונוטלים כל הגדולה לעצמם בכפליים ולא נאה לכסיל כבוד ובקרוב יהיה הדבר בלתי מתקיים והמודה על האמת יזכה לראות נפלאות ולחדש חדושים בתורת אמת ומי שרוצה לפקפק בדינים אלו עפ"י אמת ויושר הנני הנני לירד לעומקא של הלכה עד מקום ידי יד כהה מגעת ובטוח אני שיודיעני דעתו הרמה שהמקום הדין הוא מהתוס' והרא"ש והרמב"ם והמעיין שם יראה שהדברים הם ברורים ואמתיים בנדון זה להתיר

גם האריכות בש"ע שכ' ניטל הלב בין ביד בין מחמת חולי מורה על זה כאשר כתב הוד רפ"מ באגרת הראשונה ובזה יתענג על רוב שלום ותנוח דעתו הנה אגרתי זאת נתעכבה עד עש"ק מעצלות המעתיק ועתה אענה שלום וישע רב כ"ע אהו' כנפשו הרמה מחו' נאמנו דבוק מאח דש"ת. נאם נפתלי הכהן החו' בק"ק הנ"ל יע"א.

תשובה עז

א זה כתבתי שנית על ענין הנזכר

ב אצבי"א סבור הייתי שלא יסתפק אדם אשר בשם חכם יכונה בחיי כל בעל חי גשמי שהם תלויים בלבו ושבהעדרו יעדרו בעליו ע"כ באתי בקצרה בתשובתי הראשונה ועתה רואה אני שמקצת מחכמי הארץ הזאת נסתפקו בדבר הנה כי כן ראיתי כי טוב לפרש שיחתי ולהסיר מעלי הספקות שנסתפק חכם אחד על תשובתי והנני משיב והולך על סדר הקונטריס שכ' החכם הזה מש"כ על הראיה שהבאתי מדברי הכ"מ שכ' בפשיטות שלכך לא מנה הרמב"ם ניטל הלב משום שא"א לה להתקיים אפי' שעה אחת וזו לא תקרא טריפה אלא נבלה שזו דעת יחיד ושהתוס' והרא"ש והרשב"א והטור שכתבו דכל הני נקובין דקתני במתני' כגון לב וריאה ודקין לא איצטריך למתני דבכלל נקובין הם ומדלא תירצו דלהכו לא קתני להו משום דהני נבלות נינהו ובמתניתין לא קתני אלא טריפות ש"מ דלא ס"ל הא דהכ"מ ע"כ ת"ד וכמה תשובות יש בדבר זה חדא דאטו לתרוצי קושיא הוא דקאתו הנך פוסקים ומפרשים כי היכי דתקשי אמאי מיתרצי הכי ולא הכי והלא כל מגמתם אינה אלא לשלול דעת האומר דדוקא ניקבו הא ניטלו כשרה וכמו שהיא דעת ראבי"ה ז"ל הובא בהגהת אשרי בענין המרה שניטלה ואתו אינהו ז"ל לאפוקי הך סברא ובין שיהיו טרפות או נבלות לא איכפת להו ולא נפקו להו מידי ועוד אם הטעם בניטל הלב שהוא נבלה אכתי פשו לן קיבה וריאה ודקין ומרה וכרס הפנימי דלא שייך בהו הך טעמא דבדידהו אף דהוו טריפה אם ניטלו ל"ה נבלה וע"כ הוצרכו לומר דבתורת כ"ש אתו ועוד דאף אי ס"ד דכולהו נבלות נינהו הכ"ש הוא יותר חזק להוכיח סברתם דעכ"פ הוא טריפה וזה להתוס' והרשב"א שכ' הדברים בתורת הוכחה והרא"ש והטור שלא כתבו אלא הדין כפשוטו אין צורך ליתן טעם לדבריהם אלא שהם ראו לכתוב אף הדברים שמציאותם רחוק דהיינו באופן שכתבתי בתשובתי הראשונה ואיזה דוחק יש כאן וחלילה לנו לומר שיחלוקו רבותינו בדבר שרבן של ישראל בעל כ"מ כתבו בפשיטות משום שהחוש והמציאות וכל החכמים שלפנינו מעידין עליו כמו שאני עתיד לבאר בעזהי"ו ומש"ע ואף לפי דעת הכ"מ אכתי לא יצא ידי חובת

הרמב"ם דהא הרמב"ם חשיב שם חסר הקבה והמסס ובית הכוסות דלכאורה לפי דעת האומד אפשר ג"כ דא"א לחיות אפי' שע"א ואעפ"כ קחשיב אותה עכ"ל: ואני תמה שזה מערכה על הדרוש והרי כל עיקר דברינו הוא זה שהלב אינו כשאר אברים שאפשר לחיות בלעדן עד יב"ח משא"כ בלב ועוד איך יסתור דעת הכ"מ ויקשה עליו בלכאורה ואפשר ומה שקרא דברי בתשובתי הראשונה שא"א לצייר כלל מציאות ניטל הלב אלא בששחטוהו תיכף לנטילתו ובמחמת חולי א"א לאומרו אלא בשהגיעה למדרגה התחתונה שבמסוכנת דברי נביאות ודאי לשבח קאמר וכדפירשו התוס' בשם ר"י שהרי כך הוא האמת כמו שאנו עתידים לבאר ומה שהשיג עליהם באומרו דהא קיי"ל טריפה משבחת ואין לחלק בין טריפה לטריפה עכ"ד אין כאן השגה כלל דאם שמענו טריפה משבחת למ"ד נבלה משבחת לא שמענו וחלילה לנו לומר כן ואם אין לחלק בין טריפה לטריפה בין טריפה לנבילה יש ויש חילוק גדול עד מאוד שזו אינה מטמאה מחיי' ואם נשחטה שחיטתה מטהרתה ואפשר לה לחיות כל יב"ח ולמ"ד ב' או ג' שנים ולמ"ד טריפה חיה אבל נבלה מתה לשעתה וא"א לה לחיות אליבא דכ"ע וגם היא מטמאה מחיים: ומש"ע ואולי יאמר האומר שגם התרנגולת זו היתה מתנונת משבחה שהיה בה קודם לכן עכ"ל התרת ספק זה נקל הוא אחרי שידענו כי משכן רוח החיוני הוא בלב אליבא דכ"ע וכמו שאנחנו עתידים לבאר והאברים א"א להם להיות חיים וניזונים בלתי כח החיוני ונפש החיים אשר בלב משכנה ולכן היא נבלה וז"ל הזוהר פ' שלח לך ת"ח כד ברא קב"ה בר נש בעלמא אתקין ליה בגוונא עילאה יקירא ויהיב ליה חילא ותוקפא באמצעיתא דגופא דתמן שרי' ליבא דהוא תוקפא ומזונא דכל גופא ומתמן איתזן כל גופא וכל אינון שייפי דגופא מתמן אתזנו והא לבא אחיד ואתקף באתר עילאה דלעילא דאיהו מוחא דרישא דשרי לעילא ואחיד ביה ודא אתקשר בדא כגוונא דא אתקין עלמא קב"ה ועביד ליה חד גופא ואתקין שייפי דגופא סחרני' דלבא ולבא שרי באמצעיתא וכל גופא וכל אינון שייפין אתזנו מההוא לבא דהוא תקיפא דכולא וכלא ביה תליין וההיא לבא אתקשר ואתאחד במוחא עילאה דשריא לעילא עכ"ל הצריך לענייננו ובפ' ויקהל ע"פ קחו מאתכם תרומה כל נדיב לבו ז"ל ת"ח בשעתא דב"נ שוי רעותי' לגבי פולחנא דאמרי' ההיא רעותא סליק בקדמיתא על לבא דאיהו קיומא ויסודא דכל גופא עכ"ל הרי מפורש בדברי הזוה"ק שכל תוקף וכח וחיל של הגוף הוא תלוי בלב ושממנו כל אברי הגוף בכללו ניזונין א"כ יחוייב שבהרגשת הלב איזה חולי שממנו ימק ויתמסמס שכל האברים ירגישו וימקו וימסו ואיך יתכן בעולם שיגיע חולי הלב עד שיתמסמס וימק כולו מבלי השאיר ממנו שום רושם בעולם והאברים שלמים ובריאים ושמנים ואף אם

היתה שמינה כפליים כמות שהיא עכשיו א"א לצייר בעולם שהחולי יהיה כל כך גדול עד שימקה וימסה את כל הלב מבלי השאיר לו כל וישאר שומן ובריאות באברים ועוד האיך לא נראה ולא ניכר שום רושם כלל בחסרון המלך של כל הגוף וגם לא שום חולשה בחושיה ודאי זה נמנע והרב האלקי כמוהר"ר יצחק לוריא זצוק"ל אשר רוח אלקים דבר בו הסכים למה שהוא מפורסם לכל אנשי העולם שהלב הוא משכן לנפש החיונית והוא המת באחרונה אחרי מיתת כל האברים הרחוקים והקרובים אליו ופירש בזה דברי נביאי בית אל וכמ"ש בשמו הגאון הגדול מהרי"ט ז"ל ושורשו בזוהר פ' נשא בהגידו ענין המיתה ז"ל כיון דחמי ליה אזדעזע כל גופיה ורוחיה ולבי' לא שכיך בגין דאיהו מלכא דכל גופא ורוחא דיליה אזלא בכל שייפי גופא ואישתאיל מינייהו כבר נש דאשתאיל מחברי' למהך לאתר אוחרא כדין הוא אומר ווי על מאי דעביד ולא מהניא ליה אלא אי אקדי' אסוותא דתשוב' עד לא מטא ההיא שעתא דחיל בר נש ובעי לאיתטמרא ולא יכיל כיון דחמי דלא יכיל הוא פתח עינוי ואית ליה לאיסתכלה ביה ואסתכל ביה עינין פקיחין וכדין הוא מסיר גרמיה ונפשי' וההוא שעתא הוא עידן דדינא רבה דבר נש איתדן ביה בהאי עלמא ואם כל דא רווחא אזלא ושאט בכל שייפין ואזדעזעא לכל סטרין וכל שייפי גופא כולהו מזדעזען כד מטא רוחא לכל שייפא ושייפא ואישתאיל מניה נפיל זיעא על ההיא שייפא ורוחא איסתלק מניה ומיד מית ההוא שייפא וכן בכלהו כיון דמטי רוחא למיפק דהא אישתאיל מכל גופא כדין שכינתא קיימי עליה ומיד פרחא מן גופא זכאה חולקיה עכ"ל כוונתו מבוארת שכל אבר ואבר שנופל עליו זיעה הוא מחמת שהרוח נפטר ממנו ומת האבר ההוא ואינו מת בפעם אחת אלא הרחוק מן הלב מת תחלה וזה ידוע שהקצוות כמו הידים והרגלים הם המזיעים זיעת מות ומתים תחלה מחמת ריחוקם מהלב ואח"כ הקרוב הקרוב אליו מחמת שהחיות תקועה בלב ובו נשארה עד סוף הגויעה כי לא נשארה בו נשמה כלל וכלל מלבד היות נראה כדברי שחוק והיתול שימס הלב ויהיה לאין ולא נשאר ממנו מאומה מבלי שום רושם דם קרוש או דבר נמס או בשר בלוי וכל זה מחמת חולי והתרנגולת שמינה ובריא' וחזקה בחושיה כי ניטל ביד א"א לומר בנדון שלפנינו ומש"ע וז"ל או אולי נבראת כך אף שלדעת הרמב"ם הוא מן הנמנע לפי הכ"מ מ"מ דעת שאר הפוסקים שמנו נחסר וניטל כחדא בלב מוכח דאפשר למצא כך עכ"ל:

ג ודברים שאינן הוא אומר ולא נשמע ולא נראה דבר זה לא' מן הפוסקים ולא אפילו לאחד מן המדברים וחלילה בל יראה ובל ימצא לשום אדם בעולם שיאמר שאפשר לב"ח ליבראות בלי לב וכל שומע יצחק לו ואם גלגלת אטומה וושט אטום ופניו טוחות וירך

אחד מן האמצע אינו וולד כמו שיתבאר לקמן כ"ש בלי לב שהוא המלך המושל ושליט בכל הגוף בכלל ובפרט כמו שהבאנו למעלה ומבואר בספרי החכמים שא"א לשום בעל חי ליבראות זולתו ומה שהביא משחיטת הר"צ שכתב שמצא בפרה שתי לבבות והטריפה ורצה להוכיח דכשם שאפשר ליבראות בשתי לבבות כך אפשר ליבראות בלי לב גזרה זו אינה שוה ואין דמיונו עולה יפה דבלי לב דוקא הוא מן הנמנע דכיון שאין משכן לנפש איזה מקום מנוחתה והאיך יצוייר הבעל חי אבל בשתי לבבות כבר יש לנפש מקום שתשרה בו וטבע כ"ף הדמיון כך הוא שאינו שוה ממש כמ"ש אצלי במקום אחר וזה מבואר מאוד בכמה מקומות בתלמוד ובזוהר ע"פ דמות כמראה אדם ועוד פסוקים אחרים רבים וכן באיכה רבתי ע"פ היתה כאלמנה מייתי טובא ע"ש וביומא פ' א"ל הממונה ל"ז רואה וכותב מה שכתוב בטבלא אימא כמ"ש בטבלא ורבים כמוהו בתלמוד ואף הפוסקים הסוברים באומר לחבירו הרי אתה כממזר דהוה כאלו אמר לו הרי אתה ממזר לאו משום דלית להו הך סברא כי לא יכלו להכחיש ראיות הזוהר שהן ברורות אלא דס"ל שאני התם דרצונו פסול לבוא בקהל כמו ממזר דמשום זילותא הוא והא איכא תדע דבפ' המפלת דף כ"ד אמרי' גלגלתו אטומה אינו ולד ואין אמו טמאה לידה וכללא כייל הרמב"ם בהל' בכורים פי"א די"ד דכל אותן שאין אמו טמאה לידה הבא אחריו הוה בכור לכהן וא"כ הבא אחר ולד שגלגלתו אטומה היה בכור לכהן מטעם שאותו הולד אינו ולד כלל ובשני ראשים אשכחן בפ' הקומץ רבה ל"ז בעא מיניה פלימו מר' מי שיש לו שני ראשי' באיזה מהן מניח תפילין א"ל או קום גלי או קבל עלך שמתא אדהכי אתא ההוא גברא א"ל איתיליד לי ינוקא דאית ליה תרי ראשין כמה בעינן למיתן לכהן אתי ההוא סבא תנא ליה חייב ליתן לו עשר סלעים איני והתני רמי ב"ח מתוך שנאמר פדה תפדה את בכור האדם שומע אני אפי' נטרף בתוך ל' ת"ל אך חלק שאני הכא דבגלגולת תליא רחמנא הרי מבואר בגמ' זו דולד בשני ראשין ולד הוא מדחייב בפדיון ופשוט הוא שהבא אחריו פטור מפדיון כיון שהוא חייב ואי ס"ד דכי אמרינן כל יתר כנטול דמי הוה ממש כאילו נברא חסר אותו אבר והרי בנברא חסר ראש הדבר ברור שאינו ולד דגרע מגלגלתו אטומה שפירשו חסרה כדא"ר פפא התם בהמפלת מחלוקת מלמטה למעלה אבל מלמעלה למטה אפי' כל דהו טהורה וכן א"ר גידל אמר רב המפלת את שגלגלתו אטומה אמו טהורה וכיון דכ"ע מודו דבנחסר מעט מהראש והגלגלת שאמו טהורה כ"ש וק"ו בנחסר כל הראש כולו דאמו טהורה (ואין הטחול יוכיח וק"ל) וכיון דאמו טהורה כבר כ' הרמב"ם שהבא אחריו בכור לפדיון וא"כ הדבר ברור שהוא אינו בכור לפדיון וא"כ אמאי בשני ראשים הוה ולד והוא בכור לכהן אלא ע"כ דאף דאמרי' כל

יתר כנטול דמי ויתר ראש הוא כחסר ראש לענין טריפות מ"מ אינו חסר ראש ממש לענין שלא יחשב ולד כחסר ראש ממש שאינו חשוב ולד לשום דבר אלא אף שהוא טריפה כחסר ראש הוא עדיף ממנו שזה אינו ולד כלל ואינו ראוי לבריית נשמה אבל זה ולד לכל דבר בין לפדיון בין לטומאת לידה וא"כ הה"ד לשתי לבבות ולב א' דאף שמבלי לב א"א ליבראות כלל אבל בב' לבבות אפשר ליבראות ולחיות ג"כ אלא שהוא טריפה ואין לומר דשאני התם דבגלגלת תלי' רחמנא והו"ל כאילו כתיב בהדיא בשני ראשין יתן י' שקלים שהרי כ' רש"י והאי אית ליה תרי ואי משום אך חלק השתא מיהא לא מית עכ"ל ואי ס"ד דמריבויא דקרא אתי ה"ל לרש"י למימר וע"כ קרא להכי הוא דאתא וגם ל"ה קשיא ליה מאך חלק כיון דגלי קרא בהדיא ותו מה קאמר השתא מיהא לא מית הא ודאי מית ומית הוא שהרי אפי' נשברה מפרקת ורוב בשר עמה לחוד נבלה ומטמא במשא וכן באדם מטמא באוהל כדאמרי' בהדיא בפ"ק דחולין כ"א ואיך יאמר רש"י השתא מיהא לא מיית א"ו לא דמו שני ראשים לחסר ראש וה"ה בשני לבבות דלא דמו לחסר לב ועוד ראיה ברורה דאף דאמרי' כל יתר כנטול דמי וטריפה אינו ממש כאילו נטול אותו האבר לענין דלהוי נבלה מחיים או לענין שא"א ליבראות מדאמרי' בפ' המפלת דף כ"ב ברי' שיש לה שני גבים ושתי שדראות אמר רב באשה אינו ולד בבהמה אסור באכילה ושמואל אמר באשה ולד בבהמה מותר באכילה פי' רש"י דבנולד בבהמה ודאי נפל גמור הוא ובנולד אסור באכילה וכי אגמריה רחמנא למשה בעלמא אגמריה דהיינו מין בהמה בעולם הוא אבל בנולד מבהמה שיש לה גב אחד לא איצטריך למיסריה דממילא אסור כיון שאינו מתקיים (ואף דר"ת פירש בענין אחר אנן אליבא דרש"י קיימינן ואפ"ה באשה ולד הוא ואי ס"ד דכי אמרי' כל יתר כנטול דמי היינו ממש כאלו נטול אותו האבר ממש תיקשי לשמואל מדידיה אדידיה דהא שמואל סבר בהכל שוחטין דף כ"א עשאו גיסטרא נבלה ופירש"י עשאו גיסטרא בשדר' עד החלל וא"כ הדבר פשוט שבניטל הגב והשדר' דהוי נבלה ובמפל' דף כ"ד אמרי' דלכ"ע דבר שעושה אותה נבלה אינו ולד וא"כ האיך ס"ל לשמואל דבשני גבין ושתי שדראות באשה הוא ולד הא הו"ל כאלו ניטל הגב והשדרה דהוי נבלה וכיון דהוי נבלה א"כ אינו ולד דבהא ליכא מאן דפליג אלא ע"כ דאף דאמרי' כנטול דמי והוא טרפה מ"מ אינו נטול ואינו נבלה כי היכי דתימא דבאשה אינו ולד ואי"ל וליטעמך הא מיהא טריפה הויא ומשמע שם בסוגיא דלמ"ד טריפה אינה חיה נולד בסימני טריפות אינו ולד ודוחק לומר דשמואל ס"ל טריפה חיה ונ"ל דס"ל לשמואל דאף דטריפה אינה חיה מ"מ הוה ולד כיון שאפשר לו לחיות עד יב"ח (ודלא כפירש"י ואליבא דרש"י ע"כ נאמר דשמואל ס"ל טריפה חיה) והכי ס"ל לרבא דאמר התם ושטו

נקוב אמו טמאה ושטו אטום אמו טהורה דאף דמסתמא ס"ל כסתם מתניתין (והכי איתא בהדיא בפ"ק דבכורות ג' ע"א איתמר רב חסדא אמר דבר שעושה אותה נבלה ורבא אמר דבר שעושה אותה טריפה במאי קמיפלגי בטריפה חיה דמ"ד דבר שעושה אותה טריפה (היינו רבא) סבר טריפה אינה חיה ע"כ הרי מפורש דלרבא ס"ל טריפה א"ח והא ודאי הויא תיובתא כלפי שנאי' דרשיז"ל וצ"ל שהיה גורס בחד מינייהו רבה בה"א) (כדס"ל להרמב"ם ודלא כפירש"י כמ"ש לקמן) דנקובת הושט אינה חיה אפ"ה אמו טהורה כיון שאפשר לה לחיות עד יב"ח ואל תתמה מהא דפריך בהשוחט דף ל"ב אמתניתי' דשחט את הושט ופסק את הגרגרת נבילה מההיא דאלו טרפות נקובת הושט ומאי קושי' הא נקובת הושט אפשר לה לחיות ולהכי שפיר כייל לה באלו טרפות שכבר כ' התוס' בד"ה ורמינהו וז"ל וא"ת דנקט איסור טריפה לאשמעינן שאם חתך כזית בשר מחיים דלקי אף משום טריפה וי"ל דמתני' דאלו טריפות משמע ליה לאחר שחיטה מדקתני סיפא כל שאין כמוהו חיה טריפה ולא קתני כל שאינה חיה עכ"ל וכיון דלאחר שחיטה מיירי ובנקיבת הושט לא מהניא לה שחיטה הו"ל נבילה גמורה אבל אה"נ דנקיבת הושט ועודנה בחיים דאינה אלא טריפה ולא נבלה ואינה מטמאה כלל וז"ב הא מיהא נקיבת הושט אפשר לה לחיות עד יב"ח אף שאין לה תקנה בשחיטה ולהכי אמו טמאה לידה דהוה ולד אבל בנבלה כיון דמחיים מטמאה אינו ולד כלל ובהכי ניחא לי מאי דק"ל לרבינו בכ"מ בפ"י מהא"ב די"א עמ"ש הרמב"ם נברא כו' וז"ל נברא כו' בפרק המפלת תניא המפלת גוף אטום אין אמו טמאה לידה ואיזהו גוף אטום כדי שינטל מן החי וימות ר' זכאי אומר עד הארכובה ר' ינאי אומר עד לנקביו ר' יוחנן אומר משום ר"י בן יהושע עד מקום טבורו ויש לתמוה על רבינו שפסק עד מקום טבורו דבגמ' משמע דמ"ד הכי לית ליה טריפה אינה חיה וגם לית ליה ניטל ירך וחלל שלה נבלה ומשו"ה לא סגי' לי' בעד הארכובה או עד נקביו וכיון דקי"ל דטריפה א"ח וגם קיי"ל דניטל ירך וחללה נבילה וכן כ' רבינו בה' שחיטה ה"נ נפסוק עד הארכובה וצ"ע עוד כתב לקמן וז"ל וגרסינן בגמ' אמר רבא ושטו נקוב אמו טמאה ושטו אטום כלומר סתום אמו טהורה פי' מטומאת לידה לפי שכיון שהושט סתום אינו ראוי לחיות וכל שנברא בענין שאינו ראוי לבריית נשמה אין אמו טמאה לידה דלאו ולד הוא וכו' ויש לתמוה על רבינו למה השמיט הא דושטו נקוב ואפשר שהוא ז"ל היה מפרש דטעמא דרבא משום דסבר דטריפה חיה וכדפרש"י וכיון דקי"ל דטריפה א"ח לית הלכתא כרבא עכ"ל ואני תמה על הרב ז"ל דלפי תירוצו תיקשי טפי אמאי לא נקיט הרמב"ם רבותא טפי דאפי' ושטו נקוב אמו טהורה ואף דאין דרכו של הרמב"ם ז"ל להביא אלא מאי דאתמר בגמ' בהדיא מ"מ הך

מילתא דאתמר בגמ' בהדיא אלא שהוא פוסק בחילוף מטעם דקיי"ל בגמ' נמי בהדיא דטריפה אינה חיה היה לו להביאה והנכון בעיני מה שכתבתי דהרמב"ם ז"ל לא ס"ל כפי רש"י ז"ל אלא דרבא ס"ל דאף דושטו נקיב טריפה מ"מ אמו טמאה לידה כיון שאפשר לה לחיות עד יב"ח והרמב"ם פסק כותי' דבתרא הוא וא"כ ל"ה מן הצורך להביא נקובת הושט אמו טמאה דכל מה שלא מנה בכלל אותן שאין אמן טמאה לידה ממילא אמן טמאה לידה וז"ב מאוד. והיינו טעמא דלא פסיק כר' זכאי דאמר עד הארכובה דאף דר' זכאי תלי טעמא דאמו טמאה לידה בטריפה חיה הא באינה חיה אין אמו טמאה לידה אנן לא קי"ל כוותיה בהא אלא כרבא דהוא בתרא ומאי דאמר תו בגמרא דרב ינאי סבר טריפה חיה אינו מוכרח דאפשר דאף דס"ל טריפה א"ח מ"מ ס"ל דאמו טמאה לידה וכרבא אלא שהתלמוד לא חש לדקדק ולהאריך כיון דבר' זכאי ע"כ הוצרך לומר דס"ל דטריפה א"ח קאמר נמי דר' ינאי ס"ל דטריפה חיה כיון שאפשר דהכי ס"ל ובזה סברתו שאמו טמאה לידה יותר מוכרחת אף דאינו מוכרח דהכי ס"ל ואשכחן דכוותיה בתלמוד וגדולה מזו כ' ראב"ן על ההיא דישב לה קוץ בושט ע"ש ובמאי דקאמר תו בין ר' ינאי לר' יוחנן איכא בינייהו דר' אלעזר דאמר ניטל ירך וחלל שלה נבלה ס"ל להרמב"ם דלא כפירש"י דתרווייהו אית להו דטרפה חיה דא"כ תיקשי לר"י דאמר בעלמא הלכה כסתם משנה ומשנה שלמה שנינו כל שאין כמוהו חיה טריפה ש"מ דטריפה א"ח והאיך קאמר ר' יוחנן איפכא ואף דאמרינן בעלמא אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן הוה ליה לגמרא למירמי דר' יוחנן אדר' יוחנן ולתרוצי הכי או לומר דהאי דהכא משמי' דר' יוסי ב"י קאמר ולי' לא ס"ל א"ו מדלא פריך תלמודא הכי משמע דאף אי ס"ל לר' יוחנן דטריפה א"ח וכסתם משנתנו מ"מ אית ליה דאמו טמאה לידה וכסברת רבא והא דקאמר איכא בינייהו דרבי אלעזר כו' לא משום דר' יוחנן לית ליה דר' אלעזר אלא דקמפלגי בהך דינא דר' אלעזר אם באדם נמי סגי בירך וחלל שלה או צריך באדם עד טיבורו אי נמי והוא הנכון דס"ל להרמב"ם דר' זכאי דאמר עד הארכובה ולא ארכובה בכלל אלא בלמטה ממנה נמי הוי' נבלה ולית ליה דרבי אלעזר ודלא כפירש"י ור' יוחנן דאמר עד טיבורו היינו שיעורא דר' אלעזר בבהמה שהוא כל שרבוצה ונראה חסרה ובאדם שיעור זה הוא עד טיבורו ומ"מ למדנו דאף דקי"ל כל יתר כנטול דמי דאינו נטול ממש ואין ראיה מהיתר שאינה נבלה להחסר ממש בשדינו להיות נבלה מחיים וא"ת אדמייתית משמואל דלית הלכתא כוותיה תיתי מרב דהלכתא כוותיה לא מחכמה שאלת ע"ז דודאי אין לנו לחדש מחלוקת מלבנו כיון דלשמואל הדבר מוכרח ואף רב לא מצינו שנחלק עליו בפירוש בהך מילתא וזה יסוד כל התלמוד כולו ורב דאמר באשה אינו ולד לאו משום יתר כנטול

דמי היא אלא דס"ל דהך בריה הוא כגוף אטום כושטו אטום או כפניו טוחות ובעין וירך א' באמצע דאמו טהורה ותדע דהא אפי' במעי אמו קאסר ליה בבהמה אף דטרפה ונבלה שבמעי אמו מותרים א"ו משונה בריה זו דרחמנא אסרה במעי אמה בבהמה ובאשה אין אמו טמאה לידה וז"ב והכי ס"ל לרבינו בכ"מ דאף דא"א להבראות חסרת אותו האבר מ"מ אפשר להיות בשני אברים מהאבר ההיא שכ' בפ"ו דין כ' על מ"ש הרמב"ם ז"ל וז"ל כל אבר שאמרו חכמים בו שאם ניקב במשהו טריפה כך אם ניטל כולו טריפה בין שניטל בחולי בין ביד בין שנברא חסר וכן אם נברא בשני אברים מאותו אבר טריפה שכל יתר כנטול הוא חשוב וכ' עליו הכ"מ ומשמע דלדעת רבינו אם נמצאו לה שני כבדים כשרה דאע"ג דכניטל דמי אין בכך כלום דכנטול דמי היינו לומר כחסר מתחילת ברייתו דמי וחסר הכבד כשרה כו' ויש לדחות ולומר דא"א להבראות חסרת הכבד עכ"ל כוונתו מבוארת דבנמצאו שני כבדים א"א לומר שיהא דינה כאלו נבראת חסרת הכבד דמסתמא כשרה לפי הכלל שנתן הרמב"ם בסו"פ שמיני אבר שנאמר בו אם ניטל טריפה אינה נאסרת אלא אם נחתך אותו אבר אבל אם נבראת חסרה אותו אבר ה"ז מותרת עכ"ל כאן א"א לומר כך שתהא נבראת חסרת הכבד כשרה שהרי א"א לה לעולם ליבראות חסרת הכבד ולכן אם נמצאו לה ב' כבדים שהוא דבר שאפשר כמו שכתבו ז"ל הרי היא טריפה הרי מבואר דאף דס"ל להכ"מ דחסרת הכבד א"א לה ליבראות עם כל זה אפשר לה ליבראות בשני כבדים וכן בא לידי מעשה בעוברי דרך אמשפורט ללכת לאמשטרדם והביאו לפני תרנגולת בב' כבדים אחד מצד ימין ואחד שמאל וכל כבד וכבד היה גדול בשיעורו מאוד ושלם בכל השני חלקים הנהוגים בכל כבד ועוד שינוי אחר של"ה לה זפק כלל אלא הושט היה הולך עד הקורקבן:

ד מעתה מ"ש החכם נר"ו וז"ל ועוד נראה מלשון הכ"מ דאף יתרת א"א בלב משום דכל יתר כנטול דמי עכ"ל הוא בטל מאליו ולא נראה ולא נשמע ולא נמצא כזה בדברי הכ"מ אדרבא ההיפך מבואר בכ"מ וכמו שהוכחנו למעלה ומ"ש הכ"מ וז"ל ומ"מ לא מנה בחסרים ונטולין ויתרי' אלא אברים שאפשר לינטל או ליחסר ותחי' קצת זמן עכ"ל אף דנקט יתרי' בתחלת דבריו דוק ותשכח שבמחלוקת האפשר והאי אפשר לא נקיט אלא הנטולים והחסרים אבל בהיתרים לא קאמר אפשר ואי אפשר והטעם שלא מנאם הרמב"ם הוא מבואר כיון דטריפות היתר מכח הניטל אתא כיון שלא מנה העיקר שהוא הנטול משום שא"א גם היתר הבא מכחו לא מנה גם מ"ש וז"ל והא דלא קתני גבי כבד נחסר לפי שהוא דבר הנמנע אבל גבי לב לית מאן דחולק כיון דניקב טרפה ה"ה ניטל או נחסר וכמ"ש בפ"ו וז"ל כל אבר שאמרו חכמים בו שאם ניקב במשהו טרפה כך אם ניטל

כולו טרפה בין שניטל בחולי או ביד בין שנברא חסר פשוט שהוא טעות דמוכח מ"מ נראה וניכר מדבריו שאפשר למצוא דבר זה אף שהוא מילתא דלא שכיח עכ"ל תמה אני על זה החכם שהוא מטעה ומשבש מאומדן דעתו הספרים הברורים שנתפשטו בכל ישראל ואם מחמת שהוקשה לו ולא אשכח פירוקא היה לו לתלות החסרון בדעתו מאי דקשיא ליה שנראין דברי הרמב"ם סותרין זא"ז שבפ"ח שהבאתי לעיל כ' שכשאמרו ניטל טרפה הוא דוקא בנחתך אבל בנבראת חסרה כשרה וזה נראה סותר למ"ש לעיל דבנבראת חסרה טרפה ומשום זה כ' שהוא ט"ס ושארי ליה מאריה שהדבר ברור שאין כאן מקום קושיא כלל שהנושאים אינם שווי' דדוקא באבר שאמרו שאם ניטל טרפה הא אם ניקב כשר הוא שסובר הרמב"ם דבנברא חסר נמי כשר אבל באבר נכבד שהטרפות שלו חמור עד שאפי' אם ניקב כל שהוא טריפה ס"ל להרמב"ם דה"ה אם נברא חסר נמי טרפה דוק בדברי הרמב"ם ותשכח כי ברור היא לכל מבין ומעתה אבוא להשיב על כל פרטי דבריו כי לכך העתקתי לשונו כולו מ"ש וז"ל משא"כ הרשב"א וסייעתו דסבורים דניטל ונחסר הכל כחדא חשבינן והא דלא קתני גבי כבד נחסר לפי שהוא דבר הנמנע דברים שאינן ונמנעות הוא אומר שהרשב"א כ' בפירוש בהשיגו להרמב"ם על הכלל האמור וז"ל בתה"א ועוד קשיא לי שהכבד א' מן הנטולין ואם נבראת הבהמה בלא כבד גם היא חסרת המרה וכל עצמנו לא אסרנו בשנטלה כל הכבד אלא מחמת חסרון המרה עכ"ל הרי שבפי' כ' הרשב"א שאפשר לה להבראות חסרת הכבד דאל"כ כל האי שקלא וטרי' מילי נינהו ומה זו תשובה על הרמב"ם כיון שהוא דבר שא"א לו להיות א"ו כיון דשקיל וטרי בה הרשב"א ותמה על הרמב"ם המכשירה (לפי סברת הרשב"א בהרמב"ם לאפוקי לפי סברת הכ"מ בהיש לדחות בהרמב"ם) ודאי הוא דבר שאפשר לו להיות וכן סובר מהרא"י בת"ה סי' קמ"ד וז"ל אבל הכבד וצומת הגידין כו' אפי' שאם נטלו ביד או ע"י חולי טרפה אם לא נבראו בתחילת' לא פסלי כדמנה בכבד ובצומת הגידין ובלחי העליון דלא מנה נמי בכל א' רק באחת הא קמן דחסיר ויתיר בתחלת ברייתו לא פסלי עכ"ל ואף שיש להשיב על דברי מוהרא"י הללו במאי דס"ל דבנבראת חסרת לחי העליון ס"ל להרמב"ם דכשרה דזיל בתר טעמא שכ' הרמב"ם ז"ל בטרפותו לפי שהוא ככסוי על הקדרה ואם ינטל הוא יכנוס הרוח הקר לתוך הריאה והרי היא מתה וא"כ מה לי ניטלה מה לי נבראת חסרה וזו היא מן ההשגות שהשיג עליו הרשב"א בת"ה ונ"ל להשיב ולהמליץ בעד רבינו הרמב"ם ז"ל דניטל לחי העליון הו"ל כפנים טוחות וכגוף אטום באשה דגם בבהמה אינו ולד וא"כ איך אפשר להכשירו דמעיקרא אינו ולד כלל אלא נפל ואיך שיהיה מפורש מצאנו למוהרא"י ז"ל דס"ל אליבא

דהרמב"ם דחסרת כבד יכולה היא ליבראות וכשרה הרי מפורש דלהרשב"א ומוהרא"י ס"ל להרמב"ם שאפשר ליבראות חסרת הכבד ודלא כמ"ש זה החכם ולא עוד אלא שזה החכם עשה את האפשר נמנע ואת הנמנע אפשר שבלב שהוא נמנע ליבראות חסר לב כידוע לכל וכמ"ש עתידין לבאר כתב שהוא אפשר ובכבד שהוא אפשר לדעת הרשב"א ומהרא"י כתב שהוא נמנע ולא עוד אלא שלדבריו הרשב"א סותר א"ע שאני הראתי לדעת בפירוש דלהרשב"א אפשר ליבראות מבלי כבד והוא כותב מסברת לבו דלהרשב"א הוא נמנע וע"ק על ההיא דהר"צ דפרה היתה ולה שתי לבבות דאליבא דכ"ע פרה אינה פחותה מבת שתים כאותה ששנינו במשנתינו ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים וחכ"א עגלה בת שתים ופרה בת שלש וא"כ איך חייתה פרה זו אי ס"ד דיתר כנטול דמי ממש הא א"א לה להתקיים יב"ח אי ס"ד מתחלת יצירתה נוצרה בב' לבבות אלא ע"כ דאפשר לה להתקיים ביתר וכדברי הרשב"א האחרונים או שתאמר דלאחר שנולדה נתוסף לה לב וא"כ אזדא לה ההוכחה ודוק

ה גם מ"ש וז"ל אבל גבי לב לית מאן דחולק כיון דניקב טרפה ה"ה ניטל או נחסר עכ"ל דברים אלו אין להם שחר וכי על זו נחלקו או נסתפק אדם בעולם שאם יצוייר ניטל הלב או נחסר שהוא טריפה והלא אנו מוסיפים ואומרים שהוא נבלה ומטמאה מחיים אלא שכל דברינו הוא שלא יצוייר נברא חסר הלב והוא מן הנמנע כי כל חיות ויצירת וכח הגוף בו תלוי והוא ראשית היצירה ולא יתכן יצירת בע"ח זולתו ובניטל ג"כ א"א אם לא על האופן הנז' בתשובתי הראשונה ולא יסתפק אדם מעולם שהוא לא לבד טרפה אלא אף נבלה אלא שאנו אומרים שא"א לצייר ניטל הלב אם לא על הדרך ההוא ומה שטרח להעתיק דברי הרמב"ם בפ"ו מה' שחיטה דכל אבר שאמרו חכמים שאם ניקב טרפה ה"ה אם ניטל וכו' וכ' ע"ז וז"ל מ"מ נראה וניכר מדבריו שאפשר למצא דבר זה עכ"ל בחנם טרח כי אין בכל דברי הרמב"ם הללו שום זכר או רמז לאמר שאפשר לימצא נברא חסר לב או לינטל ויחיה אטו מדכייל הרמב"ם שכל אבר שאם ניקב כו' ה"ה אם ניטל כוונתו שאף הלב בכלל האפשר כיון שהוא בכלל הנקובים שמנו חכמים זה דבר בטל מאליו וכי הרמב"ם אומר שהוא מוכרח שיכול להיות ולהמצא בכל אותן הנקובים שמנו חכמים שיבראו חסרים או ינטלו ויחיו אלא הוא ז"ל כייל כללא דכל אותן הנקובים שמנו אם יבראו חסרים הן טרפות ודאפשר אפשר ודלא אפשר לא אפשר וז"ב לתנוקות ולמתחילי העיון ומש"ע על ראייתי מהזוהר וז"ל ומ"מ אין ראיה מדברי הזוהר לנ"ד וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה להקל חדא דדברי הזוהר קאי על לב האדם כו' דאדם מבהמה לא ילפינן מהדדי לענין טריפות וכמ"ש התוס' כו' דאין ללמוד מזה לזה

ואף למאי דמסיק שם התוס' דדוקא בדבר שיש חילוק באבריו משא"כ בשניהם שווין אין חילוק מ"מ בנ"ד אנא נמי חילוק לבבות ידענא דאדם אית ליה שכל כו' וכשניטל והוא חסר לב כל אבריו כאלו אינם כיון שניטל ממנו המדע והשכל דדא חסר מה קנה משא"כ נפש בהמה כו' עכ"ל והנה הרואה היטב בדברי התוס' יראה שאף ר"ת לא עלה על דעתו אלא לומר דאף דבאדם יכול לחיות בהמה אינה יכולה לחיות ואף זה סתרו התוס' מההוא דאהדרו ליה חברי לר' יוסי בר"י ישפוך לארץ מרירתי ועדיין איוב קיים וכן מההיא דר' נתן שבאה לפניו אשה שמלה בנה וכו' ואני מוסיף עוד ראיה מההיא דפ' א"ט דף מ"ה דאמרי בי רב נתמסמס פסול נתמזמז כשר פריך עלי' מלוי דהוה יתיב בי מסותא חזיי' להההוא גברא דטריי' לרישא אמר נתמזמז מוחא דדין לאו דלא חיי הרי מפורש דכל שאינו חי באדם בבהמה נמי אינה חיה ואף לדברי ר"ת הדברים ק"ו שהוא סובר דאף דבאדם חי מטעם דאית לי' מזלא בבהמה אינה חיה א"כ היכא דבאדם אינו חי אף דאית ליה מזלא כ"ש וק"ו דבהמה אינה חיה ומעול' לא נשמע ולא נראה לשום א' מהפוסקים ראשונים ואחרונים שיאמרו דבאדם א"ח ובבהמה חי אלא ההפך מבואר בתלמוד וכל הפוסקים דאדם ובהמה שוין בענין הטרפות והחיות אלא דלר"ת הבהמה גרועה מן האדם דאף דבאדם חי בהמה א"ח וכ"ש עופא דזוטר חיותי' דבסי' א' נמי נפיק נשמתי' וכיון שהוא מודה שאדם אינו יכול לחיות אפי' רגע א' בלא לב וכמ"ש הזוהר בפירוש א"כ ק"ו בן ק"ו הוא בעוף שאינו יכול לחיות אפי' רגע א' בלי לב ומה שרצה להוסיף מדעתו לחלק בין לב אדם ששכלו תלוי בלבו אין בידינו לבדות סברות מלבנו כיון שהתלמוד וכל הפוסקים מסכימות להשוות אדם ובהמה לענין טרפות ועוד חילוק זה בטל מכח ההיא דנתמזמז מוחא ודוקא וכדי להפיס דעתו אומר אני שאם באנו לחלק מדעתנו איפכא מסתברא שהרי ר' אליעזר בעל שמועה זו האמורה בזוהר הוא הוא ר' אליעזר בן הורקנוס חברו של ר' יהושע ומצאנו לו בריש ילקוט משלי היכן החכמה היא מצויי' ר' אליעזר אומר בראש ואף ממקומו שם בזוהר הוא מוכרע שכך כתב ליבא איהו רכיך וחליש ואיהו קיומא דכל שייפין וכו' שאר שייפין לא קריבין למלכא דאיהו חכמתא וסוכלתנו דשרי' במוחא כו' ואף ר' יהושע בר פלוגתי' הסובר דהחכמה נתונה בלב אומר שם במדרש מפני מה נתנה חכמה בלב לפי שכל האברים תלויים בלב וע"כ א"א לפרש בענין אחר אלא לומר מחמת שחיות כל האברים תלויה בלב לכך נתנה בלב החכמה שהרי א"א לומר כלל מפני מה ניתנה בו החכמה מפני שבו ניתנה החכמה וזה פשוט ומה שביקש להוציא דברי הזוהר הברורים בדרך משל ומליצה כבר הורונו אבותינו ורבותינו הק' שאין להוציא שום דבר מדברי תורה מפשוטו אפי' בתורה שבכתב

הסתומים וחתומים כאמרם ז"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו וכמה חרה לאביהן של ישראל הרשב"א ז"ל בתשו' תי"ד תט"ו תט"ז על המוציאים מקראות מידי פשוטן עד כי יצא הקצף מלפניו להכותם עד חרמה ולא בדברי המצות ויסודות התורה לבד אלא בכה"ת כולה כי לא נתנה התורה דבריה לשיעורין וזה יסוד כה"ת וכל הנביאים כלם אם לא במקום שדוחק אותנו החוש או המופת המכחיש פשוטו או שהמקראות סותרין זא"ז וכמ"ש רבנו סעדיא גאון ז"ל בס' האמונות במאמר השביעי וז"ל שיהיה היכול ע"ד לא הבטיחם בו ומצאתי שהבטיח בו במקומות רבות מן המקרא אעפ"י שיתכן לסבור בהם סברות רבות עד שיעתקו מענין תחית המתים אל ענינים אחרים לא ראיתי העיון מחייב דחות הנראה מהם בעבור שיתכן שתסבלהו הסברא והוא שאנחנו כל בנ"י מאמינים כי כל אשר בספרי הנביאים הוא כאשר נראה ממשמעו והידוע ממלותיו אלא מה שהידוע והנראה ממנו מביא אל א' מארבעה דברים אם להכחיש מוחש וכו' או להשיב מה שיש בשכל כו' או לסתור ד"א כו' או להכחיש מה שקבלוהו קדמוננו וכו' עכ"ל הגאון ז"ל ואם כן בנ"ד שאין בו א' מכל הד' טענות הללו אדרבא ארבעתן יחד מסכימות לפשוטו של דבר שאין להוציא דברי הזוהר מפשטן ומשמען ואם דברי הזוהר במקום שהוא מדבר בעליונים וגבוה מעל גבוה סתומים וחתומים באלף עזקאין אבל בשאר הענינים דבריו כפשוטן כמו שהיא בכל התלמוד ובמדרשי רז"ל וזה פשוט ומה שביקש זה החכם לדמות לשון זה של הזוהר למקרא שכתוב ביהושע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש לא ידעתי ערך ויחס מזה לזה ועוד שאנו למדין אותו מלשון המקרא שכבר למדונו רז"ל לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד נלמדנו מלשון הזוהר עצמו שבכל מקום אין פירושו אלא לשון חיות ממש כידוע לרגיל ובקי בלשון הזוהר ובס' בראשית תא חזי אע"ג דאורחיה דהאי נהורא תכלא אוכמא לשיצאה כל מה דאיתדבק בית תחותוי ישראל מתדבקין בי' תחותוי וקיימין בקיומא הה"ד ואתם הדבקים בה' חיים וכו' ואתון מתדבקין בי' וקיימי דכתיב חיים כלכם היום ובפרשת אמור ז"ל ת"ח כל אינון שנין דקאי' אהרן הוו ישראל בצילא דמהימנותא תחות אלין עננין בתר דמית איסתלק עננא חד דהוא ימינא וכו' ועוד שע"כ המשל צריך להיות דומה לנמשל וכיון שבנמשל הוא ממש שא"א לעולם להתקיים אפי' רגע א' וימנע מציאותו אילולי ישראל וכארז"ל בפ"ק דתעניות על פסוק כי כד' רוחות השמים פרשתי אתכם כשם שא"א לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל ופירש"י כדי שיתקיים שנא' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי הרי מבואר שאם לא בשביל ישראל היה נמנע מציאות העולם כמו שמפורש בכתוב שמביא רש"י ז"ל והוא מבואר בדברי הגמ' באומרו א"א לעולם בלא ישראל וא"א היינו נמנע

והן הן דברי הזוהר שא"א להאברים להתקיים כלל אפי' רגע אחד בלא לב אלא ימנע מציאותם סוף דבר דברי הזוהר פשושים וברורים שא"א לכל האברים שבגוף להיות חיים אפי' רגע א' בלי לב וזה בין באדם בין בכל בעלי החיים שבעולם כי חיות כל בעל חי הוא בלבו וע"כ הוא נתון באמצע הגוף באדם ובבהמה כנזכר בזוהר בעוף הדבר יותר ברור שחיותו מועט ובמעט קט נפשו יוצאה כדאמרי' בגמ' עופא דזוטר חיותי' וגם בלשון הכתוב ביהושע לא קמה עוד רוח כבר פי' ז"ל דאפי' אקשויי' לא הוו מקשו ועוד כי הרוח איננה הנפש שהחיות תלוי בה אלא היא מדרגה אחרת למעלה ממנו בעלת הכעס או פירושו רצון וכבר האריכו הראשונים ז"ל בדבר זה וכבר נאמר רוח נשברה וכיוצא בה ואין צורך להאריך באלו הדברים כי אינם ענין ללשון הזוהר שאנו בו מה שהביא מס' שערי שמים וקלסי' בשרוב דבריו מלוקטין מס' הנפש להרמב"ם וכתב ששורש התנועה היא מן המוח ולא מן הלב והביא ראיה ע"ז כי היה לו קוף א' והוציא לבו והתנועע י"ב שעות וכן נמצא תמיד באלה ציידי עופות שמוציאין הלב כו' ויעופפו אח"כ זמן מרובה ועוד הגיד לי א' מאומתינו הנאמנים כי פעם אחד ראה שהוציאו לב א' מן העוף ודלג ממטה למעלה זמן מרובה וזה יעיד כי התנועה היא מן המוח עכ"ל תחלה אני אומר שזה החכם טעה במה שראה בהקדמת הס' שאמר אספתי מס' הנפש להרמב"ם ז"ל לא הבין שדברים אלו אינם אמורים אלא בחכמת האלהו' ולא בחכמת הטבע והיודע ולומד מעט בטבע יידע שמ"ש בס' שערי שמים בענין זה היא דעת גאלינוס שר"י אבל אריסטוטליס שר"י הוא סובר שהכל תלוי בלבו ודעת הרמב"ם ז"ל כדעת אריסטו' כידוע וכמבואר בס' המורה שאנו עתידין להעתיק לשונו בעזה"י ואף הסובר שהתנועה היא במוח מודה הוא שאין החיות תלויה אלא בלב כי בזה לא נחלק אדם מעולם ואותה התנועה שהתנועע הקוף י"ב שעות וגם העפיפות של העופות אם האמת אתו וגם הדילוג של אותו העוף שהוציאו לבו ודלג ממטה למעלה איננה חיות אלא פירכוס בעלמא ובמשנתינו היא אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו וכן בהמה וחיה אינן טמאים עד שתצא נפשם הותזו ראשיהם אע"פ שמפרכסין טמאים כמו זנב של לטאה שהיא מפרכסת וכ' עליה הרמב"ם וזה הבע"ח יתנועע זנבו מאוד מאוד אחר חתיכה ואמנם יקרה זה לקצת מיני בע"ח כאשר לא יהיה כח המתנועע מתפשט בכלל האברים משורש והתחלה א' אבל תהיה מתפרדת בכלל הגוף עכ"ל אמנם יקרא מת אע"פ שהוא מפרכס והוא הוא אותו הנענוע שהיה הקוף מתנענע וגם העפיפות והדילוגים של העופות תדע שבאותו ס' עצמו כתב באותו פ' באותו מקום כי פעמים שחותכין ראש האדם וילך הגוף אח"כ דרך מוגבלת וכן סיפר לי א' מדורשי החכמה מן הגדולים שבהם שראה בעיניו איש אחד שנתחייב ראשו

למלכות בחתיכת ראשו ואמר לעבדי המלך כי אחר חתיכת הראש ילך עד מקום מיוחד מוגבל להם וכן עשה ושם נפל עכ"ל ומשנתינו היא בפ' עגלה ערופה דף מ"ה נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף דברי ר' אליעזר ר"ע אומר הגוף אצל הראש ומפרש בגמרא א"ר יצחק במת מצוה קנה מקומו קמיפלגי וה"ק לקוברו קנה מקומו והיכא דנמצא ראשו במקום א' וגופו במקום אחר כו' מר סבר גופיה בדוכתיה נפיל רישיה דנאדי ונפיל ומר סבר (היינו ר"ע) רישא היכא דנפיל נפיל גופיה הוא דרהיט ואזיל וידוע דהלכה כר"ע וכן פסקו ז"ל הרי שהגוף רץ אחר חתיכת ראשו אף שהוא מת בודאי ומטמא באהל שאפי' בנשברה מפרקת ורוב בשר עמה מטמאה באהל כדאמרי' לעיל כ"ש בנחתך הראש לגמרי שהוא מת ומטמאה באהל אף שהוא רץ אלא ע"כ תנועה לחוד וחי לחוד הוא הדין בניטל הלב אף שהוא מת ומטמא באוהל באדם ובבהמה נבלה אפשר לה לרוץ ולהתנועע וזה הוא הפרכוס השנוי באהלות אבל עכ"ז מת הוא ולא חי והחילוף שבין מתנועע ומפרכס לחי הוא מבואר לכל איש חי ומש"ע בהביאו ההיא דפרק בתרא דיומא עד היכן הוא בודק עד חוטמו ופירש"י וכו' מכל זה מבואר דאפשר לחיות בלא לב דעיקר חיותא היא נשמת רוח באפיו עכ"ל והתימא ממנו שהוא רוצה לבאר ולעשות מנמנע אפשר ועושה אלה צריך לדקדק הרבה ולהביא ראיות שאין לדחותם והראיה הזאת היא דחוייה מעיקרא ומבוארת הביטול אדרבא ממנה ראיה לדברינו כי רש"י ז"ל דייק וכתב וז"ל דמר אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דזמנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו הרי הסכים רש"י ז"ל לדברינו שהנשמה משכנה בלב אלא דלפעמים אף שהנשמה עדיין תוך הלב אין הדפיקה ניכרת בלבו ר"ל מבחוץ על החזה מחמת רוב חולשה והלב הוא חבוי תחת החזה ואין הדפיקה נראית מבחוץ ע"ג החזה כיון שהדפיקה חלושה היא מבפנים אבל הנשימה היוצאה מן הלב דרך הריאה היא ניכרת כל עוד שהלב חי ודבר ברור מאוד שאין נשימה אלא כשיש חיות בלב שממנו ולצורכו היא הנשימה וכ"כ הראב"ע על פסוק ויפח באפיו נשמת חיים וז"ל וטעם באפיו שבהם יחיה האדם כי הם יוציאו האויר החם מחום הלב ויביאו אחר הרי מבואר שטעם היות ענין החיים תלוי בנשימת החוטם הוא משום שדרך החוטם יוצא האויר החם מן הלב ונכנס בו אויר קר לקרר הלב ואם אין לב אין נשימה והכוזרי במאמר שני סי' כ"ו כ' וז"ל והנפש לא תתקשר כי אם ברוח חם טבעי א"א לו בלתי מקום שיקשר כהקשר הלהב בראש הפתילה דמיון הפתילה היא הלב והלב צריך אל משך דם וכו' וכן נצטרך הלב אל הריאה והגרון והאף והקרום והמיתר המניע למיתר החזה לעבודת הנשימה להשוות מזג הלב באויר ובעשן היוצא והמפרש

בעל קול יהודא כתב וז"ל אמנם להיות עיקר מעשה תקפו בלב תלה מקום הקשרו בו כי אמנם הוא המחיה את כלם והוא התחילה וסבה לכל הפעולות הנעשות בגוף האדם כו' כי ממנו לכלן תוצאות חיים ע"י הרוח היוצא ומתפשט ממנו לכל חלקי הגוף ובלעדיו לא ירים כח מן הכחות את ידו ואת רגלו ועוד האריך ע"ש ובד' סי' כ"ה בפירושו של הכוזרי לס' יצירה כ' וז"ל ולא יזכר הלב מפני שהוא המלך ולא הקרום והריאה מפני שהם שמשים מיוחדים לו (ר"ל ללב) וכ"כ בס' שער השמים שתועלת הנשימה לקרר הלב ושרופא גדול מן הראשונים היה בודק אותו מזג הלב בנשימה ועוד האריך בס' שבילי אמונה וכתב עוד ולא יוכל הלב לסבול בשום פנים העדר משיכת האויר כי אם ינוח כרגע ממשוך האויר ההוא יגוע מפני חומו א"כ הכרח הוא שיתקרר וכו' וכל אלו דברים מוסכמים ומוחשים בלי חולק בעולם:

ו וגם רבינו סעדיה גאון אשר היה חכם גדול ומופלג בתורה ובחכמה בימי הגאונים הראשונים ז"ל במאמר ו' בדברו על הנשימה כ' כי היא להרויח לחום הטבעי אשר הנפש שוכנת בו בלב כאשר נופחין להרחיק העשן הרע מן האש ויגיעת בשר היא להעתיק כל הנמצא כתוב מזה בספרי החכמים ראשונים והאחרונים ומדברי כולם נלמד שהנשימה היא צורך הלב ואם אין לב אין נשימה כמו שאם אין אש אין נופח לאלא שפעולתו החזקה נרגשת לנו בחוטם ובס' צידה לדרך מאמר א' כלל א' כ' וז"ל והלב מקור החמימות הטבעי והרוח החיוני והוא הנוצר ראשון באדם והוא מתנועע תמיד והוא התחלת כל תנועה שתמצא בגוף הטבעי ואם ינוח כהרף עין יהיה האדם לאין עכ"ל וכבר ביארנו שמשפט אדם ובהמה אחד הוא לענין טריפות וחיות והרמב"ם ז"ל כ' בס' מורה נבוכים חלק ראשון פ' ט"ל לב הוא שם האבר אשר בו התחלת החיים של כל בעל לב כו' עד ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך פירושו אצלי בכל כחות לבך כלומר כחות הגוף כלם כי התחלת הכל מן הלב עכ"ל ובפרק עב"ל מן החלק הלז כ' דע כי זה הנמצא בכללו הוא איש א' לא זולת זה כו' וכמו שבגוף האדם והאברים שתחת יד הראשים צריכי' בעמידתם להנהגת האבר הראש (הוא הלב) אשר ינהיגם כן בעולם בכללו כו' וכמו שהאבר הראש שהוא הלב מתנועע תמיד והוא התחלת כל תנועה שתמצא בגוף ושאר אברי הגוף תחת ידו והוא ישלח אליהם כחותם אשר יצטרכו אליהם לפעולתיהם בתנועותיו כן הגלגל כו' וכמו שאם ינוח הלב כהרף עין ימות ויבטלו כל תנועותיו וכל כחותיו כו' וכמו שהחי אמנם הוא חי בתנועת לבו אע"פ שבו אברים נחים לא ירגישו כעצמות והאליל וזולתם כן זה המציאות כולו הוא איש א' חי בתנועת הגלגל אשר הוא כדמות הלב וכו' ע"ד ודע כי זה שאמרנוהו כולו מדמות העולם בכלל באיש מבני אדם לא מפני זה נאמר באדם

שהוא עולם קטן כי זה הדמיון כולו נמשך בכל איש מאישי בעלי חיים כו' עכ"ל הרי מבואר נגלה בדברי הרמב"ם שכל בע"ח שבעולם חיותו תלויה בלבו ושאם אין לו לב א"א לו לחיות אפי' רגע א' שהטעם שדימה דוקא המציאות לאדם אחד הוא בשביל הנשמה שבו יתר על כל בע"ח אבל בענין חיות בע"ח שהיא תלוי בלבו דוקא ושאם יעדר לבו א"א לחיות אפי' רגע אחד בדבר זה כל בעלי חיים אדם ובהמה ועופות וגם דגי הים הכל שווין ממילא נפלו כל דברי זה החכם ובזוהר חדש ד"ט ע"א דפוס ויניציא ר' עזרי' אמר הנפש מקומה בלב והיא מניעה לכל הגוף והיא מונחת באמצע הגוף ומאירה לכל הגוף וכו' והגוף מתקיים בנפש והנפש באויר והאויר בבורא ית' עכ"ל הרי כל דברינו ודברי החכמים הנזכרים מפורשים ומי זה אשר ערב את לבו לפקפק על דברים ברורים ומוסכמים אשר מעולם ומושכל ראשון בפני כל הבריות ומש"ע החכם הזה וז"ל ואין מקום לומר דלעולם חסר לב הוא מן הנמנע מ"מ ביתרת אפשר להמצא וכה"ג כ' הרשב"א בתשו' וכי אי משום הא לא אירי' חדא דמהרש"ל פא"ט כתב לדחות דברי הרשב"א בזה וכ' דתי' ראשון עיקר דהוא חי ע"פ הנס וכן הכריעו האחרונים עכ"ל סמך עצמו על דברי הרב בעל ש"ך סי' נ"ז ס"ק מ"ח שכ' וז"ל הרשב"א כ' דאע"ג דטעם דטריפה הוא משום שאין כמוה חיה מ"מ אם חי יב"ח אסור דאין להכחיש בשום ענין דברי חז"ל שאמרו שהוא טריפה ומשמע מדברי הרשב"א שם שצ"ל הא דהיא חיה יב"ח ע"כ נס הוא עכ"ל והנה המעיין היטב יראה דהרב בש"ך ז"ל לא דק דאדרבא כל דברי הרשב"א שם סובבין על קוטב שאין תולין בנס:

ז וגם אומרו ז"ל דאין להכחיש בשום ענין דברי חז"ל שאמרו שהיא טריפה אינו מדוקדק דמה הכחשה שייך בדין והוראה שהם ז"ל סוברים שהוא טריפה אלא במציאות שהם ז"ל סוברים שמי שאירע בו כך א"א לחיות יב"ח שייך לשון הכחשה אם יבאו אנשים ויעידו הפך זה המציאות וע"ז טרח הרשב"א ז"ל באותה תשו' כל מה שטרח להביא ראיות ברורות שאין להכחיש דבריהם ז"ל במציאות שהטריפה א"א לה לחיות בשום אופן יב"ח ושהמעיד שראה טריפה שחיתה יב"ח שקר ענה ואפי' אם יבאו כמה ויעידו על ככה סהדי שקרי נינהו זהו העיקר והשורש שנתלבט הרשב"א ז"ל בחכמתו הגדולה לקיימו כמבואר למעיין ומדקדק היטב בדבריו ז"ל ואני מביא עוד ראיות דלא חיישינן למעשה ניסים אפי' במקום שבאו עדים והעידו נגד המסור בידינו ממהלך הטבעי אמרי' סהדי שקרא נינהו והטבע קיים כדאמרי' שלהי פ"ק דר"ה ד"כ נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה לא נולד קודם חצות בידוע שלא נראה סמוך לשקיעת החמה למאי נפקא מינה א"ר אשי לאכחושי סהדי ולא אמרי' מעשה ניסים היה ולא זו בלבד בגבהי

מרומים וגרמים שמיימים ודברים שתלויים בו קביעות המועדות אלא אף בטבע גוף האדם אמרי' בריש פרק בא סימן בא העליון עד שלא בא התחתון אע"פ שאי אפשר רמ"א לא חולצת ולא מתייבמת וחכ"א או חולצת או מתייבמת ובגמ' אע"פ שא"א וכו' הו"א רוב נשים תחתון אתי ברישא ומיעוט עליון אתי ברישא ור"מ לטעמיה דחייש למעוטא ורבנן לטעמייהו דל"ח למיעוטא וה"מ בסתמא אבל היכא דבדקן ולא אשכחן אימא מודו ליה רבנן לר"מ דעליון קדים קמ"ל דא"א וודאי אתא ומינתר הוא דנתר ע"כ הא קמן דאף דסימן העליון מחמת עצמו אינו מועיל לענין חליצה וקידושין מ"מ סמכינן עליה (אף דבדקינן ולא אשכחן סימן תחתון) לענין איסורי לאו וכריתות ומיתות ב"ד ולא אמרי' שמא מעשה ניסים היו שבא סימן העליון עד שלא בא התחתון ועדיין קטנה היא ואין חליצתה חליצה ולא קידושיה קידושין ואי פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר לאחר שבא סימן התחתון תצטרך גט משני אלא כיון דקים לן דא"א לעליון לבא עד שלא בא התחתון דרך טבע שוב אין חוששין לומר שמא מעשה ניסים היו ואף ר"מ דחייש למיעוטא ל"ח למעשה ניסים אפי' באשת איש החמורה דתנן בהאשה בתרא קכ"א נפל למים בין שיש להם סוף בין שאל"ס אשתו אסור' אמר ר"מ מעשה בא' שנפל לבור הגדול ועלה לאחר ג' ימים ופירש"י דסבר ר"מ אדם יכול לחיות במים יום או יומים משמע משום דס"ל דבטבע אדם יכול לחיות במים יום או יומים הא אי לא"ה אף הוא היה מתירה לינשא ורש"י דייק לה מדאמרי' עלה בגמ' תניא א"ל לר"מ אין מזכירין מעשה ניסים ור"מ מאי טעמא א"ר כהנא כיפין ע"ג כיפין היו ורבנן דשישא הוו ור' מאיר א"א דלא מיסריך וניים פורת' ואי ס"ד דר"מ חייש למעשה ניסים למה לי כולי האי א"ו מוכרח דאף ר"מ דחייש למיעוטא למעשה ניסים ל"ח אפי' באשת איש החמורה ובריש האשה שנתארמלה אמרי' וכיון דרוב נשים בתולות נישאות כי לא אתו עדים מאי הוה אמר רבינא משום דאיכ"ל רוב נשים בתילות נישאות ומיעוט אלמנות וכל הנישאת בתולה יש לה קול וזו הואיל ואין לה קול אתרע ליה רובא ופריך אי כל הנישאות בתולה יש לה קול כי אתו עדים מאי הוו הנך סהדי שקרי נינהו אלא אמר רבינא כו' הרי מפורש דאי הוו ס"ל דכל הנישאת בתולה יש לה קול וזו אין לה קול אף אי אתו עדים ואסהידו עלה דבתולה נישאת מחזקינן להו בשקרי מפני שהם מעידים היפך הנגלה והמפורסם שכל הנישאת בתולה יש לה קול ולא אמרינן שבמעשה ניסים נשתכח הדבר והנך סהדי קושטא נינהו באופן שמכל שיטות הללו מוכח דלמעשה ניסים ל"ח ודלא כהרב בעל ש"ך ואף מדברי מהרש"ל ז"ל יש ראי' לדברינו דאין היתר ממש כנטול לענין דנימא כי היכי דנטול או חסור מתחלת ברייתו נמנע מציאותו ה"נ ביתר דהא לא נייד מהרש"ל מהך חילוקא דהרשב"א שבין יתר לנטול

אלא מכח מאי דקשיא ליה שאין תירוץ זה מועיל אלא ליתר וכו' הא לא"ה שפיר מודה מהרש"ל להרשב"א שחילוקו שבין יתר לנטול נכון הוא ולא קשיא ליה כלל לישנא דכל יתר כנטול דמי דמשמע שוין בכל מלבד שדברי מהרש"ל ז"ל תמוהים ודברי הרשב"א ברורים אלא שאין כאן מקום להאריך כי אינו מן הצורך לנדון וכיון שכבר ביררנו שאפי' באו שנים ואמרו של"ה לב לתרנגולת הזאת אינה נאמנים דודאי סהדי שקרי נינהו שוב אין אנו צריכים לענין החתול שיהיה מצוי שם אלא דלרוחא דמילתא להתלמד במקום אחר אביא עוד ראיה מפורשת דאפילו היכא דאיכא ריעותא תלינן במצוי להקל ואפילו בדיקה אינו צריך דאמרי' בפ' א"ט נ"א ההיא אימרתא דהוה בי רב חביבא דהוו שדרן כרעי בתרייתא א"ר יימר האי שיגרונא נקטיה מתקיף לה רבינא ודילמא חוט השדרה איפסק בדקוה אשכחוה כרבינא ואפ"ה הילכתא כרב יימר שיגרונא שכיח חוט השדרה לא שכיח הרי מפורש דאף דאיכא ריעותא דשדרן כרעיה אפ"ה תלינן בשיגרונא דשכיח להתיר ולא בחוט השדרה לאסור ואיזה פתחון פה נשאר עוד אחרי ראיה זו ומעידני שבביתי היתה אשה א' משכלת ובקיאה בתרנגולים ופתחה בטן תרנגולת להוציא מעיה ובפתחה ובהוציאה את המעים לא מצאה הלב וקראה לאשתי ואמרה לה ראי זה דבר חדש שלא נמצא לב לתרנגולת זו וא"ל אשתי שתבדוק ותחפש בארץ ובדקה ומצאה הלב בין קסמים וקשקשים שהיו שם באופן שנפל שם הלב מעצמו ולא הרגישה האשה הנזכרת בנפילתו עם היותה בקיאה וזריזה הרבה באופן שאינו דבר חדש ולא זר אם יפול הלב לארץ בפתיחת בטן התרנגולת ולא ירגיש הפותחה ומה שפקפק החכם הזה על ראייתי מזאב שנטל בני מעיה וספק שונרא וספק כלבא איני רואה מהצורך להשיב עליו דממילא נפל למעיין קצת בדברים גם מה שרצה לפקפק בענין נאמנות הריבה קל להבין שיש די השב במה שכבר כתבתי בתשובתי הקצרה ועוד הוספתי נופך בתשובתי למחותני מוהר"ם אב"ד בק"ק פרוסטיץ אמנם מה שהוסיף לכתוב דיש להאמינה יותר מחמת שהיא בת בעלת הבית וכמו שאמרו כל המפקיד על דעת אשתו ובניו מפקיד עכ"ד אין לו מקום בכאן דהתם יודע המפקיד שדרך הנפקד לחזור ולמסרו לאשתו ובניו ולא אשתו ובניו בלבד אלא אף שכירו ולקיטו המצויי' תמיד בביתו וכל יש לו נותן בידם דינם כדין אשתו ובניו ואם כדבריו הרי אתה מחלק בדין השומרין לענין הנאמנות וזה ודאי נשתקע ולא נאמר גם מה שהביא מדין זיכוי העירוב ע"י בנו הסמוך על שלחנו לא ידעתי מה ענין שמטה אצל הר סיני וכי אדם רוצה שיהא בנו הסמוך על שולחנו נאמן על שלו יותר ממנו אלו דברים בטלים מאליהם והשי"ת ברחמיו יאיר עינינו במאור תורתו

ויזכנו ללמוד וללמד תורה לשמה אמת לאמתה הצעיר: צבי בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זלה"ה מאובן הנקרא צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה עח

א זה השבתי למחותני ה"ה מהר"ר מאיר אבד"ק פרוסטיץ שרצה להשיב על תשובתי הראשונה בקצרה.

ב לאפס הפנאי הריני בא בקצרה להשיב על טענותיו מה שטען תחלה שאפשר נתמסמס הלב עד שנעשה כבשר שהרופא גדו ונחסר קצת מהלב עד שנשתנה צורת הלב ונעשה תלתולי בשר וזרקתו לחתול ולא הכירה שהוא מן הלב עכ"ד והם תמוהים מאוד דמלבד שכיון שמכ"ת מודה בהנחתי שא"א להיות מבלי לב ממילא מוכרח שכמו כן א"א לחיות במציאות לב כזה אפי' רגע א' כי כמוהו כאין וז"ב לכל מבין: עוד הדבר ברור שאין לנו לבדות מלבנו דברים שלא אמרה הריבה ועל הראשונים אנו מצטערים כו' ועוד שאין דרכן של בנות ישראל כשרואות דבר משונה לזרקו בלי שאלת חכם ואי אתה מאמינה בכל דבריה אף אני אומר לב גמור היה לה ולאו אדעתה ומה שטען עוד באומרו כמו שבאים לפנינו אווזות פטומות ונקובות הוושט מעבר אל עבר אף שהוא נבלה מ"מ הם חיות לפי שעה ושמינות ובריאות בשר עכ"ד וחוץ מכבודו לא דק ותרי תמיהי איכא הכא חדא דנקובת הושט אינה נבלה מחיים אלא שאין שחיטה מועלת בה ואם שחטה אין שחיטתה שחיטה ואז מטמאה משום נבלה אבל מחיים אינה מטמאה כמו שהוכחתי בתשובתי הארוכה שכתבתי על הנידון הלז ועוד מי קא מדמית נקב שע"י קוץ נעשה ונשחטה תכף ובודאי שהיא נשארת שמינה ובריאה לאפוקי מסמוס הלב שע"י חולי שא"א לבא לידי מידה זו עד חמק בשרו וכל גופו חלבו ושמנו ודבר זה ברור לרואי שמש ומאי דמסייע לן כת"ר מההיא דבודק עד שמגיע לסלע או לבתולה לאו סייעתא היא דשאני התם שאנו תולין לומר בא עורב ונטלה לקיים ולהחזיק בדיקתנו שבדקנו ולא מצאנו ואף שמתחלה היתה שם טומאה על כרחנו לומר בא עורב ונטלה שהרי איננה לאפוקי בנ"ד שאנו באין לתלות להכחיש בדיקתנו ולומר שאף שבדקנו ולא מצאנו לא בדקנו יפה וכאן היה הלב אלא שלא מצאנוהו ולא ראינוהו: אבל הדבר ברור מכה ראיותיי שהוא היתר גמור מבלי שום פקפוק ודבר ה' בפי מעכ"ת אמת באומרו אילו הוינא התם הייתי אוכל משופרי שופרי כי כן הוא וברור ופשוט הוא לאשר עינים בראשו והחולק ע"ז חולק על האמת ואסר לן יונה מבלי משים:

תשובה עט

ואשר טען על הש"ך שכ' בריש סי' קכ"ז דהב"י ס"ל טעם נאמנות הפועל משום מיגו דאם כדבריו הו"ל להב"י לאשמעינן גבי סופר שאומר שכתב האזכרות שלא לשמן דבעוד הס"ת בידו נאמן דדוקא דאמר לו כן בפעם ראשונה שמצאו הוא דנאמן הא אי לא"ה אף שהס"ת ביד הסופר אינו נאמן שהרי כיון שכתבה שוב אין לו מיגו ומה בין הס"ת ביד הסופר לישנו ביד הלוקח הא בתרווייהו אי א"ל בזימנא קמייתא דאשכחיה מהימן דקי"ל כרבא ואי לא א"ל בזימנא קמייתא אף בעוד הס"ת ביד הסופר תו לא מהימן שהרי אין כאן מיגו עכת"ד ושתי תשובות בדבר חדא שכבר כ' הרשב"א בהניזקין דאף שכבר כתובים האזכרות יש בידו למוחקם ולחזור ולכתוב אותן שלא לשמן ועדיין המיגו במקומו עומד ועוד דכי היכי דלהש"ך ז"ל מהני המיגו שהיה לו כבר בעודן בידו אף לאחר שהוציאן מידו אי אמר ליה בזימנא קמייתא דאשכחיה אף דכבר אזיל ליה המיגו ה"נ מהני לכל זמן שהן בידו כיון שהיה לו מיגו פע"א מהני אותו המיגו לכל משך הזמן שהן בידו והא דקמבעי ליה להש"ך ביין מבושל היינו במפקיד יין מבושל לחברו ואומר שנתנסך קודם שבא לרשותו אי טעמא משום שהוא כבעליו נאמן דהו"ל כמוכר יין מבושל לחברו שהלוקח נאמן לומר שנתנסך ברשות בעלים ראשונים אף שהבעלים ראשונים מכחישי' אותו שכל אדם נאמן על שלו והלוקח הוא בעליו עתה אבל אי טעמא משום מיגו לא מהימן דביין מבושל לא הי"ל מיגו מעולם ומ"ש הש"ך דכן משמע בתוס' פ' האומר נ"ל ברור דמשמע לי' מדנקטו התוס' לישנא דבידו ואין בידו והיה בידו דמסתמא כפירש"י ס"ל להתוס' בלישנא דבידו דהיינו שבידו לעשות מדלא פירשו באופן אחר כדרכם בכל מקום שחולקים על פירש"י ומה שטען כת"ר עוד על דברי וביקש לדמות נ"ד לעד אחד אומר שמצא מסמר כו' אגב חורפי' לא דק בדברי ולא חילק בין הנושאים שדברי ברור מללו שכן האם מכחישתה או לכה"פ אומרת איני יודע שהוא כמכחיש וכבר כ' הב"י בשם המרדכי שכשהוא א"ל שמא לא דקדקת חשוב כאילו מכחישו וא"כ אין זה ענין כלל לעד א' האומר שמצא מסמר בכרס שאינו נאמן אלא בשהלה שותק מטעם הודאה או בשרגלים לדבר דאינו אלא כגילוי מילתא בעלמא ול"ד להדדי כי אוכלא לדנא:

תשובה פ

א מעתה אבוא לדין הקדרת ברזל מה שטען מעכ"ת מס' הר"ן דהני מאני דקוני' מיירי באין מכניסן לקיום מה בכך אנן לדברי האומרים דבמכניסין לקיום מיירי קיימינן ומה שטען עוד מה בין יישון קנקנים לחבית שדבקו נסרי' בבצק החילוק מבואר דחבית

שעת פליטת' היא בצונן וביישון קנקני' אחר יב"ח אפילו בחמין שרי אלא שעדיין לא הונח לי מטעם בליעתן בצונן לכך הבאתי מחרצנים וזגים ודורדיי' שהן גוף האיסור ועדיפי מבליעת חמין ואפ"ה לאחר יב"ח שרי ודבר ברור הוא לרואי שמש שחרצנים וזגים ודורדיי' עדיפי מכל בליעת חמין ומה שביקש להפך הסברא ולומר שאיסור בעין נפסד יותר מדבר שהוא בלוע בדופני הכלי החוש מכחישו ואין צורך לראיה כי הוא מהמושכלות הראשונות ולהפיס דעתו כבר כ"כ התוס' שילהי ע"ז בהדיא בד"ה בת יומא מסברת עצמה כי הוא דבר פשוט וברור וכן מוכח מכל הפוסקים דס"ל דדוקא מה שבלוע בקדרה נפגם אחר מעל"ע אבל הדבוק על פניה אינו נפגם במעל"ע וכל מה שהביא כת"ר מכלי נתר וחרס הדרייני אינו ענין לכאן דמשונה בליעתן וחידוש הוא דעדיפא בליעתן והיא כמאן דמונח בכד או בנאד ואשר טרח כת"ר להביא דברי הרא"ם ודברי התוס' בההיא דכלי חרס אשר תבשל בו ישבר אין צריך להשיב עליו דממילא הדר ביה כת"ר ותברי' לגזיזה: אמנם נפלאתי על אותן המפרשי' שהביא מעכ"ת וז"ל והמפרשים תמהו עליו דמאי קשיה ליה הלא לא אמרה תורה שצריכה שבירה משום שיפלוט אח"כ בתבשיל שיתבשל בו דודאי אפי' אם רוצה להניחו ולא לבשל בו אח"כ שום דבר אינו מועיל אלא עושה איסור במה שעושה נותר ופוגם הקדשים ולכן צריך כאן שבירה שכיון שאין שייך שריפה בבליעת נותר שבו ה"ל הך שבירה במקום שריפה עכ"ל ואני אומר מפרשים הללו איני מכיר וחוץ מכבודם שגו בכונת רבן של ישראל וחשדוהו בטועה בדבר שהתינוקות יודעין ומעול' לא עלה על דעת רבנו הרא"ם לומר שטעם השבירה היא כדי שלא ליתן טעם בנתבשל בו אח"כ ושאינה אלא כדרך פרשת כלי מדין אלא הדבר ברור שכוונת הרא"ם באומרו ולישהנהו לאחר עמוד השחר דלמחר דלהוו נוטלפ"ג ולא להוי בשבירה ומריקה אסיפא קאי דלא להוו בתורת שבירה ומריקה כיון שכבר הם פגומים אין עליהם תורת נותר ובאמת משמע בגמ' דאפי' היכא דשהו כמה ימים צריכין שבירה ומריקה וכמ"ש הרא"ש ז"ל שילהי מס' ע"ז והנך מפרשים טעו בתרתי טעו בכוונת הרא"ם ז"ל וטעו באומרם ועושה איסור במה שעושה נותר ופוגם הקדשים וכבר ברור הוא שאין מריקה ושטיפה ושבירה אלא לאחר שכבר נעשה נותר כדאי' בפ' דם חטאת צ"ז ע"א בגמ' ורש"י ותוס' ד"ה ממתין להם וכן משמע בשילהי ע"ז דקאמר התם אהאי דשפוד והאסכלא מגעילן בחמין כי קא פליט איסורא קפליט ודו"ק: וטעות השנייה טעה בה גם מהר"מ יפה שביאו בעל צדה לדרך שכ' וז"ל שהרי מה שנבלע בכלי ישאר עד הבקר כ' לא יניח ממנו עד בקר עכ"ל ולא נאמר פסוק זה אלא על הבשר שהוא בעין ולא על הבלוע בכלים וזה דעת הראב"ד בהשגות ואף שנראה

הרמב"ם חולק בדבר אנן אליבא דרש"י קיימינן ולדידיה היא לאחר שנעשה נותר ומעתה כל מה שטרח מכ"ת להשיב על הרא"ם בחנם טרח.

ב ועוד אני אומר דאף שהדין כך דלא מהני שהייה להכלים לבטל מעליהם דין מריקה ושבירה כיון שכבר חל עליהם תו לא פקע אם בשלו בהם לאחר שנפגמו אף שהם צריכים שבירה ומריקה מדאו' או מדרבנן לא נאסר התבשיל לכ"ע שהרי אין קדשים מן האוסרים בכל שהו כי היכי דנימא דאף טעם לפגם אוסר בהם לא מיבעיא למ"ד דזבוב אינו אוסר אלא אפי' למ"ד זבוב פליטתו אוסרת שאני התם דלא בקיאינן בפליטתו ושמא היא לשבח אבל בקדרה שאינה בת יומא דלכ"ע היא לפגם פשיטא דאינה אוסרת אף שהכלי צריך שבירה מטעם שחל עליו תורת שבירה בהיותו לשבח תו לא פקע אבל כי ליתיה לאיסורא בעיניה והוא פגום תו לא אסר ומה שטען כת"ר מההיא דכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם אינה טענה דזו אינה יציאה אלא שבתוך דופנו נפגם טעמו ונעשה כעפרא בעלמא כמו ברי' שאין בה עצם דלאחר יב"ח שרי' אף שהיא לפנינו דכעפרא דארעא היא חשיבה ומה שטען מההיא דאמר רב קדרות בפסח ישברו ואמאי לא קאמר דלישהינהו יב"ח י"ל דהא לא איצטריכא ליה למימר דממילא משמע מההיא דחרצנים וזגים ודורדיי' דמותרים וכל עיקרו לא בא אלא לאפוקי מדשמואל דאמר מניחן עד לאחר פסח ומשתמש בהן בין במינן בין שלא במינן ועוד שכבר מבואר זה בתשובתי הדפוסה דכשהוא מותר תוך יב"ח בדיעבד אין להתיר לכתחילה אחר יב"ח דאתי לאיחלופי ואין להקשות א"כ תיפשוט ליה לרבא במס' ע"ז דע"כ רב ס"ל נוטלפ"ג מותר וכעין שהקשו בתוס' בד"ה אמר רב קדרות בפסח דתפשוט מהכא לאיסורא די"ל דרב ס"ל נותן לפגם אסור ואעפי"כ לאחר יב"ח אסור לכתחילה דע"כ לא אמרי' בקנקנים דלאחר יב"ח שרי לכתחילה כיון דתוך יב"ח אסור אפי' בדיעבד משום דיי"נ מדרבנן לא גזרינן אחר יב"ח אטו תוך יב"ח מהטעם הנזכר בתשובתי הדפוסה אבל רב אי ס"ל נותן לפגם אסור מדאו' גזר אחר יב"ח אטו תוך יב"ח כיון דתוך יב"ח אסור מדאו' משא"כ לדידן דנותן לפגם בפסח מדרבנן הו' דאסור לא גזרינן אחר יב"ח אטו תוך יב"ח ומה שהביא כת"ר דברי הט"ז בסוף סי' צ"ג אינו ענין לנ"ד דאף שהכלי בלוע מכמות דבר הנבלע בו מ"מ אין בו כלל טעם הראוי לאסור והרי טעמו כטעם נבלה מוסרחת דהוי' כעפרא בעלמא ואינו אוסר כלל כמ"ש ז"ל החילוק שבין טעם לפגם דאינו בן יומו לטעם לפגם גמור שאינו ראוי לאכילה כלל ומה ענין איכות לכמות דחמץ שחרכו ותמצית היין הנקרש כמותן קיים וטעם איסור אין בהן כלל שהרי הן מותרין לכתחילה ובזה בטלה גם הטענה מחרסן של זב וזבה דהתם לאו בטעמא תליי' ומה שהביא מההיא דמהני חליטת מי זיתי' או

צינור שמימיו מקלחין ביי"נ ולא מהני באיסורין אינה טענה דמי זתי' או מים מקלחים הו"ל כעירוי דמהני ביי"נ משום שהמים או מי הזתים מבטלין טעם היי' והו"ל כחתך לפת בסכין של בשר ואח"כ חתך בו צנון דשרי מטעם שהלפת מבטל טעם הבשר הבלוע בסכין אבל בשאר איסורי' אין טבע מי זתים ולא המים לבטלם לאפוקי מה שמותר מחמת יישון שעברו עליו יב"ח ועי"ז כלה הטעם בין ביי"נ בין בברי' שאין בה עצם ה"ה בשאר איסורין נמי אמרינן הכי ומאי דקשיא ליה לכת"ר אמאי לא משני בגמ' אהך רומיא דכולן שנשתמש בהן עד שלא יגעיל דתניא חדא אסור ותניא אידך מותר דהך דתניא מותר מיירי לאחר יב"ח לאו פירכא היא כלל דהא סתמא קתני ובהכי אזדא לה ההיא דהכוספן של גוים ולא עוד אלא דבההיא דהכוספן של גוי' א"א לאומרו שהרי הכוספן של גוי' הם הם המחממין החמין ביורה שלהם בבתיהם ולא לפנינו ומאין נדע אם נתישנו יב"ח או לא ואשר ישוב יתפלא על ההיא דחרצנים וזגים דצונן נינהו אין כאן מקום תמיהא דודאי בליעתם מרובה מכל הבליעות שע"י בישול וכמ"ש למעלה תדע שעושין מהן תמד תוך יב"ח ולא יעלה על לב אדם לעשות תמיד בכלי שנתבשל בו יין וז"ב לכל אדם ומה שחזר כת"ר והביא מכלי נתר כבר מיושב במה שכתבתי למעלה:

תשובה פא

וכיון דאיכפל מכ"ת להביא ההיא דכלי נתר ושינה ושילש בדבר אודיע לו מה שיש לי לפקפק בדברי הרשב"א בהשגתו על הרמב"ן ז"ל הסובר בדינן של כלי נתר דמהני להו יישון באומרו שאין זה לשון עולמית דאדרבה טהרה עולמית יש להן כו' ועוד דמיסתברא דאילו היה להם טהרה ביישון אף בהגעלה או בחזרת כבשונות מותרי' מיד ואני תמה דאטו הרמב"ן פליג על טהרת חזרת כבשונות והא לא קאמר אלא דאין להם טהרה בהגעלה אבל ע"י חזרת כבשונות פשיטא דשרי וזה לא מיקרי טהרה דפנים חדשות באו לכאן והו"ל ככלי חדש וכמ"ש התוס' ז"ל בפסחים ובזבחים גם מה שנראה מדברי הרשב"א ז"ל דחזרת כבשונות לא מהני לכלי נתר זה פלא ומי איכא מידי שאין אש הכבשן מוציאו והלא אף אם אבן הוא נימוח ונעשה סיד שאני אומר חרס הדרייני גופיה אם החזירו לכבשן יצא מידי איסורו וטהור הוא וצ"ל דלהרשב"א אין ראיה מכבשן של סיד שחומו רב מאוד לכבשן של יוצרין שאין חומו כ"כ גדול וכדמות ראיה לזה מסוגיא דפ' דם חטאת דס"ל לרבה בר אהילאי דהיסק לא מהני לתנור ושקיל וטרי טובא התם בגמ' אהאי מילתא דחזרת כבשונות אי מהני אף דקיי"ל דמהני מ"מ משמע דלא ברירא מילתא כשרפת סיד אלא שלא ראיתי לאחד מהמפרשים ז"ל שכתב כן גם אין

הסברא מסכמת עם הר"ב ז"ל אבל הגעלה לא אתיא מיישון יב"ח דאין ספק דחרצנים וזגים ודורדייא לא מהני להו הגעלה אף דביישון שרי ומה שהשיג על הרמב"ן דאדרבא טהרה עולמית יש להן הרמב"ן ס"ל דלישנא דאין להן טהרה משמעו ע"י מעשה אדם דאל"ה הול"ל אינן טהורין עולמית וגם הרא"ש והטור סברי כשיטת הרמב"ן אף דבש"ע פסק כהרשב"א והר"ן מסתיין דרבים וגדולים ס"ל דיישון עדיף מהגעלה אלא שדיננו אמת לכ"ע ומה שרצה כת"ר להליץ בעד קושייתי על ר"ת לא ידעתי מאי איכא טפי בהרא"ש מבתוס' שם ומהו זה שכתוב ואי ס"ד דדורדייא אינן כלל אלא שנתמדו מה לו להביא ראי' שבימים ההם היו רגילים לתמוד תיפוק ליה דדורדייא אינן כלל אלא שנתמדו עכת"ד ואינן אלא תמה דאי לאו שבימיהם היו רגילים לתמוד מהיכי תיסק אדעתי' דר"ת לפרש דורדייא שנתן עליהם מים האם בדרך נבואה יאמר כן ואי כדברי מכ"ת שדורדייא סובל שני פירושים שנתמדו ושלא נתמדו מה לו לר"ת להזכיר שקודם שנתמדו נקראו בלשון שמרי' שאין זה מועיל כלל להכריח שפירש דורדייא דהכא היינו לאחר שנתמדו דהא ס"ל אף קודם שנתמדו נקראו דורדייא אלא דהכא מיירי מסתמא בנתמדו כדרכן ומה צורך כלל לחלק בין השמות הללו אפי' תימא דאין שם אלא שם א' והוא דורדייא הכא מיירי בנתמדו מסתמא דהכי אורחייהו לפי דבריו וכי תימא דה"ק כיון דמלת שמרי' אינה אלא בלא נתמדו ודורדייא כוללת שתי החלוקת אי ס"ד דבלא נתמדו איירי הו"ל למינקט שמרי' דליכא למיטעי ומדנקיט דורדייא דאיכא למיטעי ש"מ דהאמת כך הוא דדוקא בנתמדו שתי תשובות בדבר חדא דנהי דאשכח ר"ת ז"ל בדוכתא חדא בתלמוד שהשמרים נקראים כך קודם תמידתן מנ"ל דלא מקרו כמו כן אחר תמידתן כי היכא דדורדייא נאמר על שניהם ה"נ שמרים דבשלמא לדידי ניחא כיון שמצא ר"ת שני שמות א' שמרים וא' דורדייא ומצא שבימיהם היו רגילין בתמידה וראה שבהמפקיד מוכרח לפרש שהשמרים הם קודם תמידה ראה לחלק בין הפרקים ולפרש דורדייא אחר תמידה שלא יהיו שמות נרדפים אבל אי ס"ל דדורדייא כולל מנ"ל דשמרים נמי אינו כולל כיון דע"כ קודם תמידה יש כאן שמות נרדפים אף לאחר תמידה נימא הכי והדר הו"ל שמרים ודורדייא כי הדדי ועוד אי ס"ל דלר"ת דורדייא כולל אף קודם תמידה מאי מוכח ר"ת מדלא נקיט שמרים דילמא אתי לאשמעינן תרתי דאף שאינן תמודין ניתרין ביב"ח והתמודין כמו כן צריכין יב"ח אלא ע"כ דס"ל לר"ת דשם שמרים הוא דוקא קודם תמידה ושם דורדייא דוקא לאחר תמידה זהו מה שראיתי להשיב למלכות בקיצור נמרץ ושלום כנפש מחו' צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה פב

א בענין חתיכ' הצפרני' ע"י נכרית לאשה הטובל' בליל שבת ושכחה ליטול צפרניה.

ב ראיתי בספר נקדה"כ בסי' קצ"ח שהשיג על הט"ז שאסר לחתוך הצפרנים בשבת ע"י נכרי' כדי שתוכל לטבול ולהיות דברי הט"ז נכונים בעיני והם להחמיר אמרתי להשיב על דברי הש"ך ז"ל כפי שתעלה מצודתי היום הראיה שהביא בט"ז מהניקף דלקי אמת הוא שאין דנין שבת מניקף דבשבת אפי' שנים שעשו מלאכה גמורה פטורין דקי"ל בפ' המצניע דף צ"ג כר' יהודה דאמר זה יכול וזה יכול שניהם פטורין משום דכתיב בעשותה וכ"כ הרשב"א בתשו' כ"ח וז"ל ועוד מסתברא שלא נאמרו דברים הללו של מסייע אלא לענין שבת ולענין זב כו' ע"ש ולכאורה קשה דהא בגמ' מייתינן ראיה מרגלו א' על הרצפה כו' ומקיבל בימין ושמאל מסייעתו ונראה דאף הרשב"א לא אמרה אלא דומיא דנדון דידיה שהכהן לבדו יכול להמיט הספינה וכן המים לבדן יכולין להמיטה דהו"ל זה יכול וזה יכול בכה"ג הוא דדוקא בשבת אמרי' אין בו ממש אבל בשאר מקומות יש בו ממש אבל באחד יכול וא' אינו יכול אותו שאינו יכול אפי' בכל המקומות נקרא מסייע שאין בו ממש תדע דהא לרבי מאיר ליכא קרא למעוטי זה יכול וזה א"י אלא דמסברא ממעט לאינו יכול ש"מ דכל אינו יכול לגבי יכול אין בו ממש וצ"ל דהאי דמייתינן מרגלו אחת על הרצפה כו' וכן מקיבל בימין ושמאל מסייעתו מירי בשא"א לו לעמוד כלל על אותה הרגל שע"ג הכלי וכן א"א לו לקבל בשמאל באותו האופן שהיא מסייעתה לימין וע"ד שכ' התוס' שם בד"ה אמר מר זה יכול וזה א"י נר' לר"י אפי' בעל כח הרבה כו' ובלאו הכי צריך לומר כן שהרי סיוע זה הוא לר"מ ובשניהם יכולין מחייב ר' מאיר אעפ"כ אמינא גברא רבה אמר מילתא לא תחוכו עליה ושפיר איכא לאתויי ראיה מניקף דע"כ התם לא כתיב בהדיא דלוקין שניהם אלא דקרא כתיב לשון רבים ואעפ"כ קשיא ליה לרב חסדא אמאי לקי דאע"ג דעבר אלאו לא הו"ל למלקי עליה כיון דלאו שאין בו מעשה הוא ומוקי ליה כר' יהודה או במקיף עצמו ורב אשי אמר במסייע ודברי הכל וקשה מנ"ל לתנא למימר דמסייע לקי כיון דבעלמא מסייע אין בו ממש אלא ודאי מסייע עושה מעשה מיקרי ושאני לענין חטאת דרחמנא מיעטי' מבעשות' אי מיירי בזה יכול וזה יכול ואי מדמינן מקיף וניקף לזה אינו יכול וזה אינו יכול אפילו בשב' נמי חיובי מיחיי':

ג וראיתי להראב"ד ז"ל בהשגה פי"ב מהל' ע"ז שכ' דהמתגלח אע"פ שאינו מסייעו ואינו לוקה עובר בלאו והכ"מ כ' עליו וז"ל ויותר נ"ל דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו כיון דלא עביד מעשה כלל ואפי' א"ל להקיף לו פאת ראשו אין שליח לד"ע עכ"ל ושותא דמרן לא ידענא וכי לאו א' בלבד שא"ב מעשה ואין לוקין עליו יש לנו בתורה והלא

כו"כ לאוין שאב"מ ואין לוקין עליהם יש לנו בתורה ועוד מאי הא דקאמר אין שלד"ע פשיטא דעל לאו של המקיף אין שלד"ע אבל אנן בלאו הניקף קיימינן ולע"ד אף הרמב"ם יודה שעובר בלאו אפי' בלא סיוע אלא דלישנא דגמרא דבמסייע קמיירי נקיט וא"כ כיון דלענין חיוב מלקות בניקף ליכא הוכחא אלא דמסברא דנפשין מחייבינן ליה למסייע משום דמקרי עושה מעשה נמצא דבשבת נמי אע"ג דפטור מן החטאת אפשר דאפי' איסורא דאורייתא נמי איכא והרי הוא בכלל כל מלאכה לא תעשו מידי דהוה אחצי שיעור דאסור מה"ת ואין לוקין עליה וביותר אי מדמינן ניקף לזה אינו יכול וזה א"י כיון דבלאו הטייתו והזמנתו אין הלה יכול להקיפו נמצא דאפי' בשבת נמי חייב ובהכי ניחא לי מאי דק"ל להתוס' ז"ל שם ד"ה א"ר זביד משמיה דרבא דהכא אית ליה לרב זביד ולרב אשי דמסייע אין בו ממש ובפ"ב דביצה משמע דר"ז ור"א סוברים דמסייע יש בו ממש כו' ואין לומר דהא דאמר אין בו ממש לא שיפטר לגמרי כו' דהא מייתי רב אשי דעבודתו כשרה משמע דאפי' פסילא דרבנן ליכא כו' ועוד אור"י דהכי פריך כו' ואע"ג דבעלמא מסייע אין בו ממש הכא אית לן למימר דאסור משום שחיקת סממנין עכ"ד ז"ל ואני אוסיף קושי' דאמאי לא מייתי התם הנך סייעתי ממתניתין ועוד דכיון דרב אשי ממתניתין קמייתי לה מה תירוץ הוא לומר דר"א פריך ליה לאמימר קודם שלמד המשנה והתוס' גופייהו קמתמו בחולין פ' השוחט ל"ט ע"א ד"ה הא מקמי דשמעה מרבי יוחנן תימא מה תירוץ הוא זה שמתרץ שאמר ר"ל קודם שלמד המשנה אף דהתם איכ"ל דהתמיהא היא שלא היה לו לחלוק על ר' יוחנן רבו קודם שלמד המשנה עכ"ז דוחק גדול הוא לומר שהשיב לו קודם שידע המשנה ועוד מצינו בסוף ג' שאכלו ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין א"ר אשי הואיל וראשונים איבעיא להו ולא איפשיט להו אנן נעביד לחומרא הרי דמסייע יש בו ממש לחומרא ועוד מאי מייתי מעבודתו כשרה דילמא התם לא רצו לפסול העבודה ואפילו להקל אמרי' אין שבות במקדש לכתחילה כ"ש התם דבדיעבד ולפסול את הקרבן גם מה שחילקו דשאני התם משום שחיקת סממנין אטו בהנך מסייעין דהכא ליכא למיגזר דילמא אתי למיעבד כולה מלאכה ושמא דעתם לומר דבמילי דרפואה איכא למיגזר טפי דאדם בהול על צערו אבל אינו נ"ל דאדרבא מילי דרפואה קילי טפי דאין בעצמם שום איסור דאו' ושום דרא דמלאכה אבל הנך דהכא במלאכה דאו' עסקי וחמירי טפי לכן נ"ל דודאי מסייע אין בו ממש מדאו' הא מדרבנן מיהא אסור ואין ראיה מקדשים דלא רצו לפוסלן ומזב נמי הא אמרי' בפ"ק דביצה כל אפושי טומאה מדרבנן לא מפשינן ועוד נ"ל דההיא דעמיץ ופתח הוא מסייע גדול כי ההיא דניקף חייב דבלעדי עצימותו ופתיחתו א"א לכחול עיניו וס"ל לר"א ורב זביד

דכיון דהו"ל כזה אינו יכול וזה א"י אפי' במילי דרבנן ובמקום צערא אסור ואמימר משוי להו מסייע א"ב ממש כיון דעיקרן אינו אלא משום שבות דגזרת שחיקת סממנין במקום צערא אין בו ממש ולא גזרו עליו. זהו הנראה בעיני נכון וברור בישוב השמיעות ועכשיו נחזור על ההשגות של הש"ך ז"ל מ"ש טעה בתרתי חדא דאפי' חתכם בכלי הוא עצמו ליכא כאן איסור דאו' לרוב הפוסקים ליתא דלרוב הפוסקים אסור מדאו' כמ"ש הריב"ש בפשיטות בתשו' שצ"ד דשי"ג ע"א ואין ספק שזו היא דעת כל הפוסקים חוץ מהתוס' כך הוא שיטת הטור ובעלי הש"ע והם דברים נכונים עד מאוד דלא צריכינן למידחי סתם מתניתין ותלמוד ארוך מהלכתא אלא האמת הברור דאף לר"ש חייב אף שאינו צריך לצפרנים שהרי הנטילה היא המלאכה כמ"ש הריב"ש ז"ל ע"ע וממילא נפיל כל מה שהרבה להביא דעות הפוסקים כר"ש במלאכה שאינה צריכה לגופה דאין ענינם לכאן גם מ"ש דבסי' שכ"ח לא מיירי כו' דבר בטל הוא גם מ"ש דבלא"ה יש פוסקים דאפי' מלאכה גמורה מותר לומר לנכרי במקום מצוה כמבואר בהר"ן עכ"ל תמהני עליו דאזיל בתר איפכא והרי כל הפוסקים ראשונים ואחרונים חלוקים על הסברא ההיא ואיך נעשה אנחנו כמותה באיסורי שבת החמורה דאפי' שבותין דידה אמרי' בפ"ק דסוכה דחמירי מעשין דשאר מצות והנה החמיר בנטילת הצפרנים לצורך הטבילה שהיא סברא יחידית דלרוב הפוסקים ראשונים ואחרונים א"צ לנטילת צפרנים כלל מן הדין והקיל באיסור הברור לרוב הפוסקים וביותר לדידן בני אשכנז שאנו מחמירין שלא לטבול בשבת שהוא דבר שהתירו ברור בתלמוד מטעם שאפשר לה לעשות מע"ש כ"ש וק"ו בנטילת צפרנים שאיסורו ברור ויש בו משום לתא דמלאכה דאו' ואפשר לעשותן מע"ש דלכ"ע אסור הנלע"ד כתבתי: צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה פג

א לובלין שבמדינת פולין

ב ששאלת המשלח האם והבנים גם שניהם אם קיים מצות שלוח הקן מי נימא קרא דוקא כתיב שלח תשלח ואת הבנים תקח לך או לא ואמרת שחכמי לובלין נסתפקו:

ג תשובה לע"ד משנתינו היא זו אמר הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים חייב לשלח שנאמר שלח תשלח את האם דקדקה לומר חייב לשלח ולא אמרה לא קיים מצות שילוח הקן וגם לא אמרה אסור ליטול האם ולשלח הבנים לאגמורין דאף שמשלח את הבנים חייב לשלח האם וכיון שהוא חייב ע"כ כשמשלח האם אף אם ששילח הבנים קיים מצות שילוח שהרי חיובא הוא לשלח אף לאחר ששילח הבנים וחיובא היינו מצוה ומה

שאמרה תורה הבנים תקח לך הוא רשות כענין ששת ימים תעבוד וששת ימים תעשה מעשיך שאינו אלא רשות: אלא שיש לדקדק מהא דבעי רבי ירמיה בחולין ק"מ שני סדרי בציים זה ע"ג זה מהו ופי' רש"י אם נתכוון ליטול התחתונים מי הוו אמצעיים חציצה ופטור מלשלח או לא ואי ס"ד דאפילו אינו נוטל הבנים אלא מניחם או משלחם קיים מצות שילוח מאי תיבעי ליה לר' ירמיה דל מהכא ביציים התחתונים הא חייב בשילוח משום ביציים העליונים שהאם יושבת עליהם אף שאינו נוטלם ואילולי פירש"י היה אפשר לפרש בעייתו לענין הלאו דלא תקח דלא עבר עליה אלא א"כ נוטל האם והבנים כפשטיה דקרא לא תקח האם על הבנים אבל עשה מיהא איכא אפי' במניח הבנים ונוטל האם כלשון משנתינו חייב לשלח אבל דברי רש"י א"א לפרשם בזה האופן איברא דדברי רש"י צריכין ביאור דהיכי תיסק אדעתין שיהא מותר לו ליקח הביצים התחתונים והאם מעל הביצים העליונים הגע עצמך שאין כאן אלא ביצים העליונים לבד ורצונו ליקח האם ולהניח הביצים מי לא חייב בשילוח הלא משנתנו בכל אופן שתפרשנה היא סותרת לזה ונראה לי ברור דהיינו דקשי' להו להתוס' שכ' בד"ה ב' סדרי ביצים פי' אי הוה חציצה ויכול ליקח התחתונים קודם שילוח כו' משמע דפשיטא להו דאסור ליקח האם מעל הביצים העליונים אף שאין דעתו ליטלם וכלשון משנתינו ונראה דאף דעת רש"י כך היא פטור מלשלח פירוש קודם שיטול הביצים התחתונים אבל אסור ליטול האם אלא הרשות בידו להניחם רובצת על הביצים העליונים וכיון שאפשר לפרש דברי רש"י כך לכן לא הביאו התוספות דבריו וחלקו עליהם אלא כתבו סתם הנלע"ד כתבתי. צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה פד

א שאלת בהמה הנרבעת לנכרי מהו לשוחטה ולאוכלה לפי שראית כתוב להרב בב"ח בתשו' קי"א דבהמה הנרבעת לנכרי אסורה אף בזמן הזה:

ב תשובה נלע"ד הדבר פשוט שהיא מותר' אף לרב ששת דאף שהנכרי נהרג בע"א ובדיין א' מ"מ הבהמה אינ' נהרג' אלא בכ"ג ובעדים דמהיכא קיילפת לה מישראל הבא על הבהמה א"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה בישראל בכ"ג אף בנכרי בהמתו בכ"ג ועוד לפי"ד ז"ל ראוי שתהיה היא בסייף כדין הנכרי ורש"י כתב בפי' נכרי הבא על הבהמה מהו שתסקל על ידו מסתמא בבהמת עצמו מיירי הרי שבסקילה היא דומיא דבהמת ישראל ועוד אף לפי"ד נכרי הבא על בהמת ישראל ע"כ צריכה כ"ג וא"כ נמצאת לחלק בין נכרי הבא על בהמת עצמו לבא על בהמת ישראל ועוד דשור המדבר ושור הגר שמת

ואין לו יורשים נסקלין כת"ק דר"י וכמ"ש הרמב"ם פ"י מה' נזקי ממון וע"כ דינן בכ"ג כמ"ש הרמב"ם בפ"ה מה' סנהדרין אין דנין דיני נפשות בפחות מכ"ג בין דיני נפשות אדם בין דיני נפשות בהמה והיא משנה שלמה פ"ק דסנה' ש"מ דאף דלית להו בעלים עכ"ז חסה תורה עליהם להצריכן עדים וכ"ג וכן למ"ד צער בע"ח דאו' אפי' בבהמת נכרי נמי איתא כדאמרי' בפ"ב דב"מ ועוד רואה אני הדבר ק"ו השתא בהמה הנרבעת לישראל דאיכא תקלה וקלון לא קטלינן לה עד דאיכא עדים וכ"ג הנרבעת לנכרי דתקלה איכא קלון ליכא לא כ"ש דבעינן עדים וכ"ג וע"כ לא קמיבעיא לי' לרבי אלעזר שילהי פ"ק דסנהדרין ט"ז ע"א שורו של כ"ג בכמה אלא לאקולי עליה לאצרוכי ע"א אבל להחמיר עליו להורגו בעד א' ודיין א' אין לנו והכי מוכח מדברי התוס' שם נ"ו ד"ה זה קלונו מרובה שכתבו דהכי פשיט כי היכי דגבי אילנות השוה הכתוב של נכרי לשל ישראל ה"נ גבי בהמה יש להשוות נרבע דנכרי לנרבע דישראל הרי שעיקר הילפות' הוא שתהא הנרבעת לנכרי שוה לשל ישראל ומה של ישראל בעדים וכ"ג אף של נכרי כך ואף דבע"ז אין של נכרי שוה לענין בטול לשל ישראל וגם של נכרי בשריפה ושל ישראל טעונה גניזה התם קראי כתיבי אבל הכא כיון דמישראל ילפינן לנכרי מהי תיתי להחמיר עליה משל ישראל ועוד דע"כ לא תליא הריגת הבהמה בהריגת הרובעה שהרי בן ט' שנים הרובעה פטור והיא נסקלת וכן הרובע לקטנה בת ג' שנים ויום א' נסקל אף שהקטנה פטורה ועוד אעיקרא דדינא אי ס"ד דהנרבעת לנכרי אינה צריכה עדים וכ"ג מנ"ל למימר שהיא אסורה בהנאה כל עיקר דהרי איסור הנאה ילפינן מדכתיב ולא יאכל את בשרו מגיד שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור ואין לי אלא באכילה בהנאה מניין ת"ל ובעל השור נקי והיינו שגמר דינה אוסרתה דאמרי' פ"ק דערכין ודילמא ע"כ לא אמרינן דגמר דינה אוסרתה אלא בדין של כ"ג דאלים כוחייהו וגמר דינא דידהו חשוב למיסר הבהמה מחיים לאפוקי עד א' ודיין א' מנ"ל דאלים דינא דידיה למיסר בהמה מחיים ועוד דכולה סוגיין דפ' אין מעמידין כ"ב, כ"ג מוכח דאפי' ודאי רבעה נכרי אינה אסורה אלא לקרבן ולא לאכילה דהא דאין מעמידין פי' רש"י משום לפני עור לת"מ אבל משום דמיתסרה באכילה לא קאמר ור"ת פסק דלא כרבינא דמפליג בין לכתחילה לדיעבד ש"מ דאף בדיעבד נמי אסור לקרבן והיינו כר"א בן פדת דמוקי ליה הכי או לכ"ע למאי דמחלק בגמ' בין בהמת נכרי לבהמת ישראל ואי ס"ד כדברי בעל ב"ח דברבעה נכרי נאסרת אף בלא עדים וסנהדרין מאי אוריא לקרבן אף להדיוט נמי ליתסר ליקח מהם בהמה ובגמ' מוכח להדיא דלא אסור אלא לקרבן ולא להדיוט וכן בפרת חטאת אמרי' שם ע"כ ל"פ אלא בחששא אבל היכא דודאי רבעה כ"ע מודו דפסולה ש"מ דפרה קדשי מזבח היא

דאי קדשי ב"ה מי מיפסלא בה רביעה ואי ס"ד כיון דנרבעה ודאי אסורה בהנאה מאי אורי' משום דפרה קדשי מזבח תיפוק ליה כיון דאסורה בהנאה אינה בת קיחה כיון שאין לה דמים שהרי היא אסורה בהנאה וקרא כתיב ויקחו אליך דמינה ילפינן דבאה מתרומת הלשכה ואפי' יחיד אינו מתנדב ומביא כחכמים דקיי"ל כוותייהו ואף לר' יוסי דס"ל דיחיד מתנדב ותימצי לומר דבגוף הקרבן נמי ס"ל לר' יוסי דיחיד מתנדב ומביא האי כיון דנרבעה ונאסרה בהנאה לפ"ד הב"ח לאו בת מכירה ולאו בת מתנה היא כלל וכלל וא"כ פשיטא דפסולה אלא ע"כ אי לאו דקדשי מזבח היא לא מיתסרא אפי' ודאי נרבעה אלא בעדים וב"ד של כ"ג וכל זמן שלא נגמר דינה בב"ד מותרת בהנאה אלא לקדשי מזבח פסולה (והכי מוכח ממתני' פ"ק דע"ז דף י"ד אין מוכרין בהמה דקה לנכרי במקום שנהגו דהיינו משום חשש רביע' לפי הס"ד דרב ע"ש ודו"ק) ואין לומר דהא דחיישינן לעיל דוקא לקרבן ולא להדיוט היינו משום דלא חשיד לרובעה בפני חברו ואין שם אפי' עד א' ולא דין א' אבל כשרבעה בפני חברו ה"נ דמיתסרא ואפי' להדיוט דהא א"ר יהודא א"ש משום ר' חנינא אני ראיתי נכרי א' שלקח אווז מן השוק רבעה חנקה כו' וא"ר ירמיה מדיפתי אני ראיתי ערבי א' שלקח ירך מן השוק כו' רבעה צלאה כו' וע"כ לא אמרינן דמירתת מחבריה נכרי אלא בבהמת חברו משום דמעיקרא או מיכחשא בבשר אבל בבהמת עצמו לא וא"כ אמאי לא חיישי' להדיוט נמי דילמא רבע לה בפני נכרי חבריה ומיתסרא בהנאה א"ו לא מיתסרא ועוד דאפי' רבעה בינו לבין עצמו נמי אי ס"ד דדין הבהמה כדין הנכרי כשראוה נכרים או ישראלים שנרבעת נאסרה ממילא כשרבעה אף שאין רואה זולתו הו"ל איהו כי עד א' דעלמא דנאמן להורגה דהא אמרינן בפ"ק דסנהדרין ד"י א' פלוני רבע שורי מהו כו' בתר דבעיא הדר פשטה אין אדם קרוב אצל ממונו ופי' רש"י דהשור יסקל ואף דהתם בעינן אחרינא בהדי' היינו משום דמיירי בשור ישראל דבעינן עדים וכ"ג אבל בנרבע מן הנכרי דלא בעינן עדים וכ"ג לפ"ד הב"ח אלא דיניה כי נכרי דבעד א' סגי אפילו ברובע גופי' סגי דהא ע"א הוא ואף דהתם טעמא הוא משום דאיידי דהאדם הרובעו נהרג מיקטל נמי תורא והכא הרי אין הנכרי הרובע נהרג היינו נמי משום דהתם צריך ב' עדים אבל הכא לפ"ד הב"ח מעיקרא אין צריך אלא ע"א ותיסגי ברובע דהא פלגינן דיבורו ולא עוד דאף אי אמרי' אדם קרוב אצל ממונו דין היא שייהרג השור בעדות בעליו הרובעו דהא נכרי נמי נהרג ע"פ קרוב כדאמרי' בסנהד' מיד איש אחיו ואפי' קרוב לפי דברי המפרשים אין אדם קרוב אצל ממונו לענין ליחשב כגופו אלא הרי הוא כמעיד על אחיו ועל אחר שכמו שפסול לאחיו מחמת קורבה ה"נ פסול לגבי האחר ע"כ בבני נח דכשר הוא להעיד לאחיו ה"ה דכשר על שורו שנרבע

וכיון שכן אף שלא העיד לפני דיין אחר ולא דנוהו למיתה ליתסר לפ"ד הב"ח דלא תהא שמיעה גדולה מראייה דאף דבסנה' שראו בא' שהרג את הנפש אינם נעשים דיינים התם היינו טעמא אי משום דבעינן ושפטו העדה והצילו העדה והא לא שייך בבן נח ואי משום דכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט והא ע"כ בבן נח לא בעינן עדה וכיון שכן בן נח שראה את חברו עובר על א' מז' מצות שנהרג עליהם מותר לו להרגו שהרי הוא העד הוא הדיין ודכוותה גבי רובע את שורו בינו לבין עצמו הו"ל כאלו רובעו בפני חברו וכאלו נגמר דינו לפ"ד הרב בב"ח ונאסר בהנאה א"ו פשוט וברור הוא דאף נכרי הרובע את בהמתו אינה נאסרת כלל עד עמדה לפני עדת סנהדרין למשפט וניגמר דינה כדין רובע ישראל ממילא בזה"ז דליכא סנהדרין מותרת גם מה שנתקשה הרב בב"ח למה פסק הרמב"ם דלא כרב ששת מלבד מה שכתבו ז"ל דבסוגיא דשמעתתא משמע דלא איפשטא בעיין עוד נ"ל דס"ל להרמב"ם ז"ל דאביי ורבא תרווייהו פליגי ארב ששת מדקאמרי בבע"ח קאמרינן דחס רחמנא עלייהו ממילא אזדא לה פשיטותי' דרב ששת מאילנות שאין אוכלין ואין שותין דשאני בע"ח ולא ס"ל מ"ש התוס' כי היכי דגבי אילנות השוה הכתוב של נכרי לשל ישראל דאכתי מה זו ראיה דילמא גבי אילנות שאינן בעלי חיים לא חס רחמנא עלייהו והשוה של נכרי לשל ישראל אבל בבע"ח דחס רחמנא עלייהו לעולם אימא לך לא השוה של נכרי לשל ישראל ומאי דקאמר רבא אמרה תורה בהמה נהנית מעברה תיהרג לאו לתרוצי לדר"ש קאתי אלא לשנויי פירכת ישראל המשתחוה לבהמה תיתסר ומיקטלא דהא איכא תקלה וקלון קמהדר ודר"ש לית ליה דלעולם בעינן תקלה וקלון ובירושלמי מצאתי ישראל החורש בבהמתו בשבת אינה נסקלת אף דאיכא תקלה כיון דליכא קלון א"כ ה"ה נרבעת לנכרי דליכא אלא תקלה סוף דבר ברור הוא דבין שור שנגח ובין שנרבע בין מישראל ובין מנכרי בזה"ז אפי' לר"ש מותר לשוחטו ואפשר שבישראל הוא הנכון כדי שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה ועוד משום ובערת הרע מצוה לשוחטו ולהעבירו מן העולם כיון שאין לנו בית דין בזה"ז שנוכל לבערו ע"פ בית דין כעיקר מצוותו וכן כתב בספר חסידים להיתר וכבר נודע גדולות מחברו זצל"ה וכ"כ הט"ז ז"ל סי' קנ"ג בי"ד ואין להחמיר כלל וכלל זולת במקום שנהגו הנכרים שלא לאכלה והוא מפורסם ומטעם חילול השם בעיני הנכרים כדברי הספר חסידים נ"ל. צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה פה

א שאלת ליישב לך מ"ש הרב המגיד בפ' שני הל' י"ט בדין אם עבר וביקר בכור שנפל בו מום מעיו"ט שיש מן המפרשים המתירין לשחטו וזה דלא כתלמודין דבהדיא אמרי' בפ' אין צדין וחכמים אומרים בין שנולד בו מום בערב יו"ט בין שנולד בו מום ביו"ט אין זה מן המוכן ואמרי' דהיינו רבי שמעון ששנינו במשנתנו ומוכח בגמ' דכוותי' קיי"ל ודאפילו בדיעבד נמי לא:

ב תשובה נ"ל דס"ל להנך מפרשים דיש חילוק בין נולד בו מום מעיו"ט לנולד ביו"ט דבנולד מעיו"ט לכתחילה הוא דאין לו לחכם לומר מותר הוא אף לאחר שראהו ביו"ט שהרי אמירת ההיתר היא כאלו פוסק הדין ואומר פלוני אתה זכאי ופ' אתה חייב אבל אם כבר אמר החכם מותר הוא או מום קבוע הוא מותר לשוחטו ביו"ט שהרי אין בו משום מוקצה כלל כיון שנפל מעיו"ט אבל בנפל בו מום ביו"ט אף אם אמר החכם מום קבוע הוא אסור לשוחטו מחמת מוקצה ושלשה חלוקי דינין הם נולד הוא ומומו עמו אין מבקרין אותו משום טלטול ואם כבר ביקרו החכם מותר לו לכתחלה לומר מום קבוע הוא ובנולד בו מום מעיו"ט אף אם ראהו החכם וביקרו אסור לומר מום קבוע הוא דהו"ל כדן דין ביו"ט אבל אם כבר אמר החכם מום קבוע הוא מותר לשחטו שהרי כבר דן את הדין וחשש מוקצה אין בו כיון שמעיו"ט נולד המום ומנולד מום ביו"ט אף אם התירו החכם אסור לשוחטו משום מוקצה ובהכי רווחא לן שמעתתא דלא תיקשי קושית התוס' שהקשו באין צדין כ"ו, ובכירה מ"ו ע"ב דבאין צדין פירש"י שהוא מטעם דהוה ליה כדין דין והכי בודאי מוכחא סוגי' דאין צדין ובכירה איתא בהדיא דטעמא משום מוקצה ופי' התוס' הוא דוחק מלבד דמוכח בגמ' בפ' כירה בהדיא דדוקא בנולד בו מום ביו"ט הוא דאית ביה מוקצה ולא בנולד מעיו"ט דהא אמרי' התם תלתא מי יימר מי יימר דנפל ביה מומא ומי יימר דהוא מום קבוע ומי יימר דמיזדקיק ליה חכם ומה שהתוס' בקשו להכריע דאפילו בחד מי יימר אסר ר' שמעון דהא קאי אר' יהודא דלא שרי אלא בשהיה בו מום קבוע מעיו"ט אינו מוכרע דר"ש תרתי קאמר דהיינו בין שנולד בו מום מערב יום טוב ובין נולד בו ביו"ט וכל חד כדינה ובנולד ביו"ט אף ר"י מודה ובנולד מעיו"ט פליג עליה דר"י שרי לכתחילה ור"ש אוסר לכתחילה ושרי בדיעבד: גם מה שהוכיחו התוס' מאתקפתא דרמי ב"ח לע"ד אינו מוכרע דמתניתין דמפירין נדרים בשבת ככ"ע אתיא ואפילו ר"י מודה בה ואי ס"ד דטעם מי יימר כדאי הוא להיות מוקצה לר"ש בתלת מי יימר מסתברא דלר' יודא אפילו בחד מי יימר ראוי הוא להיות מוקצה דבכל דוכתא ר"י מחמיר במוקצה מר"ש אלא דבבכור שנפל בו מום מעיו"ט ס"ל לר"י

כיון דידע מאתמול שמום קבוע הוא לפי דעתו ורואין מומין ביו"ט דעתיה עילויה ולא מקצי ליה ואיהו הוא דקטרח ומייתי חכם דשרי ליה לאו כלו ביו"ט שהרי לכך הוא עומד לאפוקי באשה שנדרה שאינה מחזרת לפייס בעלה שיפר נדרה שהרי אדרבא דעתה היא שנדרה יהיה קיים וא"כ אי ס"ד דמטעם מי יימר כדאי הוא להיות מוקצה לר"ש בתלת א"כ לר"י אפי' בחד מי יימר היכא דלא מהדר למישרא נידריה מע"ש יאסר משום מוקצה ולא עוד אלא דלר"ש נמי אית לן לאיפלוגי בין מי יימר דמיזדקיק ליה חכם בנדר לזיקוק חכם דבכור דבבכור כיון דניחא ליה לבעל הבכור לאהדורי אמאן דשרי בוכריה בחד מי יימר לא מקצי ליה אבל בהפרת נדרים כיון דבעל הנדר לא איכפת ליה מערב שבת לאהדורי אמאן דשרי נדריה אדרבא רוצה הוא בקיומו מיסתברא דבחד מי יימר נמי ליתסר משום מוקצה ובהכי ניחא לי תמיהת התוס' בפ' כירה מ"ו ע"ב ד"ה מי יימר תימא מי דמי התם ודאי לא מיזדקיק ליה חכם דאין רואין מומין ביו"ט אבל הכא דאין לך איסור בדבר מיזדקיק לה בעל כו' שהיא ודאי תמיהא רבתא ותירוצם שכתבו דבעל נמי לא ניחא ליה וכו' אינו מספיק ולדידי ודאי ניחא לא מבעיא לר"י דמחמיר במוקצה וכדכתיבנא אלא אפי' לר"ש דכיון דאיהי ניחא לה בקיום נדרה וע"כ בין השמשות אכתי בעל לא שמע דאי שמע תו לא מצי מפר בשבת ובידה שלא להשמיע לאזניו של בעל ומסתמא דעתה בין השמשות שלא להשמיע לבעלה את נדרה בשבת שהרי היא רוצה בקיומו הדר הו"ל כההיא דאין רואין מומין וכן בהתרת חכם כיון שבעל הנדר רוצה הוא בקיומו הרי בין השמשות מקצהו מדעתו והו"ל כההיא דאין רואין:

ג ומכח כל האמור ס"ל להנך מפרשים דבנפל בו מום מעיו"ט אי אפשר לומר דלר"ש אפי' אם עבר חכם והתירו אינו מותר שהרי לא אמרו אלא אין רואין מומין ביו"ט ומלשון זה נראה שאין האיסור אלא הראיי' דהיינו הביקור וההתרה וגם קשיא להו אמאי נקיט ר"ש במתניתין לישנא דכל שאין מומו ניכר דאיכא למיטעי דאין מומו ניכר כלל קאמר אי לאו משום דלא שייך למימר הכי לר"י בר פלוגתיה טפי הו"ל למינקט לישנא ברירא כל שלא ראהו חכם מעיו"ט א"ו דבהנך לישנא כליל לן תרתי חדא שאין מומו ניכר כלל וזה אפי' התירו חכם אסור משום מוקצה ועוד שני היכא דלא איתחזי לחכם מעיו"ט וזה אם התירו חכם מותר לשוחטו ואפ"ה כייל ותני תרוייהו באין זה מן המוכן דבנולד בו ביו"ט אינו מן המוכן כלל ובמעיו"ט אינו מן המוכן אף לאחר שראהו חכם אינו רשאי להתירו אבל אם התירו מותר ובנולד הוא ומומו עמו אם עבר וראהו מתירו לכתחילה והא דמשבש ליה לאדא בר אוכמי ולא מוקי להההיא ברייתא דתלתא בבי בהנך גווני דפרישנא משום דע"כ מתניתא דרב אושעיא פליגא אדאדא בר אוכמי משום דלמתניתא

דרב אושעיא דכייל ותני מום דעיו"ט בהדיה מום דיו"ט ותני אתרווייהו אין זה מן המוכן ע"כ ס"ל דאף בנולד מעיו"ט ואינו מן המוכן מיהת לענין זה שאף אם ראהו חכם ויודע בו שהוא מום קבוע אסור לומר מותר הוא ואילו לאדא בר אוכמי דתני בבבא בפני עצמה נולד מום מעיו"ט ותני בה אין מבקרין אותו משמעו דוקא הביקור אסור הא אם ביקרו וראה שהוא מום קבוע מותר לו לכתחילה לומר מותר עד שמזה בא אביי לאסוקי דרגא לנולד הוא ומומו עמו שמבקרין אותו לכתחילה והנלע"ד כתבתי. צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה פו

א ילמדינו רבינו חטה שנמצאת בתרנגולת או בתבשיל בשביעי של פסח מהו דין התרנגולת או התבשיל:

ב תשובה חמץ משהו שנתערב בפסח נראה דאין עוברין עליו בבל יראה וב"י אפי' מדרבנן לפי הטעם שכ' רש"י בפ' כל שעה דחמץ בזמנו במשהו אף שלא במינו משום דבכרת הוא ולא בדילי מיניה כולי שתא נמצא דתרתי בעינן כרת ולא בדילי מיניה ובאיסור ראייה דליכא כרת לא אסרי' ליה במשהו ואפי' מדרבנן דהא הך דשלא במינן במשהו מדרבנן הוא וקיהיב רש"י טעמא משום דבכרת הא לאו הכי אף מדרבנן שרי והא דתנן בפ' א"ע בפסח כותח הבבלי ופירש"י עוברין עליהן ב"י ובל ימצא ובגמ' אמרי' דכותח הבבלי ליה ביה כזית בכדי אכילת פרס ע"כ צ"ל דאית ביה טעמא דאי לית ביה טעמא לא מבעיא דאזהרה אין בו אלא אפילו לכתחילה מותר להשהותו ואפי' מדרבנן וכן לפי הטעם שכ' הרמב"ם בפט"ו מה' מאכלות אסורות דחמץ הוא דבר שי"ל מתירין ע"כ צ"ל שמותר להשהותו ואפי' מדרבנן דאי אסור להשהותו מדרבנן מיהא הרי אין לו מתירין אא"כ יעבור עליו בל יראה וב"י מדרבנן וכן למה שהוסיף הרמב"ם לומר דמה שאסרוהו אף בשאינו מינו הוא כמאמר התורה כל מחמצת לא תאכלו לפיכך החמירו בו ע"כ לומר דאטעמא קמא סמיך דכיון די"ל מתירין אחר הפסח אסרוהו במשהו דאי לאו הכי קשיא למה ליה להרמב"ם למימר לעיל דין ט' דטעם איסור החמץ בכל שהוא משום דהוה דשיל"מ תיפוק ליה דאפי' אין לו מתירין אסור משום כל מחמצת אלא ע"כ עיקר טעם איסור החמץ במשהו משום דהוה דשיל"מ אלא ודאי משום הא לחוד הו"ל למיסר אלא במינו ולא בשאינו מינו אלא שהחמירו בו אף בשאינו מינו משום שנאמר כל מחמצת א"כ משמע דמותר להשהותו ולא מבעיא לדעת הרב המגיד שכ' בפ"ד ד"ח דלדעת הרמב"ם אינו עובר עליו בב"י וב"י אלא כשיש בו כזית בכדי א"פ אלא שאפי' למ"ש בשם הרמ"ך דאף בפחות מכן עובר ועל ידו החזיק בכ"מ נראה פשוט

דע"כ לא קאמרי אלא בשיש שם כזית אלא שהוא מעורב ביותר מכדי אכילת פרס אבל בשאין שם כזית אלא משהו לדברי הכל אינו עובר וכמ"ש הרב בפירוש וז"ל שהרי יש שם כזית חמץ משמע הא אין שם כזית לד"ה אינו עובר ור"ת ז"ל פי' דאפילו אילו השנויין במשנתינו אין עוברין עליהן ב"י וב"י אלא שאסורין באכילה וכנראה שהרא"ש ז"ל הסכים עמו ויש לדקדק כיון דלדעת ר"ת אפילו בהנך דמשנתינו מותר להשהותן מאי האי דכתב המרדכי ר"ת היה רוצה לפסוק דחמץ בפסח בס' אמנם לא רצה להקל לעשות מעשה וכשהיו מוצאים חטה תוך תרנגולת מבושלת בפסח לא היה מתירה אך היה מתיר להשהותה עד לאחר הפסח ע"כ ומאי אריא האי דבטלה בס' תיפוק ליה דאפי' בפחות משששים לדברי ר"ת מותר ודוחק לומר דס"ל כהך לישנא שכ' התוס' והרא"ש דטעם ביעור החמץ מן הבית אף לאחר הביטול הוא משום דילמא אתי למיכל מיניה וע"כ אף דאינו עובר ב"י וב"י צריך לבערו אלא נ"ל דאף לטעם השני שכ' ז"ל דטעם הביעור הוא משום שהחמירה תורה לעבור עליו בב"י וב"י החמירו חכמים לבערו ואף דלפי טעם זה כותח הבבלי וחבריו מותר להשהותן בפסח היינו דוקא בנתערבו קודם הפסח אבל בנתערבו בפסח אסור להשהותן ולפ"ז נמצא שיחלוק ר"ת על מה שהוכחנו לעיל בדברי הרמב"ם דמותר להשהות תערובת חמץ שנתערב בפסח אם אין בו כזית אליבא דכל מפרשי דבריו ואפילו את"ל כן ע"כ אין הטעם משום ב"י וב"י דכיון שנתערב ודאי לא שייך ביה ב"י וב"י לא שנא קודם הפסח לא שנא אחר הפסח שהרי הוכחת ר"ת ז"ל היא דאף באכילה לא הוה מחייב אי לאו דכתיב קרא ומהיכי תיתי לחייבו משום ב"י וב"י כמ"ש התוס' ריש אלו עוברין וכיון דליכא קרא ע"כ בנתערב בפסח נמי איכא ב"י וב"י וז"ב ומזה תמה אני על מ"ש מהרא"י בפסקיו סי' קס"ד בתרנגולת שנמצאת בה חטה בפסח דע כי מנהג הוא לשורפה כדכתב המרדכי פ"ק דפסחים בשם ר"י דחטה בתרנגולת צריך כפיית כלי לשורפה בח"ה ואין נראה דאחטה גופא קאי דפחות מכזית אין צריך ביעור כדאיתא בפ' אלו עוברין ור"י מייתי ראיה משום דקיי"ל אין ביעור חמץ אלא שרפה עכ"ל ודבריו תמוהין דאטו מי חמירא טעם תערובות כל שהוא של החטה שנתערב בתרנגולת מן החטה עצמה ואם החטה עצמה אין צריך לשורפה משום בל יראה וב"י האיך יעלה על הדעת שהתרנגולת שנתערב בה טעם אותה החטה יהא צריך ביעור ואין לומר מידי דהוה אהיתר מצטרף לאיסור דבחצי זית איסור לחוד לא מחייב ובחצי זית היתר המצטרף עמו מיחייב חדא דלא קיי"ל כרבי אליעזר דאית ליה היתר מצטרף לאיסור ועוד דאף ר"א לא אמרה אלא כשהאיסור מרובה ולכל היותר בששניהן שוין אבל באיסור מועט שנתערב בהיתר מרובה ואין טעמו ולא ממשו ניכר כלל ליכא

למ"ד דהא רובא דאו' גם טבע לשון המרדכי שכ' וז"ל ונאמר בשם ר"י שהחטה הנמצאת בתרנגולת בפסח צריך כפיית כלי ביו"ט כדי לשורפה בח"ה משמע דעל החטה קאי דאי על התרנגולת הכי הו"ל שהתרנגולת הנמצאת בה חטה כו' וק"ל.

ג וגם ראייתו מפ' אלו עוברין דפחות מכזית אין צריך ביעור אינה מוסכמת דהתינח לדעת הרא"ש ז"ל שם אבל לדעת מפרשי' אחרים מ"ש הרמב"ם ז"ל הואיל והוא דבוק בכתלי' הוא בדוקא ולכן אין צריך לבערו אבל בשאינו דבוק בכתלים אפי' בפחות מכזית צריך לבערו. וכן יפרשו כל אותן השנויים במשנתינו ובברייתא ומאי דאתמר בגמ' דפחות מכזית א"צ לבער היינו דוקא בדבוק בכתלי הבית או בדופני הכלים אבל בעיני' אפי' בפחות מכזית צריך לבערו וזה ודאי מסתייע ממאי דקיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי וה"נ חצי זית חזי לאיצטרופי אלא שכשהוא דבוק לכתלים או לדפנות הכלים נתבטל ונעשה כעץ בעלמא ולאידך דס"ל דאפי' אינו דבוק צריך לבערו יש לומר דשאני איסורי אכילה דאית לן קרא דכל חלב וכדאי' בריש פרק בתרא דיומא וכבר תירצו התוס' שם למאי איצטריך סברא וקרא ע"ש ולפי"ז בכל שאר איסורי תורה כגון התולש שער א' בנזיר או בשבת או מוציא פחות מכשיעור אין בו איסור תורה כלל דטעמא דחזל"א לחוד לא מהני א"נ יש לומר דאף דבכל האסורין פחות מכשיעור נמי אסור מה"ת היינו דוקא בעושה מעשה שמחשיבו לאותו פחות מחצי שיעור אבל בחמץ פחות מכזית שאינו עושה מעשה אלא מניחו בביתו ואינו מבערו כיון שאינו עושה דבר שמראה בו שמחשיבו לא אמרינן ביה חזי לאיצטרופי ובמרדכי פ' כל שעה נשאל ר' יחיאל על תרנגולת שנמצא בה חטה כו' והשיב דמותר למכור התרנגולת מיד וא"צ להשהותה עד לאחר הפסח הרי דרבי' יחיאל ס"ל דחמץ אסור בכל שהוא בהנאה ואפי"ה התיר להשהותה עד אחר הפסח אם ירצה שהרי כתב ואין צריך להשהותה עד אחר הפסח משמע הא אם רוצה להשהותה עד אחר הפסח מותר ואין לומר דדוקא לסברת רבנו יחיאל ז"ל דלא מיחשיב ליה אותו מיעוט טעם החטה הנבלע בתרנגולת שהרי הוא מתיר למוכרה לנכרי כיון שאינה נמכרת ביוקר בשביל טעם החטה הנבלע ולכן מותר להשהותה שהרי אין לו הנאה בשהיית אותו טעם כל שהוא של החטה המובלע בתרנגולת אבל למנהג האשכנזים האוסרים למכור התרנגולת ש"מ דמיחשיב להו פליטת החטה בתרנגולת א"כ אף להשהותה יהא אסור שהרי יש לו הנאה בשהייתה שדעתו לאכלה אחר הפסח הא ליתא מדכתבו התוס' ר"פ כל שעה ד"ה אר"י בן בתירא כותח וכל מיני כותח אר"י בשם ר"ת דר"י אתי כב"ה כו' א"נ יסברו שבפסח מוכרו לנכרי ואתי שפיר אף לר"ת שפירש בר"פ א"ע דמותר להשהותו מ"מ אסור למוכרו

בפסח משום דאסור בהנאה וכמ"ש מהרש"א ז"ל שם בחידושי הלכות ש"מ דאף מה שהוא אסור בהנאה בפסח מותר להשהותו היכא דליכא איסור בל יראה וא"כ צריך ליתן טעם למנהג האשכנזים שנוהגים לשרוף התרנגולת שנמצא בה חטה בפסח ואמאי כיון דליכא ב"י וב"י ונראה דטעמא משום תקלה וכיון שהוצרכו לבערה מן העולם לא ראו לחלק בין חמץ בעין לטעם הבלוע כי היכי דלא ליטעו בן זה לזה וכן מצאתי להראב"ד בס' תמים דעים סי' ל"ג שטעם איסור השהייה הוא משום תקלה ודוקא בתבשיל שנפסד בשהייה אבל בבשר יבש שלא נזהרו במליחתו אף שאסור לאכלו לא חיישינן ביה לתקלה כיון שצורתו כל השנה כן כתב שם בסי' ל"ו ובהכי ניחא דלא תקשה לן דלא חיישינן לתקלה בזמן מועט דשאני התם שצורתן כל השנה כולה לאפוקי תבשיל שנפסד בשהייה איכא למיחש טפי העולה מכל מה שכתבנו שהמוצא חטה בתרנגולת בשביעי של פסח כופה עליהן את הכלי עד מוצאי יום טוב ואז שורף החטה ואוכל התרנגולת כיון דאנן קיי"ל בכל חמץ שנמצא בפסח ביו"ט כופה עליו את הכלי כפשטא דתלמודא ודלא כמו שנדחקו האחרונים ז"ל להחמיר ולשורפה ע"י נכרי ומ"ש הטור בסי' תס"ז בשם ר"א ממיץ דתרנגולת שנמצאת בה חטה ביום ח' של פסח מותר להשהותה משום שהוא ספק חול דמשמע הא בשביעי אסור להשהותה אפשר דס"ל לרא"מ כהנך פוסקים דסברי דביו"ט אינו כופה עליו את הכלי היכא דלא ביטל ולא נחית לחלק בין חמץ גמור שעובר עליו ב"י וב"י לאיסור תערובת משהו וכמו שחילקנו א"נ ס"ל די"ט שני דינו כחול המועד לענין זה א"נ נפקא מינה להיכא דבא נכרי מעצמו לקחתו דבז' של פסח כיון שהוא אסור באכילה בפחות מס' מדאורייתא אסור למחות בידו מלקחתו אפי' באיסור משהו לאפוקי בח' של פסח אפי' בבא לקחתו מעצמו מותר למחות בידו ואיך שיהיה נלע"ד הלכה למעשה שאף בשביעי ש"פ אם נמצא גרגיר חטה בתבשיל או בתרנגולת שכופה עליהם את הכלי עד מוצאי י"ט ואז אוכל התבשיל והתרנגולת ושורף את החטה ומ"ש הב"ח שאם ישהנו עד שנכנס יום האחרון יהיה מותר להשהותו ונמצא שהאיסור חוזר להתירו ע"כ לא ידענא מה בכך שהאיסור חוזר להתירו והיכן מצינו שיהא זה אסור ומאי שנא מקדרות בפסח דמשהי להו עד לאחר הפסת אף שבפסח אסורין ועוד כיון שכבר הוכחנו שבטעם משהו הבלוע אינו עובר ב"י וב"י הדר הו"ל כביצה שנולדה בי"ט שהיא אסורה בי"ט בין בעין בין בתערובת היאמר אדם שאסור להשהותה עד למחר ה"נ דכוותה כיון שאין כאן לא איסור ב"י ולא משום תקלה ולא משום איחלופי שהרי בחמץ גמור אתה מודה דכופה עליו את הכלי ואי משום דבח"ה היה צריך לשורפו התם טעמא אית ליה יהיה מה שיהיה ובי"ט ליכא ההוא טעמא ולמה ייאסר להשהותו בלי טעם ודאי

אין זה דומה למבטל איסור שהרי יושב ואינו עושה מעשה ועוד שאינו נהנה מן האיסור כלל ומ"ש בספר מגן אברהם וז"ל ונ"ל טעם אחר דהא כתבתי בשם התוס' דהמשהא את החמץ כדי לבערו אינו עובר עליו אבל הכא משהא אותו כדי לקיימו עכ"ל אין זה כלום שכבר הוכחנו דאין כאן ב"י וב"י כלל ואפי' בח"ה אין בו משום ב"י וב"י אלא שנהגו לשורפו בח"ה משום תקלה ובז' של פסח מותר לכפות עליו את הכלי הנלע"ד כתבתי בניסן תס"ד. צבי בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זלה"ה מאובן ס"ט:

תשובה פז

בחידושי מהרא"ם ז"ל על הסמ"ג הל' חנוכה כתב וז"ל ונעשה בו נס והדליקו ח' ימים מפני שכל ישראל בחזקת טמאי מתים כו' ואע"ג דהדלקת הנרות דוחה את הטומאה כדנפקא לן מלהעלות נר תמיד אבל שמן שהוא ממכשירי ההדלקה לא שהרי גבי מילה כו' לא אמרו אלא במילה עצמה אבל בסכין שהוא ממכשירי מילה אין להעביר אפי' מחצר לחצר עכ"ל ז"ל ודבריו תמוהין מאוד מה שייך דחייה לענין עשיית השמן בטומאה וכי אסור לאדם לעשות שמן בטומאה לצורך המקדש ומאי שייכי' דשבת לכאן ששם הוא דוחה ומחלל שבת באיסור תורה או דרבנן וזה אסור כיון שאפשר לעשותו מע"ש אבל בטומאה כיון שהותרה בציבור מה איסור יש בעשיית השמן בטומאה וכי תימא ההבאה לביהמ"ק אסורה האמר שמואל בשילהי עירובין המכניס שרץ למקדש פטור כיון שאין לו טהרה במקוה א"כ כ"ש בשמן כיון שאין לו טהרה במקוה דפטור המכניסו ועוד שנינו היה עומד ומקריב מנחה ונטמאת בידו כו' אומרי' לו הוה פקח ושתוק ושנינו בפסחים ע"ז דברים באים בטומאה העומר ושתי הלחם וכו' הרי שהמנחות ונסכים באין וקרבין בטומאה ואם הם טמאים והכהנים וכלי שרת הכל טמא אפ"ה שרי והרי שהיו כל ישראל והכהנים טהורים וכלי שרת לבדן טמאים והרי אין לך מכשירים יותר מהן ואפ"ה יעשה בטומאה כדאי' שם ע"ט ועיקר קושית הרא"ם אינה כלום שדוחה את הטומאה רצה הקב"ה להראות חיבתם לפניו ועשה להם נס זה. צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה פח

בש"ע סי' תרע"א סעיף ז' ומדליקין ומברכין בב"ה ק"ק לפי מסקנת הש"ע לעיל בר"ח דעדיף טפי שלא לברך אהלל דריש ירחא א"כ אזדא לה ראי' הריב"ש במה שמברכין על הדלקת נ"ח בב"ה אף שאינו אלא מנהג שהרי כל ראייתו אינה אלא מברכת הלל דר"ח וכיון שהוא ז"ל סובר כהרמב"ם דאין מברכין על הלל דר"ח אמאי פסק הכא דמברכין

על הדלקת נ"ח בב"ה ואפשר דסמך נמי אמ"ש הכל בו דהכא הוא קידוש שמו ית' לברכו במקהלות אף שהוא דוחק כיון שאין ראיה לדבר האיך מברכינן ולא עוד אלא שהרב ב"י סבור בקידושא דבי כנישתא שהיא תקנה שהוזכרה בתלמוד דטוב שלא לברך ולקדש כיון דאין לנו אורחים ואין קידוש אלא במקום סעודה כ"ש בהדלקת נ"ח בב"ה שלא הוזכרה בתלמוד ואף דאיכא למימר דהתם אזדא ליה טעמא דאורחים והכא אדרבא נתחדש לנו צורך הפרסו' כיון שאין אנו מדליקין מבחוץ כבזמן התלמוד מ"מ קשה לחדש מדעתינו דבר בלתי ראיה ולא עוד אלא דלסברת הכל בו קשה למה גם בימי התלמוד לא תקנו לנו רבותינו נ"נ לברך שמו במקהלות אף שהיה להם פרסום בהדלקתם מבחוץ וצריך לצרף הטעמים של הריב"ש והכל בו ואפשר שהרב"י ז"ל סמך לו על פשיטות דברי הפוסקים שהביא הטור ז"ל שמשמע שהיה מנהג פשוט לברך בימיהם ובאמת אינה ראיה כי כל הפוסקים ההם ז"ל הם האשכנזים וצרפתים דס"ל דמברכין על המנהג כבהלל דר"ח וכדברי ר"ת ז"ל אבל להרמב"ם אין לברך והא ראיה שלא הביא הרמב"ם ז"ל מנהג זה צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה פט

בהלכות חנוכה סי' תע"ר בענין מנהג הנשים שלא לעשות מלאכה יש מחלוקת בין הטור והב"י נלע"ד עיקר כדברי הרב"י דבנוהגות שלא לעשות כל היום מוחין בידן כי הבטלה עבירה היא ולא עדיף חנוכה מההיא דירושלמי הביאוהו התוס' ר"פ מקום שנהגו הני נשי דנהגי דלא למיעבד עבידתא באפוקי שבתא לאו מנהגא והדמיון שדימהו הט"ז לר"ח אינו עולה יפה דשאני ר"ח דאיקרי מועד ויש בו קרבן מוסף. צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה צ

בענין ברכת להדליק כתב הרא"ש פ"ק דפסחים בשם ר"ת דמברכינן להדליק משום שהיא נמשכת בזמן שצריכה שתדליק משקיעת החמה עד שתכל' רגל מן השוק וק"ק למאי דבעי למימר בגמ' לחד שינויא דאי לא אדליק מדליק ולא ס"ל הא"נ לשיעורא מאי דעתיה בנוסח הברכה דלהדליק ואפשר לומר דלר"ת פירוש א"נ לשיעורא הוא דלאחר זמן מותר לכבותה או להשתמש לאורה ודוק. צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה צא

ע"ש חצר שיש לה ב' פתחים הקשה הרב"י מ"ש מב"ה שיש לה ב' פתחים ונלע"ד להקשות עוד בגמ' דקאמר ומנ"ת דחיישינן לחשדא מאי שנא דפריך הכא טפי מבכולי תלמודא דחיישינן לחשדא בריש ברכות ובפסחים פ"ב ראש המעמד היה מעמיד את הטמאים משום חשדא וכן בדוכתי טובא ועוד אמאי לא מייתי ממתניתין דשקלים אין התורם נכנס כו' משום והייתם נקיים כו' ועוד מה סברא היא זו כי היכי דבהאי לא אדליק כו' כיון דמן הדין איננו מחויב להדליק כ"א בא' ונר' דודאי הך חשדא אינו חשד היודעים אלא הנך שאר אינשי דלא בקיאי בדינא ויחשבו שמן הדין הוא להדליק בכל הפתחים משום פרסומי ניסא וכי חזי דלא אדליק בהאי פיתחא יסברו שלא קיים כל עיקר מצות חנוכה דכי היכי דבהאי לא אדליק אף שאינו אלא למצוה מן המובחר באידך שהוא עיקר מצות חנוכה נמי לא אדליק אי לאו דהחשש היה שאינו מדליק כל עיקר אף שהיו חושדין אותו שאינו מקיים מצות נ"ח כתקנה להדליק בשני פתחים כיון שהחשד לא היה אלא בדבר קטן בשביל כך ל"ה מתקנים להדליק בשניהם כיון שהחשד הוא בטעות ובמקצת המצוה לפי"ד הטועים בדין וע"ז שפיר קאמר ומנ"ת דחיישינן לחשדא כי האי ומייתי מפאה דהתם נמי אינו אלא חשך של הטועין שהרי האמת היה שאינו צריך להניח פאה בסוף דוקא אלא בין בתחלה בין בסוף וממילא לא קשיא כלל מההוא דב"ה שיש לה שני פתחים דהתם א"א למיעל בתרווייהו וליכא למיטעי כלל ודו"ק. צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה צב

כ' הט"ז א"ח סי' תקי"א ראיתי בקצת קהילות ששופכין שמן שפיגונר"ד לתוך המים בי"ט לצורך נט"י הכהנים ואיסורא קעבדין דמולידין ריח במים ואפי' שופכין בעי"ט מ"מ מולידין ריח בי"ט ע"י הכהנים וזה ניחא ומכוונים לכך עכ"ל ומהר"ר אבלי ז"ל הסכים עמו בפשיטות בראשונה ואני אומר הנח להם לישראל אם אינן נביאים כו' דלא מיבעיא ברחיצת ידים במים המריחים אין בה שום נדנוד איסור דהא אמרי' בהמביא כדי יין דף ל"ג עצי בשמים מוללו ומריח בו ופירש"י בין אצבעותיו וא"כ לא מיבעיא לדברי הרוקח ומהרי"ל דאסרי להניח אתרוג על הבגד בי"ט משום דמוליד ריח וכוותייהו פסק הרב רמ"א בהגהותיו סי' תרנ"ח וא"כ לדידהו כל פסיק רישא באולודי ריחא אסור ותקשה להו הך גמרא דמוללו ומריח בו דהרי ע"כ נולד ריח באצבעותיו א"ו דלא שייך אולודי ריחא בבשר האדם וכן יש ראיה ממתניתי' דשמנה שרצים דף קי"א בני מלכים סכין

שמן ורד על מכותיהן שכן דרכן לסוך בחול ואי ס"ד דשייך אולודי ריחא בבשר האדם נהי דבבני מלכים לא מוכחא מילתא דלרפואה עביד ליתסר מיהא משום אולודא ריחא א"ו לא שייך אולודי ריחא בבשר אדם אלא אפי' למהרש"ל החולק על הרוקח ומהרי"ל וס"ל דלא שייך למיסר באולודי ריחא אלא במכוון ממש אבל לא בשאינו מכוון אף שהוא פסיק רישא עכ"ז מוכח שפיר דשרי דמסתמא כל המולל עצי בשמים באצבעותיו דעתו שיתבסמו אצבעותיו וכאותה שאמרו משל למוכר אפרסמון א"ל המתן שאמדוד אני כדי שאתבשם אני ואתה ואי ס"ד דלא שרי אלא באינו מתכוין שיתבשמו אצבעותיו או בסתמא דוקא אבל לא במתכוין שיתבשמו אצבעותיו הו"ל לפרש ומדלא פירש ש"מ דבכל גוונא שרי ועוד לא יהא זה חמור מן הצובע שהוא אב מלאכה ואמרינן בא"ח בסי' ש"ך דאף לפ"ד המחמיר באוכל תותי' לא החמיר אלא בנגיעת ידיו במפה או בגד אבל בצביעת ידיו לית לן בה ואף דהתם מקלקל והכא מתקן מ"מ הא חזינן דבבגד אסור אף דמקלקל ש"מ דלא גמרינן ידים מבגד וכיוצא הה"נ הכא לא גמרינן ידים משיראי דאסרינן בגמ' ועוד מדאמרי' במס' ברכות סוף אלו דברים נ"ג ע"ב שמן מעכב את הברכה ופירש"י שמן טוב שיש בו בשמים מעכב את הברכה למי שרגיל בו ואסמיך ליה התם אקרא וברור הוא דבין בחול בין בשבת קאמר ובודאי אין סברא כלל לומר דשאני התם דמשום סרך ברכת המזון שרי הא בעלמא אסור אף דאמרינן לעיל התם שמן העשוי להעביר את הזוהמא אין מברכין עליו ש"מ דלאו להריח עביד הא פירש"י דאף דאין מברכין עליו בורא עצי בשמים מ"מ מברכין עליו בורא שמן ערב ש"מ דעכ"פ עשוי הוא להריח נמי דאי ס"ד אינו עשוי להריח כלל ל"ה מברכי' עליה כלל כדכתבו התוס' לעיל שילהי כיצד מברכין מ"ג ע"ב דדוקא מורח באתרוגא הוא דמברך ברכת הריח אבל האוכל ואין כוונתו להריח אינו מברך ברכת הריח א"ו דדעתו להריח נמי ואין להקשות מנ"ל לרש"י הא דילמא אין דעתו להריח כלל ומאי דקאמר אין מברכין היינו שום ברכה די"ל דמסתברא לרש"י דע"כ דעתו להריח דאי לא"ה שמן ערב ל"ל יקח שמן כל דהו דלא מיסתבר למימר דהאי שמן מעביר טפי הזוהמא משמן אחר שאינו מריח א"ו דעתו על הריח נמי וכיון שהוכחנו שעכ"פ מותר לסוך הידי' בשמן ערב ומים המריחים בין ביו"ט בין בשבת אומר אני דאף ליתן בשמים לתוך המים בשבת ולרחוץ בהם מותר כי היכי דמותר ליתן תבלין לתוך הקדרה או לתוך התמחוי בשבת ואינו חושש שמוליד ריח באוכלין ומשקין שבתוכם ש"מ דלא גזרו משום מוליד ריחא אלא בדבר שאינו אוכל ולא משקה כמו חרס ופחמין ושיראי אבל באוכלין ומשקין לית בהו משום מוליד ריחא וגדולה מזו אמרו דאפי' משום צובע לית ביה כמ"ש בס"ס ש"ך וכן פירש"י בשבת

קל"ט ונותנין ביצה במסננת של חרדל שהחלמון הו"ל למראה הרי שאפי' בשבת מותר לצבוע את האוכלין ואין לומר דדוקא בדעתו לאכול או לשתות אותו הדבר הוא דשרי אבל בדעתו לרחוץ באותן המים אסור דכיון דכבר הוכחנו דלרחוץ בהם הידים מותר אף שמוליד בהן ריח האיך תהיה ההכנה יותר אסורה מן העיקר והתכלית ולא מיבעיא לדברי הראב"ד הביאו הה"מ פ"ט די"ד דאפי' בצובע ממש לא מתחייב על צביעת המים עד שיצבע דבר שנגמרה בו מלאכת הצביעה דש"מ דההכנה קלה היא מן הגמר דפשיטא דבנ"ד שרי כיון דעיקר הגמר מותר כ"ש ההכנה אלא אפי' לדעת הרמב"ם דמחייב אפי' על צביעת המים היינו דוקא בצובע דבר שאינו ראוי למאכל ומשקה אדם ולהכי נקיט הרמב"ם שנתן איסטים לתוך מי כרכום ולא קאמר שאפילו בנתינת הכרכום לתוך המים לבד חייב א"ו כיון דכרכום במים חזי למאכל אדם אינו חייב עליו משום צובע ואפשר דהיינו טעמא דהרמב"ם דלא פסק כרב בשוחט שחייב משום צובע ואפילו לרב י"ל משום שאסור באכילה שייך בי' צביעה אבל דבר הראוי למאכל אדם ל"ש ביה צביעה כלל אפי' לרב תדע שהרי מותר למזוג יין אדום בשבת ולא חיישינן שהמים נצבעים ונעשים אדומים אלא ע"כ ל"ש צביעה בדבר מאכל ומשקה אף שאין ספק שאם יצבע במי כרכום איזה בגד שהוא חייב משום צובע סוף דבר כיון דבגמ' לא אשכחן דשייך מוליד ריחא אלא במידי דלאו מאכל ומשקה הוא אבל במידי דמאכל ומשקה הוא לא אשכחן דשייך ביה מוליד ריחא אין לנו לאסור מדעתנו כיון דמילי דרבנן נינהו המחמיר עליו להביא ראיה וכאותה שא"ל ר' ישמעאל לר' אליעזר ב"ע סוף ידים מלבד שכבר הבאנו ראיות נכונות להתיר וכ"ש שכבר נהגו להתיר בכמה קהלות קדושות וכבר אמרו כל מקום שהלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר. צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה צג

נסתפקתי אדם הנוצר ע"י ספר יצירה כאותה שאמרו בסנהדרין רבא ברא גברא וכן העידו על זקני הגאון מוהר"ר אליהו אבדק"ק חעלם מי מצטרף לעשרה לדברים הצריכין עשרה כגון קדיש וקדושה מי אמרינן כיון דכתיב ונתקדשתי בתוך בני ישראל לא מיצטרף או דילמא כיון דקיי"ל בסנהדרין המגדל יתום בתוך ביתו מעה"כ כאילו ילדו מדכתיב חמשת בני מיכל כו' וכי מיכל ילדה והלא מירב ילדה אלא מירב ילדה ומיכל גדלה כו' ה"נ כיון שמעשה ידיהם של צדיקי' הוא הו"ל בכלל בנ"י שמע"י של צדיקי' הן הן תולדותם ונ"ל דכיון דאשכחן לר' זירא דאמר מן חברייי' את תוב לעפרך הרי שהרגו ואי ס"ד שיש בו תועלת לצרפו לעשרה לכל דבר שבקדושה לא היה ר' זירא מעבירו מן

העולם דאף שאין בו איסור שפיכת דמים דהכי דייק קרא (אף שיש בו דרשות אחרות) שופך דם האדם באדם דמו ישפך דוקא אדם הנוצר תוך אדם דהיינו עובר הנוצר במעי אמו הוא דחייב עליה משום שפכ"ד יצא ההוא גברא דברא רבא שלא נעשה במעי אשה מ"מ כיון שיש בו תועלת לא היה לו להעבירו מן העולם א"ו שאינו מצטרף לעשרה לכל דבר שבקדושה כך נ"ל צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה צד

מ"ש במרדכי פ' הישן דאם עשה סוכה בתחלה במקום הראוי להצטער בשינה לא יצא י"ח כלל אפי' באכילה אינו נ"ל כלל דתשבו כעין תדורו לאו על אופן הסוכה קאי באיזה ענין תהיה עשוייה אלא על אופן הישיבה באיזה ענין תהא וע"ז קאמר דתהא כעין דירה ואה"נ דאם עושה ב' סוכות האחת לאכילה והשנייה לשינה אף שאותה של אכילה אינה ראויה לשינה מ"מ נפיק בה ידי חובת אכילה ובהכי אזדא לה הוכחת הרב תה"ד סי' צ"ב דמי שאינו יכול לישן בפישוט ידיו ורגליו דלא הוי מצטער וחייב לישן בה וקמוכח לה משיעור סוכה שהוא ז' טפחים ומדברי המרדכי הנ"ל ובאמת הדבר תמוה מאוד והחוש מוכיח דאין לך צער גדול מזה ובודאי דלכתחלה אין לו לעשות סוכה בענין זה כדי שיהיה מצטער ופטור מן הסוכה אבל אם הוא ביו"ט וכבר נעשה או שאין לו מקום לסוכה אחרת יותר גדולה נ"ל לע"ד אחר בקשת המחילה מכבוד תורת הרב ז"ל דאינו חייב להצטער ולישן בסוכה בלי פישוט ידיו ורגליו כדרכו כל השנה וכלל גדול אמרו תשבו כעין תדורו וכיון שבדירתו ודאי אין אדם ישן באופן זה אף בסוכה אינו חייב לישן בה בזה האופן ועוד אמרו דבשינה אפי' גשמים כל שהוא הוי צער לפטור והראיה מהמרדכי הנ"ל היא גופא צריכה ראיה אדרבא כיון דקי"ל סוכה דירת עראי בעינן וכר' עקיבא שעשה סוכתו בראש הספינה אף שהרוח מצוי' שם ועוקרתה כמו שבאמת עקרה ומסתמא אין דרך לישן שם כיון שהרוח מצויה שם כל שעה ונוחה ליעקר ואין אדם ישן בדירה כזו ואפ"ה עשאה ר"ע כדי לאכול שם ש"מ דאף שאינה ראויה לישן בה יוצא בה י"ח אכילה והנלע"ד דעיקר פלוגתייהו דרבי ורבנן אי בעינן ד' אמות או סגי בז' טפחים הוא בסברא זו אי בעינן שתהא הסוכה ראויה לשינה נמי ולהכי בעינן ד' אמות כדאשכחן לענין ד"א ברה"ר דטעמא משום דבשינה בעינן האי שיעורא או סגי בראויה לאכילה להכי סגי בז' טפחים כדי ראשו ורובו ושלחנו וקי"ל כרבנן ובהישן אמרינן כל האזרח מלמד שכל ישראל יוצאין בסוכה א' פירש"י דמשמע סוכה א' לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ואין ספק דאף דבאכילה ראויין לאכול זה אחר זה דהיינו שיאכלו אלף או רבוא

כאחד ואח"כ אלף או רבוא אחר אבל לענין שינה כיון שעיקר מצות שינה לסוכה היא איש ואשתו א"א לשני אנשים ונשותיהם לישן בסוכה אחת ואי בהפסק מחיצה אינה סוכה א' אלא כמה סוכות ולפי סברת המרדכי הנ"ל אף מצות אכילה לא יצאו א"ו לאו מילתא היא ולמאי דחזיא מיהא נפיק בה הנ"ל. צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה צה

א בודון דמתקריא אובן ת"מ לפ"ק.

ב שאלת על דבר האשה מרת צארטי בת יוסף שבעלה דוד בן אלי' טורמיני הרחיק ממנה נדוד זה כמה שנים שהלך לאנדר יאנופלי ולא נודע מה היה לו וכאשר נכמרו רחמי יוסף אביה עליה שם נפשו בכפו לשוט בארץ לידע ולהודע מאי סליק בי' בההוא גברא דהוה חתניה מקדמת דנא אתא ואייתי בידיה הלין סהדותי דאסהידו במתא סופייא ובמתא בילגראדו וזה תוארם במותב תלתא כחדא הוינא נחנא ב"ד דחתימן לתתא כד אתא קדמנא הצנועה מרת דונה מב"ת ואחר האיום והגזום העידה בתורת עדות גמורה קומו אישטאנדו אין אנדרנופלי בבית הגביר אברהם בדרשי יצ"ו וינייריון אביגיט"אר מוגיר"ש אי אישטאנדו פאבלאנדו קוץ אונה גודיאה קי שייאמה דונה רחל די אלפאנדרי לה פריגונטי פור אוטרה פרישונה שאלטו אונה גודיאה די אונדי אישטאבא אפוזאדו איל מאנשיבו אי דישו פור קיין איש אישו פור איל קי טיניאה יין אפוזאדו אין קאזה קי אירה איל פיגו די רבי אליא טורמיני אקי וינו און גידייו קי אירה די רידושטו קי פאשו פור קושטינדיל באני' אי די מאנדארון אין אנדרינפולי פור איל אידישו קילו מאטרו"ן כל זה העידה בפנינו האשה הנזכרה ולהיות אמת חתמנו שמותינו ביום ה' ששה עשר לחודש אלול שנת התל"ט ליצירה פה סופייאה יע"א ישראל בר שמואל אהובי משה בכמהר"ר מיכאל הכהן זלה"ה יוסף קלונימוס הלוי וזו העדות הוגבה לדרישת הרבי יוסף בר יצחק אבי העגונה במותב תלתא כחדא הוינא אנחנא ב"ד דחתימן לתתא כד אתא קדמנא הגביר ומעולה הרבי אברהם הלוי ה"י תושב אנדרינופלי ועומד היום פה והעיד בתורת עדות גמורה איך אישתקד בהיות הרבי אליה טורמיני נ"ע תושב בודון באנדרינופולי ששאל את פיו על ענין בנו בזה הלשון דיזימי רבי אליא שי אויש טוופאדי קי וואיסו פיגו אי דישפונדייו הרבי אליה להר"ר אברהם הנזכר בזה הלשון ווש טינגאש' לה וידה אמי פיגו מילו מאטארון פור איל קאמינו דקייו שטינדיל באנייא כל זה העיד הר"ר אברהם הנזכר על נפשו ויהידותו ולראית האמת חתמנו שמותינו פה בילוגראדו יע"א ביום רביעי שבעה ימים לחדש תשרי הת"ם ליצירה והכל אמת ויציב וקים חיים

יוסף בכ"ה מאיר זלה"ה דיין יצחק בר ברוך אדאנייא דיין שמואל בר משה לידידי דיין העדות השלישי זה נוסחה במותב תלתא כו' אתא קדמנא הגביר נבון ומעולה כהר"ר יעקב לירמה כו' העיד בתורת עדות איך זה שנתיים ימים היה עם הר"ר אליא טורמיני תושב בודון ושאל לו על אודות בנו יען זה ימים לא נודע היכן היה ובדברו עמו שאל לו בלשון הזה נו אביש טומאדו אלגון תר אבי אשאויר קו אשידו די וואיסו פיגו ואז השיב הר"ר אליה הנז' בלשון הזה אינדי מאל פוראיליו קי יאה שופי פור שיירטו קי אמי פיגו לו מאטארון כל זה העיד ה"ר יעקב הנז' על נפשו ויהידותו ולהיות לראית האמת חתמנו פה בילוגראדו ביום א' י"ח לחדש תשרי שנת הת"ם ליצירה ושריר וקיים חיים יוסף בר מאיר זלה"ה דיין יאודא עוזיאל יצחק לימינייאנא ע"כ עוד עדות אחרת במותב תלתא כחדא הוינא כו' כד אתא קדמנא ה"ר יעקב וידאל יצ"ו ואחר האיום והגזום כראוי העיד לפנינו בתורת עדות גמורה איך נמצא שם אצל אליה טורמיני בעת חוליו סמוך למיתתו ושמע איך אליה טורמיני אמר לאשתו עתה תדעי כי בנינו דוד נהרג ולא רציתי להגיד עד עתה ואח"כ אמר לבתו עכשיו הגיעו ימי למות תדעו שאחיך דוד נהרג ותבכי עלי ועל אחיך כ"ז העיד לפנינו ה"ר יעקב וידאל הנז' היום יום א' ח' ימים לחדש כסלו שנת ת"ם לפ"ק ושריר וקיים מרדכי בלא"א משה הלוי נפתלי גרשון בן הר"ר יוסף אברהם בר יצחק מיכאל: ותורף תמצית העדות הוא שאליה טורמיני אבי האיש דוד שנתעלה מן העין אמר לכמה בני אדם שבנו דוד נהרג ושכבר נודע לו בודאי שהרגוהו בלכתו בדרך במקום הנקרא קייוסטינדי"ל באנייא והעד הרביעי הוסיף לומר שהעיד כן בשעת מיתתו כאמור:

ג תשובה תחלה נבאר דעתו של הרמב"ם ז"ל שכ' פי"ג ה' גירושי' וז"ל וכן אם היתה מלחמה בעולם ואמרה מת בעלה במלחמה אינה נאמנת וכו' שמא תסמוך דעתה על דברים שרובן למיתה וכו' לפיכך אינה נאמנת אפי' אמרה מת במלחמה וקברתיו ע"כ: והנה רבו הדקדוקים על הרב ז"ל בענין זה לא אאריך בהם כי הם מבוארים למעיין בתשובת הרב מוהרא"ם ז"ל בסי' כ' אך אכתוב את הנלע"ד בביאור דברי רבינו ז"ל מאין הוציא דין זה דבאשה אפי' אמרה קברתיו אינה נאמנת. ונראה דנפק"ל מהאי דאמרינן בריש האשה שלום נפלו עלינו לסטים הוא מת ואני ניצלתי נאמנת וטעמא משום דא"ר אידי אשה כלי זיינה עליה שמניחין אותה כדי לבא עליה כמ"ש רב אלפס ורש"י ז"ל והכא ע"כ באומרת קברתיו דליכא למיחש לבדדמי במלחמה קטנה דאי בלא אמרה קברתיו כיון דטעמא דבמלחמה דזמנין מחו ליה בגירא ורומחא וסברה ודאי מת במלחמה קטנה נמי נימא דמחו ליה בגירא ורומחא דכיון דחזיא דמחו ליה סברה ודאי

מת ומלטה נפשה דאף שאימת מות לא נפלה עליה דהא כלי זיינה עליה מ"מ לא ניחא לה למיעבד איסורא כדאשכחן בפ"ק דכתובות דאיכא צנועות דמסרן נפשייהו לקטלא שלא ליבעל להגמון כ"ש היכא דיכולה לברוח והכי נמי אשכחן בשבויה דמנוולא נפשה לגבי שבאי ש"מ דכל טצדקי דמציא למיעבד כי היכי דלא תיעבד איסורא עבדא והאי דאמרה השתא מת בעלה בדדמי סבורה היא שאינה משקרת אלא שודאי מת ולא עבדא איסורא אלא ע"כ הכא מיירי באומרת קברתיו ולא ברחתי וכיון דהיא אמרה דלא ברחה תו לית לן למימר דמסתמא ברחה ולא קברתו ואע"ג דמשויא נפשה רשיעא דדילמא ל"ה לה מקום לברוח ועוד דאפשר נחבאה באחת המערות או באחת הפחתות אבל גבי מלחמה גדולה אף דאמרה קברתיו אין זה כלום דחיישינן דלמא איש אחר שנהרג זה שלשה ימים ונשתנה צורתו לצורת בעלה מצאה וקברתו וכיון דחזיא דבעלה מחו ליה בגירא ורומחא סברה האי ודאי בעלה הוא אבל מעולם לא עלה ע"ד הרמב"ם לומר דמשקרא במתכוונת וכ"נ דעת הר"י אחרון ז"ל הובא בש"ג וכן מצאתי להרב מהר"ם יפה ז"ל שכ' דטעמו של הרמב"ם הוא משום דאפילו בדאמרה קברתיו איכא למיחש בדדמי.

ד ואי"ת הא אמרי' בגמ' דבר אמרי לה כמלחמה כו' ואי מלחמה אף דאמרה קברתיו חיישינן לבדדמי דלמא איש אחר הוא שנשתנה ונדמה לה כבעלה התינח במלחמה כי שם נפלו חללים חללי חרב גם קבורה לא היתה להם אבל בדבר אין זה שכיח וי"ל דלהכי דייק בגמ' הרי הוא כמלחמה דאמרה בדדמי וכן במפולת וכן בשילוח נחשים ועקרבים בכולהו מפרש ואזיל כמלחמה דאמרה בדדמי דלכאורה בכדי נקיט דאמרה בדדמי דכבר תירגמא רבא לטעמא דמלחמה דהוא משום דאמרה בדדמי וכיון דאמרת מפולת ודבר ושילוח נחשי' הרי הן כמלחמה ממילא ידעינן דהוא משום דאמרה בדדמי אלא ע"כ לאשמעינן דלהכי הוא כמלחמה דכי היכי דבמלחמה אמרה בדדמי אפי' בקברתיו מטעמא דפרישית ה"נ בהנהו אמרה בדדמי במאי דשייך בהו דהיינו מת לחוד אבל בקברתיו דהתם לא שייך למימר ואע"ג דאמרינן לקמן בהאשה בתרא מעשה באיש א' שאמר אני איש פלוני נשכני נחש והרי אני מת והלכו ולא הכירוהו משמע דאפילו סמוך למיתתו עוז פניו ישונה יש לומר דהתם לא הכירו שום תואר אדם אחר אבל לאיחלופי ולדמויי לאיש אחר בשעה מועטת לא חיישינן וכה"ג ראיתי במרדכי: עוד י"ל דמהתם לא ילפינן דמילתא דלא שכיח כלל היא תדע דהא התם חזיוהו לשעתיה וקאמר הלכו ולא הכירוהו ואנן סתמא תנן אין מעידין אלא עד ג' ימים משמע אפי' בנשוך נמי מעידין בתוך ג' ימים אלא מהתם ליכא למשמע מיניה וכן נמי במפולת אורחא דמילתא הוא לפקח עליו תומ"י דאפי' שבת דוחה כהא דאמרי' ביומא פ' בתרא והא דאמרי' מצאו מת

יניחוהו היינו בשבת אבל בחול ודאי צריך לקוברו תומ"י ולא שכיח כלל שילין ג' ימים בלא קבורה ולהכי בכל הני כי אמרה קברתיו נאמנת ולסברת האומרים דבמלחמה נמי כי אמרה קברתיו נאמנת יש לדקדק מהא דאמרי' סבר רבא למימר רעבון אינה כמלחמה הדר אמר רבא רעבון הרי הוא כמלחמה כו' הדר אמר רבא רעבון גריעא ממלחמה דאלו במלחמה וכו' ואלו גבי רעבון עד דאמרה מת וקברתיו מאי חידש לן רבא במאי דאמר רעבון גריעא ממלחמה הא מעיקרא כי אמר רעבון הרי הוא כמלחמה נמי לא מהימנא עד דאמרה מת וקברתיו וכן למאי דאמר גריעא ממלחמה במת וקברתיו מהימנא ועוד מאי גריעותא דרעבון ממלחמה דהא במלחמה נמי כי אמרה מת לחוד לא מהני עד דאמרה קברתיו ועל מטתו דרעב כמלחמה דמיא אבל לפי' הרמב"ם ניחא דבמלחמה אפי' קברתיו לא מהני דחיישינן דאמרה בדדמי ואיש אחר הוא שנשתהא עד שנשתנה לצורת בעלה של זו להכי פירש בגמ' לעיל סבר רבא למימר רעבון אינו כמלחמה דלא אמרה בדדמי פירוש ואפילו במת לחוד מהימנא דאי הוה אמר סבר רבא למימר רעבון אינו כמלחמה סתמא ותו לא הו"א אינו כמלחמה דלא מהימנא אפי' בקברתיו אלא בקברתיו והא מיהא קברתיו בעינן להכי פי' דלא אמרה בדדמי וכיון דהכי אפילו במת לחוד סגי כדפי' הדר אמר רבא רעבון הוא כמלחמה פי' למאי דמעיקרא סבר למימר רעבון אינו כמלחמה דהא במת לחוד סגי כדאמרן השתא הדר ביה מההיא וס"ל דלא סגי במת לחודיה ברעב עד דאמרה בהדיא קברתיו וקברתיו מיהא נאמנת דאף דלבדדמי חיישינן לשקורי ל"ח ונאמנת כי היכי דבמלחמה לא חיישינן לשקורי אלא לבדדמי דאף דבלא קברתיו אינה נאמנת היינו משום דהתם נמי שייך בדדמי כדפי' אבל ברעב דאין דרך להשהות המת על פני האדמה כל כך לא חיישינן לאישתהי ואי אמרה נמי מת בלא רעב אף דהוחזק רעב באותה המדינה מהימנא דשקורי לא משקרא הדר אמר רבא רעבון גריעא ממלחמה דאלו במלחמה לא חיישינן לשקורי והיכא דהוחזק רעב במקום ההוא אף דאמרה מת בלא רעב נמי לא מהימנא דכיון דסבורה היא שמת ברעב אומרת נמי שמת בלא רעב ואינה יריאה לשקר כיון דתרווייהו מיתתן בידי שמים לא מירתתא אבל באומרת מת וקברתיו לא חיישינן דילמא לא קברתו ומשקרא שיראה לנפשה לשקר בכי האי גוונא כדכתבו התוס' במלחמה בעולם לא מהימנא בנהרג במיגו דמת על מטתו דיריאה לומר מת היכא דנהרג ה"נ יריאה לומר קברתיו היכא דלא קברתו והשתא ניחא לן מ"ש הרב המגיד בשם הרשב"א שהשיב על הרמב"ם דלעולם לא חיישינן לה דמשקרא דהא ברעבון כי אמרה מת וקברתיו נאמנת ומשמע אפי' באומרה מת ברעב דהוה כמת במלחמה ואעפ"כ באומרת מת וקברתיו נאמנת כ"ש במלחמה דהרי רעבון

גריעא ממלחמה דהא דרעבון גריעא ממלחמה היינו דברעבון משקרא אבל לא במלחמה אבל אה"נ דבמלחמה שייך בדדמי אפי' בדאמרה קברתיו וזה נכלל במאי דאמר רבא מ"ט דמלחמה משום דאמרה בדדמי ולרשב"א ז"ל דחיקא לי טובא לישנא דאמר רבא רעבון גריעא ממלחמה מאי גריעותא כיון דבתרווייהו לא משקרא אלא דאמרה בדדמי ואין לומר דאפי' מת על מטתו שלא ברעב לא מהימנא דהא להרשב"א ל"ח למשקרא כלל אלא לבדדמי וכיון דאמרה שלא מת ברעב לא שייך בדדמי שוב ראיתי להרב בעל פרישה ודרישה שכתב דחיישינן שמא הניחתו חולה שלא מחמת רעב וברחה מיראת רעבון ולענ"ד לא נהירא דהא דחיישינן בגמ' ברעב דאמרה בדדמי היינו משום דבההיא פורתא דנפפית' לא חיי ובחולי אחר לא שייך וי"ל דהיינו דקאמר הדר אמר רבא רעבון גריעא וק"ל ובהאי דכתיבנא בטעמיה דרבינו משה ז"ל ניחא לן כל מה דשאילו מקמי הרב מוהרא"ם ז"ל על האי דינא דהרמב"ם ז"ל חדא דרבא קאמר טעמא דמלחמה משום בדדמי הא כתיבנא דאפילו בכי האי שייך בדדמי וכן מה שטענו מרעב כבר כתבתי דאינו ענין לקברתיו במלחמה וכן מה שהוקשו מ"ש ממת על מטתו כבר כתבנו דלא חיישינן דמשקרא בכי האי וממילא אין כאן מקום לדרוש ק"ו ממת על מטתו דהאי טעמא לחוד והאי טעמא לחוד ומה שהשיבו עליו מאי גריעותא דרעבון ממלחמה מה שיש בזה לדידן ניחא דודאי גרע טובא רעבון ממלחמה דאילו במלחמה לא משקרא כלל וברעבון חיישינן למשקרא כאמור וראיתי להרב הגדול מוהרא"ם ז"ל שכ' דס"ל להרמב"ם ז"ל דבעיא דעד א' במלחמה בין בדאמר קברתיו בין בדלא אמר מדנקיט טעמא משום דמילתא דעבידנא לגלוייא לא משקרי ואי בדלא אמר קבר קברתיו ע"כ טעמא משום דאמר בדדמי ולא משום דמשקר ודחיקא לי האי מילתא טובא דכיון דהרמב"ם ז"ל דייק בלישנא מנא לן בדלא אמר קברתיו דאם נשאת לא תצא דילמא דווקא בקברתיו אבל בנהרג לחוד אף אם נשאת תצא אבל לדידי ניחא דמאי דכ' הרב ז"ל דבאשה עצמה אף בקברתיו אינה נאמנת לא נפקא ליה מבעיא דעד אחד אלא מההיא דנפלו עלינו גוים ומצינן לאוקומי בעיין דעד א' דוקא בדלא אמר קברתיו הא בדאמר קברתיו לכולי האי בעד א' לא חיישינן אף דבאשה עצמה חיישינן לבדדמי אף בקברתיו שאני ושאני ואף דבעיין בדלא אמר קברתיו ומשום בדדמי מתיישב שפיר לישנא דלא משקר כי היכי דמיישבי ליה רש"י ותוס' ורמב"ן והרשב"א וסייעתם ז"ל דמאי דאמר בדדמי שקר ענה לומר מת והוא חי: ונראה דס"ל להרמב"ם דבעיין בדלא אמר קברתיו ודייק ליה מדבעי רמי ב"ח למיפשט ממתניתין דאתם יודעים שמדינה זו משובשת בגייסות מאי לאו אף דמדינה זו משובשת בגייסות כך מקובלני שמשיאין ואי ס"ד דדווקא בדאמר

קברתיו מאי האף הגדול הזה דהא בלא גייסות לא בעינן קברתיו ובגייסות עד דקאמר קברתיו ואי משום דאשה אפי' בקברתיו לא מהימנא הא גייסות מלחמה קטנה היא ובמלחמה קטנה אמרי' לעיל דאשה כלי זיינה עליה וכן ממאי דבעי למיפשט מההיא דב' תלמידי חכמים נראה כן התם לא הוה קברתיו דדוחק לומר דהמקשן לא איבעיא ליה אלא בקברתיו אבל בלא קברתיו פשיטא ליה לאיסורא וקא פשיט ליה בפשיטות להתירא אלא ע"כ דבעי מיניה בלא קברתיו והכי פשיט ליה ובכן אעלה ארוכה למאי דתמיהני על הרא"ם ז"ל דסבר אליביה דהרמב"ם דבעיין בתרתי דאף דלא נפקא ליה מלישניה הבעיין מפשיטותיה דרמי ב"ח ומההיא דב' ת"ח מיהא נפקא והיותר אצלי לומר דטעמיה דהרמב"ם משום דמשקר והוה כמגו במקום עדים מהא דאמרי' בגמ' החזיקה היא מלחמה מאי כו' או דילמא כיון דאחזקה אמרה בדדמי וע"כ הבעיא אפי' בדאמרה קברתיו דומיא דמלחמה בעולם ומפרש ואזיל צדדי הבעיא משום בדדמי עוד יש לי דקדוקי דברים על הרב מהרא"ם ז"ל אלא שאין להאריך כי השעה צריכה לקיצור נקטינן מהא דכתיבנא דטעמו של ר"מ ז"ל משום דבקברתיו נמי שייך בדדמי והכי דייק לישניה ז"ל אם היתה מלחמה בעולם אינה נאמנת שמא תסמוך דעתה על דברים שרובן למיתה כו' לפיכך אינה נאמנת ואפילו אמרה קברתיו דלכאורה קשה לפיכך ל"ל אלא לאשמעינן דמשום האי טעמא דבדדמי אף בקברתיו אינה נאמנת אבל עד א' בקברתיו מהימן ומיהו קברתיו בעינן דלא לימא בדדמי וא"כ נראה שבמלחמה קטנה דליכא למיחש לבדדמי כולי האי דבעד א' לא בעינן קברתיו כי היכי דבמלחמה גדולה היכא דאמר קברתיו מהני אף דלא מהני באשה עצמה ה"נ במלחמה קטנה נחתינן דרגא דלא בעינן קברתיו כיון דליכא בדדמי כולי האי אלא שהרב הגדול מוהר"ם מלובלין ז"ל בתשו' סי' ו' נעל בפנינו כראוי דאף במלחמה קטנה בעינן להרמב"ם ז"ל קברתיו ונ"ל אף לפי דעתו ז"ל דוקא היכא שגם העד היה בסכנה אבל אי לא היה העד בסכנה ודאי דבמת לחוד סגי וכן בנהרג לחוד וכדאשכחן להרמב"ם ז"ל גופיה בתשו' סי' פ' הביאו אותו הפוסקים ז"ל וכ"כ הרב הגדול בעל בית חדש סוף סי' י"ז דדוקא היכא שהעד הוא בסכנה כו' ע"ש וא"כ בנ"ד נראה פשוט דלכ"ע לא בעינן קברתיו כיון דלא ידעינן שהעד היה בסכנה ותלינן להקל ולא מבעיא לדעת מוהריב"ל ומוהר"ם אלשיך וסייעתם ז"ל דסברי מרנן דבכל מילי לא דייקינן בסהדותא דעד מפי עד ואפי' בדבר הנוגע לגוף העדות כגון חזיוהו לשעתיה במשל"ס דודאי בנ"ד מותרת ואף שנאמר שהעד הראשון היה בסכנה עם הנהרג ועל שניהם נפלו הליסטים שמא אי הוה שיילינן ליה לסהדא קמא הוה אמר קברתיו וכיוצא בדברים שאי אפשר לו לחיות אלא אפי' להרב מוהר"ם אלשאקר ז"ל

והרב מהר"א בן חיים ז"ל והרב מהר"י מטראני ז"ל והרב מהר"ר שבתי חיים שכ' דאין להקל בעד מפי עד בדבר הנוגע לגוף העדות ודלא סגי בלאו הכי ולעד"נ קצת ראיה לדבריהם אף שאין דעתי מכרעת מהא דאמרי' בפ' נגמר הדין מ"ג ע"א בעא מיני' רב אחא בר הונא מרב ששת א' מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק מהו ולא איפשיטא והרי אתה דן ק"ו ומה התם דכתיב והצילו העד' ולא קטלינן ליה עד דאיכא מילתא ברירא כשימשא בטיהרא ואפילו הכי לא איפשט לן לקולא כ"ש הכא דעד דבריר לן לן דאמר קברתיו לא שרינן אשת איש לעלמא ואף דקילא עדות אשה לענין עד מפי עד ונכרי מל"ת ועבד ואשה כל הני כיון דאכשרונהו רבנן משוינן להו כעדות ב' עדים ולא יותר ודוקא בדאמרי מילתא דברירא עכ"ז נ"ל ברור דבכי האי דלא ידעינן שהעד היה בסכנה ובהול בדבר ומעיקרא נמי לא ידעינן אם נפלו עליהם ליסטים או שמא בדרך במלון בעיר מושב נהרג בדייני או"ה באופן דליכ"ל בדדמי כלל כגון שלפני העד נהרג ואף זה נקרא בדרך כדאמרי' בנחום איש גם זו באורחא ביתו בההיא אושפיזא ורבות כאלה וקרא מסייע לן ויהי בדרך במלון דכשהאדם הולך מעיר לעיר אף שיש ביניהם כמה עיירות בדרך מקרי כל זמן שלא הגיע למקום חפצו ואין לפקפק בעדות אבי העגונה יוסף שאמר לו אותו היהודי שבא לא כתב מר' אלי' טורמיני אבי הנהרג שיראה ליקח ממון בנו מן הלווים שהוא במהרה יבא ליקח אותו הממון ואיכא למיחש דילמא משקר בשביל הממון דאיכ"ל אדרבא מדקאמר שהוא במהרה יבא ליקח הממון משמע שהיה בידו עדות עדים גמורים המועילים ליורשי' לירשו כי על פיו לבד ידוע הוא דלא יירש דאין אדם מעיד לעצמו ואפילו את"ל דלאו כ"ע דינא גמירי או שסבר שאותו הנפקד יסמוך עליו ויתן לו ממון בנו בלתי העדאת עדים יש להביא ראיה דלא חיישינן דלשקר בשביל הירושה מדאמרי' סו"פ האשה שלום אין האיש נאמן לומר מת אחי שאייבם את אשתו משמע דוקא היכא שהיא זקוקה ליבם אבל אם היה נשוי אחותה דלא רמיא קמיה נאמן להתיר את אשתו ולא חיישינן דמשום ירושה קאמר אף אם אב ואח אין לו ואף דבאשה עצמה אמרי' פ' האשה שלום באה לב"ד ואמרה מת בעלי תנו לי כתובתי אינה נאמנת י"ל דוקא באשה עצמה שהיא יודעת שמשקרת ולא תנשא אלא שרצונה ליטול כתובתה בחיי בעלה לא שמעינן לה אבל בעד אחד סמכינן אהא דאשה דייקא ומינסבא בהצטרפות דמילתא דעבידא לגלויי לא משקר וכ"נ לדקדק ממאי דכ' רש"י התם בד"ה אדעתא דכתובה אתאי ובאפוקי ממונא סהדי בעינן כנראה דלא חשבינן לה משקרת במילתא דעבידא לגלויי אלא דאין עדותה מועיל כיון דאדעתא דכתובה אתאי אף שזה דקדוק קל מ"מ החילוק נכון ואף את"ל דאין זה מועיל כיון שהזכיר ירושה הרי לפנינו

עוד כמה עדיות אחדות עדות ה"ר אברהם הלוי ששאל לה"ר אלי' טורמיני תושב בודון וו"ש טופ"אשטי' קו"ן וואיש"ו פיג"ו (ר"ל הנמצאת עם בנך) והשיב לו אתה תחיה לבני הרגו אותו בדרך קושטינדי"ל באני"א וידענו נאמנה שלא היה לאלי' טורמיני בן אחר כי אם בעלה של זו וודאי דאשתו מותרת ואין לומר דסרכא נקיט ואתא ומשום ירושה הוא דקאמר כיון דראוי ליורשו דא"כ בכל הקרובים הראויים לירשו ניחוש דמשום ירושה הוא דקאמרי וז"א דהרי כ' הרמב"ם בפירוש דקרוביו נאמנים להעידה וכן בעדות יעקב לירמה ששאל לאליה טורמיני תושב בודון על אודות בנו יען זה ימים לא נודע מה היה לו והשיב לו בלשון הזה אינד"י מא"ל ק"י י"א סומ"י פו'ר שיירט"ו ק"י אמ"י פיג"ו מ"י ל"ו מאטר און ר"ל אוי לזה הדבר שכבר נודע לי בודאי שהרגוהו לבני הרי זה מבואר שנודע לו בבירור בלא שום ספק שבנו נהרג ואין לנו לדרוש ולחקור אפי' אי איתיה קמן האיך נודע לו כיון שאין בדבריו שום ריעותא ובכל כי האי הכל שוין וביותר בעדות יעקב וידאל שאליה טורמיני הנז' סמוך למיתתו אמר לאשתו ע"ע לא רציתי להגיד לך עתה תדעו שבנינו נהרג ויש לך שתי בכיות עלי ועל בני לבכות דודאי בשעת מיתה לא משקר איניש ואין אדם חוטא ולא לו וכיון שאמר שיבכו עליו אין לך עדות גדול מזו כי האי דתניא בתוספתא אפי' שמע קול מקוננת שהזכירתו בין המתים אין לך עדות גדול מזה ופסקה הרשב"א ז"ל להלכה כאשר העיד עליו הרב המגיד פי"ג מהלכות גרושין דין ט':

ה גם בעדות האשה מרת דונא שהוגבה בסופיאה אף שאין מבורר בה שעל אליה טורמיני תושב בודון היו מדברים ברור כשמש שעליו העידה שהרי לדרישת יוסף הנזכר על חתנה העידה ואי לאו שברור לה שעליו היה מה שאמרה שנהרג לא היתה מעידה ודמיא להההיא דכתב הרמב"ם ז"ל פי"ג מה' גרושין בא אחד ואמר אמרו לי ב"ד או אנשים כשתלך למקום פלוני אמור להם שמת יצחק בן מיכאל כו' הרי אשתו מותרת ומטעמא דכ' הרב מוהרי"ק שורש קפ"ה דאי לאו דעל אותו יצחק בן מיכאל הוה למה תלו שליחותו בהליכתו לאותו מקום וה"נ אי לאו דידיע להב"ד של סופיאה שעל חתנו של יוסף הלז היה לא היו כותבין ונותנין לו וחזי הני תרי גברא רברבי דקא מסהדי עלה החכם השלם כמהר"ר ישראל אזובי אב"ד דסופיאו והחכם השלם כמהר"ר יוסף הלוי שליח דחברון ואם לחשך אדם לומר דבנ"ד לא סמכינן אעד א' וכ"ש מפי עד קרוב כיון ששמוע שמענו שנשתדך בקייוסטנידי"ל באנייא ורצה ליקח אחרת על זאת האשה וא"כ היא שנאתו ולא דייקא דהו"ל כקטטה בינו לבינה ואפי' בדארגיל איהו קטטה לרב שימי בר אשי דאמר טעמא משום בדדמי ואיבעי' לן עד א' בקטטה מהו ולא איפשיטא ולא תינשא לכתחילה הא ודאי לאו כלום הוא דלא מיקרי קטטה אלא בדאמרה גרשתני

בפני פלוני כו' ואף למ"ד ארגיל איהו קטטה נמי לאו מהני היינו דוקא היכא דאיחזקה בשיקרא זימנא חדא להשמט עצמה מתחת בעלה וכ"כ כל הפוסקים ועוד נלע"ד דמה שרצה לקחת אשה אחרת לא מיקרי קטטה כלל דמוכח ממתניתין דהכל נאמנים להעידה חוץ מחמש נשים וא' מהם צרה וכן מכל הני מתניתא דצרה אינה מעידה ואין לומר כיון שהלך מכאן ובגד באשתו אשת נעורים כי תמאס ורצה ליקח אחרת כה"ג יש לו דין קטטה אף שאין זה כדאי להשיב עליו דודאי לא הוה כקטטה מ"מ לרווחא דמילתא יש להביא ראיה מההיא דמקשה הגמ' אמתני' דמעשה בא' שעמד על ראש ההר כו' ודילמא צרה הוא ופירשיז"ל שנשא אשה במקום אחר ובאה לקלקלה והלכה לה והוצרך רשיז"ל לזה דאי לת"ה דילמא בדידעינן דלית לה צרה א"ו מדפריך דוק' מצרה ולא מא' משאר הד' נשי' בדלא ידעינן מיירי וק"ל ש"מ דאפי' הלך לעיר אחרת ולקח שם אשה על אשתו לא הוי כקטטה מדלא קשיא ליה בההיא דבת קול אלא שמא קול צרה היא ולא חייש דאי נמי לא היה קול צרה כי אם איש אחר ניחוש שיש לה צרה והיא מתקנאת בירך חברתה ושונאה את בעלה וע"א אין נאמן בה אם שיש לדחות דשאני התם דלא ידעי' שלקח אשה אחרת ועוד דבעיא היא עכ"ז נלע"ד פשוט דאין זה בכלל קטטה מתרי טעמי חדא דדוקא היכא דכבר מוחזקת למשקרת תו לא מהימנא ואת שנית דוקא היכא דחזינן לדעתה שהיא רוצה להשמט מתחת בעלה לאסור עצמה עליו כדי שיגרשנה ובנ"ד תרווייהו ליתנהו דלא הוחזקה שקרנות וגם אינה רוצה להשמט עצמה מתחת בעלה כדי שתאכל צרתה ותיחדי אדרבא כל ישעה וכל חפץ לאסור צרתה על בעלה כדי שהיא לבדה עם בעלה יתעלסו באהבים ואין לפקפק מטעם חמיה שלא יהא נאמן עליה כי היכי דחמותה פסולה דהא כל הפוסקים שוים שכל קרוביו נאמנים חוץ מאחיו בזמן שהיא זקוקה לפניו והר"י אחרון ז"ל הובא בש"ג בפ' האשה שלום כ' בהדיא דהזכרים הדומין לאלו הנשים כגון חמיה כו' נאמנים והרב הגדול מוהרי"ט בתשו' סי' ל"א נשאל ע"ז והשיב מדאמרי' בגמ' בת חמיה מהו טעמא דבת חמותה משום דאיכא אימ' דסני' לה והכא ליכא אימא או דילמא טעמא דבת חמותה משום דאמרה קאכלה לגירסנא ה"נ קאכלה ואם איתא הכי נמי איכא אבוה דסני לה עכ"ל ולענ"ד אי משום הא לא איריא חדא דמצינן למימר דדוקא משום דאכלה לגירסנא דאל"ה אף דאביה שונא אותה כיון שהאם אינה שונאתה טפי מיקרבה דעתה לגבי אמה מלגבי אביה אף שאמה לא אוהבת ולא נמי שונאה לה ועוד דדוקא באמה הוא דאמרי' כיון דסניא לה ברתה נמי סניא לה כדאמרי' פ' אעפ"י בעובדא דר' עקיבא דהכי נמי עבדא לי' ברתיה דר"ע לבן עזאי היינו דאמרי' אינשי רחלא בתר רחלת אזלא כעובדא אמה כך עובדא דברתה וקרא נמי כתיב

הנה כל המושל עליך כו' כאמה בתה דדעתה של הבת קרובה אצל האם ולא אצל האב ולעד"נ להביא ראיה דאדרב' חמיה מירחם לה מדאמרי' בב"ב פ' מי שמת קמ"ג ע"ב ההיא דשדר פסקי דשיראי לביתיה א"ר אמי הראויין לבנים כו' ולא אמרן אלא דלית ליה כלתא אבל אית ליה כלתא לכלתיה שדר הרי דניחא ליה דכלתיה תיכול גרסניה טפי מבנתיה דנסיבון ולא שייך כלל למימר דסני לה משום דאכל' לגירסנא ושנאה אחרת כגון צערא דגופא ליכא הכא א"כ פשיטא דמהימן והנלע"ד כתבתי צבי בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זלה"ה מאובין.

תשובה צו

א ממחותני ה"ה מהר"ר מאיר אבד"ק פרוסטיץ.

ב מעשה במומרת שזיכה לה בעלה גט ע"י שליח ואחר זמן חזרה לדת יהדות ושהתה זמן זמני' טובא בדת יהדות ואח"כ הביא השליח הגט לידה וקיבל פה קהלתינו הגט והנני מסתפק ושואל אם צריכה להמתין צ' יום אחר נתינה כדעת רמ"א שכ' שראוי להחמיר למנות מיום הנתינה או דילמא דהתם מיירי גבי אשה ע"י שליח להולכה ולא נתגרשה עד שבא הגט לידה אבל בנדון דידן שמשעה שנכתב ונמסר לשליח נתגרשה מיד כמשמעות הפוסקים דבין להטעם שהבעל לא יעבור על תקנת ר"ג ובין להטעם דיש לחוש שמא ימות הבעל בלא בנים ותתייבם אשתו ובאמת היא צרת סוטה ואינה עולה ליבום דלכך נהגו לזכות לה הגט משמע דנתגרשה כשמזכה לשליח מיד וא"כ כשכ' רמ"א בסי' ק"כ אע"פ שחזרה אינו צריכה גט אחר מכח הטעמים הנ"ל דמגורשת אפי' לא הגיע הגט לידה רק על צד היותר טוב טרח ויגע השליח להביא גט לידה א"כ אינה צריכה למנות צ' יום רק מיום הכתיבה אליב' דכ"ע ואינו דומה לאם יצא קול פסול על הגט ונתן לה גט אחר מפני הלעז דכ' רמ"א להחמיר למנות מזמן הגט השני אף שהיא מגורשת בגט א' התם י"ל שלא יאמרו קמו רבנן בגיטא קמא דלא הוי גט אבל הכא הכל יודעי' שכבר זיכה לה ע"י שליח כי ע"י זה הותר בעלה ליקח אשה אחרת והשליח הביא גט לידה לרווחא דמילתא א"כ מותרת לינשא מיד וליכ"ל דילמא בעיר הזאת אשר ניתן לה הגט ע"י שליח לא ידיע אי כבר זיכה לה הבעל גט זה לשליח זה אינו דהא עידי מסירה מפקי ליה לקלא וזה נזכר בכמה מקומות בטור א"ה וחבריה חברא אית ליה א"ד דהא כ' הרב ב"י דהכא לא מהני הכרזה דאיכא דשמע בהא ולא ישמע בהא א"כ ה"נ יש חשש זה בכן יורינו הדרך אשר נלך בה אם ראוי להקל במילי דרבנן ולסמוך אגדולי בעלי בעלי הוראה שהסכימו דהילכתא כשמואל דמונין משעת כתיבה ועל תשובתו דמר אני מצפה:

ג תשובה רואה אני שמעכ"ת חושש לאיסור קל שהוא איסור ההבחנה ואינו חושש לאיסור חמור שהוא איסור אשת איש ואני בעניי חוכך להחמיר מאוד שלא להתירה לינשא כלל בקבלת השליח את הגט כי דבר שהראשונים נ"נ בעלי התלמוד לא אמרו בו טעם מי זה ערב את לבו להתיר אשת איש החמורה חלילה ואף מהר"ר איסרלן ז"ל בתשו' לא פשיטא ליה ותלמידו המסדר פסקיו וכתביו אף שכתב שהמנהג הוא שא"צ גט אחר לא ברירא ליה מלתא למעשה כדמשמע לישניה למדקדק בו ואף אי פשיטא ליה אין לנו לסמוך עליו באיסור חמור כזה וחשש ממזרות ותלמוד שלנו ביבמות קי"ח משמעו הוא בהפך אף שיש לדחות ולחלק בין הפרקי' אשינוייא לא סמכינן באיסורי' כאלה באופן דלדידי איתתא דא היתה אסורה לינשא אם לא קבלה הגט מיד השליח וא"כ ממילא נפשטה בעיית מכ"ת דכיון שע"כ צריכה הוא לקבלת הגט ואינה מותרת לינשא זולתו הדר הו"ל כ"ש מגט שניתן משום לעז בעלמא שצריכה היא להמתין מנתינת גט השני תשעים יום ושלום כנפש מחותנו צבי הירש אשכנזי ס"ט.

תשובה צז

א בענין שירטוט המגילה

ב בחידושי רא"ם על הסמ"ג בסוף הל' פורים הק' על הסמ"ג שרצה לסייע דברי הרמב"ם שאמר אין מגילה צריכה עיבוד לשמה מהא דהקורא במגילה הכתובה בין הכתובים ביחיד יצא דמסתמא איננה מעובדת לשמה כדרך הכתובים דא"כ לענין שרטוט ותפירת גידין ודיו נמי נימא הכי כו' ע"ש ונלע"ד דלק"מ דבשלמא שירטוט ואינך דכוותיה דמילתא דמינכר הוא והא קחזי ליה אי אית ביה שירטוט ודיו או לא וכיון דבהדיא אמרי' דצריכה שירטוט וגידין מהיכא תיתי להכשיר בין הכתובים יותר מכשהיא לבדה ובודאי יראה אם היא כתובה כדינה אבל לענין עיבוד לשמה דהוא מידי דלא מינכר ואעפ"כ אתה מכשיר לקרותה בין הכתובים מסתמא כשר אפילו בלא עיבוד לשמה דומיא דכתובי' זהו כתבתי לפ"ד הרא"ם ז"ל אבל עיקר דבריו תמוהין לי דבהדי' אמרי' בגמ' ד"ח ע"ב על משנת אין בין ספרים לתפילין דלענין לתפרן בגידין זה לזה שוין וכן לענין דיו ופירש"י דמיירי בס"ת נביאים וכתובים וכן מוכח בגמ' וכ"כ התוס' שם בד"ה ורב אשי דבשאר ספרים צריך אשורית על הספר ובדיו ע"ש וכן לענין שירטוט אמרי' בפ"ק דגיטין ז' ע"ב ורבי אביתר בר סמכא הוא והא איהו שלח ליה לרב יהודה בני אדם העולים משם לכאן קיימו בעצמם ויתנו את הילד בזונה ואת הילדה מכרו ביין וכתב ליה בלא שירטוט וא"ר יצחק שתים כותבין שלש אין כותבין ועוד כמה עובדי מייתינן

מאמוראי דשרטטי וכתבי פסוקים מתהילים ונביאים הרי מפורש דאף נביאים וכתובים צריכין שרטוט והתימא מהרא"ם שנתעלמו ממנו הלכות אלו אף שיש לחלק בין שירטוט שורה ראשונה לבד לשירטוט של כל השורות שאר כל כל התמיהות קיימות הן ובענין השרטוט קשה לי על הלבוש קו' גדולה שכ' דבשרטוט שורה ראשונה סגי במגילה וזה אינו אלא בין לפיר"ת שפי' דאמתה של תורה קאי אמזוזה צריכה שרטוט על כל שיטה ושיטה ובין לפירש"י דקאי אס"ת הא ס"ל דס"ת צריכה שרטוט על כל שיטה ושיטה כדעת רוב הפוסקים וכוותייהו פסק הלבוש גופיה בהל' ס"ת וא"כ הוא סותר דברי עצמו ואעפ"י שכך ראה בב"י בשם א"ח אין דבריו עולין כהוגן והלכה למעשה מגילה צריכה שירטוט בכל השורות נלע"ד צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה צח

בי"ד סי' ש"ט כ' בב"י ד"ה היה לעז קרניים ונחתכו כו' ואמאי דאר"ח דאין פודין עליה פירש"י אם בהמת שאר קדשים שאינה בכור אינה נפדית בכך כו' ונראה מדבריו דבבכור הוי מום נטלו קרנותן וזכרותן עמהן אע"ג דאיגום איגומי אבל מדברי הרמב"ם נר' בהדיא כו' ע"כ תמיהני מהרב"י ז"ל שבא לחלוק עלינו את השוין ואי כדבריו תקשי ומנ"ל לרש"י הא ואי משום דא"ר חסדא נפדין ואין נפדין רבותא אשמעינן דאפי' שאר פסולי המוקדשין דאין נאכלין אלא ע"י פדיון אין פודין וכ"ש בכור שנאכל במומו בלי פדיון וחלילה לומר שיהא שום חילוק במומין בין בכור לשאר קדשים ופשוט הוא דשוין הן לכל דבריהם ורש"י ארב חסדא קאי דקאמר אין נפדין והוצרך לפרש דמיירי בשאר קדשים דאילו בכור אין בו פדיון והלכה זו נתעלמה מהתי"ט שכ' בשופר של ר"ה של יעל פשוט בשם הערוך שפירוש יעל הוא קרן כבשה והקשה עליו מדאמרי' בירושלמי תקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי ואי כפי' הערוך מאי אינו מצוי שייך בכבשה יותר מבשל זכרי' והרי זה תלמוד ערוך בבכורות מ"ה ע"א א"ר חסדא יש דברים שהן כמומין ואינן כמומין רחל שיש לה קרנים וכו' הרי דסליק אדעתין למימר דכבשה שיש לה קרנים יהא מום וא"כ ע"כ דהוא דבר שאינו מצוי ואף שהכבשה מצוייה קרניה אינן מצויים והיינו דקאמר בירושלמי תקנו מצוי דהיינו קרני האיל למצוי ושאינו מצוי קרני הכבשה לאינו מצוי והוא ברור. צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה צט

א שאלת אם מותר לאשכנזים לקרות בס"ת של ספרדיים הכתובה על דעת הרמב"ם ז"ל לפי שא' מן היודעים אמר לך שהוא אסור:

ב תשובה אותו היודע לא ידע ולא מידי בהך מילתא וטעה במה שראה בב"י שכתוב בשם מהר"י די ליאון ז"ל שפסל התפילין שבספרד שהיו כתובין ע"ד הרא"ש ז"ל והעולה לקרות בתורה כו' נעשה תורה כב' תורות ח"ו עכ"ל ואין זה ענין למה שנוהגים עכשיו כל האשכנזים לעשות צורת הג' פרשיות ראשונות באופן שתהיינה פתוחות אליבא דכ"ע והרביעית פתוחה אליבא דהרא"ש וכתבו האחרונים ז"ל דטעמם משום של"ה אפשר להם לעשותה סתומה אליבא דכ"ע לכן בחרו לעשותה פתוחה כמבואר בדבריהם וא"כ אי בעית למיחש לסברת מהר"י די ליאון הנ"ל מה לי בס"ת הכתובה ע"ד הרמב"ם או ע"ד הרא"ש הלא לדברי כלם התפילין שבראש הקורא הם היפך הס"ת שהרי בס"ת הפ' היא סתומה ובתפילין היא פתוחה ואף את"ל דליכא קפידא אלא בשהפרשה שבתפילין היא ג"כ סתומה אלא שעשויה באופן אחר לאפוקי כשהיא פתוחה בתפילין אף שבס"ת היא סתומה אין קפידא (אף שסברא זו קשה להולמה דמאי שנא ולקמן נאמר בה טעמא) וכן צ"ל ע"כ לסברת מהר"י דיליאון הנ"ל לדעת בעהע"ט הסובר דלכתחילה יעשה פרשיותיה פתוחות אף שבס"ת פרשה האחרונה היא סתומה אבל העיקר בעיני הוא דע"כ לא קאמר מהר"י דיליאון שהעולה לקרות בתורה הכתובה ע"ד הרמב"ם ובראשו תפילין הכתובי' ע"ד הרא"ש דמיחזי תורה כשתי תורות אלא בפ' קדש לי ופ' והיה כי יביאך שהן סמוכות בתורה ואסור לשנותו מדוגמא שהן כתובות בתורה ולכן אם התפילין שפרשת קדש ופרשת והיה כי יביאך הפתוחות בצורת פרשה פתוחה של הרא"ש שהיא צורת פרשה סתומה של הרמב"ם בראשו ובתורה הן כתובות בצורת פרשה פתוחה לדעת הרמב"ם והיא סתומה לדעת הרא"ש נמצא התפילין שבראש הקורא סותרין מה שכתוב בתורה אבל בפ' והיה אם שמוע שאינה סמוכה לה בתורה עד שמטעם זה אשכחן בגמ' מאן דלא קפיד לעשותה פתוחה אף שבתורה היא סתומה שוב אין חשש דמיחזי כשתי תורות וז"ב ממילא משמע דבזמננו שהשלש פרשיות הראשונות שבתפילין כתובות באופן שהן פתוחות לכ"ע תו ליכא למיחש למידי באיזה ס"ת הוא קורא הא מיהא אין חילוק בין הקורא בס"ת הכתובה ע"ד הרמב"ם להכתובה ע"ד הרא"ש ז"ל ועוד טעה אותו היודע שאמרת שהרי בזה"ז כל האשכנזים נוהגים לסמוך ע"ד הרמב"ם ז"ל בענין פתוחות וסתומות כמ"ש רמ"א בי"ד וא"כ מה לי ס"ת של אשכנזים או ספרדיים כלם שוין בענין צורת הפרשיות וז"ב: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה ק

אשתו של חכם אחד שהיה רגיל לגרוס משניות בע"פ מתה ביום שני של יו"ט ראשון דפסח והוריתי לו שהרשות בידו לחזור על גירסאות משניות השגורות לו בע"פ בכל המועד כולו ואף דאנן קיי"ל דברים שבצינעה נוהג חדא דאין לך דבר האבד גדול מזה שאם לא יחזור עליהם ודאי ישכח אף דלא אשכחן היתר לדבר האבד אלא במידי דאינו משמח ממש ועוד דע"כ לא אסרינן ליה לאבל בד"ת אלא בשאר ימות השנה דאם אינו עוסק בדברים המשמחים יעסוק בדברים הרעים שבירמיה ובאיוב וקינות וה"ל אבלות וכיוצא אבל ברגל דודאי אינו נכון להתעסק בדברים האמורים אינו נכון לישב ובטל מד"ת מכל וכל ועוד דבכה"ג כדאי הרמב"ם ז"ל האומר שאין אבלות נוהג ברגל ואפילו דברים שבצינעה לסמוך עליו ועיין בטור וב"י סי' שצ"ט שאין הרמב"ם יחיד בדבר וכיון שכן נראה דאפי' באין לו פסידא האמור במשניות השגורות לו בע"פ אלא שאם לא ילמוד ישב בטל נמי שרי שהרי בדיני אבלות אין נכון ללמוד ברגל יש לסמוך על הרמב"ם וסייעתו ללמוד ביו"ט כל פקודי ה' ישרים כדאי' בריש נדה ד"ז וט' אמרי' כדי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק אי משום הפסד טהרות אי משום שני בצורות ודידן עדיפא דת"ת כנגד כלם ואף דהתם אמרי' דאי אתמר דלית הלכתא כר"א בשעת הדחק נמי לא סמכינן עלי' והכא הרי כ' הב"י דלית הלכתא כוותי' דהרמב"ם ודאי לא דמי פסק התלמיד לפסק הרב ב"י שהרי כמה מהבאים אחריו חלקו על הרבה מפסקיו ועוד דאיהו גופיה לא פסיק הלכתא כוותי' אלא מטעם דרבי' חולקים עליו ועוד דקיי"ל הלכה כדברי המיקל באבל ואפילו יחיד לגבי רבים אלא דבדברים שבצנעה מסתבר טעמייהו דהאוסרים עכ"ז לענין ת"ת שכל חפצים לא ישוו בה שפיר דמי לסמוך על המקילין דלא מיסתבר כלל למימר שילמוד בכל הרגל כולו בדיני אבלות ודברים רעים שבירמיה אלא בפקודי ה' ישרים משמחי לב כנ"ל. צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קא

א בדין מים שיש בהם אפר אי מיקרו טעם לפגם להתיר כלי בשר וחלב שהודחו בהם יחד ויש בהם ממשות מן המאכל:

ב תשובה בש"ך י"ד סי' צ"ה הק' על הרב בש"ע שפסק דמים שיש בהם אפר מיקרי נוטלפ"ג מהא דהק' התוס' פ' גיה"נ למאן דס"ל בכל האסורין חנ"נ א"כ האיך הגעילו כלי מדין שהם בני יומן במים שהרי א"א למים שיהיו ס' כנגד הכלי ואי ס"ד דאפר פוגם המים מאי קושיא דילמא במי אפר הגעילום שהטעם הנפלט בהם הוא פגום ואף

שחוזר ונבלע בכלי אינו אוסרו והניח בצ"ע ואני תמה עליו ז"ל מה זו קו' וכי ליכא מידי בעלמא דמצי למיפגם מי ההגעלה אליבא דכ"ע והלא איכא לענה וראש ומרירתא דכופי' וכיו"ב רבים פוגמים בודאי ונימא דבהם הגעילום אלא ע"כ דמשמע להו להתוס' דמתני' דקתני להגעיל יגעיל אקרא קאי דכל דבר אשר יבא באש שכל שתשמישו בחמין על האש מגעילו בחמין על האש ודין זה מתורת הגעלה ולא משום דבר הפוגמו דא"כ הגעלה למה לי כלל יבשלו בהם דבר הפוגמם דזה לא מקרי מבטל איסור לכתחילה כיון שכל עיקרו פוגם ואין כאן לא טעם ולא ממשו אין ספק דמדאו' שרי לפוגמו שהרי אינו נהנה לא מטעמו ולא מכמותו שהרי אין הטעם הנפלט מדופני הכלים ניכר בתבשיל כלל א"ו דקרא ומתניתין דיני הגעלה אתי לאשמעי' ולא דיני פגימה דההיא מלגר אשר בשעריך תתננה נפקא וז"ב ואף לפי"ד הש"ך אין שום דמדומי ראיה מהתוס' שהרי לא הניחו הדבר בקושיא כדי שנאמר מדלא תירצו כך ש"מ דלא ס"ל הכי שהרי יישבו הענין בטוב שנותן כלי קטן בגדול וכבר היה אפשר להם לתרץ דאע"ג דלא ידעינן כמה נפיק מיניה משערינן הדבר באומד יפה וכדסבירא ליה להראב"ד דלא בעינן כדי כולו אלא בכלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו ואינו ניתר בהגעלה אבל בכלי שטף הניתר בהגעלה אמדינן באומד יפה מאי דנפיק מיניה אלא דלהתוס' לא ס"ל הך סברא אבל היה אפשר להם להעמידו ע"י קפילא ארמאי דשרי אפי' בפחות מששים דהכי סבירא להו להתוס' כמ"ש הרא"ש והטור אלא דחדא מתרתי או תלת נקטי גם מ"ש הש"ך דין זה לא נמצא בשום פוסק אינו כלום ומה צורך לכותבו וכבר מבואר בגמ' ובכל הפוסקים שכל נוטלפ"ג מותר ואפילו אינו פגם גדול דומיא דקדרה שאינה בת יומא שאינה פגומה אלא מעט יותר מבת יומא כ"ש אפר במים שהוא פגם גדול ונרגש לכל אטו כי רוכלא לחשוב כל הדברים הפוגמים הלא אוזן מלין תבחן וחיך אוכל יטעם והלכה למעשה יש לפסוק כדברי הש"ע דהכלים שהודחו באפר ומים מותרין מכח טעם לפגם וגם בורית הנקרא בלשון תלמוד צפון ובלשון ספרד שאבו"ן ובל"א זאי"ף אינו אוסר כלל וכדברי הצ"צ ואף שנמצא במהרי"ל בחילוף אין שומעין לו כי האמת מכחישו ומי יודע אם היו שם דברים בגו והנלע"ד כתבתי: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קב

א שאלת רביעית שאמרו למי רגלים של פעם א' ולשל ב"פ ב' רביעיות אם הרביעית מרובה על המי רגלים של ב"פ או חצי רביעית מרובה על המי רגלים מהו.

ב תשובה נלע"ד ברור דאם המי רגלים הם פחותים מרביעי' דסגי ברוב מים לבטלן ואין צריך רביעית דלא אמרו רביעית אלא להקל שאף אם המי רגלים של פעם א' הם מרובי' מהרביעית סגי ברביעית לבטלן ולא מבעיא להרשב"א דס"ל דברביעית מים סגי אף להטלת מי רגלים כמה פעמים (ודבריו נראין דמה לי מי רגלים של פע"א כיון שהם מרובין מהרביעית או של ב"פ ע"כ מחמת חשיבות הרביעית שהוא מקוה לענין טבילות מחטין וצינורות כשהם בקרקע יש בהם כח לבטל מי רגלים המרובים מהם שוב אין לחלק בין פע"א לב"פ וזו היא קושית הר' מנוח בכסף משנה ודוק) דפשיטא שיש כח במים מרובים לבטל מי רגלים מועטים אף שאין במים רביעית אלא אף לרבינו משה דמצריך לכל פעם ופעם רביעית ע"כ לא קאמר אלא בשאין המים רבין על המי רגלים אבל בשהמים רבין על המי רגלים אין ספק דברביעית סגי ורואה אני הדברים ק"ו ומה רביעית מים שאינו מועיל לענין איסורין כלל אם אינו רוב אפי"ה מועיל לבטל המי רגלים אף שאינו רוב ואף שהמי רגלים רבין עליו רוב מים שמבטלין איסורין דאו' ואפי' איסורי כרת אינו דין שיועילו לבטל המי רגלים מועטין שהרי רובא דאו' בכל מקום וגדולה מזו אמרו בברכות כ"ה צואה כל שהוא מבטלה ברוק עבה ואם בצואה דאיסורא דאו' כך כ"ש במי רגלים דאיסורא דרבנן מה תאמר שאני התם שהיא מכוסה אדרבא הכא עדיפא שהרי הן בטלין לגמרי ואינן בעולם כלל ומצאתי בשלטי הגבורים בשם ריא"ז שכ' ואם היו מי רגלים פחות מרביעית נראה בעיני שצריך מים כנגדו לבטלן עכ"ל והנה הרב ז"ל מיקל ומתיר אפי' שוה בשוה וכדאי הוא ז"ל לסמוך עליו באיסור תורה כ"ש באיסור דרבנן וכן מוכח ממ"ש בשם ר"ת ז"ל הובא בש"ע סי' ש"ב דמותר לנגב ידיו בבגד שהטיל בו תינוק מי רגלים כדי לבטלם אף שדבר ברור הוא שאין בלחלוחית שעל הידים רביעית וראיתי שנתקשה בדבר הרב בעל מג"א ורצה לחלק כדאי' בספרו ולפ"ד אין צורך ובכ"מ כתב בפ"ג מהל' ק"ש לתרץ קושית הר' מנוח ז"ל ולי נראה דחכמים שיערו דברביעית סגי אפי' לגדולה ובפחות מרביעית אפילו לקטנה לא סגיא עכ"ל הנה הרב ז"ל לא דקדק אם המי רגלים יש בהם כדי רביעית או פחות מרביעית וכדי לתרץ קושית הר' מנוח אין צורך כלל לומר דאף בפחות מרביעית מי רגלים בעינן רביעית מים והדברים ברורים כמ"ש דלעולם אין צורך ברביעית מים כי אם ברביעית מי רגלים לא בפחות הנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קג

א בדין הכהנים הנמנעים לצאת בפתח שער העיר כשיש מת בעיר.

ב כתוב בפסקי מהר"ר איסרלן ז"ל סי' כ"ד דאף הכהנים המחמירין שלא לצאת דרך פתח שער העיר אין להם להחמיר בבית של צידוק הדין דאדרבא אותו פתח בא לטמאות את האהל. וכתב עליו בס' לחם חמודות דף קי"ח ע"א טעמו זה יספיק בבית שאין בו אלא פתח א' אבל אם יש בו שני פתחים שבפתח א' מכניסין ובפתח א' מוציאין נראה שלפי סברא זו אין היתר לכהנים לכנוס באותו הפתח שמוציאין ממנו המת עכ"ד ואינם נכונים כלל דמשמע מדבריו דבבית של צידוק הדין שיש בו שני פתחים מותר ליכנס דרך הפתח שמביאין לתוכו המת ואסור ליכנס דרך הפתח הב' שמוציאין ממנו המת והא ודאי בורכא דאם אתה אומר הפתח הא' טמא האיך אפשר לחלק אוהל א' שבחציו יהא מותר ובחציו יהא אסור ואין להביא ראי' מאותה דפתח גדול ופתח קטן שהביא מהרא"י ז"ל שם ופירשו באופן שאוהל א' חציו טמא וחציו טהור דההיא לקולא איתמר אבל בנ"ד שטהרת הפתח הראשון שהמת נכנס בו תחלה האיך תטמא הפתח השני וא"ת אין דנין ק"ו מהלכה כמ"ש מהרא"י שם כל זה הוא להחמיר אבל להקל שזה אינו הללמ"ס שהרי אדרבא מסברא דנפשין אנו מטהרין הפתח הראשון שנכנס בו המת לא כ"ש שנטהר הפתח הב' שהמת יוצא ממנו ועוד הדבר תמוה דאי איתא הו"ל למהרא"י לפרושי דדוקא בפתח אחד וביותר כיון דרוב בתי צידוק הדין משני פתחים הם עשויין ועוד כיון דבשאלה של מהרא"י כתוב שער בית הקברות נראה דעליה השיב מהרא"י דמותר אף שהמת עובר תוך השער לבית הקברות ונראה שהלחם חמודות לא עמד על דעת מהרא"י דעיקר כונת מהרא"י היא לומר דלעולם לא מחמרינן אלא באותן הפתחין שהם סוגרין על המת ומונעין אותו מלצאת מן המקום אשר הוא שם כגון אם יש מת בעיר א' תוך בית א' אשר בעיר אסור להכהנים לצאת להמחמירין לא בשער הבית ולא בשער החצר ולא בשער העיר דהני כולהו מיקרו סוף טומאה לצאת אבל אם רוצים להוליך המת לעיר אחרת אף שאנו יודעין שיכניסוהו ויוציאוהו מן העיר ההיא עכ"ז הכהנים מותרים לצאת לבא דרך פתחי העיר ההיא כיון שאין פתחי העיר ההיא סוגרין ונועלין על המת ולא מיירי לגבי דידהו סוף טומאה לצאת נמצא דלפי"ז הדבר ברור דבבית של צה"ך אין לחוש כלל אם יכנסו בו כהנים אף שיש מת בעיר יכולים הכהנים להקדים ולכנוס בו בין שיש לו פתח אחד ובין שיש לו שני פתחים וכל זה לא הוצרכנו אלא בשכבר יש מת בעיר אבל כשאין מת בעיר לית דין ולית דיין שמותרים הכהנים לצאת ולבא בבית צידוק הדין ובזו לא ערער אדם מעולם ולפי ששמעתי שא' מהקופצים להורות טעה בזה כתבתי אף שהדבר ברור לתינוקות ובעיקרא דדינא נפלאתי על הגאון מהר"ר איסרלן ז"ל ושאר הגאונים אשר הביא שם בפסקיו שנעלמה מהם משנתינו פי"א דאהלות ריש פרק

הבית שנסדק וכו' טומאה בפנים כלים שבחוץ בש"א עד שיהא בסדק ארבעה טפחים בה"א כל שהוא הרי דאף בית שמאי דמחמירי אינם מצריכים אלא שיהא בסדק ארבעה טפחים שהוא שיעור הוצאת המת אף דמסתמא דרך פתחי הבית יוציאוהו מ"מ כיון שיש ריוח בין אוהל לאוהל כדי שיעור הוצאת המת שוב אין אוהל השני טמא ולבית הלל דהלכתא כוותייהו אין צריך שיעור הוצאת המת בין אוהל לאוהל אלא בכחוט המשקולת סגי כדי להפריד בינם שלא יקרא אוהל אחד אף שבודאי יוציאו המת דרך פתחי הבית הבית טהור ש"מ דאין אומרים כלל סוף טומאה לצאת אלא בשהכל תחת אוהל אחד אלא שהוא נעול בדלת או בחלון שסופו להפתח מחמת הטומאה שסופו לצאת דרך שם אבל בשערי חצרות והעיר אין בהם בית מיחוש נמצא דהכהנים הנוהגים להזהר בזה טועים בדבר משנה ומחינן בהו אם לא נהגו כך לזריזות כדי שלא יבאו עליהם מוליכי המת עודם תוך חלל הפתח וכמה שכתב הרב מהרי"ט בתשו' בח"א בשם הרב אביו ז"ל ואנחנו היודעים שמחמת הנמצא כתוב בפסקים הנ"ל נהגו וכן נמצא דלכתחילה מחינן בהו כיון דהוא היפך משנתינו צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קד

א האמבורג

ב שאלת אשה שהיתה בחזקת מעוברת ח' או ט' שבועות והפילה והנשים לא בדקו את השפיר כראוי אלא שיודעות שלא היה ניכר בו צורת פנים וידים ורגלים והמילדת גויה אמרה שהכירה שהיה ראוי להיות תאומים ואח"כ ילדה בר קיימא אם האב חייב לפדותו לפי שאנשים אמרו לך שחייב לפימ"ש מהרמ"א בהגה' וכל זמן שאין לו אברים מרוקמין אין פוטר הבא אחריו ואפי' בזה"ז סומכין ע"ז.

ג תשובה אות' האנשים שגו ברואה כי דברי מהרמ"א לקוחים מתשובת מהרי"ק שורש קמ"ג ושם כתוב וז"ל ולא הבחינו בו שום ריקום אברים רק ראו כמין גידי' דקי' מאוד וכעין בשר ויש מהם אומרי' שהיה מלא מים או מוגלא וע"ז פסק דאין לחוש משום ולד כו' דאדרבא יש להעמיד אשה בחזקת שלא נפטר רחמה וגם הנפל הזה בחזקת שלא נתרקמו אבריו עדיין דהא חזקה גמורה היא זו עכ"ל ולכאורה דברים אלו סותרין תלמוד ערוך בפ' המפל' כ"ט אריב"ל עברה בנהר והפילה מביאה קרבן ונאכל הלך אחר רוב נשים ורוב נשים ולד מעלי' ילדן הרי דלא מוקמינן לאשה בחזקת פטורה מן הקרבן וגם לא הנפל בחזקת שלא נתרקמו אבריו והך דריב"ל הלכתא היא דלא אשכחן מאן דפליג עלה ובפ' כל היד י"ח מותבינן מינה לר' יוחנן דאמר בשלשה מקומות הלכו בו חכמים

אחר הרוב ועשאום כודאי והאיכא הא דריב"ל ומשנינן שמעתתא לא קאמרינן משמע נמי דהלכתא פסיקתא היא וכ"פ הרמב"ם ז"ל אלא עכצ"ל דשאני התם שבדקוהו ומצאוהו מלא מים אלא שבאנו לחוש מחמת חסרון ידיעתינו ע"ז כתב מהרי"ק דכיון דאיכא נמי הנך חזקות סמכינן אעדות נשים אבל בהפילה ולא בדקוהו הדבר ברור בגמרא דבחזקת ולד מעליא הוא ופוטר הבא אחריו ולא מיבעיא בהוחזקה עוברה אלא אפי' בלא הוחזקה עוברה דהא מוקמינן למתני' דקתני המפלת ואינה יודעת מה הפילה תשב לזכר ולנקבה בלא הוחזקה עוברה הא קמן דאפי' בלא הוחזקה עוברה נמי ספק ולד הוא וידוע הוא דכל היכא דאיכא ספק בבכור הרי הוא פטור ומשנה שלמה היא סופ"ד דטהרות ספק בכורות א' בכורי אדם וא' בכורי בהמה שהממע"ה אח"כ אמרו לי שחתכוהו והיה בתוכו כעין גידים ובשר ובאמצעו דבר ארוך מעט ול"ה יודעין אם היה מלא או חסר ואם היה ממראה א' או מראות הרבה ואמרתי להם שאעפ"כ הבא אחריו פטור מן הבכורה דבגמ' כ"ד ע"ב פריך אמתניתין דמלא גווני' אינה חוששת לולד וניחוש שמא ולד היה ונימוח ומשני אביי כו' ורבא אמר מלא תנן ואם איתא דאיתמוחי איתמח מחסר חסר רב אדא בר אהבה אמר גוונים תנן ואם איתא דאיתמחי כוליה בחד גוונא הוה קאי ואין ספק דהילכתא כרבא לגבי אביי דכל שאינו מלא חיישינן שמא ולד היה וכן רב אדא איכ"ל דלא פליג ארבא בהך סברא אלא דס"ל דאי משתכח בחד גוונא אפי' מלא חיישינן שמא ולד היה ונימוח והני תרתי מילי דוקא נינהו ומתניתין הכי דייקא דדוקא בדאיכא תרתי מלא והרבה גוונים הוא דלא חיישינן לולד הא חסר אע"ג דאית ביה גוונין טובא או חד גוונא אף מלא חיישינן לולד וזה להתלמד במקום אחר אבל בנ"ד הרי לא היו יודעות כלל לא בין מלא לחסר ולא בין חד גוונא להרבה מראות והרי הדבר חוזר לעיקר הדין שכל שהוא ספק הבא אחריו פטור ולכל זה לא הוצרכנו אלא לאחר שנבדק השפיר ונמצא שאינו מרוקם אבל אם לא נבדק אם מרוקם או לא אף שהוא מלא גנינים חוששת לולד שהרי לשון משנתינו כך היא מלא גנינים אינה חוששת לולד ואם היה מרוקם תשב לזכר ולנקבה משמע שאותו שהוא מלא גנינים אם היה מרוקם תשב לזכר ולנקבה ולא חששא לבד אלא אף ימי טוהר נמי יהבינן לה כולד ודאי שהרי לא שנינו בה ולנדה וכ"כ הרמב"ם ז"ל מלא גנינים הואיל ואינו מרוקם אינה חוששת לולד הרי שאפשר למלא גנינים להיות מרוקם וענין הריקום שנינו בברייתא אבא שאול שתי עיניו כשתי טיפין של זבוב כו' וחיתוך ידים ורגלים אין לו ואין ספק שזה דבר קשה הבדיקה וכל שאינו בקי בהלכה זו בשעת בדיקה אף שלאחר זמן שאלנוהו ואמר לא ראיתי אין שומעין לו דההיא שעתא לא אסיק אדעתי' שתהיינה טיפות כזבוב בכלל ריקום הולד וכאותה שאמרו

בשוחט שאינו יודע ה' שחיטה אף שאח"כ למד ויודע ואומר ברי לי ששחטתי כהוגן אין שומעין לו ולא תימא התם דוקא משום שבא להוציא הבהמה מחזקת איסור דהא בנ"ד נמי בא להוציא שפיר זה מחזקת ולד מעלי' שהוא רוב המפילות כדלעיל והוא רוב גמור שסומכין עליו לענין דם טוהר שהוא בכרת והבאת חולין לעזרה ואכילת מליקת העוף שהיא נבלה ואיכא נמי חזקת ממון דעדיפא טובא דאפילו רוב לא מהניא נגדה וצ"ל דבנדון מהרי"ק אותן נשים חכמניות היו ובקיאות בדין שפיר מרוקם מה שאינו במשמע ומ"מ דברי מהרי"ק תמוהין דבכעין בשר הא איכא סברת הרשב"א דפסק כשמואל דאמר אחד זה ואחד זה חוששת וכיון דפלוגתא דרבוותא היא הדרין לכללין המוציא מע"ה ועוד שנראה מדבריו שבימי הטור נתחדשה חומרא זו ולכך כתב עליה שאינה אלא משום חומרת כרת ואינו כן אבל האמת הוא שגם בזמן התלמוד כבר נסתפקו בהכרת השפיר כדאמרי' בגמרא דף כ"ה מעולם לא דנו שפיר בנהרדעא משמע שהוא דבר קשה ההכרה בעצם ולא מטעם חומרא דידן בעלמא וא"כ הדבר ברור דלענין פדיון הבן המע"ה והבא אחריו פטור:

ד ועוד מדאיצטריך למימר דאדרבא יש להעמיד אשה בחזקה שלא נפטר רחמה עדיין וגם הנפל הזה בחזקת שלא נתרקמו אבריו עדיין דהא חזקה גמורה היא זו ע"כ לומר דספוקי מספקא ליה וכל שיש כאן ספק הרי הוכחנו בבירור מתלמוד ערוך דאדרבא יש לנו לומר דולד מעלי' הוא דהלך אחר רוב נשים והרי אין החזקה שכתב מהרי"ק אלא רעועה ולא גמורה ואין לומר דס"ל למהרי"ק דרוב נשים דילדי ולד אין בו גנינים ובשר דכיון דבחסרון בקיאות קיימינן דילמא רובן דרכן במראה זה שאנו רואין ונראה בעינינו שהוא גנינים ובשר וגם לשונו באומרו שלא הבחינו בו שום ריקום אברים קצר קצת דהו"ל לפרש הריקום האמור בתלמוד שהרי אינו מובן מן הסתם ובזה י"ל שסמך על המבין או שהשואל ביאר דבריו ולא הוצרך הרב ז"ל לחזור ולשנות וכל אלו דברים דחוקים ואיך שיהיה נלע"ד ברור דבזמן הזה כל שעברו מ' יום והפילה שפיר דהבא אחריו פטור מפדיון ואפילו הרוצה להחמיר כדברי מהרי"ק לא יברך לא ברכת פדיון הבן ולא ברכת שהחיינו אלא יתן לכהן ה' סלעים בלא שום ברכה דברכות אינן מעכבות אבל מעיקר הדין פטור הוא הנלע"ד כתבתי: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קה

א ילמדנו רבינו אב שאינו רוצה לפדות את בנו הבכור פטר רחם כופין אותו לפדותו או לא.

ב תשובה לא ידענא מאי מספקא לך ומ"ש מצוה זו מכל מצות האמורות בתורה שמכין אותו עד שתצא נפשו ולא עוד אלא דנחתינן לנכסיה כדאמרי' בפ"ק דקדושין כ"ט ת"ר הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו ר' יהודא אומר בנו קודמו שזה מצותו על אביו וזה מצות בנו עליו א"ר ירמי' הכל מודים כל היכא דליכא אלא ה' סלעים הוא קודם לבנו כי פליגי היכא דאיכא חמש משועבדים וחמש בני חורין ר"י סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא בהני חמש פריק לברי' ואזיל כהן וטריף להו והילכך מצוה דגופי' עדיף הרי מבואר דאף מלקוחות טרפינן פדיון עצמו ואף דלא אתא אלא מריבוייא דקרא פדה תפדה כ"ש פדיון בנו שמקרא מלא הוא בכור בניך תפדה שיש לו לכהן לטרוף לקוחות אם נשתעבדו אחרי לידת הבן או לאחר שהיה לו ל' יום וכ"כ שם התוס' בד"ה ואזיל כהן וטריף בהדיא בשם הקונטרס דלכך לא טריף בפדיון בנו משום דקדים השיעבוד לבן הא אי קדים הבן לשיעבוד אף הוא טורף בפדיון הבן ואף רבנן לא פליגי עליה דר"י אלא משום דס"ל מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא הא מבני חורין דמלוה על פה נמי גביא פשיטא דגבינן בע"כ דאב וראיתי בספר חוט השני סי' צ"ב שכתב וז"ל ומה שתמהת למה באמת לא נכוף לאבוהי למפרקי' כמו בכל מ"ע שבתורה ה"ט כיון דגמרינן מדכ' תפדה תפדה דהיכא דלא פרקיה האב חייב לפדות את עצמו הוי כאלו נתנה לו התורה ברירה שיכול לסלק מצות פדה"ב מעליו ולהניחו לבן עצמו והוא דומה ללהנל"ע שאין לוקין עליו עכ"ל ופשיטות דבריו הם בבן קטן וא"כ אין להם מקום שכבר הוכחנו שכופין את האב גם מ"ש שדומ' ללהנל"ע אין לו ענין דאף בלאו שניתק לעשה אם הוא דבר שאפשר לתקן ודאי ב"ד כופין אותו שלא יעבור הלאו מכאן ולהבא ולא מצינו אלא כל מצות עשה שמתן שכרה בצידה אין ב"ד שלמטה מוזהרין עליה וכן מצאתי מפורש בתשו' הרשב"א החדשות סי' שכ"א שכ' בהדיא שכופין את האב ודוקא כשהגדיל הבן ויש לו נכסים לבן ואנו יכולים לכופו אזי אין כופין את האב וע"ז הוצרך להביא ראיה מהירושלמי ואי לאו הירושלמי בכה"ג נמי הוה סליק אדעתי' למיכפייה לאב אבל בבן קטן פשיטא ופשיטא דכופין את האב והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה קו

כתב מהרדב"ז בתשו' י"ג מי שהיה חבוש בבית האסורין ונתנו לו רשות לצאת פע"א בשנה אין חוששין למצוה קלה או חמורה אלא כיון דקיי"ל אין מעבירין על המצות המצוה הראשונה שתבא לידו וא"א לעשותה בבית האסורין יעשנה ויש להקשות על זה דקמבעיא לן בפ' התכלת דף מ"ט ציבור שאין להם תמידין ומוספין איזה מהן קודם

ומוקי לה במוספין דהאידנא ותמידין דלמחר תדיר עדיף או מקודש עדיף ואי כסברת הרב ז"ל אף אי תדיר עדיף מוספין קדמי מטעם דאין מעבירין על המצות א"ו דלא אמרינן אין מעבירין עה"מ אלא בשתיהן שוות אבל לא בדחד מינייהו עדיף ובהכי ניחא ליה מאי דק"ל להתוס' בפ' כל התדיר צ"א ע"א ד"ה תא שמע וז"ל וצריך לדקדק בפ' התכלת גבי התמידין אין מעכבין את המוספין דאיכא כי הך בעיין דתדיר ומקודש ולא פשיט מיניה מידי דלא מייתי הכא ראיות דהתם והנהו דהכא לא מייתי התם ועם האמור ניחא דהך דפ' כל התדיר שתיהן לפניו ואין כאן העברה על המצות והכי נינהו כל הראיות דמייתי ובההיא דפ' התכלת צריך להעביר על המצות כן הראיה שהביא ממוספין אין מעכבין את התמידין כו' אלמא כי הדדי נינהו אין להביאה כאן דדילמא בששתיהן לפניו תדיר עדיף אלא דהתם אהניא ליה הא דאין מעבירין על המצות למקודש לשוויי' כי תדיר אבל הראיה השניי' שהביא מאין פוחתין ששה טלאים בלישכה דבעי למפשט דתדיר עדיף ממקודש אפי' היכא דצריך לעבור על המצות הוה מצי לאתויי הכא במכל שכן אלא דלא חש לאתוייה כיון דלא מצי לאתויי ראיה קמייתא והך בתרייתא נמי אידחיא אלא שיש לנו לחוש לאותה שאמרו בריש פ"ד אחין דילמא אדמייבם חד מיית אידך וקבטיל מצות יבמין והתוס' שם חילקו בין מיתה לזמן מועט דלא חיישינן לה כאותה דיום הכיפורים למיתה דזמן מרובה דודאי חיישי' שמא ימות אליבא דכ"ע וא"כ היה לנו לחלק בנדון הרב ז"ל בין כשהמצוה שנייה היא לזמן מרובה דחיישינן לשמא ימות לכשהשנייה היא לזמן קרוב דלא חיישינן לשמא ימות בזמן מועט דהא קיי"ל כרבנן דפליגי עליה דר"י דאמר אף אשה אחרת מתקינין לו וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהל' עבודת יה"כ וכן ס"ל להרב בעל תה"ד שפסק בתשו' ל"ה שיש להמתין מלברך על הירח עד מוצאי שבת ול"ח שמא ימות בזמן מועט כזה ויש לי מקום עיון בדברי הרמב"ם ז"ל שבריש פ' תשיעי מה' תרומות פסק כאותה ברייתא דכל הגט כ"ח דהאומר לאשתו הרי זה גיטיך שעה אחת קודם למיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד ש"מ דס"ל דחיישינן לשמא ימות לאלתר ובהל' יה"כ פסק דלא כרבי יהודא ולא די שהדברים סותרין זא"ז אלא שרואה אני הדברים ק"ו דהשתא ביוה"כ דמעלה היא והוה לן למיעבד כרבי יודא כדאמר רב הונא ברי' דר"י בפ' הישן כ"ד אפי"ה לא חיישינן למיעבד מעלה גבי תרומה דלא שייכא הך מעלה לא כ"ש ואין לומר דהיא הנותנת דכיון דכפרת כל ישראל תלויה בזה ניחוש אפי' לתרתי תלת וכמ"ש התוס' רפ"ק דיומא בתירוצא בתרא דההיא תירוצא ליכ"ל אלא אי לא חיישי' מן הדין לשמא ימות לזמן מועט בחד אלא דמשום חששא בעלמא חיישינן לה גבי ביטול מצות יבמין ולהכי קאמרי רבנן דאי בעית למיחש לחששא בעלמא הכא ביה"כ איכא למיחש אפי'

לב' ג' אבל אי ס"ל דמן הדין יש לנו לחוש למיתה אחד אפי' לזמן מועט וכההיא דתרומה תו ליכא למימר דניחוש גם למיתת ב' ג' דודאי מיתת ב' ג' לא שכיחא בזמן מועט ואין לנו מן הדין לחוש להם וכי תסיק אדעתין דלענין יה"כ יש לנו להקל עליו מה שהיא צריך מן הדין מפני שאי אפשר לנו להחמיר יותר מן הדין הא ודאי ליתא ואין להק' א"כ מה בין תירוצא בתרא לתירוצא קמא דבתירוצא קמא ההיא דיבמות מיירי לזמן מרובה ובתירוצא בתרא ההיא דיבמת נמי מיירי בזמן מועט וא"ת תיקשי לרב הונא ברי' דר"י דמפרש טעמא דר"י משום מעלה עשו בכפרה הא בעלמא לא חייש ר"י למיתה והא הרי זה גיטך שעה א' קודם למיתתו דחייש ר"י למיתה לאלתר דהא ההיא מתניתי' ר"י היא וי"ל דר"ה ברי' דר"י אליבא דמאי דאפכינן ואמרינן דר"מ חייש למיתה ור"י לא חייש למיתה קמפרש הכי דע"כ ההיא דהרי זה גיטך נמי ר"מ היא ולא ר"י אבל להרמב"ם ודאי קשה וצ"ע וכיון שלא ירדנו לסוף דעת הרמב"ם ז"ל היה לנו לומר דלמיתה דחד נמי ל"ח לזמן מועט ואם יזדמנו לו ב' מצות א' קלה היום וא' חמורה למחר ימתין על החמורה למחר אלא שרואה אני דברי הרדב"ז ז"ל תלמוד ערוך הם בפ"ק דמ"ק ר' יונתן בן עסמאי ור"י בן גרי' דקא רמו קראי אהדדי כתיב פלס מעגל רגליך וכתוב אורח חיים פן תפלס ל"ק כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים ופירשיז"ל פלס כלומר שקול המצוה ועיין בהן איזה גדולה ועשה הגדולה וכתיב פן תפלס דמשמע כל מצוה שתבא לידך עשה אותה בין גדולה בין קטנה ואל תניח קטנה מפני הגדולה מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים עשה אתה הגדולה וחביריך יעשו הקטנה מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים אל תפלס אלא מצוה שבאה לידך בין גדולה בין קטנה עשה ומסתמא דברי הרדב"ז ז"ל במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים מיירי וההיא דברכת הלבנה שפסק הרב בת"ה שיש לנו להמתין ל"ק דהתם המצוה ההיא נעשית באופן יותר משובח לכן יש להמתין כדי לקיימה על צד היותר טוב וכן ההיא דתמידין ומוספין יש לומר דכחדא מצוה חשיבי דתרווייהו עבודת הקרבנות ובחד בהמה נינהו אבל במצות שונות אין מעבירין קלה מפני החמורה הא מיהא במצוה אחת שאפשר לעשותה היום שלא מן המובחר ולמחר מן המובחר טוב להמתין למחר ואין בזה משום מעבירין על המצות אלא שאני חוכך מאותה ששנינו בפסחים פ' האשה וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורין אין שוחטין עליהן בפני עצמן דבבית האסורין דגוים איכא למיחש משום פיהם דבר שוא וביותר לדעת הירושלמי שהביאו שם התוס' צבי הירש אשכנזי ס"ט:

תשובה קז

כת' הרמב"ם בפ"ג מהל' שאר אבות הטומאות ד"ב נבלת העוף הטהור כו' חשב עליה לאכילה ה"ז מטמאה טומאת אוכלין אע"פ שלא נגע בה טומאה פרה אדומה ושעירים הנשרפים אינן כן אם חישב עליהן לאכילה צריכין שתגע בהן טומאה ואח"כ יטמאו טומאת אוכלין והראב"ד השיג עליו וז"ל א"א בחיי ראשי כאשר עיינתי את הדברים במקומן בזבחים פ' טבול יום לא מצאתי אותם כדבריו ודכולי עלמא אית להו דתנא דבי ר"י דאמר מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה וכו' והאי דקא מפליג בין פרה לשעיר המשתלח משום דבעינן שיהא להם הכשר טומאה ממקום אחר כלומר בעינן שיהיו ראויין לקבל טומאה ממקום אחר ואם היו ראויים לכך טמאים הם מעצמם ומ"מ בעו הכשר מים שיהו ראויי' לקבל טומאה הלכך פרה ופרים שהם אוכלים וראויים לקבל טומאה מטמאין מעצמן אבל שעיר המשתלח שהוא חי ואינו ראוי לקבל טומאה אף מעצמו אינו מטמא ולעולם פרה ופרים מעצמן הן מטמאין בין ותדע עוד יש לפרש להאי מימרא הכי לעולם רבנן לית להו דר"י דס"ל דבעינן שיקבלו טומאה ממקום אחר ופרה ופרים ע"י קבלת טומאה הלכך פרה ופרים דבני קבולי טמאה נינהו מקבלי טומאה ויהבי לה אבל שעיר שהוא חי לא מקבל טומאה ולא יהיב לה ולדעת הנך רבנן נבלת עוף טהור נמי לא מטמאה עד דמקבל טומאה ממקום אחר והאי פירושא ניחא להההוא סוגיא דזבחים מיהא בהאי סוגיא והאי פירושא ליכא פלוגתא בין פרה ופרים לנבלת עוף טהור וסוגיין נמי בכולא תלמודא כרי"ש דלא בעינן לא הכשר מים ולא שרץ ע"כ והכ"מ הבין דהראב"ד בפירוש השני ס"ל דלרי"ש לא בעינן הכשר מי' אבל בעינן הכשר טומאה וסוגי' דעלמא הוא דלרי"ש ל"ב אפי' הכשר טומאה ומכח זה נתקשה בפירש סוף ההשגה באומרו בסוף דבריו ולשון נמי אינו נוח לי והמדקדק בדברי ההשגה יראה שלא כיון הראב"ד לומר דהך סוגיא ס"ל בפירוש דברי רי"ש שאינו שולל אלא הכשר מים אבל לא הכשר שרץ וכהבנת הכ"מ אלא דהנך רבנן דרבי מאיר פליגי את"ד רי"ש דרי"ש סבר דלא בעינן לא הכשר מים ולא הכשר שרץ ורבנן דהכא סברי דבעינן הכשר טומאה ופליגא ארי"ש ובהכי ניחא ליה דעת הרמב"ם דפסק כרבנן דהכא אלא שקשה להראב"ד על זה ב' קושיות הא' אמאי בנבלת עוף טהור לא מצריך הרמב"ם הכשר טומאה ממקום אחר דהא להנך רבנן אף לנבלת עוף טהור צריך הכשר טומאה דהא לא שני להו להנך רבנן בין נבלת עוף טהור לפרה ופרים וזאת שנית דסוגיין בכולא גמ' כר' ישמעאל וא"כ לא הו"ל להרמב"ם למישבק רי"ש דסוגיין דכוותיה ולמעבד כרבנן דהך סוגיא ודלא כסוגיין דעלמא זה ברור בדברי הראב"ד ז"ל ומ"ש הרב בכ"מ ליישב

דעת הרמב"ם ז"ל וז"ל י"ל שרבינו מפרש היינו דוקא בנבילת עוף כו' שהן מטמאין אדם במגע עכ"ל הוא תמוה מאוד שזהו דלא כתלמודין בכל מקום והברור ופשיט בכולא תלמודא שאין נבלת עוף מטמא במגע כלל אלא בבית הבליעה מטמאה להאוכל ולא מטעם מגע אלא מטעם אכילה וא"כ אין טעם להעדיף כח נבלת העוף שטומאתה חידוש הוא מטומאת פרה ופרים גם אין להרמב"ם ראיה על זה ונלע"ד דס"ל להרמב"ם ז"ל דרב דימי דאמר אמרי במערבא צריכין הכשר טומאה ממקום אחר אפרה ואפרים קאי כפשטא דשמעתתא ולא כמו שנדחק רש"י ז"ל לומר דאתדר"י קאי דאי כפי' רש"י עיקר התירוץ חסר מן הספר ולא כמו שפי' הראב"ד בפי' האחרון דפליגי אתנא דר"י דלהך פירושא נמי קשה לינקטו לישנא קייטא הנך רבנן לית להו דתנא דר"י גם דוחק לומר דליפלגי הנך רבנן אתנא דר"י דנראה בכולא תלמודא דהילכתא היא ולית בה פלוגתא לכך פירש הרמב"ם דהוא פירוש לדברי רבנן דאמרי פרה ופרים מטמאין טומאת אוכלין דאינן מטמאין אוכלין אא"כ קיבלו טומאה ממקום אחר ומיתרצא קושית אפי' שעיר המשתלח דכיון דאין פרה ופרים מטמאין אוכלין אא"כ קבלו טומאה ממקום אחר שוב א"א לומר בשעיר המשתלח שיטמא אוכלין שהרי א"א לו לקבל טומאה ממקום אחר ומיסתייע הך פירושא ממה דפליג ר' שמעון אהך מילתא בתוספת' דפרה ואומר פרה מטמאה טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר ופרים הנשרפים אינן מטמאין טומאת אוכלין הואיל ולא היתה להן שעה"כ כמ"ש התוס' בפ' מרובה דף ע"ז ומייתו נמי גירסא פרה מיטמאה טומאת אוכלין ולפי גירסא זו ודאי צריכה קבלת טומאה ממקום אחר כדי לטמא אוכלין ומשקין וכבר הקשה זה לרש"י ותירוצו ע"י צירוף בצק אינו במשמע (ובודאי דרבנן ור"ש בחד גוונא מיירו) מלבד מה שהק' עליו התוס' שם אבל להרמב"ם הוא כפשטיה ואף דנבלת עוף טהור אינה צריכה הכשר שרץ הא אמרי' דצריכה מחשבה היינו שיחשוב עליה לאכילה והרי האכילה גורמת לה טומאה חמורה לכך מהני מחשבתה לאכילה להוריד לה טומאה קלה דהיינו טומאת אוכלין ומשקין ואף דמחשבת נכרי' נמי מהני כדאמרי' פרק בא סימן בתרנגולת שביבנה ובאכילת נכרים לא שייך טומאת בית הבליעה מ"מ שם אכילה כיון שגורם לה טומאה חמורה כדאי הוא להוריד לה טומאה קלה ושפיר אמרי (ועכ"פ אין במחשבת אכילה כח להפקיע ממנה שם טומאה חמורה שהרי האכילה גורמת לה טומאה חמורה) כיון דסופה לטמא טומאה חמורה ע"י שם אכילה אינה צריכה הכשר שרץ לאפוקי במחשבת אכילת פרה ופרים הנשרפים אדרבא היא מפקעת מהם שם טומאה חמורה שהרי אינם מטמאים טומאה חמורה אלא להמתעסקין בהוצאתן ובשריפתן לאפוקי האוכל פרה ופרים ודאי

שאינו טמא טומאה חמורה לכך א"א לנו לומר שע"י מחשבת אכילה יטמאו טומאה קלה בלי הכשר שרץ שהרי המחשבה ההוא המכשירתן לטומאה קלה מפקעת מהן טומאתן החמורה שאם יאכלו הרי אינם מטמאין טומאה חמורה ולכך צריכין הכשר שרץ והכשר מים אינן צריכין דחיבת הקודש מכשירתן זה נ"ל כפתור ופרח בדעת הרמב"ם ז"ל וזהו טעם הרב ז"ל שפסק בס"פ ה' מהל' פרה שהנוגע בפרים הנשרפים בין אוכלין בין משקין הכל טהור משום דפסק כרבנן דרבי מאיר דאינן מטמאין אלא ע"י הכשר טומאה ממקום אחר ופשוט דה"ה לפרה וכמ"ש כאן בהדיא והרב בכ"מ נתקשה בטעם הרב ז"ל וכתב דפסק כר"ש והא ודאי ליתא גם מ"ש הרב בפ' ששי מה' שאה"ט דט"ו השורף פרה ופרים כו' הרי הן שני לטומאה וכתב הרב בכ"מ ודבר תימא כו' לכך נראה דאפרה ופרים ושעיר עצמם קאי כו' ע"ש והוסיף תמה שהרי בהדיא פסק הרמב"ם ז"ל לעיל בהל' פרה הנוגע בפרים הנשרפין בין אוכלין כו' הכל טהור ולעיל בפ"ג מה' אלו פסק נמי דאינן מטמאין אא"כ נגע בהן טומאה ונראה בעיני שט"ס יש כאן וצ"ל אם נגעו באוכלין שלא בשעת מעשיהן במקום אפי' צ"ל שלא כנלע"ד. צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קח

א תשרי תס"ל מה"ה גיסי הש"י במדינת ליטא

ב ששאלת מי שמת בלא בנים והניח אשתו מעוברת שילדה ומת הולד תוך ל' יום ללידתו ויש לה כמה יבמים אם היא צריכה לחזור על כל האחין:

ג תשובה דבר זה מבואר בתשו' מהרשד"ם ז"ל בסי' קנ"ח שהוא ז"ל מצריכה לחזור על כל האחין אם לא בשעת דוחק גדול ומהרא"ש ז"ל הביא דבריו בתשובתו סוף סי' כ"ט אמנם נלע"ד הלכה למעשה שאינה צריכה לחזור על כל האחין כלל וכלל אפי' שלא בשעת הדחק מכח ראיות עצומות חדא מההיא דאמרי' בהחולץ מ"א ע"ב אלא לא החלוץ אמאי כו' משום דר' יוסי כו' כל העולם ליבום עולה לחליצה כו' מתיב רב חיננא הספקות חולצת ולא מתייבמות אלא לאו שקידש א' משתי אחיות ואינו יודע איזו מהן קידש וקתני חולצת הכי השתא התם אם יבא אליהו ויאמר שהא קידש בת חליצה ויבום היא כו' הרי בהדיא דאף דבעינן שתהא ראויה ליבום בשעת חליצה עכ"ז בדבר שאינו אסור אלא מחמת חסרון ידיעה שלנו שאין אנו יודעין איזו קידש איננה בכלל ואינה צריכה להמתין אפי' חדש א' אף אם אפשר שיבואו עדים ויעידו איזו היא לא משהינן לה משום דממ"נ החליצה כשרה שהרי כל אחת מהאחיות בדין היא חולצת ממ"נ ואין בה פיסול בגופ' שאם היא אותה שקידש הרי היא עולה ליבום נמי ואם אינה היא אפי' חליצה

אינה צריכה ואע"ג דהתם לאו לענין חליצה פסולה שצריכה לחזור על כל האחין איירינן אלא לענין שתחלוץ לכתחילה חליצה מעולה שהיא עולה ליבום מ"מ רואה אני הדברים ק"ו השתא ומה התם שרינן לכתחילה במילתא דאם יבא אליהו ויאמר שומעין לו הכא דאתה בא להזקיקה לעשות מעשה לחזור ולחלוץ לשאר האחין אחר שכבר חלצה לאחד מהם אינו דין שבדבר שאם יבא אליהו ויאמר כו' דאין צורך לחזור על כל האחין (אף שעדיין לא נישאת) וידוע דמדרבנן בעלמא היא חזרה על כל האחין וא"כ בנ"ד דממ"נ האשה הזאת פטורה דאם יבא אליהו ויאמר דהוי בר קיימא אפי' בן יום א' פוטר ואינה צריכה חליצה כלל ואם יאמר דהוי נפל הרי היא עולה ליבום וחליצה כשרה היא ואינה נקראת חליצה פסולה כדי שתהא צריכה לחזור על כל האחין ועוד נלע"ד ראיה ברורה ממשנתינו פ' כיצד אשת אחיו כ"ג ע"ב שני' שקידשו שתי אחיות זה אינו יודע איז' קידש כו' לזה שנים ולזה שנים אחיו של זה חולץ לאחת ואחיו של זה חולץ לאחת אחיו של זה מייבם חלוצתו של זה ואחיו של זה מייבם חלוצתו של זה והא הכא ע"כ כל אחת אינה חולצת אלא מאחד מהם ואעפ"י שאותו החולץ אסור לייבמה משום שמא יפגע באחות זקוקתו וע"כ נמי שאין האח השני חולץ לזאת דאי ס"ד שהיא צריכה מהאח השני גם כן היכי מצי מייבם לאחותה שהרי היא אחות חלוצתו א"ו שאינה חולצת אלא לאחד מהאחים ואי ס"ד דכההיא גוונא מיקרי חליצה פסולה האיך משתריא להנשא לאחי האחר למ"ד חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין ואין לומר דהא שרינן בשעת הדחק והכא במתניתין נמי כשעת הדחק דמי שלא תיבטל מצות יבמין לגמרי ותרצה לומר דחליצה במקום ייבום כבטול מצות יבמים דמי מה שאינו כן (כדמוכח ר"פ ארבה אחין) אפי' תימא הכי ע"כ הא מילתא בורכא היא דע"כ לא מפליגינן בין שעת הדחק לשעת הריוח אלא לדידן דמספקא לן אי הלכה כמ"ד חליצה פסולה צריכה חיזור אם לא אבל להההוא מ"ד דסבירא ליה חליצה פסולה צריכה חיזור פשיטא דאפי' בשעה"ד נמי צריכה חיזור וזה ברור כשמש ומשנה זו הלכה היא לכ"ע אפי' למ"ד חליצה פסולה צריכה חיזור וא"כ ע"כ לומר דבחליצה פסולה כה"ג דאם יבא אליהו כו' שומעין לו אינה צריכה לחזור על כל האחין ה"ה בנ"ד דאם יבא אליהו ויאמר שומעין לו הדבר ברור דאינה צריכה חיזור כלל וביותר שדין החיזור הוא מדרבנן והכל מקילין בה כמ"ש הלא בספרתם וברי לי אלו היה רואה הרב הגדול מהר"ר שד"מ ראיותי הוה הדר ביה והיה מורה דאפי' שלא בשעת הדחק אינה צריכה חיזור:

תשובה קט

ומה ששאלת עוד מי שיש לו פסק כתוב על חבירו שיש לו רשות לברור א' משני חדרים של לוי ועכשיו נפל א' מהשני חדרים ולוי מרא קמא אומר כבר ביררת את זה שנפל קודם שנפל והלה אומר לא כי עדיין לא ביררתי לי שום א' מהחדרים יראה לי דלא מיבעיא כמ"ד דבפסק דין כתוב אין שכנגדו נאמן לומר פרעתי בנ"ד נמי אין הלה נאמן לומר כבר ביררת ואף למ"ד בפסק דין כתוב שכנגדו נאמן לומר פרעתי ה"מ בתביעת מטלטלין ומעות דלאו בני שטרא נינהו אבל בתביעת קרקע דבת שטרא היא כל מעשיה אין נעשין ונגמרין אלא בשטר כדאמרי' כל אכרזתא דלא כתיב בה קרענא לשטרא לאו אכרזתא וכל טירפ' וכל שומא וכו' ה"נ אם ביירר זה היה להם לעשות שטר מבירירה זו ולכתוב כבר בירר לו פלוני את חדר פלוני וכל זמן שלא עשו שטר מזה אינו נאמן ועוד מאן לימא לן דבדיבור בעלמא קנה הלה את החדר ודילמא אף אם אמר בפירוש אני בורר חדר זה לעצמי עדיין אינו כלום ולא קנה את החדר עד שיברור ויחזיק בו בדרך א' מדרכי הקנאות שבקרקע וכ"ז שלא החזיק אין בדיבורו כלום ויכול לחזור בו ולברור האחר ומדברי לוי נראה פשוט שלא עשה שום קנין וחזקה אלא שבדבור בעלמא בירר לו ואין זה ענין למוכר אחר מבתיו ונפל מראהו נפל וק"ל:

תשובה קי

א ומה ששאלת עוד במי שכתב על כתובת אשתו מעבר לדף הנני מוסיף לאשתי עוד ת"ק זהו' על דמעבר לדף סך הכל ההוספה עם הכתובה דמעל"ד עולה סך אלף זהו' וחתם שמו פלוני בן פלוני:

ב תשובה נ"ל דקנתה אף שלא כתב בלשון חיוב דלשון הוספה פירושו שיהא חוב זה כמו חוב הכתובה וכי היכי דחוב הכתובה הוא בלשון חיוב ובשיעבוד כל נכסיו ה"נ האי תוספת פירושו שהוא מחייב עצמו בת"ק זהו נוספים על הכתובה ומשעבד נכסיו לזה והיינו דאמרי' בריש אעפ"י רצה לכתוב לא קתני אלא רצה להוסיף וכו' וכל עיקר לשון תוספת כתובה הוא בלשון זה ואפילו החולקים בלשון מניח בשכיב מרע מודי' בזה ובעלמא נמי אמרינן ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו ש"מ דכל עיקר לשון תוספת כך הוא להשוות החדש לישן ואין בידי להאריך כי אני טרוד מאוד מאוד ושלום כנפש גיסך צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קיא

א בבואי ממדינת טורקייא לארצות הללו בשנת תמט"ל עברתי דרך ק"ק פירדא והעיר היתה בזמן ההוא עיר פרוצה אין חומה ובחצר ביהכ"נ לא היה שום אדם דר בה וגם ל"ה יכולין לטלטל בשבת משום בית שבכל בתי העיר ההיא לחצר בית הכנסת כי דרך הרבים מפסקת ביניהן ויש מהם שנים או שלשה בעלי בתים דרים בחצר א' ויש ב' בתים סמוכים זל"ז שפתחיהם פתוחין לרשות הרבים ובכותל המפסיק בין שניהם יש פתח שיוצאין ובאין ומוליכין ומביאין מבית זה לבית שכנו הקרוב אליו בלי הנחה שום עירוב בשום בית או חצר וגערתי בהם ואמרתי להם טועים אתם שאתם מטלטלין מבית לבית או מבית לחצר השותפין בלי עירוב והשיבו לי שכן נהגו מעולם ושהם סומכים על העירוב שיש להם בביהכ"נ ואמרתי להם שתים רעות אתם עושים בעירוב ההוא המונח בביהכ"נ האחד שאתם סומכים עליו לטלטל בחצרותיכם המשותפות ובבתים הסמוכים זל"ז מבלי עירוב על סמך עירוב זה ועירוב זה אינו מועיל לכם כלל כאשר אבאר בעזה"י:

ב וזאת שנית שאתם מברכין בשעת הנחת העירוב בביהכ"נ על מצות עירוב והיא ברכה לבטלה כיון שאין העירוב ההוא מתיר שום דבר ולא מיבעיא בזמן שאין שום בתים פתוחים לחצר ביהכ"נ דפשיטא שאסור לברך על העירוב שבב"ה שהרי אין לו דין עירוב כלל אלא אפי' היו ב' בתים פתוחים לחצר ביהכ"נ הצריכים עירוב וניתרין ע"י עירוב אין עירוב זה המונח בב"ה מועיל להתיר הטלטול לבתים הפתוחים לחצר ב"ה מעיקר הדין שהרי עירובי חצרות צריך להניחו בבית דירה שבחצר וכאותה ששנינו בעירובין פ"ה הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב והדר שם אינו אוסר ובגמ' עירובי חצרות בבית שבחצר ושיתופי מבואות בחצר שבמבוי ובתי כנסיות שלנו שאין בהם בית דירה לשום אדם אינן אוסרין ואין מניחין בהן עירובי חצרות אלא שהרב רמ"א נתן טעם למנהג שנהגו בארצות הללו להניח עירובן בבתי כנסיות משום דהו"ל שיתופי מבואות דלא בעינן להניחו בבית דירה אלא אפילו בחצר שבמבוי ולא גרע ביהכ"נ מבית שאין בו ד' אמות על ד"א דלא חזי כלל לדירה ואין לו דין בית דירה לשום דבר ומניחין בו שיתופי מבואות דלא גרע מחצר שבמבוי כדאמרי' רפ"ק דסוכה וצריך לומר דנהגינן לסמוך אשיתוף בפת במקום עירוב כמאן דס"ל הכי כיון דקיי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב כי הטעם האחר שנתנו האחרונים ז"ל לחלוק בין שיתוף שלנו לשיתוף של זמן חכמי התלמוד אינו נ"ל דאין לנו לבדות חילוקים שלא נזכרו בתלמוד להקל מדעתנו ואין לך אלא מה שאמרו חכמים ואיך שיהיה בין לטעם המפורש בתלמוד שהוא סומכין

על השיתוף במקום עירוב או להחילוק שחילקו האחרונים ז"ל צריך שיהא בעירוב זה המונח בביהכ"נ לתא דשיתוף כדי שיהא מותר להניחו בביהכ"נ שאין בו בית דירה וידוע בכל מס' עירובין שאינו נקרא שיתוף אלא אותו הדבר המתיר לחצרות לטלטל במבוי ובק"ק פירדא אף אם היו שני בתים או יותר פתוחים לחצר ביהכ"נ מ"מ אי אפשר לבתים לטלטל במבוי שלפני חצר בין הכנסת כלל שהרי הוא פתוח ומפולש מכל הצדדים וא"כ אין עליו אלא תורת עירובי חצרות לבד לא תורת שיתופי מבואות כלל לכל הדיעות ודינו בהכרח להנתן בבית א' מבתי החצר שדרים שם בני אדם ולא בבית הכנסת שהרי אין בה בית דירה כלל ואם מניחין אותו בביהכ"נ הרי דינו כעירוב חצרות שהניחוהו בבית שער אכסדרה ומרפסת דמשנה שלמה שנינו אינו עירוב והבתים הפתוחים לתוכה ומטלטלין בה מחללין שבת באיסור דרבנן והמברך על העירוב ההוא עובר על לא תשא דברכתו ודאי לבטלה ועתה אבאר מאיזה טעם אין העירוב ההוא המונח בביהכ"נ מועיל להתיר הטלטול שמבית לבית או מן הבתים לחצר השותפים נוסף על הטעם שכתבנו שדין עירובי החצרות להיות מונח בבית דירה דוקא ולא בביהכ"נ והוא משנתנו שילהי הדר ע"ה שתי חצרות זו לפנים מזו וכו' נתנו עירובן במקום אחד ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה שתיהן אסורות ובגמ' מאי מקום אחד א"ר יהודה אמר רב חיצונה ופירש"י דלא מציא למיחד דשא ולאיסתלוקי מחיצונה דהא ליתיה לעירובה גבה דאותו עירוב המתירן בחצירן הוליכוהו בחיצונה ע"כ הרי שכשהעירוב מונח במקום שא"א להרוצים להיות ניתרים ע"י העירוב ההוא לטלטל מן המקום ההוא שמונח שם העירוב אל בתי דירתם א"א להיות ניתרים על ידו לטלטל בחצריהם ובבתי דירתם וכן בדין דכל עיקר דין עירוב וטעמו הוא שאנו רואין כל דיירי החצר כאילו דיירי בההוא ביתא ואין בחצר זו אלא דירה אחת והרי כל רשות החצר מיוחדת לבית זה כמ"ש רש"י ז"ל פ' מי שהוציאוהו מ"ט ע"א וכ"כ רש"י בפירוש בפ' כיצד משתתפין ע"ה ע"ב על אומרם עירובי חצרות בבית שבחצר לאפוקי בית שבחצר אחרת שיתופי מבואות בחצר שבמבוי לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו וכן מוכח עוד מדאמרי' שילהי פ' הדר ע"ו בדיק להו רחבא לרבנן ב' חצרות וב' בתים ביניהם זה בא דר' זה ונתן עירובו בזה וזה בא דר' זה ונתן עירובו בזה קנו עירוב או לא ופירש"י אי תרוייהו בית גמור אין אחד מהן עירוב שהרי בית זה מפסיק בין חצר לעירוב והוא לא עירב עמה ואינה יכולה להביא עירובה לתוכה דרך בית זה עכ"ל והרי זה מבואר ובאותה פעם שם נמצאו ושם היו ה"ה שארי מהר"ר בערמן ז"ל וה"ה מהר"ר וואלף ביטשא"טשער ז"ל מורה צדק בק"ק פירדא ולא מצאו מענה אלא שטענו שנהגו כך בימי הרבנים הגדולים שהיו להם ה"ה מהר"ר

שעפטל ומהר"ר ישעי' בנו ומהר"ר שמואל קאדיינבר ומהר"ר הלמן מפראג (זכר כלם לברכה) שהיה להם למורה צדק כמה שנים ואיך יתכן שנתעלמה מהם הלכה זו ואני אמרתי מקום הניחו לי ובעוברי דרך פראג דברתי עם הישיש ה"ה מהר"ר הלמן ז"ל ונענע לי ראשו כי אין לזוז מדרך האמת והנלע"ד כתבתי. צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קיב

א בבואי לק"ק המבורג זה לי כעשרים ושתים שנה ראיתי והנה יש בתי כנסיות הרבה בעיר ובכל בית מבתי הכנסיות היו מניחין חלת לחם אחת עירוב ושיתוף כנהוג להניח העירוב בביהכ"נ ואמרתי להם טועים אתם בדין העירוב ובכונתו שהרי כל עיקר דין העירוב וטעמו אינו אלא שיחשבו כל הדרים בחצר כאלו דרים בבית אחד דהיינו הבית ההוא שהעירוב מונח בו וכל החצרות הפתוחות למבוי כאלו דרים בחצר אחת דהיינו אותה שהשיתוף מונח בתוכה באופן שרשות החצר והמבוי מיוחד' לאות' החצר לבד ובהדיא אמרי' בפ' מי שהוציאוהו דף מ"ט אר"י אמר שמואל החולק את עירובו אינו עירוב כמאן כב"ש דתניא חמשה שגבו את עירובן ונתנוהו בשני כלים בש"א אין זה עירוב ובה"א הרי זה עירוב אפי' תימא ב"ה ע"כ ל"ק ב"ה התם אלא דמליין למנא ואייתר אבל היכא דפלגיה מיפלג לא הרי שאפי' בשני כלים בבית אחד אינו עירוב אם היה יכול ליכנס כל העירוב בכלי אחד כ"ש בשני בתים ובשני בתים הוא דבר ברור לתינוקות שאין עליו שם עירוב כלל בין למ"ד עירוב משום קנין בין למ"ד עירוב משום דירה שהרי כל עיקר ענין העירוב אינו אלא שלא תהא רשות החצר או המבוי חלוקה לשני בתים או לשתי חצרות ואם מניח עירובו בשני בתים הרי היא חלוקה לכל בית ובית שהעירוב מונח בו או לכל חצר וחצר שהשיתוף מונח בה והרי הם לאחר העירוב כמו קודם שהיו אסורים לטלטל בעיר ובחצרות העירוב והברכות שמברכין על העירוב הן לבטלה ועוברים על לא תשא והמטלטלים בעיר במבואות ובחצרות המשותפות עוברין על תקנת שע"ה ומחללין שבת באיסור דרבנן ולפי שהיו איזה אנשים שאינם מודים על האמת המפטפטים כנגדי בדברי הבאי לא בחכמה נזקקתי לכתוב כל מה שהיה אפשר לחתור ולמצוא כדי לישב מנהג גרוע הנזכר ולבטלו בטוב טעם ואומר דאין לפקפק ולומר דילמא ע"כ לא אמרינן החולק את עירובו אינו עירוב אלא בעירובי חצרות אבל לא בשתופי מבואות והא דידן שיתופי מבואות הוא דהא פשוט היא בגמ' וכל הפוסקים פה אחד דכל דין עירובי חצרות יש לשיתופי מבואות והמבוי לחצרות כחצר לבתים ואין לחלק נמי בין כשאחד מזכה לכלם להיכא שכל אחד ואחד נותן פת משלו לומר

דדוקא כשכל או"א נותן משלו הוא דאמרי' החולק את עירובו אין עירובו עירוב אבל באחד מזכה לכלם אף שחולקין את עירובן בשני בתים עירובן עירוב מטעם דכלם יש להם זכייה בכל אחד מהחצרות או הבתים מלבד דאי איתא להך מילתא לא הוה שתיק תלמודא מיניה וגם לא נמצא אפי' ברמז לאחד מהפוסקים:

ב ועוד אי אפשר לאומרו מטעם עיקר דין העירוב שהרי מפורש אמרו דענין העירוב הוא שאנו רואים כאלו כלם דרים בבית אחד או בחצר אחת וכל הרשות משעובדת לזה הבית או החצר וכיון שהעירוב מונח בשני בתים הרי הרשות משועבדת לשני בתים ועוד דאם אתה אומר דבשנים או שלשה בתים או חצרות עירובן עירוב אף אני אומר כאו"א יעשה עירוב בביתו דאיזה שיעור תתן ואין אלו אלא דברי היתול ובורות ועוד דשמואל דאמר המפקיד על ערובו אין עירובו עירוב א"כ אף בשכל אחד נותן פת משלו יש לכלם זכייה בכל פת ופת ואעפ"כ אמר החולק את עירובו אינו עירוב ואף דר"ח פליג בענין ההקפדה בהא ודאי לא פליג ואף לדברי שמואל האומר החולק את עירובו אינו עירוב לא הוצרכנו אלא בששני הכלים שהעירוב בתוכם הם בבית אחד אבל בשני בתים ברור לתינוקות שאינו עירוב כלל ולא הייתי צריך להאריך בזה אלא כדי לסתום פי שועלים קטנים תלמידים שלא שמשו כל צרכם המחבלים כרם ה' צבאות וקופצים להורות ועושים תורה כשתי תורות וכיון שלא מצאו מענה חזרו לבדות טענה מזויפת ולומר שהעוגות התלויות בבתי כנסיות לא לשם עירוב הן תולין אותן כי אם לנוי בעלמא כדי להחזיק בשטותן מפני ההמון עם אף שעד אתה היו מברכין עליהן כדין המניח עירוב עכ"ז הרווחנו שמהיום והלאה לא יעברו על לא תשא ועוד אומר אני דאף לשם נוי אסור לתלותן כיון שדרך אותן העוגות לתלותן לשם עירוב והרי שנינו לא אמרו לערב בחצרות אלא כדי שלא לשכח הלכות עירוב מן התינוקות ואז"ל שאין התינוקות מכירים אלא בפת ולא מיבעי' למאן דפסק כסברא זו דפשיט' דאין לתלות העוגות בב"ה שהרי התינוקות יטעו ויחשובו שהן תלויות לשם עירוב אלא אפי' להפוסקים דאף בשיתפו ביין סומכין עליו במקום עירוב מ"מ מודים דלכתחילה בעינן תרתי אפי' בשיתפו בפת שהרי כתבו ז"ל טע' למנהגינו שהוא כעירוב ושיתוף ביחד הא אי לא"ה לא הוה לן למיסמך אשיתוף אעפ"י שהיא חלת לחם ממילא ס"ל דלכתחילה יש לעשות היכר לתינוקות כדי שלא ישכחו כ"ש שאין לעשות לכתחילה מכשול לתינוקות שיטעו להניח עירוב בשני בתים ועוד שלא התינוקות בלבד יטעו אלא אף הגדולים כמו שטעו החכמים עד עתה סוף דבר אסור לתלות שום עוגה כי אם בביהכ"נ אחת מכל בתי כנסיות שבעיר ואותה תהיה לשם עירוב כמצות חכמים ע"ה והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה קיג

כתב הרמב"ם ז"ל סופ"ד מהק"פ הממנה אחרים על פסחו כו' הרי המעות חולין שעל מנת כן הקדישו כו' עצים של צליית הפסח כפסח וכן מצה ומרור הואיל והם מכשירי פסח הרי הם כפסח ואם לקח ממעות הפסח ממי שמנה אותן עמו כדי למנותן עמו במצה ומרור או להיות לו חלק בעצים שצולה בהם הרי המעות חולין וכתב הכסף משנה כרבי דפליגי אמוראי אליביה ובפלוגתא דרבה ור' זירא פסק כמאן דמחמיר עכ"ל הבין ז"ל דהרמב"ם ז"ל מפרש לפלוגתא דרבה ור' זירא כפירשיז"ל דלרבי אסור לקנות בדמים שהוא לוקח מן המתמנים על פסחו כי אם עצים ומצה ומרור ולא חלוק וטלית ולכך כ' דפסק כמאן דמחמיר ואני תמה עליו מאוד שהרי הרמב"ם כ' ואם לקח ממעות הפסח כו' ולדברי הכ"מ היה לו לומר ואינו לוקח ממעות הפסח אלא עצים או מצה ומרור ועוד מה זה שכ' הרמב"ם ואם לקח כו' כדי למנותן עמו במצה ומרור או להיות לו חלק בעצים דלדברי הכ"מ אין לו טעם ועוד מה זה שמסיים הרמב"ם הרי זה המעות חולין דמשמע חולין לכל דבר ואף שהתוס' ז"ל ד"ה כי פליגי במצה ומרור כתבו דכוונת הברייתא באומרה המעות חולין ר"ל לענין מצה ומרור א"א להעמיס זה בלשון הרמב"ם ז"ל שהוא פוסק ומדבר בלשון מבואר ועוד שתיבות הללו והרי המעות חולין יתרים לגמרי שהרי כבר ביאר דין המעות שא"א ליקח בהם אלא מצה ומרור ומה ריבה באומרו הרי המעות חולין שהרי אינם חולין אלא למצה ומרור וגם בדין שלפני זה כ' הממנה אחרים על פסחו ועל חגיגתו הרי המעות חולין שע"מ כן הקדישו ישראל את פסחיהם וסתם דבר זה חולין לכל דבר משמע ועוד אמאי פלגינהו בתרתי בבי והנלע"ד ברור דס"ל להרמב"ם ז"ל דאף דאמרי' בדין הקודם דהמפריש מעות לפסחו והותירו יביא בהם שלמים אם לקח מהמותר עצים לצליית הפסח או מצה ומרור פקעה קדושת המעות ההם ויצאו לחולין כדרך המעות שנתן בעד חלקו בגוף הפסח שכבר ביאר בבבא הקודמת שיצאו לחולין שע"מ כן הקדישו כו' ה"ה באותו סך מעות שנתן בעד עצים ומצה ומרור שגם הם יצאו לחולין ואין בהם קדושת דמי מותר פסח וע"כ הרמב"ם ז"ל אינו מפרש כפירש"י דפלוגתא דרבה ור' זירא היא בלוקח מן המתמנים על הפסח משום דקשיא ליה טובא חדא דהאיך אפשר לפרש דברי רבי שאומר המעות חולין דאינו אלא לענין לקנות בהם עצים ומצה ומרור והרי חולין לכל דבר משמע ועוד קושית התוס' שכ' דלהך לישנא צריך לומר דההיא דאתנן אתיא כר' יוסי הגלילי ולא כרבי והאיך פליג האי אמורא אר' אושעיא שהוא תנא דברייתא והרי אביי לא מלאו לבו לחלוק שאמר אי לאו דאוקמיה רבי אושעיא כו' ואת"ל שחולק עליו הו"ל לבעל התלמוד למימר דר' אושעיא ואביי סבירא

להן כמ"ד אפי' ליקח בו חלוק כו' וגם זה תימ' על הכ"מ דלפי הבנתו בדברי הרמב"ם הו"ל להרמב"ם לפסו' כמ"ד אפי' חלוק כיון דר' אושעיא ואביי דרבים וגדולים נינהו סבירא להו כוותיה וגם מ"ש התוס' דצריך לומר דהא דתניא בברייתא דלעיל ומעות שבידו חולין רצונו לומר דווקא לענין מצה ומרור וזהו דוחק שא"א לסובלו לכך פירוש הרמב"ם ז"ל דרבה ור' זירא לא פליגי כלל אי אליב' דרבי שרי ליקח חלוק או טלית במעות שהוא לוקח מן המתמנים על פסחו דודאי שרי דחולין לגמרי משמע וכן לשון שאם אין לו ממנה אחר עמו על פסחו כו' משמע שאין לו לאיזה צורך מצרכיו ולא למצה ומרור דווקא באופן דרבי ס"ל בפירוש דהמעות שלוקח מהמתמנים על פסחו חולין הם לכל צרכיו אלא בפלוגתייהו דרבה ור' זירא היא אי רבנן פליגי עליה דרבי בחדא או בתרתי דמ"ד במצה ומרור פליגי סבירא ליה דבתרתי פליגי חדא בממנה עמו אחרים על המצה ומרור אם המעות יצאו לחולין שהרי הם קדושים בקדושת מותר הפסח ולרבנן לא יצאו לחולין שלא ניתנו מעות פסח אלא לפסח או לעצים שהן צורך הפסח ואף דס"ל לרבנן דהמעות שנתן בעד חלקו בפסח שהוא כבר קדוש לא יצאו לחולין מטעם דאין הקדש חל על הקדש הא מיהא המעות שנתן בעד חלקו בעצים ודאי יצאו לחולין שהרי העצים אינם קדושים וכיון שאתה מתיר לתת מותר דמי הפסח בעד העצים ע"כ יצאו המעות לחולין דלא שייך כלל למימר האיך הקדש חל על הקדש שהרי אין העצים הקדש אבל בעד מצה ומרור כיון דאכילה אחריתא היא ס"ל לרבנן דאינו רשאי ליתן ממעות מותר הפסח ור' ס"ל דאפי' בעד מצה ומרור רשאי ליתן דמי מותר הפסח וממילא המעות חולין לכל דבר ביד בעל המצה ומרור ופליגי נמי בממנה אחרים על פסחו דלרבנן אין המעות שבידו חולין ולרבי המעות שבידו חולין ולמ"ד בתרא ס"ל דלא פליגי אלא ליקח בו חלוק אבל במצה ומרור לכ"ע מותר להתמנות עליו ממותר דמי הפסח וכהאי לישנא פסק הרמב"ם ז"ל לקולא אי משום דלמעוטי מחלוקת שפיר טפי ואי משום דלישנא קמא רבי הכי ס"ל וכיון דע"כ פסקנו כרבי בהך דבפסח משייר איניש מדאוקי ר' אושעיא סתם מתניתין כוותיה וכן אביי אוקי סתם ברייתא כוותיה פסקי' נמי בהך דמצה ומרור כוותי' שהרי רבי תלינהו הא בהא שכך הוא שונה שאם אין לו ממנה אחר עמו והמעות שבידו חולין כנראה שבא לתת טעם למה הוא היה אומר שמצה ומרור מותר לקנותן מדמי מותר הפסח כיון דס"ל דבמעו' משיי' איני' כדי שיהיו חולין ביד הממנ' אותו על פסחו הה"ד דמשייר כדי לקנות בהן מצה ומרור זהו הנלע"ד ברור בדעת הרמב"ם ז"ל ופי' נכון הוא מאוד כי בו יתישבו כל הקו' שהקשינו לפירש"י דוק ותשכח וראיתי אח"כ

בספר לח"מ שנתעורר במקצת בדברי הרמב"ם אבל לא סליק ליה שמעתתא בהך מילתא והנלע"ד כתבתי: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קיד

א הרב בעל ש"ך ז"ל בי"ד סי' קפ"ט ס"ק ל הרבה להשיב על הפוסקים ז"ל שכ' שצריך לפרוש ביום ל' לראייתה ושהיא העונה המוזכרת בתלמוד ובעיני דבריו ז"ל דחויין ודברי הטור והב"י והפריש' והב"ח קיימין והם לחומרא אמרתי אעלה על ספר מה שראיתי להשיב עליו ולקיים דברי הפוסקים הנ"ל ז"ל מ"ש וז"ל וק"ל ע"ז דא"כ הרמב"ם והרב שבאו לפרש לנו מהו החששות כו' למה לא כתבו ג"כ שצריך לחוש לעונה בינונית עכ"ל הנה מדברי הרב רמ"א אין כאן אפי' דמדומי ראיה דסמך אתחלת סי' זה שכ' הש"ע כל אשה שאין לה וסת קבוע חוששת ליום ל' לראייתה שהוא עונה בינונית ומ"ש הש"ך ז"ל והפליג הדבר לדעת אחרת שכונתו היתה לאותו יום בחדש אין לו טעם בדברי הש"ע כלל אלא שהש"ך רוצה לחלוק ואין שומעין לו כמו שיתבאר בעזה"י וגם לעיל סי' קפ"ד כ' הש"ע שאסורה יום ל' כוסת קבוע עד שתבדק והגיה רמ"א והכי נהוג וכמה פעמים שנה ושילש יום ל' ורמ"א הסכים עמו ואם כדברי הש"ך אמאי לא אישתמיט חד זימנא למימר ביום ל"א או באותו יום בחדש אדרבא לעולם דקדק וכ' יום ל' ורמ"א הסכים עמו א"כ האדם יראה לעינים שדעת רמ"א כדעת הב"י והא דלא חזר וכתבו כאן בסעיף י"ג דסמיך אדלעיל ועוד דהני דחשיב הכא אינן אלא וסת שאינו קבוע ול' יום הוא כוסת קבוע כמבואר לעיל והוא ברור והיינו נמי טעמיה דהרמב"ן ז"ל דלא חשיב אלא ימי חדש והפלגה שדינם כוסת שאינו קבוע ואפשר שכבר ביארו הוא ז"ל במקום אחר והלכותיו אינן בידי לע"ע לעיין בהם ועוד אכתוב בזה לקמן בעזה"י ומ"ש עוד וז"ל ועוד תימא דודאי הא דאמרי' עונה בינונית היא ל' יום היינו שצריכה לחוש ליום ל"א לראייתה דעונה בינונית היא ל' יום מתחלת ראיה וכ"כ הרשב"א כו' וסתם נשים חזיין לסוף עונה וכ"כ הרמב"ם וז"ל כמה היא עונה ל' יום מתחלת ראיה לתחלת ראיה שרוב הנשים כך הן רואות מל' לל' עכ"ל: דברים אלו אינן אלא ראיה לסתור מ"ש בתחלת דבריו דודאי כו' היינו שצריכה לחוש ליום ל"א אין צורך להשיב ע"ז שהוא דבר בטל מאיליו שחכמים אמרו ל' והוא ז"ל אומר ל"א ומ"ש עוד מתחלת ראיה לתחלת ראיה היונו ל' סייעתא לדידן ותיובתא לדידיה דממ"נ אם אתה מונה ימי הראיה מכלל מספר הימים א"כ צריכה לחוש ליום ל' לראייתה ואם אי אתה מונה ימי הראייה מכלל מספר הימים א"כ ע"כ הל' יום הם מלבד ראיה ראשונה וגם מלבד ראיה שנייה וא"כ היה לו לחוש ליום ל"ב

לראייתה דמי לחשך לחשוב ראיה אחת מכלל השלשים יום ולא השנייה ומ"ש הרשב"א סתם נשים חזיין לסוף עונה כוותן דייקא דלא קאמר לאחר עונה שהוא יום ל"א אלא לסוף עונה דהיינו ביום שלשים שהוא סוף העונה ומ"ש בשם הרמב"ן ז"ל היינו ממש כוותא דידן שהרי כ' בפירוש מל' לל' והיינו ע"כ ימי שני הראיות מכלל המנין שהרי הרמב"ן ז"ל כך הוא מונה כמו שהביא הטור בשמו סי' זה וז"ל לשון הרמב"ן וסת החדש חוששת לו מתחלתו כו' נמצאת אומר שהרואה בר"ח ניסן חוששת לר"ח אייר ראתה בו חוששת לר"ח סיון לא ראתה בר"ח סיון חוששת לשני בסיון אפשר שתראה ותקבע וסת להפלגה מל"א לל"א הרי בפירוש שהרמב"ן ז"ל קורא לרואה ביום ר"ח ניסן ובר"ח אייר דהיינו יום א' באייר שהוא יום ר"ח השני מל"א לל"א ולפ"ד הש"ך אינה נקראת אלא מל' לל' וזהי ראיה שאין עליה תשובה להחזיק דברי הטור והב"י וכל שאר הפוסקים על פשוטן ומשמען ולסתור דעת הש"ך דוק ותשכח וממוצא דבר אתה למד שכבר ביאר הרמב"ן ז"ל גופיה שיעור וסת העונה כדברי ומ"ש מתחלת ראיה לתחלת ראיה ר"ל שלא תאמר שהשלשים יום מתחילין מסוף הראי' וזהו פשוט ומ"ש עוד וכן פירש"י פ' כ"ה כו' וז"ל בתוך ימי ל' לראיתה אבל אחר זמן בעיא בדיקה הואיל וסתם נשים חזיין לסוף עונה עכ"ל אלמא דאפי' ביום ל' גופיה שרי כו' א"כ א"צ לחוש אלא ליום ל' מסוף יום שראתה בו דהיינו יום ל"א מתחלת ראייתה עכ"ל דברים אלו אינם מוכרחים כלל דמ"ש אלמא דאפי' ביום ל' גופיה שרי היינו ע"כ מדכ' בתוך ימי ל' לראייתה וקאי אכל הנשים בחזקת טהרה יש לדחות אדדייקת מרישא דוק מסיפא שכ' דסתם נשים חזיין לסוף עונה והיינו ביום שלשים עצמו שהוא סוף העונה ולא ביום ל"א שהוא אחר העונה שהרי יום שלשים לראיה הוא הנקרא עונה בדברי רשיז"ל ועוד דלשון תוך ימי ל' אין ל' עצמו בכלל וראיה מכרעת מדכ' אבל אחר ל' בעיא בדיקה מוכח דאי בדקה עצמה לאחר ל' תכף ומיד דהיינו ליל ל"א שריא ואי ס"ד דצריכה היא לחוש לליל ל"א או ליום ל"א האיך אתה מתירה בבדיקה הרי עדיין לא עבר וסתה ומה תועיל בדיקה זו שקודם הוסת וזהו דבר ברור שכך הדין בכל חששות של הוסת אלא כך הן עיקרן של דברים יום ל' לראיתה ודאי אסורה אף בבדיקה שהרי תוך וסתה היא עומדת ותוך ימי ל' דשריא היינו הימים שבין שתי הראיות חוץ מיום ל' שאפילו בבדיקה אסורה וכיון שעבר יום ל' ולא ראתה בודקת עצמה ליל ל"א ושריא שהרי עבר וסתה ומ"ש עוד וכ"כ הטור לעיל סימן קפ"ד אם שהא שלשים יום חשיב כהגיע כו' ואסור לסוף שלשים עד שתבדק אלמא דאין צריך לחוש אלא ליום ל"א עכ"ל תמה אני עליו ז"ל שבדקדוקים קלים שאין להם על מה לסמוך רוצה לסתור דברי הטור עצמו המפורשים בבירור שאין אחריו בירור שהרי תחלת

דברי הטור ז"ל בסי' זה הוא בזה"ל כל אשה שאין לה וסת קבוע חוששת ליום שלשים לראייתה שהיא עונה בינונית לסתם נשים עכ"ל והנה אין לשון זה סובל פירוש אחר אלא שיום ל' לראייה ראשונה היא חוששת ואסורה לשמש וזוהי העונה בינונית כדברי הב"י והפרישה והב"ח זכל"ע עד שא"א לפרש בו שום דבר אחר ואדרבא דברי הטור שבסי' קפ"ד כך הם מתפרשים וק"ל ומ"ש מג' עונות בינונית דהוו תשעים יום תמיהני ולדידיה מי ניחא דהא איהו ז"ל ס"ל דבחדשים תליא מילתא בין יהיו מלאים או חסרים הו"ל להפוסקים ז"ל למינקט שלשה חדשים דהוא לישנא דייקא ושלימא אלא מאי אית לך למימר לא דק לדידן נמי לא דק ואין לתרץ דלדידי' ז"ל אפשר להיות בג' חדשים תשעים יום דכיון דברוב שנים ואפי' בשנה שלמה ברוב חדשים א"א להיות תשעים יום לא הו"ל למנקט הכי אלא הו"ל למינקט דבר ברור ואמתי לעולם שהוא שלשה חדשים ועוד שהוא שם העצם שהרי אין הימים גורמין אלא החדשים אדרבא לדידן ניחא טפי דאשכחן נמי דאורחא דקרא למינקט מנין שלם כדרך תספרו חמשים יום כל נפש שבעים במספר ארבעים יכנו ואף שדרשו רז"ל בכל או"א מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו ופשטיה דקרא הכי הוא ליקח מספר שלם כמ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' לפשטיה דקרא אף שבודאי לא נעלמו ממנו דרשות רז"ל ובחנם מתלבטים העולם בתשו' זו ומתרעמים עליה לומר שהיא הפך הגמ' וטח מראות עיניהם דהרא"ש לפשטיה דקרא קאי דאין מקרא יוצא מידי פשוטו ועז"כ הרא"ש דאורחיה דקרא הוא כלשון בני אדם דלא חיישי לדקדק בפרוטות ונקטי מספר שלם ובגמ' נמי אמרינן בדוכתי טובא לא דק ולחומרא הוא דלא דק ועוד דנקיט שם העצם שהם תשעים יום שהימים הם הגורמים מספר הימים ולא מספר החדשים וז"ב: ומ"ש וא"כ קשה נמי לאיזה צורך הוצרך הרמב"ן לומר חוששת לר"ח אייר דמשמע משום ר"ח אייר חוששת הא בלא"ה חוששת משום עונה בינונית עכ"ל הא ודאי קו' לסברתו ז"ל אבל לדידן הוצרך הרמב"ן לכך שהרי חששא זו הוא מלבד חששת העונה בינונית שהיא ביום שלשים לניסן ודינה כוסת קבוע אבל אלו החששות הם כוסת שאינו קבוע ומ"ש עוד ותו קשיא טובא כו' א"כ היכי אמרינן דצריכה לחוש לעונה בינונית כו' וא"כ קשיין סתמי אהדדי ואיך תתפוס החבל בשני ראשין שתאמר דמן הסתם צריכה לחוש ליום החדש שמסתמא תראה לאותו יום ותאמר שמן הסתם צריכה לחוש לעונה בינונית וזהו דבר שאין לו שחר עכ"ל אין כאן אפי' דמדומי קושיא הגע עצמך מראייה שנייה ואילך לעולם אתה חושש לוסת ההפלגה ולוסת החדש עד שתקבע לה וסת והאיך תתפוס החבל בב' ראשין וקשיין סתמי אהדדי כדברי הש"ך ז"ל אלא הדבר ברור דכ"ז שלא קבעה לה וסת אנו חוששין לכל מה שאפשר לחוש ויש

נשים קובעות ביום ל' ויש נשים קובעות ביום החדש ויש בהפלגה ולכלן צריך לחוש עד שתקבע א' מהם דהי מינייהו מפקת וזהו דבר ברור לכל רואי שמש ומ"ש עוד אלא נ"ל כו' דעונה ל' יום היינו מחדש לחדש בין מלא בין חסר וכה"ג אשכחן טובא בש"ס ל' יום שהיא חדש וכן גבי בכור קיי"ל דאינו נפדה עד שיעברו עליו ל' יום כו' והיינו חדש כדכתיב בס' יראי' וטעמא דכתיב מבן חדש תפדה והיינו ל' יום וכו' והיינו כ"ט י"ב תשצ"ג כו' עכ"ל תמה אני על חכמת הרב ז"ל דמ"ש אשכחן טובא בתלמוד ל' שהוא חדש חוץ מכבודו שפת יתר הוא זה דלא אשכחן בשום דוכתא שיאמרו רז"ל שלשים יום וכוונתם לחדש חסר של כ"ט יום וחלילה לומר כן והראיה שהביא מבכור אינה אלא עזר כנגדו שהרי בבכור אמר ל' יום ולפ"ד הש"ך אם יולד בר"ח אייר יי"פדוהו בר"ח סיון שהרי כבר עבר עליו חדש א' והא איכא ומעלה וזה פשוט שאין פודין אותו עד יום ב' סיון שצריך שיעברו עליו שלשים יום דוקא ולא בחדש תליא מילתא. ואדרבא מכאן ראיה לדברינו שכל מקום שאמרו ל' יום דוקא הוא ולא בחדש תליא מילתא ומ"ש והיינו חדש כו' וטעמא דכתיב מבן חדש והיינו ל' יום כו' והיינו כ"ט י"ב תשצ"ג עכ"ל חילוף יש כאן דבמקום שנא' חדש יכולין אנו לומר חדש מלא שהוא ל' יום שבכלל חדש הוא ושלשים יום חדש מיקרי אבל איפכא לא דהיינו במקום שנאמר שלשים יום אי אתה יכול לומר חדש חסר דהיינו כ"ט יום יהא דינם כשלשים יום דהרי אין כאן שלשים אלא כ"ט ובשביל שנקרא חודש משו"ה אינו נקרא שלשים יום וז"ב. ואף לפ"ד של הש"ך נעלמה ממנו הלכה דפ"ק דר"ה י"ט, ופ"ק דסנהדרין י"א ומ"ש התוס' שם בסנהדרין ד"ה רשבג"א חדש הכא משמע דחדש סתם הוא חסר וקשה דבסוף החולץ אמרינן ירח שלשים כו' וי"ל דלשון תורה לחוד חכמים לחוד ע"כ. והן הן דברי ס' יראים הנזכר דחדש הנאמר בתורה הוא היקף שלם של גלגל הירח והוא כ"ט י"ב תשצ"ג וכיון שאין מחשבין שעות לחדשים כענין שאמרו ז"ל בפ"ק דמגילה ד"ה מנין שאין מחשבין שעות לחדשים שנאמר עד חודש ימים ימים אתה מחשב ואי אתה מחשב שעות וא"כ פחות מכ"ט י"ב תשצ"ג אי אתה יכול לומר שהרי אין כאן חדש שלם וביום ל' אחר כ"ט י"ב תשצ"ג נמי א"א שא"כ נמצאת מחשב שעות לחדשים ע"כ צריך להמתין עד יום ל"א וכבר דבר זה מבואר בדברי מפרשי התורה ז"ל וביחוד בדברי הרמב"ם ז"ל בה' קדה"ח ריש פ"ח ואף שרשיז"ל פי' לענין גיטין דא ודא אחת היא ושניהם צדקו יחדיו וק"ל והן הן דברי ס' יראים הנז' וכיון דיש חילוק מלשון חכמים ללשון תורה אף לפ"ד של הש"ך אין ענין בכור שהוא לשון תורה לכאן ולפי התירוץ שני של התוס' דבלשון חכמים נמי סתם חדש הוא ל' יום מכ"ש דקשיא להש"ך דהשתא ומה מקום שנאמר חודש אינו

אלא דוקא שלשים יום ולא כ"ט יום מקום שנאמר בפירוש ל' יום אינו דין שלא יהא אלא דוקא ל' יום ולא כ"ט יום. ומ"ש עוד וכן מוכח בס' בעלי הנפש להראב"ד כו' שלא הזכיר בספרו כלל לחוש לעונה בינונית כו' וכן הרמב"ם כו' לא הזכיר כלל לחוש לעונה בינונית כו' ע"ש הראיה שהביא מדברי הרמב"ם ז"ל שגגה היא ואישתמיטתי' דברי הרב המגיד ז"ל שהביא הב"י ס"ס קפ"ד שהרמב"ם מפרש דהא דאמר ר"ל והוא שבא ומצאה תוך ימי עונתה מאי עונתה וסתה ובאשה שיש לה וסת מיירי ע"ש הרי לדבריו אין לנו לחוש לעונה בינונית אבל אנן לא קיי"ל כוותיה אלא כסברת רוב הפוסקים ז"ל שצריך לפרוש בעונה בינונית ונפקא להו מהאי דריש לקיש ואפשר שגם הראב"ד ז"ל ס"ל כדברי הרמב"ם בדבר זה שהרי לא הגיה עליו וס' בעה"נ איננו בידי לע"ע כי נלקח ממני בתוך שאר ספרי ומחמדי הטובים כאשר נלכדה עיר אובין אבל נאמן עלי הדיין הרב הגדול הב"י שכ' בסי' קפ"ד אם אין לה וסת חוששת יום שלשים לראייתה ולמד כן מדקאמר ר"ל כו' וכפרש"י והסכימו לדבריו הראב"ד והרשב"א והר"ן ז"ל עכ"ל יע"ש וא"כ בפירוש אתמר בדברי הראב"ד ז"ל שאף הוא חושש ליום שלשים לראייתה ומ"ש עוד וכן הרשב"א כו' ס' ת"ה איננו בידי לע"ע לעיין בו אבל אף לפ"ד אין ראייה שלא לחוש ליום שלשים לראייתה ודבר זה כתבו הרשב"א בפירוש כ"פ ומ"ש עוד וכן לקמן סי' קצ"ו בדין החרשת כתבו הרמב"ן והטור שחוששת מל' לל' יום ולא כתבו שצריכה לחוש לוסת החדש לדבריו תקשה אמאי לא קאמר נמי שצריכה לחוש לוסת ההפלגה אלא דחדא מינייהו נקיט וסמיך אמאי דכתב וביאר בסי' קפ"ט וגדולה מזו דוסת העונה שהיא מל' לל' הוא כוסת קבוע ולכך נקטה טפי מאחריני וכבר אמרנו שחוץ מכבודו מהדר אדיוקי דמידחי בגילא דחיטתא למיעקר טורא רברבא דברים הנאמרים באמת ובפירוש ומ"ש עוד שמצא און לו וראיה ברורה לדבריו מדברי הרמב"ם ז"ל שכ' דג' עונות היינו ג' חדשים אדרבא זו הוא ראיה לסתור דבריו דאם כדברי הש"ך דשלשים יום שאמרו היינו לחוש ליום ל"א לראייתה דהיינו שלשים יום חוץ מיום ראייתה א"כ קשה על הרמב"ם ז"ל מנ"ל להקל מדין התלמוד והתלמוד אמר ל' יום הויא עונה בינונית והוא אמר ג' חדשים דלפעמים פ"ט דהיינו ב' מלאים וחד חסר ולפעמים פ"ח דהיינו ב' חסרים וחד מלא ולפעמים פ"ז דהיינו ג' חסרים כגון חשון כסלו טבת בשנה חסרה ואטו מי סני להו לבעלי התלמוד למימר וכמה עונה בינונית חדש דהוא לישנא קלילא טפי מלמימר שלשים יום וגם מדוייק טובא דחדש משמעותו איזה חדש שיהיה מלא או חסר כיון שכן הכונה לפי"ד הש"ך דבחדש תליא מילתא ולא בימים ואינם שלשים אלא כך הוא ביאורן של דברים דהרמב"ם ס"ל (אף שהוא חלוק עליהם בפי' דברי ר"ל

משום דס"ל סתם עונתה ר"ל וסתה) כדעת כל הפוסקים ז"ל דביום שלשים דרך האורח לבא ולכך הצריכו הפסק ג' עונות בינונית להחזיקה לזו במסולקת דמים דכיון שעברו עליה ג' עונות בינוניות שדרך סתם נשים לראות בהן ג"פ וזו כיון שלא ראתה בפ"ז יום בודאי נסתלקו דמיה והיינו ג' חדשים שסתם חדש ששנו חכמים בכל מקום הוא חסר כתי' קמא דהתוס' שהוא עיקר כידוע וכן אמרו בר"ה והביאו הרמב"ם ז"ל בה' ק"ה שהירח שנראה בליל ל' הוא הנקרא בזמנו אבל הנראה בליל ל"א אינו נקרא בזמנו וא"כ כשדברו סתם והזכירו חדש דעתם על החסר דהוא בזמנו דמסתמא בזמנו קיימין ואף שהשנים השלמות מרובות מהחסרות אין לומר בשביל זה דכשאנו מזכירין חדש סתם דעתנו על המלא ועוד דאף את"ל דהרמב"ם סתמא קאמר בכל איזה ג' חדשים שיהיו בין חסרים בין מלאים בין כסדרן היינו משום דלא נפיק מיניה חורבה לקולא דאף אם תאמר חסרים קאמר הא איכא פ"ז יום דהיינו ג' עונות בינוניות והרמב"ם דייק ונקיט לישנא קלילא אבל לומר דשלשים יום שאמרו בגמ' היינו כ"ט יום זה לא עלה על לב מעולם ואע"פ שזה מהמושכלות הראשונות שאין צריכין ראיה עכ"ז אביא ראיה מדברי התוס' הנזכרים שתירצו בתי' שני דהיכא דמוכח שאני ואי ס"ד דיש באפשרות למימר היכא דאמרי' ל' יום רצונו לומר חדש חסר וכבר סבירא להו להתוס' להאי תי' דל"ש בין לשון תורה ללשון חכמים דלעולם חדש מלא הוא א"כ מנ"ל לרב פפא בר"ה י"ט ע"ב למימר מ"ד חדש רצה שלשים יום לימא איפכא דמ"ד שלשים יום היינו לפעמים מלא ולפעמים חסר כי כן הוה משמעות שלשים יום לפ"ד של הש"ך ומ"ד חדש היינו מלא דוקא דהכי כתיב קרא שאין פתרון חדש אלא מלא כחדש דקרא ולא שייך בכי הא תנא בתרא לטפויי קאתי דזה לא נאמר אלא בדאיכא ספקא והכא ליכא ספקא כלל דהרי סתם משמעות ל' יום הוא בין חדש מלא בין חדש חסר וסתם חדש משמעותו מלא דוקא וידעתי שזה יש לדחות דודאי איכא הכרח לרב פפא מדרמינן דרשב"ג אדרשב"ג בפ"ק דסנהדרין וע"כ צריך לשנויי הכי אלא דההכרח הוא בזה האופן כיון דס"ל דכשאין הוכחה ונאמר חדש סתם אין משמעותו אלא מלא דהיינו ל' יום דוקא עאכ"ו דכשנאמר ל' יום בפירוש ואין הוכחה מלשון הגמ' דאין משמעותו אלא חדש מלא ולא חדש חסר וזה ברור וגם התירוץ הראשון של התוס' הוא עיקר דהכי מוכח מהא דמייתי התו' בר"ה בשם הירושלמי עוקבן אשכח תרין איגרין בחדא כתיב ושפר באנפי כו' מוספת על שתא ירח יומין והא הכא באיגרתא לא מוכחא מידי ואפי"ה משמעתו כ"ט יום ואף את"ל דזאת של ירח אחרונית היתה מ"מ דילמא שכחו הלשון שכתב בראשונה זה ב' או ג' שנים ואתו למטעי ולמימר דהיינו ל' יום כמשמעות סתם חדש וחלילה להנשיא ליתן מקום

לטעות באיסור כרת אלא ודאי בלשון חכמים ובני אדם סתם חדש הוא כ"ט יום כדברי התירוץ הראשון דמשמיה דר"י ז"ל איתמר דהוא אבוהון דרוב בעלי התוס' ז"ל נחזור לענינינו דא"א כלל לומר דל' יום יהא משמעו כמו כן חדש חסר של כ"ט יום אלא ל' יום דוקא והחששא היא ליום ל' לראייתה דוקא כדברי כל הפוסקים וג' חדשים דהרמב"ם ז"ל הכי הוו דהיינו פ"ז יום שהם ג' עונות בינוניות בדיוק ושאר כל הפוסקים שכתבו ל' יום אפשר דלא דקו ולחומרא ואפשר דס"ל דחשו חכמים שלא להחזיקה במסולקת דמים עד ג' פעמים ל' יום שלמים כיון שדרך מקצת נשים לקבוע לימי החדש או שאין ראיה מרואה לאינה רואה ושיערו בג' עונות נפרדות ורחוקות זו מזו ועכ"פ ל' יום א"א לפרשם אלא כדברי הטור וב"י ושאר הפוסקים הנ"ל כאמור ואף לפ"ד יש לתמוה עליו כיון דהכל תלוי בחדשים למה נקטו ל' יום הא לאו ביומי תליא מילתא אלא בחדשים ולא יבואו ל' יום לעולם אם לא בשנה שלמה ובחשון כסלו טבת דוקא לאפוקי שאר כל השנים וכל שאר החדשים אף של שנה זו אי אתה מוצא אלא פ"ח דהיינו ב' חסרים וחד מלא או פ"ט דהיינו ב' מלאים וחד חסר וה"ל למינקט לישנא דחדשים דהוא לישנא קלילא ודוקא ומ"ש עוד ולכך פי' הרמב"ן ורש"י דעונה בונונית היא ל' יום מתחלת ראיה והיינו בסתם חדש דהוא מלא עכ"ל אין טעם לדברים אלו דלפ"ז דצריך לחוש ליום ל"א הרי יש כאן ל"א יום מתחלת ראיה לתחלת ראיה בחדש מלא והם ז"ל אמרו דאינן אלא ל' מתחלת ראיה לתחלת ראיה וכבר ביטלתי דברים אלו למעלה ומ"ש עוד סתם חדש מלא ג"ז אינו מכח מה שכתבתי ומ"ש עוד ולא הוצרכו לפרש זה משום דסתם חדש מלא הוא עכ"ל אף לפ"ד דבר זה בטל הוא דבשלמא אם נאמר בגמ' וכמה עונה בינונית חדש הוה מצי למימר לפ"ד דלא הוצרכו לפרש משום דסתם חדש הוא מלא אבל השתא דבגמ' איתמר ל' יום והפוסקים באו להוציאו מפשוטו אי ס"ד דס"ל דשלשים יום לאו דוקא אלא אפילו חדש חסר מכ"ט יום כגון דא ודאי צריך לאודועי ולפרושי וצריכה רבא וכולי האי ואולי ומ"ש עוד דכיון דלעולם א"צ לחוש אלא לאותו יום בחדש א"כ א"צ לדקדק בין מלא וחסר עכ"ל ג"ז אינו דהיא גופא מנלן ועליה אנו דנין ומ"ש עוד ס"ק ל"ג ומ"ג ראיות לדבריו אינן ראיות כלל שחששת העונה כבר הזכירה ריש סימן זה והיא עיקר החשש כוסת קבוע ואין צורך לחזור ולהזכירה על כל דיבור ודיבור וכבר ביארתי זה למעלה והוא מוכרח דאל"ה למה לא הזכיר ימי החודש ופשוט הוא וכיון שסתרתי דברי הרב בש"ך ז"ל ואדרבא כל ראיותיו מכריעות דעת הפוסקים שכתבו בפי' שצריך לחוש ליום ל' לראייתה אינני צריך להביא ראיות יותר לחזק דבריהם שהרי ראיות הש"ך מחזיקות אותם:

ב ועוד אחת היא אמרתי אביאנה להפיס דעת כל קורא בדברי אלה והם דברי הרשב"א ז"ל הובאו בב"י סוף סימן קפ"ד ז"ל ומ"מ מסתברא לי שהוא חושש לעונה בינונית כו' שמא בא האורח בעונה בינונית כו' האורח הבא מעצמו בא בעונה בינונית כו' הרי זו אסורה ביום ל' כו' יע"ש הרי שכ' בפירוש דביום ל' אסורה וזהו בירור שאין אחריו בירור ומאן חכים כהרשב"א ז"ל דרב גובריה ומכריע הרבה מהפוסקים ז"ל כמ"ש מוהרשד"ם בתשו' בשם רבו ה"ה מהרי"ט והטור ג"כ בתחלת דבריו סימן קפ"ט כ"כ בפירוש חוששת ליום ל' לראייתה שהיא עונה בינונית וכן הרמב"ן ז"ל הובא לשונו בהגהת מיימוני פ"ד מהל' איסורי ביאה כ"כ בפירוש וז"ל כמה ימי עונה ל' יום מתחלת ראיה לתחלת ראיה שרוב הנשים כך רואות מל' לל' הרי שביום ל' עצמה היא רגילה לראות וכ"כ עוד הרב המגיד בשמו ובשם הרשב"א ז"ל הנה כי כן תבנא לדיננא וכל אשה בתחלת ראייתה צריכה לחוש ליום שלשים לראייתה ולאותו יום בחדש ד"מ ראתה בר"ח ניסן חוששת ליום ל' דניסן שהוא יום ר"ח הראשון משום עונה ולא' באייר שהוא יום ר"ח השני שמא תקבע וסת לראשי חדשים ראתה בב' לאייר ולא בר"ח חוששת לב' סיון ובזה נכללו ב' החששות דהיינו חששת העונה בינונית וחששת החדש ועוד חוששת לד' סיון משום וסת ההפלגה שהיא לל"ב יום ראתה בד' סיון חוששת לג' תמוז משום עונה בינונית ולד' תמוז משום וסת החדש ולה' תמוז משום וסת ההפלגה שהיא לל"ב וכ"כ הרב מוהר"ר ישעי' בספרו ועוד ראיה מפתחי נדה דאמרינן בס"פ בנות כותיים ל"ט גבי פלוגתא דרב פפא ור"ה ברי' דר"י דראייה ליום כ"ב שהיתה ראויה לראות הוא יום שבעה עשר ליום שראתה כמ"ש רש"י ז"ל והאי יום י"ז ע"כ עם ימי שני הראיות דהרי פתחי נדה וזיבה כך הם וא"כ מוכח דמכ"ב לכ"ב היינו עם ימי שני הראיות ודו"ק:

ג שוב בא לידי ס' בעלי הנפש וס' תורת הבית הארוך וראיתי שכיוונתי להלכה תלי"ת וזה דהראב"ד אינו חושש כלל לשלשים יום אלא לימי החדש ולאו מההיא דר"ל דאמר והוא שבא ומצאה תוך ימי עונתה הוא דמפיק לה אלא מפלוגתא דרב ושמואל נפקא ליה כמ"ש דנ"ה ע"א וכן הרשב"א כתב בפי' חששת החדש גבי וסת הפיהוקון דקע"ד ריש ע"א ולא עוד אלא בפתח שער הוסתות הוא מבואר מדבריו שהיא חוששת לוסת הקבוע ולשאינו קבוע אפי' בפעם א' והולך ומבאר קביעת הוסת לימי החדש בדף קס"ט סוף ע"א משמו של הראב"ד ז"ל וכיון שקביעותו אפשר לימי החדש ממילא חוששת לימי החודש בפעם הראשון כמ"ש בתחלת השער הואיל וראוי לקבעו בג"פ וכדברי הראב"ד ז"ל בס' בעלי הנפש דף נ"ה ע"ב וכשהוא בא אצל חששת עונה בינונית בדף קע"ד ע"ד הוצרך ללמדו מפי' רש"י ז"ל אההיא מימרא דר"ל משום ר' יהודא נשיאה ומילתא חדתא

היא והרא"ה ז"ל נחלק עליה בב"ה דף קס"ז ע"ב והפליג פירוש השמועה לדרך אחרת דמאי עונתה וסתה ובאשה שיש לה וסת מיירי והיא היא סברת הרמב"ם ז"ל כמ"ש הרב המגיד וכן היא סברת הראב"ד בודאי ומש"ה לא הזכיר עונה בינונית כלל ועוד ממקומו הדבר מוכרע שאי אפשר לומר שהראב"ד סמך על מ"ש בחששת החדש ולכך לא הזכיר חששת העונה והרשב"א להפך שהזכיר חששת העונה ולכך לא הזכיר חששת החדש שהרי חלוקים הם בדיניהם לענין בדיקה דחששת החדש שאינו קבועה כיון שעבר אותו היום מותר בלא בדיקה כמ"ש הראב"ד בפירוש ואלו עונה למאן דס"ל ע"כ צריכה בדיקה מדקאמר והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה משמע לאחר ימי עונתה אינה בחזקת טהרה וע"כ צריכה בדיקה וכדברי רש"י ז"ל דאף שלהרי"ף והרמב"ם אינה צריכה בדיקה לאחר ימי עונתה כמ"ש הר"ן ז"ל בשמם ע"כ א"א לומר כך אליבא דהראב"ד שהרי כ' בפירוש דאינה טהורה עד שתבדק וא"כ אי ס"ד דס"ל להראב"ד כפי' רש"י האיך סמך על החששת החדש שניתר בלי בדיקה וזוהי ראיה גדולה שאין עליה תשובה ואף הרשב"א ז"ל אי ס"ד דפליג בחששת החדש אהראב"ד ז"ל הו"ל לאתויי דברי הראב"ד המתיר בלי בדיקה ולאפלוגי עליהו אדרבא הביא חששת החדש בכלל החששות של וסתות שאינן קבועין וכתב עליהן שהן נתרות בלי בדיקה ובעונה הצריך בדיקה אלא הדבר ברור כמו שכתבתי דהאי לחודיה והאי לחודיה ואף הרשב"א במשמרת הבית כשבא לעשות סניגורין לדבריו לא הזכיר בסברא זו אלא רש"י ז"ל והרמב"ן ז"ל אבל הראב"ד לית ליה האי פירושא ומ"ש הב"י סימן קפ"ד בד"ה ואם שהא שלשים יום חשיב כשעת וסתה כו' והסכימו לדבריו הראב"ד והרשב"א והר"ן וכ"כ עוד ריש סימן קפ"ט וכן דעת הר"ן ונראה מדבריו שגם הראב"ד סבור כן עכ"ל אם אינו ט"ס חוץ מכבודו לא דק שהרי לא הוזכר הראב"ד שם בדין זה אלא לענין אי בעינן חשוב ימים לטבילה דס"ל להראב"ד דרבי יוחנן פליג ארבב"ח ופסק כר"י דבעינן חשוב ומה שמסיים הר"ן וז"ל נמצא שחושש לוסת כשיש לה וסת וחושש נמי לעונה כשאין לה וסת עכ"ל אין זה ענין לדברי הראב"ד ז"ל אלא כלפי שאמר למעלה דר"י לא פליג ארבה בב"ח וממילא אינו חושש לימי הוסת ובא עליה אף אם לא עברו ימי ספירה כתב הכא דלהראב"ד חושש לימי הוסת וחושש לעונה היינו לפי' רש"י והרמב"ן והעומדים בשיטתם אבל הראב"ד לא הזכיר כלל עונה בינונית וזה פשוט ומבואר בס' בעלי הנפש סוף שער הספירה דף ס"ג ומהתימא על הרב בב"י שלא חשב הרמב"ן בסברא זו דעונה בינונית שכ"כ בפי' כמו שהעיד הרשב"א במשמרת הבית והג"מ והמ"מ והר"ן שם ואפשר דט"ס הוא וצ"ל הרמב"ן במקום הראב"ד אלא שא"כ לא היה לו לכתוב ונראה מדברי שהרי בפי' אתמר ולא מכללא ואיך שיהיה הדבר

ברור דחששת עונה בינונית לדידן דקיי"ל כרש"י והרמב"ן והרשב"א והר"ן והטור ז"ל ושאר האחרונים ז"ל אינה אלא ביום ל' לראיה שלפניה וימי שתי הראיות מן המנין שלא כדברי בש"ך: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קטו

א מדינת אשכנז

ב ענותו תרבני לחוות דעי בעסק הקדושין שנתהוו באתריה דמר ונלע"ד שאין להקל בלא גט והנה בעיקר לשון הקדושין אין לפקפק כלל אף שלא אמר לי מלבד מ"ש הריב"ש בתשובה דבאומר הריני מקדש אותך הו"ל מקודשת גמורה וה"נ הא דקאמר אי"ך בי"ן די"ך מקדש אלא אפי' החולקים על הריב"ש הכא מודו כיון דקמסיים או"נ דו"א זאלש"ט מיי"ן פרוי"א זיי"ן ר"ל ואת תהי' אשתי וגמרא ערוכה בריש קדושין הרי את אשתי מקודשת:

ג אמנם מצד שלא היו בפני שני עדים וידוע דרוב הפוסקים ראשונים ואחרונים פסקו דהמקדש בפני עד אחד אין חוששין לקידושיו ואפילו שניהם מודים היה מקום להקל אלא דחזינן למקצת רבותינו האשכנזים ז"ל דחשו לס' הסמ"ג בשם רא"ם והרב ר"מ פאדוואה בתשובה מצינו דחייש אפילו בהכחשת בעל דבר כמ"ש בסי' ל"ב ומ"ש הרב בעל ח"מ שחזר בו בסי' ל"ז בעניותי איני רואה כאן חזרה דהא דמיקל בסי' ל"ז היינו בצרוף טעם אחר שהיה שם כ"ש בנ"ד דהאשה ודאי מודה בקדושין במה שאמרה שקבלה הטבעת ואף שלאחר שא"ל ווא"ז טוש"ט דו"א ד"א זרקה הטבעת מידה בפניו אין זה כלום דהא דאמרינן רפ"ק דקדושין התקדשי לי במנה נטלתן וזרקתן בפניו מקודש' היינו בזרקתן תוך כדי דבור ואף דאמרי' בב"ב פי"נ ובפ' בתרא דנדרים תכ"ד כדבור דמי בר מקידושין היינו אחר שכבר נגמרו הקדושין בודאי כגון שאמרה הין או שא"ל בוא וקדשני ונתן לה קדושיה ואח"כ רצתה לחזור בין באמירה בין בזריקה אינה יכולה לחזור אפי' תכ"ד אבל בלא אמרה ולא מידי אלא הוא אמר ונתן לה קידושיה והיא נטלתן וזרקתן לים או בפניו מעולם לא נתרצית בקידושין כלל כיון שזרקתן ודוקא כשזרקתן תכף תכ"ד אבל אם לא זרקתן תכ"ד אף שזרקתן לאחר כדי דבור אמרינן כבר נתרצית ועכשיו מיהדר קהדרה בה ואינה יכולה לחזור דכל לאחר כדי דיבור הפסקה הוא וכבר נגמר הענין הראשון ואין להקשות הא אמרי' בפ"ק דמכות דבשהעידו כל חד וחד תכ"ד של חברו מיקרי עדות אף שהפסקה גדולה יש בין ראשון לאחרון ה"נ נימא כיון שתכף שא"ל העד מה את עושה השליכה הטבעת מידה מיקרי תכ"ד לקידושין דודאי לא דמי דבשלמא

התם כולהו סהדי לקיים דבר קאתו ומשו"ה חשבינן להו לכולהו כחד סהדותא לאפוקי הכא דברי העד אינם מענין קיום הקידושין אדרבה לבטל הקידושין הוא בא שהרי הוא מזהירה שלא תעשה כזאת וגם אין הקדושין תלויים בדבריו של העד שאמר באותה שעה וז"ב ואל יקשה עליך מ"ש הב"י סי' כ"ח סעיף ב' בשם הרשב"א באשה שאמרה לאיש שיתן לתקן טבעתה לאומן כו' וא"ל העדים ראי מה את עושה והיא נרתעת לאחוריה וצעקה וחרפה האיש ההוא שאין בזה חשש של כלום כו' וכ"ש זו שצעקה מיד כששמעה דהתם קים ליה להרשב"א שהיה תכ"ד ועוד דהתם עיקר שריותא משום שהטבעת שלה היתה כמבואר בתשובה וצעקתה לרווחא דמילתא בעלמא נקטה ולא נסתפק אדם מעולם דתיהני הזריקה לאחר כ"ד דכל הקניינים שבעולם אף שעוסקין באותו ענין אין בהן חזרה לאחר כ"ד חוץ מקנין סודר כמו שמבואר בחה"מ סי' שצ"ה וכיון שאינה יכולה לחזור הזריק' לאו כלום היא ואף דבקדושין אפי' תכ"ד אין בהם חזרה וכיון דאמרינן דבנטלתן וזרקתן אינה מקודשת ע"כ לאו מטעם חזרה הוא דא"כ אפי' תכ"ד נמי מקודשת אלא ודאי מטעם דאמרינן גילתה אדעתה דלאו לשם קידושין קבלתן וכיון דמשום גילוי דעת הוא מה לי תוך כדי דבור או אח"כ הא ודאי לאו מילתא היא דכל דתוך כדי דבור עדיין לא נגמרו הקידושין כל שלא אמרה הין אבל לאחר כדי דיבור כבר נגמרו הקידושין ושוב אין הזריקה מועלת שכבר הופסק הענין וא"ל דילמא ה"מ במקדש באפי בי תרי דלא מצי למימר משטה אני אבל במקדש בע"א כו' דילמא כיון דמצי למימר משטה אני נימא אנן הא דזרקתם אח"כ מכח שמשטה היתה מעיקרא הא לאו מילתא היא דא"כ זריקה זו אחר כ"ד למה א"ו דמתחלה נתרצית בקדושין ואחר אמירת העד רצתה לחזור ואין בידה ובאמת אילו טענה משטה הייתי הא ראיה שזרקתי' היתה נאמנת דאף בלא זריקה נאמנת אבל מן הסתם אמרי' חזרה היא לחומרא וכיון שהיא מודה אף שהיה האיש מכחיש ואומר שלהשטות ולצחוק כיון אפ"ה האשה אסורה שמ"ש מהרמ"א בהג"ה סי' מ"ב אבל אם א' מכחיש אין לחוש והוא מדברי הרשב"ץ בב"י מילתא דפשיטא היא דלא קאי אלא אאותו שאינו מודה כדמוכח בפ' האומר נ"ג ע"א דמותיב ליה רבא לר"נ ממתני' דהאו' לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני הוא אסור בקרובותיה אלא לאו בע"א ש"מ דאותו שמודה נאסר למ"ד המקדש בעד א' חוששין לקדושיו ומעתה מ"ש הרב בעל חלקת מחוקק בס"ק ד' שם דבאחד טוען משטה הייתי אף חברו פטור אינו נלע"ד כלל דאף לפ"ד הרב בב"ח שמדמה טענת השטאה לכפירה דכי היכי דבכפירה מהימן נגד ע"א ה"ה בטוען משטה הייתי ונ"ל עיקר כדבריו ולא קשיא מהא דאמרינן בח"ה גבי נסכא דר"א הוה ליה משוי"מ לא מיבעיא לתירוץ ריב"ם בתו' שם דהוה מיגו

טוב אלא מאחר שהתורה חייבתו שבועה הדין הוא כך שישבע להכחיש העד או ישלם וזה לא שייך בנ"ד אלא אפילו לתירץ ר"י שפי' דלא הוה מיגו טוב מכח שצריך לישבע בכפירתו להכחיש העד הכא ודאי מיגו טוב הוא לכ"ע שהרי אין כאן עסק שבועה כלל בענין קידושין ואילו היה כופר נגד העד לא היה צריך שבועה כלל ופשוט הוא וכ"כ רש"י בהדיא שם בפ' האומר ולכן וודאי נאמן במיגו ובדבר זה טעה בספר בית שמואל שנדפס מחדש ע"ש:

ד גם מה שהקשה הרב בח"מ וז"ל ומה בכך דיש לו מיגו אטו אנן לא מהימנינן ליה אלא הטעם דדברים שבלב אינם דברים ואף שאנו יודעין שכוונתו להשטות אפ"ה חוששין לדברים שבפה ולא לדברים שבלב עכ"ד ואינן נראין בעיני דודאי אלו ידעינן בבירור בלי שום ספק שנתכוונו לחוכא ואיטלולא אף שקדשה סתם אינן קידושין אלא דמשום חומרא דא"א לא סמכינן אאומדן דעתא וכמ"ש זה בפי' בתשובה ראשונה דמוהר"ם שבסוף ס' נשים ממילא שמעינן דהיכא דלא צריכינן לאומדנא כגון היכא דאיכא מיגו דחזקה אילו היה רוצה לשקר היה מכחישו ודאי נאמן במאי דאמר לחוכא נתכוונתי אמנם אי קשיא לי הא קשיא לי היכא סליק אדעתיה דרב בח"מ דבטענת השטאה אפי' אותו שמודה ואינו טוען טענת השטאה נמי פטור והא קיי"ל בכל מיגו דלא מהניא הטענה שטוען עכשיו יותר מאילו היה טוען הטענה שמחמתה היא נאמן וכאן כיון דאילו היה מכחיש ואומר להד"מ לא היה מתיר את שכנגדו האיך נאמינהו עכשיו שאומר טענת השטאה כדי להתיר חברו והא לגבי חברו אין כאן מיגו ולא עוד אלא דאף על עצמו אפשר דלא יהא נאמן בטענת השטאה כיון דבהכחשה לא היה מתיר את שכנגדו ובהשטאה הוא רוצה להתירו ולע"ד אף הרב בב"ח לא התיר אלא אותו הטוען השטאה ולא את שכנגדו ואיך שיהיה גם הרב בח"מ דעתו להחמיר אפילו בטוען עצמו כ"ש בשכנגדו ומי יקל ראשו בערוה החמורה נגד הני אריותא וביותר דבתראי ובעלי הוראה נינהו ועוד נלע"ד דכאן אינו נאמן כלל לומר לא להד"ם ולא משטה אני שהרי העד השני העיד שבפניו ובפני העד הראשון הודה שקידשה בפני העד הו"ל הודאה בפני שנים ואף שלא אמר אתם עדי אינו יכול לטעון טענת השטאה דה"ל כאותה שכתב הרמב"ם דאם הודה דרך הודאה גמורה ולא דרך שיחה אע"פ שלא אמר אתם עדי מהני ופסקוה כל הפוסקים ה"נ כיון שאמר העד הראשון להעד הב' פ' קידש את פ' בטבעת ואז שאל העד הב' להמקדש באיזה אופן עשית והראה לו כך עשיתי ולקח אצבע המתקדשת ואמר הנחתיו באצבעה ואמרתי לה הריני מקדש אותך בו את כלה שלי ואשתי זה ודאי הודאה גמורה ושוב אינו יכול לומר משטה אני ולכאורה היה מקום לפקפק ולומר כאן שגם

עכשיו מודה שנתן הטבעת באצבעה בראשו' ואינו מכחיש ההודאה אלא אומר שאותה הנתינ' גופה היתה דרך שחוק וחוכא יהא נאמן ולא דמי למודה מנה לפ' בידי שכשאומר משטה אני ע"כ צ"ל שההודאה שהודה איננה אמת והאמירה שאמר שקר היתה להכי כי אודי באפי בי תרי דרך הודאה גמורה תו לא מהימן למימר משטה הייתי שהרי הוא סותר דבריו הראשונים שהודה בפני ב' דרך הודאה שיש לפ' מנה בידו לאפוקי בנ"ד אף עכשיו שאומר משטה הייתי אינו מכחיש נתינת הטבעת ואמירת הרי את כו' ולא סותר הודאתו שהודה בפני שנים אלא שאומר שאותה הנתינה והאמיר' הכל היה דרך צחוק והיתול ובכי האי יכול לומר משטה הייתי בשעה ראשונ' בנתינת הטבעת וכד דייקת תשכח דלאו מילתא היא דע"כ לא מהימנינן ליה למימר משטה הייתי אלא במיגו דלהד"מ אבל אי ליכא מיגו למ"ד המקדש בע"א חוששין לקידושין הדר הוה ליה ע"א כבי תרי דחשיב לאתפוסי קדושין קמיה וכי היכי דבב' עדים ליכא למימר משטה הייתי ה"נ בעיא היכא דליכא מיגו דלהד"מ וכן מבואר מדברי מהר"ם פאדוא' בסי' ל"ב שכתב וז"ל מ"מ נראה שבנ"ד מודו כולהו שהכחשת האשה לא נחשב' למאומ' כו' מ"מ במה שהיא מכחשת הע"א ואומרת להד"מ לאו כ"כ כו' א"כ הוא לכל הפחות מקדש בע"א וחוששין לחומרא לס' סמ"ג והמרדכי ע"כ אף אנו נאמר בנ"ד כיון שהודה בפני שנים שקידשה בע"א שוב אינו יכול לומר לא קידשתיה דודאי ההיא דתנן האומר לאשה קדשתיך הוא אסור בקרובותיה אצ"ל בפני בית דין דוקא אלא אפי' בפני עדים וכן האשה שאמר' אשת איש אני דשוב אינה יכולה לומר גרושה אני אין האמיר' צ"ל בפני ב"ד דוקא כדמשמע בפ"ב דכתובות דאמרי' מעשה באשה א' גדולה שקפצו עליה בני אדם לקדשה וא"ל מקודשת אני לימים עמדה וקדשה עצמה כו' ואמרו אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת טעמא דאיכא אמתלא הא ליכא אמתלא לא אף שכאן לא הודת אלא בפני אותן אנשים שבאו לקדשה ובודאי בנ"ד מ"ש משטה הייתי אין זה אמתלא וא"כ צריכין הב"ד שבעיר לשאול את פי העד הא' אם האמת כדברי העד השני שבפני שניהם הודה ואם יאמר כדבריו פשוט בעיני דלמ"ד המקדש בע"א חוששין לקדושיו בנ"ד אינו נאמן לומר לא להד"מ ולא משטה הייתי וא"א לפוטר' בלא גט ולא מבעיא האשה שהיא צריכ' גט שהרי הודת בפי' בפני השני אנשים ששלחו לה ב"ד ואף שלא הודת בפני ב"ד עצמם אין בכך כלום וכמ"ש והא דידן עדיפא שהרי הב"ד שלחו לה הב' אנשים כדי לעמוד על אמתת הענין ושוב אינה נאמנת לאסור הודאתה בפניהם בשום אופן אפי' אם תתן אמתלא לדבר ובין מחמת הנתינה הראשונ' או השנייה היא מקודשת הא' כדאמרן והב' אף שאמרה שבחזקה פתח ידה ונתן הטבעת באצבעה כיון שלא זרקתו אלא נתנתו אח"כ לתוך פיה

הסכימ' לדבריו ונתרצית וכמ"ש הרב בהגה' ריש סימן מ"ב והם דברי רגמ"ה שבהג"מ סוף גיטין הובאו בב"י ובחלקת מחוקק תמה על רמ"א דלעיל מביא ס' הרמ"ה בזרק לתוך חיקה דלא הוו קידושין וכאן פוסק דשתיקה דלאחר מ"מ הוו קידושין ולי אפשר לתרץ דהכא ע"כ לאו באונס גמור מיירי דנימא דמתייראה להשליך אלא שתקף בה מעט ומדלא זרקה גלתה אדעתה דתחלת' נמי ברצון הוה אלא שהיתה מסרבת מעט משום צניעות ולכך הוו קידושין דאי ס"ד דלא ניחא לה לישדינהו מאי אמרת אטו כולהו נשי דינא גמירי כולי עלמא ידעי כיון דבאונס יהבינהו ניהלה לא מיחייבי במידי אי מתבדי לאפוקי התם דלא סירבה בו מלקבלם אלא הוא זרק לה בתורת קידושין סברה אי שדינא ומיתבדי מיתחייבנא באחריותייהו וא"כ בנ"ד נמי דכוותי' ומקודשת אף להרמ"ה ואת"ל דפליגי וכדברי בח"מ:

ה נלע"ד דבנ"ד כ"ע מודו דמקודשת מטעם דלא שדיתינהו דאין לומר דסברה אי שדינא להו ומיתבדי מיתחייבנא בהו דהא חזיני דבתחלה לא קפדה אהכי שהרי השליכתם מידה וא"כ בפעם שניי' אי לא ניחא לה נמי תישדינהו כעין אותה שאמרו שילהי מי שהיה נשוי בכתב לראשון ולא חתמה לשני וחתמה איבדה כתובתה ומפרש רב אשי דאמרינן לה אי איתא דנחת רוח עבדת לקמא איבעי לך למיעבד ומדחזינן דלא קפדא אנחת רוח בקמא תו לא מציא למיטען נחת רוח ה"נ דכוותיה וק"ל וכיוצא בזה יש להביא ראיה מדברי הרשב"א בתשובות סימן א' ק"פ בא' שנתן סבלונות תכף לאחר ששידך דאף שחזר ושלח סבלונות לאחר מכאן וגם אנשי המקום מקצתן נוהגין לקדש ואח"כ שולחין סבלונות אין שליחות הסבלונות ראיה שכבר קידש אף דבשאר אינשי חיישינן כיון דמקצתן מקדשי והדר מסבלי בהאי גברא ל"ח כיון שכבר ראינוהו פעם א' שנתן סבלונות קודם קדושין שוב אין נתינת סבלונות לעולם ראיה על שכבר קידש ומה התם דלקולא אמרינן האי סברא בנ"ד דלחומרא לכ"ש באופן דהאשה ודאי צריכה גט ואף האיש נמי אגיד בה אם יאמר העד הא' שגם הוא היה במעמד כשהודה בפני העד השני ואסור בקרובותי' ולישא אחרת מכח תקנת רגמ"ה אמנם אם העד הא' לא יעיד שהיה במעמד כשהודה דממילא אין כאן אלא ע"א והוא אומר משטה הייתי אף שהרב בח"מ מחמיר מ"מ נלע"ד דלענין תקנת רגמ"ה אין לנו להחמיר עתה כולי האי דאף דכבר עלה על דעתי דאפילו לגבי דידיה יש לנו להחמיר עכשיו דאית לן תקנת רגמ"ה משום דנפיק מיניה חורבה לענין שהוא אסור בקרובותיה דודאי יש לנו להחמיר לענין קרובותיה דחייבי כריתות ומיתות ב"ד נינהו ואם אתה מתירו לישא אחרת בלא גט יאמרו דקו בה רבנן בהא מילתא ולאו קידושי נינהו כלל ואתו למישרי קרובותיה מ"מ אחרי ראותי הרב

החסיד מהרי"ל בתשו' סימן ק"א לא חש להא מילתא והקל לענין חרם רגמ"ה ולא הזכיר שצריך להחמיר משום קרובותיה אנן נמי לא ניחוש לה זהו מה שהעלתה מצודתי היום בעזר נורא ואיום ועם מעכ"ת דעת ומזימה לברר וללבן ולהוציא לאור תעלומה ושלומו יגדל כנפשו הרמה ונפש מחותנו הצעיר צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה קטז

א פוזנן כסליו תס"א לפ"ק.

ב זקן ויושב בישיבה עייל ונפיק באוכלסא ויהי להם לשר הצבא מחותני ה"ה נ"י כאור החמה לאור יוציא תעלומה אד"ש כמשפט אורו עיני כי ראיתי מראות אלקים עולים ומי אני לבא אחרי המלך ולעמוד במקום גדולים ובאתר דזיקוקין דנור מה יעלה אזוב קיר קטן שועלים אמנם להיות מצות האדון נר"ו עלי חובה והיא פקד עלי לחוות דעי כי היכי דלמטיי' שיבא כמצוו' ועושה הריני בא בקצרה ע"ד קטן שנפלה לו יבמה ובעודנו קטן נשתדך לבת זוגו וכעת הוא בן י"ג שנים ויום א' ולא הביא ב' שערות וזמן הנשואין הגיע ואבי הבת רוצה להשיא לו בתו כתנאי השדוכין האם יש למנוע מטעם שכתב רמ"א דאם נפלה לו יבמה אסור לישא אחרת עד שיחלוץ ליבמתו מכח חרם ר"ג ע"כ תורף שאלת חכם מעלת האדון הי"ש:

ג תשובה מטיבותי' דמר אמינא כי פליאה ממנו דעת הרב רמ"א לפ"מ שפסק בסי' א' דבארוסה לא החרים ר"ג א"כ מכ"ש ביבמה דהתנן בפ' הבע"י ס"א אירס את האלמנה ונתמנה להיות כ"ג יכנוס כו' שומרת יבם שנפלה כהן הדיוט ונתמנה להיות כ"ג אע"פ שעשה בה מאמר הרי זה לא יכנוס ובגמרא ת"ר מנין שאם אירס אשה ונתמנה להיות כ"ג שיכנוס ת"ל יקח אשה א"ה שומרת יבם נמי אשה ולא יבמה הא קמן דארוסה אשה מיקרי אבל לא יבמה ואם בארוסה דמקריא אשה אעפ"כ אמרינן דלא תיקן עליה ר"ג מ"ה ביבמה דלא מיקרי' אשה לכ"ש ואין לומר שאני התם דגלי קרא חדא דאי ס"ד דיבמה בעלמא מיקריא טפי אשתו מארוסתו תיקשי מאי ראית לרבות ארוסתו ולהוציא יבמתו איפוך אנא ועוד דע"כ אין לנו שום מיעוט להוציא יבמתו דאי משום דכתיב אשה הא איצטריך לרבות ארוסה אלא ודאי ממשמעותא דאשה ממילא נתמעטה יבמה שהרי אין דינה כאשת איש ואינה בכלל אשר ינאף את אשת איש הנאמר בתורה אבל ארוסה היא בכלל אשת איש ועוד זיל קרי בי רב הוא שהרי ארוסה היא בכלל מה שנאמר בתורה אשר ינאף את אשת איש מות יומת וגו' שומרת יבם אינה בכלל זה לכ"ע דאשת המת מיקרי' ולא אשת החי וא"כ כיון שרמ"א מתיר בארוסה שהיא אשתו ממש לענין קטלא

האיך עולה על דעתו לאסור ביבמתה שאינה אשתו אלא אשת המת ואף שאם בא עליה בע"כ קנאה כדדרשינן מיבמה יבא עליה אפילו בע"כ אין זה כלום דה"נ אשכחן בקידושי ייעוד אליבא דרבנן לאביי ברי' דרבי אבהו בפ"ק דקידושין י"ט ע"א דייעוד הוא אפי' שלא מדעתה ואעפ"כ כל זמן שלא ייעדה אין בה אישות של כלום וממקומו הוא מוכרע דהא לא מהניא הך טעמא דיבא עליה בע"כ לענין שתקרא אשתו דכל זמן שלא בא עליה לאו אשתו מיקריא: וכן לענין הפרת נדרים קיי"ל כר"ע במס' נדרים פ' נערה ע"ד דאפי' עשה בה מאמר אינו מפר נדריה וכדמפרש טעמא שאינן היבמה גמורה ליבם כשם שהארוסה גמורה לאישה ואין לומר דהתם לחומרא דה"ה לקולא שהרי האב מפר לבדו בלי שותפות ואף שהר"ן ז"ל בפירושו נסתפק בה במקצת הכי פסקינן להדיא בי"ד סי' רל"ד ועוד נלע"ד דכיון דזיקה אינה אלא מדרבנן כדמוכח בכולי תלמודא ובכל הפוסקים ז"ל ליכא למיחש בה משום תקנתא דרגמ"ה ז"ל וכאותה שאמרו בריש מציעא גבי ההוא רעי' דהוו מסרי ליה בכל יומא חיותא בסהדי כו' השתא נמי ניחייב' מדרב נחמן ומשנינן דר"נ תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ואע"ג דאיסורא מממונא לא ילפינן ואמרי' נמי אין דנין דברי סופרים מד"ס האי לאו מילף הוא אלא גילוי מילתא בעלמא דלא דמיא חדא תקנתא לתרי תקנתי וכיון דכן דאין ראי' מחדא תקנתא לתרי תקנתי ממילא על המחמיר להביא ראיה כאותה שאמרו במס' ידים פ"ד אלעזר ב"ע עליך להביא ראיה שאתה מחמיר וכל המחמיר עליו להביא ראיה פי' במילי דרבנן וכיון שאין ראיה מחדא תקנתא לתרי תקנתי וראיה אחרת אין לנו ממילא שרי': והאי נמי הוי' תיובתא כלפי' שנאי' דהרב רמ"א ז"ל אם בארוסה שהיא דאורייתא וליכא אלא חדא תקנתא מתיר ביבמה דהוי' תרי תקנתא לכ"ש שתהא מותרת: עוד יש בנ"ד מקום להקל ואפי' לדעת רמ"א ז"ל שהרי הוא ז"ל מתיר בנשתטית או שאר אונסין ונ"ד אין לך אונס גדול מזה שהרי א"א לו לחלוץ ואע"ג דאיכא למימר דע"כ ל"ק רמ"א ז"ל אלא בגדול שמחוייב לישא אשה אי משום פ"ו אי משום דר' יהושע אבל בקטן דלאו בר חיובא הוא ואפי' לפי"ד המפרשים במשיא בניו ובנותיו סמוך לפרקן דהיינו בקטנותן סמוך לגדלות חיובא לאו עלוייהו דקטנים רמי' אלא אאביהם וא"כ תאמר שאפי' במקום אונס אסור כיון שאין הקטן מצווה לישא אשה הא לאו מילתא היא דכיון דבגדול כה"ג לאו איסורא אית ביה קטן נמי שרי וכההיא דאמרינן בחגיגה ד"ו ע"א בעי רב ששת קטן חיגר לדברי ב"ש וסומא לדברי שניהם מהו כו' לא צריכא בחיגר שיכול להתפשט וסומא שיכול להתפתח מאי ופשיט אביי כל היכא דגדול מחייב מדאו' קטן נמי מחנכינן ליה מדרבנן כל היכי דגדול לא מיחייב מדאו' קטן לא מחנכינן ליה מדרבנן ש"מ דאף דהויא סברא לחיובי

קטן כיון שיכול לאחוז בידו של אביו לב"ה ולב"ש לרכוב על כתפו של אביו אעפ"כ כיון דגדול כה"ג פטור קטן נמי מפקינן ליה מכללא דיכול לרכוב אף דחיובא דיכול לרכוב או לאחוז בפירוש אתמר ביה בקטן כ"ש הכא דלא אתמר בפירוש דתקין רגמ"ה בקטן דאין לנו לחייבו טפי מאילו הוה גדול דקיי"ל דבאונסא לא תיקן רגמ"ה ואע"ג דהתם בחגיגה הנושאים שווים בגדול וקטן ובנ"ד אונס כה"ג לא שייך בגדול מ"מ שם אונס חד הוא וכיון דאונס בגדול פטור ה"ה בקטן מכל הלין נראה פשוט וברור שמותר לו לישא משודכתו לאחר י"ג שנה קודם שיחלוץ ליבמתו כיון שא"א לו לחלוץ ואף רמ"א לא אמרה אלא ביכול לחלוץ ואינו חולץ דפושע הוא אבל לא באנוס כה"ג וכמ"ש מדברי רמ"א עצמו אמנם מ"ש מעכ"ת להתיר מטעם שנשתדך ברשות ב"ד ששתקו ולא מיחו מטיבותיה אמינא דלא מן השם הוא זה דאין רשות ב"ד מעלה או מורדת כאן אלא אם השידוכין קודמין דלא אתיא זיקה וחלה עלייהו אבל אם הזיקה קודמת לא אתי חרם השידוכין וחל על תקנת רגמ"ה כמבואר בהגהת מרדכי יע"ש:

ד גם מ"ש מעכ"ת שבדק במהר"ם מינץ ולא מצא לאו מהר"ם מינץ הוא אלא מוהר"י מינץ בתשו' י' ואף שאין שם ראיה מכרעת אלא איזה רמז קטן אבל בהגהת מרדכי דכתובות הדבר מבואר אם שיש לדחות דהתם לרווחא דמילתא נקיט הך גוונא ומשום שלא היה צריך לנדון שלו יותר מזה ואין ספק שההגה' הנ"ל סוברת שבארוסה שייך תקנת ר"ג אבל למאן דס"ל כרמ"א דבארוסה לא שייכא תקנת הגאון ז"ל מכ"ש וק"ו דלא שייכא ביבמה כלל וכלל אם לא מטעם כפיה כשאינו רוצה לחלוץ עוד כתב האדון נר"ו וז"ל וחכם א' מרבני קשישאי אשר הסכים עמדי להתיר הביא עוד מתניתין ערוכה בן ט' שנים ויום א' שבא על יבמתו חולצת ולא מתייבמת נשא אשה ומת ה"ז פטורה כו' אחד בן ט' שנים ואחד בן כ' שנים שלא הביא ב' שערות שוים הם לכל הדינים האמורים הרי מבואר שביאת קטן שלא הביא ב' שערות אינה ביאה כלל לפסול ולא לשום צד א"כ אינו בכלל נושא אשה כלל ומאי קעביד ואת"ל א"כ הו"ל בעילתו בעילת זנות כבר הרגישו בזה בתוס' יע"ש עכ"ד ואני אומר כבוד אותו החכם במקומו מונח ובדבר זה לא חש לקמחי' אם במה שכתב שביאת בן ט' שנים ויום א' כ"ז שלא הביא ב' שערות אינה ביאה כלל לא לפסול ולא לשום צד נעלמה ממנו משנה שלמה פ' יוצא דופן בן ט' שנים ויום א' כו' ומטמא בנדה לטמא משכב תחתון כעליון ופוסל כו' ואם בא על א' מכל העריות האמורות בתורה מומתים על ידו כו' הרי שביאתו ביאה לכל דבר לבד מלענין קידושין שאין אישות לקטן וז"ב ומוסכם מכולי עלמא ועוד שגג זה החכם שגגה גדולה חוץ מכבודו שהרי בן י"ג ויום א' הלז אם יקדש אשה הרי היא מקודשת בספק קידושי

תורה דהא בפ' יוצא דופן מ"ו פסיק רב דימי הלכתא חוששין שמא נשרו היכא דאיכא ספקא דאו' וכן פסקו כל פוסקי הלכות וא"כ בן י"ג שנה ויום א' הלז אם יקדש קדושיו ספק קידושי תורה והרי היא ספק אשת איש מן התורה ואפי' אם בדקוהו ולא מצאו לו ב' שערות חיישינן שמא נשרו אבל מכח הראיות שהבאתי למעלה נלע"ד פשוט וברור שמותר לו לישא משודכתו ולכשיביא ב' שערות יחלוץ ליבמתו את זה ראיתי ואמר לי לבי במעט פנאי להפקת רצון מעכ"ת ושלומו יגדל כנפש נאמנך צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה קיז

א שבט תס"א לפ"ק.

ב תשובתי שנית על הענין הנזכר לחכם אחד שחתר להסיר טענותי הנזכרות מעליו:

ג מ"ש די"ל דארוסה מרבינן ממלת יקח ודוקא גבי ארוסה שייך לומר שהוא לקחה לאשה משא"כ גבי יבמה לא שייך לומר יקח כי מן השמים הקנו לו אותה כו' והא דמקשה א"ה יבמה נמי אע"ג דגבי יבמה לא יוכל לומר יקח הכי פריך כיון דמרבינן ארוסה שהוא קנה מכ"ש יבמה שהקנו לו מן השמים עכת"ד מעכ"ת: ומטיבותיה אמינ' דלא אשכחן הך טעמא דאשה הקנו לו מן השמים ליפות כח יבמה מכח ארוסה אלא לגרע כחה שאין כתובתה על נכסי בעלה השני אם לא במקום דלית ליה נכסי לקמא דתקינו לה רבנן כתובה משני כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה זולתי רבי אליעזר ור"י בנדרים ולא נתקיימו דבריהם דקיי"ל כר"ע שראייתו מכרעת שאין חייבין עליה סקילה כנערה המאורסה גם מ"ש דגבי יבמה לא שייך לומר יקח הנה מקרא מלא דיבר הכתוב ולקחה לו לאשה גם מ"ש דממלת יקח ילפינן לה פשט הגמרא לע"ד אינו כך וגם רשיז"ל לא כך כתב שהרי ז"ל רש"י בתולה מעמיו יקח אשה האי אשה לא איצטריך אלא לדרשא עכ"ל הרי מבואר שעל מה שנאמר בגמ' ת"ל יקח אשה כ' רש"י דאשה לא איצטריך אלא לדרשא ש"מ דהילפותא דארוסה נפקא לן ממלת אשה המיותרת וממילא אזדא לה סייעתייה מדברי רש"י אדרבא דברי רש"י הם עזר כנגדו ואשר ישוב יתפלא אנא כתב הרב רמ"א ז"ל שבארוסה לא החרים ר"ג ז"ל הדבר פשוט שכן כוונת רמ"א באומרו אם אינו רוצה לכנוס אלא לפטור וקאי על דברי הב"י שכתב דבארוסה לא החרים ר"ג והוא לקוח מדברי מהרי"ק שורש ק"א וקבלת מעכ"ת להגיה במקום אם אינו רוצה שצ"ל אם היא אינה רוצה להנשא לו לא שמיע לי שהרי הגהת רמ"א על דברי הב"י קיימי ודבריו הם לקוחים ממהרי"ק בתשו' הנזכר ומבואר בדבריו דקאי על הבעל אם אינו רוצה ואף את"ל דס"ל לרמ"א דיש מחלוקת בדבר אם תיקן ר"ג בארוסה או לא הדבר

ברור דאזלינן לקולא בדברים הללו שאין איסורם מד"ת וכמ"ש ז"ל וא"כ תמיהתי קיימת שלא היה לו לסתום להחמיר בסי' קנ"ט ומ"ש מעכ"ת דבהדיא כ' בסי' א' דיבמה מותרת וא"צ לק"ו שכתבתי בכתבי הראשון חוץ מכבודו אין זה ענין לו דהתם ברוצה ליבם על אשתו הנשואה וק"ו דידי הוא ברוצה לישא על יבמתו הזקוקה והוא ברור ואשר התנצל מר באומרו שאין קנין קטן כלום כו' מי לא ידע בכל אלה והרי בזה אנו עסוקים וכולנו מודים בדבר אלא שאני השגתי על מ"ש אלי הרב השואל וז"ל הרי מבואר שביאת קטן שלא הביא ב' שערות אינה ביאה כלל לפסול ולא לשום צד עכ"ד אות באות וע"ז השגתי דודאי ביאת הקטן בן ט' ויום א' ביאה היא ופוסלת אלא שאין קידושיו קידושין ואף שאין זה מעלה לענין נדון שלפנינו מ"מ כל כי האי מילתא לימא אינש ולא לישתוק דלא לימרו אודויי אודי ליה וכן הורנו ר"ת ז"ל בתוס' כתובות ומה שרצה כת"ר לעשות סניגורון לדבריו ממתני' דא' בן ט' כו' וא' בן כ' שנים שלא הביא ב' שערות מתני' מעיקר הדין והלכתא דחוששין שמא נשרו מחמת ספק שמא הביא ואם יבא אלי' ויאמר דלא נשרו שומעין לו אם יבדקוהו עדים זה אחר זה בלי העלמת עין ויאמרו לא זזה ידינו עד בן כ' הרי הוא כקטן אף לדידן אבל חששא דשמא נשרו הלכה פסוק' היא לכ"ע ואשר הביא מההיא דנרש לא ידעתי לו מקום למאי דקמן לכן לא אאריך בו ושלום האדון יגדל כנפשו הרמה טהורה וענוה ונפש: צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קיח

שבת פ' המוציא יין ע"ח ע"א תוס' ד"ה שופכין למאי חזו דוקא אברייתא קבעי וכן משמע לקמן דאמר והא טיט דמקמי דליגבליה תנא מודים חכמים לרבי שמעון במוציא שופכין כו' והוינן בה שופכין למאי חזו ונראה לר"י דהיינו טעמא משום דשופכין דמתניתין איכ"ל דחזו לכמה דברי' לרחוץ בה' כוסות כו' אלא שאינן ראויין לשתיה אבל הכא דומיא דדם קתני דמאיסי טובא עכ"ל ודבריהם תמוהין דשופכין כשמן שהם נשפכים ואינם ראויים לשום תשמיש וגם ההיקש אין לו ענין כאן ואני תמה מחכמת ר"י ז"ל כי הדברים ברורים דאמתניתין לא קשיא מידי דאיכ"ל דאף דשופכין לא חזו מ"מ חייב כדרך המוצי' כזית מן הנבלה כעדשה מן השרץ דתנן לקמן בפ' המצניע שהוא חייב דהך ת"ק דהכא היינו ת"ק דלקמן דפליג נמי אר' שמעון דפוטר במוציא כזית מן המת וכו' משום דהוי מלאכה שאצל"ג והוא אינו צריך למת ולא לכזית ממנו שהוא מוציא אלא שהוא מוציאו כדי לפנות את ביתו מן הטומאה אבל הת"ק חיובי מחייב אף שהוא מלאכה שאצל"ג אלא כדי לפנות הבית הכא במתני' נמי אף דשופכין לא חזו למידי מ"מ

חיובי מחייב המוציאן כדי לפנות הבית ואף דהוי משאצל"ג דומיא דמוציא כזית מן המת (והא דאינו חייב אלא על רביעית ולא בפחות משום דבפחות מרביעית אין דרך אדם להקפיד עליו שאין לכלוכו וטינופו של פחות מרביעית ניכר בבית ואינו עושה רושם לשיקפידו עליו להוציאו מן הבית כי היכי דבמת ובנבלה פחות מכזית המוציאו פטור משום שאינו מטמא ואין אדם מקפיד עליו ה"נ פחות מרביעית שופכין אין לכלוכן גדול ואין אדם מקפיד עליהן לכך המוציאן פטור אף למ"ד משאצל"ג חייב עליה) ור' שמעון דאמר במתניתין כולן ברביעית קאי אכולן לבר מן השופכין דלא מחייב ר"ש בהוצאתן כלל משום דהו"ל משאצל"ג כדאי' לקמן במתני' בדוכתיה ולכך לא הוצרך ר"ש לפרש כאן אבל אברייתא דקתני בהדיא ומודים חכמים לר"ש במוציא שופכין לר"ה ששיעורן ברביעית דמפורש בה שר"ש מחייב בשופכין שפיר קשי' ליה לר"ש שופכין למאי חזו דהא ר"ש לא מחייב על משאצל"ג וע"כ צא"ל שמוציא השופכין לגופן למאי חזו ודוק צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קיט

לזכות את הרבים בענין מצות אכילת מרור ראיתי כי טוב להודיע שהחזרת השנוי במשנתינו ובלשון חכמים חסא שמצוה לחזור עליו כי הוא הראש וראשון השנוי במשנתינו הוא הירק הנקרא בלשון אשכנז סאלא"ט ובלשון ספרד סאלאט"א ושם העצם שלו הוא לטוגא בכל הלשונות ששמעתי בתורגמא ואיטליא ואשכנז וספרד ופורטוגאל ובספרי הרפואות והטבע וקורין אותו לאטוגא סאלאט ואין בו שום ספק ופקפוק בעולם ויש לו הסימנים האמורים בגמ' שרף ופניו מכסיפין ותחלתו רך וסופו קשה ותחלתו מתוק וסופו מר כלענה ומפני שבארצות אשכנז ופולוניא שהן קרות אינו מצוי בזמן הפסח לא הורגלו לקחתו לחובת מצות מרור או מפני שלא היו בקיאין בטיב פתרון שמות הירקות כאנשי ארצות הקרובות לארץ ישראל ובבל לא ידעו מה הוא ולקחו הקרי"ן שהוא תמכא לפ"ד מקצת חכמים ונפק מיניה חורבא כי הן רבים עתה עם הארץ שאינם אוכלין אפי' כחצי זית מחמת חורפיה ושהוא מזיק באכילתו חי ומבטלים מצות מרור ואף החרדים אל דבר ה' ואוכלים כזית מהקרי"ן מסתכנים בו כי באמת במקום שחזרת שהוא האלטיגא סלאט שכיח כמו בערי אמשטרדם והמבורג ושאר ערי אשכנז אף שהוא עודנו קטן מאוד קורא אני על הקרי"ן סכנה ואין בו מצוה וכל אשר נגע אלקים בלבו יקיים מצוה כתיקנה ויקנה האלטוגא סאלאט לשם מצות מרור אף אם הוא ביוקר:

והירק שקורין בהמבורג אינדבין ובאמשטרדם אנדייבי הוא עולשין השנוי במשנתינו וגם בו יוצאין ידי חובת מצות מרור אם אין לאטוגא סאלא"ט מצוי: צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קכ

א ששאלת ראובן קנה אתרוג הדור בדמים יקרים ובא שמעון ואיבדו ממנו קודם או תוך ימי החג האיך משלם:

ב תשובה דבר זה כבר נשאל עליו מהר"ם מינץ בתשו' קי"ג והשיב דאין צריך לשלם לו כי אם דמי אתרוג שאינו הדור שיוצא בה י"ח מצות אתרוג וראייתו מפ' מרובה ע"ח דהאומר הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנבו פטר גנב נפשיה בכבש ולענ"ד שגגה היא בידו דהתם אין לה דמים דאינה בת מכירה כדאמרי' בפסחים פ' האשה פ"ט ע"ב ת"ר המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום וכיון דאינה בת דמים כלל א"א לחייבו מטעם שיווי העולה אלא מטעם שהוא חייב לצאת ידי חובתו שקיבל עליו להקריב עולה וכיון שאין כאן תורת דמים אלא החיוב שעליו להקריב עולה להכי פטר גנב נפשיה בכבש אבל באתרוג הדור דמים לו ויכול למוכרו אף שעילוי דמיו הוא מחמת הידור מצוה אין בכך כלום תדע דאילו גנב ס"ת מחברי' והוא שוה אלף זוז מחמת הדורו בקלף יפה ודיו נאה ולבלר אומן היעלה בדעת שיפטור הגנב עצמו בס"ת שאינו הדור שאינו שוה אלא חמשים זוז הואיל ויוצא בו י"ח מצות ועתה כתבו לכם את השירה הזאת הא ודאי ליתא איבעית אימא סברא ואיבע"א גמרא דא"כ הו"ל לרבא לאשמועינן רבותא טפי דאפי' בס"ת שיש לה דמים ואם מכרה מכורה ואף לכתחילה יכול למוכרה כדי ללמוד תורה ולישא אשה נמי פטר גנב נפשיה בס"ת קטן ושאינו הדור א"ו בס"ת אינו יכול לפטור עצמו בספר קטן ושאינו הדור אבל אין לסתור ראיית מהר"ם מינץ מההיא דקיי"ל כרבנן דפליגי עליה דר' יהודא וס"ל דיש אונאה לס"ת ומדקסתים ותני לא אמרו אלא את אלו משמע דבין שנתאנה לוקח ובין שנתאנה מוכר וכי היכי דבשאר כל המטלטלין שמין אותן כדרך שנמכרין בשוק ה"נ בס"ת שמין אותו כמו שעומד לימכר בשוק ואינו יכול לומר אתן לך ספר אחר תחתיו שאינו נאה והדור כמותו ואינו שוה אלא כחצי אותו הספר שמכרת לי דיש לדחות דשאני התם שזה מוכרו ואינו רוצה לקיימו לשם מצות ועתה כתבו לכם אלא שהוא רוצה ליהנות מדמיו לכך יש לו אונאה ושמין אותו כדרך שאר כל המטלטלין הנמכרין לאפוקי במחזיק איזה דבר לעצמו לצורך קיום מצוה התם הוא דקאמר מהר"ם מינץ דא"צ לשלם לו אלא דמי אתרוג קטן ואינו הדור אלא דאעיקרא דדינא פירכא כאמור ועוד אף לפי חילוק זה צא"ל דהחוטף אתרוג ממוכר אתרוגים

שהאתרוג שבידו עומד לימכר בדמים יקרים צריך הוא ליתן לו כל שיוויו כמות שהוא שוה עכשיו מחמת גדלו ותפארתו ואם אדם א' קנהו בממון רב מהמוכר אתרוגים ובא זה וחטפו ממנו אין צריך לשלם לו אלא זוז אחד דמי אתרוג קטן ורע נשתקע הדבר ולא נאמר אלא הדבר פשוט וברור בעיני שהחוטף אתרוג מיד א' שקנהו לשם מצוה בדמים יקרים קודם או תוך החג שהוא משלם לו כפי מה שהוא שוה לימכר לשם מצות פרי עץ הדר והנראה לי כתבתי: צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קכא

ירושלמי שקלים פ"ג על פיסקא שמא יעני תני מדברים היו עמו משעה שהוא נכנס עד שעה שהוא יוצא וימלא פומיה מוי א"ר תנחומא מפני הברכה ופירש ביפה מראה שמא יבלע מהמים ונמצא שמעל שנהנה בלא ברכה ואני תמה דהרי אפשר לו לברך בתחלה על דבר אחר ולכוון על המים שיבלע ועוד דהתנן השותה מים לצמאו מברך שהכל ומפרש בגמ' לאפוקי מאן דחנקתיה אומצא דהשותה מים שלא לצמאו אלא לאונסו א"צ לברך עליהם כלל כיון שאין לו הנאה ולא מיזן זייני שהם יסוד פשוט כ"ש זה שאינו מתכוין כלל לבלוע את המים שהוא פטור מן הברכה וכ"ש שאין למנוע מלמלאות פיו מים על הספק משום חשש בליעה ונראה לי ברור דכוונת הירושלמי הוא דא"א לו למלאות פיו מים מפני הברכה שצריך לברך התורם את הלישכה בשעה שהוא תורם דאפי' אי נימא דתרומה זו שהיא תורם היא מדרבנן ולא מדאו' עכ"ז לא יגרע מחלת ח"ל שמברך עליה בשעת הפרשה וכן כל שאר מצוות דרבנן נ"ל צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קכב

ירושלמי סוכה גבי בילגה לעולם חולקת בדרום ויעשו אותם עשרים ושלש לית יכיל דכתיב המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם אומנות גדולה היתה שאין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזה כו' א"ר אבוה היש בתים שאין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזה עד שיטול חברו ופירש ביפה מראה באומנותם איידי דמייתי הכא קרא דריש כו' וענין אומנות זה לשון הרגל ואמון שהיו נוהגים כסדר זה א"ר אבוה היש בתים שאין משמר נוטל ושונ' לא ידענא מאי קאמר עכ"ל ופירושו זה א"א לאומרו חדא שהוא ז"ל פירש שאין ענין לכל המימרא של אומנות אלא קושיתו ויעשו אותן כ"ג וזה לא יתכן ועוד שפירש אומנות מלשון הרגל וסדר ואינו כן ועוד מאי שייך לומר אומנות גדולה או קטנה בתקנה שתקנו וסדר שסידרו ועוד מאן שם להו לדוד ושמואל ליטול זכות המשמר

שפוגע בו יובל וליתנו לכל המשמרות ומאי נפקא לן מינה דמשמר אחד יטול הרבה כיון דמן השמים הקנו לו וכן הוא בכל הנדרים ונדבות דכל חד דידיה נטל ועוד האיך שייך כלל לומר שהמשמר שפגע ביובל יטול שדה ראשונה והלא כל השדות כאחת הם נופלת בכניסת היובל ועוד כמה שיעור שדה אם מלא מענה ק' אמה או אלף אמה ועוד דבתלמודין אין שום רמז מזה וגם הרמב"ם לא כך פסק ואף שמקצת קושיותיי יש ליישבם בדוחק גדול לדעת היפ"ת אבל מקצתן אין ליישבם כלל ודברי רבי אבהו נעלמים מכל ונ"ל ברור דהאי מימרא דאומנות גדולה היתה שם היא עיקר תירוץ קו' ויעשו אותן כ"ג דהשיב לו שבמחשבה נפלאה ואומנות גדולה עשו זאת להעמידן על כ"ד שבהיותן כ"ד הדבר מחושב שא"א לשום משמר שתחול עבודתו בתחילת כניסת היובל פעמיים עד שיחזור חלילה על כל המשמורות באופן שאין משמר נוטל ושונה עד שיטלו כל המשמורות כגון שאם משמר יהויריב הוא בתחלת היובל הא' משמר ידעיה הבא אחריו יחול ביובל הב' ואחריו פשחור ואחריו אימר או לסירוגין אבל א"א למשמר יהויריב שתחול משמרתם ב' פעמים בתחילת היובל עד אחר כ"ד יובלות נמצא שא"א לעשותן כ"ג שא"כ יתקלקל זה החשבון וזהו ודאי אומנות גדולה היא מעשה חושב וע"ז א"ר אבהו חישבתים ר"ל אני חישבתים למשמורות כ"ד ולהשבועות של מ"ט או חמשים שנה ומצאתי שכן הדבר שא"א למשמר ליטול ולישנות בשדה אחוזה עד שיטול חברו אלא שבהעתק נתרחקו אותיות חי"ש מן אותיות בתי"ם ונעשה כב' תיבות ואח"כ טעה הסופר בין חי"ת לה"א וכתב הי"ש בתי"ם אבל היא חישבתים ר"ל שר' אבוה חישב אותם וזהו אמת ברור אחרי שנים רבות מצאתי בנוסחת הירושלמי דפוס קראקא וכתוב בפ' רביעי דתעניות חישבתים כדברי ותלי"ת שהנחני בדרך אמת צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קכג

פה ק"ק אמשטרדם יע"א היו נוהגין להכריז בב"ה כשיש ס"ת למכור וכאו"א מעלה בדמים כדרך שמכריזין ומעלין בדמים מקומות שבב"ה הנמכרים בב"ה בהכרזה ומחיתי בשמשים שלא יעשו ככה מההיא דתניא בספרא על לא ימכרו ממכרת לא יעמידם בסימט' ולא יעמידם על אבן הלקח. ופסקה הרמב"ם בפ"ק מה' עבדים ומפ' טעמא משום שאינו דרך כבוד ולא יהא כבוד ס"ת פחות מגנב הנמכר בגנבתו והרבה חשו חז"ל על ביזיון כתבי קודש ולא עוד אלא שאנו מצווים לכבד ולהדר ס"ת כדרך שאנו מצווין לכבד ולהדר את החכמים והזקנים כדאמרי' בפ"ק דקדושין מהו לעמוד מפני ס"ת ר' חלקיה ורבי סימון ור"א אמרו ק"ו מפני לומדיה עומדים מפניה לא כ"ש עאכ"ו שאין

לעשות לס"ת דבר שאנו נמנעין מעשותו לעבד הנמכר והנ"ל כתבתי צבי אשכנזי ס"ט הילדיסהיים בשנת תנ"ט לפ"ק.

תשובה קכד

א להרב הישיש מוהר"ר אליקים געץ ז"ל שהיה אב"ד שם בזמן ההוא.

ב גוף השאלה נאבדה ותמצית דבריה היה אם תקנת רגמ"ה שלא לישא אשה על אשתו נוהגת בארוסה ובנכנסה לחופה ולא נבעלה ואם גירשה הבעל קודם שבא עליה אם חייב ליתן לה תוספת כתובה ואם התנה עמה הבעל שיוכל להוציאה מעירה לעירו אלא שלא נכתבה בכתובה בפירוש אם נתבטל התנאי מחמת שלא נכתב בכתובה או אמרינן עדיין התנאי קיים אף אם לא נכתב בכתובה ושאר ענינים המסתעפים מאלו:

ג תשובה הגיעתני שאלת חכם ותשובתו הרמתה ואת אשר נגזר מפי מלך מלכי רבנן לגלות דעתי העניה ואם איני כדי ששלח אלי דמר לא צריך לגמרא דידי ולא לסברא דידי כי עמו עוז ותושיה להיות מצותו עלי חובה אמרתי אשנה פרק זה על סדר קונדריסו תחלת דברי פח"ח הביא ראיה מההיא דסוף סנהדרין לא יריחו על שם עיר אחרת כו' וה"ה לחרם שכיון שלא פירש בדבריו ואין חרמו אלא על הנשואות ולא על הארוסות עד שצידד מעכ"ת דאפשר דאפי' בנכנסה לחופה ולא נבעלה לא עליה חל החרם שתיקן הגאון שלא לישא אחרת על אשתו כיון דמילתא דלא שכיחא היא עכת"ד ואני אומר אילו היינו צריכין לראיה אין ראיה מיהושע דהתם אי לאו דאשבע בהדיא על עיר אחרת בשם יריחו מה טעם לומר שעיר אחרת אסורה על שם יריחו כיון דלא כתיב אלא ובנה את העיר הזאת וכי תיסק אדעתי משום שהחרים יהושע שלל יריחו אם המצא תמצא באחד הימים עיר ששמה יריחו ויכבשוה ישראל אף היא תהא כל שללה קודש הא ודאי ליתא שאין לך אלא מה שאמרו חכמים וכן אי לא אמר אלא ובנה את יריחו הו"א דעל שמה קפיד וכיון דאין שמה יריחו מותר וכההיא דתנינא בע"ז ע"פ ואבדתם את שמם דמכנין לה שם עין כל עין קיץ פני מלך פני כלב כו' אבל השתא דכתיב את העיר הזאת בודאי בכל אופן אסור לבנות העיר ההיא וא"צ לשום יתור לשלא יבנה את יריחו בשם עיר אחרת כיון שעיר יריחו היא הנבנית תו לא איכפת לן בשמא ואפשר נמי לומר באופן אחר דאי כתיב ארור האיש אשר יבנה את יריחו לחוד הוי משמע יריחו בכל אופן אסורה בין בשמה בין בשם עיר אחרת אבל השתא דכתיב את יריחו סד"א דלא אסר אלא עד דאיכא תרתי שמה ומקומה קמ"ל דמקומה אע"ג דליכא שמה ושמה אע"ג דלאו מקומה ונפק"ל מדכתיב את את לחלק כדאמרי' במרובה את אשמו הפסיק הענין אבל

בתקנת רגמ"ה כיון דזו נכנסה לחופה אשתו מקרי' ושוב אסור לו לישא אחרת עליה כיון דבכלל אשתו היא ואין זה ענין למאי דאמרי' בעלמא אונסא דלא שכיח לא קביל עליה דהתם הם ענינים חלוקים אבל הכא מה לי אשתו דקודם ביאה או אחר ביאה דאלת"ה אף אתה אומר דלא תיקן הגאון ז"ל אלא בשקידשה בכסף שהוא דרך העולם אבל לא בקידשה בשטר או בביאה וכיוצא באלו החלוקים שאין להם על מה שיסמוכו ואפילו אי הוי מדמינן לה לאותה דאונסא דל"ש כבר כתב מהרא"י בפסקי' דבתקנתא דרבנן אפי' במלתא דל"ש כלל נמי אמרינן דעתייהו עליה ואני פלפלתי עליו ז"ל זה לי הרבה יותר מעשר שנים ככתוב אצלי במקום אחר לא עת האסף פה.

ד ומה שנתקשה בס' ב"ה בדברי ב"י ורמ"א בסי' א' סעיף י' באמרם אבל ביבמה לא החרים וכן בארוסה אם אינו רוצה לכנוס אלא לפטור בעניותי אין כאן מקום קושיא כי הדברים ברורים דלא ילפינן ארוסה מיבמה כלל וכלל דזה עיקרו מהתוס' ומהנ"י וזה עיקרו ממהרי"ק בתשו' ק"א אלא כולהו דוכתי דלא החרים ר"ג קנקיט ואזיל ומ"ש מהרמ"א אם אינו רוצה לכנוס אלא לפטור והן הן דברי מהרי"ק שם היינו שלא תטע' שאם יש לו ארוסה שרשאי לישא אחרת עליה אף שבדעתו לכנוס ארוסתו ומטע' שהשנייה אינה אסורה כיון שעדיין הראשונה אינו אשתו וגם הראשונה תהא מותרת לכנוס אחר נשואי שנייה שהרי בהיתר נתקדשה לו קמ"ל דאסור ואלה דברים ברורים בעיני ומ"מ תמה אני על מהרמ"א איך לא שת לבו לדברי מהרי"ל בתשו' ק"א דמשמע בהדיא שם דבארוסה נמי איתא לתקנתא דרגמ"ה ועיקר מנהג בני אשכנז הוא על פיו ז"ל ואף דבינקותי' הוה הא חזינן לרבותיו מהר"ש ומהר"א ששתקו לו ואי ס"ד לא ס"ל לא הו"ל למישתק וכאותה שאמרו בפ' מציאת האשה ס"ט ואף אמימר הדר ביה דא"ר מניומי ברי' דר"נ הוה קאמינא קמיה דאמימר כו' וחזיתי' לדעתיה דאלו בעי לסלוקי בזוזי הוי מסליק לה דשמע מאחי דהוה קאמרי אלו הוה לן זוזי סליקנא בזוזי ואישתק ולא אמר להו ולא מידי ש"מ מדשתק להו ס"ל הכי ואין להק' ע"ז דבפ' כיצד הרגל אמרי' איהו סבר מדשתק ליה מודי ליה ולא היא אשגוחי לא אשגח ביה וכן הא דאמרי' בפ"ק דר"ה ט"ו ע"ב אהא דא"ר יוחנן נהגו העם בחרובין כרבי נחמיה ואותבי' ר"ל ממתני' ואישתק וא"ר אבא הכהן תמיהני אם קבל' ר"י אם לא קבל' ופירש"י ז"ל אם קבל' והאי דאשתיק משום דלא ידע להשיב אם לא קבלה והאי דאשתיק משום דלא איכפת ליה דלא דמי מעשר פירות כו' דודאי כשאחד אומר בפני הרב דין פסוק בלי שום טעם והרב שותק ע"כ אית לן למימר מדשתק ליה ש"מ דהכי ס"ל כי היכי דלא ליטעו השומעים אבל כשבא להוכיח איזה דבר מדבר אחר שאינו דומה לו או כשמקשה מדבר על דבר

שאינו דומה לו איכא למימר שלא חש להשיבו כיון שלפי דעתו הדבר ברור שאין דומה זה לזה א"כ בנדון מהרי"ל שלפי דרכו בפשיטות נקיט ואזיל דאף בארוסה שייך תקנת רגמ"ה אי לא ס"ל לרבותיו מהר"ש ומהר"א הול"ל ליה למהרי"ל דלאו דינא הכי וכיון דתלתא קראי הלא המה מהרי"ל ורבותיו מהר"ש ומהר"א הכי ס"ל דאיך לא חש להו מהרמ"א וגם בתשובה מיימונית סי' ל"ד כתב כן בפשיטות ע"ש ומה שרצה מעכ"ת לתרץ קושית הרב בעל חלקת מחוקק וז"ל ויותר גרועה חופה ממסירה לשלוחי הבעל דשם מיד בשעת מסירה ראויה לביאה כו' אכן חופת נדה אם לא ידע הבעל סומך עצמו כו' לבעול והיא אינה קונה עכ"ל ובמחילת האדון לא כוננו שמועתיו דודאי לא נעלם מהרב ז"ל דאיכא למימר חופת נדה גרועה ממסירת האב לשלוחי הבעל כשטהורה היא אלא דהרב ז"ל מדרבין מוכח לה דע"כ בעייא דידיה בטהורה היא מדרב אשי בעי לה בפירסה נדה ש"מ דרבין בטהורה קמיבעיא ליה וא"כ תקשי לך מה זו בעיא והרי משנה שלמה שנינו שמשמסר האב לשלוחי הבעל קנה הבעל ומדרבין ע"כ לאו לענין קנין קבעי ע"כ רב אשי נמי דבאת"ל עליה דבעיא דידיה קאי נמי לאו לענין קנין הבעל קאי והיא קושיא אלימתא ראויה לרב גדול כמוהו זלה"ה לעיין מר בספר ח"מ וימצא כדברי גם מ"ש מעכ"ת לתרץ אמאי טרחו רבנן עד הכא ולא קמבעיא להו לעיל המתני' דלעולם וכתב מר וז"ל דשם י"ל דמיירי בחופה בלא אירוסין עכ"ל תמה אני פה קדוש יאמר כדברים הללו דכל עיקר מתני' לא אתי' אלא לאפוקי ממשנה ראשונה דתנן הגיע זמן ולא נישאו כדאיתא בגמרא וההיא ע"כ בארוסה איירי ועוד האיך אפשר לומר כלל דמתני' מיירי בחופה בלא קדושין א"כ מאי קאמר דלעולם היא ברשות האב אלא ברשות מאן תיהוי כיון דאכתי אין שם לא חופה ולא קדושין אטו ברשות בר קשה דמתא תיהוי ומש"ע די"ל דעד שתכנס לחופה משמעות לשונו בין נדה בין שאינה נדה אכן כאן שאלו מדאמר ראב"ע שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה משמע כניסה ממש דהיינו ביאה עכ"ל מעכ"ת והיא גופה תיובתא דהרמב"ם שהרי הוא פסקה למתני' דלעיל והאיך מזכה שטרא לבי תרי והנראה לע"ד בישוב דברי הרמב"ם הוא דס"ל להרמב"ם ז"ל דרבין דקמבעיא ליה אי חיבת ביאה היא ס"ל כדדחינן לעיל בפרק נערה מ"ז ע"ב בפיסקא אברייתא דכתב לה פירות כו' דשאני ליה בין מדידיה לדידה למדידה לדידיה ולהכי אמתני' דלעולם היא ברשות האב עד שתיכנס לחופה ליכא למיבעי דהתם פשיטא ליה דחיבת חופה לחוד או מסירת' דהיינו חופה קניא אבל מדידיה לדידה הוא דמספקא ליה לרבין אי סגי נמי בחופה לחוד אי בעינן דוקא ביא' ואנן קי"ל כסבר' דתלמוד' מעיקר' דלא שאני לן בין מדידיה לדידה למדידה לדידיה וכמ"ש התוס' בשם ר"ת ז"ל דאותה הסברא היא עיקר

וא"כ במסירה לחוד קניא איהי תוספת ואיהו ירושתה וכל שאר מילי ורב אשי דקאמר את"ל דחיבת חופה קונה נמי כסתם תלמודא ס"ל דל"ש מדידיה לדידה כו' ואע"ג דעליה דרבין קאי ולרבין ס"ל כדחוי דתלמודא ולרב אשי לא ס"ל הכי אלא כס"ד של התלמוד מעיקרא לית לן בה כיון דבענין מדידיה לדידה שוין נינהו ולהכי לא קבעי רב אשי בעיא דידיה לעיל כי היכי דתיתי באת"ל דרבין והוכרח הרמב"ם ז"ל לזה דס"ל כסברת ר"ת דדידי' ודידה שוין הן כפשטא דתלמודא ע"כ רב אשי הכי ס"ל ורבין ס"ל כדחוי דתלמודא כאמור ובעיקר מחלוקתן של רבנן ורבי נתן ס"ל להרמב"ם כפי' רש"י דמיירי מן האירוסין ופסק כרבנן ובזה עלו דברי הרמב"ם ז"ל כהוגן בסוגיית התלמוד ונכונים מאד בטעמם דלא נחלק בין מדידיה לדידה למדידה למדידיה דמסתמא דעת שניהם שוה דכשזה מקנה גם זאת מקנה ואין קנין לחצאין זהו הנלע"ד נכון בדעת הרמב"ם ז"ל ומה שחתר מעכ"ת למצוא טעם לדברי ר"י דס"ל דבהודעה להחתן שהיא נדה סגי אפי' לענין תוס' כתובתה והביא ההיא דפרק קמא דקדושין דמסתמא אמרי' חופה גומרת וגם לעיל אמרי' לעולם היא ברשות האב עד שתיכנס לחופה סתמא קשה לי מלבד דאין מכל הנך סתמות ראיה כיון דרב אשי קמבעיא ליה בהדיא מה ראיה היא זו ממאי דתנן סתמא ה"נ במתני' סתמא תנן ואפ"ה קמבעיא ליה לרב אשי וההיא דקדושין היינו מתני' דלעיל ועוד דע"כ ר"י נמי ס"ל כס' הרא"ש ושאר כל הפוסקים דדוקא לענין תוספת הוא דקמבעיא ליה ולא למילי אחרנייתא וא"כ מאי הוכחה יש ממתני' דלעיל אדרבא היא המוכחת לנו דבעיא דרב אשי ליתא אלא לענין תוספת וא"כ מהיכי תיתי להוכיח משם איבעיא דרב אשי דמיירי בלא הודיעוהו ומאי דקשיא ליה למר למה דקדק רש"י בפירסה נדה ופירש ממנה ומת ולמה לא פירש ג"כ בנתגרשה ואני מוסיף להקשות למה לא פי' כן רש"י אנכנס לחופ' ולא נבעלה דקדים ונלע"ד דס"ל לרש"י דדוקא מת אבל נתגרשה לא קמבעיא ליה לרב אשי וזה בהכרח משום דס"ל לרש"י כאותה הסברא שדחה הרא"ש דמיירי בנכנסה לחופה ואח"כ פרסה נדה דודאי דוחק הוא לפרש וכבר פרסה נדה כפי' הרא"ש דא"כ פרסה נדה ונכנסה לחופה הול"ל או חופת נדה מהו מדקאמר ופרסה נדה ש"מ דלאח"כ פרסה נדה וא"כ קשה קושית הרא"ש שהרי כבר קנתה בתחילת חופה וזה מתרץ רש"י באומרו ופי' ממנה ומת ר"ל אע"ג דחופה קונה ודאי על דעת שתהא ראויי' לביאה אחר החופה הוא דקונה אבל זו שמעולם לא היתה ראוי' לביאה אחר החופה לא קנתה דאיגלאי מילתא למפרע שבשעת החופה לא היתה ראוי' לביאה מעולם אבל בנתגרשה כיון שבידו להמתין עד שתטהר ליכא למימר איגלאי מילתא למפרע דלא הוה חזיא לביאה שהרי בידו להמתין עד שתטהר ולהכי בנכנסת לחופה ולא נבעלה לא פירש

כלום דאפילו נתגרשה אח"כ לא קנתה כיון דעכ"פ לא נבעלה מה לי מחמת מיתה או גירושין אבל לרב אשי דס"ל דנכנסה לחופה ולא נבעלה קנתה משעת חופתה א"כ קשה ליה לרש"י למה יגרע כח האשה אף שפירסה נדה אח"כ כיון שכבר קנתה לכן פי' דמיירי במת דאמרי' איגלאי מילתא למפרע וכיון שכן קשה לי טובא על המרדכי שכ' דבשלא בשעת וסתה מציא א"ל נסתחפה שדהו דהאיך יתכן זה כיון דע"כ לרב אשי במת תוך ימי טומאתה קמבעיא ליה או בהאי לחוד כדפרשי' בדברי רש"י ז"ל או בהא נמי ואין לך נסתחפה שדהו יותר משמת הוא כמ"ש התוס' בפירוש דאין האיש שדה של האשה ואעפ"כ ס"ל לר"א דאפשר דלא קנתה וביותר אני תמה על הרב בח"מ בתחלת סי' ס' אהדורי אפירכא על הא דהמרדכי מההוא דכל אונסא לא אכלא למה ליה תיפוק ליה מגופא דס"ל לרב אשי דאף שמת הוא ואין לך אונס גדול מזה וגם מזל הבעל היא ואעפ"כ לית ליה תוס' והאיך נתפייס במ"ש דהמרדכי ס"ל דפירסה נדה אח"כ ומאי נפקא לן מזה כיון דעכ"ז היכא דאתי אונסא ומזלא דידיה כגון שמת הוא אעפ"כ אינה נוטלת תוספת ונראה לע"ד דרב אשי לטעמיה דס"ל בפ' הבע"י מזל גורם דאע"ג דלענין חולי הבעל לא אמרינן להאשה מזלה גרם עכ"ז לענין מיתת הבעל מזל האשה גורם ולהכי בשמת הבעל אמרי' לה נסתחפה שדיך אבל בפירסה נדה שלא בשעת וסתה מזל האיש גורם אע"פ שמיתת הבעל שהיתה אח"כ הוא מזל האשה עכ"ז כיון שעיקר פריסת הנדה היתה מחמת לתא דהבעל זכתה בתוספות והנראה לי בדעת המרדכי הוא דס"ל דמדחזינן דלא קמיבעיא ליה אלא בפירסה נדה ולא בחלה הוא ולא בחלתה היא אע"ג דאיכא נמי חולי הראוי לתשמיש מ"מ ס"ל להמרדכי דאפי' בחולה שאין ראוי לתשמיש לא קמבעיא ליה כיון דבשעת החופה עכ"פ היתה ראויה ולא הוה להו לאסוקי אדעתייהו דיבואו לידי חולי קנתה תוספת כי קמבעיא ליה בנדה דוקא ואף שנכנסה לחופה ואח"כ פירסה נדה כיון דבשעת וסתה הוא הו"ל לאודועי אבל שלא בשעת לסתה כיון דמילתא דל"ש היא ליכ"ל הו"ל לאודועי ואף שהיא סמוך לוסתה לית לן למימר הוה לה לאסוקי אדעתה ומייתי ראיה לזה דכל שלא בשעת וסתה מילתא דלא שכיחא היא מדסליק אדעתין בפ"ק למימר דכל שלא בשעת וסתה מציא א"ל נסתחפה שדהו ואם איתא דמילתא דשכיחא היא לא הוה סליק אדעתין למימר הכי

ה וראיתי בס' ח"מ שכתב שהרא"ש בתשובה כלל נ"ד סי' ב' כתב כדברי הרמב"ם ושחזר בו בתשו' ל"ז וגם בפסקיו והדבר תמוה בעיני שיסתום הרא"ש לכתוב בס' נ"ד כאלו היא הלכה פסוקה בלי חולק ושלא עלו על דעתו שום א' מהראיות שהביא בפסקיו ולכל הפחות היה לו להביא דברי הרמב"ם ז"ל ועוד דבכלל נ"ז כתב בפשיטות להיפך בלי שום

ראיה אף דהתם נמי מיירי שהן נדות כדברי הח"מ ונראה לע"ד דבכלל כ"ד דוקא אהאי עובדא כתב דאין באותה חופה כלום כיון שלא היתה ראויה לביאה וטעמא משום דהאב צוה שאם תמות קודם הנישואין שישאר הקרקע להקדש ויליף לה הרא"ש ממשנתינו דתנן מן הנישואין גובה את הכל וקמבעיא ליה לרב אשי אי נכנסה לחופה ופירסה נדה מיקרי נישואין ש"מ דחופה שאינה ראויה לביאה בודאי אינה בכלל משמעות נישואין ה"נ בנ"ד שאמר האב נישואין י"ל דראוין לביאה קאמר האב אם אין חופה ראויה לביאה הרי לא נתקיים תנאי האב שאמר לנישואין אבל אה"נ שאם לא היה שם תנאי ונכנסה לחופה חולנית אעפ"י שלא היתה ראויה לביאה חופה קונה לפ"ד הרא"ש ז"ל ושלא כדברי הרב מהרמ"א בהגהה כך נלע"ד ומה שהניח מעכ"ת דברי ר"י האומר דבשהחתן יודע שהיא נדה קנתה תוספת בצ"ע נלע"ד דדברי ר"י ברורים דכיון דידע דנדה היא הרי סבור וקיבל ולא גרע מאלמנה לכ"ג דתנן בס"פ אלמנה ניזונית דיש לה כתובה בהכיר בה אליבא דכ"ע ואף דכתב רש"י ז"ל התם דקנסו אותן ליתן כתובה ע"כ לאו קנסא ממש קאמר אלא כלפי דתנן בשניי' דאין לה כתובה משום דקנסו אותה קמ"ל דבאלמנה לא רצו חכמים לקונסה אלא שבקוה אדינא כשאר נשי וכן כ' רש"י ז"ל בפירוש פרק יש מותרות פ"ה ואעפ"י שחזר בו אח"כ ולא רצה לבא עליה וגרשה אעפ"כ יש לה כתובה אף דחופה לא היתא ראויה לביאת היתר אלא שדעתו היתה לבא עליה באיסור אמרינן חופה קונה כ"ש כשידע החתן שהיא נדה ודעתו לבא עליה כשתטהר דחופה קונה גם מה שנסתפק מעכ"ת אם החתן נאמן לומר שלא הודיעוהו שהיא נדה לדידי הדבר ברור דאינו נאמן דכיון דמנהג פשוט הוא להודיע דהא קיי"ל דהטוען תמורת המנהג אפי' במקום מיגו אינו נאמן וכאותה ששנינו נאמן העני לומר של מעשר עני הוא אבל אינו נאמן לומר של זיתי ניקוף הוא ובנ"ד יותר דאיכא נמי איסורא שהרי אסור ליגע בה ומנהג פשוט הוא שתכף אחר החופה לאחר הקדושין קודם ז' ברכות הנשים העומדות שם מרמזין להחתן ומבדילין בינו לבינה אם טמאה היא והיא גם היא עושה כן כ"ש כשהיא אלמנה היודעת בכך וחלילה לחשוד בנות ישראל על כך וגדולה מזו תנן ואם יש מרחץ באותה העיר אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון מפני שהוא בודקה בקרוביו כ"ש בזמן הזה שהכל יודעין כשכלה נכנסת לחופה מכניסין אותה למרחץ בפומבי באסיפת נשים והכל יודעין ומכירין בה ואם לא טהורה היא הדבר גלוי וידוע לכל ואין ראיה ממנהג התלמוד ורבותינו הקודמים ז"ל וז"ב בעיני ומ"ש מעכ"ת דאף שלא הודיעו להחתן שפירסה נדה כיון דקי"ל בכמה דוכתי כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ודעת החכם המסדר הקידושין שתקנה החופה אף אם היתה נדה א"כ שפיר חלו הקידושין עכת"ד מעכ"ת והם תמוהים

בעיני חדא דלא בכל מקום אמרינן אפקעינהו רבנן לקידושי מניה שהרי בנטבע במים שאל"ס וכולהו אינך לא חשו רבנן לאפקועי קדושין וגם במומר שקידש וטובא דכוותייהו אלא היכא דעשה שלא כהוגן בעיקר הקידושין וכמ"ש הרשב"א בתשו' אלף קס"ב ואלף קס"ו ואין לך בו אלא מה שאמרו חכמים בפי' בגמ' וכ"כ המרדכי בשם מהר"ם הביאו מהרי"ק שורש פ"ה דאפילו העובר על חרם רגמ"ה לא אמרי' אפקועי רבנן לקידושין מיני' דהא חייבי לאוין ושניות וכמה עברות דאו' ורבנן תפסי קדושין וע"ש שהאריך ואף לדברי הריב"ש בתשו' שצ"ט דיש כח אף בזמן הזה להפקיע קדושין היינו בשתקנו כן בפירוש ואף בזה חוכך הרב להחמיר וכל האחרונים ז"ל בתשובותיהם לא סמכו על זה כלל דאין כח בחכמי זמנינו להפקיע קדושין וכ"ש במקום דליכא משום מיגדר מילתא ועוד דעד כאן לא שמענו אלא להפקיע קידושין ומטעם דהפקר ב"ד הפקר או דשוויוה רבנן בעילתו בעילת זנות אבל להפקיע חופה באשה שכבר מקודש' אין לנו שהרי קדושי' קדושי תורה דאמר אביי ביבמות מ"ט ע"ב הכל מודים בבא על הנדה שאין הולד ממזר דהא תפסי בה קדושין שנ' ותהי נדתה עליו אפי' בשעת נדתה תפסי בה קדושין ועוד דעד כאן לא שמענו אלא להפקיע קדושין ומטעם דהפקר ב"ד הפקר או דשוויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות אבל לעשות מאין יש מה כח ב"ד יפה דכיון שמן הדין אין חופה זו חופה לקנות האיך יש כח ביד חכמים לומר דתקנה מכח מאן דמקדש אדעתא דרבנן מקדש אפילו את"ל דחופה וקדושין שוין הן איברא דאשכחן בפ"ק דמציעא י"ב ע"א אמר רבא עשו שאינו זוכה כו' אבל הא טעמו בצידו משום דעניים גופייהו ניחא להו כו' אבל בנ"ד מאן לימא לן דלחתן ניחא ליה אדרבא בגמרא נסתפק להו וממילא אמרי' דמסתמא לא ניחא ליה כיון דעלתה בתיקו תו אשכחן בבכורות פרק ב' רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים נותן א' לכהן והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות ור' יוסי פוטר והנה לא מבעיא לדברי הרא"ש שפוסק כת"ק א"כ לא אשכחן כלל דעשו את שאינו זוכה כזוכה אלא היכא דניחא ליה לבעל הממון אלא אפי' להרמב"ם שפסק כר"י בפ"ט מה' בכורים ד"ג ולכאורה משמע אע"ג דליכא טעם מבורר בדבר אבל א"א לומר כו דודאי בחנם לא יתקנו כן וכ"כ רש"י בפירוש בפרק כל הגט ד"ל ע"א עשו שאינו זוכה כזוכה במקומות הרבה מפני תקנה עשו כן לרבי יוסי בהניזקין עני המנקף ומצודות חיות ועופות ומציאת חש"ו ובבכורות כל שחליפיו ביד כהן ובשנים אוחזין השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו ואע"ג דרש"י בחדא מחתא מחתינהו אינם שווים להרמב"ם דאל"ה תיקשי דהרמב"ם מדידיה אדידיה דבבכורות ובהמ"ע פ"ד די"א פסק כר"י ובההיא דהמלוה מעות את הכהן ואת הלוי לא פסק כר"י בהל' מעשר פ"ז ד"ו וכן בעני המנקף בראש הזית ובמציאת

חש"ו לא פסק כוותי' והיינו משום דמסתבר טעמיה בהא ולא בהא א"כ מנ"ל מסברא דנפשין בנ"ד לעשות את שאינו זוכה כזוכה וכל האי שקלא וטריא לע"ד לא נצרכה אלא לפלפולא כי בנ"ד אין בו נפקותא כלל שבין אם יש לה תוספת מעיקר הדין או אין לה הכל תלוי באם היא מורדת או לא כיון שיש לנו תקנות מאור הגולה דאין לגרש בע"כ אם לא כשהיא מורדת אף את"ל דמעיקר הדין היה לה תוספת הרי הפסידה במרדה ואם אינה מורדת א"כ א"א לגרשה בשום אופן אם לא תתרצה אף אם יהיב לה תרקבא דדינרי ולא נפקא לן מההיא פלפולא אלא לאתרא דלא נהגי האידנא בתקנת מאוד הגולה וזה ברור בעיני ובענין עיקר הדין אם מחויב החתן לדור בעירה אם אמת הוא שהיה תנאי ביניהם אלא שלא נכתב בשטר התנאים נלע"ד ברור דאף שלא נכתב התנאי ככתוב דמי כיון שע"ד כן נשתדכו וע"כ לא נסתפק השואל להרא"ש ז"ל אלא משום שנכתב בכתובה בפירוש שלא יוציאנה ממדינה זו בלא דעתה שזה סותר התנאי אבל אם נשמט ולא נכתב בזה לא נסתפק אדם מעולם ואף במקום סתירה השיב הרא"ש ז"ל דאין כח במה שכתוב בנוסח כל הכתובות לסתור תנאי שבפירוש ועוד חתר ז"ל לתקן הלשון באופן שלא יסתור התנאי שביניהם כ"ש כשאין שום סתירה במה שנכתב למה שהתנה בע"פ שהתנאי שבע"פ קיים אף אי לא נכתב ולא מבעי' אם היה קנין בדבר דמהני אלא אפילו לא היה קנין בדבר מהני לע"ד ואין צורך כאן לעמדו וקדשו דבההיא דכמה אתה נותן לבנך ולבתך דיש שם דבר הנקנה היא דבעינן עמדו וקדשו מתוך הדברים למאן דאמר ואי לא לא קנו אבל בנדון כזה שהחתן נתרצה שלא להוציא את הכלה מעירה מה צורך לקנין הא עדיף ממחילה דא"צ קנין ואף את"ל כמשמעות דברי הרב רמ"א בהגהה סי' צ"א דלכאורה צריך קנין אף שדבריו בלא"ה תמוהים וכמו שהשיב עליו הרב בח"מ ז"ל אף הוא ז"ל אם אמרה לא אמרה אלא לענין לחייב את החתן ללילך למקום הכלה שאין על החתן שום חיוב ללילך למקומה אם לא נתחייב בקנין אבל היא האשה מי יכריחנה לצאת ממקומה כיון שנתרצה החתן שלא יוציאנה מעירה והרי היא אינה תובעת אותו אלא שהיא מוחזקת בעצמה במחילת הבעל שמחל לה זכותו שהיה לו להוציאה מעירה להביאה לעירו ותיכף ומיד זכתה בעצמה ואין זה צריך קנין כלל ואין לנו כח כלל לכופה שתבא לעירו אף את"ל שאין לנו ג"כ כח לכפות החתן כיון שלא נתחייב בקנין לבוא לגור בעירה וז"ב בעיני והדר הו"ל דין זה כעין אותו שכ' הריב"ש ז"ל בתשובת החזן דכיון שהם מודי'... כן בפי' אע"פ שאין כתוב זה התנאי בשטר השכירות לא הפסיד ואף דהתם אתי עלה מטעם שאין השכירות צריך קנין מה לי טעם זה או טעמא דידן דמחילה א"צ קנין כיון שמכל מקום נקנה הדבר בתנאי שבע"פ אף אם שוב לא נכתב משום זה לא

אמרי' דנתבטל ומכתיבת מקום החתונה אין הכרע לשום צד כידוע ואם לא היה תנאי בדבר כבר נודע דברי הפוסקים ז"ל הלא בספרתם והנה לפי רוב הפוסקי' ז"ל הדין עמו בנ"ד אכן אם באנו לחוש לסברת ר"ת ז"ל דחש לה הרב רמ"א בהגה"ה הדין עמו שהרי לפי הנשמע שני המקומות בארץ א' ושניהם שוים בענין שם כפר וכרך וקשה הדבר לדונה כדין מורדת ולהתיר חרם רגמ"ה ז"ל במילתא דתליא באשלי רברבי אכן מאחר דחזינן להרב הגדול בעל חלקת מחוקק ז"ל שכ' דראוי לפסוק כדברי הרי"ף והרמב"ם וסיעתם וכבר נודע כחו של הרב בהוראה כי גדול הוא כאשר אבותי הקדושים נ"נ ספרו לי וביחוד אבא מארי הרב ז"ל הרבה לספר באזני מעוצם גדולות הרב נ"ע אשר ע"כ אין לזוז מדבריו ומש"ע מעכ"ת כמהפך בזכות החתן וז"ל דאין נקרא חילוק ארצות אלא אותן שנפרדו מלשונם כו' וא"כ כאן אינם נקראים חילוק ארצות וצריכה לילך אחריו עכ"ל ובהורמנותיה אמינא דבכדי נקטינהו להנך מילי בנדון שלפנינו דלמאי צריכי' להו אי להרי"ף והרמב"ם אף את"ל דאיקרו חילוק ארצות ע"כ היא צריכה לילך אחריו להילדיסהיים שהרי שם היו לה הנשואין ואף אם היו הנשואין בעירה ע"כ היא מוכרחת לילך לעירו דע"ד כן היא נשאת לו כמבואר בדבריהם ז"ל ומה צורך לפסק הב"ח בזה ואם לצאת ידי סברת ר"ת ז"ל כ' מעכ"ת הדברים הללו הן עזר כנגדו שהרי לדברי ר"ת ז"ל היכא שהמקומות שוין ובארץ א' הבעל מוכרח לילך למקום האשה כמ"ש הטור ז"ל בשמו וכמ"ש בתשו' מיימונית שבסי' כ"ח וגם ראיתי שם שחשש מהר"ם לפסק ר"ת עכ"פ שלא לכוף האשה וכמ"ש למעלה גם מ"ש בענין המחיה לא נעלם ממעכ"ת דבעבדה ומזבנה אשתבוחי משבח בת קרא ואם יש להם שם הלואה בריבית ומשא ומתן כי הני נשי דסתמייהו נושאות ונותנות בתוך הבית בזה"ז הרי זה בכלל ברכת הבית ועוד אם הוא לא ירצה לצפות לשכרה אנו אין לנו לכוף את האשה לצאת ממקומה אלא משום לתא דידה ומשום צערא דגופה לא משום לתא דידיה דהכי אמרי' לחיים נתנה וכן בעלייתו של בעל כו' הכל משום נייחא דידה וגם מי המונע שלא ילך ממקומה שהוא קרוב וארץ אחת להסתחר גם בעירו אם הסוסים ומעתה יעברו לפני הטענות א' לא' כבני מרון ואשיבה ידי על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון מ"ש אם אבי החתן יכול למחות שלא יכתבו התוס' כתובה עד עמדם לפני העדה למשפט ודאי הדין עמו דהא קיי"ל זכו בשדה פלוני לפלוני חוזר בשטר ונחלקו הקדמונים ז"ל אם ה"ה בשטר מכר אי לא ויש אומרים דדוקא במכר יכולים לחזור ולא במתנה ותנאי נשואין למכר דמי כמ"ש הרב מהרי"ל בתשו' ל"ג ואף שהרב ז"ל פוסק שם כר"ת דבמכר אינו חוזר וה"ה לתנאי נשואין מ"מ בנ"ד יודה כיון שיש לו אמתלאה וטענה נכונה שרוצה לעמוד לדין

ועוד דאעיקר' דדינא פירכא שהרי התוס' בריש אעפ"י הביאו בשם ר"ת ז"ל דאף בשטר מתנה חוזר משמע דלר"ת בין מתנה בין במכר חוזר בשטר מ"ש אם יש לכפות אותה לבא בעירו או איפכא אין ספק שאם תנאי היה בדבר שיש לקיים התנאי וכמ"ש למעלה ואם לא היה תנאי בדבר יש לכפות האשה שתבוא למקום הבעל ומהטעמים הנזכרים ומ"ש אחרי שהיתה טמאה אם חופה קונה כבר ביררנו דלא נפק"מ לנדון שלפנינו דאם תידון כמורדת מ"מ הוא פטור מהתוס' ואם לא תדון כמורדת א"א לו לגרשה אם לא מרצונה ולא לישא אחרת עליה אכן בעיקר הדין כבר בררנו דבזה"ז חופה קונה בינינו אף דהיתה נדה גם בטענת החתן שלא ידע כי לא טהורה הוא אין בה ממש כמ"ש למעלה מה שנסתפק האיך לכתוב בגט אם אנתתי או ארוסתי אין ספק דיש לכתוב אנתתי דהא אפי' בכותב אנתתי לארוסתו כשר בדיעבד אליבא דכ"ע בלי שום פקפוק ובכותב לאשתו ארוסתי אין הדבר ברור כ"כ נמצא אם נכתב אנתתי הוא כשר ממ"נ אי לדידן דקיי"ל דחופת נדה קונה לכל דבר בזמנינו זה ואף בזמן התלמוד לרוב הפוסקי' חופה קונה לכל חוץ מן התוס' הרי לכתחילה אין לכתוב אלא אנתתי ואי להרמב"ם דאינה קונה ותימא דעדיין ארוסה גמורה היא עכ"ז בדעבד כשר וכבר נודע דכל שא"א בענין אחר כדיעבד דמי ועוד אני אומר דאף להרמב"ם צריך לכתוב לכתחילה אנתתי שהרי כ' לא גמרו הנישואין משמע דנישואין יש אלא שלא גמרו וכיון שכן כבר יצאה זו מכלל ארוסה וכן יש להוכיח מדאמרי' בפ"ק דכתובות י"א כנסה ראשון לשם נישואין ויש לה עדים שלא נסתרה כתובת' מנה וכן מייתי הא דתנן התם אלמנה מן הנשואין כתובתה מנה ואין להן טענת בתולים בתולה מן הנשואין היכי משכחת לה כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה וא"כ מאי קמבעי ליה לרבין וכי ס"ד דאליבא דרבין האי מתני' דלא כראב"ע א"ו דאף לרבין מקרו נשואין למקצת דבר אף שלא נבעלה וא"כ שפיר יש לכתוב אנתתי בנכנסה לחופה נדה ולא נבעלה דמדרבין נשמע לרב אשי ואין להק' דאמאי אשמעינן שיש לה עדים שלא נסתרה לשמעינן רבותא טפי בנשאת בנדתה שתי תשובות בדבר חדא דבזמניהם לא היו רגילין לכנוס נדות כמ"ש הרא"ש ז"ל ועוד דבעדים איכא רבותא טפי וק"ל ומה שנסתפק עוד ממה שנכתב בתנאים שיש להכלה בית באותו המקום ויותן להחתן בנדוני' ויוחזר ליורשים אם יעדר א' מהם אם יש מזה ראיה לשידור החתן שם הדבר ברור דאין מזה שום ראי' כמ"ש ז"ל לענין מסי' דאף דקי"ל קנה בה בית דירה הרי הוא כאנשי אותה העיר מיד דוקא בקנה אבל בניתן לו במתנה או בנפל לו בירושה אין מזה ראיה שרוצה לדור שם וגם ממה שכתוב שיוחזר הבית ליורשי' באם יהי' איזה העדר אין שום ראיה שהרי כך הוא הדין שאין הבעל יכול למכור משום שבח בית אביה כההיא

דתנא בריש פ' אלמנה לכהן גדול המכנסת שום לבעלה אם רוצה הבעל למכור לא ימכר ומ"ש אם יש לדמות גט למיתה בענין התנאים שיש ביניהם שאם יעדר א' מהזוג תוך שנה שיוחזר ליורשיו כל מה שהכניס בלתי שום תוספת אף שכבר כתבתי דבנ"ד אין נפקותא בזה מ"מ כדי להתלמד במקום אחר אני אומר היכא שנתגרשה סתם מרצון שניהם ולא הזכירו התוס' הוא מחייב ליתן התוס' משו' דבתקנה אמרי' הבו דלא לוסיף עלה וכיון שמן הדין מחויב ליתן התוס' אף בנתגרשה תומ"י אחר החתונה אוקמינן לה אדינא כיון דלא אשכחן דאתקין בגירושין דזיל בתר טעמא דתקנת שו"ם משום שלא יתקיים ותם לריק שנמצא מאבד את בנו או בתו ומאבד את ממונו וזה לא שייך בגירושין ומ"ש בענין התוס' כיון שלא נתנה נדוניתה להחתן והמנהג לכתוב תוס' שליש על הנדוני' הדבר ברור לפי מ"ש הגאון מהריק"ו שורש פ"א דתוס' שליש שלנו הוא עפ"י משנתינו דתנן פסקה להכניס לו סלעים סלעה נעשה ששה דינרין ואם סלעים אין כאן ששה דינרין מנין וכן לפי הירושלמי שהביא ז"ל שמו דעת האיש שרוצה לישא וליתן בכספים ולעשותם אחד ומחצה הדבר ברור דבשלא באה הנדוני' להחתן אין מקום להתוס' גם מ"ש שיש סכנת נפשות בדבר אם כנים הדברים מילתא דפשיטא היא שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש זהו מה שהעלתה מצודתי היום בעזרת אל איום ולהלכה אני אומר אבל למעשה לא יסמכו עלי כלל וכלל כיון שלא נשאלתי משני הצדדין גם בענין עיקר דינא בתקנת רגמ"ה אם יש לכפותה לקבל גיטה או לישא אחרת עליה חלילה לי להשיב בדבר זה עד יעמדו למשפט לפני ב"ד של שלשה הממוצע לשני הכתות ואם לא תאבה האשה ללכת לפני האלקים אלו הדיינין יודיעו הדבר לרבנן קשישא אשר באשכנז ויכתבו עליה מרורות וגם אני נעשה סניף לדברי הרבנים המובהקים בכל אשר יגזרו לקיים דברי חז"ל עבד כל יודעי דת ודין אחרי כמה שנים נדפס ס' א' נקרא שבות יעקב וראיתי שהגיעו דברי אלה לידו וכתב עליהם וז"ל אחר העיון היטב נראה שכל דבריו אינם ברורים הנה במה שיצא ראשונה מדברי ולחלק בין אם הדין פשוט עדיין לא יצא יד"ח ביאור בחילוק זה דהא בפ"ק דביצה אמרו ר"כ ורב אסי וכי מה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה וכן באיזה נשך גבי אגרא ופגרא מוכח להדיא דאף כשבא התלמוד להוכיח דבר מדבר אחר אפ"ה מדשתיק אודויי אודי ליה ועיקר הקושי' שמקשה מפ"ק דר"ה לק"מ וכבר הרגישו התוס' בקושיא כזו בב"ב ס"ב ד"ה ומודה רב ומחלקין דדוקא רב לתלמיד כו' וא"כ בזה ג"כ מתורץ הקו' דפ"ק דר"ה וא"כ בהאי דמהרי"ל ג"כ לק"מ דמהר"ש הוא רבו מובהק של מהרי"ל ובלא"ה לק"מ מהאי דמהרי"ל כיון שלא ראה וידע כלל מתשו' מהרי"ק אמרינן אלו ראה דבריו לא היה חולק עכ"ל:

ואני אודיע למחבר זה שדבריי ברורים ונכונים למוצאי דעת ואיהו הוא דלא דק ולא עיין היטב ותחלה אגלה שגגתו בדברים פשוטים באומרו כיון שמהרי"ל לא ראה וידע כלל מתשו' מהרי"ק אמרי' אילו ראה דבריו ל"ה חולק והנה טעה בסדר הדורות שדבר ברור הוא דמהרי"ל קשיש טובא ממהרי"ק אחרי פטיר' מהרי"ל שהרי מהרא"י בעל תה"ד היה בחור וילד בזמן מהרי"ל ועדיין לא נסמך בשם מורינו בזמן שכבר היה מהרי"ל מופלג בחכמה וזקנה ורב מפורסם בבני דורו ומהרא"י היה שואל תורה ממהרי"ל כתלמוד מובהק ומהרי"ל משי' לו כרב מובהק וגדול ומהרי"ל הוא הוא הגדול שמביא מהרא"י פעמים רבות בס' ת"ה גדול א' כ' בתשו' כו' ומהר"ר אליה פראג ומהר"ר ישראל ברונא הם היו בחורים בזמן שמהרא"י כבר היה רב מפורסם וגדול בחכמה וזקנה וביחוד מוהר"י ברונא נסמך ממהרא"י וממהר"י ווייל בשם מורנו כידוע ומבואר בתשובותיהם: והנה מוהר"י ברונא היה בן גילו של מוהרי"ק והיו כותבים זל"ז כחברים המתוכחים זע"ז בהלכה וכ"ז ברור בתשובותיהם ואף לפי"מ שנתעלם ממנו ולא ראה ולא ידע סדר הדורות לא ידענא מאי חזית דאלימי טפי דברי מהרי"ק מאחר שלא ראה אותם מהרי"ל ואימא איפכא שדברי מהרי"ל אלימי טפי מאחר שלא ראה אותם מהרי"ק אמרי' אילו ראה מהרי"ק דברי מהרי"ל היה חוזר בו וביחוד לפי הטעם שכ' שמהרי"ל הוא רב מובהק ומקובל לבני אשכנז ויודע בטיב הוראותיה' ומנהגיה' אבל מוהרי"ק היה רב באיטלי' במדינת סאבוייא כמבואר בתשובותיו ומ"ש דלדברי התוס' אין אנו צריכים לתירוץ שלי אינו כן אלא אף לדברי התוס' מוכרחים אנחנו לחלק כמו שחלקנו דהא ע"כ ריש לקיש תלמוד חבר היה לו לר' יוחנן כדאשכחן בכולי תלמודא ובפירוש אמר עליו ר' יוחנן זה פעמיים מה אעשה שכנגדי חלוק עלי ופירש"י שכנגדי אנוש כערכי וראוי לחלוק עלי (בכתובות פ' נערה נ"ד ופ' הכותב פ"ד) ולפ"ד התוס' דלעיל האיך נסתפק אם קבלה בודאי קיבלה כיון דתלמיד חבר הי' לו וגם ההיא דמציאת האשה אינו מיושב לפ"ד התוס' א"ו צריכין אנו לחילוק שלנו הנזכר אלא שהתוספת חידשו דבתלמיד חבר אף כשהוא מקשה לרבו דאיכ"ל דהא דשתיק ליה רביה היינו מטעם דלא חשש לקושייתו אפ"ה אמרי' כיון דתלמיד חבר הוא אי לאו דאודויי אודי ליה רביה היה חושש לו ומשיבו אבל בתלמיד כאביי כשהוא מקשה לרבו שאין רבו משיב לו זמנין אמרי' מיחש הוא דלא חש ליה: ואף בתלמוד כאביי מסתמא היכא דליכא הכרח אמרי' אודויי אודי ליה מדקאמר אביי אנא סברי מדאישתיק קבולי קבלה ש"מ דמסתמא אמרי' אודויי אודי ליה עד שע"י הכרח הוכרח אביי לומר דלא קיבלה: ובאביי ורבה גופיה אשכחן בזבחים פ' דם חטאת צ"ג בבעיית רמי ב"ח בניתז על בגד טמא וכו' ופשיט ליה פלוגתא דר"א

ורבנן אליבא דרבה וכדקא מתרץ אביי ופירש שם רש"י בסוף הסוגיא והא דאמרי' אליבא דרבה וכדקא מתרץ אביי ולא אמרי' אליבא דאביי ואע"ג דהא דרבה ליתיה משום דאביי תלמידו הוה ולא נחלק עליו אלא דן לפניו ותרגם הדבר לפניו והודה לו הרי שאף שאביי תלמידיה דרבה אלא שתרגם הדבר ודן לפניו ורבה שתק הודה לו הרי שכמעט התירוץ שלנו מבואר ואנא מותיבנא כלפי שנאייהו דהתוס' ז"ל דמאי ק"ל מההיא דביצה שאני התם דע"כ השתיקה כהודאה היא מדהשיב להם על הקו' הראשונה מה בין זה לעגל שנולד ביו"ט ולא על השנייה מוכח דאודיי אודי ליה ובפ' כיצד הרגל כ"ט בסופו אשכחן יתיב ר' אבהו קמיה דר' יוחנן וקאמר משמיה דשמואל זאת אומרת הדר בחצר חברו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ושתיק ליה איהו סבר מדשתיק מודה ליה ולא היא אשגוחי לא אשגח ביה והנה אף שר' אבהו תלמידיה דר' יוחנן הוה לאו משמיה דנפשיה קאמר אלא משמיה דשמואל שר' יוחנן גופיה היא קורא אותו בתחלה חבר ואח"כ רב כדאי' בחולין צ"ה ע"ב לקד' חברנו שבבבל ואח"כ א"ר יוחנן יש לי רב בבבל אלך וארא ואעפ"כ לא חש להשיבו ושתיקתו אינה כהודאה אלא התירוץ שתרצנו אנחנו הוא אמת וישר ומוכרח כדי ליישב כל השמועות ונניח זה ונשוב לתירוצו של בעל הספר הלז שכ' לתרץ דלא ליקשו דמהרי"ק אהדדי דבסי' ס"ג משמע דבארוסה נמי גזר רגמ"ה וז"ל בע"ס הלז הא דאמרי' דבארוסה לא החרים רגמ"ה היינו דוקא אם אינו רוצ' לכנו' אלא לפטו' כמו שהוא בנדון שלפני אבל אם דעתו לכנו' אותה לבסוף כל העומדת ליכנס ככנוסה דמי' מיד חל עליו חרם רגמ"ה אף כשהיא עדיין ארוסה עכ"ל והנה זה מאמר סותר את עצמו דכיון שבשורש ס"ג רצון הארוס הי' לישא אחרת כמבואר שם ואז בודאי איתסר ליה בארוסתו ואין סופה ליכנס ואם על שעת האירוסין הוא אומר הלא גם בנידון שלו סתם המקדש אשה בשעת אירוסין דעתו לכונסה וכן בשורש ק"א אי לא נשתטית הארוסה הי' דעת הארוס לכונסה וא"כ חל עליו חרם רגמ"ה אבל האמת הברור הוא דאף בארוסה איתא לתקנת רגמ"ה וגם בעל דברי ריבות גופיה הכי ס"ל אלא שבא עליו מכח ס"ס דאין אנו האשכנזים חוששין לו שהרי לדידן אית לן בודאי שחרם רגמ"ה נוהג אף לאחר אלף החמישי ואינו נכנס בגדר ס"ס ואף מדברי מהרי"ק שורש ק"א אין למהרא"י ראיי' דס"ל דבארוסה לא גזר הגאון ז"ל שהמעיין היטב בדברי מהרי"ק בשורש ק"א עיניו יראו דלא עלה על דעתו לומר בהחלט שלא גזר הגאון בארוסה אלא דה"ק שאין לכופו לכונסה מטעם גזירת הגאון שגזר שלא לישא אחרת כדי שלא למעט עונתה של זו (אף שמהר"ם פדאוה כ' טעם אחר בתשו' סי' י"ד) ותרצה לומר דכ"ש שהוא מחוייב לכנוס את ארוסתו ושלא למנוע עונתה ע"ז כתב דע"כ לא גזר אלא שלא ישא

אשה על אשתו הנשואה (פירוש כדי שלא למעט עונתה) אבל היכא שלא נשאה עדיין מי יכריחנו לכתוב לה כתובה ולהתחייב לה בשאר כסות ועונה וגם מהר"ם פדאואה אף שצידד בתשו' י"ד לומר דבארוסה לא תיקן רגמ"ה לא ע"ז בלבד סמך אלא שהיו שם עוד טעמים אחרי' המבוארים שם ואין ספק שאלו ראה מהר"ם פדאוה תשו' מיימונית הנז' שלא היה חולק עליה בלי ראייה ולא היה עושה אפי' סניף מדבר זה וגם תשו' מהרי"ל התופס כן במושלם היא ראיי' גדולה שברור ופשוט היה ביד רבני אשכנז שלא לישא אשה על ארוסתו וכן הורה מהרי"ק גופיה שורש ס"ג וכן הלכה ודלא כמהרמא"י בהגה"ה שנתעלמו ממנו כל הפוסקים הנז' וכן הגאון מוהר"ש ליברמנס שהיה אב"ד בק"ק פוזנן יע"א בזמן הגאון מוהר"י כהן אב"ד מקראקא כן הורה והודה לו הגאון מהרי"ך ז"ל בתשו' ס' כ"ח ע"ש והנלע"ד כתבתי: הצב"י אשכנזי ס"ט.

תשובה קכה

כתב הרמב"ם בה' טוען פ"ג דין ז' וכן כל הנשבעין ונוטלין נשבעין ונוטלין מפרוטה ומעלה הורו רבותי שהנשבעין ונוטלין אינן צריכין טענת ב' כסף ואני אומר שצריך הנתבע שיכפור בשתי מעין ואח"כ ישבע התובע בתקנת חכמים ויטול שהרי הנשבעין בטענת ספק צריך שיהי' ביניהם כפירות שתי מעין ואח"כ ישבע על ספקו עכ"ל וכתב עליו ה"ה ז"ל מחלוקת רבנו עם רבותיו ז"ל אין לא' מן הצדדין ראי' ברורה מן הגמ' ומה שדמה אותן רבנו לנשבעין בטענת ספק אין טענתו מכרחת עכ"ל והראב"ד ז"ל השיג עליו באומרו ומה יעשה השכיר העני שהשכיר עצמו במעה או בפונדיון ילך בפחי נפש אבל הדמיון כו' ובפי"ד מה' שכירות על מ"ש הרמב"ם אפילו היה שכרו פרוטה א' ובעה"ב אומר נתתיה לא יטול אלא בשבועה וכן כל הנשבע ונוטל אפי' לא יטעון אלא פרוטה א' לא יטול אותה אלא בשבועה עכ"ל כתב ה"ה ודע שרבנן נחלק על רבותינו כו' וא"כ מ"ש כאן או הוא כדעת רבותיו או שהיא מחלק בין השכיר וכו' והטעם מפני שהשכיר אל שכרו נושא נפשו ואין ראוי שיפסידנו אם אינו ב' כסף והרב בב"י ובכ"מ דחה גם שני התירוצים הללו יעויי"ש ומ"ש בב"י ובכ"מ לתרץ דברי הרמב"ם גם הוא דחוי כאשר יראה המעיין בדבריו וכן מ"ש הב"ח והש"ך אינם דברים המתקבלים על הלב והנלע"ד בישוב דברי הרבינו משה בן מימון זכרונו לברכה הוא בדייקי בדבריו ז"ל באומרו אפי' היה שכרו פרוטה א' ובע"ה אומר נתתיה לא יטול אלא בשבועה ואי כהבנת כל מפרשי דבריו הנזכרים באומרו בפ"ג מטוען וז"ל ואני אומר שצריך הנתבע שיכפור בשתי מעין ואח"כ ישבע התובע ויטול שכוונתו ז"ל לומר שאם הכפירה הי פחות מב'

מעין אז אינו נוטל אפי' בשבועה אלא שהוא ז"ל מחלק בין שכיר לאינך הכי הו"ל ואפי' היה שכרו פרוטה א' נוטלה בשבועה כיון שכל עיקרו בא לאפוקי דעתו בשאר נשבעין ונוטלין אפי' בשבועה כל שהוא פחות מב' מעין וכבר הרגיש בכ"מ בזה אלא שיישובו אין לו מקום ועוד שבפ"ג מטוען עצמו כ' כל הנשבעין ונוטלין נשבעין ונוטלין מפרוטה ומעלה ותכף סמוך לו כ' מחלוקתו עם רבותיו והוא תמוה מאוד גם בזה הרגיש בש"ך אלא שאין תירוצו נכון ועוד לשון הורו רבותי שהנשבעין ונוטלין אינן צריכין טענת ב' כסף שהוא לשון דחוק והכי הו"ל הורו רבותי שהנשבעין ונוטלין נשבעין ונוטלין אפילו מפרוטה ומעלה כלשונו למעלה מזה וגם לשונו ז"ל באומרו ואני אומר שצריך הנתבע שיכפור ב' מעין ואח"כ ישבע התובע כתקנת חכמים שהוא נראה אורך לשון ללא צורך דהול"ל בקצרה ואני אומר שאין נשבעין ונוטלין אלא בכפירת ב' מעין ועוד איזה סברא יש בעולם שיפסיד זה ממון שלו בשביל שהוא סך קטן והלא דין של פרוטה כדין של מאה מנה דבשלמא במודה מקצת דלא חייבה תורה שבועה אלא על כפירת ב' מעין ל"ק דאין זה מפסיד ממון ואין על שכנגדו אלא חיוב שבועה שפיר אמרי' כיון דאין כאן תביעת דבר חשוב לא הטילה תורה שבועה על שכנגדו משום דבר מועט אבל כשהל' רוצה ליטול ממונו בשבועה מי ימחה בידו לומר אל תשבע אלא תפסיד הואיל ודבר מועט הוא ועוד דקדוק לשון הרמב"ם באומרו ואני אומר צריך הנתבע שיכפור בשתי מעין מה לו להזכיר הנתבע והלא התובע הוא הנשבע ועוד אמרו ואח"כ ישבע התובע כתקנת חכמים ויטול דהול"ל ישבע התובע ויטול כתקנת חכמים כיון שהכל מן התקנה ע"כ נלע"ד ברור דלא פליג הרמב"ם על רבותיו אלא בהנך דמן הדין היה שיטלו בלא שבועה כמו הפוגמת כתובתה וחברותי' אלא שחכמים החמירו על התובע שלא יטול אלא בשבועה כמ"ש התוס' בכתובות פ' האשה שנפלו בהנהו הוא דס"ל להרמב"ם דלא הזקיקוהו חכמים לישבע עד שהנתבע יכפור בו בשתי מעין שהוא דבר חשוב לנתבע ולכך הזקיקוהו לתובע לישבע אבל בשהנתבע כופר בפחות מב' מעין לא הטילו חכמים שבועה על התובע שהוא הפוגם שטרו וחביריו ולהכי שפיר מייתי ראיה משבועת ספק שלא חידשו חכמים שבועה אלא דוקא בכפירות ב' כסף וכל שאין שם כפירת ב' כסף לא החמירו חכמים עליו שישבע אלא הפוגם שטרו וחביריו שמן הדין היה שיטלו בלא שבועה לולי תקנת חכמים כל שאין שם כפירת ב' מעין שאינו דבר חשוב לגבי הנתבע הרי הם נוטלין בלא שבועה שהרי נסתלקה מעליהם תקנת חכמים ואוקמינהו אדינא דאו' והרי הם נוטלין בלא שבועה אבל שכיר ונגזל ונחבל וחביריו שהם מעיקר התקנה הוא שיטלו ואי לאו תקנת חכמים אף בשבועה לא היו נוטלין נמצא שלתועלת התובע

ניתקנה השבועה אין ספק שאף בפרוטה הוא נוטל וסד"א דיטול בלא שבועה וכדין הפוגם כו' כיון שהוא פחות מב' מעין קמ"ל דלא יטול אלא בשבוע' וטעמ' דהתם דל תקנת חכמים הרי הם נוטלין בלא שבועה והכא אי תימא דל תקנת חכמים אינו בדין שיטלו כלל ולומר שיפסידו ממונם מחמת מיעוטו אינו ראוי לומר כלל לכך ע"כ לומר שלא יטלו אלא בשבועה ובשבועה מיהא נוטלין ובזה נתיישבו כל התמיהות והדקדוקים הדק היטב דוק ותשכח צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קכו

א הנובר סיון תס"ו לפ"ק.

ב שאלת חנוני ופועלים דקיי"ל שניהם נשבעין ונוטלין מבע"ה ומפרשינן טעמא ריש מציעא דא"ל חנוני לבע"ה מאי אית לי גבי שכיר אע"ג דקא משתבע לי לא מהימן לי בשבועה היכא דידעינן דרגיל חנוני ואפקיד גבי שכיר מי נימא דתו לא מצי למימר לא מהימן לי בשבועה דומיא דשומר שמסר לשומר דמצי מפקיד למימר האיך לא מהימן לי בשבועה והיכא דרגיל ואפקיד גביה תו לא מצי טעין הכי ומקבל שבועתו דהאיך ע"כ ה"נ האי חנוני ע"כ יקבל שבועת השכיר כיון דרגיל ואפקיד גביה ולא יטול כלום מבעה"ב.

ג תשובה אין הנדון דומה לראיה דהתם היכא דרגיל המפקיד לאפקודי גביה דשומר שני אמרינן באותה שעה שהפקיד פקדון של זה אצלו אילו הודיעו לבעל הפקדון ודאי ניחא ליה וכאילו ברשותו הפקיד ונסתלק השומר הא' ונכנס השומר השני תחתיו אבל בחנוני דבשליחותיה דבע"ה יהיב להו לפועלים ממון בעה"ב הוא דקיהיב להו ומה בכך שגם הוא רגיל להפקיד אצלם הך פסיד' והך כפיר' דכפרי פועלים לאו בממון חנוני הוא דמה איית ליה לחנוני גבי פועלים הללו אי לאו משום שליחותיה דבעה"ב ואף דעד השתא הוה מהימנא לתרוייהו לבעה"ב ולחנוני מ"מ הך טענה וכפירה בעסק בעה"ב הוא דאיתרמי ואדרבא איפכא מיסתברא דכי הוה מהימן הך שכיר לחנוני נמי כי היכא דמהימן ליה לבעה"ב פשיטא דשפיר עביד דלא מסר ליה בסהדי כיון דאינש מהימנא הוא ואדרבא יותר קרוב הוא לחייב לחנוני בשלא היה השכיר נאמן בעינו ואעפ"כ מסר ליה בלא סהדי א"ו הכי פירושא לדידי לא מהימן לי בשבועה בפעם הזאת שהוא נשבע יודע אני בו שהוא נשבע לשקר ואין לי עסק בו ובשבועתו כי לא ממון שלי הוא כופר שישבע עליו ויפטר ממני שהרי לא לצרכי נתתי לו הממון הלז אלא לצרכך ובשליחותך ואם כופר ממון שלך הוא כופר וישבע ויגבה ממך ומ"ש רשיז"ל אני אומר שהוא רשע ואין לי להאמין אדם כו' אא"כ האמנתיו בתחלה להפקיד אצלו כיון לדברים שאמרנו

שאין בידנו להכריח שום אדם להפסיד ממון בשבועת חברו אא"כ הפקיד אצלו תחלה פירוש ואז נאמינהו על אותו הממון שהפקיד אצלו לא זולת זה ובשומר שמסר לשומר נמי דינא הכי שאף שהשומר הראשון מסר לו לשני בלתי ידיעת המפקיד כיון דרגיל מפקיד לאפקודי גביה דשני הו"ל כאילו השתא איהו גופיה הוא דאפקיד גביה והימניה אהך ממונא דאנן סהדי דההיא שעתא מינח ניחא ליה אילו אודעי' כך נלע"ד ברור: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קכז

א שאלת הנותן עיסקא לחברו וכתוב בשטר העיסקא שנתן להמקבל שכר עמלו ומזונו וגם כתוב בו הודה המקבל שאין שום אחריות מהקרן על הנותן כי אם על המקבל ואח"כ אירע הפסד בקרן מה דינו:

ב תשובה דבר ברור הוא שהנותן עיסקא לחברו שלפי ערך הרווחים שהוא מקבל כן יהיה אחריות הקרן עליו וזה בשנתן לו שכר עמלו ומזונו דאי בדלא יהיב ליה שכר עמלו ומזונו פלגא באגר ובהפסד נמי אסור כמו שמבואר בגמ' בהדיא וזה שהתנה באיסור אין בתנאו ממש אף דקיי"ל בשאר וכסות שהיא דבר שבממון תנאו קיים וכן במקח שנעשה באיסור מקח קיים אין כל זה ענין לעסקי רבית דאף ששניהם רוצים איסורא קעבדי ואנן לא שבקינן להו למיעבד איסורא ולא מיבעיא אם כבר קיבל הנותן פעם א' חצי הריוח דשוב ע"כ צריך לקבל חצי ההפסד אלא אפי' עדיין לא היה שום ריוח אלא שבמשא ומתן הראשון היה היזק הרשות ביד המקבל לומר טול עתה חצי ההיזק וכשיהי' ריוח נחלוק בשוה וזה מתברר בדברי הרמ"ה בטור סי' קע"ז דבדכתיב ביה לישקול מקבל פלגא באגר ובהפסד דהרשות ביד המקבל וכן בכל מקום דלא כתיב ביה יהיב מרי עיסקא למקבל לעולם הרשות ביד המקבל שהוא המוחזק וזה דבר ברור צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קכח

התוס' פ' אלו נאמרין ל"ט ע"א וגם הרב רמ"א הביאו בסי' קס"ו וז"ל בד"ה כל כהן ושיעור תכיפה איכא למשמע מתכיפת סמיכה לשחיטה כו' אלמא כדי מהלך משער נקנור עד בית המטבחי' לא חשובה תכיפה ובמס' מדות משמע דלא הוי טפי מכ"ב אמה עכ"ל וקשה דהתם מוכח בהדיא בגמ' דאפי' בכדי פסיעה א' הוי הפסק וזה דאמרי' התם נימא מסייע לי' כל הסמיכות שהיו שם כו' חוץ מזה וכו' ליעייל ידים ולסמוך אר"י ה"מ ריב"י היא כו' א"ד אר"י כל הסומך ראשו ורובו הוא מכניס ע"כ והנה לא מיבעיא לא"ד

דפשיטא ופשיטא דאפי' בכדי פסיעה א' מקרי הפסק שהרי מוקמינן כרבי וא"כ יכול לשחוט תכף אצל הפתח ואפי"ה לא מיקרי תכף דאי ס"ד בפחות מכ"ב אמה מיקרי תכף אכתי קשה לישחט תכף אצל הפתח ובודאי אין סברא כלל לומר דהולכת האשם מחוץ לפני' הוי שיעור גדול דאכתי כ"ב אמה מאן דכר שמי' וא"כ להא"ד לית דין ולית דיין אלא אפי' ללישנא קמא דמוקי לה כריב"י ע"כ לומר דלסבר' המקשן דרבי היא אפי' בפסיעה א' הוי הפסק כאמור וא"כ אף התרצן דמוקי לה כר' יוסי מנ"ל דפליג בהאי סברא דשיעור הפסק אמאי דסב' המקשן בהכרח כיון דמן התרצן לא מוכח מידי דאיכ"ל דאף הוא מודה להמקשן בזה וביותר דלהא"ד האמ' הוא כך ומנ"ל כלל לומר דפליגי ר' ור' יוסי בהאי סברא דשיעור תכיפה ומילתא דפשיטא היא בכולי תלמודא דאין לנו לחדש שום מחלוק' מדעתינו וקו' זו הקשיתוה לכמה גדולים ובתוכם שארי הרב המופל' כמהר"ר אליקים געץ זה יותר מל' שנה בהיותו יושב על כסא ההוראה בק' ברוד"א ונלאו כל חכמי לב ליישב: צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קכט

ראיתי דבר שנתחבטו בו קצת מן הראשוני' וכל האחרונים נ"נ והם דברי הרמב"ם בפ"ג מה' ברכות שכ' וז"ל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר כו' כיצד היא הטפלה כו' שכל דבר שמערבין אותו כדי לדבק כו' הרי זו טפלה אבל אם עירב כדי ליתן טעם בתערובות הרי הוא עיקר לפיכך מיני דבש שמבשלין אותן ונותנין בהם חלב חטה כו' וכנראה שמכאן למד הטור בסי' ר"ד שכ' ולא דמי להומלתא שמברכין פה"א דשא"ה דלטעמא עבידא וטעמא לא בטיל כדאמרי' בשאור כו' אבל הכא שהוא למאכל כו' ובב"י גם בכ"מ הק' על לשון הרמב"ם הנז' וז"ל ואיכא למידק שהרי כ' שאם עירב כדי ליתן טעם הרי הוא עיקר והדבש כיון שהוא בא ליתן טעם כו' ועליו יש לברך ואפשר כו' ודמי לפירות ששלקום במים כו' והנה לע"ד אין דמיונם עולה יפה דשאני מים שאינם באים ליתן טעם בניתנים לתוכן אלא לרככם והם היוליים מקבלים טעם הניתנין לתוכן ואין נותנין בהם טעם כדאמרי' ס"פ כל שעה במי' א"ל אלא במים שאר משקין מנין אמרי' ק"ו ומה מים שאין מפיגין טעמן אסורין שאר משקין שמפיגין טעמן לא כ"ש וע"ש פירשיז"ל לאפוקי דבש שעיקר ענינו ליתן טעם אף שמכשיר נמי ולפעמי' האוכל כבר מוכשר ועיקר הכונה לנתינת טעם והדברים ק"ו שכאן הדבש הרבה והדברים ניתנים לתוכו א"כ פשיטא ופשיטא שהיא ראוי לברך על הדבש לפ"ד הרב"י ז"ל גם הרב רמ"א כנראה שנדחק מאוד בפי' הרמב"ם שכ' בהגהותיו על לשון הרמב"ם הנז' ונראה דאם

עירב כו' היינו דוקא שיש ממשות מן הדבר הנותן טעם ודבר חשוב כו' לכן נוהגין כו' והנה הרב ז"ל נעל בפנינו שלא כראוי כי נתן דבריו לשיעורין איזה מיקרי ממשות ודבר חשוב אם בששים או במאה ומאתיים או כזית בכדי אכילת פרס ובאמת עיקר חילוקו אין לו מקום כמ"ש הב"ח ז"ל גם הב"ח כך הבין בהרמב"ם שכל שהוא בא ליתן טעם מברכין עליו ולפ"ד היה ראוי לברך על הבשמים ולא על עיקר הפרי ולכן כתב ולענין הלכה כבר נתפשט המנהג לברך על הפירות ולא על הבשמים ודלא כדעת הרמב"ם ולענ"ד שגגה יצאה מלפני השליטים ז"ל דמלבד הדוחקים הנז' עוד י"ל שדבר זה מתנגד אל השכל שקדרה מלאה מאכל אם יתנו לתוכה בשמים דבר חשוב ושממשו נראה לברך פה"ע או האדמה ונאכל את הבשר או התבשיל שהוא עיקר הכונה בעצם וראשונה ועו"ק מנין לו להרמב"ם דין זה ומ"ש הטור דדמי לשאור וכן הכ"מ דימהו למאי דאמרי' מידי דלטעמא עביד לא בטיל וחוץ מכת"ר אין הנדון דומ' לראי' דבשלמא באיסורין האיסור אוסר את ההיתר כל שטעמו ניכר ואין טעם ההיתר אף שהוא נרגש ג"כ מועיל להתיר את האיסור הנרגש אבל בברכות דאזלינן בתר העיקר ועליו מברכין ופוטר את הטפל הבא עמו מאי חזית דאזל' בתר הבשמים שאינם עיקר כונת האוכל וגם הם המעט ולא בתר עיקר המאכל שהוא בשר ודגים או גינדא"ש ואי משום טעם הלא גם עיקר המאכל יש לו טעם ואדרבא טעמו מרובה וממשו קיים והוא העיקר בין בקדרה בין בכונת ועליו ראוי לברך לעולם ומידי דלטעמא עביד לא בטיל שמענו אבל שיבטל הוא את אחרים לא שמענו וזהו ודאי תימא גדולה שאין עליה תשובה ועוד קשה לדבריהם אמאי לא פירש הרמב"ם כשנותנין שני דברים לטעם ואין ברכותיהן שוות האיך מברכין אם על שניהם או על א' ועל איזה מהם ונלע"ד הדבר פשוט דדינו של הרמב"ם הוא תלמוד ערוך בריש כיצד מברכין והיינו דינא דרב ושמואל דאמרי תרווייהו כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו במ"מ ואף שהדבש הוא העיקר שזאת היא מעלת הה' מינין שאינן בטלין ברוב אבל שאר המינין כולם בטלין הן ברוב והיא דעתיה דרבא לקמן דאמר האי ריהטא דמחוזא דלא מפשו בי' קמחא מברך עליו שהכל מ"ט דובשא עיקר והדר בי' רבא מההיא דרב ושמואל הדבר מבואר דעד שלא שמע דברי רב ושמואל סבור היה שדין ה' מינין כשאר כל המינין שהן בטלין ברוב וחזר בו מכח ההיא דה' המינין אינן בטלין ברוב כל שהן באין ליתן טעם אבל אם הם באין כדי לדבק הן נקראין טפלה ובטלה מעלתן דאפי' פת נמי כשהיא טפלה אין מברכין עליה ובהכי נהירין לי שבילי' דהרמב"ם ז"ל דסירכי' נקט ואתא לה' המינין שכ' בדין ד' קמח של א' מחמשת המינין כו' וכן כל תבשיל שעירב בו מחמשת המינין מברך עליו במ"מ בד"א בשהי' המין הזה חשוב אצלו כו' אבל אם

הי' אחד מה' המינין שעירב טפלה אינו מברך כו' כיצד היא הטפלה כגון לפת כו' ועירב קמח של א' מה' המינין כדי לדבקו כו' אבל אם עירב כדי ליתן טעם כו' הרי הוא עיקר פי' הקמח הנז' ומפרש ואזיל לפיכך מיני דבש כו' בהן חלב חטה ר"ל אף שהוא מחמש' המינין אבל שאר כל המינין ובתוכם כל מיני בשמים ותבלין שבעולם הניתנין לתוך המאכל ודאי אין מברכין עליהם וכן הוא מנהגן של ישראל דודאי תורה הוא מכוון לס' הרמב"ם וגם פסקי הש"ע אינם סותרין זא"ז דמ"ש בסעיף י"ב הוא דוקא בחמשת המינין אלא שהב"י חוץ מכת"ר לא כיון יפה בהעתיקו לשון הרמב"ם בלתי מקושר למה שלפניו אבל עכ"ז מוכח קצת מתוכו דמיירי בחמשת המינין ודלא כהגה' הרב רמ"א וגם דלא כהב"ח ושאר אחרוני' דאגב שיטפייהו לא ירדו לדקדק כל הצורך ומקום הניחו לי מן השמים: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קל

א ילמדנו רבנו אם יכולין להניח עירובי תבשילין בדגים מלוחים שקורין הערינגי"ס הנאכלים כמות שהם ומלפתין בהם את הפת או צריך מבושל ממש:

ב תשובה גרסינן בפ' י"ט תבשיל זה צלי ואפי' כבוש שלוק ומבושל ונראה דלמאי דאמרי' לעיל דגים מלוחים קטנים אין בהם משום בישולי גויים א"ר יוסף ואם צלאן גוי סמך עליהם משום ע"ת דמשמע דוקא צלאן גוי אבל אי לא צלאן אף שבודאי נאכלין כך ומליח הרי הוא כרותח דצלי עכ"ז אינו סומך עליהם משום ע"ת דבעינן צלי ומבושל ע"י אש כדכ' קרא תבשלו בשלו דסתמא באש משמע ע"כ צ"ל דהאי כבוש שלוק ומבושל רצונו כבוש ששלקו ובשלו (ובהכי ניחא דלבתר דקתני כבוש תני שלוק ומבושל) וקמ"ל דלא תימא כיון דכבר הוא כבוש ונאכל כמות שהוא שוב אין הבישול מועיל בו לתת לו תורת תבשיל כדקיי"ל לענין בישולי גויים קמ"ל דתורת תבשיל עליו לענין ע"ת וא"כ בכבוש לחוד אין מערבין אלא שלא ראיתי כן לא' מהפוסקים ז"ל וראיתי בהרי"ף דלא גריס דגים קטנים מלוחים אלא דגים קטנים סתם (אף שמפי' הר"ן נראה דגריס מלוחים) וכן הרמב"ם בהל' י"ט כ' אפי' דגים קטנים שהדיחן במי' והדחתן היא בישולן לאכילה ה"ז סומך עליהן ובזה אין מקום לקו' התוס' מההיא דפ' אין מעמידין דדגים קטנים אין בהם משום ב"ג אפי' באינם מלוחי' משום דאינם עולים על שלחן מלכים וגם בברייתא דכבוש ומבושל יש לו להרי"ף ז"ל גירסא אחרת ולפד"נ דדגים מלוחי' הנאכלים כמות שהן סומכין עליהן משום ע"ת אף בלא צלאן ואתא שפיר דכבוש נמי כמות שהוא אם הוא ראוי לאכילה סומכין עליו משום ע"ת נמצא דלמאן דס"ל דסומכין על כבוש כמות

שהוא הוא הדין מלוח אם נאכל כמות שהוא סומכין עליו ולמאן דלא נפיק במלוח אף בכבוש אינו יוצא בו משום ע"ת וראיתי בטאו"ח שלא הביא כבוש נראה שסבור היה דאין סומכין על הכבוש ופירש הברייתא כמו שכתבנו ומ"ש הב"ח דטעמו של הטור הוא משום דלא שכיחי אצל כל אדם אינו נראה כלל גם מה שרצה לחלק בעל ס' מג"א בין מליח שהוא כרותח דצלי לכבוש שהוא כמבושל לא מיסתבר כלל והעיקר דמאן דמכשיר מכשיר בתרווייהו ומאן דפוסל פוסל בתרווייהו ולענין דינא לכתחילה יש להחמיר להניח ע"ת במבושל באש ממש ובדיעבד סומכין בין על הכבוש בין על המליח שלא בשלו כיון דע"ת דרבנן והרבה הקלו בו באופן שאם הניח עירובי תבשילין בהערינג"ס בדיעבד סומך עליהם ואף לכתחילה בשאין לו דבר אחר דכל שהוא שעת הדחק כדיעבד דמי אלא שאני מסופק אם יש לברך עליהם מי נימא כיון דעכ"פ יוצא בהם משום עירובי תבשילין שפיר דמי לברך עליהם או דילמא כיון דברכות אינן מעכבות אף דנפיק בהו יד"ח ע"ת עדיף טפי שלא לברך עליהם וכן נראה להניחם בשעת הדחק למצות ע"ת בלא ברכה כי אם בתנאי הנהוג בדין עירובא יהי שרי לנא וכו' וכן יש לעשות בדין הכבוש שלא להניחו כי אם בשעה"ד שא"א באחר ולהתנות עליו בלא ברכה הנלע"ד כתבתי פ' יום טוב ט"ז ברש"י ד"ה לשנה האחרת וראש השנה היה שאין יכול להניח ולהתנות רבים נתקשו בדיבור זה דדילמא א' משאר י"ט של גליות שחל להיות ביום ו' וז' או ה"ו ולא נזכר עד יום ו' שהוא יום השני דא"א להתנות ומ"ש מוהרש"א הוא דוחק ונ"ל דקשיא ליה לרש"י אמאי עציב סמיא בבתריית' כיון דכבר ידע בקמייתא דשמואל מערב אכולא נהרדעא לכך הוצרך לפרש דבתרייתא הוה בר"ה ונזכר ביום ה' שהוא יום הראשון שאפשר שיכול להתנות וממילא ניחא אמאי עציב משום דמספקא לי' דלמא הלכתא כנהרדעי דאמרי לעיל דאף בב' י"ט של ר"ה אפשר להתנות וכיון דאפשר לו להתנות אין לו לסמוך על עירובו דמר שמואל או דילמא הילכתא כרב ושמואל דאין מתנין בב' י"ט של ר"ה ושפיר מצי סמיך אדמר שמואל ודו"ק נלע"ד צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קלא

א שאלה אנשי ק"ק ואנזיבעק יע"א בראותה כי כשל כח הסבל ויד הקהלה אזלא ונדלדלה מחמת כי העשירים שנמצאו בהם התחתנו בניהם ובנותיהם להקהלות הסמוכות ונראות עמה ונוספה נחלתם על נחלת הקהלות הסמוכות להם ומגורל נחלתן יגרע ויש לחוש לחורבן הקהלה חלילה התאספו יחד בשנה שעברה פרנסי ומנהיגי הקהלה בצירוף חמשה עשר אנשים אשר הם העומדים על הפקודים במקום כל הקהל

לכל דבר המצטרך למעמד ומצב הקהלה כאשר כן נהגו מיום הוסדה עד עתה ובמעמד האב"ד תקנו והסכימו שכל איש מהם שישיא בנו או בתו להקהלות הסמוכות יוכרח להחזיק חזקת הקהלה לענין עולי' ומסים ושאר כל הדברים המצטרכים להחזיק בדק הקהלה ואף גם המשודכי' כבר ולא נשאו עדיין יוכללו בכלל זה אמנם הותנה בפירוש שהמשודכים כבר לא תחול עליהם הגזרה והתקנה בהחלט אלא הרשות בידם לעמוד ולהתדיין בדין תורה אם יש ביד' וכחם לתקן ולגזור עליהם הרי טוב ואם בדין תורה לא יהיה כח לכל הקהלה לגזור על המשודכים כבר הרי פרט זה של המשודכי' כבר בטל ומבוטל כחרס כי ע"ד כך ניתקן מעיקרא אמנם אותם שלא נשתדכו עדיין עליהם תחול הגזרה בהחלט בכל תוקף ועוז ועתה נודע להקהל שא' מיחידיהם שכבר שידך את בתו רצונו להשיאה להמשודך ולעבור על הסכמתם ולהוציאם מחזקת קהלתם נגד הסכמתם והתרו בו ע"י שלוחיהם אחת ושתיים ושלש שיעמוד עמהם לדין על דבר זה בתנאי שיתן תחלה משכון ביד הקהל כנהוג והאיש ההוא סירב בדבר באומרו שאינו רוצה לתת משכון כלל נגדם עד שהחרימוהו ובראותו כי החרימוהו שלח להם לאמר שיתן משכון ורוצה לעמוד בדין עמהם בזבל"א ובזבל"א בתנאי שהאב"ד שלהם לא יהיה השליש מאחר שחתם על התקנה הנ"ל ובאופן אחר אינו רוצה להתדיין והקהל משיבים א"א לנו בשום אופן לעמוד לדין כי אם בפני האב"ד שלנו המקובל עלינו לכל דבר משפט ואם מפני שחתם על ההסכמה הרי בפירוש הותנה שלא תוחלט הגזרה על המשודכים עד יעמדו למשפט ועוד כי מעשים בכל יום שפרנסים ומנהיגים של כל הקהלות קונסין ליחידהם בממון כפי ראות עיניהם והקנס נופל לקופת הקהל או חצי לשררה וחצי לקהל כל מקום ומקום כפי מנהגו ואף שהפרנסים ומנהיגים הם עשירי עם והם מרויחים הממון ההוא הנקנס ואין פוצה פה לומר שהפרנסים לא יקנסוהו כיון שהם נוגעים בדבר באמת כ"ש הרב אב"ד שאינו נוגע בדבר וקבלוהו עליהם בפירוש שהוא יכול להיות שליש.

ב תשובה אין ספק שתקנת הציבור במקומם קיימת היא כתקנת ב"ד הגדול לכל ישראל עד שמטעם זה כתבו ז"ל שהנשבע שלא ליכנס בתקנת הקהל הוא כנשבע לבטל את המצוה ואף אם נחלקו הפוסקים לשתי מערכות בפירושא דשמעתתא דלהסיע על קיצתן אם הוא דוקא במילתא דאתנו עלייהו כולהו מעיקרא או יכולין נמי להתנות עתה מחדש כאשר האריך מהרא"ם ז"ל בתשו' הקראי' ומהרמא"י הביאם בקצרה הנה כבר העיד הוא ז"ל שנוהגין בכל מקום שטובי העיר בעירם כב"ד הגדול וא"כ עיקר התקנה מאושרת ומקויימת היא אלא שבפרט המשודכים כבר לא נדבר עתה עד יעמדו למשפט

שני הצדדים וכתורה יעשה ובענין נתינת משכון הדבר פשוט וברור שצריך היחיד ליתן משכון קודם רדתם לדין כמו שהביא מהרמא"י בהג"ה והוא מדברי מוהר"ם במרדכי הביאו בת"ה סי' שמ"א ואשר טען אותו היחיד שאינו רוצה להתדיין לפני הרב אב"ד שבעירו מחמת שהסכי' בהסכמת הקהל גדולה מזו כ' מהריב"ל ס"ג סי' צ"ד שאם נשאל חכם א' על ריב שבין ראובן לשמעון וזיכה את אחד מהם בפסק שכתב על הדבר ורצה אח"כ השני שיצא חייב לפוסלו מלהיות דיין בדין זה עצמו מחמת שכבר זיכה את שכנגדו הו"ל נוגע בדבר דכסיפא ליה מילתא למיהדר והשיב הוא ז"ל דכשר דאף אם צדיק הראשון בריבו יבא רעהו עתה וחקרו והביא ההיא דסוף האיש מקדש שכ' הר"ן בשם הרמב"ן וכן אם החזיר הממון והעיד באותו הדבר עצמו מקבלין ממנו וכי היכא דלא תימא דילמא אף דכשר להעיד פסול לדון דהא תנן יש שכשר להעיד ואינו כשר לדון מוכח מדברי התוס' דהקשו בפ' בא סימן אמאי קאמר לאתויי סומא ודלא כרבנן לימא לאתויי אוהב ושונא כו' ותירצו דלא פסיקא ליה שהרי לכל העולם הם כשרים ואם איתא דמי שנטל שכר והחזיר מה שנטל הוא כשר להעיד ואינו כשר לדון באותו נדון אמאי לא קאמר לאתויי מי שנטל שכר כו' ובודאי דהני תירוצי התוס' שכ' שם לתרץ לההיא קושיא דאמאי לא קאמר לאתויי אוהב ושונא לא שייכי לתרוצי בנ"ד עכ"ד הרב ז"ל ואף שיש לדון על ראייתו של הרב ז"ל דהרי תירוצא בתרא דע"כ מיתקימא מתני' דלא כרבנן פשיטא דסליק להך קושיא דפריך איהו ז"ל דכיון דע"כ מתני' דלא כרבנן מכח הוכחת התוס' חד מתרי או תלתא נקט ר' יוחנן ותי' קמא דהתוספת נמי שפיר סליק לפירכת הרב ז"ל דבנוטל שכר לדון נמי לא פסיקא ליה דאף דאמרי' מסתמא כל דיניו בטלין אף מן הסתם מ"מ בנודע לנו שלא נטל שכר דיניו כשרין וא"כ אין כאן מילתא פסיקתא כסומא מא' בעיניו שהוא פסול לכל העולם ואפשר דס"ל ליה לרב ז"ל כיון דבסתם כל דיניו בטלין עד שיודע לך שלא נטל שכר כמילתא פסיקתא דמיא ועוד יש לטעון על ראיית הרב ז"ל דדילמא משוש הכי ל"ק להו להתוס' מנוטל שכר והחזיר משום דכל דבידו לתקן תומ"י לא קתני ואוהב ביום ראשון לחופתו אליבא דכ"ע אין בידו להכשיר את עצמו וגם בשונא שלא דבר עמו ג' ימים באיבה מאן לימא לן דאפי' יאמר הריני אוהבך מהיום והלאה דמהני דילמא לא מהני לאפוקי במחזיר שכר תכף הוא חוזר לכשרותו ועוד שהרי כתב הר"ן בשם הרמב"ן שהנוטל שכר לדון אינו אפי' בכלל הפסולין מדבריה' אלא שקנס הוא שקנסוהו חכמים וכו' ואנן ניקום ונימא דהוי בכלל ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון שהרי באמת כשר הוא אלא שחכמים קנסוהו ועוד דאפילו את"ל דהוי פסול מדרבנן ניחא ליה לר' יוחנן לאוקמי מתני' בפסולי דאורייתא ואוהב ושונא מדאו'

פסולי וראיתי במהרי"ק שורש ק"א הביא לשון ר"מ בפי' המשנה וז"ל ואשר חוייב שלא שם התלמוד זאת המשנה באוהב ושונא אשר הוא כשר להעיד כפי סברת חכמים ופסול לדון כמו שנתבאר במקומות מן התלמוד בהיותו ענין נעתק במהרה והוא שישוב השונא אוהב וישוב תכף על עין האמצעית ואין בכאן שנאמר ויש שכשר להעיד ואין כשר לדון עכ"ל אנחית לן חדא דע"כ התוס' לא ס"ל האי שינויא דאפשר בחזרה דא"כ אוהב ושונא נמי לא תיקשו להו ואתקיף לן חדא דהא שפיר שייך תירוצו זה של הרמב"ם ז"ל בנטל שכר והחזירו דהא ברגע אפשר לו להחזיר השכר ואף דקשה גזל הנאכל מ"מ בידו לתקן הוא ואפשר דכיון דמחוסר מעשה וחסרון כיס עדיף מאוהב ושונא ודוחק ובדברי הרמב"ם ז"ל יש לדקדק באוהב אפי' אי ס"ל דשושבין אינו פסול אלא יום א' של החופה עכ"פ א"א לו לשוב כרגע אל הכשרות ונראה כיון דבודאי חוזר להכשירו ביום א' ואפי' בשבעת ימי החופה אין לכללו בכלל ואין כשר לדון ואיך שיהיה רואה אני שהדברי' ק"ו ומה התם בנדון מהריב"ל שכבר כ' החכם פסק לזכות הא' מהם ואעפ"כ הכשירו הרב ז"ל להיות דיין באותו הנדון עצמו כ"ש בנ"ד שלא פסק האב"ד כלל שיוכלו הקהל לתקן תקנה על המשודכי' אלא התנה בפי' שיהיה הדבר תלוי ועומד עד יעמוד לדין בד"ת וא"כ איזה נגיעה בעולם יש להאב"ד שמכחה יסולק מלהיות דיין בדבר ואף מהרשד"ם החולק באותו נדון של מהריב"ל יודה בנ"ד וראיתי להרב מהר"ר יעקב בי רב הובאו דבריו בתשו' מהר"ל נ"ח בפסק הסמיכה שכ' בפשיטות דאף שהסכימו חכמים בדבר מה וחתמו עליו כשרים הם לדון באותו הענין עצמו והגדול התימא על מהר"ל נ"ח שרצה לומר הפך זה וז"ל שם ועוד יצא מזה הפירוש שהבין בעל מגלה השנית שמי שהורה בדין הלכה למעשה ובא לפני חכם אחר זה הדין ויש מחלוקת בינו ובין חכם אחר זה שכבר הורה פסול לאותו ענין רח"ל מהאי דעתא נמצאו כל הדיינין פסולין לכל דין שכבר עשו מעשה ולא יכנסו למנין לאותו הדין עכ"ד והם חזקים כראי מוצק ראויים למי שאמרן דאלת"ה אילו כל הגאונים וכל פוסקי הלכות והרבנים הגדולים בעלי שאלות ותשובות המפורסמות בעולם פה אתנו חיים היו פסולין לדון בדינים שבאו מבוארים בספריהם וחלילה להעלות כזה על הדעת ואף מהרלנ"ח החולק בנ"ד ההוא היינו משום שעשו רבני צפת מעשה כמבואר שם והורו הוראה גמורה דתו כסיכא להו מילתא למיהדר בהו אבל בנ"ד שהאב"ד לא דן ולא הורה שהרי בפירוש התנה כאמור הדבר ברור שהוא כשר להיות דיין בדבר ואף היכא דבפירוש אתמר בגמרא כגון מי שצוה ואמר תנו מנה לעניי עירי אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר כתב מהר"ם בראשונות דזה לא אמרו אלא לאותן שאינן מבני העיר שאין בני עיר זו נאמנין על בני

עיר אחרת בדבר שהן נוגעין בעדותן משום דבני עיר אחרת לא קבלינהו עלייהו אבל בני אותה העיר עצמה דאנן סהדי דמעיקרא קבלינהו עלייהו והימנינהו עלייהו פשיטא שהם נאמנים ואין זה צריך לפנים עכ"ל ואם מן הסתם כ"ש באב"ד שקבלוהו בפירוש לדון דיניהם שכשר אפי' בכיוצא בו דתנו מנה ואין צריך לומר בנ"ד וכ"כ הרב מהרדב"ז דמאי דאמרי' אין דנין היינו בלא קבלוהו אבל בקבלוהו עלייהו דנין בכל כו' ומעשים בכל יום במצרים ובכל המקומות שהדיין הממונה דן בלי סילוק ועינינו הרואות שפרנסי הקהלות בכל המקומות דנין דיני קנסו' וקונסין ממון כאות נפשם ואומד דעתם ולוקחים הממון לכיס הקהל שהוא כאילו הטילוהו לכיס עצמם והם הם המרויחים אותו הממון הנקנס ואין מערער כיון שכך נהגו אף שאין בידם ראיה לא מהתלמוד ולא מהפוסקים על אותו הסך הנקנס כ"ש וק"ו ברב הדן בין יחיד לבני קהלו שצריך ראיה מן התלמוד והפוסקים על כל מה שהוא דן ופוסק שא"א לסלקו מחמת טענות כאלו ואפי' לדון יחידי כ"ש עם שני דיינים אחרים וק"ו בן ק"ו שאין כאן נגיעה של כלום שהאב"ד כשר להיות שליש בין שני הדייני' הנבררים בזה בורר וכיון שכבר הוכחנו שהדין עם הקהל במה ששואלי' מהיחיד משכון ושהאב"ד ראוי להיות שליש ממילא משמע שכדין נדו הקהל לאותו היחיד על סירובו ונידויים נידוי גמור עד ישליש משכון ביד הקהל ע"מ לירד לדין עמהם בזבל"א וזבל"א והרב אב"ד יהיה השליש ואז יקוב הדין את ההר בפרט זה של המשודכים כבר אם יש כח ביד להקהל לתקן עליהם או לא והנלע"ד כתבתי. המבורג אלול תס"ח לפ"ק. צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קלב

א זה כתבתי על דברי ה"ה מהר"ר ליב נר"ו אבד"ק גלונא.

ב רואה אני דברי ה"ה נר"ו יפה דן ויפה זיכה בענין שיירא שעמדו עליה לסטים ושללו וטרפו ממון א' או שנים מהם שאין האחרים אשר לא שלט' יד הליסטים בממונם צריכים לסייע להם כלל ודלא כפסק הישׁ"ש והב"ח כאשר אבאר בעזה"י וז"ל הישׁ"ש פרק הגוזל בתרא סי' מ"ב ז"ל המרדכי בשם אז"ג בירושלמי לא גרסינן לטורפה משמע דבעמד עליה גייס וטרפה עסקינן כו' ולא ידעתי איך לפרש כו' וצ"ל דאיירי לעולם ביכולים להציל ע"י הדחק וא"כ מה שאינ' רוצים לדחוק ולטרוח ולהציל כל א' את של חברו אדעתא דהכי שיחלקו ביניהם סך הממון כאלו לא טרפו כלל וכן מסתבר דהא כל א' מחוייב להציל את חברו ואדעתא דהכי מסתמא לא הצילו שיהא היזק לכול' לפי ערך הממון עכת"ד מהרש"ל בישׁ"ש וצריכין ביאור מי דחקו לאוקמי הירוש' ביכולין להציל ע"י

הדחק ולא אוקמי' ביכולין להציל אפי' שלא ע"י הדחק וה"ה מהר"ל הנ"ל ביקש ליתן טעם לדבר וז"ל אלא נ"ל דהירוש' לפי טעם הישו"ש הנ"ל מדין הפקר נגע בה ע"כ לא מוקי הירוש' ביכול להציל שלא ע"י הדחק דשם אין סבר' שיהא הפקר כו' ולכך מוקי הישו"ש הירוש' הנ"ל ביכול להציל ע"י הדחק דוקא כו' יש לומר לענין זה הוי הפקר ואייאש מה שלא טרפו הגייס שיהיה נחשב ההיזק לפי הממון וכן יש לומר כונת הב"ח כו' ויש להביא קצת ראי' מרב ספרא ואף דזה תלוי ברברבתא בסוגיא דפ' אין בין המודר דבתוך ג' יוכל להחזיק בו מ"מ מיושב לאותה הסוגיא והכי קי"ל כו' עכ"ל מהר"ר ליב הנ"ל וחוץ מכבודו לא ידעתי מה ענין דין הפקר דתוך ג' או לאחר ג' להכא והחילוק דבפ' אין בין המודר שבין תוך ג' לאחר ג' הוא אם יכול המפקיר לחזור בו מהפקרו ולהיות כאילו לא הופקר מעולם אבל זה פשוט לכל החילוקים ולכל הדעות דבין תוך ג' ובין לאחר ג' אם חזר וזכה בו הוא עצמו הרי הוא שלו או מתורת זכי' מן ההפקר או בתורת חזרה וכאן הרי בעלי השיירא עומדי' וצווחי' אין רצונינו ליתן כלום לאותו ששללו ממונו והממון שנמצא באותו פרק בידם עדיין הוא בידם וברשותם ומעולם לא בא ליד אותו ששללו ממונו כדי שיזכה בו מטעם הפקר וא"כ האיך אתה מכריחו לבעל הממון להוציא ממונו מתחת ידו וליתנו לאותו ששללו ממונו ולא יהא אלא הפקר גמור ובפני ב' או ג' עדים ולא הוציא הממון מרשותו אלא שאמר המעות שבכיסי יהיו הפקר וכשאתה בא להוציא הממון מתחת ידו הוא צווח ואומר שאינו רוצה ליתן וכי אתה יכול לכופו והרי בין בתורת חזרה בין בתורת זכיה הממון הוא שלו ועוד הגע עצמך שאותו הממון כבר כלה או הוציאו לצרכיו ואתה מחייבו ליתן ממון אחר סוף דבר דין הפקר אין ענינו לכאן ול"ד כי אוכלא לדנא ובתחלת ההשקפה עלה בדעתי לומר דטעם הישו"ש הוא משום דקתני בירוש' ואין מחשבין לפי נפשות ואי בדיכול להציל בקל בלי שום דחק מהיכי תיתי לחשוב לפי נפשות הא ליכא ספק נפשות כלל דאפי' הממון יכול הוא להנצל מידם בלי שום דחק אבל היותר נ"ל בדעת רש"ל הוא דס"ל דביכול להציל שלא ע"י הדחק מסתמא אף שלא הציל לא עלתה על דעתו שישלם לו להנגזל לפי ערך ממונו דאי הוה מסיק אדעתיה לשלם להנגזל לפי ערך ממונו ל"ה מניח מלהציל מיד הגייסות דאין דרך בנ"א להניח את שלהם להיותו אבוד ונפסד בידי שוללים מבלי שום דחק וכדפרש"י בגמ' טעמא דר' אשי דמוקי ליה ביכול להציל ע"י הדחק אבל ביכול להציל להדיא אפי' אמר לא אייאש דודאי דעת הבעלי' לילך ולהציל את שלהם מיד עושקיהם כיון שאין שם דחק המונע אותם מלהצילו ובנדון הירוש' דחזינן שלא הלך והציל והניחו להיות אבוד א"א לומר סברת רש"ל ז"ל דודאי דעתו לשלם ולכן לא הלך והציל אדרבא

אם היה דעתו לשלם לפי ערך הממון היה הלך ומציל דאין אדם מאבד את שלו מדעת בלי שום דחק א"ו ל"ה בדעתו לשלם כלל ולכן לא איכפת ליה למיטרח ואצולי ממון שאינו שלו וכן בא"א להציל כלל אין שם שום טעם לומר דניחא ליה לאותו שלא נגזל לשלם להנגזל לפי ממון דאין שם שום גילוי הדעת לכך שהרי כל עיקר גילוי הדעת של הניצולים לסברת רש"ל הוא משום דעלייהו דידהו רמיא למיזל ואצולי ומדלא אזלו גלי אדעתייהו דניחא להו לשלם לפי ממון וזה א"א לאומרו באין יכול להציל כלל ולפי דרכך אתה למד דלא ס"ל למהרש"ל ז"ל סברת הרב ז"ל מקאליש שהניצולים חייבים לפי ערך ממונם משום דהו"ל מציל עצמו בממון חברו דא"כ שהסכנה הוא יותר גדולה יותר הי' ראוי שיתחייבו הניצולים מטעם מציל עצמו בממון חבירו א"ו לית ליה למהרש"ל הך סברא אבל פליאה דעת רש"ל ז"ל ממני ודרכו נסתרה מעיני דאפי' לפי סברתו משום שחייבין להציל את של חבריהם מאי שייטיה דלפי ערך הממון לכאן והלא חיוב זה אקרקפתא דגברא מונח וכן הוא החיוב על מי שיש לו ממון הרבה כמו על מי שאין לו אלא מעט ואפי' על מי שאין לו כלום החיוב מוטל להציל את של חברו בשהיכולת בידו ועוד עשיתו שומר שזהו דין השומרים דאמרי' שילהי השוכר את הפועלים ש"ח בחנם וש"ש בשכר שהיה להם לקדם ברועים ומקלות ולא קידמו חייבים וכ"ת שומרים ע"י אחרים ומי שאינו שומר ע"י עצמו הא נמי ליתא דאפי' ברואה אבידה ומעלים עין מקחתה ומלהשיבה לבעליה אינו מתחייב כלום אף שעבר על ל"ת להתעלם וכ"ת שאני אבידה שאינו מחוייב להחזירה אלא בשאין לו שום דחק כדילפינן מוהתעלמת הך הצלה דמהרש"ל נמי איננה אלא מתורת השבת אבדה ועוד שנינו במשנתינו שטף נהר חמורו וחמור חברו שלו יפה מנה ושל חברו מאתיים והניח זה את שלו והציל את של חברו אין לו אלא שכרו ומוקי לה התוס' בהכונס נ"ח סוף ד"ה אי נמי מבריח ארי ביכול להציל ע"י הדחק ובשבעל החמור גדול ג"כ עומד שם ומסתמא חמור קטן וחמור גדול בחד ענינא מיירי ושניהם יכולי' להנצל ע"י הדחק וכשם שבעל החמור קטן יכול להציל החמור גדול כך בעל החמור גדול יכול להציל החמור קטן ואי כדברי מהרש"ל נהי דאינו חייב ליתן לו את שלו משום דהי' לו להתנות תן לו את שלי ואני אציל את שלך מ"מ אמאי אין לו אלא שכרו ליתב ליה לפי ערך ממונו דהיינו ששי' וששה ושני שלישי זוז שהרי אף בלא שום תנאי מחייבו מהרש"ל ואין ספק שבעל החמור הגדול לא נפטר מהשבת אבדת הקטן בשביל שבעל הקטן שם כיון שהוא מתעסק בהשבת אבדת הגדול ועוד אין ספק דנהר היינו גייס וכי היכא דבגייס מוטל על היכול להציל אף ע"י הדחק לפ"ד מהרש"ל ה"ה בנהר וה"ה איפכא כי היכי דבנהר הניח הלה את שלו ששוה מאה והציל

את של חברו ששוה מאתיי' דאין לו אלא שכרו ה"ה בגייס ביכול להציל ע"י הדחק ושלו שוה ק' ושל חברו ר' והניח את הק' שלו והציל את הר' של חברו דאין לו אלא שכרו שהרי כך הדין כיון שלא אמר לעצמי אני מציל לא זכה בשל חברו וא"כ יולד זרות נפלא שבשלא שללו הגייסו' אלא הק' לבדם ולא פגעו בשל ר' מחוייב בעל הר' ליתן ס"ו וב' שלישים לבעל הק' וכשטרפו גם את הר' והלך העני בעל הק' והניח את הק' שלו והציל את הר' של חברו אין לו אלא שכרו שהוא ב' שלישי זוז ד"מ מפסיד ס"ו וזה דבר שאין לו שחר וצ"ל דרש"ל מיירי בשאין הנגזל לבדו יכול להציל אפי' ע"י הדחק כי אם בעזרת אותו שלא נגזל ושניהם יחד יכולי' להציל ע"י הדחק אבל משנתינו דשטף נהר חמורו כו' מיירי בשכל א' לבדו יכול להציל את שלו ע"י הדחק בלי סיוע חברו מ"מ קו' הראשונות במקומן הן עומדות וע"ק וכי אפשר לומר שיזכה זה בממון חברו בלי שום קנין ובלי שום תנאי ואפי' דיבור בעלמא ואפילו כשיש שם תנאי מפורש איצטריך לאשמעי' בברייתא דרשאין החמרין להתנות ורשאין הספנין להתנות ולדברי היש"ש רבותא הו"ל לאשמעינן דאף בלי שום תנאי כה"ג אם נלקח דבר מאחד מהם חייבי' כולם לשלם ועוד דהא ברייתא דמחשבין לפי ממון כו' דינא קתני ואף אם יש מסרבין באותה שעה ואינם רוצים לחשב לפי ממון כופין אותן כמו שכופין בכל תיקוני הרבים וכמו שכופין בני העיר ובני החצר זא"ז ואילו לטעמו של היש"ש דמדלא טרחו להציל אמדינן דעתייהו דניחא להו לשלם לפי ממון הגע עצמך אם באותו פרק באותו מקום אמרו בפירוש שאין רצונם לשלם כלל להנגזל היתכן לומר אמדינן דעתייהו וכ"ת אה"נ דבאמרו בפי' באותו פרק דאין רצונם לא להציל ולא לשלם דפטורין א"כ בטל דינא או במקצתו או בכולו שיהו כל אדם אומרים כן וכיון שנתבטל טעמו של היש"ש אשובה אראה טעמו של ב"ח ז"ל שכ' שכיון שכולם בסכנה ואין יכולים לברוח הילכך מחשבין לפי ממון וע"כ האי סכנה לאו סכנת גוף או נפש היא דנדמהו לפודה את חברו מן השביה דהא בהדיא קתני ואין מחשבין לפי נפשות הרי בהדיא דהירוש' מיירי באין שם סכנת נפשות כלל אלא ע"כ האי סכנה סכנת הפסד ממון הוא והנה בגמ' מבואר סתירת זה דאמר רבא מאן דמשתכח בבי דרא פרע מנתא דמלכא אבל אריסא אריסותא קא מפיק ואמר רבא בר מתא אבר מתא מיעבט והני מילי דבורלא וכרגא דהאי שתא אבל שתא דחליף הואיל ויפייס מלכא חליף ומכאן פסקו הפוסקי' דאין אדם נתפס על חברו אלא במס המלך ומשום דינא דמלכותא אבל באונס אחר לא אעפ"י ששניהם הנתפס ובשביל מי שנתפס שניהם במדינה כמו בר מתא אבר מתא ויד האנס שולטת בשניהם כיד המלך המושל במדינתו ושליט על כל אנשיה ואפ"ה אי לאו משום דינא דמלכותא ל"ה מתחייב אותו

שלא נתפס לשלם להנתפס וכלל גדול יש לנו אין לך נתפס על חברו ושיהיה חברו חייב לשלם לו אלא במסים וא"כ אפילו אמרו השודדים בפי' בשביל ראובן או שמעון שדדו פטורין ראובן ושמעון בין שהיו ראובן ושמעון חייבין מן הדין לאותו האנס ובין שלא היו חייבין והכי מוכח מהירושלמי דסוף הגוזל בתרא דפריך אמתניתי' דקתני הגוזל שדה מחברו ונטלוה מסיקין אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך הא אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה א"ר יוחנן והלא אמרו אין הקרקע נגזלת ולמה אמרו חייב להעמיד לו שדה קנס קנסהו הרי דמשנתנו שהיא באנס האונס שלא כדין ואנס בפי' מחמת הגזלן ואפ"ה אי לאו דקנס קנסו לגזלן ל"ה מחייבינן ליה גזלן ובשחברו חייב לו ס"ל לריב"ל א"א נתפס על חברו וחייב ליתן לו אלא בארנון וגלגלת והא ארנון וגלגלת חוב הוא ואפ"ה התם דוקא משום דינא ד"ד וכדאי' בתלמודין הא לא"ה לא וכוותי' פסקו הפוסקים ז"ל ועוד נלע"ד דדבר זה תלמוד ערוך הוא בפ' הזרוע והלחיים קנ"א ע"א הרי שאנסו בית המלך גרנו אם בחובו חייב לעשר ואם באנפרות פטור מלעשר שאני התם דקמשתרשי' ליה ופי' רש"י והתוס' דבמקום זה הניח לו המלך שאר ממון הרי בפי' דאף שהרויח בעה"ב שבמקום מה שלקח מהתרומות ומעשרות היה לוקח לו שאר ממון אפ"ה אמרינן דאם הוא באנפרות פטור ואין עליו שום חיוב ואין להקשות מהכא למאי דקיי"ל דא"א נתפס על חברו אפי' בשחברו חייב דהכא בבית המלך מיירי ומלכא לא טרח אלא הרשות בידו לתפוס א' על חברו וזה סותר דעת הב"ח בכל מכל כל שהרי המלך שליט ומושל בכל הנכסים והרשות בידו לקחתם וניצולו ע"י זה ואפ"ה פטור הלה וזו ודאי ראיה שאין עליה תשובה וממילא נדחה טעמו של הרב מקאלי"ש שכתב שזה מציל עצמו בממון שזה כשגגה יצאה מלפני השליט שלא נאמרו דברים הללו אלא בעושה מעשה בידיו ולא בניצול ממילא כאשר יפה השיג עליו ה"ה מהר"ל הנ"ל ונרדף יוכיח שכששובר הוא עצמו כלים של אחרים חייב מטעם מציל עצמו בממון חברו אבל ברודף הרודף אחר הרודף להציל הנרדף ושיבר כלים של אחרים אף דהוא פטור מתקנת חכמים לא אשכחן בתלמודא ולא בשום פוסק שיחייבו את הנרדף אף דבודאי ניחא ליה לנרדף וגם ניצל עי"כ ואין לומר משום דהתם איכא סכנת נפשות שהרי אעפ"כ אסור להציל עצמו בממון חברו מלבד שהסברא זרה בעצמה לומר שלכך ניצולו האחרים לפי שמצאו ממון של אחד מהם ולולי כן היה מחפשין יותר ואיננה כדי אפי' להחזיק ממון כ"ש להוציא ממון שאני אומר מתייראין היו שלא יפסיקום עוברי דרכים ההולכים ושבי' וימנעו' מכל וכל וכדתנן במס' ע"ז ומייתינן לה בכתובות ובכמה דוכתי בולשת שנכנסה לעיר בשעת שלו' חביות פתוחות אסורות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות ובכתובו'

כ"ז פריך לה אההיא דעיר שכבשה כרכום ומשני עלה תרי שינויי ולא מיבעי' לשינוייא דריב"א משמיה דחזקיה דשאני בין כרכום של אותה מלכות לכרכום של מלכות אחרת ע"פ פירוש התו' שם דכל מקום שאימת מלכות עליהם הכל שרי דה"נ איכ"ל מתייראי' היו שלא יתפסם והרי המלכות הורגת ודנה השודדים אלא אפי' לשנוייא דרב מרי דאמר לבעול יש פנאי לנסך אין פנאי יש ראיה לנ"ד דהא קמן דאף דתקיף להו יצרא דניסוך וכן תאות אכילה ושתיה גדולה היא להם ואפ"ה אמרי' דאין להם פנאי ואף דאמרי' לבעול יש פנאי ובשילהי מס' מכות שנינו גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתם ש"מ דשוים נינהו הא ליתא דבהדיא אמרי' ריש אין דורשין עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצריה גזל בפניו נפיש יצרי' שלא בפניו לא נפיש יצריה וא"כ אין לדמות הממון שעדיין לא שלטה עין השודדים לו ליצרא דעברה ואיכ"ל של"ה להם פנאי לבלוש ולחפש יותר ולכך הלכו להם ואף אם לא היו מוצאים זה הממון שלקחו היו הולכי' להם ולא היו מחפשי' יותר והראיה שהביא הרב מהר"ל לסתור טעמו של הרב מקאלי"ש מההיא דפרדכת מסייע מהא ונסתייע מדברי מהרי"ק שו' קכ"ד אף שלכאורה ראי' נכונה היא יש לטוען שיטעון לפי סברת התוס' בפ' הכונס בדבור הנ"ל דטפי יש לחייב לניצול מן ההפסד מהניצול מחוב שחייב בדין ומשו"ה אף דפרדכת פטור היינו משום דניצול מחוב גמור לאפוקי בגזל ואם סברת ר"י תמוהה מצאנו לאחרונים שהביאוה להלכה אף שיש לחלק בין משלם מדעתו בעד חברו לניצול מאליו מידי פקפוק לא יצאנו ועוד מאן לימא לן שניצול ע"י בני העיר דילמא אם ל"ה אז בעיר אלא הפרדכת לבד גם המלך לא ישאל ממנו דהאי מילתא חדית לן מהרי"ק שו' קכ"ד דע"י בני העיר נשכח הפרדכת ובדברי מהרי"ק חזינן תיוהא דקשיא דידיה אדידיה דבשורש קכ"ה פסק דאף דהיו החבילות תוך המהפכה אלא שלא נשתתפו עמהם אף שניצולו בהשתדלותם ובהוצאת ממונם אין עליהם שום חוב ובשו' ד' בתפיסת בני רעגנשבור"ק פסק שאפי' הקהלות שלא נכנסו כלל בסכנה עדיין ולא נשתתפו עמהם כל עיקר אלא שיש לחוש שגם עליהם יעבור כוס חייבים לסייע והוא פלא וקשה לזווגם ולחלק בין הנושאים ובעניותי תשו' שורש ד' תמוהה בעיני בלא"ה אף שרמ"א ז"ל הביאה להלכה וכן שמעתי בימי חרפי שיש עליה עוררין לא עת האסף פה באופן שדבריו שבשו' קכ"ד הם עיקר והשתא נחזי אנן בענין הגזלנים ושודדים הרגילים בזמנים הללו ושללו מא' או משנים מבעלי השייר' אם האחרונים צריכי' לסייע' לפי ממונם הנמצא באותה השיירא אם לא ונראה דלדעת מהרש"ל הדבר ברור שאין א' מהשיירא צריך לסייע אל העשוקי' דטעמא מאי קאמר רש"ל דמחשבין לפי ממון משום שהם יכולים להציל ע"י הדחק ובליסטים הללו שהם

מזוינ' אונס מיקרי ובכלל אין יכול להציל הוא וכאותה ששנינו בסוף הפועלים הליסטים הרי זה אונס ובגמרא ואמאי לוקי גברא להדי גברא אמר רב בליסטים מזויין איבעי להו ליסטים מזויין ורועה מזויין מי אמרי' אוקי גברא להדי גברא א"ד האי מסר נפשי' והאי לא מסר נפשי' מסתברא האי מ"נ והאי לא מ"נ הרי מבואר שכאשר הליסטי' הוא מזויין מיקרי אונס וכל אונס אין יכול להציל הוא כדאמרי' בסוגיין דלעיל גבי רועה שהניח עדרו ובא לעיר ואף מהרש"ל מודה דאין האחרים צריכים לסייע להם לא פש גבן זולתי סברת הב"ח שהוא יחיד בדבר זה ואפי' אם היה הדבר מפורש בירוש' לא היינו סומכין עליו כיון דבתלמודין מבואר הפכו כ"ש דאפי' מכללא לא איתמר בירוש' ואין שם רמז וזכר לפי' הב"ח וגם אין שום טעם בדבר כמו שהארכנו ונודע מ"ש מהרי"ק בתשו' דאפי' בדיני ממונות אין לנו לומר קים לי כפלוני יחיד במקום שכל חכמי ישראל חולקין עליו ועל ידו החזיקו אחרוני הפוסקים ז"ל בתשובותיהם והרב מוהרדב"ז הוסיף שאפי' בשני' אין לנו לומר קים לי במקום שכל חכמי ישראל חולקין עליהם וא"כ אפי' בעל הממון מוחזק מעיקרא אין לומר קים לי בכה"ג ק"ו באינו מוחזק מעיקרו אלא ע"י תפיסה דאין בתפיסתו כלום דהו"ל תרתי לריעותא סבר' יחיד ותפיסה לאחר שנולד הספק עאכ"ו בבא להוציא מיד המוחזק הראשון בסברת יחיד דאין ב"ד נזקקין לו באופן שדבר ברור בעיני שכל בני השיירא פטורין מלסייע להנגזל וכאשר גזר אומר הרב הפוסק מהר"ל נר"ו אפריון ומטיי' והנלע"ד כתבתי צבי הירש בן לאדוני מ"ו כמוהר"ר יעקב זלה"ה חותם באלטונא כ"ב מרחשון תס"ו לפ"ק. ליסא שבמדינת פולין גדול:

תשובה קלג

ששאלת ראובן שבא על אשת איש וחוזר בתשו' ואשתו תובע' ממנו גט וליתן לה כתובתה כדאי' בש"ע עכת"ד ואני אומר נשתקע הדבר ולא נאמר לכוף איש כי ינאף את אשת רעהו להוציא את אשתו בגט ואפי' במומר לכה"ת איכא פלוגתא וכבר נודע דבמקום פלוגתא לא כייפינן ואף לדברי האומרים דכופין לגרש במומר לכה"ת אין זה ענין לנ"ד ודברי חדושי אגודה שהביא הרב רמ"א אינם ענין לכאן דהתם ברועה א זונות ומוחזק לכך ועומד במרדו ומטעם שכתב בעל האגוד' דרועה זונות יאבד הון וסופו לא יהיה בידו לפרנסה ואף שאין דעתי נוחה בטעם זה שיהא נידון על שם סופו כבן סורר ומורה דחידוש הוא ולא גמרי' מיניה מ"מ אפי' לדברי האגודה אין הדברים אמורין אלא במוחזק לכך ולענ"ד הוא צריך ג"כ התראה אפי' לדעת בעל האגודה לא מיבעיא לענין הכתובה דצריך התראה דלא יהא זה חמור מעוברת על דת להפסיד' כתובת' בעיא

התראה כדמסקי' בפ' ארוסה והדברים ק"ו ומה התם דלהחזיק ממון ומקולי כתובת' שנינו בכל מקום אעפ"כ צריכה התרא' הכא דלהוציא כתובה מיד הבעל עאכ"ו דצריך התראה ולא עוד אלא דאף אם רצונה לצאת בלא כתובה אין כופין אותו כלל לגרש אלא אחר התראה דלא יהא איסורא קל מממונא וז"ב בעיני אף לפ"ד בעל האגודה ואיך שיהיה אין נ"ד דומה לדברי בעל האגוד' דהתם מיירי במוחזק ורגיל בכך ועוד דלא היתה כאן התראה ועוד שהרי שכ' בתשו' ורוצה לקבל עליו דברי חברות ואפילו אם היה מומר גמור אם לא כפוהו עד ששב לדת ישראל ודאי שאף האומרים לכוף למשומד יודו כיון שלא כפוהו בעודו בהמרתו כיון שחזר בו שוב אין לכופו ומכ"ש ברועה זונות שבא לשוב בתשובה שאף בעל האגודה מודה שאין כופין אם לא בשעבר על קבלתו פעם ושתי' ודבר פשוט הוא שאין לך דבר העומד בפני תשובה וגם חוזר לכשרותו לכל דבר תכף כשיקבל עליו דברי חכמים לשוב בתשובה שלמה סוף דבר המעשה בנ"ד ליתן גט הוא שלא כדין ועתיד ליתן את הדין ולהיות הדברי' ברורים וגם שאני טרוד מאוד לא הארכתי ושלום כנפש הצבי אשכנזי ס"ט:

תשובה קלד

א ה"ה נר"ו אד"ש כמשפט הגיעני מכתבו הטהור על אודות אשה אחת עגונה י"ג שנים ועתה מקרוב נתקבל עדות עד אחד באמשטרדם וז"ל במותב תלתא כחדא הוינא ואתא לקדמנא היקר כמר ליב בר יעקב מעיר אוברשטיין והעיד בת"ע באליו"ע וז"ל כמר זיסקינד בר יצחק אייזיק מעיר אנטבאך איז ארויס גיגאנגין בהמות קופין אין וואלד איין שעה פין אנטבאך אזוי האט זיין חבר אויף אים גיווארט אונד ער איז ניט גיקימן אזו איז דער כלב גיקומן וואס בייא אם תמיד איז גיווועזין אזוי זענין זייא גיגאנגין זיכין אין וואלד אונד האבין איהם ניט גיפונדין אזו האבין זייא גימערקט אז ער איז נהרג גיווארין פין דיא צרפתים אזוי האבין זייא לאזין זיכין תוך היער אכט טאג דער נאך האבין זייא איהם גיפינדין אזו איז ער אן גיבינדן גיווועזין אן איין בוים אונד די אויגן זענין צו גיבינדין גיווועזין פין דעם הורג פין דיא גזלנים אזו האבין די לייט איהם דער קענט אן אלי מלבושי' וואס ער האט אן גיהט וואס ער איז גיגאנגין דרינן אונד האבן אויך איהם דער קענט אן איין סימן רושם אויף דעם קאפ ער האט גיהאט אז איין שניט אויף דעם שטערין אזו האבין זייא אים דער קענט אונד ער איז דער שאסין גיווארין כל הנ"ל שמעתי מפי גרשון הענווילר ומפי שמואל הידלסים ומפי יוקל צובראס אז זייא האבין איהם דער קענט כו' זייא גיהערין להרבנות דק"ק בינג וזה זמן י"ג שנה בימי הספירה היה המעשה הנ"ל גם

נקבר שם ע"י אנשים שמצאו אותו ביער ותכף נקבר שמה הוגבה כדת וכהלכה היום יום א' כ"ב חשון ע"ת רצון.

ב תשובה תיוהא קא חזינא איך נשתהא הענין ולא מצאה האשה עדות על הריגת בעלה זה י"ג שנה אבדו עד היום הנ"ל כיון שהמקום קרוב וידוע לנו והדבר מפורסם לפי"ד העד הלז וסתם אשה דייקא לאשכוחי סהדי דתשתרי בהו לעלמא ומה נשתנה עגונה זו מהיות לה אורח כנשים שדרכן לחפש ולחקור בשבע חקירות עד מקום שהיד מגעת וזו ידיה אסורות מליקח כתב מב"ד של ק' בינג מודיע כל אשר נעשה ואניח דבר זה לחכמת שלמה הוא ברוחב בינתו ידרוש ויחקור מן האשה היושב' בקרב מחנהו אם יש איזה ערמה בדבר ובעיקר הדין שכ' מעכ"ת לסמוך על דעת הט"ז דבמיחד מקום הצלקת הוי סי' מובהק ביותר ה"ה בנ"ד שאומר העד ער האט ג'יהאט אז איין שניט אויף דען שטערין שפירושו שהיה לו כמו פצע על המצח סומכין עליו לענ"ד אי מהא לא אוריא דע"כ ל"ק הט"ז דהוי סי' מובהק ביותר אלא במיחד מקום האבר ההוא בראשו או בסופו או באמצעיתו דהו"ל כנקב בצד אות פלוני' אבל באינו מיחד אלא האבר ולא מקו' האבר אינו אלא כאומר נקב יש בצד תיבה פלונית או בשיטה פלונית דלא מהני בגט וה"ה הכא אלא שאפשר לצדד דכיון שאותם האנשים שמצאוהו הרוג וראו בו הפציעה שהיתה במצחו ואמרו שעי"כ הכירוהו מסתמא בהיותו בחיים יודעין היו באיזה מקום מצח היתה הפציעה שהרי רגילין ותדירין היו עמו ומסתמא באותו מקום מהמצח שהיו יודעין ומכירין בו באותו האיש הנאבד מצאו הפציעה במצח האיש הנמצא הרוג אבל לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה על סמך זה בלבד ומ"ש החכם מהר"ש אאיליון לסמוך על סימני מלבושיו כי רבים המה וע"כ ל"ח לשאלה אלא בא' או שנים אבל לא בכל מלבושיו כדעת מהרי"ט וצירף לסברא זו דעת מהר"ם פאדווא ודעת מהרח"ש נלע"ד שלא כיון יפה שאין מנדון מהר"ם פאדווא ולא מנדון מהרח"ש ראיה לנ"ד דשא"ה שראוהו קודם הטביעה בתוך הספינה באותם המלבושים ואח"כ מצאו איש א' מוטבע במים באותם המלבושים התם הוא דהוי חששה רחוקה לומר שהשאיל כליו לאחר באותו פרק באותו מקום סכנה כי אין פנאי להשאיל אבל בנ"ד שלאחר שמנה ימים שנעלם אותו האיש מן העין מצאו א' לבוש בכלים ידועים להאיש הנעלם ממנו מאן לימא לן דלדעת החוששים לשאלה דלא ניחוש נמי הכא ועוד אני חוכך בנדון שלפנינו שהעד אומר שנהרג מן הצרפתי' שהם אנשי ריבם ולוחמי' עם האשכנזים לשלול שלל ולצודד נפשות והם שובים מהם נפשות יש לחוש שהשבאים הצרפתים שבאוהו להיודי הנעלם והפשיטוהו כל בגדיו ומלבושיו כדרך השבאים ומכרן או נתנו המלבושים לאחר והוא

הנהרג ואותו היודו הנעלם הוליכו אסור בזיקי' לארצם לבוש בלויי סחבות כדרך השבוייי' וא"כ אף מדברי מהרי"ט אין ראיי' לנדון שלפנינו ולנע"ד למצוא לה תרופה מאותה שכ' התוס' בשם ר"ת והסכימו עמו הרבה ראשונים ואחרונים ז"ל הלכה למעשה דבספק תוך ג' תולין להקל ואף המפקפקים בהיתר זה לחוד סומכין עליו בנמצא שלם והרב מהרי"ט בפרט זה נראה כסותר עצמו מתשו' א' לתשו' אחרת שבתשו' א' כ' דלא מיקרי ס"ס ובאחרת נראה דמחשיבו לס"ס אמנם יש ליישבו במעט עיון ודרך כלל רבו כמו רבו המסכימים לדעת ר"ת בספק תוך ג' שתולין להקל בנמצא שלם מיהא וכאן הרי נמצא שלם בגופו אלא שיורו בו חצים וגם לא ראוהו תפוח שהרי לא נזכר זה בעדותו של העד ואין לנו לחוש להחמיר ולהוסיף דברי' לחומרא מלבנו כמ"ש ז"ל וא"כ יש לנו לומר שאף שנמצא שמנה ימים אחר העלימו השבאים החזיקוהו חי עד תוך ג' למציאותו ואז הרגוהו באופן שנמצא תוך ג' ימים להריגתו דקיי"ל מעידין עליו בטביעת עינא לחוד ואף שהעד המעיד הגיד שהכירוהו מחמת הבגדי' והפצע שבמצחו יש לומר דכוונתו שע"י אלו הסימני' הכירוהו בטביעות עין שהוא הוא היודי הנעלם וכמ"ש הרמב"ן ז"ל ע"פ ויכר יוסף את אחיו שע"י הגדתם שהם מארץ כנען הכירם שהם אחיו בודאי וסברא זו כתבה בת"ה בתשו' וקצת דייקא הכי כפילת לשון העד באומרו כל הנ"ל שמעתי מפי פ' ופ' אז זייא האבין אם דער קענט כו' שפירושו כל הנ"ל שמעתי מפי פ' ופ' שהם הכירוהו כו' משמע שהכירוהו בטביעות עין ע"י הסימנים הנ"ל ועוד יש למצוא לה פתח תקוה דאף הסוברים דחיישינן לשאלה היינו לשאלה דרבים רצוני שזה הנעלם השאיל כליו למי שהוא מבני אדם אבל לשאלה דיחיד רצוני שיש לו פצע כמותו להא לא חיישינן וכאותה שאמרו בפ' ג"פ קע"ב דאף דחייש אביי לנפילה לנפילה דחד לא חייש ופי' שם רשב"ם דלא חיישינן דמיוסף ב"ש נפל ויוסף ב"ש מצאו וכ"כ התוס' בפ' האשה שלו' קי"ו בד"ה למאי ניחוש לה אי לנפילה כו' וי"ל דהתם איירי בנפילה דרבים אבל לנפילה דיחיד שיפול מיוסף ב"ש וימצאנו יוסף ב"ש אחר ודאי ל"ח עכ"ל הרי דאע"ג דאמרי' בגמרא דחבי בר ננאי וננאי בר חבי במחוזא שכיחי טובא ואביי בעלמא חייש לנפילה אפי"ה לא חייש בכה"ג אף אנן נימא דאף למאן דחייש בעלמא לשאלה דרבים אבל לשאלה דיחיד ל"ח ואף דאיסורא מממונא לא ילפינן הא כתבו רש"י והתו' דילפי' שפיר איסורא דלא הוחזק מממונא דהוחזק ובודאי אין סברא לומר דאי ס"ד דפצע במצח לא הוי סימן מובהק ביותר הו"ל כי הוחזק דא"כ מאי מוכח רבא מהנהו שטרי דנפקי במחוזא ואגבי בהו רבה בר אבוה זוזי דתו קשי לך קו' רש"י ותוס' דהיכי פשיט איסורא מממונא וצ"ל תירוצם דפשיט איסורא דלא הוחזקו מממונא דהוחזקו ואי ס"ד דלאביי

דחייש לתרי יצחק הו"ל כהוחזקו א"כ רבא עושה מערכה על הדרוש א"ו לכ"ע אין סברא לומר דשני יוסף ב"ש שלא הוחזקו יהא דינם כהוחזקו ועוד שהרי כ' התוס' שם בד"ה יצחק ריש גלותא דאף אביי מודה בלא שכיחי שיירתא ולא הוחזקו דל"ח מדתנן כל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר וההיא דיצחק איירי בשכיחי שיירתא ולא הוחזקו והיינו שינוי דרבי זירא בשילהי פ"ק דמציעא וכמ"ש התוס' שם בפירוש וכ' שם הרא"ש וז"ל ויראה לי שכ"ש אם הוחזקו אעפ"י שאין השיירות מצויות דיותר יש לחוש שאותו המצוי בעיר עבר דרך שם ואפילו במקום שאין השיירות מצויות ממה שנחוש שבא אחר מעיר אחרת ועבר דרך שם ואפילו במקום שהשיירות מצויות וכיון דלא איפסקא הילכתא כו' עבדינן לחומרא ולא מהדרינן גיטא כו' אלא במקום שאין שהשיירות מצויות ולא הוחזקו אבל במקום שהשיירות מצויות ואע"ג דלא הוחזקו א"נ הוחזקו אע"ג דאין השיירות מצויות לא מהדרינן כלישנא בתרא דר' זירא עכ"ל והיינו נמי דעתיה דאביי כמו שכתב התוספת לעיל הרי מבואר דלאביי נמי אף דחייש לתרי יצחק מ"מ לא הוחזקו אינו כהוחזקו א"כ תבנא לדיננא דשפיר ילפינן איסורא דלא הוחזקו מממונא דהוחזקו וכי היכא דבממונא אף בהוחזקו לא חיישינן לנפילה דיחיד ה"ה באיסורא בלא הוחזקו מיהא ל"ח לנפילה דיחיד ואף רבא לא פליג עליה דאביי בהך סברא אלא דרבא עדיפא דאף לנפילה דרבים לא חייש אבל הא פשיטא דרבא לא פליג אהך סברא דאביי ודבר ברור הוא לרגיל ובקי בדרכי התלמוד שאין לנו לחדש ולבדות מלבנו מחלוקת בין תנאים ואמוראים כ"א במקום ובענין שהם חולקים בודאי לא זולת וזה אחד מעיקרי ויסודי התלמוד וכן מוכח ממ"ש התוס' בפ"ק דמציעא בד"ה חיישינן לשני שוירי וא"ת לרב הונא האיך יגרש כל אדם את אשתו לר"מ דאינו מוכיח מתוכו כיון דחיישי' לשני שוירי וי"ל כיון דלא הוחזקו הוי שפיר מוכיח מתוכו עכ"ל הרי מבואר דאף למאן דחייש לתרי יצחק כל זמן שלא הוחזק אין כחו יפה כהוחזק וזה ברור וא"ת היכי מדמינן שאלה דיחיד שהיא בכונת שואל ומשאיל לנפילה שהיא בלתי כונת מאביד והמוצא' נמי בהיסח הדעת היא בא לו כדאמרי' בעלמא שלשה באין בהיסח הדעת מציאה כו' וי"ל כיון דאין דעת וכונת שואל ומשאיל תלויי' כלל במקרה ההוא שהוא הרושם שבמצח הדר ה"ל כשלא מדעת אלא כבמקרה ומנא אמינא לה מההיא דאמרי' בפ"ב דבכורות י"ז אפלוגתא דר"י הגלילי ורבנן ביצאו שני זכרים כא' אמרי' לר"י הגלילי שמעינן ליה דאמר אפשר לצמצם בידי שמים וכ"ש בידי אדם ורבנן בידי שמים אמרי' א"א לצמצם בידי אדם מאי וקבעי למיפשט מנמצא מכוון בין שתי עיירות שתיהן מביאות שתי עגלות דר' אליעזר וכ' התוס' בד"ה אפשר לצמצם וכו' וקשה לר"י היכי פשיט מנמצא מכוון בין שתי עיירות הא ע"כ נהי

דיכולין לצמצם כשמכוונין למדוד מ"מ לרבנן א"א שיהא הדבר מצומצם בין שתי עיירות דכמו בידי שמים הוא שמעצמו נפל שם מתחלה ובפ"ק דעירובין ד"ה בדין לחי הבולט מדופנו של מבוי כ' התוס' בד"ה וספק דבריהם להקל דהא אמרי' בהזורק ספק קרוב לו ספק קרוב לה דאמר וניחזי הי מינייהו קדי' וכ"ת כשבאו שניהם בבת א' והא א"א לצמצם התם נמי הואיל ולאו אדעתייהו לבא בבת א' הוו כבידי שמים הרי שאף בדבר הנעשה בידי אדם בכוונה מכוונת אלא שאין מכוונין לאותו הפרט הרי הדבר לענין הפרט ההיא כאילו נעשה מאליו בידי שמים ה"נ בנ"ד אף שמתכווני' זה להשאיל ולזה לשאול לענין פרט הרושם שבמצח הו"ל כאילו נעשה מאליו והדר הוה ליה כנפילה דחד דלא שכיח לאביי וא"ת כיון דלהתוס' אביי כלישנא בתרא דר' זירא ובהך פלוגתא דתרי יצחק ע"כ הילכתא כרבא דאמר לא חיישי' לתרי יצחק דהא אינה בכלל יע"ל קג"ם אמאי מספקא ליה להרא"ש לעיל שמא הילכתא כלישנא בתרא דר' זירא הא ודאי לאו הילכתא הוא דהא רבא פליג עליה וי"ל כבר כ' התוס' שם בשנים אוחזין אוקימת' אחריתא לאביי דאיהו נמי מוקי לה באישתכח בבית דין וא"ת השתא קשיא טפי מאי קמספקא ליה להרא"ש הא קיימי להו רבה ואביי ורבא בחדא שיטתא והו"ל ר"ז יחיד לגבייהו וי"ל דבשלמא אי ס"ד דא"א לאוקמי פלוגתא דאביי ורבא אלא בפלוגתא דרבה ור"ז ממילא הויא הילכתא כוותיה דרבה דהו"א דלהכי לא מייתי תלמודא בשנים אוחזין הך פלוגתא דאביי ורבא כי היכי דלא נימא דלא קאי כללא דיע"ל קג"ם אהא משום דכללא לא קאי אלא היכא דפליגי אינהו לחודייהו אבל לא כי פליגי נמי אמוראי אחריני בהדייהו כדחזי' בערבי פסחים בסדר הבדלות כיצד אביי אמר יקנ"ה ורבא אמר יקנה"ז והילכתא כרבא וכ' התוס' משום אמוראים איצטריך למיפסק ולהכי איתינהו לאביי ורבא לחודייהו בהאשה שלו' כי היכי דלכאורה לא ליהוי אלא אביי ורבא בלחודייהו ותיקו' הילכתא כרבא מכח כללין דיע"ל קג"ם ואי איתינהו בשנים אוחזין הו"ל פלוגתא דאמוראי אחריני בהדייהו ולא קם לה הילכתא כרבא ממילא מכח כללא דיע"ל קג"ם אבל השתא דאביי ורבא תרוייהו כרבה קשיא לאידך גיסא אי ס"ד דבהא הילכתא כרבה לגבי ר"ז הו"ל לאתויי פלוגתא דאביי ורבא בשנים אוחזין ולאוקמינהו תרוייהו כרבה כי היכי דליהוי ר"ז יחיד לגבייהו ומדלא עביד הכי ש"מ דלא מכרעא ליה הילכתא כמאן ושוב ראיתי בתשובת הרא"ש על מכלול בן מלול שכ' בהדיא דרבא ואביי בפלוגתא דרבה ור"ז קמפלגי וכיון דהילכתא כרבא לגבי אביי ממילא הילכתא כרבה לגבי ר"ז וא"כ דבריו ז"ל שבתשובה סותרין דבריו שבפסקים ולא היה לי פנאי לחפש אם הרגישו בזה האחרונים ועכ"פ צריכין אנו ליישב שלא יהיו דבריו שבפסקים סתירין מאליהן

כיון דבודאי הילכתא כוותיה דרבא בההיא דלתרי יצחק ל"ח וכמ"ש ז"ל שם באותו מקום תוב היכי מיספקא ליה דילמא הילכתא כר"ז בלישנא בתרא הא ודאי לאו הילכתא כוותיה דהא בהך מילתא גופא שהיא לא הוחזקו ושיירות מצויות פסקינן דלא חיישינן לתרי יצחק ועל כרחנו צריכין אנו לחילוקו של הרא"ש ז"ל גופיה בתשו' שנייה של מכלול שכתב לדעת הרי"ף בין גט שאפשר לכתוב אחר ובין מיתה שא"א בענין אחר והך דאחריתי היא ובה החזיק בפסקים אשר יסודם בהררי קודש הרי"ף ז"ל ובזה מיושב דלא תיקשי הא דאמרי' בפרק אלו מציאות כ"ז ע"ב ואי ס"ד חיישי' לשאלה כי מצאו קשור בכיס אמאי כשר ניחוש לשאלה והא לפי דרכנו לשאלה כי האי גוונא שיהיו שמות המשאיל והשואל שוין ל"ח אלא דשאני גט כיון דאפשר לכתוב אחר הוה לן למיחש אפי' לשאלה כה"ג:

ג ואני תמה על התוס' ז"ל מאי ק"ל אאביי האיך מוקים למשנתינו דילמא כר' ירמיה דאמר כגון שאמרו עדים לא חתמנו אלא על גט א' או כרב אשי דאמר נקב בצד אות פלונית דאף דמר' ירמיה ור"א ליכא הוכחא כמאן ס"ל אי כרבה אי כר"ז דאוקימתייהו מצי קאי בין אשיירות מצויות בין אשאינן מצויות בין אהוחזקו בין אלא הוחזקו אלא אאביי מאי ק"ל להתוס' כמאן מוקים למתני' הא איכא הנך תרי אוקימתי דמצי לאוקמי מתני' בהכי ובלא הוחזקו ואין שיירות מצויות ואפ"ה בעינן דאמרי עדים כו' או נקב וכו' ויש ליישב בדוחק ואין בידי להאריך כי בנחיצה רבה אני כותב ולא הי' לי שהות לעיין באחרונים ז"ל אם הרגישו באלה או באחת מאלה כי מעכ"ת אומר שהדבר נחוץ מאוד והכתב הובא לי ט' ימים אחרי כתיבתו ואני טרוד בענייני רבים וגדולים עכ"ז פניתי לקיים דברי מעכ"ת נוסף על המצוה רבה שבהתרת העגונה שנצטוינו עליה מפי ספרים וסופרים וממילא למדתי מדברי התשו' הלזו של הרא"ש ז"ל ענין מועיל מאוד לנדון שלפנינו והוא פתח פתוח לרווחה שכ' הרא"ש בסוף התשו' השני' של מכלול וז"ל כי נמצאו הרוגים ואין דרך כו' אלא מוליכין אותו למקום יחוד והורגין אותם הילכך לא שכיחי שיירתא ולא הוחזקו עכ"ל ונניח עתה מה שיש לפלפל ולדקדק בתשו' זו של הרא"ש ולעמוד על עיקר אופיה שלה וזה לי עשרים וחמש שנה ויותר שהארכתי בדבר הרבה כתובה אצלי במקום אחר וגם האחרונים הרבה צווחו בה מ"מ נקטינן מינה דאפילו ביוסף בן שמעון דחיישי' לשני יוסף ב"ש משום דאינו סי' מובהק היכא דברי לן שהיה במקום פלוני יוסף ב"ש והוא אתרא דלא שכיחי שיירתא ולא הוחזק לן באחר דשריא איתתא לכ"ע ובנ"ד כך הם הדברים שהלך ביער והוא מקום דל"ש שיירתא מחמת מורא ופחד של הצרפתים ששעת חירום היה ובשעת חירום אמרי' בהדיא בפ' חזקת

דלא שכיחי שיירתא והמחזיק שלא בפניו לא הו"ל חזקה ולא עוד אלא דסתם יהודה וגליל כשעת חירום דמי והך אתרא שהוא על הספר לא עדיף מיהודה וגליל דהוה שעת חירום ואין שיירות מצויות וביותר ביער ההוא שמצאוהו קשור באילן וא"כ סמכי' על רושם המצח אף שאינו סימן מובהק ולא חיישי' לאחר כיון שלא הוחזק וגם אין שיירות מצויות וזה כדאי להתיר אפי' בלי היכר הבגדים וכ"ש בצירוף היכר הבגדים דלית דין ולית דיין שלא תהא מותרת אלא הרי היא מותרת להנשא כשאר בנות ישראל הפנויות והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קלה

א מקאזאל אשר במדינת איטליא

ב שאלה הגד הוגד לרבני העיר בלחישה שרבי ידידיא לובא קדש מרת גוטלה אלמנה בת ר' חיים מורילו דרך שחוק זה עשרים יום ויען רבני העיר קרובי' הם העמידו ב"ד לחקור הדבר וז"ל קבלת העדות במותב תלתא כחדא הוינא יתבין נחנא בי דינא דחתימי לתתא כד אתא קדמנא ר' משה הכהן ואחר שגזרנו עליו להעיד כל מה שיודע באמת מה שנתהוה בין ר' ידידיא ובין האלמנה והעיד איך יום א' לפני ער"ה שנת ת"ע נכנס לבית ר' חיים מורילו ואח"כ כמו שעה סביב בא ר' ידידיא הנ"ל אשר כבר נשוי אשה והיה מדבר עם מרת גוטלה ע"ד ביאה לסליחות ודברים אחרים וביד ר' ידידיא הנ"ל היו שתי טבעות אחד מדימאנט ואחד משער הסוס ומרת גוטלה אמרה לו שיראה לה הטבעות ור' ידידיא הוציא הטבעת משער הסוס מידו ונתנו באצבע קטנה של מרת גוטלה הנ"ל ואמר לה הרי את מקודשת לי ואינו זוכר אם עוד אמר לה איזה דברים אחרים על ענין זה ורבי משה הנזכר לעיל אמר לו אלו היתה הטבעת טובה היתה מקודשת לך להיות שני עדים כאן ור' ידידיא השיב שהטבעת אינו שוה כלום וכו' בא ר' טוביא וגזרנו עליו כנ"ל להגיד באמת מה שיודע בענין הנ"ל והגיד איך נקרא ללכת לבית ר' חיים מורילו ואינו זוכר בפרט איזה יום היה ועמד שם וראה איך ראובן לקח טבעת מזנב הסוס ושם באצבע קטנה של מרת גוטלה הנ"ל ואינו זוכר מה שאמר ר' ידידיא הנ"ל אל מרת גוטלה הנ"ל רק שמע שאמר מלת לך ועל הדברים האלה התחילו לצחוק והעדות הנ"ל קבלנו בפני ר' חיים הנ"ל אשר בא לפנינו לשם בתו כפי מה שסדרנו עליו וג"כ בפני ר' ידידיה הנ"ל והיה זה וכו' עכ"ל העדות ור' ידידיא ומרת גוטלה הנ"ל צווחים ואומרים שהכל נעשה דרך שחוק לא זולת ומרת גוטלא בפרט אומרת שאמרה לו לר' ידידיא בעת ששם בידה הטבעת דברי שטות המכחישי' מעשיו ודבריו וכונת הדברים שאין לאיש אחד ליקח ב'

נשים וכפי מנהג מקומנו ודרך שטות השיבה לו יען כי לא נפל ספק בלבה למאומ' לחוש שיהיו קידושין אם מצד האיש בעצמו והאשה בכבודה אם מפני היותו נשוי ויש לו בנים וגבה טורא ביניהם ומטעמים אחרים ג"כ עד כי פה אחד כולם יעידון יגידון שלשטות נתכונו שניהם וזה טיבו של ר' ידידיא לצחק עם זאת וזאת עם זה כי איש בדחן הוא ועתה יורנו רבנו אם יש בקידושין אלו ממש והרבה מחכמי איטליא כ' להיתר אמנם חכמי העיר כתבו לאיסור והאריכו בכתב' ופסקם ואחרי פסק האיסור כתבו חכמי העיר וז"ל אחרי שכתבנו כל הנ"ל באה לידינו הצעת המעשה אשר עשה המתיר וראינו כתוב בה שהאלמנה אמרה למקדש בעת ששם הטבעת בידה דברי שטות המכחישים דבריו וכו' ולנו נתברר הדבר שאינו כך כי בעת נתינת הטבעת לא אמרה כלום אך אחר ששמעה שאמר העד הרי יש כאן ב' עדים שקדשת אותה אז אמרה שכל זה שטות והוא ממש נדון מהר"ם מלובלין שכתבנו וחמיר נדון דידן ששם החזירה הטבעת וכאן לא החזירה הגם כי המתיר כתב שהחזירתו לו ברור לנו שזה אינו וכבר כ' מהר"ש אבוהב זצ"ל שאלה רצ"א בענין ספק קידושין שאע"פ שהבת היתה משודכת לכהן הצריכה גט ולא חשש לפסלה לכהונה וממנו יש סיוע רב להחמיר בנד"ד אלא שאין מקום להאריך כי הוא בנדון שלו לא רצה ליתן טעם לדבריו וכנראה כי חשש שמא מתוכם ילמדו לשקר ולכן סתם דבריו להחמיר כראוי לכל ירא ה' כמוהו היכי דאיכא למיחש שיבואו להקל באיסורים החמורים.

ג וזאת תשובתי על הדבר אם רבו כמו רבו ספקות וספקי ספקות שאפשר לספק בנדון הלז מחמת שינוי הדעות וחלוקי סברות הנמצאים בפוסקים ז"ל ראשונים ואחרונים הלא לנגד עינינו שורש גדול השרישונו רז"ל כל ספק חסרון ידיעה אינו נכנס בגדר ספק והרב מהראנ"ח ז"ל בראשו' סי' נ"ב כ' וז"ל ואפילו היה ספק בעלמא מספקא ראוי לנו להחמיר ואף כי רבו הספיקות כמ"ש יש לגמגם ממ"ש המרדכי בפ' החולץ שלא בכל ס"ס בדאו' או בספקא דרבנן ניתן רשות להקל שיש כמה מקומות שאף בס"ס ובספקא דרבנן החמירו ועוד שכ' בהגהת אלפסי הנדפסות משם ריא"ז שבספק פסקי הגאונים ז"ל ל"ש לומר ס"ס וכ"ש כשהספק ההוא מחמת שלא ידענו דעת הפוסקים כו' עכ"ל וידענו כמה רב גיבריה ז"ל ואם הוא ז"ל החמיר ביבמה לשוק שהוא איסור לאו אנן מה נימא באיסור אשת איש החמור אף שיש לה חזקת פנוי': ובענין האומדנות האריך הרב מהרא"ם ז"ל בראשונות וכלל דבריו הוא וכיון דאנן לא בקיאינן האידנא בשיעור האומדנא כמו שהיו בקיאין בהם חכמי התלמוד דהוו בקיאין טפי באומד כל דבר לא נוכל אנחנו להוציא ממון מיד המחזיק בו בלא ראיה ברורה אלא או באומד שנזכר בתלמוד או באומדנא

דמוכח טפי דליכא למיתלי בה בשום מילתא אחריתי עכ"ל בדי"ח ע"ב והרב החסיד גדול זמננו כמהר"ש אבוהב ז"ל בת"ש סי' ס"ו החזיק בדבריו הללו שהם בודאי חזקים כראי מוצק ודן מינייהו שהוא לענין ממונא ואוקי באתרין שהוא איסורא שאין לנו להקל בו מחמת אומדנא הנראה לנו דמי יימר דלא חשקה נפשה בו ותמתין עד שתמות אשתו כאותה ששנינו בקדו' דף ס"ב האומר לאשה ה"א מקודשת לי לאחר שתמות אחותך ותשא כדשהיא ליה בת רב חסדא לרבא עשר שנין כדאית' בד' אחין ל"ד אף שהיתה לרבא אשה אחרת כמ"ש התוס' שם ואף שכתבו בשם ר"ת ז"ל שהיתה מצפה שתהקיים נבואתה דפ"ק דב"ב אפשר שגם לזו רוח זנונים התעה ליכנס בספק זה או שתכנית קטטה בביתו של זה עד שיבא לגרש את אשתו ופיתויי היצר רבים ובעיקר הדין רואה אני דהך מילתא תליא באשלי רברבי דת"ר בפ"ב דכתובות כ"ג שנים אומרים נתקדש' ושנים אומרים לא נתקדשה הרי זה לא תנשא ואם נישאת לא תצא כו' ואוקמה אביי בע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה תרווייהו בפנוי' קא מסהדי והאי דאמר נתקדשה הוה ליה חד ואין דבריו של א' במקום שנים והתוס' ז"ל הק' תימא אמאי לא תינשא לכתחילה דהו"ל לאוקומי אחזקה וי"ל כגון שאנו יודעים שזרק לה קדושין כו' והרב בעל ת"ה אחר שעלה בדעתו ז"ל לדמות אחד אומר נתקדשה בפני ובפני פלוני ואותו פלוני מכחישו לאחד אומר קרוב לה וא' אומר קרוב לו דקי"ל לא תנשא אח"כ חזר בו מכח דברי תוס' הנזכרי' וגם הר"ן ז"ל תי' כעין דברי התוס' דמיירי ששני העדים מודי' שזרק לה קדושין אלא שהם חלוקים אם קרוב לה או לו והוסיף בטעם דעבידא אינשי דטעו בין קרוב לו לקרוב לה והסב דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' אישות לדעתו והרואה יראה כמה מהדוחק יש בפירושים הללו דסתמא קאמר תלמודא נתקדשה ולא נתקדשה ואי כדברי התוס' הוה ליה לפרש דדוקא בדידעינן שזרק לה קידושין או בנרות דולקות ואי כדברי הר"ן הול"ל דדוקא בשחלוקין בין קרוב לו ללה דעבידי אינשי דטעי בהכי והרמב"ן ז"ל הביאו הר"ן ז"ל כ' דרב פפא (דאינהו ז"ל הוו גרסי ר"פ תחת אביי שבגרסתנו וכן משמע בהרב המגיד) לטעמיה דס"ל דהמקדש בע"א חוששין לקדושיו ואי לאו דמכחיש ליה חד סהדא הוה אמרי' תצא והוא ז"ל הק' עליו אמאי לא תנשא לכתחלה והיא קו' התוס' ואין ספק שדעת הרמב"ן ז"ל דמשום חומר אשת איש אפקוה רבנן מחזקתה והיא היא סברת הרמב"ם ז"ל לפי הבנת הה"מ ז"ל שלכל ענין ס"ל להרמב"ם שאם א' אומר נתקדשה וא' אומר לא נתקדשה שלא תינשא לכתחלה והיינו ע"כ באומר העד שנתקדשה בפני ב' שהרי הרמב"ם סובר דהמקדש בע"א אין חוששין לקדושין כמ"ש בהדיא בפ"ד א"ו באומר האחד נתקדשה בפני ב' עדים או בפני ובפני חברי ואותו החבר מכחישו והיינו

ההיא דא' אומר קרוב לה ולא עוד אלא שהוסיף להחמיר דאף בשהאשה מכחישתו לא תינשא לכתחלה ועיין טעמו שם בהרב המגיד וגם בעל מגדל עוז כיון לדעתו והראב"ד ז"ל אף שהוא חולק על הרמב"ם בהכחשת האשה מודה הוא בכל אופן שהם חלוקים א' אומר נתקדשה וא' אומר לא נתקדשה לא תנשא וכתב הה"מ שכן נראה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל ומשמע מלשונו שבכל החלוקות הם מסכימי' לדעת הראב"ד שבכל אופן שנחלקו ב' עדים א' אומר נתקדשה וא' אומר לא נתקדשה אף דליתנהו להנך אמתלאות דהתוס' והר"ן ז"ל מ"מ לא תנשא לכתחלה מדכ' ולדבריהם (לדברי הראב"ד והרמב"ן והרשב"א) אעפ"י שהיא מסופקת בדבר כיון שהיא בחזקת פנויה ואין שם עד שנתקדשה אלא א' וא' מכחישו אם נשאה לא תצא עכ"ל וא"ת הרי כ' הר"ן בפ' האשה שנתארמלה בשם הרמב"ן דר"פ לטעמיה דאמר התם המקדש בע"א חוששין לקידושין הילכך אי לאו אידך דקא מכחיש ליה וע"א בהכחשה לאו כלום הוי דינא דאפי' נשאת תצא עכ"ל משמע דווקא לטעמיה דר"פ דס"ל דהמקדש בע"א חוששין לקידושיו הוא דאמרי' הכי הא למאן דס"ל דהמקדש בע"א אין חוששין לקידושיו תנשא אפי' לכתחלה הא לאו קושי' היא דאיכ"ל דהרמב"ן לא אתי לתרוצי אלא דלא תקשי אמאי צריכינן לחלוקת שלא תצא להכחשת השני תיפוק ליה דבלא"ה לא תצא כיון דקיי"ל דהמקדש בע"א אין חוששין לקידושין וע"ז תירץ דר"פ לטעמי' אבל בחלוקה האחרת שהיא לא תינשא לכתחלה אפשר לומר דאפי' למ"ד אין חוששין למקדש בע"א הכא לא תינשא לכתחלה וכיון שלדברי העד הא' נתקדש' בפני שנים והו"ל כחתיכה א' ע"א אומר חלב וע"א אומר שומן דלא תאכל ואף דהתם לית לה חזקת כשרות והכא אית לה חזקת פנוי' מ"מ משום חומר אשת איש מדרבנן לא תינשא וגדולה מזו מצאנו להריא"ז בפ' האשה שנתארמלה דבתרי ותרי אף דאית לה חזקת פנוי' ה"ל ספקא דאו' ואם נישאת תצא נראה דס"ל דלא קיי"ל כדיחוייא דתלמודא ביבמות דבעי למימר דתרי נמי ספקא דרבנן הוי ומדמי לה לנכסי דבר שטיא דאין ראי' מנכסי דבר שטיא דאפי' את"ל דהוה ספד"א דינא הכי דלעולם בכל ספד"א מוקמינן נכסי בחזקת מארי קמא דומיא דרובא דאו' ובממונא לא אזלינן בתר רובא לאפוקי בקדושין דבספד"א תצא ותלמודא לא חש התם ביבמות לדחות הראי' דבר שטי' וגם הר"ן הביא סברא זו דתרי ותרי ספד"א ועשו לה סמוכות מההיא דהבא עליה באשם תלוי קאי שהיא לכאורה ראי' מכרח' מדלא קאמר בחטאת קאי אלא שהר"ן דחאה בדיחוי קל מכח ההיא דיבמות ולפי מה שכתבנו ההיא דיבמות לא מכרעא והכי משמע לישני' דהר"ן והרמב"ן דכל עיקר לא קשיא אלא אמאי אצטריך לטעמא דתרווייהו בפנוי' קמסהדי לענין שאם נישאת לא תצא תיפוק ליה דבלא"ה אפילו אין

כאן עד המכחישו נמי לא תצא דהא ה"ל עד א' וכן תירוצו של הרמב"ן דר"פ לטעמי' אינו אלא לענין זה אבל במאי דלא תינשא לכתחלה אינו ענין להההיא דחוששין לעד א' בקידושין דהא אף מ"ד חוששין מודה הוא דעד א' בהכחשה לית ביה מששא והכא אמאי לא תינשא וכדפריך הר"ן באמת אלא ע"כ האי דלא תינשא בע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה טעמא אחרינא אית ביה ואינו ענין למקדש בע"א דכיון דהא' אומר שנתקדשה בפני שנים אף שהא' מכחישו משום חומר אשת איש שוייוה רבנן כחתיכה ספק של חלב אלא דהר"ן לא ניחא ליה בהאי סברא אלא דוקא באחד אומר קרוב לה כו' כמבואר בדבריו ואל תשיבני מתשו' הרשב"א שהביא הרב בב"י סי' מ"ב אותו העד שהעיד שבפניו נתקדשה כיון שהאחרי' אומרים שלא נתקדשה בפניהם אין חוששין לו דלא הוה אלא חד וקיי"ל המקדש בע"א אין חוששין לקידושיו הרי שהשוה דין שנים המכחישים זא"ז למקדש בע"א והתם ודאי תינשא אפי' לכתחלה ועוד דמוכח מדשקיל וטרי אי אית לן למיחש לשמא יחזור העד ויאמר שנזכ' וחששא זו ע"כ אינה אלא לשלא תינשא לכתחלה דברננה לא מפקינן איתת' מבעלה די"ל דהתם מיירי שהעד המעיד לא העיד אלא שבפניו לבד נתקדשה אבל לא העיד שגם חבריו ראו הקידושין וגם חבריו לא הכחישוהו לומר שלא נתקדשה בפניו אלא שהם לא ראו הקידושין אבל הוא אפשר שראה תדע דאל"כ תקשה למה ליה להרשב"א לבא עליה מתורת המקדש בע"א תיפוק לי' דה"ל ע"א נגד שנים או שלשה עדים שדבריו בטלים לכל דבר ולכ"ע והמקדש בע"א אית ביה פלוגתא א"ו כדאמרן הנך רואה שלדעת אבות העולם אשר מימיהם אנו שותי' ה"ה הרמב"ם והראב"ד והרמב"ן והרשב"א והה"מ ופשטה של שמועתנו נראית כדבריהם וגם אם תדין את העדים הללו כמכחישים זא"ז לא תינשא לכתחילה והדבר ברור שאלו ראה הרב בעל תה"ד סברות רבותינו הללו ז"ל שהיה מחמיר ואוסר בפה מלא כנראה מדבריו ז"ל שם כ"ש שהאמת לע"ד שאין כאן הכחשה כלל שאיני זוכר אינו מכחיש דברי חבירו אדרבא נראה שהיו שם עוד דברים אלא שהוא אינו זוכרם וכאותה ששנינו בפט"ז דאהלות איזו היא קרובה חמישים אמה וישנה ששים שנה ואמרי' עלה בגמ' דכתובות ד"כ ע"ב אמר רב חסדא ש"מ האי סהדותא עד שיתין שנין מידכר טפי לא מידכר הרי דאמרי' אף דאפשר דהיה שם נפל טמון בגל וידוע היה לבני אדם נשתכח מהם הדבר ועתה אינם זכורים ואמת אומרים שאינם זכורים אף שהמציאות הוא האמת והם ידעוהו ובהכי ניחא דלא תיקשי הא דאמרי' התם אמר רבה ש"מ מדר' יוחנן הני בי תרי דידעו סהדותא ומנשי חד מינייהו מדכר חד לחברי' דמשמע אפי' אמר בפני ב"ד ששכח ואינו זוכר ואפי' אחר כדי דיבור מדכר חד לחברי' ואי ס"ד אומר שכחתי

או אינו זוכר כמכחיש דמי היכי מצי הדר ביה ולאסהודי כיון שכבר כפר והכחיש את חבירו א"ו איני זוכר לאו כפירה והכחשה היא כלל ומתיישב נמי עובדא דרב אשי ורב כהנא דאייתינן התם שנסתפק בו המרדכי אי מיירי בפני ב"ד או שני לן בין צוררבא מרבנן לאחר במילי דלאו דצניעותה ולפי פירושו אינן צורך לכל זה כי איני זוכר אינה הכחשה כלל וגם המרדכי יודה בזה אלא שנסתפק במאי דקאמר בתר הכי לא ידענא דאמאי לא יחשב כעדי' שאמרו אין אנו יודעים דשוב אינם יכולים לחזור ולהודות ותירץ בזה בי תירוצי' או דשני לן בין צוררבא מרבנן לאינש אחרינא או חוץ לב"ד הוה ולדידי אין צורך דהאי לא ידענא דקאמר על לא דכר מר דלעיל קאי ורצונו לא ידענא כי לא דכירנא באופן דנדון דידן הו"ל כאלו ע"א אומר נתקדשה בפני ובפני פלוני ואין חבירו מכחישו דלכ"ע לא תינשא ועוד שמתוך מה שהעיד העד השני מוכח שהיו שם עוד דברים שהרי הוא מעיד ששמע מלת לך וזאת המלה יחידית אין לה ענין אלא בצירוף דברי' אחרים וכיון שע"כ היו שם עוד דברים אחרים אלא שהוא לא שמעם או שמעם ושכחם אית לן למימר מסתמא גם ענייני הקדושין שמע כאשר יגיד עליו ריעו אלא ששכחם עתה אף דיש לחלק בין מילי דכדי דלא רמי אנפשיה לאדכורי למילי דקדושין דעליה דידיה רמיא לזוכרם אפשר דהעד השני כדברי הבאי והיתול הוי בעיניו מטעם העד הראשון שאמר לפי דעתו ל"ה הטבעת שו"פ כמו שהעיד בפי' ולכך שכחם זה השני ואנחנו היודעים שגם שניהם העדים אינם בקיאים בשומת פרוטה כי מעט מזעיר היא ואם תרצה להתירה מטעם הכחשת האשה שאמרה להמקדש דברי שטות המכחישים דבריו וכו' יש בדבר להקל ולהחמיר להחמיר לפי"מ דסליק אדעתייהו דרבנן המתירים שהעדים מכחישים זא"ז וא"כ לדעת הרמב"ם לא תינשא לפי"מ שפירשו דברי הה"מ ובעל מגדל עוז דבאיכא עד המסייע לה גריעה טפי ואין הכחשתה מועלת להתירה להנשא לכתחלה אם שיש לפקפק בזה מטעם שאין העד אומר ממש כדברי' והו"ל מסייע שאין בו ממש ולהקל לפי רוב הפוסקי' דס"ל במכחישים זא"ז האשה נאמנת ותינשא לכתחלה אמנם רואה אני את דברי רבני העיר האומרים שנתברר להם כי בעת נתינת הטבעת ביד האשה לא אמרה כלום כי אם אחר שמעה את דברי העד שאמר הרי יש כאן שני עדים שקידשת אותה וע"פ דבריהם צריכים אנו לדון דקים להו שפיר הך מילתא דעלייהו דידהו רמיא מילי דשמיא ומילי דמתא וא"כ הדבר ברור שאין דבריה אחרי קבלת הטבעת מעלין ולא מורידין אפי' תוך כדי דיבור כ"ש אחר כ"ד ועוד צריכין אנו לחוש למה שחשש הרשב"א שמא יחזור העד ויזכור מה ששכח ויעיד כדברי חברו והרי היא זו מקודשת ובניה ממזרין שהרי כבר הוכחנו ובירנו שהאומר איני זוכר יכול הוא לאחר זמן לחזור ולומר נזכרתי והריני

מעיד ואף ששנינו ריש פ"ה דמס' טהרות השרץ והצפרדע ברה"ר וכו' ר' עקיבא מטמא וחכמים מטהרים ופי' ז"ל דאף דס"ל לר"ע דספק טומאה ברה"ר טהור ה"מ כשעשה טהרות כיון דאין להם תקנה כשנטמאו אבל לגבי גברא להצריכו טבילה והזאה ס"ל דצריך טבילה והזאה שמא... או מחר יתברר הדבר שנטמא ואנן קיי"ל כחכמים דלא חיישינן להכי ומדסתים משמע אף בדאיכא קלא דאפשר לברר לאחר זמן אשת איש שאני דהא קיי"ל כאביי ורבא דפליגי עליה דר"ח בההוא דקדיש באבנא דכוחלא ובעי למימר רב חסדא דהיינו ההיא דר' חנינא דאמר עדיה בצד אסתן ותיאסר ואביי ורבא לא ס"ל הכי דאם אמרו בשבוייה דמנוולא נפשה יאמרו באשת איש והכי קיי"ל דהא אישתאיר מההיא משפחה בסורא ופרשו רבנן מינה וכן פסקו הפוסקים ז"ל סוף דבר דעתי מסכמת להרבנים המחמירים אשר בתוכם האלוף המרומם הרב הותיק בנן של קדושים האח נפשנו כמהר"ר משה חגיז נר"ו והנלע"ד כתבתי הצעיר צבי הירש בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זללה"ה אשכנזי ס"ט

תשובה קלו

בבא קמא דף י' בתוס' ד"ה שהשור חייב בו פסולי במוקדשין וא"ת ל"ל שור ולא אדם ת"ל מוהמת יהי' לו מי שהמת שלו כדפטרינן שור פסהמ"ק דמת אסור בהנאה מקשים דבפ' הפרה נ"ג ע"ב פריך בגמ' ואיפוך אנא ומשני מסתברא פטור גבי בור הואיל ופטר בו את הכלים והשתא אי לא כ' רחמנא שור אלא חמור לחוד הוה מוקמינן חמור למעוטי אדם ולא הוה מצינן למימר מיסתבר' פטור גבי בור הואיל ופטר בו את הכלים דהא כלים גופייהו לא הוה ידעינן ואף את"ל דהוה מוקמינן פטורא בבור הואיל ופטר בו את האדם אכתי לא הוי ידעי' פטורא דכלים בבור. ונ"ל דטעות הוא בידם דהא לפי סברת התוס' דהשתא דוהמת יהיה בעינן לאוקמי נמי באדם עיקר קו' איפך אנא דלקמן ל"ק כלל דהא א"א לן למימר כלל דוהמת יהי' לו דשור היינו לפטור את מי שאין המת שלו דהא אדם אין המת שלו ואפ"ה חייביה רחמנא בכופר ודוק: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קלז

בהקדמת ס' ט"ז הק' על מ"ש התוס' בקידושין ס"ב וז"ל התוס' שם בד"ה וקשה והא כל תנאי כו' וכאן הוה לאו כו' וי"ל דאם לא שכב חשיב הן כו' כך אנו רוצים שיתקיים שלא שכב כו' וי"ל ע"ז תימא רבתי כו' אתקין שמואל בגיטא דש"מ כו' ולפ"ד התוספת כו' כיון שהוא רוצה שלא ימות ולא תתגרש ע"כ. ובהקדמת ס' נקדה"כ חתר לתרץ ודבריו

אינם מובנים כלל גם מ"ש בנו בהג"ה משום דהנקי הוא הן אבל גבי גט כו' ולא איכפת לן במה שרוצה כו' משא"כ גבי סוטה אף שעיקר התנאי הוא באם לא מ"מ חשיב הן משום דסיים התנאי שרוצה בהנקי עכ"ל אינו נכון שהרי הנקי הוא מעש' ואינו תנאי ואנן אתנאי קפדי' דלהוי הן קודם ללאו אבל אחר המחילה מכ"ת כלם לא ירדו לעומק דברי התוס' שכונתם רצוי' דלעולם קיום התנאי חשוב הן בין שהוא בקום עשה בין בשוא"ת דרך משל הנותן מנה לחברו על מנת שילך למקום פלוני צריך שיאמר אם תלך שם תקנה ואם לא תלך לא תקנה וה"ה איפכא הנותן מנה לחברו ע"מ שלא ילך למקום פלוני צריך שיאמר אם לא תלך למקום פלוני תקנה מנה זו ואם תלך לא תקנה דלעולם קיום התנאי שבו תלוי קיום המעשה צריך להקדים וגבי סוטה המעשה הוא ונקתה ונזרעה זרע דעד עכשיו היתה טמאה ואסורה לו ובהשקאה הותרה ונזרעה זרע וזה המעשה תלוי בקיום התנאי דהיינו אם לא שכב אבל גבי גט המעשה הוא נתינת הגט והגרושין והקיום תלוי בקיום התנאי שהוא אם ימות ע"כ צריך להקדים אם ימות יהא גט לאפוקי אם תאמר אם לא ימות לא יהא גט אין כאן אלא בטול התנאי ובטול המעשה ולענין זה אין צורך לנתינת הגט כלל ולא להתנאי ומ"ש התוס' מה שאנו רוצין חשיב הן ר"ל אותו צד מהתנאי שאנו רוצים כדי לקיים המעשה הוא נקרא הן לאפוקי הרצון הפשוט שאינו לקיים המעשה אלא לבטלו אין מיקרי אנו רוצין שהרי הוא רוצה לקיום הגט ולגרשה עכשיו שהוא חולה אף שיותר היה חפץ שלא יחלה ושלא ימות מ"מ קיום מעשה הגט תלוי באם ימות וזה פשוט וברור בדברי התוס' נ"ל: צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קלח

ש"ך ח"מ סי' ל"ב הק' על התוס' דסברי דהאומר לעדים ויעידו שקר פטור אף מדיני שמים מההיא דפריך בגמ' דהאיש מקדש מכלל דת"ק סבר אפי' בדיני שמים נמי פטור ומשני אלא דינא רבא ודינא זוטא איכא בינייהו ועי"כ הסכים דלעולם חייב בדיני שמים כדברי הריטב"א שכ"כ והא דבשלח ביד פיקח פטור ואפילו בדיני שמים היינו משום דכבר נשתלם הניזק מן הפקח משא"כ בשוכר עדי שקר דלא אישתלם ניזק והא ודאי אינן אלא דברי תמה דמאי פסקא דבשוכר עידי שקר לא אישתלם ניזק מניזקו מי לא עסקינן דהודו העדים שהעידו שקר או שהתובע הודה אלא שיש לדוחה לומר דמילתא דל"ש הוא משא"כ בהמבעיר את הבערה דמשתלם על כרחו במקום שיש רואין אבל עיקר ראייתו של הש"ך אינה כלום דאטו מי לא מודו התוס' דאף שאינו מחויב לשלם לצאת ידי שמים עברה היא בידו שהרי החזיק ידי עוברי עברה ומשום לפ"ע לא תתן

מכשול נמי איכא ובודאי יש עליו עון אשר חטא ועונש מחטיאי אדם בדבר אלא שאינו צריך לשלם אף לצאת ידי שמים כיון שלא שכרן ובתשובה בעלמא סגי וה"נ ס"ל לרבנן דשמאי התם בהאיש מקדש דהיינו דינא זוטא דלא מיענש כהורג עצמו אלא כגורם ה"נ לא מיענש אפי' בידי שמים כמעיד עצמו או כגוזל אלא כגורם לגזול וכל כי הא בתשובה בעלמא סגי תמהני על הש"ך דלא נחית לעומק אלו דברים בהיות דברי רש"י לפניו אלא דמיגז גייז להו ודברי התוס' נכונים וברורים והראי' שהביא בהגה' שם מהנחש אינה כלום דהנחש לא היה מצווה שלא להסית וכן דחה הרא"ש לענין שכל מסית אינו יכול לטעון ד"ה ודה"ת דמ"ש יע"ש אבל ראי' התוס' נכונה מדנקט השוכר כו' ומ"ש הש"ך דתרי לא עבידי דחוטאין כו' חד נמי א"א חוטא ולא לו ואפ"ה קתני שלח ביד פקח לאשמעי' דינא ודוק צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קלט

כ' הרא"ש בפרק קמא דפסחים יש מן הגאונים שאמרו ישראל שהפקיד חמצו אצל גוי או אצל ישראל הברו וקבל הנפקד עליו אחריות הנפקד חייב בביעורו ולא המפקיד אעפ"י שהוא שלו כיון שאינו ברשותו וכו' וה"ר יונה ז"ל היה אומר דלעולם ברשות המפקיד וחייב לבערו מה"ת כדאמרי' בפ' מרובה וגונב מבית האיש ולא מבית ההקדש כך מצאתי בשם ה"ר יונה ז"ל ולא הבנתי ראייתו עכ"ל הרא"ש ז"ל ונוראות נפלאתי על הרא"ש ז"ל איך נעלם' ממנו ראיות ה"ר יונה ז"ל והיא ברורה מדאמרי' בב"ק ע"ו ע"א אמתני' דרש"א קדשים שחייב באחריותן משלם ד' וה' איפכא מיבעיא ליה אמרי ר"ש אמילתא אחריתא קאי והכי קתני אין הגנב וכו' הגונב הקדש מבית בעלים פטור מ"ט וגונב מבית האיש ולא מבית ההקדש רש"א קדשי' שחיי' באחריותן חייב מ"ט קרינן ביה וגונב מבית האיש ע"כ וכך היא ראייתו של הר' יונה מדחזי' לרבנן דפליגי עליה דר"ש הסובר בקדשים שחייב באחריותן שהגנב חייב ד' וה' דכדאי היא קבלת האחריות של הדיוט לשיקרא שמו עליו וקרינן ביה וגונב מבית האיש ורבנן פליגי עליה וס"ל דאף שההדיוט קיבל עליו אחריות אין זה כדאי להפקיע שם בעליו שהוא של גבוה ממנו כדי לחייב את הגנב תשלומי ד' וה' כי שם הבעלים עיקר אף שהנפקד קיבל עליו אחריות שהרי התם הנפקד הוא ההדיוט והמפקיד הוא גבוה ואזלי' בתר המפקיד ולא בתר הנפקד דהא פטרי' ליה לגנב מד' ה' ממילא משמע דגבי חמץ נמי אעפ"י שקיבל הנפקד אחריות עליו משו"ה לא פקע שם המפקיד שהוא עיקר מן החמץ ההוא וכיון שהנפקד שהוא הטפל עובר עליו בב"י וב"י כ"ש המפקיד שהוא עיקר כך היא ראייתו של ה"ר יונה ז"ל ואין לומר דקשה

ליה להרא"ש על ראי' זו דשאני הקדש דכל היכא דאיתי' בי גזא דרחמנא איתי' חדא דבפקדון נמי אף דהנפקד קבל עליו אחריות קיי"ל כל היכא דאיתיה ברשותא דמריה איתיה כל זמן דלא כפריה ועוד דמשום דקשיא ליה על ראיית ה"ר יונה לא הו"ל למיכתב ולא הבנתי ראייתו אלא היה לו לדחותה מאיזה טעם שיהיה וצ"ע: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קמ

א שאלת יין צמוקים אם מותר ללוש בו בפסח כביין גמור:

ב תשובה הרב מהרי"ט בחאו"ח סי' ב' כתב בשם הרב ר' דוראן שהוא כיין גמור לענין מי פירות שאין מחמיצין כי המים נשתנו מברייתן אח"כ כמו המים של גשמים שנשתנו בתוך הענבים ושהרב אביו ז"ל הביא ראיה לדבר מדאמרינן בנסכים יין של צמוקים לא יביא ואם הביא כש' יין מזוג לא יביא ואם הביא פסול ש"מ דיין צמוקים אינו מזוג עכ"ד ובעיני הם דחויים מעיקרא כי ראיית הרר"ד אינה כלום דמה ענין מעשה שמים שהטבע פועל ומשנה העצמיים למעשה ידי אדם שהם המים הניתנין ע"ג הצימוקים שאין בו כח לשנות עצם המים וגם ראיית הרב המבי"ט איננה דיין צימוקים השנוי בברייתא שאם הביא כשר לנסכים בלוקח צמוקים ועצרם בקורה והוציא מהם יינם בלי תערובות מים מיירי אלא דסד"א שעכ"ז יהא פסול כי היכי דפסיל מתוק מעושן ומבושל קמ"ל דלא אבל ביין צימוקים כמו שאנו עושין שכולו מים אלא שקולט טעם הצמוקים חלילה להכשירו לנסכים ודאי גרע טובא מיין מזוג ודבר הלמד מענינו הוא דבלי מים מיירי וזוהי כונת רשב"ם שכתב צימוקים פרכילי ענבים יבשים ועשה מהם יין לאשמעינן דמגופן עשה יין בלי תערובת מים ולכן כשר לנסכים בדיעבד אבל בזה שאנו עושין פשיטא דפסול וכן נראה הלכה למעשה שיין צמוקים שלנו אסור ללוש בו בפסח כי אין דינו כיין גמור אלא כיין מזוג וגרוע ממנו והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קמא

א כ"ה תמוז תל"ח לפ"ק פה בידון

ב עד מפי עד מהו שיהא נאמן להתיר שבויה לכהן:

ג תשובה גרסי' בפ' חבית איבעי' להו עד מפי עד מהו לעדות בכור רב אמי אסר ורב אסי שרי א"ל רב רב אמי לרב אסי והא תנא דבי מנשה אין עד מפי"ע כשר אלא לעדות אשה בלבד אימא לעדות שהאשה כשרה לה בלבד רב יימר מכשיר עד מפי"ע לבכור קרי עליה מרימר יימר שרי בוכרא והילכתא עד מפי עד כשר לבכור נמצאת למד דלמאי דפסקינן

הילכתא כרב אסי דשרי לא סגי דלא מוקמינן לי' לתנא דבי מנשה אלא כדמוקי' לי' איהו דהיינו לעדות שהאשה כשרה לה דחד מינייהו הוא עדות שבויה כדתנן עיר שכבשה כרכום כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות ואם יש להן עדים אפי' עבד אפי' שפחה הרי אלו נאמנין וא"ל דכיון דאין בנה ובתה נאמנין אינה בכלל עדות שהאשה כשרה לה דאטו באשת איש נמי מי ליכא חמש נשים דאין מעידות אותה אטו משו"ה נימא דאינה בכלל כל עדות שהאשה כשרה לה ובבכור נמי האיכא אשתו דאינה נאמנת אלא דסתם נשים דעלמא כשרות להעיד הרי זה בכלל עדות שהאשה כשרה לה ומהתימא על הרב"י בא"ה סי' ז' שכ' וז"ל ואם עד מפי"ע מעיד עליה שלא נטמאה אפשר שהוא נאמן כמו בעדות אשה שמת בעלה עכ"ל כתב בלשון אפשר דבר שהוא תלמוד ערוך וכן תמיהני על הרב מהרר"ש דמדינה בא"ה סי' רנ"ה שלא רצה לסמוך על דברי הרב"י אלו כיון שכתבם בלשון אפשר וכן נסתפק הרב מוהר"ר שם טוב עטיאה יע"ש שוב הראה לי הרב מהר"ר יעקב שטרימר ז"ל באדריאטפולי שהרב מהראנ"ח בראשונות סי' כ"ב דמ"ג ע"ב הביא ראי' זו ודחאה וז"ל שם איברא שאין זה הכרח ואין להוכיח מכאן אלא דכל היכא דעד מפי"ע כשר דאשה נמי כשרה כו' ואפשר שלא באה הברייתא אלא להחמיר ולומר דאין שום עדות שהאשה פסולה ועד מפי"ע כשר כו' אבל איפכא לא תני ולא תידוק מינה שבכל עדות שהאשה כשרה עד מפי"ע נמי כשר וכדתנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון עכ"ל והנה אותה דכל הכשר לדון כו' אינה כדאי לספק עלינו דהתם בא מפרש החלוקה האחרת ואדרבא אי מהתם איפכא הוה לן למיגמר דבלא מפרש ההפך סתמא כפירושי דשניהם שוים אלא שהרב ז"ל לדוגמא בעלמא נקטה ומצד טבע הלשון בעצמו הוא דמספקא לי' ז"ל אבל רואה אנכי שבעלי התלמוד ז"ל הם עצמם דייקי כיוצא בזה על לשון המשנה השנוייה בשילהי פ"ק דר"ה זה הכלל כל עדים שאין האשה כשרה לה אף הן אינן כשרין לה ובגמרא הא אשה כשרין לה א"ר אשי זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה ואמאי לא דחינן נמי שלא באה המשנה אלא להחמיר ולומר דאין שום עדות שהאשה אינה כשרה וגזלן דדבריהם כשר וזה הכלל לאתויי כל מיני עדות שאין האשה כשרה להן שגזלן נמי פסול אבל איפכא לא תידוק מינה שכל עדות שהאשה כשרה גזלן נמי כשר א"ו ס"ל להגמ' דאי לאו דהחלוקות שוות ומתהפכות לא הו"ל להתנא למיתלינהו זה בזה ה"נ דכוותה באופן שתלמוד ערוך הוא להכשיר עד מפי"ע בשבוייה ומה שנסתפק עוד מהרשד"ם שם דחזינן מילי דסתרי אהדדי דאיכא דוכתא דמקילינן טפי בשבויה כגון בנישאת עפ"י אשה ובא ע"א כשר דבאשת איש תצא אבל לא בשבויה ובנה ובתה כשרין בא"א אבל לא בשבוי' לא קשיא דבא"א מתוך חומר

שהחמרת עליה דדיקא ומינסבא ומילתא דעבידא לגלויי לא משקר איניש הכל נאמנין להעידה אפילו בנה ובתה שהרי היא עצמה נאמנת חוץ מה' נשים שמתכונות לקלקלה אבל בשבוי' דהיא עצמה אינה נאמנת דלא החמרת עליה בסופה וגם לא הוה מילתא דעבידא לגלויי אינה נאמנת וכן בנה ובתה ושפחתה דכגופה דמיין וכן בעלה דאין אדם נאמן ע"י עצמו אבל באינך כיון דמדרבנן בעלמא הוא דמדאו' הרי היא בחזקתה אף שנשבית הימנינהו רבנן בדרבנן ולהכי אם נשאת עפ"י אשה כבר פקע לי' איסור דרבנן ונשארת אדינא דאו' דמוקמי' לה אחזקתה שוב אין ע"א נאמן להוציאה מחזקתה וראיתי להרא"ש בתשו' כלל ל"ב סי' ה' כ' דאי גוי מל"ת נאמן בנתי' דמר שמואל אמאי אוקמינהו לשבוייהו אבראי לעיילי ויסיחו לפ"ת שלא נטמאו ולא הבנתי ראי' זו דשמא אין רצונן להיות עומדות בספק ע"י אחר ושמא לא יסחוי לפ"ת ועוד דבבא לב"ד לא מיקרי מל"ת ואי משום הא לא קשיא דבפירוש שמעינן לי' להרא"ש ז"ל כלל י"ח סי' ט' דכל שמסיח לפ"ת אפי' בב"ד מהני אלא הא קמייתא מיהו קשיא דסברא אלימת' היא דהא כ' התוס' בכתובות י"ח ובקדושין דמגו בבי תרי לא אמרי' כיון דאין הכל תלוי בדעת א' מהם ה"נ דכוותי' ועוד דבמידי דשייכי בגווי' לא מהימני כדאמרינן בגיטין שמע מקומטריסין של גוים פ' נהרג לא מהימני כיון דשייכי בגווי' ה"נ שבח הוא להם אבל מ"מ מסתברא להא דרבינו ז"ל דכיון דסתם נכרי שקורי משקר חיישי' שמא היא שכרתו שיסיח לפ"ת ובעל ח"מ כ' על דברי ההגה' שאפי' נשי' שאינן נאמנות בעדות אשה נאמנות בשבוי' וז"ל צ"ע הלא הרא"ש מחמיר בנכרי המל"ת בעדות שבוי' וס"ל דשבוי' גרועה מאשה שמת בעלה וא"כ כ"ש למה תועיל עדותן בשבויי' עכ"ל ולפי"מ שכתבתי לעיל על דברי הרשד"ם אין כאן מקום עיון דבא"א כיון דהחמירו עליה בסופה דתנא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה חיישי' דמתכונות לקלקלה אבל בשבויה הרי כבר נתחללה ואי משום ולד האי לאו קלקול גדול הוא ועוד דספקא נמי הוה ועוד דלאו כל הילודים לינשא לכהן הם עומדים והנאת' מרובה מצער שיגיע להן לכשיודע ובפרישה כ' אדברי הטור דשבויה אפי' לפ"ת אינה נאמנת על עצמה וז"ל והא דאמרי' לעיל גבי תרומ' דנאמן לפ"ת התם לא איתרע חזקה דכהן אלא דלא ידעינן מי הוא אבל הכא איתרע חזקתה כיון דהיתה בין הנכרים ודבר תימא הוא דאדרבא הכא אית לה חזקה דכשרות ובכהן לית ליה חזקה דכהן כלל אלא נ"ל דהתם לתרומ' דרבנן נאמן הכא לאיסור דאו' לא מהימנא ואף דבשבוי' הקילו הנ"מ בעדות כל דהו אבל מפי עצמה ובעלה אין כאן עדות כלל והא דבעדות בכור אפי' בנו ובתו נאמנין משא"כ בשבויה י"ל דמשום כיסופא עבידי דמשקרי אבל בבכור ליכא

כיסופא כולי האי ועוד י"ל שאני בכור דקנסא בעלמא הוא הנלע"ד כתבתי הצעיר צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קמב

א מאן דדחיק ליה עלמא ואין לו מקום לעשות סוכה לעצמו אלא במקום צר שאין רחבו אלא ששה טפחים אבל ארכו יותר מד' אמות מהו:

ב תשובה הרב בב"ח כ' בסי' תרל"ד דלהרא"ש במזוזה אין צריך שיהיה הבית מרובע ד' אמות על ד"א אלא אף מורשי דקרנתא מצטרפים לשיעור ד"א ולהרמב"ם צריך ומכח זה סיבב דברי הטור דגם בסוכה סגי בצירוף מורשי דקרנתא כי היכי דלוקמי בחד שיטה הטור ואביו ז"ל ונהפוך הוא שבפירוש כ' הרא"ש ובנו הטור ז"ל בשמו דבמזוזה צריך ד"א על ד"א מלבד מורשי דקרנתא וגם אליבא דהרמב"ם לק"מ דודאי בז' על ז' צריך מלבד מורשי דקרנתא דאל"כ אינו ראוי לישיבת אדם ראשו ורובו ושלחנו אמנם קשה על הרמב"ם למ"ד ד"א על ד"א בעינן בסוכה אמאי אין מורשי דקרנתא עולין בסוכה מן המנין ומ"ש ממזוזה וכבר הק' עליו הרא"ש מכל הנך דפ"ק דסוכה ומש"ע הב"ח דכן מבואר בתוספת דסוכה שאין ברחבה שבעה וארוכה טובא כשרה גם בזה לא דק יפה בדברי התוס' דהרי קשה על התוס' מנין להם דבר חדש בזה עד שהם כותבים אותו בפשיטות כ"כ ואי מכח קו' רש"י הא אין צורך בדבר כמו שנבאר בעזה"י ועוד אפי' היה הדבר ברור להם מכח איזה ראי' מה להם להביא דבר שאינו צריך כלל לקו' רש"י שהרי בפשיטות היו יכולים לתרץ דמיירי בסוכה שאינה רחבה אלא ז' טפחים והמ"ד דלעיל בעי טפי מז"ט ואין לומר דס"ל להתו' דלהמ"ד דלעיל דוקא בז' על ז' היא דפסולה למעלה מד' הא ברחבה ז' וארוכה יותר מז' כיון שאם תרבענה תהיה יותר מז' ע"ז כשרה למעלה מכ' דא"כ אכתי תקשי מאי אהני להו אומרם שאין ברחבה ז' הא לא פיחתו אלא טפח דגברא באמתא יתיב וע"כ היתרון של האורך הוא הרבה ממנו א"ו ס"ל להתוספת דכדי להכשירה למעלה מכ' צריך שתהא רחבה ממש יותר מז' ולא מהני לה האורך להשלים חסדון הרוחב ותיבה אחת חסרה מהתוספת וכן צ"ל שאין ברחבה אלא ז' והוא ברור ומוכרח נמצינו למדין דלכ"ע צריך שתהא רחבה ז' ואין האורך משלים חסרון הרוחב שוב ראיתי בספר מגיני ארץ שנדמ"ח שגם הם הרגישו בדבר וכן ראוי להורות הלכה למעשה שאין יוצאין בסוכה כלל אם היא פחותה מרוחב שבעה אעפ"י שיש בה אורך כמה ושלא כדעת הב"ח והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קמג

א אמר צבי ראיתי להרב ש"ך ז"ל מנגח צפונה וימה וקרני' מידו לו לפוצץ הררי עד וברוח שפתיו על רבותינו הקדמונים נ"נ ידבר נפלאות באמור לא מצאו כל אנשי חיל ידיהם בשיטת אמר לפנינו תן לי בדינר פירות ינופף ידו על הלכות קביעות לתתם בית הכלא ותהיינה צרורות מלומר להם טועים אתם פיו לא חשך וידיו לא אסורות והוא לבדו ביורר לו דרך ישר בעיניו וקבע בה מסמורות ואני בעניי הכינותי את לבי ליישר דברי רבותינו הקדמונים ז"ל כי מפיהם אנו חיים והיו לנו למאורות וע"ד הרב ש"ך בניתי דיק אשים עלי' מצורות וזה החלי בעזר צורי וגואלי ומ"ש על פי' הראב"ד דשבחוהו רבנן לשיטתי' וז"ל פי' דחוק מאד לפרש ברישׁ' שהפירו' בידו של בעה"ב וסיפא בצבורין ומונחים עכ"ל ולענ"ד אין כאן מקום קו' דהרי התנא ביאר דבריו ברישא ונתן לו דהיינו לבע"ה ובסיפא לא תנן ונתן לו כלל ורבי יהודא דברייתא פי' יותר ואמר אימתי בזמן שהם צבורים וכו' ומ"ש עוד וגם קשה מאוד לומר דר"י דקאמר אימתי קאי אסיפא ואח"כ קאמר אבל הפסול קאי אריישא וכו' אבל אימתי כזה שמקצתו קאי על הסיפא לפרש ומקצתו קאי על הרישא לחלוק לא מצינו בכ"מ עכ"ל אין כאן טענה כלל כי הת"ק אמר שני דברים שישבע בע"ה בהפשילן ושישבע חנוני בצבורין וקא"ל בחדא מודינא לך דהיינו בצבורין ופליגנא עלך בחדא דהיינו בהפשילן וכן בההיא דשכיר דחכמים אמר ב' דברים דשכיר נשבע בין שהודה בע"ה במקצת בין שכ"ב ור"י מודה להו במ"מ ופליג עלייהו בכ"ב ואימתי כזה ודאי מתיישב היטב על הלשון והאימתי דלעיל משונה מזה דבחד בבא מודה ופליג דקאמר אימתי בזמן כו' והוא אמר התקבלת מהן ד"ז ובזה ודאי רבנן מודי והא דקאמר או שאמר ב' קצצת כו' בהא פליגי רבנן ומ"ש עוד ואכתוב לקמן קושיא נכונה כשיגיעני הש"י לשם אבאר שאין בטענתו ממש הרי מבואר דשיטת הראב"ד ברורה ונכונה וזה יצא ראשונה:

ב וזאת שנית שיטת רש"י ז"ל ואף שדבריו סתומין דאפשר לומר דר"י דקאמר אימתי בזמן שצבורין ישבע בע"ה פליג את"ק אבל לת"ק ס"ל דבצבורין ישבע החנוני וא"ל אי ס"ד דבצבורין ס"ל לת"ק דישבע החנוני מנ"ל לרש"י לומר דלר"י ס"ל ישבע בע"ה דע"כ כיון דס"ל לר"י דאין דרכו של חנוני שאינו מקיף למדוד עד שיקבל דינר ממילא עדיף כוחות דבע"ה מחנוני אבל לת"ק לא ס"ל הך סברי דאין דרך חנוני וכו' ולכן נשבע חנוני וודאי מסתברא הך פי' בדברי רש"י דהא לא אשמעינן טעמא דאין דרך כ"א בדברי ר"י משמע דלת"ק ליתּ ליה הך סברא והוה אתי' ניחא נמי דבסיפא דרישא ישבע חנוני מיירי בצבורין והיינו טעמא דישבע דאי בישנן ברשותו ובחנותו ממש מ"ט דת"ק דא"ל

משום דאין דרך וכו' דזוהי ס' ר"י אבל בצבורין בר"ה ניחא וקם ליה רש"י בשיטת הראב"ד בהך מילתא וכך הוא חובותינו וכך יפה לנו להשוות בין הדעות ולא להרבות מחלוקת כל היכא דאפשר ואף שכ' במתניתין דר"י פליג אירישא אבל לא אסיפא אין מזה סתירה דה"ק ר"י דמתניתין דקאמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה ע"כ לא פליגי אלא אירישא דהא אסיפא ל"ש כלל לומר האי לישנא אבל בברייתא אה"נ דפליג נמי אסיפא ויש לנו כיוצא בה בריש עירובין גבי הרחב מי' אמות ימעט אמר אביי פליג בברייתא והדברים ק"ו דשם ל"ה צריך להאריך והיה יכול לומר מבוי שהוה גבוה כ' ימעט והרחב מי' ימעט ורי"א א"צ דמשמע אתרווייהו ואפי' יאמר בכל אחת א"צ לישנא קלילא הוא כ"ש הכא שהיה צריך להאריך עכ"ז ע"פ מדותיו של הש"ך הריני משיב על דבריו מ"ש לתרץ למה כתב דר"י פליג אירישא משום דבסיפא ל"ש שאין החנוני מקיף שהרי פירותיו בידו עדיפא מיניה הול"ל השתא ומה במקום שחכמים מחייבין את בע"ה שבועה בהפשילן לאחוריו ר"י פטר ליה מטעם אין דרך כו' במקום שחכמים מחייבין את חנוני לישבע לכ"ש שיחייבנו ר"י שבועה שהרי לקח את הדינר ועכשיו לא נתן לו פירות אלא שאומר שנתנה לו קודם שנתן לו הדינר זמן רב והוליכם לתוך ביתו דאין זה דרך החנוני וע"כ ישבע וזהו ק"ו שאין עליו תשובה ומ"ש עוד דהל"ל אין דרך החנוני להקיף כבר הק' זה הראב"ד וגם התוס' ותירצו בטוב טעם ומהתימה על הש"ך שלא שם עינו עליהם ומ"ש עוד דה"ל לסדר דבריו אירישא גדולה מזו יש לנו בסוף עירובין ר"ש אומר מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך שלא התירו לך אלא משום שבות והרבה כי"ב יש לנו בתלמוד ומ"ש עוד ועוד אכתוב וכו' שם יתבאר דלק"מ והנ' בזו דברי רש"י ז"ל מחוורין כשמלה ושטיתו נקיה מכל פסולת צלולה ועוד השלישי הריני בא ה"ה פי' התוס' בשם ר"ת ואיני ניזקק להשיב על מה שכבר הק' התוס' בעצמם כ"א על החדשות שחידש הש"ך מ"ש דהו"ל לפרש בכל כי האי ודאי אמרי' יגיד עליו ריעו ומ"ש עוד מ"ט דרבנן לא עדיף משולחני דודאי ל"פ במציאות אלא דס"ל אעפ"י שאין דרכו להיות נותן איסר וכו' איתרמי ויהיב ומ"ש עוד דא"כ הו"ל לעשות צריפותא דאי אשמעינן רישא ה"א משום דסתם חנוני דרכו להקיף פשיטא דמאי דנקט בש"ס עדיף דעיקר מילתא בטעמא נקיט מ"ט חנוני דרכו להקיף משום דהפירות עבידי דמרקבי ומ"ש עוד צריכותא לאידך גיסא בהא קאמר ר"י וכו' שתי תשובות בדבר חדא דאורחא דמילתא למיעבד צריכותא במילתא קמייתא דמצי למעבד ועוד דכבר פירשנו דאף רבנן מודו בשולחני דאין דרכו להקיף וסתם שולחני כחנוני שאין דרכו להקיף דמי ומ"ש עוד ועוד אכתוב קושיא גדולה לקמן יתבאר בעז"ה ועל רביעים אשיבה ידי ה"ה הרי"ף והרמב"ם וסיעתם

מ"ש חדא ונתן לו משמע שנתן לו ממש וכן ר"י דאמר בידו משמע בידו ממש כבר תי' הר"ן ז"ל כיון דאין דרך להניחם בר"ה עד אחר מכירה בידו מיקרי ומש"כ וע"ק כיון דע"כ לפי' הרי"ף כו' דבסיפא ג"כ בע"ה נשבע ונוטל כו' דהא איכא למיטעי כו' דחנוני מקרי פירות בידו הא ודאי ליכא למטעי כיון דע"כ ר"י לאיפלוגי אתא ומש"ע וגם לא הול"ל לישנא דכל שהפירות דהאי כללא ל"ל אלא הול"ל בקיצור רי"א ישבע בע"ה עכ"ל אומר אני יש לנו כיו"ב במתני' דריש הזהב ר"ש אומר כל שהכסף בידו ידו על העליונה והתם לא אתי לאיפלוגי אלא אמאי דאמר ת"ק נתן לו מעות יכול לחזור בו בין מוכר בין לוקח וקאמר ר"ש דוקא מוכר חוזר ולא לוקח והוה מצי"ל ג"כ בקיצור רש"א לוקח אינו יכול לחזור בו ודוק כי ראיה זו נכונה עד מאוד וסותרת גם הקושיא שלפניה דהא איכא למיטעי וכו' ומש"ע דלא הול"ל הפשילה בקופתו לאחוריו אלא הול"ל אבל הכניסם לרשותו המע"ה ודאי ל"ק דסד"א עד שיוליכם לביתו ומש"ע דתן לי הפירות דבסיפא לא הוי דומי' דתן לי הדינר דברישא כל שאינם ברשותו ולא זכה בהם שפיר אמר תן לי ומש"ע ועוד אכתוב קושיא גדולה לקמן יתבאר בעז"ה אמנם פי' הסמ"ג הוא תמוה מאוד שפירש דסיפא דמתני' מיירי בשניהם אדוקין בדינר ושפיר קמותיב הרב ש"ך למה יהא כח החנוני יפה יותר מכח בע"ה ונלע"ד דהסמ"ג רוח אחרת אתו דס"ל דחנוני ושולחני שניהם דרכ' להקיף ולכך כיון שיצא הדינר מעט מרשות בע"ה נראין הדברים שכבר לקח הפירות או האיסרים ומשו"ה עדיפא טענתיה דחנוני ושולחני אף דלא מהני להו היכא שהפירות יצאו מרשותן ומונחים בר"ה כיון שכבר זכה בהם בע"ה בהוציאו אותם מחנות לר"ה ור"י כי פליג בפירות אריש לחוד פליג ובשולחני פליג בין ברישא שבע"ה פטור משבועה וכן בסיפא אין השולחני נשבע ונוטל היכא דשניהם אדוקים בדינר ולכך שינה לשונו ומעתה אשובה אראה דרכו של הרב ש"ך ז"ל היתכנו דבריו אם לא ואומר כי ראיותיו ז"ל לא די שאינן מכריחות את פי' עוד א"א לאומרו כי מ"ש לאיזה צורך האריך התנא באומרו ונתתיו באונפלי שלך יש לנו דוגמתו בפ"ק דכתובות מה טיבו של איש זה כהן הוא וכן אחי אבא הוא אע"ג דלא נפקא לן מידי כי אחי אביה הוא או בן רבקה הוא אלא דתרווייהו מילתא יתירת' נקטי כדי לאמת דבריהם ותנא אורחא דמילתא נקט ומש"ע ל"ל אמר התנא שהחנוני מכחישו כמו דקתני גבי חנוני על פנקסו הוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו וכו' אלו דבריו ז"ל ואינן אלא תמה דמה לו לתנא לכפול דברים שהרי כבר אמר שהחנוני והשולחני שואלין הדינר וכיון שכן ודאי לא נטלוהו לאפוקי בחנוני ופועל ע"כ צריך להשמיענו פ"א שהם מכחישין זא"ז ואלמלא אין לנו על הרב ש"ך אלא זו בלבד החרשתי אבל עיקר דרכו נסתרה ממני פליאה נשגב'

לא אוכל לה דהאיך אפשר לומר דמתני' מיירי בטענת שמא ומשום דבעודה בחנות היו טענותיהם ולא הספיק בע"ה להוליכם לביתו אף שפירות מופשלין בקופתו לאחוריו ואין לחנוני עליו אלא טענת שמא עכ"ז ישבע דא"כ תקשי לרב הונא ור"י דאמרו בפ"ק דכתובות ובספ"ב דקמא מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דחייב דברי עדיף ומוכח בכתובות דנוטל בלא שבועה מדבעי לאוקמינהו כר"ג דאמר נאמנת כמ"ש כל הפוסקי' ז"ל ואין סברא כלל לומר דאביי דבעי למימר הכי בהדרגה קאמר ואיהו נמי אחזקת גופה קסמיך וה"ק מדס"ל לר"ג דבאיכא חזקת גופא נוטלת בל"ש בדליכא חזקת גופה בשבועה מיהא יטול דאין זה כלל במשמעות הש"ס כמבואר למעיין שם וכן מוכח בהשואל דבעי למימר אמתני' דהמשאיל אומר שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב ש"מ מנה לי בידך והלה אומר א"י חייב דהויא תיובתא דר"י ור"נ אבל לר"ה ור"י ניחא ומוכח התם בהדיא בגמ' דהאי חייב דמתני' היינו בלא שבועה דהא כי מוקי לה במחויב שויל"מ ע"כ בלא שבועה היא ה"ה לר"ה דהא במשמעות המשנה בענין חייב ל"פ ועוד ממתני' גופא מוכח דרישא בלא שבוע' היא מדקתני בסיפא ישבע השוכר משמע דברישא ליכא שבועה ועוד בל"ה מוכח שפיר מדאמרי סתם חייב דברי עדיף משמע בל"ש ככל חייב שבש"ס בשלא הוזכרה שבועה אצלו והוא פשוט לדעת כל המפורשים וא"כ תקשי להו הך מתני' דחנוני ובע"ה השתא ומה במקום שזה מוחזק בחזקה גמורה ואין לחבירו עליו שום ראיה הגורעת חזקת ממונו אפ"ה אמרי' דנוטל בל"ש בברי ושמא גבי חנוני דכבר יצאו הפירות מרשותו לגמרי וטוען שמא אינו דין שיעמוד בע"ה בשלו בטענת ברי דידי' ולא ישבע בטענת שמא של החנוני ובודאי להקשות מאלו הנשבעין בטענת שמא דהתם מפרש טעמא בגמ' משום דמורו בה התירא וזהו ודאי קושיא גדולה שאין עליה תשובה ועוד קלה מזו י"ל דהו"ל למיחשביה בין הנשבעין שלא בטענה אף שזו קלה להשיב ולדחות מ"מ האמת יורה דרכו שפי' של הש"ך א"א להולמו והראי' ברורה שמצא הרב ש"ך ז"ל בירושלמי לפע"ד אינה מכרעת כלל דידוע דהירוש' לישנא קלילא נקיט וה"פ ר"ח במחלוקת אר"י אימתי בזמן שהיתה הקופה מונחת בין שניהן ר"ל דבר זה קאי על מחלוקתן של רבנן ור"י במתני' דרבנן בהכי מחייבי שבועה ור"י פוטר או שדבר זה נחלקו בו דוקא אבל אם היתה יוצאה מתחת ידו של א' מהן עוד הוא במחלוקת פי' בתמי' וכי עדיין יש מחלוקת בדבר הזה ודאי דלא דאין סברא כלל לומר שיחלקו חכמים ביוצאה מתחת ידי הא' מהן ודבר זה ידוע למורגל בלשון ירוש' שהוא מדבר בקצרה ובל' בתמי' וסומך על המבין ובזה מדוקדקת מלת עוד האמורה בירוש' לאפוקי לפ"ד הש"ך היא מיותרת ולא עוד אלא סותרת הכוונה שהרי בצבורין ומונחין בין שניהם אין כאן מחלוקת

ול"פ אלא בהיתה יוצאה מתחת ידי א' מהן וגם סוף דברי הירוש' סותרין את דבריו לכאורה דמשמע פירות ומעות טעם א' לשניהם שהרי מפרש הדא דמימר באכסנאי כו' אמאי דסליק מיני' דהיינו קופה מונחת בין שניהם הנה רואה שראי' הירוש' היתה עזר כנגדו ותמהני על הש"ך ז"ל איך מלאו לבו לומר שנעלמה מעיני רבינו הגדול הרי"ף ז"ל גמרת הירוש' דמרגלא בפומי' כל היום הוא שיחתו ובפ' זה גופי' הוא מביאה וכן רבותינו בעלי התוס' ושאר הגאונים נ"נ דנהירין להו שבילהא אלא כיון דלית מהך ירושלמי לא תיובתא ולא סייעתא לא' מפירושיהם לא הביאוהו ומש"ע וגם מהתוספת' קשה ע"פ הרי"ף וכו' דהא לא קתני בתוספת' רי"א כל שהפירות... וכו' יש לנו כיו"ב באלו עוברין מ"ח אלא שתק ליה בברייתא ומהדר ליה במתני' ה"נ אומר שתיק לי' במתני' ומהדר ליה במכילתא אחריתי שהמשניות והברייתות סומכות זע"ז פעמים שזו מארכת וזו מקצרת ופעמים איפכא וביותר נוסחת זו התוספת' דמוכח מתוכה דלאו דוקא הוא שבזו כתב ר"ח אומר אנו שאין פועלין נשבעין אלא במעמד חנוני ובגמ' מ"ז ע"ב משמע בהדיא דהגירסא לא כך היא וא"ת שזו אחרת היא אמאי לא הביאוה חכמי התלמוד לראיה שר' קיבל דברי ר"ר א"ו לאו דוקא היא ומש"ע וגם על פירש"י קשה מלשון התוספת' והירוש' וכו' א"כ אמאי נקט ר"י אבל אם היתה יוצאה מתחת ידו של א' מהן המע"ה וכו' דאל"כ לא הול"ל יוצאה מתחת ידי הא' מהן דמשמע איזה שיהי' וכו' וגם לישנא דהמע"ה יהי' איזה שיהי' עכ"ל כבר השבתי ע"ז לעיל דכיוצא בה שנינו בריש הזהב רש"א כל שהכסף בידו וכו' אף דלא קאי אלא על המוכר ולא על הלוקח אם משך ומ"ש וגם לישנא דהמע"ה משמע יהיה איזה שיהי' אישתמיטתי' תלמוד ערוך בפ' המדיר ע"ו ע"ב דפריך אהא דאמר שמואל כל הנולד ספק ברשותו עליו הראי' מהא דתני' מחט שנמצא בעובי ב"ה וכו' לא הוגלד פי המכה המע"ה ואי דלא יהיב טבח דמי בעל בהמה בעי לאתויי ראי' ואמאי ספיקא ברשות טבח איתיליד דיהיב טבח דמי ומאי פסקא סתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זוזי לא יהיב אינש חיותיה הא קמן דאע"ג דאפי' אי לא יהיב טבח דמי עליו להביא ראי' אע"פ שאינו הוא המוציא אפ"ה נקט לישנא דהמע"ה משום סתמא דמילתא וכו' הה"ד והיא הראי' בנ"ד כיון דס"ל לרש"י דקאי אריש דא"ל תן לי בדינר פירות ונתן לו ע"כ ביד בע"ה היא או מונחת בינתים וא"ל הוא גופא מנ"ל דקאי אריש ולא אסיפא ממקומו הוא מוכרע מדנקט ר"י בד"א בזמן שהקופה מונחת בינתים אבל אם היתה יוצאה וכו' פי' הקופה הנזכרת דאי אפירות היו יוצאות מיבעי לי' או היו יוצאים וא"כ ע"כ אריש קאי דאי אסיפא אין כאן קופה ולא תמחוי שהרי החנוני הוא א"ל נתתים לך והולכתם לתוך ביתך ועכשיו איננו רוצה ליתן כלום וקופה זו מה טובה

ומש"ע וגם על פי' הראב"ד קשה וכו' א"כ לאיזה צורך הוצרך ר"י לומר אבל אם היתה יוצא מתחת ידי א' מהן וכו' ולא הול"ל רק אם היתה יוצאה מתחת ידי בע"ה פטור עכ"ל ממילא נפל מכח ההיא דר"ש דפ' הזהב וההיא דהמדיר דלעיל וק"ל וכיון שכבר פירשנו שיהו כל דברי רבותינו קיימין חזרה עטרה ליושנה אבל הרב ש"ך ז"ל מ"מ בדבר זה נוטל מה שחידש כיון שכל חכמי ישראל חלוקין על פירושו וגם הוכחנו למעלה שא"א לקיימו ממילא הדרין לכללין שאין משביעין כלל בטענת שמא אלא באותן שמנו חכמים ובפרטי הדינים המסתעפי' אין כאן מקום להאריך והנלע"ד כתבתי: צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קמד

א שאלת שר אחד ביקש הלואה מהיהודים המשועבדים לו על מנת לשלם אחרי שנה או שנתים וכן עשו והלוו לו סך מסויים איש לפי ערכו נגש את הכסף ובהגיע זמן הפרעון ובאו אנשי הקהל לתבוע חובם גער בהם והוציאם בנזיפה וארכו הימים באופן שאנשי הקהל נתייאשו מן החוב ההוא כי מי יכול לדון עם שתקיף ממנו ובהמשך הזמן עשירי עם שהוציאו מכיסם ממון הרבה לצורך ההלואה האמורה ירדו מנכסיהם והרבה עניים נתעשרו כדרך הגלגל החוזר בעולם ויהי בימים הרבים ההם וימת השר ההוא ויקם על כנו יורש עצר בנו היושב על כסאו וימלא רחמים על היהודים המשועבדים לו גם כי אמר לא יאות שהיהודים יאמרו על אביו לוה ולא ישלם ע"כ קרא ליהודים ויאמר אליהם לשלם להם החוב ההוא בניכוי המס שחייבים לו מנדו בלו והלך מידי שנה בשנה ילמדנו רבינו מי הזוכים בפרעון אם העשירים אשר בשפל ישבו עתה כיון שמכיסם יצאו מעות ההלואה או העשירים לעת כזאת אף שמידם לא היתה ההלואה הם זוכים בפרעון הלז מן ההפקר כיון שכבר נתייאשו הבעלים הראשונים:

ב תשובה דבר זה נשאל עליו מהרי"ק בשו' ג' והשיב שהדין עם העשירים עתה והאריך בדבר זה ומהרמא"י הביא דבריו לפסק הלכה בסי' קס"ג מבלי חולק ואני אעתיק לשואל מה שכתבתי זה לי עשרים שנה על הדבר והוא שהרב בט"ז בחוה"מ הק' עליו וז"ל ותמהתי שהרי מצינו בסי' קי"א סי"ג דבגזל אנס את בני חורין אינו טורף ממשעבדי מפני שעשוי' בעלי זרוע ליפול וסוף שיגבה חובו הרי דאלימא סברא זאת שבשבילה אנו מעכבים את הפרעון של המלוה שיש שט"ח בידו ק"ו שבשביל סברא זאת נימא שלא להפקיע ממון היחידים שהלוו מעותיהם ואולי יקבלו הפרעון ולמה נאמר שלא יתנו ליחידים כלום מחמת שנתייאשו אין זה אלא תמוה ותו דלפ"ז מי שיש לו חוב אצל א' והעני ה"נ נימא דהוה יאוש כיון דאינו ראוי לפרוע כעת וכ"ת לגזלן גרע טפי ז"א דהא

בפ' ח"ה מ"ד מוכח דטפי מצוי להוציא מגזלן הגזילה ממה שמצוי להוציא חוב ממי שנעשה עני ויעשה עשיר שהרי אמרי' התם ולוקמא בגזלן פי' שלא יעיד הנגזל לגזלן משום שכוונתו להוציא אח"כ הגזלה מידו ואלו בנעשה עני אמרי' שם בדמ"ה בתוס' ד"ה מאי נפק"מ דשפיר מעיד לו ולא חיישי' שמא יתעשר ותו דאפילו ביאוש גמור אי' סי' רכ"ט דראוי להחזיר מכח דינא דמלכותא ק"ו בזה וצ"ע לענין מעשה בזה להפסיד היחידים עכ"ל הט"ז ולעד"נ דלק"מ דההיא דסי' קי"א שאני דמיירי בקרקע דאין קרקע נגזלת ולא שייך בה יאוש כלל ואדרבה תמה אני על הרב ט"ז ז"ל אדפריך ליה למהרי"ק תיקשי לי' אתלמוד ערוך פרק הגוזל בתרא נטלו ליסטין את כסותו ונתנו לו כסות אחרת הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשי' וכן במציל מן הליסטין וכו' אלא דמחלק בגמ' בין ליסטים כותי לליסטים ישראל לענין סתמא אבל בדשמעינן דאייאש כ"ע מודו דהוה יאוש ואפי' רבנן דפליגו עלי' דר"ש בסתם גזלן וז"ב שם בגמ' ובהכי אזדא לה גם הקו' השנית דהתם נמי בקרקע איירי אבל בפרה וטלית היכי דמכרה ה"נ דהוי יאוש והתם גופא מוכח דיש חילוק בין קרקע למטלטלין גם מה שהק' מסי' רצ"ט לא ידענא מאי קו' דשם גזר המושל להחזיר וכאן המושל גופי' הוא הגזלן אבל לדידי קשיא לי' בעיקר דינו של מוהרי"ק קו' עצומה וזה דנלע"ד דבחוב לא מהני יאוש כלל וכסתמות לשון רבינו בנימין דמייתי מוהרי"ק ואף דקאמר אין זה יאוש לגבי חוב מלת זה לאו דוקא ואף שמוהרי"ק בנה עליה דייק איהו גופי' רפיא בידיה כמבואר שם בתשובה ומאי דאתי עלה מדין ק"ו מאבידה ודאי ק"ו פריכא הוא לענ"ד דבאבידה גופה הא אמרי' פא"מ נטלה לפני יאוש ע"מ להחזירה ולאחר יאוש נתכוין לגוזלה עובר משום השב תשיבם ש"מ אף דבהתירא אתי לידיה ואח"כ נתייאש ממנה אפ"ה מחויב להחזיר שהרי מצות השבה חלה עליו משעה שנטלה עד שישיבנה וכן בפריעת ב"ח שהיא מ"ע כמו סוכה ולולב חלה עליו משעת הלואה עד שעת פרעון וזה פשוט בכולי תלמודא דאף שנתייאש הנגזל לא נפטר הגזלן עד שישיב ואף לר"י שהביא הטור סי' שנ"ג שס"ח שס"ט דא"צ להחזיר כלום היינו הלוקח מגזלן אבל גזלן גופי' ליכא למ"ד ובהדיא אמרי' פ' ח"ה דף מ"ד נהי דמייאש מגופי' מדמי מי מייאש ע"ש ברשב"ם וכן מוכח מתו' פ' א"מ שם כ"ו ד"ה מתנה בעלמא דאף לאחר יאוש צריך להשיב משום והשיב את הגזילה ורואה אני הדבר ק"ו בנדון מוהרי"ק דבגזילה תפס הממון קודם יאוש ואף דרש"י כ' דלא שייך גזילה אלא בשעת נטילה הא כתבו התוס' דאף מ"ד דהשב תשיבם נמי תיקן בחזרה ואף בשנטלה ע"מ להחזירה מוכח בגמ' דלעיל דאף כשנתייאש אח"כ לא פקע מיני' חיוב ההשבה וה"ה בהלואה וכיון שמוטל על האדון לפרוע אף לאחר יאוש ונשתעבדו נכסיו א"כ מה

שפרע' הדוכסות אחרי מות בעלה דינא הוא ואין זכיה מן ההפקר ובודאי דלא דמי למציל מן הליסטים ששנינו שם בהגוזל בתרא אם נתייאש הבעלים הרי אלו שלו דשא"ה כיון דכבר נתייאשו הבעלים מחפץ זה ככל שאר ממון הליסטים ואין לבעלים שום זכות בו יותר מבשאר ממון הליסטי' והמציל מהם הרי הוא זוכה בממון הליסטים אבל הליסטים מיהו מחויבים לשלם דאלת"ה למאי דאמרי' הכא בהגוזל בתרא אלא אי אתמר וכו' ל"ש אלא כותי אבל ליסטי' ישראל כיון דאמרי מימר מייאש דבגזלן ישראל סתמא הוי יאוש א"כ למאי הוצרך רבי לתקן בהגוזל קמא צ"ד ע"ב דהגזלנין שהחזירו אין מקבלין מהן הא בלא"ה אין מחויבין להחזיר ואין לחלק בין באו להחזיר מחמת תשובה כדמוכח בתוס' ד"ה בימי ר' נשנית דר' בתרוייהו תיקן ואין לומר נמי דהכי פריך המקשן מדחזינן דאם לא רצו לעשות תשובה מוציאין מהם בע"כ ל"ה לו לרבי לתקן ברצו לעשות תשובה דהא ליכא למיחש שמא ימנע דאא"ב אם לא החזיר מרצונו אין כופין איכא למיחש שמא ימנע דבמניעתו הוא מרויח שהרי אין כופין אא"א כופין מאי ירויח במניעתו הא יכפוהו ב"ד ויוציאו ממנו ע"כ שלא בטובתו הא ודאי ליתא דודאי פעמים הרבה אין יכולת ביד ב"ד לשבר מתלעות עול וכן מוכח מההוא דגזל אפדנא דתורי מחברי' דמייתי התוס' בדבור זה ומשנה שלמה שנינו כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה א"ו הדבר ברור כשמש דאף אי אמרי' דייאוש קני וסתם גזילה הוי יאוש היינו לענין שלא להחזיר אותו הדבר בעין אבל דמיו מחויב לשלם וממילא ה"ה בחוב דלא נסתלקה מעליו מצות פריעת החוב בשום אופן יאוש בעולם בין היכא דאמר ווי לחסרון כיס או שאר מיני הוכחות שבעול' ואף שראוי להתייאש ובלסטים נמי אם החזירו החפץ ליד א' וא"ל קבל זה לשם פלוני שגזלתיו ממנו פשיטא ופשיטא שזכה בו הנגזל ואין זה צריך לפנים ומש"ע מוהרי"ק לחלק בין יאוש לייאוש דבחוב כיון דכל אשראי ספק אתי ולפעמי' המלוה סובר שהלוה עני או אלם ואין דעתו לפורעו ואינו כך אבל בדבר שסתמא הוי יאוש וא"צ גילוי דעת הבעלים פשיטא דמהני בי' יאוש מהאי דהגוזל בתרא הויא תיובתי' דהא קי"ל כעולא מחלוקת בסתם אבל בידוע ד"ה ייאוש קני ופי' רש"י במתני' דאם נתייאשו היינו דאמר ווי לחסרון כיס והא הכא דבסתם לא הוי ייאוש וע"כ צריך גילוי דעת ובודאי כל גזילה מסופק' יותר אם תבא אם לא וגם הגזלן אלם הוא ואע"ג דס"ל דבסתמא לא הוי יאוש מ"מ מהני גילוי דעת ואמירת ווי לח"כ ואף דאיכא למיתלי הא דאמר ווי לח"כ היינו משום דאיכא הנך אמתלאי דספק אתא והגזלן אלם ואפ"ה מהני וא"ל דהיא הנותנת כיון דבאמת איכא ריעותא שהגזלן אלם הוא באמת לכך מהני ווי לח"כ הא לאו מילתא הוא דהא חזינן דהאי ריעותא לא מהני לעשותו יאוש מאיליו דהא למ"ד מסתמא ל"ה יאוש

קיימינן וא"כ קשיא במכ"ש לפ"ד מוהרי"ק ז"ל השתא ומה התם דלא היו כ"כ צדדים לומר ווי לח"כ שסתם הלוה משלם הוא אפ"ה תלינן אמירת ווי לח"כ באמתלא כ"ש הכא דהאמתלאו' לפנינו דדין הוא דלא תועיל אמירת ווי לח"כ וזוהי ודאי קו' עצומה כלפי סנאיה דמוהרי"ק ז"ל וע"כ דהא בזוכה בזכיה גמורה בייאוש ושינוי רשות אמרי' בגמ' אם בא להחזיר מחזיר לבעלים הראשונים דמדת חסידות הוא להחזיר לבעלים הראשונים הגע עצמך הרי שהחזיר ליד אחד שיחזירהו לבעלים הראשונים האמור נאמר שיזכה בו הלה זה ודאי לא עלה על הדעת ומה לי כותי או ישראל בענין זה ובוודאי בלא"ה ק' נמי כיון שהדוכסית לא ניכתה אותן החמשת אלפים אלא על דרך פרעון החוב ולא בתורת הפקר ומתנה מאיזה טעם יזכו האחרים שלא הלוו להאדון כלום בפרעון ובהכי אזדא ליה כל מ"ש מוהרי"ק ז"ל לעיל והאריך להביא ההיא פלוגתא דר"י ור"מ בנותן ממון לחבירו שיפרענו לכותי ושכחם והטור הביאו בסימן קפ"ג ופלפל הרב ז"ל אי שייך למימר אדעתא דדוכס לחוד אפקרינהו ע"ד כל התשובה ואחרי נשיקת עפרות זהב לו אני בעניי לא באתי לידי מידה זו דמה ענין אדעתא דדוכס בענין ההלואה שהלווהו ודאי דכל מלוה מלוה ע"ד שיעשה בו הלוה כל מה שירצה ואם אח"כ נתייאשו וזכה בהם הדוכס לפ"ד פשיטא דהלוקח מן הדוכוס זכה לפ"ד ואי דמי' הך פלוגתא דרבינו אפרים ור"מ לסיפא דמילתא דמיא רצוני להחזרה שהחזירה הדוכסות ופרעה החמשת אלפים בשביל חוב בעלה דודאי בתורת חוב פרעה ולא בתורת מתנה והפקר וא"כ לא מבעי' לר"מ דצריכין לתת ליחידי' חלקם כמאז בשעת הלואה דאדעתא דהכי פרעה וניכתה המס אלא אפי' ר"א ורי"ק מודי' בזה שהרי היחידי' עומדי' וצווחי' ורוצי' את שלהם ובמה יזכו הקהל בממון היחידי' תיכף כשפרעה הדוכסות זכו הקהל לצורך היחידי' והו"ל הקהל כשלוחי היחידי' דישראל נעשה שליח לישראל חברו לקבל מעותיו מן הכותי וזה פשוט והדר הוה לי' אף לפ"ד כישראל שרצה להתחסד ולהחזיר להנגזל אחר יאוש ושינוי רשות והחזירו ע"י שליח וא"ל זכה בו לפלוני דזכה ובודאי אין סברא כלל לחלק משום דלא אמרה הדוכסות זכו בו להיחידים שהרי כל הלשונות כשרות ושוות בפרעון כדאי' בר"ס קכ"ה לבד מהחזיר שפקפקו בו ואין כאן מקום להאריך באופן דהנך מילי דמוהרי"ק ז"ל מרפסן איגרי ועוד קשי' לי קו' עצומה בראי' אחרונה שהביא מוהרי"ק ז"ל מהסמ"ג שכתב בהל' מקח וממכר דנ"ח ע"ד דהא דאיצטריך למעוטי שטרות מאונאה היינו במוצא שטרות לאחר יאוש שזכה בהן המוצאן וחזר ומוכרן לבעלים הראשונים דהמכירה היא דאו' כין שהשטר נכתב על שמו וכ' עליו הרב ז"ל וז"ל והרי לך בהדי' דמהני ייאוש לענין חובות עכ"ל ואשתומם על המראה פה קדוש יאמר דבר כזה דמה

ענין ייאוש השטרות לייאוש החוב לעולם אימא לך ייאוש בחוב לא מהני מהטעמים שכתבנו למעלה אבל בשטרות האבודי' ממנו ונתייאש מן השטרות ומצאם אחר ייאוש פשיט' דזכה בהן המוצאן שהרי בהיתרא באו לידו ואע"ג דאינו יכול לגבות בהם מ"מ הרי הם שלו ויכול לעשות בהם מה שירצה לצור על פי צלוחיתו וכיוצא והמלוה לקחם ממנו לראי' ולטרוף מלקוחות ולא די שאין לו ז"ל ראיה מכאן אדרבה מכאן מוכח בהדיא דאדרבא ייאוש לא מהני כלל וכלל בחוב לפ"ד דמיירי שנתייאש מן החוב דודאי קרא לאו ברשיעי עסיק שרוצה לגבות מה שאינו שלו ואי כדבריו דמיירי שנתייאש גם מהחוב ולכך זכה המוציא בהשטרות וא"כ אמאי קני להו המלוה לגבות בהם ולטרוף ממשעבדי הא אינו יכול לגבות בהן כלל מן הדין כיון שנתנייאש מהחוב א"ו אף דנתייאש לא מהני אלא לענין השטרות ולא לענין החוב ודוק היטב אשר על כן נ"ל הלכה למעשה שהדין עם העשירים שהלוו המעות להשר ההוא איש לפי ערכו יקח את הכסף ודלא כמהרי"ק ומהרמא"י והנלע"ד כתבתי: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קמה

בוגרת שנתעברה ואמרה מפלוני הוא שבא עלי' באונס והוא מכחישה יראה שאין כאן טענת אונס כיון שבעיר היתה וע"ד אשר לא צעקה אמרי' שברצונה נעשה ומחלה על הכל והן הנה דברי הרמב"ם בפ"א מה' נערה וז"ל כל הנבעלת בשדה היא בחזק' אנוסה כו' וכל הנבעלת בעיר הוא בחזקת מפותה עד שיעידו עדים שהיתה אנוסה והראב"ד השיג עליו ואמר חזקה זו איני יודע מה תועלת יש בה כו' א"כ יראה שאף הראב"ד מודה דבעיר היא בחזקת מפותה דאינו משיג רק דלסברתו הוא ללא צורך להשמיענו דאין יוצא לנו דין מזה לענין דאיירי ביה וכן אשת איש שאומרת שנאנסה בעיר נמי דינא הכי שאינה נאמנת עכת"ד החכם השואל וזאת תשובתי אליו בענין האשה שזינתה כת"ר סתם הדברים ואני אפרש מאי דפשיטא ליה לכת"ר דהואיל והודית שבעיר זינתה אינה נאמנת לומר נאנסתי ותלה עצמו בההיא דהרמב"ם דסתם עיר מפותה אין דעתי מסכמת לזה אלא אפילו בעיר היא נאמנת לומר נאנסתי אע"ג דאונס לא שכיח בעיר וחזקת עיר מפותה היא לדברי הרמב"ם אטו לעולם לא הוי אונס בעיר אף שאפשרי רחוק הוא מ"מ איכ"ל דהיא נאמנת לומר נאנסתי תדע דהא קיי"ל רובא וחזקה רובא עדיף והלא אפי' ברוב פסולין קיי"ל כרשב"ג דהוא נאמנת כ"ש הכא דאינו אלא חזקה ואף לדברי הרא"ש שהביא הב"י סי' ס"ח דס"ל דלעולם רוב ברצון הוא הא תשובתו בצידו דאף ברוב נאמנת ואף את"ל דבעיר איכא תרתי חזקה ורובא מ"מ היא נאמנת שהרי יש

לה חזקת צדקת נגד חזקת עיר והיא טוענת ברי נגד הרוב והאיך תוציאנה מספק וביותר אם יש לה מיגו לאמר לא זניתי ובעיקר הדין לא ידענא היכי קיי"ל כהרמב"ם דאמר סתם עיר מפותה אדרבא דברי הראב"ד נראין יותר והנראה שלהם הסכים הטור ז"ל וגם מאותו המחלוקת המובא במרדכי דכתובות והביאו רמ"א בהג"ה על אשה שהלכה בדרך וטוענת שנאנסה מוכח דלא ס"ל הא דהרמב"ם בסתם שדה אנוסה וממילא ה"ה בסתם עיר מפותה. ועוד יש לחלק הרבה בדברי הרמב"ם ואין הפנאי מסכי' עתה גם צריך לעיין היטב לענין נאמנותה שלא כמשנה אחרונה דחיישינן לעיניה נתנה באחר וגם מוכח מהנהו עובדי דשלהי נדרים דמוקמי להו המפרשי' באשת כהן והנהו ודאי בעיר הוו ואי ס"ד דכל שאומרת זניתי בעיר שוב אינה נאמנת כלל לומר באונס היה א"כ שפיר היו מצי לאוקומי הנך עובדי אף באשת ישראל והא דהוו אסורי אי הוו מהימני היינו משום דבעיר אף אשת ישראל אסורה ודוק היטב ובענין גביית הכתובה דפשיטא ליה למעכ"ת דעת הב"ח שצריך ליתן לה כל הנדוני' שקיבל ונסתפק מעכ"ת בענין התוס' אין דעתי כך אפי' לפי"ד כת"ר היה לנו לפסוק כדברי הרב הגדול בעל ח"מ דבתר' הוא ובעל הוראה מופלג בדורו כאשר אבותי רבותי הקדושים הגידו לי פא"פ ע"כ אוקי ממונא בחזקת מריה אבל בעיקר הדין נלע"ד דלא עלה ע"ד הב"ח שיצטרך הבעל לשלם המעות שקיבל בנדוני' שהרי תלמוד ערוך הוא הפסידה כתובת' והוא בין מנה ומאתיי' ונדוני' ותוס' וזה פשוט בכל הש"ס וכל הפוסקים אין חולק בזה אלא שאמרו בגמ' זינתה לא הפסידה בלאותיה הקיימים דוק במלת בלאותי' שהוא הכלים והתכשיטים שהכניסה לו שצריכים להיות תמיד בעין וזהו שאמרו הקיימים ופשטא דתלמוד' משמע דמיירי בנ"מ אלא שהרא"ש ז"ל כ' דאף בנצ"ב הדין כן מסתימות לישנא דתלמודא אבל במעות דלהוצאה ניתנו ובדין הוציאם שהרי לכך ניתנו לו שיוציאם ולכך הוסיף שליש פשיטא ופשיטא דא"צ ליתן לה אפי' פרוטה א' וכ"ש התוס' שליש הנהוג בינינו שא"צ ליתן לה כלל ודוק בדברי מהרי"ק בתשו' דע"כ לא קאמר שלא לקנסה אלא דוקא בקטנה דלאו בת קנסא היא וממילא אין לקונסה במעות שהכניסה לו א"כ לפ"ד ה"ה בתוס' שליש הנהוג אבל בגדולה שקנסוה חכמים שתאבד נצ"ב שלה פשיטא ופשיטא דהבעל פטור ליתן לה אפי' פרוטה א' מכל המעות שהכניסה לו ומכ"ש מהתוספות שליש שהוא פטור ומותר וזה ברור והנלע"ד כתבתי: הצבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קמו

א וזה השבתי שנית על האמור

ב כתב כת"ר וז"ל מה שמסיק מעלתו דטענת אונס טענה אף בעיר מכח חזקת צדקת גופא וטענת בריא דידה אמינא אנא כיון דלא צעקה איתרע לה חזקת צדקת כו' והן הנה דברי רבינו שמחה כיון דנתייחדה הפסידה המיגו אשר ע"כ כאן בעיר ע"ד אשר לא צעקה הפסידה חזקת צדקת דידה ואין בטענת ברי משאש נגד חזקת העיר לאפוקי לענין הכשר בתה אין נפקותא אם עשתה ברצון או באונס אשר בזה לא ידעתי מה הביא מר ראי' לסתור הרמב"ם מר"ש ת"ל שיש לה ג"כ מיגו כו' א"ו במה שעבר' הפסיד' המיגו בזה שנתיחדה כ"ש החזקה עכ"ל והעתקתיו כדי להשיב על פרטיו תמה אני האיך יאמר דבר כזה דהמיגו הפסידה וכ"ש החזקה כאלו המיגו היא יותר טובה מהחזקה וזהו הפך המפורסמות דכל טענה שאין אנו מאמינין אותה אלא במיגו היא טענה רעועה אבל החזקה כשמה כן היא חזקה כראי מוצק טובה ויפה וא"כ אף אם הפסיד' המיגו שהיא טענה רעועה למה תפסיד החזק' שאנו מאמינין אותה בה אף בלא מיגו שאפי' אם היו כאן עדים רואים מרחוק בשדה שבוודאי נבעלה ולא היו יודעין אם אנוסה אם מפותה בודאי היתה מותרת להרמב"ם מכח חזקת שדה אף שאין לה שום מיגו ולמה יהא דיבורה שאמרה נבעלתי יותר גרוע מאלו ראוה עדים שנבעל' בהדיא דאז היתה נאמנת בלי מיגו ובאומרת נבעלתי אנו צריכין למיגו כדי שתהא נאמנת דאף דבודאי לפי"ד רבינו שמחה שאומר שאפי' אין עדים שנבעלה אסור' כיון שנתיחד' כ"ש בשיש עדים אלא שאין ידוע אם באונס או ברצון אלא שכך היתה הוכחתי מדנקט ר"ש הפסידה המיגו דמשמע דאי לאו דעבדא איסורא ונתיחדה לא היתה נאמנת אלא מכח מיגו וזה באמת אינו להרמב"ם דס"ל דחזקת שדה אנוסה הוא דאף בלא מיגו נאמנת ובאמת שאני לא מרבינו שמחה לבד הוכחתי דלא כהרמב"ם אלא אף מהמתירין ויעיין כת"ר בכתבי הראשון ויראה שכן כתבתי ומאותו המחלוק' שהביא המרדכי מוכח דלא כהרמב"ם דהיינו אף מהמתירין שהרי נתנו טעם לדבריהם משום מיגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי משמע הא בדאיכא סהדי היתה אסורה ולהרמב"ם אף בסהדי מותרת ודוחק לומר דאף המתירים חשו למאי דעבדא איסורא ונתיחדה ולהכי לא האמינוה אלא במיגו ומעתה נשיב על ראשון ראשון מ"ש כת"ר כיון דלא צעקה איתרע לה חזקת צדקת אשאל נא מעלת כת"ר מהיכן הא יודע שלא צעקה ואני אומר דבלילה היה והשכנים היו ישנים ואין עונה ואין קשב ואפשר שהית' במרתף מקום שכל הצועק אינו נענה או באופן אחר דבשלמא הרמב"ם שפיר אוקמוהו רבנן בראוה עדים שלא צעקה אבל בנדון שאין ידוע לנו מציאותו האיך נאמר שלא צעקה ואפשר שצעקה והיה כאוב מארץ קולה ולא נשמע בין החיים והרי היא טוענת שצעקה וצווחה ככרוכיא ואין שומע לה ומש"ע כת"ר וז"ל

לאפוקי לענין הכשר בתה אין נפקותא אם עשתה ברצון עכ"ל כנראה שהוא רמז לסתור ראייתי שהבאתי מרשב"ג דפ"ק דכתובות ושגגה היא בידך דאדרב' על עצמה היא נאמנת יותר מעל בתה כדאמרי' בהדיא שם בגמ' דבה ל"פ אליבא דמ"ד נאמנת כי פליגי בבתה וכך היתה ראייתי דמהתם נילף לנ"ד דכשם דהתם דאין הדבר תלוי באונס ולא ברצון אלא בפסולים וכשרים וכשיש רוב פסולים אף דרובא עדיף ואלים טובא שהרי רובא עדיף מחזקה אפ"ה היא נאמנ' הפך הרוב אפי' בבתה דל"ה לה חזקת כשרות למ"ד הכי כ"ש וק"ו בנ"ד דאינו אלא חזקה שהיא גרועה מן הרוב שהאשה תהא נאמנת כיון שהיא טוענת ברי היפך החזקה וזהו ודאי ק"ו שאין עליו תשובה ומש"ע כת"ר וז"ל הנה בלי ספק מר סמך על חכמתו הגדולה ולא הביט אל המראה כו' שהראב"ד אינו חולק על הרמב"ם רק שאינו יודע מה תועלת כו' כאשר יראה מר בתשובה אשר ערכתי כו' אבל בזה הוא מסכים דחזקה טובה היא דמקרא מלא דיבר הכתוב ע"ד אשר לא צעקה עכ"ל בודאי אשתומם על המראה שהרי בפה מלא הראב"ד חולק ואומר דהעיר והשדה שוים הם ולענין ג' דברי' אם יש טענה ביניהם זה כלל גדול בדין המע"ה ואילו להרמב"ם בשדה עליו הראי' ובעיר עליה הראיה וביותר לפ"ד כת"ר בהרמב"ם דאפילו בי עדים בשדה היא נאמנת הרי יש כאן תועלת גדול ומרחק רב בין העיר והשדה לענין תביעת ממון והאיך יאמר הראב"ד שהם שוים והמקר' מלא שכ' כת"ר איננו ראי' כלל לפ"ד הראב"ד כי דבר הכתוב בהווה וזה ברור והראי' מנדרים מההיא דאהלויי ונפטויי שהבאתי לא לסתור דברי הרמב"ם היא אלא לסתור דברי כת"ר שסובר דלהרמב"ם לא שאני לן בין עדים רואין לאין רואה אלא היא אומר' נבעלתי וכך היתה ראייתי דבשלמא להרמב"ם לפי פי' הפוסקים בדבריו דדוקא בדאיכא עדים שנבעלה ואינה צועקת ויכול' לצעוק בעיר סתמא מפותה א"כ לק"מ מההיא דנדרים אבל לפ"ד כת"ר בהרמב"ם דאף שאין רואה מ"מ אסורה ואין אנו אומרי' שמא צעקה ולא נשמע או סתם פיה או הבית הוא גדול ורחוק מהשכנים או שבא עליה כשהיתה ישנה ונועורה אח"כ וכיוצא באלו כמה אמתלאות דאיכא בעלמא ש"מ דס"ל לכת"ר דכל בעיר אף על פיה נאסרת ואין שומעין לאמתלא א"כ מה לי אמתלא שהיתה צועקת ולא נשמעת או שסתם פיה או אמתלא שסבורה היתה שהוא בעלה אדרבא אמתלא זו רעועה וגרועה משאר אמתלאות ודוק היטב כי היא ראי' ברורה:

ג עוד ראיתי כת"ר עושה סניגרון לדבריו הראשונים בענין גביות הכתובה ואם כי בעיני הוא ממושכלות הראשונות ולא הייתי צריך לכפול הדברים שכבר כתבתי בכתבי הראשון אשר הוא ביד כת"ר מאחר שהם דברים ברורים כשמש ואין שום חולק בעולם

עכ"ז להפיס דעת כת"ר ולהראות חיבתו אצלי אפרש א' לא' על סדר קונדריסו מ"ש כת"ר דהח"מ אינו חולק אהב"ח איברא דודאי חולק הוא לפי הבנת כת"ר בהב"ח שהרי הוא כותב בפי' אבל אם מכר נ"מ שלה כו' דאין לו שייכות בקרן של נכסי מלוג עכ"ל הרי בפי' דדוקא בנ"מ משום דהוה כגזלן וכאינש דעלמא כמ"ש הרב ז"ל שם לאפוקי בנצ"ב דאחריותן עליו ואם פחתו או הותירו פחתו והותירו לו בודאי יש לו שייכות גדול ובזה אין להאריך כי הוא ברור אמנם האמת הוא כאשר כתבתי מקדם דגם דעת הב"ח אינה שיהא חייב לשלם מעות נדוני' שקיבל ואפי' אם היתה דעת הב"ח דגם מטלטלי נצ"ב שמכר וכילה בבת אחת שלא כדין היה חייב לשלם היינו דוקא מטלטלי נצ"ב משום שמכרן שלא ברשות לאפוקי מעות הנדוני' שקיבל שברשות הוציאן ולכך הוא מוסיף שליש ברור כצהרים שאינו משלם לה כלו' כשזינתה וע"כ לא הוצרך הר"ן לומר דמשמע שאיני משלם נדוניא שאינה בעין אלא במטלטלי נצ"ב שמכר וכילה וכ"כ הרמב"ם בפי' בפכ"ד מה' אישות ד"י וכן הטור סי' קט"ו והש"ע וכל הפוסקי' אבל המעות בעין שניתנו לו מתחלה ע"ד להוציאם לא עלה על לב אדם מעולם לחייבו בהן כשזינתה והאמת הוא שמעולם לא עלה על דעת הב"ח לחייב בנצ"ב כשמכרן או כילן בב"א דא"כ תקשו מנ"ל להב"ח סברא זו שלא הוזכרה בתלמוד ולא בשום פוסק בעולם ולא די לנו זה הצער אלא שאינו מביא שום ראיה לדבריו וכותב ואומר כמשה מפי הגבורה א"ו דברי הב"ח אינן אלא בנ"מ והוא לקוח מדברי הגמרא דאמרה נ"מ ברשותה קיימי וגם הרי"ף והרא"ש והטור סי' קי"ו סעיף ה' כ"כ בפי' דאם כילה אותם של נ"מ צריך לשלם ופי' הב"ח דהיינו אם נגנבו ונאבדו וכלה הקרן לגמרי או כגון שכילן בב"א שמכרן ואכל הדמים אבל בנצ"ב אפי' אם נגנבו ונאבדו או שכרן ואכל הדמים לגמרי א"צ לשלם והן הן דבריו בסי' קנ"ה וז"ל ומיהו אם כילן בב"א כגון שמכרן ואכל דמיהן דזהו קרנא מיקרי חייב לשלם עכ"ל דוק במלת קרנא דלא שייך אלא בנ"מ וגם מרמז הב"ח לעיין לעיל סי' קי"ו והיינו הך שהבאתי לעיל וכל דברי הב"ח בג' מקומות הללו אינן אלא בנ"מ ועל יסוד א' בנויים ובאמת הב"ח איננו חולק כלל כמ"ש הרב בעל ח"מ דדוקא בנ"מ אם מכרן ואכל דמיהן חייב לשלם משום דהוה כגזלן וכאינש דעלמא לאפוקי נצ"ב דודאי אלי' כוחי' מאינש דעלמא וברשותו ואחריותו הן וכל זה דלא כדברי כת"ר בראשונה ובשניי' ומעתה כל מה שטרח כת"ר בהבאת דעת הרמב"ם בשניי' איני יודע לו מקום לענינינו גם מ"ש כת"ר אגב חורפי' וז"ל וע"כ מוכרח לומר כן לבעל ח"מ כו' ומשיב מזה אתו' דחייב ליתן לשני' כו' הא היה יכול לירש התוס' ע"ש וז"ל הא קו' כזו איתא בהר"ן דמ"ש נצ"ב מתו' ותי' דמתנה הוא ובעין יפה יהיב עכ"ל א"כ דילמא ה"נ כן הוא עכ"ל ואגב

ריהטא לא עיין בה כת"ר ואדפריך ליה מהר"ן תיקשי ליה מהרב בעל ח"מ גופיה דאיהו גופיה קיהיב טעמא בסעיף שלפני זה דעל חיבת ביאת לילה הראשונה קיהיב והן הן דברי רש"י ז"ל אלא דהרב בח"מ הכי קא קשיא ליה לפ"ד רש"י דאפי' הנ"מ שאכל שלא כדין ואמרי' בהדיא אי דאיתנהו אידי ואידי שקלא אפ"ה כיון שאינם בעין אינו מחויב לשלם לה אף שעשה שלא כדין והיינו מטעם שיכול לומר הייתי יורשך אף שבזה ל"ש לומר דאדעתא דהכי לא נתחייב שהרי אין בידו להוציאם כלל ואם לא היה מוציאם הרי הוא נוטלתן כמ"ש בגמ' בהדיא אי דאיתנהו אידי ואידי שקלא אעפ"כ אמרינן כיון שכבר הוציאן ואינם בעין אינו מחויב לשלם לה כלום ומטעם ירושה כ"ש בתוס' שהוא נתחייב לה אף דאיכא חיבת ביאה שהקנה לה מחמתה מ"מ הרי הוא יורשה ולמה עדיף כוחה בממון שהוא נתן לה במתנה מממון עצמה שיש לה מבית אביה ודו"ק בדברי הרב בח"מ ותשכח כדברי ובודאי היא קושיא אלימתא ראויה לרב גדול שכמותו ואינה ענין לדברי הר"ן ודלא כהבנת כת"ר ומעתה כל מה שהאריך כת"ר בענין זה אין צורך להשיב עליו ומש"ע כת"ר והנה אין לנו לקנוס אותה יותר ממאנת כו' גם מ"ש כת"ר וז"ל והנה עתה נדבר גם מענין הנדוניא הנה אף שניתן לו רשות להוציאן לסחור בנדוניא אפ"ה לא נתנה לו לכלותן ולאכול עד גמירא סברא חצונית הוא זו הפך תלמוד ערוך וכל הפוסקים ומה אשיב עליה כללא דמלתא דבר פשוט הוא בכולי תלמודא וכל הפוסקים מבלי שום הולק דכל המעות שקיבל בנדוניא וגם נצ"ב שכילה ואפי' אם מכרן ואכל דמיהם פטור מלשלם לה אם זינתה וגם התוס' פשיטא ופשיטא שפטור ממנו ואפי' תוס' הנהוג וכל דברי מהרי"ק בתשו' פ"א מוכיחים כן למעיין שם כאשר כתבתי מקדם ובטוח אני בענות כת"ר שלאחר העיון בדברי יודה על האמת ומעתה אבוא לתשובתו הרמתה תחלת דברי פי כת"ר וז"ל ובדבר בושת ופגם וצער כשהוא מכחישה בנערה כתב הרמב"ם שישבע היסת והראב"ד חולק שפטור אפי' מהיסת כדאי' בטא"ה סי' קע"ז ובבוגרת אם הוא מפותה פטור מכל מפני שמחלה על הכל כי בושת ופגם דידה וצער אין לה עכ"ל כת"ר ואינו מדוקדק בעיני כי באמת בטא"ה אינו מביא שהראב"ד חולק אשבועת היסת אלא אמודה מקצת בהודה בפיתוי אף כי יש ללמוד כן מכלל דבריו אלא שבכ"מ הביא השגה א' שכתוב בה דהוי כמנה לאבי בידך ומשם משמע דפטור אף משבועת היסת אמנם כ"ז אינו אלא ביש לה אב לאפוקי בנערה שאין לה אב אף הראב"ד מודה דנשבע היסת אף שחולק אפי' ביתומה בטוענת אנסת והוא אומר פתיתי וסובר שאין כאן מודה במקצת שהרי לפי דבריו שהיא מפותה הרי מחל' על הכל בין בושת בין פגם בין קנס וזהו פי' הנ"א שמצא בכ"מ וז"ל ואי מיירי ביתומה אין כאן מודה במקצת כיון דמפותה היא וכו'

וכ' עליו ז"ל אינו יודע איך כתב כן שהרי היא תובעתו בושת ופגם וצער והוא מודה בבושת ופגם וכופר בצער עכ"ל ושגגה גדולה יצאה מלפני השליט ז"ל דודאי הוא אינו מודה כלל דלדבריו שמפותה היא אין לה כלום כיון דמדעתה עבד וזה פשוט ואפשר שאיזה תלמוד טועה כ"כ ותלה ברבו ז"ל ומש"ע כת"ר וז"ל רק על דא צריך למידיינא כמו נ"ד שהיא טוענת אנסת אותי והוא מכחישה דלכאורה יש לומר שישבע היסת כמ"ש הרמב"ם ואף שהראב"ד חולק שם מודה הכא כי היא טוענת ברי עכ"ל ולא הבנתי דברים אלו כי משמען כאלו הרמב"ם מחייב שבועת היסת אף בטענת שמא וזה לא עלה על הדעת והכי ה"ל לחלק בין יש לה אב לאין לה כמ"ש אני למעלה ומש"ע וראה שאין כאן טענת אונס כיון שבעיר היתה ע"ד א"כ יראה שאף הראב"ד מודה דבעיר היא בחזקת מפות' דאינו משיג רק דלסברתו הוא ללא צורך עכ"ל כת"ר ואנכי הרוא' שהראב"ד חולק בודאי בין בעיר בין בשדה וכן היא דעת כל המביאים דברי הראב"ד ומבואר הוא בדבריו כאשר כתבתי לעיל בתשובתי הראשונה ואשר כ' כת"ר א"כ יראה כו' איני יודע באיזה מראה ראה כת"ר זה ובעיקר הדין שמעכ"ת הבין דברי הרמב"ם שאי אפשר לה לטעון טענת אונס בעיר כלל וכלל אף שמשמעות דברי מהרי"ק ז"ל לפום ריהטא כך הם אמנם הוא ז"ל לא סמך על דבר זה לבד כמבואר בתשובתו וכיון שכן לא ירד לדקדק בדבר שהרבה ראיות אחרות הביא לפטרה אמנם העיקר בעיני הוא שאין הדברים אמורים אלא בעדים רואים שלא צעקה כפירוש הכ"מ וגם הפסוק ע"כ כן מיירי בעדים רואי' וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בפירושו עה"ת ומדוקדק לשון הרמב"ם ה"ז בחזק' מפות' מפני שלא זעקה ומהיכן אנו יודעים שלא זעקה אם מפני שלא שמענו לא הו"ל מפני שלא זעקה אלא מפני שלא שמענו את צעקתה אלא הדברים כפשטן דדוקא בעדות רואים שלא זעקה ובזה אתו כפשטן דברי הרמב"ם אנסתני או אנסת את בתי דמשמען אפי' בעיר כל שאין שם עדים ולא בשדה דדוקא והוא האמת הברור בעיני וכמה תמיהות מתיישבות בזה ונפלאתי על דעת המבינים דברי הרמב"ם כפשטן האיך יעלה על הדעת שהרמב"ם יסבור שאם אשה תטעון על איש לומר אנסתני בשדה והוא אומר לא כי אלא פתתיך בשדה שיצטרך הבועל לשלם בושת ופגם וצער ע"פ עצמו וכי אין אדם עשוי לפתות בשדה אדרבא עיקר זנות בפיתוי בשדה שכיח צא ולמד מיהודה ותמר דקרא ועוד מעובדא דאביי בסוכה והרי הוא מפתה אותה שתלך עמו בשדה ותזנה שם או אם ימצאנה שם במקרה וכי אינו עשוי לפתותה כל האומר דבר זה בעיני אינו אלא מן המתמיהין אף שיודע אני שדעת האחרונים כך היא לא דקו בה ומ"ש כת"ר להשיג על הש"ך וז"ל ועוד אפי' לפי פי' רש"י לאו דסמכא הוא למפסק בשביל זה דהא כאן משמע דר' נחוניא בן הקנה ליתא כלל

אפי' אם הותרו בו כו' עכ"ל שגג כת"ר שגגה גדולה דאם התרו בו אטו ר"נ היא ולא רבנן הא קי"ל דאף לרבנן משום רשעה א' אתה מחייבו כו' וגם דברי ר"נ אינם אלא בלא התרו בו שהרי כן היה אומר שהיה עושה יה"כ כשבת ודו"ק ומש"ע כת"ר שאונס לא מיקרי רק כששולף חרבו עלי' וכו' וקשה למה באמת לא יהא נותן לה ג"כ צער חבטה א"ו אין זה אונס עכ"ל והיא שגגה גדולה בעיני דמי הגיד לכת"ר שאם חבטה ע"ג קרקע שאינו נותן לה ג"כ צער החבטה אלא כלפי שהי' סבור לומר שאין צער אלא בנחבטה ע"ג קרקע שפיר פריך לי' ומסיק דאיכא צערא אחרינא אפי' בלא חבטה ע"ג קרקע אמנם אם חבטה ע"ג קרקע אה"נ דנותן לה צער חבטה ע"ג קרקע וז"ב לכל מעיין בצדק גם ראייתו משמשון לא הבנתי הגע עצמך למה לא שלף עלי' חרבו אלא לאהבתו אותה או שאין אדם דר עם נחש ומש"ע כת"ר שנעלם מהראב"ד גמ' דכתובות וגם הכ"מ פליג עליה ממתני' דר"פ נערה עוד השיג עליו הכ"מ במ"ש הג' במפותה אם מת האב למה שלה וכי יורשת אביה היא עכ"ל וכ' עליו ושותא דמרן לא ידענא שהרי משנה שלימה היא עכ"ל ובעיני דברי הראב"ד ברורים כשמש והנה אורן של ישראל היפלא ממנו כל דבר בתלמוד וכך פי' המשנה לפ"ד הראב"ד עמדה בדין עד שלא בגרה קאי אמ"ש והצער בתפיסה ור"ל דהאונס נותן ג' דברים הנ"ל ונוסף עליהם עוד הצער השייך לה ועל הג"ד של אונס הוא אומר עמדה בדין משמת האב הרי הן שלה דכיון דאנוסה היא ובדין הוא לתת לה כל הארבעה דברים אלא שהתורה זכתה לאב משום דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין וכיון דליתי' לאב הרי לא זכתה התורה לאחין וכיון שכן הרי הוא מחויב לתתם לה כאלו אנסה עכשיו אבל במפותה דמדעתה עביד אלא שאין בידה למחול זכות אביה וכל זמן שלא עמדה בדין בחיי אביה הרי לא זכה בהם אביה והיא שרוצה לזכות בין באנוסה בין במפותה לאו משום ירושת אביה היא באה שהרי היא אינה יורשת אביה אלא דבאנוסה כיון דלא עמדה בחיי אביה לא זכה בהם אביה להורישם לבניו אלא הם שלה כאלו אנסה עכשיו מה שא"א לומר במפותה ודו"ק:

ד ועל קו' כת"ר על הראב"ר מהגמ' דפ' דלעיל נ"ל דלהראב"ד בפירושא דשמעתתא דלעיל ל"ט שיטה אחרת שהיא עמוקה ונכונה בעיני עד מאד דק"ל קושית התוס' אמאי דקאמר בגמ' צער דמאי וכי אינו יודע שצער גדול לבתולות אע"כ דה"ק דא"א לומר צער ביאה ראשונה דא"כ מן הדין הוא להיות הצער של אב שהרי בידו למוסרה לביאה ראשונה למי שירצה והוא ישלם לאב מחיר צערה וכ"ת ה"נ דהצער של אב א"כ תקשי אמאי במפותה נמי אינו משלם הצער שהרי אין מחילתה מועלת כדאיתא בגמ' דשיראין של אביה היא כיון דע"כ יהא לה צער זה בביאה ראשונה והמקדשה משלם לאביה

צער זה ולהכי משני צער שחבטה עג"ק דבאמת צער זה אין לאביה רשות בו שהרי אין בידו למוסרה לחבטה עג"ק ולכן אונס חייב ונותן לה ומפתה פטור שהרי מחלה ופריך ליה והדר מסיק אלא צער פיסוק הרגלים וס"ל להראב"ד דהיינו דווקא צער של ביאה ראשונה שפסיעותיה קצרות ורגליה תכופות כדאמרי' במשפחה אחת שהיתה בירושלם ופריך א"כ מפותה נמי ר"ל א"כ יהא חייב הבועל הצער ג"כ במפותה וממילא יהא של אביה ומשני מלה"ד לאומר קרע כו' והפטר ופריך כיון דע"כ במפותה נמי אית לה צער כדחזינן בחוש בכל הבתולות הנבעלות לבעליהן ואתיא שפיר טובא לישנא דגמ' והא חזינן דאית לה דאי על פיסוק הרגלים בעלמא היכי חזי' אף שיש לדחות מ"מ האמת יורה דרכו וע"כ כיון דבמפותה נמי אית לה צער וביד האב למוסרה למנוול ומוכה שחין והוא ישלם לו בושתה ופגמה וגם צערה ישלם בוודאי ישלם להאב כיון שיש לה צער וא"כ אין ביד האב לצערה לעולם שהרי כיון שלרצונה נבעלת לו אין לה צער וא"כ הלוקחה מן האב אף שהוא מנוול ומוכה שחין אינו משלם לאב אלא מה שהוא מביישה ופוגמה אבל צער אינו נותן שהרי אין לה צער כיון שברצונה נבעלת לו ודוק כי הוא חריף ונכון עד מאד וזו היתה דעת הראב"ד ז"ל אורן של ישראל וכיון שכן ראיית הראב"ד גדולה שהרי לא זכתה התורה לאב חבלות אלא כל מה שיכול ליקח כשמוסרה למנוול ומוכה שחין והנראה לי כתבתי הצב"י אשכנזי ס"ט:

תשובה קמז

א ראובן נתן לשמעון מאה ר"ט ונתן שמעון ח"כ לראובן על המאה ר"ט על זמן וראובן מכר הח"כ לערל בניכוי ריבית וגם שלם שכר הסרסרות מכיסו וקודם זמן התשלומים של ח"כ הנזכר נתגלגל הדבר שהלכו ראובן ושמעון לפליטה למקום אחר ולקחו כתב חירות מהשרר' אשר גרו תחתיו שלא יוכלו שום ב"ח לתבוע אותם ולאחר זמן תבע שמעון לראובן בב"ד שחייב לו נו"ן ר"ט בע"פ והשיב ראובן אמת שאני חייב לך חמישים ר"ט רק אני אתפוס אותם על חוב מאה ר"ט שעתה חייב לי על ח"כ והשיב שמעון כיון שאתה מכרת הח"כ לערל קבלת חובך מערל ואני אשלם או אפשר לערל וראובן השיב כיון שאני מכרתי הח"כ לערל ונתתי הסרסרות מכיסי וגם דינא דמלכות בדין ח"כ שתבע המלוה השני למלוה הראשון לכתחילה להוציא ממנו מה שנתן לו ואינו מחויב לחזור על המלוה ממלוה הראשון לכתחילה אם לא שאינו יוכל לפרוע ממנו אז יוכל לתפוס ללוה הראשון שלוה מראובן ע"י ח"כ וא"כ עדיין לא נפטר שמעון הלוה מראובן המלוה במעות שקיבל מהערל וא"כ זכיתי אני במעות בממון של ערל ואני לא מניח

אותך לשלם לערל כל החוב כיון שבלא"ה מחויב אתה להשוות עם שארי ב"ח שאתה חייב לערלים לאלפי' ולרבבות ונתגרע בזה הימנותך וא"כ גם חוב זה אל תשלם רק אני מחויב לפטור אותך מהערל לעת וזמן שאתה יוצא לחירות משארי ב"ח שאתה חייב לערלים ולא יתעכב לך הדרך בגיני ואם אתה רוצה לקדש ה' תקדש בשלך והשיב שמעון מה אכפת לך אם אפטור אותך מהערל והערל יתן לי הח"כ במתנה כיון שאתה כבר קיבלת המאה ר"ט של ח"כ מהסוחר ילמדנו רבנו הדין עם מי כי בהשקפה ראשונה נראה שראובן יצא זכאי בדין דצא והגע עצמך אם אתרמי מילתא שידעינן שנשרף הח"כ אצל הנכרי הדעת מכרעת מצד סברא שזכה ראובן בהמעות של גוי ושמעון מחויב לשלם לראובן כל החוב אע"פ שאין בידו הח"כ כיון שידעינן שנשרף הח"כ אצל הנכרי א"כ במה נפטר שמעון מראובן מהחוב כי לא נברא שטר ח"כ אלא לראיה וא"כ כיון שידעי' ששמעון היה חייב לראובן בח"כ ולא נפרע ממנו רק שראובן מכר ח"כ לגוי בזה שמעון מראובן לא נפטר כיון שראובן לא נפטר מהנכרי מלשלם לו המעות שקיבל ממנו רק נשאר ג"כ בע"ח של נכרי וא"כ זכותו של ראובן גרם שנשרף הח"כ ונפטר מהנכרי ושמעון מחויב לשלם לראובן וראיה ברורה לזה מש"כ הטור בסימן קפ"ג בשם תשו' מוהר"ם מרוטינבורג ראובן שלח לשמעון שיקנה לו בגדים מנכרי בהקפה וכשהגיע זמן הפרעון נתן ראובן המעות לשמעון לפרוע לנכרי ונמצא שהמוכר שכחם צריך שמעון להחזירם לראובן ואינו יכול לומר אני רוצה לקדש השם ולהשיבם דבשלו יוכל לקדש ה' ולא בשל אחרים ע"כ וא"כ מה בנדון של מוהר"ם הנ"ל ששמעון הקיף מהנכרי וא"כ שמעון ב"ח של הנכרי ושמא היום או מחר יזכרם הנכרי ויתבע לשמעון שישלם לו אפ"ה זכה ראובן בהמעות כיון שזכה הוא מתחילה במעות הנכרי אע"פ שלאח"כ מסר ראובן המעות ביד שמעון קודם שנודע לנו ששכחם הנכרי אפ"ה זכה ראובן ולא יצאו מזכותו מכ"ש כאן בנ"ד שלא בא מעולם הממון של נכרי ליד שמעון וגם ראובן הוא ג"כ ב"ח של הנכרי שזכה ראובן במעות של נכרי ולא נפטר שמעון מראובן מחוב שלו ואע"פ שהר"ר אפרים חולק על מהרמ"מ בטלה דעתו נגד כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ונלע"ד שאפילו רבינו יונה מודה בדין זה למוהר"ם מדכתב רבינו יונה דוקא בהטעה בחשבון הכל לשליח שהרי אם גנב וגזל והטעה את הנכרי מה טיבו של ב"ה משמע דוקא בהטעה שחכמתו גרם להטעות את הנכרי וזולתו אפשר לא טעה הנכרי משו"ה הכל לשליח אבל היכי ששכח הנכרי בעצמו ולא עשה השליח שום פעולה מודה ר"י שהכל לבעל המעות וכן נראה מהטור שר"י מודה למוהר"ם כיון שהביא דברי ר"י וכ' עליו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל משמע שהסכים לדבריו ואח"כ מביא מחלוקת מוהר"ם והר"ר

אפרים וכ' עליו שהרמ"מ סותר דברי הרר"א משמע שגם הטור הסכים לדברי מהר"ם כיון שהביא מהרמ"מ באחרונה כדרכו וא"כ אם לא יודה רבינו למהר"ם נסתרים דברי הטור אהדדי וא"כ זכינו בנ"ד היכא שהחוב נפקע מהנכרי מעצמו בלי פעולת ראובן או שמעון שראובן זכה בהמעות של נכרי ומשמעון לא נפקע החוב שחייב לראובן כיון שידעינן ששמעון חייב לראובן וא"כ השתא אפי' שח"כ עדיין ביד הנכרי ורצה להוציא החוב ממי שיוכל להוציא רק שאין יכולת בידו להוציא באשר שהלכו ראובן ושמעון לפליטה ואינו יוכל לכפות להם לשלם לו זכה ראובן בהמעות של נכרי ושמעון נשאר ב"ח של ראובן ויוכל למחות בשמעון שאל ישלם לנכרי רק שהוא עצמו יתפשר עם הנכרי להוציא ח"כ מידו כדי שלא יתעקל הדרך בשבילו ואם יטעון שמעון אני לא אחלל השם בעבורך כדי שתזכה אתה גם טענה זאת לקחה ממה שכתב מהרשד"ם בסי' קפ"ד ושמא יש לחוש ולומר דאיכא חיה"ש לנכרים אלא שגם לזה אני אומר דאין לחוש והטעם דוקא בגזל הנכרי יש לחוש הרבה שלא יגזלו אותם אבל כל שהוא דרך מו"מ מעשים בכל יום שהסוחרים נכרים גם ביניהם אובדים נכסיהם ואינם יכולים לפרוע וכ"כ העיר שושן בסי' קכ"ח בפורע חוב של ישראל לכותי ומפרש יותר שאין חיה"ש בדבר ודרך התגרים כן הוא שיורדים מנכסיהם אפי' ביניהם ומפשרים עם ב"ח שלהם פשרה אחר פשרה ועיי"ש באריכות וא"כ לא מבעי' לר"ת שכ' אפי' הטעה השליח לנכרי הכל לבעל המעות א"כ בנ"ד נמי כיון שראובן הוא בעל המעות ואי לא נתן מעות לשמעון לא נתן לו ח"כ ולא נמכר ח"כ של שמעון לנכרי ול"ה יכול שמעון לגזול לנכרי פשיטא דזכה ראובן בהמעות ושמעון נשאר ב"ח של ראובן ול"ד להא דקי"ל בישראל שחייב לנכרי הן בע"פ או בשטר ונתן הנכרי במתנה החוב של ישראל אחר שקנה הישראל המקבל החוב וא"כ בנ"ד למה לא אמרינן נמי אם התפשר הנכרי החוב עם שמעון שזכה שמעון דשא"ה דלא בא המתנה להישראל מהנכרי מחמת ישראל הלוה מנכרי שהרי אם לא הלוה הישראל מנכרי דפשיטא דהיה יכול ליתן הנכרי המעות עצמו לישראל אחר מה שהלוה לישראל וא"כ לא בא שום הנאה לישראל המקבל מחמת ישראל הלוה משא"כ בנ"ד שאי לא נתן לו ראובן מעות לשמעון לא ניתן ח"כ לראובן למכור לנכרי משו"ה לר"ת דסבר דהכל לבעל המעות זכה ראובן נמי בנ"ד במעות של נכרי ויוכל למחות בשמעון שאל יזיק לו להתפשר עם הנכרי ואפי' לר' יונה דסבר היכא שהשליח הטעה לנכרי בחשבון הכל לשליח שא"ה דשם הלך השליח מדעת המשלח והטעה לנכרי משו"ה יוכל לומר השליח מה טיבך לזכות אתה בהטעות דאף אם אתה הלכת לבד לא היית מרוויח כלום מנכרי רק שאני בחכמתי ובחריצתי הטעתי לנכרי ומה אכפת לך אם גזלתי לנכרי

משא"כ בנ"ד שראובן בעל המעות מוחה בשמעון להשתדל עם הנכרי להתפשר עמו רק שהוא עצמו רצה לפשר עמו באשר שידוע לכל שהסוחרי' מתפשרים בנקל עם בעלי פליטות וחושבים מה שהצילו מהם כאלו הצילו מארי ומתפשרים בכל מה שאפשר להם וא"כ זולת שמעון נמי היה מפשר הנכרי עם ראובן מודה ר"י דהכל לראובן בעל המעות רק לאחר עיון יש לפקפק אם לא נגע בנ"ד דין של יחלוקו כיון שהנכרי מחויב להכניס בפשרה מחמת ששמעון הלוה מראובן הלך ג"כ לפליטה ואם לא הלך שמעון לפליטה לא הכניס הנכרי בפשרה עם ראובן באשר שיכול להוציא כל החוב משמעון אקספטאנט של ח"כ בל"א בדינא דמלכותא וא"כ נראה לדמות דין זה להא דאי' בטח"מ בסי' קפ"ג הי' השכר ידוע וקצוב ונתן המוכר דבר הקצוב והוסיף לו מדעתו חולקי' השליח והמשלח וא"כ בין להרי"ף וסיעתו שכ' הטעם שיחלוקו הואיל ובאת הנאה ע"י בעה"ב וכתב הר"ן על טעם זה דמשמע מלשונו בדבר שיש קצבה אפי' נתן המוכר לשליח בפירוש כיון שבאת הנאה לשליח ע"י בעה"ב חולק עמו א"כ בנ"ד נמי כיון שבא הנאה לראובן שהנכרי מחויב להתפשר עמו בשביל ששמעון הלך ג"כ לפליטה ובלא"ה לא התפשר הנכרי עם ראובן כנזכר הדין נותן שיחלוקו ואפי' לרש"י שכתב הטעם שיחלוקו דמספקא לן אם להשליח נתן או לבעל המעות מודה רש"י בנ"ד כיון שידוע לנו שהנכרי הכניס בפשרה כיון ששניהם הלכו לפליטה שיחלוקו וכ"כ הירוש' והובא בב"י בסי' קפ"ג וז"ל בשליח ששינה א"ר דוסא כשקיים השליחות נתכוין לזכות לבעל המעות לא קיים שליחותו נתכוין לזכות להשליח ולמה חולק עמו הואיל ובאת הנאה על ידו ע"כ וכן מוכח להדיא מתשובת הגהת מיימוני בשם תשובת רב צמח והובא בהרמ"א סי' קפ"ג אכן יש מקום לומר שיש לראובן זכות יותר משמעון כיון שהוא בא לזכות מתרי טעמים למעליותא אחד מצד שיש לו דין בעל המעות ואחד מצד כיון שאם לא הלך ראובן לפליטה ג"כ לא התפשר הנכרי עם ראובן או שמעון כיון שהיה יכול להוציא כל הח"כ מראובן כדינא דמלכותא בח"כ כלל העולה מזה שעכ"פ לית דין ודיין שלא יזכה ראובן בעל המעות בהחצי שהרויח מהנכרי אף ששמעון עשה הפשרה עם הנכרי ולקח ח"כ שלו מידו וגדולה מזו מצינו בתשו' מהר"ם אלשיך סי' א' והובא בש"כ סי' ע"ב חה"מ סעי' קנ"ז וז"ל ראובן שלוה מעות מנכרי ומצאו שמעון ואמר תנם לי ואני אעלה לכותי ריבית כדרך שאתה מעלה לו וכן עשה ונתן לכותי ריוח תמיד בחושבו הכותי שהוא שליח של ראובן ומת הכותי ע"ד אעפ"י ששורת הדין כך הוא ראוי לתת לשמעו' חלק מהמעות כיון שנמצאו בידו ויבצעו תמימים ע"כ וא"כ מה התם ששמעון ל"ה מעולם ב"ח של כותי והכותי ל"ה יכול לתבוע לשמעון רק ששמעון ב"ח של ראובן לבד ואפ"ה

פסק מהר"ם שיחלוקו מכ"ש בנ"ד ששמעון הוא ב"ח של ראובן וראובן הוא ג"כ ב"ח של נכרי שיוכל לתבוע אותו אם לא ישלם לו שמעון ואדרב' בדיניהם הלך אחר ראובן תחילה מכ"ש שזכה ראובן בהחצי ואם שגיתי יורני מורי נפלאות מתורתו ע"כ דברי החכם השואל:

ב תשובה עם כי אין דרכי להשיב בדיני ממונות ליחיד השואל לאהבת כת"ר אמרתי אעלה על ספר הנלע"ד להלכה אבל למעשה לא אחליט הדין עד יבואו דברי שני בעלי הריב או הדיינים הממונים על ככה ואומר לא מן השם הוא זה ואין כאן ענין לשליח שהטעה ולא למחלוקתן של רבנו אפרים ור"מ מרוטנבורג כי בעיני הדבר ברור כיון שהנכרי זכה בח"כ ההוא לא מיבעיא למ"ד מכירת שטרות דאורייתא אלא אפי' למ"ד מכירת שטרות דרבנן כאשר הוא מבואר בפוסקים ז"ל בלי חולק א"כ מאי שיאטיא דראובן המוכר הח"כ הלז משמעון כיון שכבר מכרו לנכרי ונהי דאמר שמואל המוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול היינו משום דאכתי נשאר לראובן המלוה הראשון שיעבוד גוף על המלוה כי היא דבר שאינו נמכר או משום שהמכירה אינה אלא דרבנן לכל חד מרבוותא כדאית ליה אבל מעולם לא עלה על הדעת שום אדם שיוכל המוכר לגבות מהלוה החוב כיון שכבר זכה בו הלוקח אי מדאו' אי מדרבנן מה תאמר הא אין כאן כתיבת קנה לך איהו וכל שיעבודא דאית ביה כתחז"ל בהא מילתא לא שייך לאפלוגי בין לוקח ישראל ללוקח נכרי וכי היכי דבלוקח ישראל בודאי אין המוכר בעל דברים דהלוה מטעם שכבר נסתלק המוכר מן הלוה באיזה אופן שיהיה ולכל הפחות מדינא דמלכותא שכבר קימו וקבלו היהודים היושבים בכל מדינות הללו עליהם ועל כל הנלוים עליהם ויתד הוא שלא תמוט גם בלוקח נכרי הדין כך בלי ספק וא"כ אין לראובן לתפוס החמשים ר"ט הללו כלל וכלל ואין כאן ענין לקדה"ש מלבד דבלא"ה לא מיקרי זה קידוש השם אם פורע אלא חיה"ש אם אינו פורע להנכרי וברור הוא כי מן הדין הגמור מחוייב ראובן הלוה הראשון לשלם להנכרי הלוקח מה גם כי הרשות בזכרוני בדיניהם א"א לתבוע ולנגוש את ראובן האינדיצנט עד שיעשה תחלה פירוטיש"ט על הלוה הראשון שהוא האקסיפטנ"ט נמצא שאין ראובן המוכר אלא כעין ערב והלוה הראשון הוא לוה גמור זה הנ"ל בנחיצה רבה וברוב טרדה עד שכמעט לא יכלתי לעיין בספר בעת כותבי זה: צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קמח

א חזר החכם השואל וכתב אלי וזאת תשובתי אליו שנית.

ב ידיד נפשי החכם הש"י עם היותי טרוד מאוד לא נמנעתי מלהשיב לכת"ר כי בעיני הדברים ברורים כשמש ורואה אני אותך מהפך הדברים ועושה מן הלוה ערב ומן הערב לוה ומ"ש כת"ר כי אין המלוה האחרון מחוייב לכוף את האיקספטאנט אלא כותב פרוטי שטו"ט וחוזר על האינדי"צאנט דע ידידי שאין מזה ראיי' שהאיקספטאנ"ט הוא ערב שהרי הרשות ביד המלוה האחרון לכוף את הלוה הראשון אם ירצה אלא שהוא אין רצונו להפסיד את עצמו מן האינדיצ"אנט הא אם המלוה האחרון רוצה לתפוס ולכוף את האיקספט"אנט תכף אין ספק שהרשות בידו תדע שיש מוכרים את הח"כ בלי אינדצ"אנט שקורין פריי"א פו"ן אינדיצימ"ינט היעלה בדעת שהאקספט"אנט פטור משום זה מלשלם להקונה הח"כ הא ודאי ליתא ועוד ראיה מכרעת הגע עצמך שהקונה הח"כ לא עשה פראט"שיט כלל משום זה לא נפטר האיקספ"טנט אבל האינדי"צאנט נפטר בדיניהם הרי לך ראיה מכרעת שהאקס"פטענט הוא הלוה והאינדיצ"אנט היא הערב ומה שרצית להכריע ממה שיכול הקונה הח"כ לגבות מן המוכר שהוא האינדיצ"אנט קודם שיתבע את האקספ"טאנט אין זה כלום דאשכחן בגמ' אינהי בתר ערבא אזלי וכי בשביל זה נאמר שהערב הוא הלוה והלוה הוא הערב נהי דלענין רבית אמרי' דגם הערב לוה יקרא אבל הלוה ליכא למ"ד שלא יקרא אלא ערב ולא יכלתי כלל למצוא טעם לדברי כת"ר שדימה דין זה לדברי ר"מ מרוטנבורג ומכח זה רצה לזכות את המוכר ורואה אני הדברים להיפך שאם תלמדנו משם כיון שבאמת הלוה הראשון הוא החייב להגוי הקונה הח"כ אף אם המוכר כבר נתפשר עם הגוי בפחות אין על הלוה הראשון לשלם להמוכר שהוא המלוה הראשון אלא אותו הסך ששילם הוא להגוי ולא יותר שהרי במותר החוב זכה בו הלוה הראשון שהוא המשלח לדברי ר"מ והלוה אינו חייב לשלם כלל וכלל להמוכר שהוא המלוה שלו וברור בעיני שאם נשרף הח"כ או מת הנכרי שהלוה הראשון פטור מן המוכר שהוא המלוה הראשון ואין להמוכר עליו שום טענה בעולם שהרי כבר מכר שטרו ודברי העיר שושן אינם ענין לנדון שלפנינו כלל דהתם בפורע חובו של חברו היא אבל זה חוב עצמו הוא פורע והיא מחוייב לפרעו ול"ד להדדי כי אוכלא לדנא ומעתה כל מה שטרח כת"ר להביא מחלוקת ר"מ ור"א ור"י בחנם טרח כי אין כאן ענין לשליח שטעה הנכרי מעצמו עמו או הטעה הוא את הנכרי אלא הכל חוזר לעיקר אחד שהלוה הראשון הוא חייב להנכרי חוב גמור וא"א להמוכר להשתלם מן הלוה כלל וכלל כיון שהנכרי הקונה הח"כ זכה בחוב הכתוב בח"כ ההוא ואף שנשאר להמלוה הראשון שיעבוד גוף על הלוה הראשון אין זה מועיל לשיוכל לחזור ולגבות חוב שכבר מכר וזכה בו הלוקח כראוי אלא לענין אם חזר ומחלו וכדשמואל

לא זולת ובח"כ אפי' הא נמי ליתא שהרי אם מכר ח"כ וחזר ומחלו בודאי אינו מחול בדינא דמלכותא ובזה אנו דנין ועושין מעשה בכל יום בלי פקפוק ושלום כנפש הצב"י אשכנזי ס"ט:

תשובה קמט

א שאלת כמה ריוח צריך להניח בין קבר לקבר ובפרט בבית הקברות של אמשטרדם שהעפר רך ותיחוח:

ב תשובה דבר זה נשאל מרבנו האי גאון ותשובתו בארוכה ה"ה כתובה על ספר תורת האדם להרמב"ן בשער הקבורה דל"ח ע"ג ותמצית דבריה שא"א שיהיה בין מת לחברו פחות מששה טפחים שלשה טפחים לתפיסת מת זה ושלשה טפחים לתפיסת מת זה ואף שיש דחק וטירחא לקבור את המתים אם ירחיקו קבר מקבר ששה טפחים ויצטרכו בשביל זה להוליך המתים למקום אחר רחוק משם עכ"ז צריכים הם להרחיק ששה טפחים קבר מחברו ומוכח לה ממתני' דהמוכר מקום לעשות לו קבר שבשילהי המוכר פירות וכ' דכל שאינו עושה כן גוזל את המתים ואף לרשב"ג דאמר במשנתינו הכל לפי הסלע ופירשב"ם שאם הקרקע חזקה אין צריך הפרש אמה בין כוך לכוך בביה"ק שבאמשטרדם שעפרה תחוח ורך מאוד כ"ע מודו דאין למעט ההפרש שבין קבר לקבר פחות מאמה א' שהיא ששה טפחים אדרבא לפי דבריו הי' צריך להרחיק באמשטרדם יותר מאמה שהרי כ' רשב"ם ואם סלע הבא בידי' ירחיק יותר מאמה ואין לך סלע הבא בידים יותר מקרקעית ביה"ק שבאמשטרדם באופן שכל מי שיש בידו למחות בקברני' שבאמשטרדם שלא יקרבו קבר אל קבר בפחות מששה טפחים שלא יהיו גוזלין את המתים ואף שיש קהלות אחרות כמו כן שמקרבין הקברות בפחות מאמה טעמא משום שאין להם מקום אחר לקבור בו וביה"ק שלהם צר ודחוק ועוד שעפרם קשה אבל בביה"ק שבאמשטרדם שהוא גדול ורחב הרבה ועפרם רך אין להם טענה לקרב הקברות בפחות משיעור הנ"ל אלא שהעולם טועים במה שראו בש"ע שבין קבר לקבר כתוב סתם עד שתהא דופן הקבר מפסיק ביניהם ובשני קברים זה ע"ג זה כתוב בפירוש ששה טפחים וחשבו שבין קבר לקבר סגי בהפרש כל שהוא וטעות הוא בידם דהש"ע שיטפא דלישנא דברייתא נקיט וכונת הברייתא ברורה וידועה שהוא על שיעור הדופן השנוי במשנתנו שהוא אמה בת ששה טפחים וכמ"ש רבנו האי גאון ז"ל שא"א כלל לקרב שני קברים בפחות מששה טפחים הפרש ביניהם ושהמקרבן בפחות מזה הוא גוזל את המתים ואף את"ל שלכך סתם בש"ע וכתב דופן הקבר מבלי תת קצבה לדבר משום דפסק כרשב"ג

אף שהוא נגד דעת הרמב"ם שבה' מכירה פסק כת"ק ולא הזכיר דברי רשב"ג עוד לא הרוחת בזה דבקרקע רכה ועפר תיחוח וסלע הבא בידי' כקרקעות ביה"ק שבאמשטרדם לא סגי בהרחקת ששה טפחים אלא צריך יותר לדברי רשב"ג וכמ"ש למעלה בשם רשב"ם סוף דבר אלו שמקרבין הקברים באמשטרדם בפחות מששה לא יפה הם עושים וצריך למחות בידם ובמקום אחר יתבאר בארוכה בעזה"י והשומע לדברי חכמים תבא עליהם ברכת טוב: צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קנ

א אשה שהודית שזינתה וגם עד אחד אומר שהוא זינה עמה אם זה כדאי לאוסרה על בעלה

ב תשובה אשר בקשה נפשו לדעת מה אתי ע"ד אשה שהודית שזינתה וגם אם ע"א מעיד שזינתה עמה עם כי הכל בכתובים כת"ר יצא לחלק ולהקל וע"ז הרבה בראיות והפציר בי לחוות דעתי הקלושה לעשות רצונך חפצתי ואבא על סדר קונדריסך מה שתמה כת"ר על הרשב"א סי' תקנ"ב וז"ל כת"ר ובאמת מאוד תמוה והוא סותר לדברי עצמו בסי' אלף תל"ז דשם חילק בין אומר זינתה עמי לאומר זניתי עם אשתך ואין לומר ששם מיירי בהפך ממ"ש אלא מיירי שאמר זינתה עמי דמנ"ל להרשב"א לפרש כן דברי השואל עכת"ד כת"ר ובאמת אין הנוסחא בדברי הרשב"א בסי' תקנ"ב כמו שהעתיק כת"ר אם הודה החשוד שזינתה עמה אלא כך הוא הנוסחא אם הודה החשוד אם לא נאמינוהו יחזור ויעיין כת"ר בשני הדפוסים בלונייא והענווא וימצא כדברי וא"כ אין כאן תמיהא ולא סתירה אלא שבמקום א' קיצר ובמקום א' הרחיב וכך הם ד"ת עניים במקום א' ועשירים במקום אחר ואף שסיים השואל ואין דנין אותו כאילו הוא בעצמו בא עליה אין רצונו שכך היתה הגדתו אני באתי עליה אלא כך היתה העדתו אשתך זינתה או נטמאת עמי וכן משמעות לשון תשו' הרשב"א שהשיב מסתברא דאמרי' ביה פלגינן דיבורא ואין אנו דנין אותו כאילו העיד שהוא בעצמו בא עליה אלא כאילו העיד שזינתה משמעות פשיטות לשונו שלא העיד לא בנוסח אני באתי עליה ולא בנוסח זינתה אלא כך הודה נטמאת עמי ואשר הוקשה לך על מה זה שאל הילכת' למשיחא אף שאין זה מן המתמיהין שכמה וכמה שאלות יש בתשו' הרשב"א דלא נפקא מינייהו מידי לענין דינא ואפי' למשיחא אלא למיסבר קראי או מתני' או שמעתתא עוד יש נפקותא בזה לזמנינו וכגון שנסתרה בע"א והחשוד הוא השני כשהחשוד אומר שנסתרה עמו אבל לא נטמאת בודאי אין כאן סתירה ואינה מפסדת כתובתה שהרי לא נשאר לנו אלא ע"א על הסתירה

והשני אומר שלא נטמאת בודאי דלא קיימא לן כרב פפא בכתובות פ"ב י"ט דאמר תרווייהו בשטרא מעלי' קמסהדי והאי דאמר תנאי הו"ל חד ואין דבריו של אחד במקום שנים אלא כר"ה בריה דר"י דאמר הני למיעקר סהדותייהו קאתו לאפוקי כשהחשוד אומר נסתרה ונטמאת עמי אי אמרי' פלגינן דיבוריה מהימן ותצא שלא בכתובה וה"ה דהוה מצי למיבעי בנסתרה עמי לחוד אלא דאורחא דמילתא בחשוד המעיד על הסתירה שהוא מעיד גם על הטומאה שהוא היודע ועד ועוד דלא ברירא ליה מילתא שיקרא רשע בשביל היחוד לחוד שהוא מעיד עצמו שנתייחד עמה אף אם היחוד מן התורה ועוד דעדיפא מיני' בעי מיני' דבא על אשת איש פשיטא וברירא לכ"ע שהוא רשע גמור ודקשי' לי' לכת"ר כיון שהשואל ידע דפלגינן דיבורי' מאי קמיבעי' ליה גם הרשב"א מה חידש לו לדידי דבר גדול שאל השואל עד שאני תמה מנין לו להרשב"א דין זה וזה שהדבר ברור שכדי שהעד המעיד בטומא' יהא נאמן צריך שיעיד שנטמאת מאותו האיש שקינא לה ולרשיז"ל בפי' משנת מי שקינא דל"א דוקא מאותה סתירה שהעדי' מעידין בה וא"כ איך אפשר לומר בכאן פלגינן דיבוריה ולומר שזינתה אבל לא ממנו הגע עצמך שהעיד בפירוש שזינתה מאחר ע"כ היתה שותה והרי בכאן אי אתה יכול לקיים עדותו אא"כ תאמר שלא זינתה עמו וכיון שאין בה עד על האיש הלזה שקינא לה שוב אין עוף הפורח נאמן בה על אדם אחר וזה באמת פלא אם לא תאמר שקינא לה מב' בנ"א ושנסתרה עם שניהם והודה הא' וע"ז לא שאל השואל וגם הרב לא השיב ככה ומה שתמהת על תשו' להרמב"ן למה לא אמרי' פלגינן דיבורא הרואה שם ימצא שאותו האיש חשוד היה בלא"ה ומ"ש כ"ש באיש הזה שהעיז פניו וכו' הוא לרוחא דמילתא ואשר מצא כת"ר בתשו' להרמב"ן סי' קל"ב וז"ל כת"ר ובודאי שלא נעלם ממנו ח"ו דפלגינן דיבוריה אא"כ דס"ל להרמב"ן ג"כ הני חילוקים שכתבו הרשב"א והתוס' ובזה מבואר מ"ש על הב"י שמראה מקום כו' וכתב בסי' קט"ו וז"ל והיא בתשובה להרמב"ן כו' משמע דס"ל להב"י דס"ל להרמב"ן כהרשב"א וחד טעמא ס"ל עכ"ל עוד כתבת וז"ל ואפשר שזה ג"כ טעם הרמב"ן בסי' קל"ב אבל סברא זו לא ס"ל להרשב"א עכ"ל כת"ר וזה כולו שגגה כי אותה התשובה להרמב"ן בסי' קל"ב היא היא תשו' הרשב"א עצמו וכך יראה בפירו' מלשון שתי התשובות שהוא שוה אלא שבתשו' להרמב"ן המעתיק קיצר סוף התשובה וזו היא כוונת הב"י ז"ל שכ' והיא בתשו' להרמב"ן כו' רצונו שזאת תשו' הרשב"א עצמה היא היא התשו' המובאת בס' התשו' המיוחסות להרמב"ן וכן הם רוב רובי התשובות שבספר ההוא המיוחס להרמב"ן אינן להרמב"ן כי אם להרשב"א ולכן בכל מקום שהרב"י מביאם הוא כותב להרמב"ן משא"כ על שום פוסק אחר משום שהם

מיוחסות להרמב"ן אבל אינה לו כי אם להרשב"א וז"ב ואשר בקשת לחלק בין מהרי"ק שו' קפ"ט ובין הרשב"א הנ"ל דלמהרי"ק שכתב שם דאין בדברי האשה הארורה הזאת ממש אע"ג דהלכתא כרבא כו' היינו דוקא לצרף עם אחר אבל בלא צירוף אחר פשיטא דאפילו עד כשר לא מהימן וכ"ש האשה הארורה הזאת ע"כ דברי מהרי"ק וכ' עליו כת"ר משמע מדבריו דאם אין עד אחר עמו אפי' במקום שאין צריך כי אם ע"א כגון אחר קינוי וסתירה אפ"ה לא פלגינן דיבורי' דאל"כ הול"ל בקיצור דעד א' לא מהני ואפשר דכ"ז הוא מטעם שכתבתי כו' דלא פלגינן דיבוריה אלא כשיש אחר עמו דאז אמרי' דעדותו של זה כמו זה ועוד האריך כת"ר בדבר זה ואני אומר על החלוקין אנו מצטערין אלא שבאת לחלוק עלינו את השוין דמלבד דקשיא לפ"ד הרגתיו תנשא אשתו דיחיד הוא ופלגינן דיבוריה עוד נצטרך לומר דדוקא כשהעד האחר העיד בתחילה והרשע יודע בו ובא אחריו וזה דבר שלא שמענו ולא ראינו לא בתלמוד ולא בשום א' מהפוסקים אדרבא הפכו מבואר בתלמוד ופוסקים ועוד מנין לו למהרי"ק לחדש דין כזה ועוד אין מדרך הפוסקים להביא דין חדש בפשיטות ודרך אגב בלי שום ראיה אבל עיקר כוונת מהרי"ק היא שם להרבות זכותו של אותו ר' אהרן הנרדף ולהגדיל אשמת אותו הק"ק שרדפוהו חנם ועל קוטב זה סובב הולך כל לשון התשו' בדרך ק"ו בן ק"ו וזו דרך נכוחה וסלילה ודעת מהרי"ק שוה לכל הפוסקי' ומה שהאריך כת"ר בענין אם רשע דאו' נאמן להעיד על האשה שנסתרה שנטמאה והרמב"ם כ' בפירוש דאינו נאמן לא רציתי להאריך כיון דלא נפק"ל מידי בזמן הזה לפי טבע מהלך פשוטי הדברים ודברי הרמב"ם ברורים מפשט לשון הגמרא ומה צורך ראיה מדברי רשיז"ל לדברי הרמב"ם אמנם מה שנסתפק כת"ר אם גזלן דאו' נאמן בבכור ובשבוייה בעיני הדבר ברור דאינו נאמן כנכרי ולדעת מקצת הוא גרוע מנכרי דאף במסל"ת אינו נאמן אלא דלא קיי"ל הכי אבל במתכוין להעיד אינו נאמן כנכרי:

ג מה שרצה כת"ר להוכיח שדעת הרמב"ם שע"א נאמן מה"ת בעיגונא כבר האריך הריב"ש ז"ל בחתירת דבר זה בטוב טעם החפץ ידרשנו מספרו וכנראה שכת"ר לא ראה את תשובתו מה שהקשה לכת"ר איך יחלקו ר' אחא ב"י ורב פפא בשבועות ל"א בפי' שאינן ראוין להעיד בשבועת העדות אם הוא מלך דוקא דפסול מדאו' או משחק בקוביא נמי אף דלא פסול אלא מדרבנן בפלוגתא דר"מ ור"י בעושה סוכתו ע"ג בהמה דר"מ מכשיר דאזיל בתר דאו' ור"י פוסל כיון דמדרבנן לא חזיא אזיל בתר דרבנן אמר לך רב אחא ב"י ע"כ ל"ק ר"י התם אלא להחמיר אבל להקל לפוטרו מקרבן אפי ר"י מודה ורב פפא פשיטא דאתי' אפי' כר"מ דשאני הכי דאמר קרא לא יגיד והאי לאו בר הגדה

הוא כלל כדאמרינן בגמ' בהדיא ובר מן דין בשלמא אי הוה התם בעיקר גזירה דרבנן שלא לעלות באילן סברא מוסכמת שאם עלה בה בי"ט בין לר"מ בין לר"י לא יצא בה ידי חובתו הוה אפשר לדמויינהו להתם דהתם בין לר"א ב"י בין לר"פ משחק בקוביא פסול הוא לעדות מדרבנן אבל הכא ס"ל לר"מ דאפי' בי"ט עצמו אם עלה בסוכה שע"ג האילן אף שעבר על שבות דרבנן שאין עולין באילן מ"מ ידי חובת סוכה יצא ממילא ליכא לדמויינהו להתם דהתם לכ"ע אף שכבר העיד המשחק בקוביא אין בעדותו ממש וז"ב ומה שתמה כת"ר על ר"פ שאמר הכל מודים בעד מיתה שהיא חייב ואמאי הא איכא ר"י בסוכה דאמר סוכה האסורה משום מוקצה פסולה דאזיל בתר דרבנן נראה לי הדבר ברור דמשום דהגדה מעלייתא היא חיובי מחייב דואם לא יגיד כתיב וכיון שהגדתו מועלת מ"מ פשיטא דחייב ואפי' ר"א בר יעקב דפליג אר"פ במשחק בקוביא בעד מיתה מודה וכמ"ש התוס' ודבריהם ברורים ולא ידעתי במה נתקשה כת"ר ואשר כ' כת"ר וז"ל עו"ק לפ"ז ל"ל יהיה חייב קרבן שבועה כשכפר העד במיתה ואין לו מטלטלין כ"א קרקעות כו' משום דהתורה פטרה מקרקעות ונימא דנהי דמדאורייתא פטור הא מדרבנן מחויב להעיד וא"כ ליחייב כמ"ש לענין עדי מיתה דהוה מדרבנן לדעתייהו ה"ה לענין קרקעות הוא חייב מדרבנן להעיד עכ"פ וא"כ ליחייב נמי בקרבן אף דפטורי' מלהעיד מדאו' עכ"ל כת"ר וחוץ מכבודך טעות גדולה יש כאן דודאי מדאו' חייב הוא להעיד בקרקע כמו במטלטלין אלא שהתורה פטרתו מקרבן שבועה וא"כ ממילא נפיל כל מ"ש כת"ר עוד לקמי' ממאי דאי' בגמ' ש"מ עידי קרקע חייב כו' ואין להאריך בזה כי הוא ברור ומעתה נבא לעיקר הדין באומרת טמאה אני לך ורגלים לדבר שכתב מהרא"י לאסרה מכח התוס' דפ' אעפ"י ס"ג ע"ב ד"ה אבל אמרה וכת"ר האריך לבאר שדברי התוס' הם למאי דסליק אדעתין שבאומרת מאיס עלי כייפינן לבעל ובחנם טרח כת"ר לפרש כל הדיבור בזה שהם דברים פשוטים לתינוקות ואף מהרא"י מודה בזה שאינו ענין לנ"ד אמנם מ"ש כת"ר וז"ל אבל כשנעיין בתוס' י"ל דאינם סותרים כלל זל"ז והם דעת אחד כו' ע"ד ומ"ש התוס' וכן נראה דבאומרת טמאה אין להתיר מטעם אירכוסי כו' נ"ל לפרש פי' דאי מכח אומרת טמאה הוא נאסרת א"כ אין להתיר מכח אירכוסי אבל באמת לא נפק"מ אם אומרת טמאה אני או לא לגבי בעלה אם לא מכח מיגו ע"פ מאי דס"ד דתוס' דיש לה מיגו ובאמת אין לה מיגו וא"כ אין נ"מ בין אומרת טמאה כו' עכ"ל והם דברים תמוהים מאוד דהא ר"י בתוס' דיבמות לית לי' דכופין באומרת מאיס עלי כמבואר בכל הפוסקים וא"כ אין לה מגו ואפ"ה ס"ל דבאומרת טמאה אני ואירכוסי מירכס הוה אסורה והא דשריא בנדרים משום דלא אירכס נואף הא אי הוה

מירכס הוה אסורא לבעל והיינו משום שאמרה טמאה אני הא אי ל"ה אמרה טמאה אני אף דליכא טעמא דאירכוסי נמי הוה שריא הרי שמכח שאמרה טמאה אני דוקא היא נאסרת בדאירכס באמת ואפ"ה התירה בדלא אירכס וזהו לפסק הלכה כמו שברור כל זה בתוספת דיבמות ובהרא"ש שם והרי כת"ר רצה להשוות בין התוס' ולפי דבריך הם רחוקים כרחוק מזרח ממערב ואיך יתכן שיחשבו התוס' בפ' אעפ"י באומרם וכן נראה כו' לנמנע מה שחושב ר"י ביבמות אמת לאמיתו גם הדברים בעצמם בפרק אעפ"י אין להם הבנה לפי"ד כת"ר שתחלת יסוד קושייתם מההיא דשלהי נדרים דמיירי באומרת טמאה היא ושלכך היא נאמנת בדאירכס משום דיש לה מגו דמאיס עלי הא לא"ה ל"ה מהימנא מה שאין במשמעות לשונם אלא שהם הכריחו זה מכח אין אשה נאסרת על בעלה עד שיראו כדרך המנאפים עוד תימא על כת"ר ומה היו אומרים התוספות אי לאו הך סברא דכופין במאיס עלי והאיך היו מפרשים ההיא דנדרים אי באומרת טהורה אני תיקשי להו והא אין אשה נאסרת על בעלה אלא עד שיראו כדרך המנאפים כמו שהקשו באמת ואי בבועל היינו תירוץ וי"ל שכ' התוס' ומי המונע שלא יפרשו לסברת האומר שכופין במאיס עלי כמו שהיו מפרשין בלא"ה:

ד גם מ"ש דדברי התוס' קאי על הבועל דברים אלו אין להם שחר אי על הבועל מה צורך לומר וכן נראה דבאומרת טמאה א"ל אין נראה כלל להתירה מטעם אירכוסי הוה מירכס ומי הוא המתנגד לומר דבדקאי על הבועל מיירי באומרת טמאה אני הא כל עיקר לא הוצרכו התוס' לאוקומי ההיא דנדרים באומרת טמאה אני אלא משום דא"א נאסרת על בעלה עד שיראו כדרך המנאפים הא לרוכל מיהא אסורא בדבר מכוער לכ"ע כמו שמפורש ביבמות כ"ה ועוד מה יתן ומה יוסיף האי וכן נראה דהתוס' ועוד דקדוק קל אומרת טמאה א"ל דקאי על הבעל אף שדקדוק קל הוא הכל סיוע לדרך האמת ומה שביקש כת"ר לרפאות שבר זה על נקלה באומרו וז"ל וא"ל דהא התירוץ דקאי על הבועל עדיין אינו מן המוכרח כו' זה אינו דבלא"ה י"ל דשריא קאי הן על הבעל הן על הבועל כו' אף דק"ל דאבעל ל"ל למימר דשריא דפשיטא היא וע"כ תירצו דהרבותא הוא לגבי בועל דקאי גם אבועל והוי רבותא עכ"ד כת"ר ואין להם טעם דודאי אי קאי אבעל אתי בועל בק"ו לענין איסור היכא דאירכס אבל אי קאי אבועל דוקא אבועל הוא דצריכינן לטעם ההיתר משום דלא אירכס אבל בבעל אף אי הוה מירכס נמי הוי שריא ולא הוצרך רבא כלל ליתן טעם לדבריו דאי ס"ד דעביד איסורא אירכוסי הוי מירכס אשר עליו כל יסוד הפלפול של התוס' בין בכתובות בין ביבמות אלא הפי' הברור כשמש בדברי התוספות הוא שהם הכריחו דעכ"ח לא מיירי ההיא דנדרים באומרת טמאה א"ל

וכמו שרצו התוס' לפרש בקושייתם דא"כ האיך הוה שריא לבעלה מטעם אירכוסי הוה מירכס א"ו באומרת טהורה אני ולבועל וכדברי מהרא"י ובזה לע"ד יש די השיב על כל מ"ש כת"ר אח"כ בענין מ"ש התוס' והרא"ש ביבמות ואין רצוני להאריך בדבר המובן מאיליו אכן לא יכלתי להתאפק מלהודיעך דעתי בענין מ"ש כת"ר דבאומרת טמאה אני וכי ההיא עובדא דשילהי נדרים דהוה מהרזיק נואף ואיתתא בבית' ופרטי' נואף להוצא ועיין דאוקמיה התוספות באומרת טמאה דשריא לבועל כיון שהיא מותרת לבעל דאל"כ אתה מוציא לעז על הבנים כדאמרי' שם גבי תרומה אלו דברי כת"ר ובאמת כמו זר נחשבו דגבי תרומה נמי קי"ל כרבא דאפי' בעודה תחתיו אסורה לאכול תרומה ואפי' לרב ששת איכ"ל דדוקא בתרומה הוא דאיכא לעז אי לא אכלה כיון דאשת כהן היא ותרומה מצוי לה ומונחת לפניה בכל עת ודרך כל נשי כהנים לאכלה אבל אי לא תנשא לנחשד אין לעז דאיכא למיתלי בכמה אמתלאות וקל להבין וכולה שמעתתא דיבמות בהנטען על אשת איש הכי מוכחא דבמאי דלא תנשא לכתחילה לנטען ל"ח ללעז בנים אלא בלהוציאה אם נישאת הוא דמחלקינן בין יש לה בנים לאין לה דהתם ודאי איכא לעז והרמב"ם ז"ל כ' בפי' בה' א"ב פ' ח"י ד"ט א"א שאמרה לבעלה נאנסתי אעפ"י שהיא מותרת לבעלה כמ"ש הרי היא אסורה לכל כהן שבעולם אחר שימות בעלה שהרי הודת שהוא זונה ואסרה עצמה ונעשה כחתיכה האסורה הרי מבואר הפך דעת כת"ר ואף הראב"ד המתיר שם בהיתה קטטה ביניהם ומטעם אמתלא בדבר מכוער בנ"ד לא יחלוק וראיתי שם בהה"מ שכתב וז"ל ואני אומר שדינו של רבינו אינו מחכמתו אבל מסוגי' שבפ' האשה שנתארמלה למדו דאמרי' התם בהנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך והוי מקחי מקח טעות ר"ג ור"א אומרים נאמנת ואמרו שם מיגו דאי בעי' אמרה מוכח עץ אני תחתיך דלא פסלה נפשה מכהונה ואמרה נאנסתי דפסלה נפשה מן הכהונה משו"ה מהימנא וענין סוגי' זו מבואר כדברי רבינו עכ"ד הרב ז"ל ובעיני דבריו ז"ל תמוהים מאד מאד לא יכולתי להולמן דמתניתין במאי מוקי לה אי באשת ישראל מאי ענינה לכאן דהתם אנו מאמינין אותה בכל דבריה שהרי אף לפי דבריה מותרת היא לבעלה וגם כתובתה מאתיים כדין האנוסה תחת בעלה וא"כ מהי תיתי למשריה לכהן הא אפי' בעודה תחת בעלה אנו מאמינין אותה ואמאי לא נאמינה לאחר שתתגרש וגם לא שייך בה כלל למימר שמא עיניה נתנה באחר שהרי אין דבריה מוציאין אותה מיד בעלה ואף אי מוקי לה באשת כהן אין ענינה לכאן דהתם ודאי אסורה כדא"ר אלעזר האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאסרה עליו והביא הרמב"ם ז"ל גופי' דין זה בסמוך

וא"כ התם הרי היא אסורה לו אלא שאנו מאמינין אותה לומר שמשאירסה נאנסה ובזה לא תפסיד כתובתה והיא הטענה האוסרתה לכהונה ומה ראיה מכאן לאשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי במקום שאין אנו מאמינים אותה ומתירים אותה לבעלה בחזקת שלא נבעלה שאעפ"כ תהיה אסורה לכהונה שהוא הנדון שעליו דנין הרמב"ם והראב"ד ואין לומר דראיי' הה"מ היה לומר דלא תיהני אמתלא מדאמרי' בגמ' התם דפסלה נפשה מן הכהונה משמע דפסולה לעולם אפי' אם תחזור ותתן אמתלא מלבד הדוחק שיש בזה עוד אינה ראיה כלל דהתם אפי' אם תאמר מוכת עץ אני אסורה לבעלה כמ"ש הה"מ גופיה בדין שאחר זה לדעת הרמב"ם והאי דקאמר דפסלה נפשה מכהונה עכ"ח לאו למימרא דאי הוה אמרה מוכת עץ אני הוה שריא אלא דמוכת עץ אני לא מיגניא כיון דשריא לכהונה כשהיא מוכת עץ ודאית ועכשיו אומרת נאנסתי תחתיך מיגני' טפי שהרי אף לפי דברי' פסולה היא לכהונה וכיון דלעולם היא אסורה לכהונה מה אמתלא שייך בה הא אין פיה אוסרה ואפי' לדעת הרמב"ן והרשב"א שהביא הה"מ דבטוענת מוכת עץ אני נאמנת ומותרת אף לכהן מ"מ לא דמיא לנדון זה דהתם איכא ריעותא שהרי בשותקת היא אסורה ואין דיבורה אוסרה דממילא נמי אסורה אלא שהי' צריך דיבור להתירה ולהכי איכ"ל דלא מהני אמתלא לאפוקי באומרת טמאה אני לך דכל עיקר אינו אוסרה אלא דיבור ובהא אפשר דמהני אמתלא סוף דבר דברי הה"מ צל"ע עוד כ' כת"ר וז"ל ולדעה זו דס"ל דהתוס' דכתובות קאי אליבא דמסקנא כו' דהל"ל דבאומרת טמאה ואינה רוצה כתובה נאמנת דהא כתבו בתירוצם קמא שם דאיירי בנדרים ברוצה כתובה ובזה האריך כת"ר בדברים ואינן אלא תמה דאטו בחדא מחתא מחתינהו והלא הן דברים שאינן תלויים זה בזה וכמו שכבר כתבתי דאף דתירוץ זה מוכרח הוא דדוקא אליבא דמ"ד כופין בטענת מאיס עלי הוא מ"מ האי וכן נראה שכ' התוס' עכ"ח הוא אליבא דכל הפירושים אינה עוד ראיתי בדברי כת"ר דבר שא"א לאמרו שדעתך לומר דאפי' למשנה ראשונה דוקא באומרת טמאה אני באונס מהימנא אבל באומרת זניתי ברצון לא מהימנא כלל דא"א עושה עצמו רשע כי קרוב הוא אצל עצמו עכ"ד והם טעות גמור כי הנה הרמב"ם וכל הפוסקים סוברים דאפי' למשנה אחרונה דאינה נאמנת מטעם שמא עיניה נתנה באחר עכ"ז לענין ממון הודאתה שזנתה ברצון כמאה עדים דמיא כ"ש וק"ו בן ק"ו למשנה ראשונה דלא חיישי' לעיניה נתנה באחר דהיא נאמנת על עצמה יותר מק' עדים ושויתא נפשה חתיכה דאיסורה ומה לי ממון או איסור כיון שביד האדם למישוי נפשיה חתיכה דאיסורא ומה ענין אדם קרוב אצל עצמו לכאן וכי בתורת עדות באנו לאוסרה ע"פ הודאת עצמה אלא מעתה האומר אנסתי ופתיתי את בתו של פלוני או

גנבתי וגזלתי לא ישלם לא בשת ופגם ולא את הקרן וכן האומר בשבועת העדות זכור הייתי את העדות בשעת שבועה ונשבעתי לשקר לא יביא קרבן ע"פ עצמו וכמה דברים זרים כיוצא באלו שאסור לשמען ותלמוד ערוך בפ' החולץ מ"ז מעשה באחד שבא לפני ר' יודא ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי כו' א"ל נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את הבנים והרי הוא משים עצמו נכרי ואפ"ה נאמן על עצמו ליאסר בבת ישראל ובכל הדברים האסורים לנכרי מטעם שוי נפשיה חתיכא דאיסורא כמ"ש התוס' וכל הפוסקים ופסק הרמב"ם וכל פוסקי הלכות כר"י והמציאה שמצא כת"ר בפי' הרמב"ם על משנת סוף נדרים באומרו והבחירה לו אם רצה לגרש ואם רצה תהי' תחתיו אחר שאין שם עדים כמו שמבואר בכאן וסבור כת"ר שזה קאי למשנה ראשונה כיון שעליה הוא עומד ומפרש וכן לאחר כן הוא אומר ואשוב לכונת פי' השמי' ביני לבינך ואין הדבר כן אלא הרמב"ם קושטא דמילתא לדידן נקיט וכן הוא במה שביאר תכף אחר זה דע שזה שנזכר עליו בתלמוד כו' זה אינו אלא באשת כהן וזה ע"כ דוקא למשנה אחרונה א"ו אגב דבעי הרמב"ם להכריח פירוש משנתינו דמיירי באשת כהן שנאנסה ולא באשת ישראל נקט כל גווני דאיכא לפרושי ונקט בהו הדין האמיתי שהרי אין זה מונע הכרח פירושי במשנתינו וזה מוכרח בעצמו מדברי הרמב"ם שכ' ואם רצה תהיה תחתיו אחר שאין שם עדים כמו שמבואר בכאן ואם כתבנת כת"ר איזה ביאור יש שם במשנה למשנה ראשונה דאינה נאמנת א"ו משנה אחרונה קאמר דמבואר שחוששין שמא עיניה נתנה באחר וזה פשוט וברור והכל סובב הולך על יסוד אחד שהקדמתי בפתח דברי שאין להוציא שום דין חדש מדברי איזה מפרש או פוסק אם לא שהוא מוכרח בהכרח גמור כי אין מדרך הפוסקים להביא דרך אגב ובלי ראיה מה שאינו פשוט וברור ודבר זה ראוי להיות נגד עיני המעיין בכל מקום והוא כלל גדול בתורה פקח עיניך והבן ודברי הרמב"ם אלו עצמן הן הפך דבריך שהרי כ' הרמב"ם במשנה זו על זה הדבר בעצמו וז"ל ולא נאמר לו אלו היית מכחיש בו א"כ אתה מחויב בכתובה לפי שהעיקר אצלנו פסוק ומוסכם בכל התורה דפלגינן דיבוריה כו' הרי שעכ"ח א"א להפסידה כתובתה אם לא שאמר שברצון זינתה ונעשה רשעה ואנו מאמינים אותה דבר זה לחובתה ולא לחובת הבעל וזה הפך ממה שכתבת ולפי דרכינו למדנו שהרמב"ם אינו נסכם עם הרשב"א בפי' פלגינן דיבור' אלא ס"ל שנאמינהו הדבר בעצמו לאיזה ענין שיהי' ולא נאמינהו לענין אחר וכמ"ש זה בפירוש ומה שביקש כת"ר להביא ראיה מטעם הסופר וכו' ואח"כ יצא הגט מיד האיש כו' דאם לאחר זמן יצא ה"ז גט ואין האשה נאמנת אין זה ראיה למשנה הארונה דכי היכי דאינה נאמנת לומר טמאה היא לא ברצון ולא באונס ה"נ אינה נאמנת לומר נחלף

הגט אי מדאו' או מדרבנן לפי חילוף הפירושים שכ' הר"ן ז"ל בשילהי נדרים ודוקא לבעלה כדאמרי' לאבד זכותו של שני אבל לתרומה ולכהנים אחרים אה"נ דשויה נפשה חתיכה דאיסורא ואף למשנה ראשונה מאי ראי' היא זו לאומרת טמאה אני דהך טענה דגט ושובר אפילו היה לה מגו ה"ל כמגו במקום עדים דאנן סהדי שנתגרשה ולאו כל כמיניהו לומר שלא נתגרשה משא"כ באומרה נטמא' ברצון דפשיטא דמהימנא אי לאו משום דעיניה נתנה באחר כ"ש דאעיקרא דדינא פירכא דבשובר יוצא מחמת ידיה אין לה מיגו דניחא לה טפי לומר שטעתה מלומר שזינתה ברצון וזינתה באונס לא מהני לה לאפוקי מבעלה ישראל שהרי היא גרושה וע"כ היא נשואה לישראל בינה זאת והוסיף כת"ר תמה באומרך דאף שהיא יודעת שנטמאה ברצון אינה מצווה לפרוש דכיון שהיא מותר בה אף היא מותרת בו וכמ"ש הר"א ממיץ סוף נדרים דלא מצינו זונה שתהא מוזהרת ואפי' למ"ש התוס' שם דכל היכא דאיהו מוזהר איהי נמי מוזהרת הכא דאיהו אינו מוזהר מטעם דאין עדים בדבר א"כ י"ל דגם היא אינה מוזהרת אעפ"י שהיא יודעת האמת עכ"ד מכ"ת:

ה ואני תמה הלזה יקרא אינו מוזהר אין זה אלא כמי שראה שנפל חלב לתוך קדרת חבירו והגיד לחבירו במקום שאין חברו מחויב להאמין לו שהרי בעל הקדרה מותר בקדרתו היאמר אדם שגם אותו הרואה יהא מותר לאכול מאותה הקדרה רח"ל מהאי דעתא להתיר איסורי תורה וחלילה לרא"ם שיטעה בזה שאפי' תשב"ר יודעין אותו וע"כ לא עלתה ע"ד של רא"ם אלא באיסורי כהונה שהרי אין ישראל מוזהר על הזונה אלא הכהנים לקדושתן וסבור הי' הרא"ם למאי דלא אידכר משמעתתא דיש מותרות פ"ד דאף הזונה אינה מוזהרת אבל באיסור השוה בכל דבר הברור לתינוקות דהיא כהוא דאל"כ לא תהא בת ישראל מוזהרת על הממזרים וכן בכל איסורי ביאה ששנינו במשנתינו שילהי פ"ד מח"כ כל עריות א' גדול וא' קטן הקטן פטור א' ער וא' ישן הישן פטור א' שוגג וא' מזיד השוגג בחטאת והמזיד בהכרת הרי דאף שהא' קטן או ישן או שוגג באופן שהוא פטור השני בהכרת והה"ד לחייבי לאוין דמאי שנא אלא הדבר פשוט דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וא"כ בנ"ד שזינתה ברצון תחת בעלה שהוא איסור השוה בכל פשיטא שהיא אסורה אם האמת הוא שזינתה ואף שכ' שם התוס' דיש כח ביד חכמים לעקור דבר כבר עמעם עליה הר"ן שם ואף הרשב"א שעלה על דעתו לומר כך לא סמך עליה למעשה ואני תמה על הטור שכתב היו נושאות בה נשים המוזרות בלבנה אחר קינוי וסתירה אינו משקה אבל נוטלת כתובתה וכן בחמש נשים המעידות אותה שנטמאה אחר קינוי וסתירה כ' שאין משקין אותה אבל נוטלת כתובתה

ויוצאה ואמאי דל מהכא נשים המוזרת בלבנה וכן בחמש נשים דל מהכא סהדוהיינו תיפוק ליה דכבר הפסידה כתובה אף אם לא העידו לה אלו הנשים שנטמאה שהרי בזה"ז תכף לאחר קינוי וסתירה הפסידה כתובה דבשלמא על הרמב"ם ל"ק שדרכו ז"ל להביא כל הדינין אף שאינן נוהגין אלא בזמן הבית כיון שבזמן הבית בסתירה לחודה לא הפסידה כתובת' אף אלו הנשים אינן יכולות להפסידה כתובתה בעדותן אבל הטור ז"ל שכל עיקרו אינו אלא להביא הדינין הנוהגין בזה"ז אלא שאגב אורחא הביא דרך קצרה דיני שתיית הסוטה האיך כתב דין זה סותר להנהיג בזה"ז שהיא העיקר בספרו אלא דשיטפא דלישנא דהרמב"ם ז"ל נקיט עוד ראיתי שכתב כת"ר וז"ל אף דלדברי הר"ן שם דלא מן הדין היה צריך לטעמים כלל כי מותרת היא אף בלא שום טעמים אך שראוי לכל יראי שמים כו' ולפי זה גבי עד א' אם הודאתה אף אם הוא כמו רגלי' לדבר אין צריך לו טעמים להתירה דשם היו רגלי' לדבר ומותרת ע"פ הדין בלי שום טעמי' אף מאן יימא לן לסמוך על דעת הר"ן בזה להקל כ"כ עכ"ל כת"ר עירוב פרשיות יש כאן ובין גברא לגברא איחלף לך דמאן דמתני הא לא מתני הא דלהתוס' דפתרי להיא דנדרים בשהי' אומרת טמאה אני מיירי רבא לענין דינא ולהר"ן דמוקי לה בבא לצאת ידי שמים לא מוקי לה באומרת טמאה אני וז"ב אבל באומרת טמאה אני רגלי' גמורי' לדבר כגון אי לא ערק נואף אלא הוה מיטמר לא מצאנו מי שיחלוק על התוס' והרא"ש בפירו' להקל באופן שהלכה למעשה אשה זאת אסורה לבעלה את זה ראיתי לכתוב לרוב ההפצרות שהפציר בי כת"ר להודיעו דעתי וה' ברחמיו יאיר עינינו במאור תורתו ויצילנו משגיאות: הצעיר צב"י הירש בא"א הרב המובהק כמוהר"ר יעקב זלה"ה אשכנזי ס"ט:

תשובה קנא

נשאלתי לפרש ל' רש"י בפסחים פ' האשה פ"ח ע"ב ד"ה בתקנת' דרבי' שאין לו תקנה אחרת דהא לא מצי למימר גדי שלו וטלה שלמי' כדמפרש לקמן שממעט באכילתו דקאכיל לתרווייהו באותו הלילה משום ספק פסח וחד מינייהו שלמי' הוא עכ"ל ונתקשו בו הרבה עד שמהר"ם מלובלין מחקו בספרו ובודאי קושייתם היא דהא כשיבא הרב בלילה ע"כ היא יודע איזה מהם אמר וא"כ יאכל השני לשני ימים ולילה כדין שלמים ואם באת לחוש שישכח גם הרב כשיבא בלילה גם תנאי זה אינו כלום כי שניהם יצאו לבית השרפה ואדרבא זה התנאי גרוע הוא כי א"א לאכול כלל משום אחד מהם כדי שלא יהא הפסח נאכל שלא למנויו ובתנאי השלמים עכ"פ נאכלים שניהם כל זמן אכילת הפסח מיהא זהו מה שראוי לעורר בדברי רש"י. ונ"ל ברור דכיון דקיי"ל שלמים נאכלים

לשני ימים ולילה א' יפה כח אכילת יום הראשון כאכילת יום ב' וכשם שאסור לשחוט שלמים בתנאי תודה משום דממעט באכילת יום שני ה"ה והוא הטעם באכילת יום ראשון שהוא יום זבחו שאסור להתנות עליו בתנאי שהוא אוסרו וממעטו באכילת יום זבחו דמאי שנא והכא הרב לא יבא עד הלילה שהיא זמן אכילת הפסח שאינו נאכל אלא בלילה ועד שיבא הרב ויברר איזה הוא שלמים א"א לאכול אותו שהוא שלמים שהרי אינו ידוע לנו ובכל אחד יש לחוש שהוא הפסח עד שיבא הרב ונמצא ממעט אכילת שלמים מיום ראשון שהוא יום זבחו. ולפי"ד הרמב"ן בפירושו הוא העיקר כדכ' קרא ביום זבחו יאכל וממחרת והנותר יאכל שאם יותר בדיעבד יאכל ביום של אחריו אבל עיקר מצותו ליאכל ביום זבחו וכאן אתה מפסידו עיקר מצות אכילתו שהוא ביום זבחו והיינו דנקיט רש"י דקאכיל תרוייהו באותו הלילה ר"ל ולא ביום זבחו והא דנקיט מיעוט אכילתו ולקמן יש עוד טעמים חדא מינייהו וקמייתא נקיט אלא שיש לי לדקדק עוד האיך אפשר להתנות בשלמי' אחר תמיד של בין הערבי' שהוא זמן הקרבת הפסח דבשלמא בסוגיא דלקמן דאמר אמאי פטורין מלעשות פסח שני פריך שפיר אף דיקריב אחר תמיד של בין הערבים מוטב שיבא עשה שי"ב כרת שהוא הקרבת הפסח וידחה עשה דהשלמה שא"ב כרת כדאמרינן לעיל בפ' תמיד נשחט אבל הכא כיון דאפשר לו בתקנה דע"מ שאין לרבו רשות בו אסור להתנות בשלמים וי"ל דהיינו דקאמר שאין לו תקנה אחרת רצונו שאף אם לא ימצא מי שירצה להקנות לו ע"מ שאין לרבו רשות בו ואז נדחה עשה דהשלמה מפני עשה דפסח אפ"ה אין להתנות בשלמים משום שממעט באכילתן כדאמרינן לקמן נראה לי:

תשובה קנב

תוס' פ' אלו דברים ס"ו ע"א מה לתמיד שכן תדיר ותימא ונילף מבינייהו דתמיד ומילה עכ"ל ותימא לי דהאמרי' בזבחים בפ' כל התדיר צ"א מילה לגבי פסח כי תדיר דמיא וא"כ איכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן תדיר ואפי' ללישנא קמא דאמר מאי תדירה במצות מלבד שהוא דחוק והעיקר כלישנא בתרא עוד אין ספק שתדיר לכל הפחות הוא כמצוי וא"כ ללישנא קמא נמי איכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן מצוי ואף דרבא קאמר התם מצוי קאמר' תדיר קמבעי' לן מצוי לא קמבעי' לן היינו לענין מקודש ותדיר או מקודש ומצוי דמקודש פשיטא לן דעדיף ממצוי אבל אין ספק דמצוי חומרא הוא כדאיתא במס' י"ט כ' גבי סמיכה וא"כ פרכינן לה בדינא דמה הצד וצ"ע:

תשובה קנג

תוס' פ' כיצד צולין ע"ד ע"א ד"ה אויר קטן וכו' בלא אויר נמי הי' יכול לקיים מצות זריקה אלא לכך היה אויר שע"י כך יזכר לזרוק עכ"ל תימא לי דאישתמיט להו תלמוד ערוך בזבחים פ' ק"ק ס"ב ע"ב שאל ר"ש ב"י ב"ל את ר"י אומר היה רשב"י אויר יש בין כבש למזבח וכו' דליקה הוא זורק התם משום דלא איפשר פי' וא"כ ל"ל קרא אע"כ קרא אתא לאשמועינן דיש אויר כדפירש"י רב פפא אמר כי דם מה דם אויר קרקע מפסיקו אף בשר אויר קרקע מפסיקו הרי דלשתי הלשונות גזה"כ הוא שיהא אויר קרקע מפסיקו וצ"ע

תשובה קנד

פ' טרף בקלפי מ"ג ע"א תוס' ד"ה הכל כשרים לקדש וכו' והא דכ' ונתן עליו מים חיים יש לפרש ונתן עליו בשבילו עכ"ל תמה אנכי דאישתמיט להו תלמוד ערוך פ"ב דסוטה דף י"ו ע"ב וצ"ע:

תשובה קנה

פ' הוציאו לו ס"ג ע"א ד"ה שלא תתחיל לא ידענא מאי קאמר וכו' דילמא האי ברייתא איהו נמי תני לה וכו' א"נ י"ל הנך תרי ברייתות לא מיתניא בי ר"ח ור"א ומייתי מהא דמיתני בי ר' חייא עכ"ל ותימא לי דאישתמיט להו דמשנה היא בפ' ששי דמס' תמיד ובזה אין צורך לכל מה שכתבו בדיבור זה וצ"ע:

תשובה קנו

גמרא נ"ז ע"ב נתערבו לו כוסות בכוסות נותן וחוזר ונותן וכו' אף דאמרי' לעיל האי חיור והאי סומק הא אמרי' משום חולשא דכ"ג לאו אדעתיה ואפשר שתהיה לו חולשא גדולה עד שלא יוכל להבחין בין חיור דשעיר לסומק דפר דפשיטא דחיור דקאמרי' אינו כסיד ההיכל ולא כקרום ביצה אלא חיור מעט בערך אדמומית דם הפר ולזה צריך הבחנה טובה ואפשר שתגיע חולשת הכ"ג עד שאף אם ירצה להבחין לא יוכל אי נמי משום חולשא דכ"ג שכח הי מינייהו חיור הי מינייהו סומק והרי הוא בהיכל וא"א לו לצאת החוץ ולשאול לאחיו הכהנים ולחזור ולכנוס דתכף בצאתו מק"ק צריך הוא להזות בהיכל:

תשובה קנז

יומא פ"ק י"ד א"ל רב אדא בר אהבה לרבא ומי גזר ר' יהודא שמא יאכל והתנן אף אשה אחרת מתקינין לו ואי מייתא עביד עבודה ולא גזר ר"י שמא יאכל וכו' וכה"ג מי חיילא עליה אנינות וכו' נהי דאנינות לא חיילא אטרודי מי לא מיטריד ופירש"י ובקדשים בעינן שמחה וגדולה וכו' עכ"ל ואני תמה על רבנו לפי דבריו מי שנפל ביתו או שטבעה ספינתו בים יהא אסור לאכול בקדשים וזה לא שמענו ועוד מאי קשיא ליה לרב אב"א וכי לא ידע שאין איסור ליגע באוכלין ביה"כ ולקמן אמרי' מדיחה אשה ידה א' במי' ונותנת פת לתינוק ומשמע אפי' באין סכנה וכן התירו קניבת ירק מן המנחה ולמעלה כדאי' שילהי אלו קשרי' ורשיז"ל גופיה פי' התם דאיסורא דקודם מנחה אינו משום שמא יאכל אלא משום דאיכא עגמת נפש טפי ועוד שהקרבנות שכ"ג מקריב ביה"כ כולן עולות ופר ושעיר הפנימי שהם נשרפים ואינן נאכלין אלא חטאת החיצונה בלבד וא"כ אף לכל ימות השנה יהא כל כהן אסור להקריב עולה שמא יאכל ממנה ונראה דהכי פירושו שמא יאכל מחמת טירדת אנינותו ישכח ויאכל ואהא פריך ליה רב אב"א דא"כ כ"ג ביה"כ כשמתה אשתו דאטרודי מיטריד נגזור שמא מחמת טירדתו ישכח ויאכל ביה"כ ואיסורא משום יה"כ לחוד הוא ולא משום אנינות כלל ובתחילה לא ידע וקסבר דלא גזרי' לשמא ישכח אלא באונן ממש ולא בטירדא דעלמא ומשני דאפי' בטירדא דעלמא נמי איכא למיחש שמא ישכח אבל אין איסור כלל למי שהוא טרוד לאכול בקדשים דוק נלע"ד:

תשובה קנח

פסחים פ' אלו דברים ע"א גמרא זמנין סגיאין דלא משכחת לה אלא ז' כגון שחל י"ט ראשון בשבת כתב מהרש"א ק"ק אמאי לא קאמר הכא דשמנה איתיה ברוב שנים דומיא דאמר ז' איתיה ברוב שנים ועוד יש להק' כיון דבשבת אין שמחה לפניו ואין שם נמי זביחה בשעת שמחה אמאי עדיף ליה מליל ראשון דממעטינן ליה מאך משום דאין שמחה לפניו ואין זביחה בשעת שמחה עכ"ל ושגגה היא דכל מידי דאפשר לו להיות בפחות הא חשיב ליה התם במתני' לולב וערבה ששה ושבעה החליל חמשה וששה אבל הלל ושמחה לעולם שמנה וכן סוכה וניסוך המים שבעה דקחשיב התם היינו לעולם שבעה וז"ב ופשוט שם במשנה וממילא נפלה הקו' השנייה דודאי שמחה לעולם היא שמנה לפום מתניתין ועל המשנה גופה ל"ק למה באמת חייב בשמחה ביום א' שחל להיות בשבת מאי שנא מלילי י"ט הראשון דודאי קל לחלק ביניהם.

תשובה קנט

ועוד במהרש"א בגמרא ע"ג שחטו שלא לאוכלו פשיטא וכו' ויש לישב דבעי... ר הקרבן מפסח לשלמים ודאי דתיקן דפסול שלמים הוא ולא מיחייב אנותר דידיה כמו אנותר דפסח עכ"ל אישתמיטתי' משנה שלמה דפ"ק דמעילה דאין חייבין משום נותר על קרבן פסול:

תשובה קס

עוד במהרש"א על מ"ש רש"י ע"ג ע"ב בד"ה אלא א"ר פפא וכו' ומשום דשלמים הוא וכגון דשחטיה בהדיא וכו' עכ"ל הלשון מגומגם קצת דודאי בהכי איירי דשחטיה לשם פסח שהרי לא נודע עדיין שמשכו בעלים עכ"ל חוץ מכבודו נראה שלא עמד על כונת רש"י והסוגיא דודאי עד הכא אירינן בשוחט סתם ולא הזכיר לא פסח ולא שלמים וכאותה ששנינו אף מי שלא היה בלבו לשם א' מכל אלו כשר וכל הפלפול של הסוגיא עד השתא היא בשוחט סתם ומספקא לן אם הוא פסח פסול או שלמים פסולין ואין צורך כלל לומר שהזכיר בפירוש פסח אבל ר"פ חדית לן דמיירי באומר בפירוש לשם פסח והרי זה כשוחט שלמים לשם פסח ולעולם בשוחט סתמא שלמים נינהו ודו"ק: צבי אשכנזי ס"ט

תשובה קסא

א שאלת לבאר לך מה דינן של הדסים הללו הנמצאים באמשטרדם והמבורג תלתא בחד קינא ותלושין לשעתן מן המחובר והדורי' בכל מיני יפוי והדור לפי שראית בס' נדמ"ח נקרא שבות יעקב שכ' שיש לחוש ולאסרם משום חשש מורכב וכל הנוטלם רמות רוחא הוא וגס לבו בהוראה ע"כ:

ב תשובה בעל הספר הנ"ל לא חש לקמחיה ושרא ליה מאריה כי דבר סרה על עבדי הי"ת החרדי' אל דברו לקיים המצות כתקנן לא ממידת חסידות לבד אלא אף מעיקר הדין וכמו שנבאר בעז"ה וגם נעלם ממנו עיקר הפיסול שיש בהדסים הללו שמביאי' מאיטליאה וסבור הי' שאין פיסול' אלא מחמת היובש וטעה בזה כי ההדסים הללו מעיקר הדין פסולים הם והם נקראים הדס שוטה וכ"כ בפה מלא מהרי"ק שורש מ"א הדס שוטה שרוב מדינת אשכנז יוצאו' בו מאוד נבהלתי על זה כו' ואשר כתבת להודיעך כו' נלע"ד דאפשר לומר כו' דס"ל דאין זה הדס שוטה ואף רבנו משה פוסל בהדיא וגם כ' בא"ח כו' מ"מ פרש"י וכו' ולפי דבריו נוכל לומר דדוקא אותו שהעל' השלישי למטה מן השנים

כו' אבל אם הוא למעלה מן השנים כאותו שאנו רגילין לקרות הדס שוטה אפשר שהוא כשר לרש"י ע"כ הנך רואה כמה מהרוחק והדוחק יש להכשיר אלו ההדסים הבאים מאיטליא ושהם קוראים אותם הדס שוטה ושהם פסולים בודאי לפי"ד רוב הפוסקים אלא שלפי"ד מהרי"ק אפשר שלפי פירוש רש"י יש להכשירם באותו חילוק שחילק הרב בתורת אפשר הגד נא אם זה כדאי אפי' באיסור קל דרבנן לסמוך על ספק פירוש א' נגד ודאי דעת שאר כל הפוסקים כ"ש באיסור דאורייתא ואני אומר דמעולם לא עלה ע"ד רש"י לחלק אותו החילוק שחילק הרב ז"ל אלא רשיז"ל דיבר בהווה וכן היו ההדסים מצויים בארצו של רשיז"ל וע"כ אין חילוק ובאיזה אופן שיהיו תרי וחד הם פסולים דאי לא"ה תקשי מנ"ל לרש"י לומר דמיירי דוקא בשהעלה השלישי עולה ממטה למעלה ולא כשהוא למעלה מן השנים אדרבא משמעות תרי וחד הוא שהשנים הם תחלה ואח"כ הוא הא' למעלה מהם ועל גביהם אלא ע"כ לאו דוקא ועוד אני אומר דהדס שוטה שמביא מהרי"ק (שהם הבאים מאיטליא) שהוא עלה א' למעלה ועל גבי השנים שהוא פסול אליבא דכ"ע וליכא מאן דסליק אדעתיה למימר שיהא כשר ודלא כמהרי"ק שהרי אינו עבות כלל ובההוא ל"ה מכשיר רב כהנא אלא כי מכשיר ר"כ דס"ל דהוה עבות דוקא כשהעלה הא' עולה ורוכב על השנים דהוי"ל כי עבות שהרי כל העץ מחופה ומכוסה ע"י כן אבל כשהעלה השלישי למעלה על גבי השנים בההיא אפי' ר"כ מודה דפסול וזה עיקר בעיני בכונת רש"י וא"כ ההדסים הללו הבאים מאיטליא פסולים אליבא דכ"ע בלי שום פקפוק ואין להם לסמוך כי אם על דעת בעל ההשלמה שהביא שם מהרי"ק דס"ל שאם חסר לו א' מכל המינין מברך על שיש לו וגם דעה זו איה הפך משנתינו והפך כל הפוסקים מהרא"י בפסקיו סי' רנ"ט גם הוא לא מצא טעם כלל למנהג זה של האשכנזים הנוהגים לברך על אלו ההדסים הבאים מאיטליא שהם בכלל הדס שוטה וגם הוא ז"ל מודה דהדס שוטה מיקרי אלא שהביא ראי' שגם בימי' קדמוני' משמע קצת דנהגו לברך עליו מאותה שהבי' המרדכי בשם ר' אפרים ואינו מברך על הדס שוטה יבש ואין בו לחלוחית וכו' מסתמא דוקא קאמר ר' אפרים דקארי לי' הדס שוטה ולא בבדיחותא בעלמא ע"כ וכבר הובאה ראי' זו במהרי"ק ודחאה בטוב טעם וגם מי המונע לומר דבבדיחות' הוא דקאמר שהיא שוטה ואין בו לחלוחי' ריח ולו יהא שהיו נוהגין כן בזמן ההוא מאן לימא לן דברצון חכמים היו עושין דלמא שלא ברצון חכמים וכאותה ששנינו ששה דברים עשו אנשי יריחו שלשה ברצון חכמים ושלשה שלא ברצון חכמים ובפ' אלו מגלחין דף י"ח אמר בר הידי' לדידי חזי לי ימה של טברי' דמפקי לה משיכלי דמני כיתנא בחילא דמועדא מתקיף לה אביי מאן לימא לן דברצון חכמים עבדי דילמא

שלא ברצון חכמים עבדי והא דאמרי' בפ"ק דר"ה ט"ו ולימא ליה קאמינא לך נהגו ואת אמרת לי איסורא דאמר לי' במקום איסורא כי נהגו שבקינן ליה ומאי קו' דילמא אין כח ביד חכמי' למחות התם אר' יוחנן קא קשיא ליה דלא הו"ל לאתויי מנהג שוטים ורשעים העוברים על דברי חכמים ואה"נ דאיכא כו"כ מנהגי' גרועים שמצוה לבטלם ולא אמרי' זיל בתר מנהגא אלא במקום שהלכה רופפת בידך וכבר זה מבואר בפוסקים ז"ל ומ"ש עוד בס' הנ"ל שכיון שההדסים הבאים מאיטליא ענביהם קטנים ועגולים ואין בהם שום גרעינין והנמצאים אצלנו ענביהם ארוכים וגדולים ובתוכם נמצאו כמו גרעינים גדולים יש לחוש להם שהם מורכבים אינו כלום דאטו כל מיני ענבי הגפן שוים הלא יש מהם ארוכים ויש מהם עגולים ושחורים ולבני' וכן כל מין תאנים אינו שוה יש תאנים שחורות ויש לבנות ארוכות ועגולות וכאותה ששנינו במשנתנו כל מין תאנים (דהיינו שחורות ולבנות) אחד וכן בזיתים ותפוחים ואתרוגים ובכל הפירות יש מהן ארוכות יש מהן עגולות ומכל מיני צבעים השפוט נשפוט בעבור זה שהאחד מהם מורכב הא ודאי לא ומה שאין נמצא דבר בתוך ענבי הדסי איטליא ונמצאים בתוך שלנו הוא ברור ליודעי' שהדסי איטליא נתלשים באמצע הקיץ עודם בוסר וקטנים ועדיין אין זרעם בהם ושלנו בשילהי קייטא וכבר נגמר פריו וזרעו בו למינהו ומה שרצה להכריח פיסולם שאילולי כן היו הדורות אשר לפנינו משתדלים לנטעם בגבולינו כדי לצאת בהם יד"ח מצוה אומר אני וכי זו בלבד המציאו דורות הללו אשר מלפנים לא ידעום והלא כמה מיני פירות וירקות ואילנות הביאו לנו מארצות רחוקות והם מגדלים אותם בתחבולות גדולות והוצאות מרובות וטורח רב אשר לא שערום אבותנו מה גם כי אף בזמנינו לא כל אדם זוכה למצוא מהדסים הללו הגדלים בפרדסי המלכים והשרים אם לא בדמי' יקרים ובהשתדלות עצום ומי יודע אם גם בימים ההם היו גדולי ישראל מחפשי' ולוקחים לעצמם מן ההדסים הללו אם היו מצויים בעירם ואני תמה מזה החכם שבשביל שינוי מועט שבין אלו ההדסים רצה לדונם במורכבים ואישתמיטתי' תלמוד ערוך במקומו האי אסא מצראה דקיימ' ז' ז' בחד קינא כשר להושענא ואין לך שינוי גדול מזה ואעפ"כ אין בו חשש הרכבה ולא פקפוק מין אחר ואף לא דרך סלקא דעתך שהרי כשהקשו בגמ' פשיטא משני מהו דתימא הואיל ואית ליה שם לווי וכו' דהיא סברא דחוקה כמו שהקשו בתוס' ד"ה ואימא ולא קאמר' סד"א ניחוש להרכבה קמ"ל ש"מ דאף שדרך ההדסים להיות בני תלתא בקינא ונטיעה זו בת שבע לא עלה על דעת אדם לחוש לזו משום הרכב' אף שהיא משונה שינוי גדול עד מאוד מחברותי' כ"ש בשינויים שכתב בעל ספר זה שאינן שינויים כלל כמו שביארנו ומאין הרגלים או מי החולם חלום שבשביל שינוי

א' שיראה במין ממיני הנטיעות שיחוש לומר שאחת מהן מורכבת ובתמיהת התוס' נ"ל באותה שאמרו בפ' א"ט דף ס"ב א"ר יהודא הני כופשני צוציייני כשרים לגבי מזבח מיתיבי אזוב ולא אזוב יון וכו' אמר רבא הני כופשני באתרייהו סתמא קרי להו ופירש"י והאי מקשה סבר דציציייני שם לווי הוא ולא על שם מקומן כופשני לשון של תורים עכ"ל הרי שם דכופשני לחוד שהוא הלעז או התרגום של תורים אין בו משום לתא דשם לווי שהוא שם העצם שלו באותה הלשון כמו תורי' בלה"ק אלא בצוציינא הוא דסד"א דהוה שם לווי נוסף על כופשני ה"ה באסא מצראה אע"ג דבקרא לא כתיב הדס ולא אסא סד"א דשם אסא כיון שהוא הלעז של עץ עבות דכתיב בקרא הו"ל כאילו הוא שם העצם ומצראה הנוסף עליו הוא שם לווי ולא ליתכשר ואילו היה הירדוף פירושו של עץ עבות והיה הירדוף א' שיש לו שם לווי נמי סד"א דליפסול ודקאמר עץ עבות אמר רחמנא מ"מ רצונו כיון דבקרא לא כתיב הדס שהוא שמו העצם אלא עץ עבות שהוא שם התואר אין להקפיד על שם לווי שלו כל שהוא עבות וא"ת לפירוש שני שכתב רש"י הדס המצרי אמאי איצטריך למימר עץ עבות אמר רחמנא מ"מ תיפוק ליה דשם לווי שהיא על שם מקומו אינו פוסל דבודאי באתרייהו סתמא קרי להו דומי' דכופשני דלעיל ובפ"ק די"ג אמרי' הני מרריתא דאגמי אדם יוצא בהן ידי חובתו ומפרש רבא טעמא הני מרריתא סתמא שמייהו והאי דקרי להו מרריתא דאגמא דמשתכח באגמא וא"כ לפירוש ראשון של רש"י שהוא גדל על המצר נמי קשה דהכא נמי האי דקרי ליה אסא מצראי דמשתכח בין המצרים ואף דהני שינויי רבא אמרינהו ואביי משני שינויי אחריני הא כתבו התוס' דף הנ"ל ד"ה משו' דשכיחן דאביי מודה לרבא וי"ל כיון דאשכחן לאביי גופי' דכל היכא דאית ליה שינויא אחרינא משני ליה סתמא דתלמודא נמי עביד הכא ועוד דהאמת משני דבהדס אין להקפיד כלל על שם לווי אפי' שהוא לווי גמור כיון שאין שם העצם נזכר בתורה ואין להק' על דברי התוספות הנ"ל דמוכחי דמודה אביי לרבא דהא בפ' או"ב מכשירינן עיזי דבאלא לגבי מזבח דהא מסקי' התם אמימר שרי תרבייהו וא"כ פסולין לגבי מזבח דאפ"ה שפיר מוכחי דטעמא דשרי תרבייהו משום דמינא דתאו או דזמר נינהו הא אי הוי מין בהמה לכ"ע כשרות לגבי מזבח ולא מיפסלי מטעם שם לווי ודאתאן עלה ההדסים הללו שהם בני תלתא תלתא בחד קינא ותלושין לשעתן לא די שהם מצוה מן המובחר אלא שאני אומר שכל שיש בעירו מן ההדסים הללו ויכול לקנותם אפי' בדמים יקרי' מחוייב הוא לקנותם כדין האתרוג ושאר המינים ואסור לו לברך על אותן ההדסים שוטים הבאים מאיטליא ומהרא"י ומהרי"ק מודים בזה ואין אדם

חולק בדבר ולא נאמרו הדברי' שבפסקי מהרא"י ומהרי"ק אלא במקום וזמן שא"א למצא מאלו הכשרים והנלע"ד כתבתי הצבי אשכנזי ס"ט:

תשובה קסב

בהל' ביאת המקדש פ"ג ד"ט הביא בשם הר"י קורקוס לתרץ דברי הרמב"ם דסבר דמחוסר כפורים שנכנס לעזרת ישראל אינו לוקה דס"ל כמ"ש רבינו שמשון דתנא דכלים ס"ל דמחוסר כפורים דזב לאו כזב דמי ובמח"כ אין מדברי ר"ש עזר לדברי ר"מ דאדרבא מכל המקומות של התוס' בין בפ"ק דיבמות בין בזבחים מוכח הפך דברי הר"מ ז"ל ודברי ר"ש לשיטתיה אזלי דס"ל דדוקא לענין פסח הבא בטומאה הוא הוא דמספקא לן אי כזב דמי או לא ואין כניסת המקדש ענין לזה ודבר ברור הוא דר"ש מוכח לה מדלא קתני מחוסר כפורים לענין מחנה לויה בהדי זבין וזבות דלעיל אבל באמת אף דלאו כזב דמי עכ"ז אם נכנס למקדש חייב כפשטא דמתני' דכלים דאטבול יום ומחוסר כפורים קאי וחייבין עליה חטאת דקאמר וכמ"ש התוס' אלא שאינו כזב ממש לענין שאר מעלות או לענין פסח הבא בטומאה אלא כשאר טמאים וזהו כונת הראב"ד שהביא התוספתא דמס' כלים שתמה עליו הכ"מ למה הלך להביא ראיה מהתוס' ולק"מ דרצונו לומר שתוספתא זו היא פירושה דמתני' דכלים דקתני וחייבין עליה חטאת דקאי נמי אמחוסר כפורים וכיון דסתם מתני' היא ותני לה גבי הילכתא פסיקתא אין לזוז ממנה גם מ"ש בס' ברכת הזבח בזבחים י"ז ע"ב על תוספות ד"ה קסבר רבה וז"ל בדברי תוס' הללו תמצא ישוב להשגת הר"א עכ"ל לא דק דאדרבא דברי התוס' הם הפך הרמב"ם מכל וכל דוק ותשכח צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קסג

פרק י"ח מהל' מעשה הקרבנות דין י' משיג הראב"ד על הרמב"ם באומרו אשם תלוי וחטאת העוף שהקריבן בחוץ פטור שהרי לא נקבע האיסור וז"ל א"א לא ידעתי מאין הוציא זה כו' כי חטאת העוף הבאה על הספק אינו ראוי למזבח אלא דמה כו' אבל אשם יש ממנו במזבח דמו ואימוריו ובשרו נאכל כו' הילכך הוי ככל הקרבנות הראוי' ואם הקריב דמו או אימוריו בחוץ חייב חטאת וכתב עליו הכ"מ ויש לתמוה עליו כו' דהא תניא פ"ד דכריתות השוחט אשם תלוי בחוץ ר"מ מחייב וחכמים פוטרין דלא איקבע איסורא כו' והתוספתא שכ' הראב"ד לא חש לה רבנו משום דאתיא כר"מ דלא בעי קביעותא לאיסורא ולא קי"ל כוותיה אלא כחכמים עכ"ל והתימא עליו ז"ל איך חשד

לאביהן של ישראל הראב"ד ז"ל אשר עיניו משוטטות בכולהי תלמודי שלא ראה דבר הנשנה במקומו וגם למה סיים הראב"ד ואם הקריב דמו או אימוריו בחוץ חייב חטאת ואמאי שבקה לשחיטה שהיא תחילת כל המעשים שחייבים עליהם בחוץ גם מ"ש הכ"מ דהתוספתא אתיא כר"מ לא הבינותי ומאי שיאטיה דר"מ הכא דבשלמא בחיוב אשם תלוי ניחא דפליגי באי בעינן קביעותא לאיסורא דהיינו חתיכה מב' חתיכות או לא אבל חיוב חטאת דמירי בתוספתא שהביא הראב"ד מאי פלוגת' שייך ביה והנה התוס' כתבו דהני חכמים לאו היינו חכמים דלקמן דס"ל בנודע לו שלא חטא ירעה עד שיסתאב וכוותייהו דחכמים דמתני' דלקמן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' פסה"מ ואי ס"ל להראב"ד כסברת התוס' פשיטא שהדין עמו אלא שאין אנו צריכין לזה דשאני בין שחיטה לזריקה והקטרה דבשלמא בשחיטה איכ"ל דאינו חייב אפי' באשם תלוי כיון דאילו מיתיידע ליה קודם שחיטה שחטא או שלא חטא אינו ראוי להקריבו בפנים אלא ירעה ולא עוד אלא דאפי' לאחר שחיטה כי איתיידע ליה שחיטתו פסולה כדתנן בהדיא במתניתין אבל בזריקה והקטרה דכי מיתיידע ליה לאחר זריקה הזריקה כשרה והבשר יאכל ופשיטא שמעלה את אימוריו לכתחלה ולא עוד אלא דאפי' נודע לו קודם זריקה דאמרי' הדם ישפך והבשר ישרף אם זרק הדם הקודש מקבלו לענין שאם העלה אימוריו אח"כ שלא ירדו וקיי"ל בכל דבר שאם עלה לא ירד אם הקריבו בחוץ חייב כמו שפסק הרמב"ם לקמן בפי"ט שכל דבר שהיה פסולו בקודש הקריבו בחוץ חייב כיון שהקודש מקבלו וא"כ הדבר ברור שראוי לחייבו חטאת אליבא דכ"ע על זריקת דם אשם תלוי בחוץ שהרי הוא מתקבל בפנים אף אם יודע לו קודם ואצ"ל אם נודע לו לאחר זריקה שהוא מתרת בשר באכילה ואימורין ליקרב לכתחלה ונתגלה טעמה של ברייתא שלכאורה היתה תמוה האיך יפטר השוחט אשם תלוי בחוץ מטעם דילמא לא חטא והא על ספק זה חייבתו תורה קרבן זה וקרבן זה ראוי לבא לפני משכן ה' אלא דהואיל ולאחר שחיטה עדיין אפשר לה שתיפסל כגון שיודע לו והו"ל שחיטה שאינה ראויה אין ראוי לחייבו אפי' אשם תלוי דהו"ל כלא איקבע איסורא אבל בזריקה והקטרה לאחר שנשחט בפנים ליכ"ל הכא אלא כדאמרי' והיינו טעמא דבחטאת העוף א"ח חטאת על הזריקה כיון דאילו מיתיידע ליה אף לאחר זריקה שלא ילדה לא הועילה הזריקה כלום שהרי אין בשרה ראוי למזבח וליכ"ל הקודש מקבלו ואשם תלוי מיהא חייב אף את"ל דעל השחיטה פטור דקודם שחיטה אכתי לא מיקרי איסור קבוע אבל לאחר מליקה בפנים הו"ל כאיסור קבוע כיון שדמו עומד ומצווה לינתון ע"ג המזבח וכל שחייבין עליו בפנים חייבין על כיו"ב בחוץ ודברי הר"י קורקוס ז"ל דמדמי שחיטת חטאת העוף לשחיטת

אשם תלוי לא מכרעי דאיכ"ל דלענין שחיטה עדיפא חטאת העוף מאשם תלוי דבאשם ליכא אלא חד ספקא אם יודע לו או לא אבל בחטאת העוף איכא ספיקא לחומרא ס' אם יודע לו ואת"ל יודע לו שמא יודע לו שילדה שתעשנה ודאי נמצא דאיכא ס"ס לחומרא וכה"ג אפשר דמיקרי איסו' קבוע ואיך שיהי' דברי הראב"ד ז"ל ראוי' למי שאמרן צבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קסד

רמב"ם פ' ששי מה' שגגות ד"ט האוכל כזית חלב וכזית חלב בהעלם א' ונודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני מביא שתי חטאות שהידיעות מחלקות ואעפ"י שעדיין לא הפריש קרבן אבל אם נודע לו על שניהן כאחת מביא חטאת א' עכ"ל ובדי"א כ' אכל שני זיתי חלב בהעלם א' ונודע לו על א' מהן וחזר ואכל כזית א' בהעלמו של שני והביא חטאת על הראשון ראשון ושני מתכפרין וכו' ודין זה סותר למ"ש בדין ט' וכמ"ש בכ"מ ודברי הרב בכ"מ וחילוקו שכשנודע לו קודם הפרשה והקרבה צריך להביא עאכ"ו ואם לא נודע עד אחר כפרה אזי די בקרבן א' על הכל א"א לאומרן כלל והם הפך התלמוד והפך הסברא וכ"כ בפשיטות מורי הרב מהרר"י בי רב שהביא ז"ל בעצמו שם וא"צ להאריך בסתירתן ודברי מהרר"י בי רב אף שהם מתקבלי' על הלב לפום ריהטא אמנם גם עליהם יקשה לשון רבינו משה שבאומרו הביא חטאת על האמצעי שלשתן מתכפרין מפני שהראשון והשלישי בהעלמו של אמצעי וכשיודע לו על הראשון ועל השלישי אינו צריך להביא חטאת אחרת רצונו שכבר נודעו לו הראשון קודם לאכילת השלישי וגם השלישי עם האמצעי יחד קודם הפרשת החטאת הראשונה שהביא על האמצעית וכשיודע לו דקאמר רמב"ם לאו דוקא שהרי כבר כלם גלויי' וידועים אלא ר"ל כשירצה להביא חטאת על הראשונה ועל השלישית אין טבע לשון רבנו משה סובלו כלל ואיך יתכן להכני' במלת כשיודע כשירצה להביא קרבן וגם אין טעם לומר כשירצה להביא חטאת כו' אינו צריך להביא חטאת אחרת ודו אם יאמר א"צ להבי' חטאת אחר' על הראשון והשלישי וגם בידיעת האמצעו השלישי שצריכים להיות בבת א' דוקא אבל אם נודעו זא"ז צריך להביא חטאת על כל אחת ואחת אין שום רמז בדברי רמז"ל אדרבא הפכו מבואר בדברי רבנו ז"ל שאף שכבר הקריב חטאת על האמצעי ואחר כפרה נודע לו על השלישי אעפ"כ פטור מלהביא עליו חטאת אלא שהר"י ז"ל הסב ל' ר"מ ז"ל לדרך דחוקה ורחוקה הפך המבואר ונגלה וזה לא יתכן בדברי איזה מהמחברים כ"ש בדברי רבנו ז"ל שלשונו צח וטהור ואין בפיו עקש ונפתל והנלע"ד הוא דקשי' ליה להרמב"ם

מלבד קושית הילכתא אהילכתא שכתב בכ"מ כיון דעכ"ח צריך לאוקומי האי דאמר רבא בגמ' ונודע לו על קצירה וטחינה כו' וחזר ונודע לו על קצירה וטחינה וכו' דלאו ידיעה לחוד היא אלא הפרשה נמי וכמו שהכריחו התוס' בשם רבנו שמואל דף ע' בד"ה נודע לו וא"כ ק"ק לר"מ ז"ל תמיהת ר"י בעל התוס' האמורה שם דמיבעי' לן לקמן אי פליגי בהפרשות מחלקות או לא תיפשוט דפליגי בהפרשות דאי ס"ד בידיעות פליגי אבל הפרשו' מחלקות לכ"ע רבא דאמר כמאן ותירוץ התוס' דחוק מאוד כמבואר למעיין שם ע"כ נראה לו לרמז"ל לחלק בין הנושאין והוא דהך דקצר וטחן כו' עכ"ח בהעלם ידיעת התורה ודיניה הוא ולא בהעלם ידיעת החפץ מה הוא אם חטים או שעורים אם מחובר או תלוש והך דפליגי ר' יוחנן ור"ל לקמן מיירי בהעלם החפץ שיודע היה שחלב אסור בתורה אלא שסבור היה שזה הכזית שהוא אוכל הוא שומן וכן בכזית השני סבור היה שהוא שומן וההפרש ביניהם הוא שבקצר וטחן בשגגת שבת וחזר וקצר וטחן בשגגת מלאכות כיון שהכל הוא בהעלם דיני התורה ולא היתה לו ידיעה בינתיים שוב א"א להם להתחלק לשתי חטאות לא מחמת שתי ידיעות שאחר שני המעשים ולא מחמת הפרשה שבין ידיעה לידיעה וכיון שעל כרחנו באנו לידי מדה זו לומר דבהך דקצר וטחן אין ההפרשות מחלקות נוח לו לרבנו משה לומר דאף בהקריב קרבן על קצירה וטחינה א' נמי מיירי דכיון דנודע לו דקאמר רבא לאו ידיעה לחוד היא דהא על כרחנו צריכינן למימר נודע לו והפריש קרבן כדהוכחנו לעיל בשם ר"ש בתוס' אף אתה אמור נודע לו והפריש והקריב קרבן מדקסתי' סתימי ולא אמר נודע לו והפריש קרבן ש"מ דהכל בכלל אפי' הביא כפרתו ואח"כ נודע לו על הקצירה וטחינה שנייה והרוחנו ג"כ דלא תיקשי לן הקושיא האחרת שהקשו בתוס' דא"כ רבא אתי כריש לקיש ורבא גופי' פסיק בהחולץ דלא כר"ל בכהת"כ בר מהנהי תלת דנקיט התם ותירצו בדוחק ולפי דרכנו אין ענין זה לזה דהך דרבא מיירי בהעלם ידיעת התורה וכן ההוא דאכל ב' זיתי חלב בהעלם א' ונודע לו על אחת מהן וחזר ואכל כזית בהעלמו של שני דבר הלמד מענינו דמיירי דכוותה בהעלם ידיעת התורה שאינו יודע שחלב אסור בתורה כלל ובכי האי אין כח בידיעה שאחר מעשה שניהם לחלקם לחטאת אלא הם מתכפרים בחטאת אחת אפי' הקריב חטאת אחת על הראשונה עד שלא נודע לו השנייה ואחר כפרה נודע לו הכזית השני הרי הוא מתכפר בחטאת שכבר הקריב מעין תינוק שנשבה לבין הגויים שאינו מביא אלא חטאת אחת על מאה זיתי חלב שאכל אף שמתחלה לא נודע לו אלא כזית א' והקריב עליו קרבן ואחר כפרה נודעו לו האחרים שאינו צריך להביא עוד עליהם שום קרבן אף שנודעו לו אחר כפרה וכן אם עשה כל הט"ל מלאכות בשגגת שבת אף שמתחלה לא

נודע לו אלא על אחת מהנה והקריב עליה קרבן וחזר ונודעו לו האחרות א"צ להביא עוד שום קרבן על האחרות שכולן נתכפרו בכפרה הראשונה שהביא על הנודע לו ראשונה והיינו משנתנו היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת דמשמע מילתא פסיקתא קתני דלעולם א"ח אלא אחת על כל שבת ושבת בין שנודעו לו אח"כ המלאכות שעבר עליהן בפע"א או בכמה פעמים בין קודם כפרה בין לאחר כפרה ואף רבנו שמואל בתוס' שאמר דוקא בנודעו לו השניים קודם כפרה היינו משום דלא עלה על דעתו לחלק בין הפרקים וא"כ רבא דלא כמאן אבל למה שחילקנו ביניהם אף רבנו שמואל יודה דטוב טוב הוא לאוקומי הך דרבא דנודע לו על קצירה וטחינה אף לאחר כפרה כיון דסתם קאמר וכפירשנו והך פלוגת' דר"י ור"ל מיירי בהעלם חפץ שיודע היה איסור חלב מה"ת אלא שסבור שזה שומן וחזר ואכל כזית אחר בחזקת שומן דכיון שההעלם והשגגה היא בחפץ בקל הם מתחלקים לחטאות אם נודע לו וחזר ונודע וטעם נכון וברור יש לחלק בין הנושאים דבשההעלם הוא בידיעת התורה כיון שנודע לו על א' מהן כבר נודע' לו מקצת ידיע' על כל האחרים שעדיין הם עלומי' ממנו שהרי אילו ידע ידיעה זו שנודעה לו עכשיו שהיא שחלב אסור בתורה קודם אכילת הכזית השני לא היה אוכל הכזית השני לאפוקי בסבור היה שהוא שומן אף אם נודע לו שהכזית הראשון הוא חלב עדיין לא נודעה לו שום ידיעה על הכזית השני שאכל בחזקת שומן שאף אילו ידע קודם אכילת הכזית השני שהכזית ההוא שאכל היה חלב עדיין לא היה נמנע מאכול את הכזית השני כיון שסבור היה שהוא שומן ודיקא נמי לישנא דרבנו משה דבדינא דר"י ור"ל נקיט האוכל כזית חלב וכזית חלב בהעלם אחת שכל כזית וכזית נעלם ממנו שכבר אפשר היה שיתעלם הא' בחושבו שהוא שומן ויהא האחר ידוע לו שהוא חלב אבל בדינא דרבא נקיט אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד שכל החלב שאכל כפי' כמה זיתים הכל הוא העלם א' וא"א שיידע האחד ויתעלם חברו והוא באופן שהעלמו הוא שאינו יודע שחלב אסור בתורה ואילו ידע שחלב אסור בתורה היה נמנע בודאי מאכול שום אחד מהזיתים שאכל ולכן אין כח בידיעות שאחר אכילת שניהם לחלקם לחטאת מטעם הנזכר למעלה ודרך זו טובה ונכונה בפירוש השמועות וברורה בטעמה ומה שפסק ר"מ בהביא קרבן על הראשון או על השלישי שאין אותו שבקצה האחר מתכפר עמו ובקצירה וטחינה פסק דקצירה גוררת קצירה וטחינה שעמה וכן בנודע לו על הקצירה של שגגת שבת פסק דקצירה גוררת קצירה וטחינה גוררת טחינה ובגמ' משמע דדין שניהם שוה דקאמר בתר דשמעה מאביי סברה ופירש"י דחזר בו מסברתו שאם הביא קרבן על הראשון שלישי אינו מתכפר והא דלא גררה טחינה

לטחינה משום דגרירה דגרירה לית ליה נ"ל דס"ל לרבנו משה דבהאי דקאמר גרירא אית ליה חזר בו (וכמ"ש הר"י קורקוס) מההיא דקאמר בתר דשמעה מאביי סברה וכאילו אמר אלא גרירא אית ליה וכו' ודרך התלמוד לקצר מלת אלא כדאשכחן בפ' א"ט נ"ה ע"א בתוס' ד"ה התם לחומרא השתא חוזר בו מכל מה שתירץ והוי כמו אלא ע"כ ודכוותה איכא טובא בתלמוד וס"ל לר"מ דכיון דבשלשה זיתי חלב אכל השלישי אחרי ידיעת הזית הראשון הו"ל גרירה דגרירה ולא דמי לקצירה וטחינה של שגגת שבת דתרווייהו כחדא חשיבי וא"א להם להפרד ושתיהן נעשו קודם ידיעת קצירת שגגת מלאכות ובזה כל דברי הרמב"ם קיימין נלע"ד הצבי אשכנזי ס"ט:

תשובה קסה

כתב הב"י בא"ח שילהי סי' תרמ"ח לתרץ קו' הרא"ם על הסמ"ג שהביא הברייתא דאתרוג הבוסר וכו' וחכמי' מכשירין כדי לפסוק הלכה כחכמים האיך פירש הבוסר כפירש"י שהוא כפול וכו' וז"ל הב"י ול"נ דאפשר לומר דסמ"ג סובר כמ"ש התוס' בסוף דבריהם דיתכן דאפי' רבנן דמכשרי התם פסלי בפחות מכאן דאתרוג הבוסר חשיב פרי דהשתא באתרוג הבוסר אפי' אינו גדול יותר מפול הלבן מאחר שסופו ליגדל יותר כשר אבל אתרוג שאין עתיד לגדל יותר צריך שיהא כביצה עכ"ל הבין ז"ל דכונת התוס' באומרם עוד יתכן דאפי' רבנן דמכשירי התם פסלי הכא דאתרוג הבוסר חשיב פירי טפי מוסב על פירש"י שאתרוג הבוסר הוא כפול ובמחילת כבודו כי רב זו שגגה גדולה ושיבוש בכונת' ז"ל וכמעט הוא הפך המושכלות הראשונות דודאי כל שהוא עתיד ליגדל יותר ולא נתגדל עדיין ראוי הוא ליקרא בוסר טפי מאותו שאינו עתיד ליגדל יותר שהרי נגמר פריו אלא שהתוס' חידשו דכל שלא הגיע לכזית למר וכביצה למר אף שאין סופו ליגדל יותר נמי לא חשיב גמר פרי עוד תפסו במושל' שבאתרוג שהוא פרי גדול אין לשער בסר בפול ודלא כפירש"י ואם אפילו בר' עקיבא הפוסלו אמרו שאפי' בגדול מכביצה עדיין בוסר יקרא ופסול כ"ש לרבנן דמכשרי דא"א לומר שיכשירוהו בכפול הלבן אלא כוונתם באומרם דאתרוג הבוסר חשיב פרי טפי באתרוג שהוא גדול כזית למר וכביצה למר מיירי ולהכי חכמים מכשרי כיון דאית ביה הך שיעורא לכל חד כדאית ליה אף שעתיד ליגדל יותר ומזה היה עולה על הדעת לפוסלו אפ"ה מכשרי חכמים דחשבי ליה פרי כיון דאית ביה כזית למר וכביצה למר אבל בפחות מכזית וכביצה ליכא מאן דמכשיר אפי' באין עתיד ליגדל וכ"ש בעתיד ליגדל שהוא פסול דאית ביה תרתי פחות מכשיעור ובוסר ואלו דברים ברורים בעצמם ומוכרחים בכונת התוס' הצבי אשכנזי ס"ט:

תשובה קסו

א הלכות תמידין ומוספין פ"ד די"ג כתב הרמב"ם חל יום א' להפסיק בין השבת ובין י"ט וכו' משמר שזמנו קבוע נוטל עשר חלו' וזה הנכנס נוטל שתים לא נשאר להם לעבודה הם לבדם אלא יום א' שהוא ערב שבת וכו' ומתעצלין ואין באין מהן אלא מעט וכ' עליו הראב"ד כל זה הבל ורעיון רוח והכ"מ הביא דברי ר"מ בפי' המשנה וכ' ואינו יודע למה ההביל אותו הראב"ד והדבר ברור בעיני משום דקשיא ליה משנתינו דתנן משמר שזמנו קבוע מקריב נדרים ונדבות ומקריב את הכל וא"כ אינו עובד פחות ממה שעובד כל משמר בכל השנה כלה אף שבאמורי הרגלים כלם שוים מ"מ אין לו פחות בעבודה ממה שעובד כל משמר ומשמר בזמנו שכל ימות השנה אדרבא רוב נו"נ ברגל הם קרבים ועוד לישנא דהמתעכב לא אתי שפיר כלל שהרי המתעצל אינו בא ואינו נוטל כלל והבא הוא הנוטל ועוד איך שייך לומר משמר שזמנו קבוע כאילו המתעכב אינו קבוע והלא אף הוא קבוע כמותו הנה כי כן פרש"י הוא הנכון ובו תפס הראב"ד:

ב קסו

כ' הרמב"ם בפ"ו מהל' תמומ"ו ד"ו מצותו להקצר בלילה בין בחול בין בשבת וכו' ואם קצרוהו ביום כשר וזהו הפך סוגיא ערוכה ושלמה בשילהי פר"י וכבר הניח דבר זה בצ"ע בס' לח"מ ובס' בה"ז האריך הרבה מאוד בדברים שבודאי לא עלו על דעת ר"מ אבל האמת הברור בעיני בדעת ר"מ הוא דס"ל דהנך שינויי דאיתמרו בגמ' שינויי דחיקי נינהו ולא סמכינן עלייהו ולא אכל הך שקלא וטריא וכדאמרינן בעלמא ואנן אשינויא ניקום וניסמוך והיא דרך רחבה וסלולה שכבשוה הגאונים והרי"ף והרמב"ם בהרבה מקומות ואנו אין לנו אלא ככל הנך סתמי משנתינו ויהיו כל דברי חכמים קיימים ואף דנקצר ביום כשר מ"מ עיקר מצותו בלילה וכההיא דפסחים ס"ח דאר"ש בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואברים וכו' ואע"ג דהתם כבר דחתה שחיטה את השבת מ"מ הכא כל עיקר מצותו לכתחילה הוא בליל שבת שהוא זמנו ולכן בדין הוא שתדחה שבת אף אם נקצר ביום כשר שוב מצאתי בירוש' ספ"ק דר"ה רשב"ל בעי קצירת העומר מהו שתדחה את השבת ביום ופשוט התם דדחי ונ"ל ברור שעל זה הירוש' סמך הרמב"ם ז"ל כמנהגו לסמוך על הירוש' במקום שאין הדבר ברור מאוד בתלמודין ובהכי אתיין פשטי משנתינו כמשמען נ"ל:

תשובה קסז

א שאלת בני ח"ל העולם לא"י דרך ארעי האיך יתנהג בשלש רגלים אם כבני ארץ ישראל או כבני ח"ל:

ב תשובה נלע"ד דצריכים הם להתנהג בעניני המועדים כא' מבני א"י התושבים ואין זה בכלל חומרי מקום שיצא משם לא מבעיא בתפלות וברכות וקריאת ס"ת שאינן חומרות בעצם שהרי אם בא להחמיר לברך ולהתפלל תפלת המועדים בזמן שאינו מועד עבירה היא בידו אלא אפי' במלאכה מותרים הם שאילו היו כל אנשי המקום שיצאו משם כאן בקביעותא פשיטא שאסורים היו לעשות יותר מיום אחד משום בל תוסיף שהרי הישן בשמיני בסוכה לוקה וכן בפסח ושבועות העושה יום א' מועד יותר מהמצוה עובר על ב"ת ולא אמרו נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם אלא בחומרא שרשאין בני המקום שיצא זה משם לנהוג חומרתם במקום הנוהגין קולא אף אם יקבעו דירתם במקום הלז אבל בדבר שאילו באו בני מקום החומרא למקום הקולא וקבעו דירתם בו היו אסורין לנהוג חומרתם בזה לא אמרו ואף דשלחי מתם הזהרו במנהג אבותיכם דילמא גזרו שמדא ואתי לאקלקולי הך קלקלה גופה לא שייכא אלא כשהם במקומם בח"ל אבל בהיותם בא"י לא שייכא וכיון שבא"י איסור הוא להוסיף יום א' על המצוה ואין ביד אנשי א"י להוסיף יום א' יותר מהכתוב בתורה ולהחמיר אף הבאים מח"ל אסורים הם לנהוג שני י"ט של גליות כל זמן שהם בא"י אפי' דרך ארעי כיון שהמקום גורם ואין זה בכלל חומרי מקום שיצא משם והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט:

ג והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט:

תשובה קסח

בהיותי בבילוגראדו שנת תט"ל היינו מסובין בסעודת מצוה בחברת ה"ה מ"ת שם ועוד חכם א' שליח מחברון תוב"ב זכ"ל והחכם השליח היה נזיר שמשון ולהיותו אורח נתנו לו לברך והוא לא קבל הכוס בידיו כי אם אחר קיבל הכוס והוא בירך וזימן בשם ולאחר גמר בהמ"ז בירך האחר שהכוס בידו ברכת היין ושתו המסובין נומיתי להם לא נכון לעשות כן והתחלתי מביא להם ראיות אחד שהנזיר אינו תופס בידו אלא אחר הוא התופס ואחד שהנזיר בעצמו תופס הכוס בידו לאו שפיר עביד באינו תופס הכוס בידו פשיטא דלא יאות דהא בעינן מקבלו בשתי ידיו ונותנו לימין ומגביהו מן הקרקע טפח דכל הני צריך המברך למעבדינהו דאין לומר דבקבלת א' מהמסובין סגי ולאו דוקא המזמן דהא אשכחן בכל דוכתא דהמברך תפיס ליה והכי אמרי' בפ' ערבי פסחים ג'

דברים מקצרין ימיו של אדם מי שנותנין לו כוס של ברכה לברך וכו' משמע דבנתינת הכוס תליא ברכה ואמרי' נמי בההיא פרקא דרש רב עוירא עתיד הקב"ה לעשות משתה גדול וכו' ונותנין לו כוס של ברכה לאברהם לברך וכו' עד דוד אמר אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא ואי ס"ד דמצי חד למיתפס כסא ואידך מברך הו"ל לאברהם לקבולי כסא וליבריך מאן דחזא אע"ג דיש לדחות פשטן של דברים הכי הוו ועוד מדאמרי' אומר קדושה על הכוס או ב"ה על הכוס ע"כ פירושו שהאומר תופסו וזה מקרי עליו ואף דקיי"ל כר"י פ' התודה ע"ח דהשוחט את התודה בפנים ולחמה חוץ לחומות עזרה קדש הלחם ולא בעינן על בסמוך ואף ר"ל ל"ק אלא בחוץ לעזרה הא תוך העזרה ורחוק מן המזבח לית לן לה דבלא"ה תקשו דבפ' כל המנחות דף ס"ב פליגי תנאי אית דס"ל לחם על כבשים ואית דס"ל כבשים על הלחם ור' ס"ל נותן זה בצד זה ופריך והא בעינן על ומשני ר' לטעמיה דאמר מאי על בסמוך כוותיה פסק הרמב"ם פ"ח מה' תומ"ו הא מיהא לכ"ע בעינן על בסמוך ולר"י דהלכתא כוותיה אפי' הרחק מאוד נמי מיקרי על בזה נתקשו התוס' שם פ' התודה ע"ש תירוצם ואני נבוך מאוד בדבר דאטו מי פליג ר' בעל כל קרבנך תקריב מלח שהיא על ממש וכאותה ששנינו בזבחי' ספגו במלח וכו' (אלא דזה י"ל דכתיב נמי כל קרבן מנחתך במלח תמלח) וכן והזה הטהור על הטמא הוא ממש כאותה ששנינו פי"ב דפרה הזה על ב' כלים כו' ספק מחבירו מיצה עליו הזייתו פסולה אף שחברו אצלו וכן מחט שהיא נתונה על החרס ספק על המחט וכו' הזייתו פסולה אף שאין לך סמיכות גדולה מזו וכמה משניות מפורשות דבעינן הזאה על הטמא ממש וכן בטהרת מצורע על תנוך אזנו וכו' בעינן על ממש כאותה ששנינו אין לו בהן יד וכו' אין לו טהרת עולמות ולא אמרינן יתן בסמוך לו אף שי"ל דכי אית ליה בהן אף בסמוך לו שפיר דמי אין הדבר כן ועוד דתיקשי לך למ"ש רש"י ביבמו' ק"ג ע"א והתוס' הרחיביהו ד"ה מאן דמסגי דמי שנקטם רגלו שוקו היינו מעל רגלו דכיון שקודם קטיעה הי' שוקו מעל רגלו אחר קטיעה נמי קרינא מעל רגלו וכן פי' גאון א' ע"כ ואי ס"ד דקודם שנחתך בהן ידו נותן לכתחילה סמוך לבהן או אם אפי' בדיעבד סגי בעל בסמוך אף שנחתך תיסגי בהכי דומיא דהתם א"ו על דוקא בעינן וכן בשלוח הקן כ' והאם רובצת על האפרוחים ותניא בפ' שלוח הקן דף ק"מ היתה יושבת ביניהן פטור מלשלח ע"ג חייב לשלח ש"מ דבעינן על ממש וליתן טעם בכל א' לא ננעלו השערים אבל הנראה בעיני הוא דלעולם על ממש בעינן בכל מקום אא"כ איכא סברא לאפוקיה מפשטיה כי ההיא דשני כבשים דכיון דאיכא לספוקי אם לחם על כבשים או כבשים עליו נותן זה בצד זה ונתקיימו שניהם וכן בתודה כתיב והקריב על זבח התודה חלות

מצות ועוד כ' על חלות לחם חמץ יקריב וא"א לקיים שני המקראים וגם הלחם אינו קרב לגבי המזבח כלל וגם לשחוט עליו ממש א"א להכי אזלי ר"י ור"ל כל חד בתר סברה דידיה וכן ההיא דערכין אין אומרין שירה אלא על היין א"א לקיימו על ממש שהלויים הם המשוררים והכהנים המנסכים אבל בכל מקום על ממש בעינן וא"כ צריך המברך לתפוס הכוס בידו ואף אם תופס הכוס בידו לאו שפיר עביד כיון דהוא אינו מחוייב לברך על הכוס שהרי הוא נזיר אינו מחוייב בדבר קרינן ביה לענין זה ואינו מוציא את המסובין המחוייבים לברך על הכוס ואף שחיוב זה שחייבי' המסובים לברך על הכוס אינו אלא דרבנן הא אשכחן לרש"י בפ"ג שאכלו מ"ח דמחוייב מדרבנן מחוייב בדבר קרינן ליה אפי' להוציא את החייב מדאו' דון מינה דהמחוייב מדרבנן צריך להיות אותו המוציאו מחויב כמותו ואפי' לבה"ג דפליג התם וסובר דאין כח ביד המחוייב דרבנן להוציא המחוייב דאו' בהא מודה דצריך להיות המוציא את החייב דרבנן להיות חייב כמותו דרבנן שהרי כך הוא אומר דהא איתמר בגמרא להוציא את הרבים יד"ח עד שיאכל כזית דגן היינו ברבים שלא אכלו אלא כזית דגן ש"מ דאף שהרבי' אינם אלא דרבנן שהרי לא אכלו אלא כזית דגן אפ"ה אין מוציאין י"ח אא"כ אכל כזית דגן כדי שיהא חייב דרבנן כמותן ואף התוספות דס"ל שם בד"ה עד שיאכל דבגדול אפי' לא אכל כלל כמו מחוייב בדבר קרינן ביה היינו משום דבידו לאכול כדי שביעה ולהביא עצמו לידי חיוב שדקדקו בלשונם בגדול שהוא בר חיובא מה"ת כי אכיל כדי שביעה אבל בנזיר זה שאין בידו להביא עצמו לידי חיוב לברך על היין דאפי' אי בעי מיתשיל על נדריה ליכ"ל בזה דהא קיי"ל נזיר שמשון אין לו התרה ועוד אחר גמר בהמ"ז מי יברך הכוס אם הנזיר זה לא יתכן דאף דקיי"ל אם טעם אחד מהמסובים יצא אפי' לא טעם המברך ואפי' א"א לו לטעום כדאמרי' בעירובין ד"מ בברכת זמן ביוה"כ ליתבי' לינוקא וכו' ה"מ בדלא אפשר לו לטועם לברך כגון בניו ובני ביתו אבל בדאפשר לטועם לברך אסור לאחר לברך וכמ"ש רשיז"ל שם בעירובין ואם יתן הכוס ביד אחר אחר גמר בהמ"ז והאחר יברך עליו וישתה ממנו אסתלק ליה מעשה הראשון ואין זה מברך בהמ"ז על הכוס כלל תדע דע"כ לא מיקרי מברך על הכוס אלא כשאותו שאומר עליו בהמ"ז הוא מברך עליו בפה"ג מדאמרי' התם לבריך עליה ולנחיה המברך צריך שיטעום והאי המברך צריך שיטעום ע"כ מטעם שבירך עליו בפה"ג הוא כמ"ש רש"י ואי ס"ד דאפשר שאחד יאמר עליו בהמ"ז ואחר יברך עליו בפה"ג האיך נקיט בפשיטות לברוך עליה ולנחיה המברך צריך שיטעום והא הך לבריך עליה דקאמר היינו ברכת זמן וא"כ האיך מחייב מזה המברך צריך שיטעום שהוא אינו אלא משום ברכת בפה"ג וכי תימא ה"נ קאמר לבריך עליה זמן ולנחיה אחרי

שיברך בפה"ג על כוס זה האומר עליו זמן או איש אחר עכ"פ אחרי שאומר עליו בפה"ג צריך שיטעום א"כ קשה מנ"ל לרש"י לפרש ליתביה לינוקא לשתותו לאחר שיברך עליו הגדול ולומר דהאי שיטעום דקאמר לאו דוקא אמברך קאי דילמא לעולם אימא לך דוקא אמברך קאי ודקאמר ליתביה לינוקא פירושו שהתינוק יברך עליו בפה"ג וישתהו כמו שאנו מפרשין תחילת דבריו שהוא לבריך עלי' בין הוא בין אחר ועוד בקצר' נמי איכא לאוכוחי מדפשיט' ליה לרש"י דהאי ליתביה לינוקא ר"ל שהגדול יברך והקטן יטעום ולהוציא מזה דהמברך צריך שיטעום לאו דוקא ש"מ דעכ"פ אותו האומר זמן על הכוס הוא צריך לברך עליו בפה"ג דאל"כ דילמא ליתביה לינוקא ר"ל שהינוקא יברך בפה"ג וישתהו אע"כ דפשיטא ליה לרשיז"ל דהאומר זמן הוא צריך שיברך בפה"ג וכן לענין בהמ"ז ושאר דברים הטעונים כוס וחזרו בהם חכמים והודו לדברי הצבי אשכנזי ס"ט.

תשובה קסט

א שלום לאהו' ה"ה פ"ו ק"ל פ' כתבכם הגיעני ע"ד הק"ק שכנגדיכ' האומרים שתבררו ב"ד לדין עמהם ואתם משיבים שיודיעו לכם תחלה על מה הם רוצים להתדיין עמכם והם משיבים שאינם רוצים להודיע לכם עד שתבררו תחלה דלא עביד אינש דמגלה טענתיה אלא לב"ד עכ"ד דבר זה מפורש בש"ך סי' י"א שבס' ב"ש מזכה את התובע אבל הרב בעל ש"ך פוסק שהדין עם הנתבע ודברי הב"ש בזה בטלין הן דאין זה ענין לגילוי טענתא אדרבא יש ראי' להיפך מדאמרי' בעלמא אטרוחי ב"ד בכדי לא מטרחינן ה"נ שמא כשישמע הנתבע מה התובע מבקש ממנו ימלא משאלתו ועוד ראיית הב"ש אינה ענין כלל לנ"ד דהתם היינו שיכול לטעון בב"ד טענה שהוא זוכה בה אף שלא טען אותה חוץ לב"ד או אפי' טען חוץ לב"ד הפכה משום דלא עביד אינש דמגלי טענתי' אלא בב"ד אבל להכריחו לילך לב"ד על בלי מה זה לא עלה על הדעת וגדולה מזו אמרו דקיי"ל דמלוה אומר נלך לב"ד הגדול כופין את המלוה דוקא כשיש עדים או ראי' למלוה הא בלא"ה לא כ"ש שכשהתובע אינו אומר כלל מה תביעתו שאין הנתבע מחוייב לילך עמו לב"ד או לברר לו ב"ד מ"ת שאני התם שההליכה לב"ד הגדול יש בה טורח והוצאת ממון לכך אין להכריח את הממאן עד שתהיה להתובע ראי' אבל הכא הרי הקהל שכנגדכם אומרים שתבררו דיינים במקומכם אף זה דבר בטל מאליו שהרי אם יעלה על הדעת שאתם מחוייבים לדון לפני ב"ד ממוצע לשניכם בזבל"א צריכים אתם להוציא ממון רב להביא אצליכם חכם גדול ובקי בדינין איש חיל ירא אלקים וכו' בודאי אין חכם בעולם יכול להכריח אתכם על ככה עד שיודיעו הק"ק שכנגדכם על מה יריבו אתכם ואפי' היה

הדבר שקול ראיית ב"ש וראיית הש"ך אין ספק שהלכה כדברי הש"ך שהוא בתרא וראה דברי ב"ש וחולק עליהם כ"ש וק"ו שאתם הנתבעים ולא יהא אלא מחלוקת שקול א"א לכוף אתכם הנתבעים מספק וז"ב לכל מי שהריח ריח תורה ובענין הפס"ד שיש לכם מן הרב שהיה מקובל לאב"ד על הקהלו' והם רוצים לחזור ולהתדיין על הפס"ד ההוא הדבר ברור שאינכם זקוקים כלל להתדיין על הפס"ד שפסק הרב המקובל על השלש קהלות בזמן ההיא ותלמוד ערוך הוא שילהי י"נ אר"ד מנהרדע' הילכתא אין חוששין לב"ד טועין וב"ד בתר ב"ד לא דייקי וכ"כ כל הפוסקים גם מה שמסרבי' הקהל ההוא לעמוד עמכם ועם ק"ק פלוני יחד אין נפקותא בדבר זה עתה עד שיגלו הק"ק ההיא את תביעתם עליכם מה היא ואז אם הדבר נוגע לחברת הג' קהלו' לא מיבעי' לדעת הסמ"ג שכתב שאם שני השותפין בעיר שצריכין שניהם לבא וכ' הב"ח דכל הפוסקים מודו לו דפשיטא שאינכם צריכים להשיב על תביעת ק"ק פלוני אם לא שיעמדו גם הק"ק המשותף עמכם לדין אלא אפי' לדעת הש"ך שכ' שהרמב"ם והטור ושאר פוסקין חולקין עליו בנ"ד אף הם יודו דע"כ ל"ק אלא במידי דבר חלוקה הוא כגון קרקעות ומטלטלין אבל בעסקי הקהלות שא"א לחלק חלק א' ולהפרידו מחברו שאם זכו זכו שניהם ואם הפסידו הפסידו שניהם אף הם ז"ל יודו שאינכם צריכים להשיב על טענת הא' עד שיבא חבירו וא"ת לקתה מדת הדין וכי בשביל הא' שלא ירצה לבא יפסיד התובע השני וכמ"ש בתשו' מיימוני סי' י"ג מה' שותפין לא קשי' דהתם כשהאחד במד"ה דאפשר שלא יבא לעולם הוא דמחוייב להשיב להשני שבכאן כדי שלא יאכל הלה וחדי' אבל כששניהם כאן עד שכופין את זה הנתבע להשיב על טענת היחיד נכופנו להשותף השני שיבא גם הוא ויטעון אלא הא מיהא כשהתובע השני יישאר על אשר נגזר על אותו הבא ולא יוכל לשנות הפס"ד אז אין טעם למנוע מלהשיב על טענת הבא לב"ד בשביל חבירו שלא בא שהרי אין התובע מפסיד כלום כ"א לדעת הב"ח שכ' טעם לדברי הסמ"ג שיוכל לומר חברך לא יעיז כנגדי ולכך לא אשיב לך דלטעם זה אפי' אם אותו שלא בא רוצה להפסיד חלקו עפ"י טענות הבא לב"ד אין כופין את הנתבע להשיב עד כי יבואו שניהם ואיך שיהיה כיון שאתם נתבעים מציתו למימר קים לן כדברי הסמ"ג וכפירושו של הב"ח וכפסקו ואינכם זקוקים להשיב על טענת ק"ק התובע עד שיעמדו ק"ק המשותף עמהם ואף דלעיל כתבנו דמציתו למימר קים לן כהש"ך ודלא כב"ש והכא אמינא דקים לכו כהב"ח ודלא כהש"ך כבר כתבו כן הפוסקים ותלמוד ערוך הוא בפ' חזקת ר"ה זבן ארעא וכו' אתא ישראל אחר רפיק בה פורתא אתא לקמיה דר"נ אוקמא בידי' א"ל מאי דעתיך וכו' ליעביד לי מר כאידך דשמואל וכו' א"ל בההוא אנא כשמעתך ס"ל כו' ע"ש כלל

העולה שאינכם מחוייבים לברור שום ב"ד עד שיודיעו לכם הק"ק פ' על מה הם רוצים להתדיין עמכם ואם הוא ע"ד הפס"ד שכבר יש לכם אינכם זקוקים להשיב להם דב"ד בתר ב"ד לא דייקי ואפי' בשומא ע"י ג' כל דהוא אמר אי ליתו ג' אחריני אין שומעין לו קל וחומר ברב הפוסק בעירו שאין לשום ב"ד אחר עסק בדבר דא"כ לא שבקת חיי ואפשר שהרב ההוא יאמר שהוא יותר בקי ומומחה מן הב"ד שהם רוצי' לברר ומכ"ש שנתקבל בכתב מהג"ק והוא מפו' לבקי ומומח' בכה"ע ובודאי ששום רב לא יעל' על לבו דבר כזה ואם ימצא מי שיכתוב נגד האמור הודיעוני ואשיבה ידי להוציא לאור צדקת האמת ואל תראו ואל תחתו כי השי"ת ברחמיו יצילכם מזרוע בשר ושלום כנפשך אחיך:

ב הצבי אשכנזי ס"ט